YAZILAR
52

2016

İhramcızâde
Hacı İsmail Hakkı
ALTUNTAŞ

İSBN:
ihramcizadeismailhakki@gmail.com
http://ismailhakkialtuntas.com

Dizgi : **H. İsmail Hakkı Altuntaş**
Kapak :
Baskı- Cilt :

2016

بِسْـــمِ اللهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على رسولنا محمد وعلى اله وصحبه وسلم اجمعين

İnternetteki sitemiz **http://ismailhakkialtuntas.com/** da 2016 yılarında okuyucularımızla paylaştığım yazılardan bir kısmıdır.

Yazılarda sıra gözetilmedi. Değişik konular peş peşe yazıldı. Bu şekilde okuyan açısından fazla sıkıntı oluşturmayacağı düşünüldü.

Tevfik ve inayet Allah Teâlâ'dandır.

İhramcızâde
İsmail Hakkı ALTUNTAŞ
Esenler /İstanbul

Başlangıç: 30. 10. 2016

Bitiş : 16. 12. 2016

"Bugün söz, henüz hiç konuşmayana aittir."
Andre Gide (Günlük)

Hz. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî (Kuddise sırruhu's-sâmî) Efendim buyurdu

[Gül mevsimi geçip gülşen harab olunca gül kokusunu nerden alalım?
Gülsuyundan!

Mesnevî-i Şerif, I,672]

**

[Sevgili göz önünden kayboldu mu, onun visalinden mahrum kaldık mı, yerine birisinin vekil olması, birisinin bize yadigâr kalması gerekir.

Mesnevî-i Şerif, I, 671]

**

[Hayır yanlış söyledim. Vekil ile vekil edeni iki sanırsan bu hatâdır, iyi bir şey değil.

Hayır, sen sûret-peres oldukça, iki olur; sûretten kurtulan kimsenin önünde bir olur.

Sen sûrete baktığın vakit gözün ikidir, sen gözden çıkan onun nûruna bak.

Bir yerde on tane mum bulundurulsa, görünüşte her biri, öbüründen ayrıdır.

Nûruna teveccüh edersen, şüphesiz ki birinin nûrunu ötekilerden ayır etmeğe imkân yoktur.

Mânâlarda taksim ve sayı yoktur; ayırma birleştirme olmaz.

Mesnevî-i Şerif, 1,764-681]

TUZ'UMA: Bir fıkıh hükmüne göre necis kabul edilen köpek tuzlaya düşerse, dönüşüm geçirerek tuz haline gelir ve temiz olur.

**

"Sadece terzim basiretle davranıyor; her seferinde ölçülerimi alıyor, oysa başkaları daha önce aldıkları ölçüleri saklıyor ve onların doğru olmasını bekliyor"

Bernard Shaw

**

"Diğerlerinin hataları gözümüzün önündedir, kendimizinkiler ise arkamızda "

Seneka

“Yıllarca Allah’ı aradım kendimi buldum, şimdi kendimi ararken Allah’ı buluyorum”

Bayazid Bestami kuddise sırruhu'l-âlî

**

"Sınırsız özgürlükten çıkarak sınırsız despotluğa vardım."

Dostoyevski'nin Cinler adlı romanından Şigalyev'in sözleri

**

Saçmalık, insan dışında başka hiçbir canlı varlığın maruz kalmadığı bir ayrıcalık.

**

Thomas Hobbes, Leviathan

**

“Gerçek daha çizmelerini giyerken bir yalan dünyayı dolaşır…”

Rev. C.H.Spurgeon

**

Mitomani gerçeği süslemek, abartmak, sonunda yalan söylemek için içten gelen güçlü bir istektir. “Mania” tüm şiddetli anormal davranışlar (örneğin terörizm biçiminde) anlamına gelir.

**

“Düşmanlıklar ölümlüdür, ama insanlık sonsuza dek yaşar.”

John Wilson (1785-1854)

**

…Burada karşımıza çıkan tiyatroya özgü quipro- quo anormal bir ayna oyunundan kaynaklanmaktadır. Ayna vardır, ama meta biçimi de bu aynadır, birdenbire işini yapmaz olur sanki, beklenen görüntüyü yansıtmadığı için de, aynada kendilerini arayanlar sonuçta bulamaz olurlar. İnsanlar “ emeklerinin toplumsal kişiliğini tanımaz olurlar artık burada. Sıra onlara gelmiş, onlar da hayaletleşiyorlarmış gibidir her şey.

Tıpkı vampirler gibi hayaletlerin de “kendine özgü yanı”, aynadaki görüntüden, aynadaki gerçek, doğru görüntüden yoksun olmalarıdır (yoksun olmayan var mı sanki?). Bir hayalet nesinden tanınır ki?

Aynada kendini bulamamasından.

"Quiproquo" / "karambol" J.D.

**

O gün bugündür yoldayız yol bulmak kolay imiş

Mesele gönülden gönüle hitap edebilmek imiş

**

Tanrım, tanrım! Bugün her şey ne kadar acayip! Dün her şey normaldi. Acaba gece değiştirildim mi? Bir düşüneyim: bu sabah uyandığımda aynı mıydım? Azıcık farklı hissettiğimi hatırlıyor olabilirim. Ama eğer aynı kişi değilsem, bir sonraki soru, Ben kimim? İşte büyük gizem bu!

Levis Carrol, Alice Harikalar Diyarında

**

Yedi kat yerin altından uğultular geliyor.

Çok alâmetler belirdi, vakit tamamdır.

Haram sevaboldu, sevap haramdır.

Nâzım Hikmet

**

There's no point in direction

We cannot even choose a side

Yön almanın anlamı ne

Bir taraf seçemiyoruz bile

Peter Gabrıel

**

Gönülden gönüle yol var dediler

O gün bugün yoldayız

Yol bulmak kolay imiş

Mesele GÖNÜL bulabilmek imiş

**

Sen uçuşu hatırla, kuş ölümlüdür.

Ferruh Farukzade

İçindekiler

AŞK ŞARKISI Liebes Lied Rilke

Ruhumu nasıl tutacağım, seninkine dokunmadan?

Kendi başına nasıl aşıracağım?

Ötedeki şeylerden uzak durması için.

Ah, keşke, arzuluyorum

karanlıkta kaybolan nesnelerin içine yerleştirmek

bir garip, bir sessiz yere ki

senin derinliklerinde, titrediği zaman sesi dahi çıkmadan.

Ama, sen ve ben, bize dokunan her şey,

Bizi, ikimizi bir yay gibi kavuşturuyor

Bize değen şey iki telden bir ses çıkartıyor.

Biz hangi çalgıya gerilmişiz?

Birleştirdiğimiz eller kimin elinde?

O Melih şarkı.

"Yorumlayan bilinmiyor"

Reiner Maria RİLKE

TUZ HİKÂYESİ

Yapılan iştir rızka götüren. Hep derlerdi ki **"Tuz zahmetli iştir."** Ben bu sözü bilirdim lakin anlamam için bir de başka pencereden bakmam gerekiyormuş.

Tuz emek ister, tuz işi; sabır ister, gönül rızası ister, alın teri ister hele ki el ile işleniyorsa güneşe dayanmak ister. Sabır tuzu işlemek için; gönül rızası lezzet için; alın teri rızalık, helallik için; güneşe dayanmak ise nefs içindir.

Bir tuz deriz. Nasıldır, nerede işlenir, ne zorluklar atlatır. Hani derler ya **"neçe badireler atlatıp".**

Başlı başına bir zanaattır tuz. Doğa sana ihtiyacın olanı verir. Sen dilinden anlar, işlemeyi bilirsen hasadın da o kadar güzel olur.

Genel Olarak Bakıldığında Tuz Üretimi:

Göze dediğimiz kaynak noktasından çıkan tuzlu su havuzlara alınır. Sıcakta su buharlaştırılır. Oluşan tuz tabakaları alınır. Kurutulur , paketlenir , sofranıza gelir. Lakin o tuz ne meşakkatli yollardan geçer bilinmez.

Tuz evinden çıkmış bir yola.

Bir su bulmuş, katmış kendini suya.

Demiş ki "Ya Hakk! Sen nereye dersen ben oraya."

Dağ, bayır, yer altı gerek yer üstü…

Geze geze, göre göre, biriktirerek geçtiği yerlerdeki gamı – neşeyi, toplaya toplaya gelmiş bir yere. Yeryüzüne çıkmış su ile. Zaman zaman bu yolda su ile çok zorluk yaşamış. Yağmuru var, kuraklığı var. Yağmur, sel olmuş tuz demiş ki "Eyvah! Neçe olur benim hal-i ahvalim". Kuraklık olmuş, su çekilmiş demiş ki tuz **"Ben nasıl varacağım gideceğim yere".** Gün olmuş, zaman olmuş su ile tuz kader yoldaşı oluvermiş.

Su gideceği yolu bulur. Tuz ise suya ağırlık verir, yoldan sapmasını engellemeye çalışır. Su da der ki

" Ey Dost (Tuz) ! Ben nereye sen oraya. Gel bana yarenlik et."

Birlikte vardıkları noktada iş bitmez. Bazen bir son yeni bir başlangıç içindir. Daha iyiye, daha güzele ulaşmak için.

"Gel zaman, git zaman gözeden kaynayan suyu insanlar fark eder. Tuz ile su der ki "Ne yapacağız?"

Tuz der ki **"Galiba geldi sonumuz."**

Su anlatır;

"Güneş beni bulutlara çıkarırken ben de öyle sanırdım. Sonra birden bulutlar doldu, bizi taşımaz oldu. Bana dediler ki yolun burada bitmedi. Yağdım ben de tekrar yer yüzüne . Kimi yerler gezdim, kimi dostlar edindim, birisi de sensin. Elbet vardır bundan sonrası."

Bundan sonrası; insanlar sevdiler tuzu; gönülleriyle, canla, başla. Dediler ki

"Ne güzel nimet, Her derde deva." Gözeden aldılar tuzlu suyu. Dediler ki;

"Merhaba, hoş geldiniz, sefa getirdiniz. Gelin biraz da biz yarenlik edelim size. Hem dertleşir, demleniriz."

Tuzlu su için havuzlar yapıldı, kolay geçsinler diye yollar (borular) hazırlandı. Toprak örtüsüne yapılan havuzlarda misafir edildiler. Zaman zaman güneş eşlik etti bu sohbetlere. Doğa döngüsü farklı yer ve zamanlarda, ortak noktada, tuzlada (tuz üretim noktasında) bir araya getirdi onları. Bundan sonrası kader ortaklığı…

Su dedi ki güneşi görünce;

"Ben seni severim bilirsin, lakin seninle çok kalamam. Ben gidince tuz arkadaşıma sen yarenlik edesin. O da seninle çok kalamaz, alıştı bana, kuraklık üzer onu."

İnsanoğlu dedi ki; **"O zaman su gidince güneş, güneş gidince de ben yarenlik ederim tuza."**

Hiç bilinmez bir sırdır. Tuz da dedi ki; **"O vakit haydi yürüyelim yeni başlangıçlara. Yollar ayrılsa da gönül bir. Elbet yine bir yerde buluşur, yine demleniriz.** (Doğa Dongüsü)

Zaman oldu, tuz ile su havuzlarda (Abdan) dinlendirildi. Meşakkatli yolun yorgunluğu (Sergende) alındı. Biraz da güneşle muhabbet (Dinlendirme Havuzlarında) ettiler. Sonra dediler ki bize müsaade, az da insan oğluyla dertleşelim. Geldiler insan oğluyla buluşmaya. İnsanlarla (Kristalize Havuzlarında) demlendiler biraz da. Tuz dinledi, su güneşle buluştu (buharlaşma). Kimi evine ekmek götürme derdinde, kimi çocuğunu okutmak, kimi sılada evine hasret, kiminin yüreği yaralı ve daha nicesi… Tuz dinledikçe yüklendi dertleri, su sakinleştirdi onu. Sonra tuz baktı ki hasret aslında güzel anılardan doğmuş insan oğluna. İnsanlar anlattıkça, özledikçe, hasret çektikçe, dertlendikçe aslında fark etti ki değer verdiğinden, sevdiğinden. Tuz da tatlandı o vakit. Dertleri bile ne güzel bir sebepten ötürü ,diye düşündü.

Tuz emekçisini severse lezzetlenir (tatlanır). Nasıl ki sevdiğiniz birinin yanında muhabbet hoş ve tatlıdır. Tuz ile emekçisi de birbirini sever ise her ikisi de tatlanır. Emekçisi emeğinin karşılığını alır, tuz ise bir sonraki yolculuğuna hazırlanır.

Tuz der ki " **Su gitti, ben nasıl gideceğim varacağım yere?"**

İnsanoğlu der ki **"Meraklanma tuz arkadaş, ben yolun yarısına kadar eşlik ederim sana."**

Tuz güzelce hazırlanır, süslenir, yola çıkmak sanki bir başkasına misafirliğe gider gibi; (Paketleme) özenir ve özenilir. Hoşnut olur tuz, daha bir tatlanır. Sonra gideceği yere doğru yola çıkar.

Yolda insanlarla beraber badireler atlatır. Biraz da orada kader ortağı olurlar. Birlikte olurlarsa dostlukları da pekişir. Daha bir tatlanır, bereketlenir tuz. (Nakliye)

Yol ki ne yol; dağı bayırı var, virajı var keskince, taşı toprağı sallantısı var. Taşırken özen gösterir insanoğlu. Bana yarenlik eder, hem ben de varım. Beraber rahat ve emniyetle gidelim diye düşünür. Tuz ne kadar rahat giderse yine öyle tatlanır. Yol biter. Tuzlar raflara gelir, Derler ki "Ben çok yoruldum. Dinlenmeye dinlenirim de yolun kalanını nasıl giderim, nereye giderim?"

Sonra evlerden insanlar gelir. Bundan sonra ben ağırlayacağım, eşlik edeceğim sana, beraber demleneceğiz der. Ve tuzu alır evlerine götürürler. (Satış- Pazarlama)

Burada da bitmez tuzun yolu. Gittiği yerde nasıl ağırlanırsa yine öyle *lezzet verir gittiği sofraya yapılan işe. *(Lezzet; emek karşılığı, mükafat) Tuz biraz da burada dost edinir. Gerek insan besini ile vücuda karışır, gerek başka işlerle meşgul olurlar. Sona geldiğini düşünür. Derki:

"İnsan bedeninde kaldım, daha nereye gidebilirim? Arkadaşlarım da yok."

İnsan kendine baktıkça tuz da rahat eder. İnsan bedenindeki diğer mineraller de öyle değil midir ya?

Zamanla insan bedenine yeni tuzlar gelir. Farklı yerlerden, farklı kültürlerden veya aynı topraklardan. Oturup insana yarenlik ederler beraber. İnsan bedeninin yaşam akışına, vücut işleyişine destek olurlar. İnsan da kendine iyi bakar tuzu rahat ettirirse tuz zaten sahip çıkar yarenine. Yok birbirinizi sevmezlerse; *dövünüp dururlar birbirlerine. *(Sağlık Sorunları)

Gün gelir insan bedeni toprak olur. Tuz üzülür yarenine, tadı kaçar daha bir tuzlanır. O da sona geldim sanır. Sona geldiği için bir buruk sevinç, bir son olduğu için bir hüzün ve dostunu, kader ortağını kaybettiği için bir keder. Yük dolar o zaman tuza.

Yine her son yeni bir başlangıçtır. Tuz üzülür, kendini kadere teslim eder. Sonra bir bakar ki sona gelmemiş. Toprağa karışmış, yine su ile arkadaş olmuş. (Doğal Besin Zinciri ve Doğa Döngüsü) Bu böyle işlene işlene bu güne gelmiş.

Aslında tuz bu yolda hüznü yanına alıp sevgiye, sevgiyi de yanına alıp yeni dostlar edinmeye devam eder.

Biz insanlar ise bu yolculukta (Doğal Döngüde) yolun bir kısmında yarenlik, dostluk ederiz.

Hafize Aybüge Gizem Y.

KIYAMET SURELERİ

EVERYBODY KNOWS

Everybody knows that the dice are loaded

Everybody rolls with their fingers crossed

Everybody knows that the war is over

Everybody knows the good guys lost

Everybody knows the fight was fixed

The poor stay poor, the rich get rich

Thats how it goes

Everybody knows

Everybody knows that the boat is leaking

Everybody knows that the captain lied

Everybody got this broken feeling

Like their father or their dog just died

Everybody talking to their pockets

Everybody wants a box of chocolates

And a long stem rose

Everybody knows

Everybody knows that you love me baby

Everybody knows that you really do

Everybody knows that youve been faithful

Ah give or take a night or two

Everybody knows youve been discreet

But there were so many people you just had to meet

Without your clothes

And everybody knows

Everybody knows, everybody knows

Thats how it goes

Everybody knows

Everybody knows, everybody knows

Thats how it goes

Everybody knows

And everybody knows that its now or never

Everybody knows that its me or you

And everybody knows that you live forever

Ah when youve done a line or two

Everybody knows the deal is rotten

Old black joes still pickin cotton

For your ribbons and bows

And everybody knows

And everybody knows that the plague is coming

Everybody knows that its moving fast

Everybody knows that the naked man and woman

Are just a shining artifact of the past

Everybody knows the scene is dead

But theres gonna be a meter on your bed

That will disclose

What everybody knows

And everybody knows that youre in trouble

Everybody knows what youve been through

From the bloody cross on top of calvary

To the beach of malibu

Everybody knows its coming apart

Take one last look at this sacred heart

Before it blows

And everybody knows

Everybody knows, everybody knows

Thats how it goes

Everybody knows

Oh everybody knows, everybody knows

Thats how it goes

Everybody knows

HERKES BİLİR (1988)

Herkes bilir ki hilelidir zarlar

Herkes içinden dua edip sallar

Herkes bilir ki savaş bitti

Herkes bilir, iyiler kaybetti

Herkes bilir, bu dövüş danışıklı

Fakir gene fakir, zengin daha varlıklı

Bu işler böyledir

Herkes bunu bilir

Herkes bilir ki delik kayığın dibi

Herkes biliyor kaptan kandırdı bizi

Herkesin içinde aynı kırık duygu

Az önce baban ya da köpeğin ölmüş gibi

Herkes konuşuyor cebine cebine

Herkesin derdi bir kutu çikolata, bir de

Uzun saplı gül

Malumdur herkese

Herkes bilir güzelim benî sevdiğini

Yalan yok, sahiden seviyorsun beni

Herkes bilir ki sadıksın bana

Ne çıkar arada bir-iki gece oynamışsa

Herkes bilir ki kapalı bir kutusun

Ah bir de o kadar çok kişi olmasaydı

Çıplakken buluştuğun

Bak şimdi herkesin malumusun

Herkes bilir ki ya şimdi ya hiçbir zaman

Herkes bilir ki ya sen ya ben

Herkes bilir iki satır çiziktirdin mi

24 Yazılar

Yaşayacaksındır artık ebediyen

Herkes bilir boku çıkmış bu düzenin

ihtiyar zenci Joe hâlâ pamuk topluyor

Süslü giysilerin için

Malumudur herkesin

Herkes biliyor Veba kapımızda

Herkes biliyor ki yaklaşıyor hızla

Herkes biliyor ki çıplak erkek ve kadın

Geçmişten parlak biranı yalnızca

Herkes biliyor ölmüş gitmiş bu gece

Ama yatağına bir sayaç takılacak yine de

Takılacak ki göstersin

Zaten bildiğini herkesin

Herkes biliyor ki belada başın

Herkes biliyor ne badireler atlattın

Golgotha'daki kanlı çarmıhtan

Malibu'daki plaja kadar neler neler

Herkes biliyor dağılıp gittiğini

O yüzden son bir bak bu kutsal kalbe

Onun da geldi sonu

Herkes biliyor bunu

Herkes bilir, herkes bilir

Bu işler böyledir

Herkes bunu bilir

"THE FUTURE"

Give me back my broken night

my mirrored room, my secret life

it's lonely here,

there's no one left to torture

Give me absolute control

over every living soul

And lie beside me, baby,

that's an order!

Give me crack and anal sex

Take the only tree that's left

and stuff it up the hole

in your culture

Give me back the Berlin wall

give me Stalin and St Paul

I've seen the future, brother:

it is murder.

Things are going to slide, slide in all directions

Won't be nothing

Nothing you can measure anymore

The blizzard, the blizzard of the world

has crossed the threshold

and it has overturned

the order of the soul

When they said REPENT REPENT

I wonder what they meant

When they said REPENT REPENT

I wonder what they meant

When they said REPENT REPENT

I wonder what they meant

You don't know me from the wind

you never will, you never did

I'm the little jew

who wrote the Bible

I've seen the nations rise and fall

I've heard their stories, heard them all

but love's the only engine of survival

Your servant here, he has been told

to say it clear, to say it cold:

It's over, it ain't going

any further

And now the wheels of heaven stop

you feel the devil's riding crop

Get ready for the future:

it is murder

Things are going to slide ...

There'll be the breaking of the ancient

western code

Your private life will suddenly explode

There'll be phantoms

There'll be fires on the road

and the white man dancing

You'll see a woman

hanging upside down

her features covered by her fallen gown

and all the lousy little poets

coming round

tryin' to sound like Charlie Manson

and the white man dancin'

Give me back the Berlin wall

Give me Stalin and St Paul

Give me Christ

or give me Hiroshima

Destroy another fetus now

We don't like children anyhow

I've seen the future, baby:

it is murder

Things are going to slide ...

When they said REPENT REPENT ...

GELECEK (1992)

Kırık gecemi geri verin bana

Aynalı odamı, gizli hayatımı

Yapayalnızım burada

İşkence edecek kimse kalmadı

Yaşayan her ruh üstünde

Mutlak denetim verin bana

Yanıma uzan bebeğim

Bu bir emirdir!

Crack ve seks verin bana

Kalan tek ağacı da alıp

Sokun kültürünüzün

Orta yerindeki deliğe

Berlin duvarını geri verin bana

Stalin'i ve Aziz Paul'u verin

Gördüm geleceği kardeşim

Gelecek cinayet.

Her şey kayıp gidecek, dağılacak dört bir yana

Hiçbir şey kalmayacak

Ölçebileceğin hiçbir şey yok artık

Karakış, dünyanın karakışı

Geçti bile eşiği

Tepetaklak etti

Ruhun düzenini

"Tövbe et! Tövbe et!" dediklerinde

Merak ediyorum nedir kastettikleri

Ayırt edemezsin beni rüzgârdan

Ne yarın ne de geçmişte

İncil'i yazan

Küçük Yahudiyim ben

Ulusların yükselişini ve çöküşünü gördüm

Öykülerini dinledim hepsinin

Aşktır tek motoru sağ kalmanın

Sadık bendenize dediler ki

Serinkanlı olr açık açık söyle

Bitti artık, devamı

Kalmadı bu işin

İşte duruyor gökyüzünün tekeri

Sırtında şaklıyor kırbacı şeytanın

Hazır ol geleceğe

Gelecek cinayet

Kadim Batı yasası yıkılacak

İnfilak edecek özel hayatın

Hayaletler olacak

Ateşler olacak yollarda

Ve dans eden beyaz adam

Baş aşağı asılı bir kadın göreceksin

Sarkan entarisi gizleyecek yüzünü

Charlie Manson'a benzemeye çalışan

Berbat küçük şairler kaplayacak ortalığı

Ve dans eden beyaz adam

Berlin duvarını geri verin bana

Stalin'i ve Aziz Paul'u verin

İsa'yı verin bana

O olmazsa Hiroşima'yı

Bir cenin daha yok edin

Çocukları sevmeyiz zaten

Gördüm geleceği kardeşim

Gelecek cinayet.

ZARLAR HİLELİYSE, kazanma şansımız yoktur. Peki, Öyleyse neden (dua ederek ya da etmeyerek) sallamaya devam ederiz?

Oynayacak başka oyun olmadığı için mi, yoksa gene de, talihin akıldışı bir dönüşüyle kazanabileceğimiz umudundan vazgeçemediğimizden mi?

Einstein, **"Delilik aynı şeyi tekrar tekrar yapıp, her defasında farklı bir sonuç çıkabileceğini sanmaktır,"** demişti. Deliliğin belki de en güzel tanımı. Ama öyleyse "herkes" deli mi?

Muhtemelen öyle.

Ancak daha bir dize sonra, barbutta para kaybetmekten biraz daha önemli, biraz daha tehlikeli, biraz daha korkunç bir yerde olduğumuzu (en azından Leonard Cohen'in orada olduğunu) anlıyoruz:

Everybody knows that the w ar is över

Everybody knows the good guys lost

Herkes bilir ki savaş bitti Herkes bilir, iyiler kaybetti

Savaş ne zaman ilan edilmişti? Kimler savaşıyordu?

Biz de savaşıyor muyduk?

(Biz kimiz zaten?)

Savaşıyor idiysek, mutlaka iyilerden yanaydık. Ama o zaman nasıl oldu da kaybettik?

Hani iyiler kazanırdı her zaman?

Daha da önemlisi, niye kaybettiğimizi kimse haber vermedi bize?

Savaş tabii ki çoktan ilan edilmişti. Ama biz onu yok saymayı tercih ettik hep. Ancak kapımıza gelip dayandığı, evlerimizi başımıza yıktığı, gündelik hayatımızın mekanik, huzurlu ve sıkıcı düzenini altüst ettiği zamanlarda varlığının farkına vardık. Kimilerimiz gözlerini kapayıp geçene kadar beklemeyi tercih etti, kimilerimiz ise kollarını sıvayıp bir şeyler yapmayı. Ama bu İkinciler bile savaşın o gürültülü patırtılı, şaşaalı, debdebeli patlama anları geçtiğim de, sıvadıkları kol yenlerini indirip gündelik hayatlarının rutinine geri döndüler, üstelik gözlerini kapayıp başını kuma gömenlere karşı kibirli bir küçük görme ifadesi takınarak. Ne de olsa **"gerekeni yapmışlardı"** onlar. Oysa savaş hiçbir zaman bitmedi. O yüzden de görevini yapmışların haklı gururuna hakkımız yok hiçbirimizin.

Marx ve Engels bizi 1848'de uyarmışlardı:

"Bugüne kadar var olan tüm toplumların tarihi, sınıf mücadelelerinin tarihidir... Bu mücadeleler ya toplumun bir bütün olarak devrimci yeniden yapılanmasıyla, ya da çarpışan sınıfların ortak yıkımıyla sona erer."

Onlardan yaklaşık yetmiş yıl sonra, Birinci Dünya Savaşı'nın dehşeti henüz sürmekteyken, savaşa karşı çıktığı için bir Alman hapishanesinde yatmakta olan Rosa Luxemburg, hücresinden dışarı kaçırıp "Junius" takma adıyla yayımlanmasını sağladığı broşürde şöyle diyordu:

"İnsanlık şu seçeneklerle yüz yüze: Ya kapitalist anarşi içinde çözülme ve yıkım, ya da toplumsal devrim yoluyla yeniden canlanma."

Rosa bu sözünden üç yıl sonra "barbarca" öldür(t)üldü. Hem de öyle faşistler, milliyetçiler, ırkçılar filan tarafından da değil, şu bildiğimiz barışçı, hümanist, Sosyal Demokratlar tarafından. Ondan seksen beş yıl sonra Macar Marksist Istvân Mezsâros Sosyalizm ya da Barbarlık adlı bir kitap yayımladı. Ama 20. yüzyıl boyunca **"Ya Sosyalizm Ya Barbarlık"** çoktan bir slogana dönüşmüştü zaten. Bu adla dergiler çıkarıldı, devrimci politik örgütler kuruldu. Liberaller ise yüz altmış yıldır söylene söylene sakıza dönmüş bu sloganla dalgalarını geçmek için hiçbir fırsatı kaçırmadılar: Hani sosyalizm?

Nerede barbarlık?

İşte kör topal da olsa, kapitalizm yaşamaya devam ediyor. Sizin "devrim" dediğiniz şeyin pek de yeni bir şey getirmediği ortaya çıktı. Tamam, yerel savaşlar, açlık, ırkçılık, terörizm filan yok değil, ama küre genelinde gül gibi olmasa da geçinip gidiyoruz işte.

Ya da... Geçinip gidiyor muyuz gerçekten?

Yoksa "geçinip gitmek" için insanlık tarihinin en hunhar hafıza silme operasyonunu her gün tekrarlamakta mıyız?

Dünya mahallesinin kabadayısı, bıçkın delikanlısı ve dediğim dedik başöğretmeni ABD'nin bugünlere gelirken yok ettiği barışçı (ya da en kötü ihtimalle kavgacı, ama asla savaşçı olmayan) Amerikan yerlilerini (sadece bedenlerini değil kültürlerini de) ve topraklarından koparılıp köleleştirilen on milyonlarca Afrikalıyı unutmadan nasıl huzur bulabiliriz?

1945 yılında "barış" sağlanırken, milyonlarca Yahudinin büyük bir soğukkanlılıkla katledilmesi birkaç yenik ve aşağılanmış Nazi yetkilisinin cezalandırılmasıyla geçiştirilip unutulmadı mı?

Bugünün uygar ve kültürlü Avrupa uluslarının bu uygarlıklarını borçlu oldukları sermaye birikimini sağlarken dünyanın geri kalanına yaptıklarını her gün hatırlıyor muyuz, yoksa unutuşun kıpırtılı huzurunu üzerimize mi örtüyoruz sürekli batan yün bir battaniye gibi?

Sadece Avrupalıları ve Amerikalıları da suçlamayalım. Kapitalist merkezin dışında kalan uluslar da, her fırsat bulduklarında kendi etnik ya da ideolojik azınlıklarım veya kendilerinden küçük komşularım büyük bir keyifle katletmediler mi 20. yüzyıl boyunca?

Dolayısıyla, Auschwitz'den sonra ne şiire, ne de kültürün ya da uygarlığın herhangi bir biçimine şans tanıyan Adomo'nun karamsarlığının son derece anlamlı, maddi temelleri olduğunu "herkes biliyor", en azından hafıza kayıpları beyin hasarından kaynaklanmayan büyük çoğunluk:

> **... [Kültürün/uygarlığın] sarayı, Brecht'in harika bir dizesinde söylediği gibi, köpek bokundan yapılmıştır. Bu dizenin yazılmasından yıllar sonra, Auschwitz kültürün/uygarlığın yenilgiye uğradığını karşı çıkılamaz bir biçimde gösterdi. Bunun felsefi geleneklerin, sanatların ve aydınlanma bilimlerinin ortalık yerinde vuku bulması ise, bunların, Ruhun, kitleleri ele geçirip değiştirmeyi başaramamış olmalarından çok daha fazla bir şey söylüyor bize... Auschwitz'den sonra, kültürün/uygarlığın acil eleştirisi de dahil olmak üzere her türlü kültür, çöptür... Radikal bir biçimde suçlu ve tükenmiş bir kültürün/uygarlığın muhafaza edilmesini isteyen kişi onun suç ortağına dönüşür, kültürü/uygarlığı tümden reddeden kişi ise anında barbarlığın savunucusu olur ki kültür/uygarlık bu barbarlığın ta kendisidir**

zaten. Sessizlik bile bu çemberi kırıp dışına çıkamaz; yalnızca kişinin nesnel hakikatin durumu ile başa çıkmadaki kifayetsizliğini rasyonalize ederek bu hakikati yeniden bir yalana indirger.

Theodor Adomo, Negative Dialectics, s. 359

Almancada Kültür kelimesinin "kültür"ü olduğu kadar uygarlığı da gösterdiğini düşünecek olursak, Adorno'nun bir kehanette bulunmaktan ziyade, insanlığın hayati bir tercihi zaten yapmış olduğunu söylemeye çalıştığını da anlarız. Yani kısacası biz (yani farklı, daha insanca, daha yaşanası bir gelecekten umudunu kesmemiş olanlarımız), Marx ve Engels'ten bu yana **"Ya Sosyalizm, ya barbarlık içinde yok oluş"** deyip duruyoruz, ama söylediğimize pek inandığımız yok. Çünkü bu tercihi hep gelecekte olacak bir şeymiş gibi koyuyoruz önümüze. Sanki bir gün gelecek ve bize soracaklar: Sosyalizm mi, barbarlık mı?

Eh, biz de eşek değiliz ya, o soruyu sorduklarında "Sosyalizm!" deyivereceğiz ve her şey yoluna girecek. Oysa kuşkulanmamız gerek. Ya tercih gelecekte değilse?

Ya tercih geçmişte kalmışsa, çoktan yapılmışsa?

Ya sadece uzatmaları oynuyorsak?

Tercihin yapıldığı an olarak Auschwitz'i seçiyor Adorno. O kadar da önemli bir saptama değil bu. İsterseniz Birinci Dünya Savaşı'nı seçelim dönüm noktası olarak. İncilin "Kıyamet" suresini bu şekilde yorumlayanlar olmuştu: Savaş, İhtilal, Kıtlık ve Salgın (Mahşerin Dört Atlısı) 1914 ile 1920 arasında hüküm sürmemiş miydi zaten?

Ya da isterseniz Hiroşima'yı seçelim. Ya da My Lai katliamını. Ya da 11 Eylül'ü. Ya da gezegeni katletmeye başladığımız günden beri herhangi bir anı dönüm noktası olarak belirleyelim. Bu anların herhangi birinde "Sosyalizm" seçeneğini geri dönüşsüz bir biçimde geride bırakmış olabiliriz. Ve hepimiz bu ihtimalin, bu geriye dönüp baştan başlama şansını kaçırmış olma ihtimalinin farkındayız bal gibi de. **O yüzden Cohen bize "Gelecek" şarkısında, geleceğe bakıp gördüğü şeyin karşısında Stalin'i, Hiroşima'yı, Berlin duvarını ya da Aziz Paulus'u "geri istediğini" söylediğinde pek şaşırmıyoruz:**

Take the only tree that's left

and stuff it up the hole

in your culture

Give me back the Berlin wall

give me Stalin and St Paul

I've seen the future, brother:

it is murder.

Kalan tek ağacı da alıp

Sokun kültürünüzün

Orta yerindeki deliğe

Berlin duvarını geri verin bana

Stalin'i ve Aziz Paul'u verin

Gördüm geleceği kardeşim

Gelecek cinayet.

Belki de bu noktada, Cohen'in Stalin'i ve Berlin Duvarını "geleceğe” tercih edermiş gibi yapmasıyla Slavoj Zizek'in "şakacıktan" Stalinizm’i savunması arasında bir paralellik kurabiliriz. Stalin kuşkusuz insanlık tarihinin en berbat diktatörlerinden biriydi; bunu tartışmaya gerek bile yok. İktidara gelirken tasfiye ettiği eski yoldaşlarını, tarihi ikide bir nasıl keyfince yeniden yazdığını, kendisine karşı en küçük bir muhalefeti bile nasıl acımasızca ezdiğini, Gulag sürgünlerini, "demokratik merkeziyetçilik" adı altında nasıl her türlü demokratik katılımı ortadan kaldırdığını unutmamız mümkün mü?

Ama öte yandan, Stalin dönemini bugünkü Rusya'da egemen olan vahşi kapitalizmle ve Mafya düzeniyle karşılaştırdığımızda, Cohen'in **"Bu bile daha iyiydi!"** isyanını ya da Zizek'in ironik yaklaşımını anlayabiliriz: Stalin acımasız bir diktatördü, ama onun döneminde "Babanın-Adı"nın gene de bir şekilde hüküm sürmekte olduğunu söylemek mümkündü. Tanrı henüz ölmemişti, her şey mubah değildi. Evet, bu acımasız, kıskanç, intikamcı, müsamahasız bir Eski Ahit tanrısıydı belki, ama hiç olmazsa vardı. Şimdi ise Rusya'da o acımasız, intikamcı Tanrı bile yok. Kaybettiğinizde her şeyi birden kaybedeceğiniz, kuralları olmayan, aptalca bir yarış, "serbest piyasa rejimi" denilen şeyin komik, acıklı bir taklidi var yalnızca.

Stalin bir umuttan, bir özgürlük beklentisinden, kaçacak yeri olmayan bir kapalı sistem, bir yekpare diktatörlük rejimi yaratmayı becermiş bir simyacıydı. Cohen'in kurduğu paralellik ise boşuna değil; Stalin’in Marx'a yaptığı ne ise, Hıristiyanlığı kurumlaştırma yolundaki ilk ve önemli adımları atan Aziz Paulus'un İsa'ya yaptığı da aynı şeydi. İkisi de temelinde bir kurtuluş, özgürleşme vaadi olarak başlayan düşünceleri, birer düzen doktrinine dönüştürmeyi başardılar. Katolik kilisesinin zorunlu, tartışılmaz imanı, Stalin düzeninin "parti her zaman haklıdır” inancı kurtuluş ve özgürlük hayallerine son verdi, ama bir yandan da insanların bir arada yaşamasını (sopa yoluyla da olsa) olanaklı kıldı. Dostoyevski'nin Büyük

Engizisyoncusunun özgürlük/mutluluk ikileminde "mutluluk" tarafı tercih edildi. Mutluluk olmasa bile bir tür "güven ve huzur" sağlandı, ancak özgürleşme ve kurtuluş beklentileri askıya alındı. Şimdi ise, o basit, ucuz "güven ve huzur" bile ortadan kalkıyor, bunlar uğruna feda edilen Özgürleşme ve kurtuluş beklentileri ise otomatik olarak geri gelmiyor.

Aslında tanrının Ölümünü, yani sembolik düzeni bir arada tutan merkezi ilkenin çatırdamaya başlamasını 19. yüzyılın sonlarından beri öngörüyorduk: Dostoyevski 1880'de uyarmıştı bizi, "Tanrı yoksa her şey mubahtır," diyerek. Ondan iki yıl sonra Nietzsche de tanrının öldüğünü haber verdi bize:

> **"Nereye gitti Tanrı?" diye haykırdı [deli]. Söyleyeyim size. Onu öldürdük – siz ve ben. Katilleriyiz onun. Ama nasıl yaptık bunu?**
>
> **Nasıl içip kurutabildik denizi?**
>
> **Bize tüm ufku silecek süngeri kim verdi?**
>
> **Ne yaptık da çözdük dünyanın zincirini güneşten?**
>
> **Nereye gidiyor şimdi?**
>
> **Biz nereye gidiyoruz?**
>
> **Tüm güneşlerden uzağa mı?**
>
> **Durmadan düşmüyor muyuz?**
>
> **Geriye, yana, öne, tüm yönlere?**
>
> **Aşağı ve yukarı kaldı mı artık?**
>
> **Sınırsız bir hiçin içinde başı boş kalmadık mı?**
>
> **Boş uzayın nefesini duymuyor muyuz?**
>
> **Gitgide soğumuyor mu o nefes?**
>
> **Gitgide yaklaşmıyor mu gece?**
>
> **Sabahları fener yakmamız gerekmiyor mu?**
>
> **Tanrıyı gömen mezarcıların kazma seslerini duymuyor muyuz?**
>
> **Tanrı'nın çürüyüşünün kokusu gelmiyor mu burnumuza?**

Tanrılar da çürür. Tanrı öldü. Tanrı dirilmeyecek. Ve onu biz öldürdük. Katilden de katil olan bizler, nasıl teselli bulacağız?

Dünyanın sahip olduğu her şeyin en kutsalı ve en yücesi, bıçaklarımızın altında kanlar içinde can verdi. Bu kanı kim silecek üzerimizden?

Hangi suyla arıtacağız kendimizi?

Hangi kefaret törenlerini, hangi kutsal oyunları icat etmeliyiz şimdi?

Bu fiilin büyüklüğü bizi aşmaz mı?

Bu fiile layık olmak için tanrı olması gerekmez mi her birimizin?

Bundan daha büyük bir fiil olmamıştı hiç; ve bizden sonra her kim doğacaksa, sırf bu fiilin hatırına, bugüne kadarki tarihten daha yüce bir tarihin parçası olacak.

Friedrich Nietzsche, Şen Bilim

Bağnaz dindarlar Nietzsche'ye zındık muamelesi yaptı bu sözleri yüzünden. Ama bağnaz olmayan çoğunluğun tepkisi daha da korkunç oldu: Onu yarı ciddiye aldılar, sözünü tekrarlayıp uyarısını duymamayı seçtiler. Yirminci yüzyılın sonlarında ise göğsünde "Tanrı Öldü! -Nietzsche / Nietzsche Öldü! -Tanrı" yazan tişörtler giyerek dolaştılar. Bilmeden de olsa Nietzsche'nin üzüntü ve aşağılama karışımıyla tarif etmeye çalıştığı "son-insanlar" gibi davrandılar yani,

1882'de, yani Nietzsche Şen Bilim'i yayımladığında Tanrı'nın öldüğünü söylemek mümkün değil aslında. Olsa olsa bir kehanetti Nietzsche'ninki. Dostoyevski'nin uyarısına paralel bir kehanet. Tanrı Ölürse, yani içinde yaşadığımız "uygarlık" denilen şeyi bir arada tutan harç, birbirimizle bir arada yaşamayı olanaklı kılan kurallar ve yasaklar sistemi, On Emir, bir kez dağılırsa başımıza geleceklerin bir öngörüsü. Ömürleri nereden baksanız iki yüzyılı ancak geçen ulus-devletlerin anayasaları ve kanunları, ömrü bir yüzyılı bile geçmeyen "uluslararası hukuk", tarihi binlerce yılla ölçülen tek tanrı inancının yerini tutabilir mi hiç?

Savaşlarla, devrimlerle ve "demokrasi" nin gelişmesiyle de seçimlerle kaşla göz arasında değişi- veren bir kurumun kuralları, ezeli ve ebedi bir Tanrı'nın emirleriyle bir olabilir mi?

Hem Dostoyevski hem de Nietzsche, imanın kapitalizmin "bencil hesapların[ın] buzlu sularında" yok olmaya yüz tuttuğunu, "iman" adı altında yaşamaya devam eden şeyin bir tür sinizm olduğunu daha o günden fark etmişlerdi. Daha 1843'te "dinin kitlelerin afyonu" olduğunu söyleyen Marx da bunun farkındaydı. Kuşkusuz dinin uyutucu yanından bahsetmiyordu Marx yalnızca; dinin bir tür narkoz olduğunu, kitlelerin sınıflı toplumların sömürüsüne dayanmasını olanaklı kıldığını da söylüyordu. Din 19. yüzyılın ilk yansı boyunca

bu narkoz özelliğini adım adım kaybedince, geri kalan tek şey bir yasaklar sistemi, acıyı azaltmak yerine daha da artıran bir aldatmaca olmuştu. Kimse hiçbir şeye inanmıyordu artık, yalnızca "o sopa bir gün benim de elime geçer" umuduyla inanırmış gibi yapıyordu. 20. yüzyıl boyunca giderek güçlenen ve iki dünya savaşı felaketinden sonra iyice egemen olan bu sinik tutum, gücü yeteni gücü yettiğine eziyet etmekte, kimse fark etmediği sürece çalmakta, kitabına uydurabildiği sürece öldürmekte Özgür bıraktı. Yalnızca egemenleri değil, herkesi. "Serbest piyasa ekonomisi" serveti değilse de kötülüğü evrenselleştirdi, herkese paylaştırdı.

İsa'dan sonraki ilk binyılın ardından, beyaz Batılı erkekler Ortadoğu'ya Tanrı adına saldırmış, Kudüs ve çevresinde "Tanrı nın Krallığı"nı kurmaya çalışmışlardı. İsa'dan sonraki ikinci binyılın ardından ise gene beyaz Batılı erkekler Ortadoğu'ya saldırdılar, ama bu kez Tanrı adına değil, özgürlük ve demokrasi adına. Aradaki fark şurada ki, bugün herkes "özgürlük ve demokrasi" dendiğinde kastedilenin petrol ve enerji kaynaklarının denetimi olduğunu biliyor, ama bilmiyormuş gibi yapıyor. Oysa binyıl Önce herkes olmasa da çoğunluk, "Tanrı'nın Krallığı" mitine inanıyordu. Kötülük "serbest piyasa ekonomisi" mitinin de çözülmeye başlamasıyla birlikte üstümüze geliyor ve onun karşısında sığınabileceğimiz bir tanrımız bile yok artık. Kendimizden başka güvenebileceğimiz hiç kimse yok ve "kendimiz" dediğimiz şey de 20. yüzyıl boyunca ulus-dev- letler tarafından acımasızca güçsüzleştirildi, dilsizleştirildi, hadım edildi.

Cohen'in 1992'de öngördüğü gelecek bugün olabilir mi acaba?

Nasıl bir kıyamet/gelecek görmüştü Cohen? Şöyle bir şey olmalı:

There'll be the breaking of the ancient western code
Your private life will suddenly explode
There'll be phantoms
There'll be fires on the road
and the white man dancing
You'll see a woman
hanging upside down
her features covered by her fallen gown
and ali the lousy little poets coming round
tıyin' to sound like Charlie Manson
and the whîte man dancin'

Kadim Batı yasası yıkılacak
İnfilak edecek özel hayatın
Hayaletler olacak
Ateşler olacak yollarda
Ve dans eden beyaz adam
Baş aşağı asılı bir kadın göreceksin

Sarkan entarisi gizleyecek yüzünü
Charlie Manson'a benzemeye çalışan
Berbat küçük şairler kaplayacak ortalığı
Ve dans eden beyaz adam

Cohen'in bu kıyamet tasvirinde belki de çoğumuzun unutmuş olduğu Charles Manson'a bir gönderme var ki özellikle dikkat çekici: Manson 1960'ların devrimci, isyancı, umut dolu madalyonunun öteki yüzüdür. On altı yaşındaki alkolik bir annenin gayrimeşru çocuğu. **Kendini bilir bilmez suç işlemeye başlamış bir "kader kurbanı". 1960'ların devrimci ama mistik, kural tanımaz ama neyi tanıdığını da bilmeyen atmosferinde, cinsel özgürlükle Mormon çokeşliliği, başarısız rock yıldızlığıyla scientology arasında bir tür sahte peygamber mertebesine yükselmiş, sonunda müritlerinin işlediği toplu cinayetler sayesinde meşhur olmuş bir şeytan/yitik ruh.**

Cohen kıyametin ozanlarının bile bu zaten yeterince acıklı/acınası sahte peygamberin silik suretleri olacağı kehanetini yapıyor. Hepimizin içtenlikle (ve haklı olarak) eleştirdiği "Kadim Batı yasası" hele bir yıkılsın, geriye küçük Mansonlardan başka bir şey kalmayacak. Tanrı hele bir yok olsun, her şey, cinayet, katliam, sahte peygamberler ve onların sorgusuz sualsiz itaat eden müritleri, hepsi mubah olacak; yaşamak ve umut etmek ise hepimize yasaklanacak.

Benzer bir kehaneti 1919'da, Birinci Dünya Savaşı'nın hemen ertesinde William Butler Yeats de yapmıştı:

Turning and turning in the widening gyre

The falcon cannot hear the falconer;

Things fail apart; the centre cannot hold;

Mere anarchy is loosed upon the world,

The blood-dimmed tide is loosed, and everywhere

The ceremony of innocence is drowned;

The best lack ali conviction, while the worst

Are full of passionate jntensity.

Gitgide açılan bir helezonda döne döne

Duyamaz olmuş doğancıyı doğan;

Dağılıyor her şey, kaçıyor merkezin elinden;

Anarşi salınmış dünyanın yüzüne,

Yükseliyor kanla kararmış sular

Boğuluyor masumların ayini her yerde;

En iyilerin imanı tükenmiş gitmiş,

En kötülerse dopdolu şehvetli bir hevesle.

William Butler Yeats, The Second Corning

Yeats'in Dünya Savaşı öncesinde ya da sırasında değil de sonrasında bu çözülüp dağılma şiirini yazması boşuna değil: Kimi şairler (ya da düşünürler ya da yazarlar) korkularıyla davranır, bugüne bakıp gelecekteki felaketin kehanetini yaparlar. Yeats gibi şairler ya da Adorno gibi yazarlar ise geçmişe bakıp artık geri getirilemeyecek şekilde kaybedilmiş olanı görürler ve bunu geleceğe yansıtırlar. Örneğin Bob Dylan 1963'te Hard Rain's A-Gonna Fail (Müthiş Bir Yağmur Geliyor) şarkısını yazdığında "hard rain" derken kastettiği radyoaktif serpintiydi; gelecekteki bir tehlike, dikkatli olmazsak başımıza gelebilecek bir şey. Oysa Cohen'in The Future şarkısı 1992' de yazıldı. Soğuk Savaş bittikten, nükleer savaş tehdidi kötü bir anıya dönüştükten sonra. Bir nükleer savaş tehdidi ya da bir **"küresel ısınma",** ekolojik yok oluş tehdidi değil Cohen'in "gelecek"te gördüğü dehşet; düzeni bir arada tutan merkezi ilkenin çoktan ortadan kalkmış olabileceği ihtimalinin farkındalığı, daha derin bir karanlık. Yeats'i ve iki Cohen şarkısını alt alta koyduğumuzda gördüğümüz şey tekil bir facia, belirli bir nedenin (savaşın, ekolojik altüst oluşun ya da bir devrimin) yol açacağı bir patlama değil; bir çözülüp dağılma, adım adım yok oluşa giden bir süreç:

Things fal) apart; the centre cannot hold;

Dağılıyor her şey, kaçıyor merkezin elinden;

Yeats, 1919

Everybody knows it1 s coming apart

Herkes biliyor dağılıp gittiğini

Cohen, 1988

Things are going to slide, slide in ali directions

Her şey kayıp gidecek, dağılacak dört bir yana

Cohen, 1992

Üç şiir/şarkıda da ortak olan, merkezin kaybolması, dağılma; bir patlamayla değil, bir sızlanmayla da değil belki. Kayarak, parmaklarımızın arasından kaçıp giderek dağılma.

Bu söylediklerimden çıkarılacak olan nedir peki?

Bir merkezin, despot, dediğim dedik bir tanrının hüküm sürdüğü günleri mi özlüyorum yoksa?

Kargaşaya karşı düzenden, devrime karşı iyi-kötü bir burjuva huzurundan, yolu altüst oluştan geçen bir sosyalizme karşı var olanı iyisiyle-kötüsüyle muhafaza etmekten mi yanayım?

Ne yazık ki değilim ("keşke olabilseydim" dediğim zamanlar oluyor arada bir). Çünkü altüst oluşun kaçınılmazlığını, tufanın yaklaştığını, vebanın kapımızda olduğunu görmeyebilecek bir sinizm mertebesine ulaşmayı beceremedim bir türlü. Hafızamı kaybedemiyorum, Auschwitz'i, My Lai'yi, Gulag'ı, yok edilen Navajo ulusunu, Ermeni katliamını unutamıyorum. Öte yandan Auschwitz'e Filistinlileri yurtsuzlaştırarak, Gulag'a Mafya düzeniyle cevap vermeyi sindiremiyorum ne yapsam da. Fransız emperyalizminin Kuzey Afrikalılara yaptıklarını affedemiyorum, ama Kuzey Afrikalı gençlerin buna Paris alt-orta sınıfının ve hatta Paris işçi sınıfının arabalarım yakarak cevap vermesini sosyalizme değil barbarlığa doğru atılan bir adım olarak görmemek de elimde değil. Burjuvazinin son üç yüzyıldır korumaya çalıştığı düzen çözülüyor. Burjuvazi uygarlığı sekiz-dokuz bin yıldır bir arada tutan harcı, "bencil hesapların! ın] buzlu sularında", bir elli yılcık daha hüküm sürebilmek için cömertçe harcıyor, tüketiyor gözlerimizin önünde; bizse buna karşı hiçbir şey yapamıyoruz. Burjuvazinin düzeni çökerken uygarlığın tüm mirasım da paramparça ediyor; kimimiz düzeni savunmaya çalışıyor, kimimiz her türlü yıkımı alkışlamaya başlıyor, her yıkımın bu düzenden daha iyi olduğuna inandırıyor kendini, kimimiz ise bunun karşısında paralize oluyor, Lut'un karısı gibi sessiz, donuk bir tuz sütununa dönüşüyor. Üç tutum da çöküşü daha da hızlandırmaktan başka bir işe yaramıyor. Üç tutum da çöküşün kaçınılmazlığım göremiyor aslında, üç tutum da bu düzenin çökmesinden sonra ne olacağını hayal edemiyor.

Merkez dağılıyor, Tanrı ise çoktan öldü(rüldü). Artık her şey mubah, ama hiçbir şey hak değil. Ve, Adorno'nun dediği gibi, bunun karşısında suskun kalmak bile çözüm değil; kendi ruhumuzu bile kurtaramaz sessizlik. Cohen The Future ile aynı albümde Anthem (Marş) şarkısını da yayımlamıştı. Şöyle diyordu o şarkıda:

Ring the bells that stili can ring

Forget your perfect offering

There is a crack in everything

That's how the light gets in.

Çal hâlâ çalabilen çanları

Unut gitsin o eşsiz adağını

Bir çatlak vardır her şeyde

Işık oradan sızar içeriye

Cohen, 1992

Hamlet'in babasının hayaleti, artık hiçbir iktidarı kalmamış olan o zavallı babanın sureti zuhur ettiğinde saray nöbetçilerinden biri bize **"Danimarka krallığında çürüyen bir şey var,"** demişti. Hangi Danimarka krallığı, bunun krallığı mı kalmış?

Dünya bir baştan bir başa çürük içinde. (Sembolik) düzenin tam ortalık yerinde dev bir çatlak var ve gitgide büyüyor. Kimimiz yamamaya çalışıyor o çatlağı – hangi harç kapatabilir ki onu?

Kimimiz gözünü kapatıp içine atlamaya heves ediyor – dibi var mı Gayya kuyusunun?

Kimimizse donup kalıyor – ama sıra bize de gelecek. En umutsuz geleceğin resmini çizen Cohen ise, ışığın tam da o çatlaktan sızacağını söylüyor aynı nefeste. Sevinmekte acele etmeyelim: Işık, Aydınlanma aklının sandığının aksine, her zaman çok iyi bir şey olmayabilir. Ya nükleer bir patlamanın ışığıysa oradan sızan; ya Büyük Patlamanın kör edici ışığıysa?

Le Guin, **"Bir mum yakmak, bir gölge düşürmektir'** demişti. Sembolik düzenin çatlağından sızan ışığın gölgesinde yaşıyoruz bu çağda. Belki de yapmamız gereken, kör olmayı da göze alarak gölgeden çıkmaktır. Yeniçağın Kıyamet Sureleri, o ışığa (tıpkı bir güneş tutulması seyreder gibi) isli bir camın gerisinden bakarak görülen şeyleri anlatıyor bize. Ama görünenlerin o ışığın içinde mi olduğunu yoksa isli cama mı resmedilmiş olduğunu kendimiz bakmadan anlayamayacağız asla.

Sh: 133-150

Kaynak: Bülent Somay, Şarkı Okuma Kitabı- Ses ve Sözle Denemeler, Metis -Üçüncü Basım: Kasım 2010, İstanbul

FRAGİLE

https://youtu.be/lB6a-iD6ZOY

If blood will flow vvhen flesh and steel are one

Drying in the colors of the evening sun

Tomorrow's rain will wash the stains away

But something in our minds will alvvays stay

Perhaps this final act was meant

To dinch a lifetime's argument

That nothing comes from violence and

nothing ever could

For ali of those who are born

Beneath an angry star

Lest we forget how fragile we are

On and on the rain will fail

Like tears from a star

Like tears from a star

On and on the rain will say

How fragile we are

How fragile we are

KIRILGAN

Çelik tene değince dökülür kan

Kurur akşam güneşi rengi,

Yarın yağmur siler süpürür izleri

Ama bir şey var ki hiç çıkmaz aklımızdan

Bu son perde

Bir yaşam boyu verdiğim kavgayı

Haklı çıkarır herhalde:

Ne bir hayır gelmiş şiddetten

Ne de geleceği var

Hiç unutmasın diye öfkeli bir yıldız

Altında doğanlarımız

Biz çok kırılganız

Durmadan yağar yağmur

Sanki ağlıyor

Gökte bir yıldız

Durmadan der ki yağmur

Çok kırılganız biz

Çok kırılganız

Çeviren: Bülent Somay

FİRUZE

https://youtu.be/ji5O_tOTFDU

Lyrics

Dime, que es lo que sientes, al ver

Que los sueños se han bebido tus años

Llora, llora Firuze, llora, llora por tu candor

Al recordar, tu hermosura en flor

Pero aquella flor, prendida en un zarzal

Perdió su olor, Firuze

Como aquel ruiseñor, que el bosque enjaulo

Quien va a oír su voz, Firuze

Igual que un vendaval, un rio que va al mar

No tienes que mirar atrás

Una noche es fugaz, dos para lamentar

Porque tanta prisa, Firuze

Dime, que es lo que sientes, al ver

Que los sueños se han bebido tus años

Llora, llora Firuze, llora, llora por tu candor

Al recordar, tu hermosura en flor

Tus tristes ojos ya no quieren aceptar

Que haya un precio que pagar

Por un regalo que, el cielo te dio

Tu belleza sin par, Firuze

Igual que un vendaval, un rio que va al mar

No tienes que mirar atrás

Una noche es fugaz, dos para lamentar

Porque tanta prisa, Firuze

Firuze

Bir gün dönüp bakınca düşler

İçmiş olursa yudum yudum yudum yıllarını

Ağla, ağla Firuze ağla

Anlat bir zaman ne dayanılmaz güzellikte olduğunu

Kıskanır rengini baharda yeşiller

Sevda büyüsü gibisin sen Firuze

Sen nazlı bir çiçek, bir orman kuytusu

Üzüm buğusu gibisin sen Firuze

Duru bir su gibi, bazen volkan gibi

Bazen bir deli rüzgar gibi

Gözlerinde telaş, yıllar sence yavaş

Acelen ne bekle Firuze

Bir gün dönüp bakınca düşler

İçmiş olursa yudum yudum yudum yıllarını

Ağla, ağla Firuze ağla

Anlat bir zaman ne dayanılmaz güzellikte olduğunu

Acılı bir bakış yerleşirse eğer

Kirpiğinin ucundan gözbebeğine

Herşeyin bedeli var, güzelliğinin de

Bir gün gelir ödenir, öde Firuze

Duru bir su gibi, bazen volkan gibi

Bazen bir deli rüzgar gibi

Gözlerinde telaş, yıllar sence yavaş

Acelen ne bekle Firuze

BU YOLDA KIRILMAK VARMIŞ

Cevizin yeşil kabını yemekle dad bulunmaz,
Zâhir ile ey fakîh Kur'ânı arzularsın.

Niyâzî-i Mısrî
kuddise sırruhu'l-aziz

Bugün açlığımı biraz teskin etmek için kuruyemiş yiyordum. İçinde çam fıstıkları vardı. Hepinizin başına gelir, yeterince işleme tabi tutulmamış olanların kabuklarında çatlaklar oluşmadığından dişimizle kırmak biraz zor ve rahatsız edicidir. Bende bu şekilde olanları ihtiyarlığımdan dolayı kırmaktan vaz geçip, atık bölümüne bırakıyordum. O ara kalbim şunu ilham etti.

> **-Heyhat bunca eziyet çek, güneşe yağmura katlan yenecek hale gel, fakat istifade edilme safhasında bir noksanlıktan dolayı çöp ol.**

Bu acı veren bir husus. Her şeyiyle olgunlaşmış, ancak insan eliyle engelli hale getirilmiş bu nesne faydasızlar sınıfına dahil olup -toprak gübre olmak farklı bir durum-seyrini tamamlamadan geri kalmış.

Buradaki eksiklik, çamfıstığında değildi. Onu bu hale getiren insanoğlunda. Çünkü ona el değmese ağaçtan düştükten sonra yine kendi tabii ortamında yeşerebilirdi. Ancak özü gördüğü işlemlerle kısırlaştı. Bugüne kadar nice üstadlar, şeyhler gördük. Anladık veya anlayamadık, öylede olsa, müşahede edilen manzara kamil elini tutmayanın başına gelmedik kalmıyor.

Her düşüncemizi takip eden bir olaylar peşpeşe gelir. Ancak bereketli olmak için verilen gayretlerin akim kalması insanda garip meseller uyandırıyor. Bir çok hadise bünyesinde sırları ile bize gelirken çözebildiğimiz fazla bir şeyin olmadığını, kader mahkumu olduğumuzu hissetmekten kendimi alamıyorum. İyilikler ve kötülükler arasındaki çizgi bulanıklaştığından daha dikkatli olmayı tedbiri elden bırakmamaya özen göstermeliyiz.

Hoşunuza gidecek bir hikâye:

[Evliya derecesini bulmuş bir zat varmış. Kürsüye çıkıp vaaz ederken daima:

"Yâ Rabbî, hırsızlara haramilere rahmet kıl!" Diye dua edermiş. Sebebini sormuşlar. Cevaben:

"Ben Bağdatlı bir tüccardım, çok zengindim ve iyiden iyiye dünyaya dalmıştım. Bir gün sahradan geçerken, kervanımın birini haramiler soydu. Bu vak'adan biraz aklım başıma gelir gibi oldu. Bir başka geçişte, malımın bir kısmını daha gasbettiler. Üçüncüde ise, tîg u teber şâh-ı levend on parasız kaldım. Bu suretle aç ve bî-ilâç kalınca bir tekkeye iltica ettim. İşte

orada Allah'ım bana bir kâmil mürşit ihsan etti ve bu devlete nail oldum. Bu nimete o haramîler yüzünden eriştiğim için onlara hayır duâ ediyorum," demiş.]

(Ken'an Rifâî, Sohbetler, hzl: Sâmiha Ayverdi, İst, 2000, s.86)

Hulasa hayat hiç göründüğü gibi değil, her anı bir elvan, sır sır içinde sırlı gidiyor. **İhramcızâde İsmail Hakkı**

Ehlini bul ol illerin sarpın geçersin bellerin,
Yırtar yalnız gideni kurd u peleng arslan kamû.
Ehline anlar bellidir, zirâ bilir bir illidir,
Her birisi ahsen sıfat her müşküle bürhân kamû.
Niyâzî-i Mısrî

HAYALİNİ RÜYADA BİLE GÖREMİYORUM

Allah bilir vücudumdan ancak bir hayal kaldı.
Hayal sanıyorum ya,
hatta hayalin de bir hayali! [Müfret 1]

Nuh tufanını bastıran gözyaşım,

gönlümden senin sevgini mahvedemedi gitti. [51]

Gözyaşım, sevgilinin merhametsizliğinden şafak rengini aldı,

şefkatsiz talihe bak, bu işte başıma neler açtı? [102]

Doktorlara kanlı gözyaşlarımı gösterdim.

Dediler ki:

Aşk derdi, ciğerler yakan bir devası var mı? [223]

https://youtu.be/LLLhb0-9tko

Gel, gel... emel köşkü pek temelsiz.

Şarap getir, ömrün yapısı yel üstüne kurulmuş.

Himmetine kulum, himmetine köleyim o kişinin ki

gök kubbe altında bağlılık rengini kabul eden her şeyden hürdür,

bağlanılabilecek her şeyden kurtulmuştur.

Sana ne söyleyeyim?

Dün gece sarhoş ve harap bir haldeyken

meyhanede gayp âleminin meleği,

bana ne müjdeler verdi:

*Bir ay yüzlüye mi gönül verdin ki?

Çünkü gönül, bütün dertlerden onun sevgisiyle kurtulur, şad olur.

Ey makamı Sidre olan yüce bakışlı doğan,

durağın mihnetlerle dopdolu olan bu bucak değil.

Sana Arşın korkuluğundan ıslık çalıyorlar.

Bilmem ki bu tuzakta ne var?

Ne buldun burada da buraya bu kadar yapıştın?

Bir nasihat vereyim, dinle ve tut.

Bu sözü tarikat Pîrimden duydum, ondan hatırımda kaldı.

Dönek tabiatlı dünyadan ahde vefa umma.

Çünkü bu kocakarı, binlerce damadın gelinidir.

Dünya gamını yeme.

Nasihatim hatırından çıkarma.

Bu aşk nüktesini bir yol erinden duyup belledim:

Tanrı tarafından verilen kısmetine razı ol, alnını kırıştırma.

Tercih etme kapısını ne sana açtılar, ne bana!

Gülün gülümsemesinde ahde vefa nişanesi yok.

Ağla bülbül, ağla ki tam ağlanacak iş, tam feryat edilecek çağ.

Ey düşük, bozuk şiirler yazan.

Hâfız'a neye hased ediyorsun?

Şiire kabiliyet ve güzel şiir yazma tanrı vergisi. [21]

Biyâ ki Kasr-ı "emel sâht sûst bunyâdest
Bıyâr bade ki bunyâd-ı ömr bebâdest

37

بیا که قصر امل سخت سست بنیادست

بیار باده که بنیاد عمر بر بادست

غلام همت آنم که زیر چرخ کبود

ز هر چه رنگ تعلق پذیرد آزادست

چه گویمت که به میخانه دوش مست و خراب

سروش عالم غیبم چه مژده‌ها دادست

که ای بلندنظر شاهباز سدره نشین

نشیمن تو نه این کنج محنت آبادست

تو را ز کنگره عرش می‌زنند صفیر

ندانمت که در این دامگه چه افتادست

نصیحتی کنمت یاد گیر و در عمل آر

که این حدیث ز پیر طریقتم یادست

غم جهان مخور و پند من مبر از یاد

که این لطیفه عشقم ز ره روی یادست

رضا به داده بده وز جبین گره بگشای

که بر من و تو در اختیار نگشادست

مجو درستی عهد از جهان سست نهاد

که این عجوز عروس هزاردامادست

نشان عهد و وفا نیست در تبسم گل

بنال بلبل بی دل که جای فریادست

حسد چه می‌بری ای سست نظم بر حافظ

قبول خاطر و لطف سخن خدادادست

Senin bir gülmene sürahi gibi can verdiğim zaman dilerim,

namazımı senin sarhoşların kılsın.

Ben kötülüklere bulaşmış bir adamım.

Namazım da doğru ve makbul bir namaz değil.

Onun için meyhanede yanıp yakılmam eksik olmuyor.

Hayalin, mescitte hatırıma geldi mi iki kaşını mihrab edinirim,

meyhanede geldi mi kemençeye yüz tutarım.[345]

Sabah çağına kadar uykusuz gözlerimde yüzünün hayali vardı. [356]

Vuslat nerde?

Ondan vazgeçtik, hayalini rüyada bile göremiyorum.,

vuslatı nasip olmuyor, bari hayalini görmek nasip olsaydı! [449]

Beni mum gibi öyle bir yakıp yandırdın ki

sürahi bile halime ağladı,

çenk bile feryada geldi.

Ey seher yeli, bir çaren varsa tam vakti...

Lütfet, çünkü hasret derdi, canıma kıymak üzere.

[109]

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

Not: Numaralar beyitlerin bulunduğu gazeli işaret eder.

CANIM DA KURBAN OLSUN, GÖNLÜM DE!

İstek çölünde kaybolmak niceyedek sürecek?
Bir yol soralım da gidilecek yerlere gidelim artık. [374]

https://youtu.be/uY9gRoVpwZQ

Vefakâr âşıkların hatırına riayet edenleri

Tanrı, her hususta, her halde belâlardan korur.

Sevgilinin, ahdini bozmamasını dilersen dikkat et,

senden sevgi bağını çözmesin,

Sevgilinin sözünü ancak sevgiliye söylerim.

Çünkü âşinâ sözüne âşinâ olan riayet eder.

Günün öyle geçsin, öyle yaşa ki ayağın sürçerse

melek bile iki elini açsın da sana dua etsin.

Ey seher yeli!

Eğer sevgilinin zülfüne uğrar da orada gönlü görürsen lütfet, de ki:

Yerini bırakmasın, oradan hiç bir yere kıpırdamasın.

Gönlümü hoş tut dedim.

Ne dedi, bilir misin?

Kulun elinden ne gelir?

Tanrı hoş tutsun!

Sevgi sohbetiyle vefayı terketmeyen sevgiliye

başım da feda olsun, malım da.,

canım da kurban olsun, gönlüm de!

Geçtiğin yolun tozu nerde ki Hâfız,

sabah yelinden yadigâr diye alsın, saklasın!

Her an ki canib-i ehl-i vefa nigeh dâred

Hudâş der heme hâl ez belâ nigeh dâred

122

هر آن که جانب اهل خدا نگه دارد
خداش در همه حال از بلا نگه دارد

حدیث دوست نگویم مگر به حضرت دوست
که آشنا سخن آشنا نگه دارد

دلا معاش چنان کن که گر بلغزد پای
فرشته‌ات به دو دست دعا نگه دارد

گرت هواست که معشوق نگسلد پیمان
نگاه دار سر رشته تا نگه دارد

صبا بر آن سر زلف ار دل مرا بینی
ز روی لطف بگویش که جا نگه دارد

چو گفتمش که دلم را نگاه دار چه گفت
ز دست بنده چه خیزد خدا نگه دارد

سر و زر و دل و جانم فدای آن یاری
که حق صحبت مهر و وفا نگه دارد

غبار راه راهگذارت کجاست تا حافظ
به یادگار نسیم صبا نگه دارد

**

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

Not: Numaralar beyitlerin bulunduğu gazeli işaret eder.

SORMADIN

https://youtu.be/y2AhGPGCT_M

Öyle bir aşk derdi çekmişim,

öyle bir ayrılık zehri tatmışım ki sorma!

Âlemi gezip dolanmış,

sonunda öyle bir dilber seçmiştim ki., sorma!

Sorma, kapısının toprağı havasıyle

gözyaşlarım nasıl akmakta!

Sorma dün gece ağzından çıkan ve kulaklarımla duyduğum sözleri!

Yine bana bakıp söyleme diye dudağını ısırıyorsun?

Ben, öyle bir lâl dudak ısırmışım ki sorma!

Sensiz yoksulluk kulübemde öyle eziyetler çektim ki sorma!

Sorma Hâfız gibi aşk yolunda gurbete düşüp ne makama eriştiğimizi! [273]

270

درد عشقی کشیده‌ام که مپرس
زهر هجری چشیده‌ام که مپرس

گشته‌ام در جهان و آخر کار
دلبری برگزیده‌ام که مپرس

آن چنان در هوای خاک درش
می‌رود آب دیده‌ام که مپرس

من به گوش خود از دهانش دوش
سخنانی شنیده‌ام که مپرس

سوی من لب چه می‌گزی که مگوی
لب لعلی گزیده‌ام که مپرس

بی تو در کلبه گدایی خویش
رنجهایی کشیده‌ام که مپرس

همچو حافظ غریب در ره عشق
به مقامی رسیده‌ام که مپرس

Göz bebeklerime kul olayım,
gönlü kara, merhametsiz olmakla beraber
gönülden çektiklerimi sayıp dökmeye başladım mı
bana acıyıp da binlerce katra yağdırıyor,
halime ağlayıp duruyorlar!
Güzelimiz herkese görünmekte, cilvelenmekte..
fakat benim gördüğüm bu cilveyi gören yok,
bana göründüğü gibi kimseye görünmüyor! [330]
Arzunu çektiğimden,
hayalini kurup durduğumdan
nice gecelerdir uyumadım.
Yüz gecelik sersemliğim var, meyhane nerde? [87]
Dün güzel bir rüya gördüm,
elimde şarap kadehi vardı.
Tabir edildi, devlete erişeceğim.
Otuz yıldır dert, meşakkat çektim de
nihayet bundan kurtuluş,
iki yıllık şarabın elindeymiş! [137]
Ey ayrılık ateşi!
Senden neler çektim, neler?
Mum gibi yok olmaktan başka
elimde bir tedbirim yoktu ki!
Senden ayrı düşen Hâfız'ın derdi,
öyle bir azap ayeti ki tefsire lüzum yok! [143]
Görüyorum, hâlâ lâleler,
Ferhad'ın, Şirin'e çektiği hasret yüzünden
döktüğü kanlı göz yaşlarından bitiyor.
Lâle, zamanın vefasızlığını anlamış olmalı ki,
doğdu öldü de şarap kadehini elinden bırakmadı.
Gel gel de bir zaman şarapla harap olalım.
Belki bu harabatta bir defineye rastlarız. [167]
Sorma çevgândan çektiklerimi !
Dedim ki:

Zülfünü kimin kiniyle böyle büklüm büklüm bir hale getirdin?

Dedi ki:

Hâfız, bu hikâye uzun bir hikâyedir.

Kur'an hakkiyçin sorma bunu! [271]

Heyhat!

Ayrılık zamanında neler çektiğimi bir mektupta yazmak imkânı yok.

Saçlarının yüzünden ne perişan oldum,

nerde o mecal ki bunların hepsini anlatayım? [384]

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

Not: Numaralar beyitlerin bulunduğu gazeli işaret eder.

HZ. HÜSEYİN ALEYHİSSELÂM AŞKINA

https://youtu.be/rfrQgXdTRLo

Sen beni her gördükçe derdimi arttırmadasın,

benimse seni her gördükçe meylim, sevgim artmada.

Halin nedir diye hiç sormuyorsun.

Bilmem başında ne hava var?

Derdimi bilmiyor musun ki dermanım için çalışmamaktasın!

Beni topraklar üstünde bırakıp gitmen hiç de doğru bir şey değil.

Bir uğra da yine halimi sor,

yoluna toprak olayım sevgili!

Ölüp toprağa girmedikçe elimi eteğinden çekmem.

Hattâ o vakit bile mezarıma uğrarsan tozum, eteğini tutar.

Aşkının derdinden artık soluk bile alamaz oldum,

nefesim bile çıkmıyor.

Benden öcünü aldın,

hâlâ biraz nefes al, rahatlaş demiyorsun.

Bu, ne vakte kadar sürecek?

Bir gece, karanlıklar içinde gönlümü saçlarında arıyordum,

aynı zamanda yüzünü de görmekteydim,

lâl dudaklarından şarap da içmekteydim!

Nihayet seni ansızın aguşuma çektim,

saçların dağıldı, halkalandı.

Dudağımı dudağına koydum,

canımı da feda ettim, gönlümü de!

Sen Hâfız'a vefakâr ol da düşmana **"git, öl artık"** de.

Senden bu sevgiye nail olduktan sonra

soğuk sözlü düşmandan ne korkum var! [357]

http://mov1.tebyan.net/1391/09/19safar_karimi_sherkhani_hazratezahra_113609.vtb

Mera mibini vu der dem ziyâdet mikuni derdem

Tura mibinemu meylem ziyâdet mişeved her dem

318

مرا می‌بینی و هر دم زیادت می‌کنی دردم
تو را می‌بینم و میلم زیادت می‌شود هر دم

به سامانم نمی‌پرسی نمی‌دانم چه سر داری
به درمانم نمی‌کوشی نمی‌دانی مگر دردم

نه راه است این که بگذاری مرا بر خاک و بگریزی
گذاری آر و بازم پرس تا خاک رهت گردم

ندارم دستت از دامن بجز در خاک و آن دم هم
که بر خاکم روان گردی به گرد دامنت گردم

فرورفت از غم عشقت دمم دم می‌دهی تا کی
دمار از من برآوردی نمی‌گویی برآوردم

شبی دل را به تاریکی ز زلفت باز می‌جستم
رخت می‌دیدم و جامی هلالی باز می‌خوردم

کشیدم در برت ناگاه و شد در تاب گیسویت
نهادم بر لبت لب را و جان و دل فدا کردم

تو خوش می‌باش با حافظ برو گو خصم جان می‌ده
چو گرمی از تو می‌بینم چه باک از خصم دم سردم

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

Not: Numaralar beyitlerin bulunduğu gazeli işaret eder.

YIKILDIM

"Kapıyı açmasaydı"

Dün gece sevgilimi yabancının elinde görünce

kıskançlığımdan elden ayaktan düştüm, yerlere yıkıldım!

Ne oyunlar yaptım ama fayda vermedi gitti;

afsunumuz ona efsane geldi! [431]

Şimdi ne çarem var?

Sabır sandalım ayrılık yelkenini açtı da

gam denizinde bir girdaba düştü, gitti.

Ucu, kıyısı olmayan ayrılık denizinde

iştiyakının dalgalarıyla ömür gemisinin

batmasına çok bir zaman kalmadı.

Ah bir elime geçse ayrılığı öldürürdüm.

Ayrılık günü de kararsın,

ayrılığın evi barkı da yıkılsın, mahvolsun! [302]

Sun sâki!

Harabatta oturan gizlenmiş sarhoş kızı!

Sun şarabı; rüsvay olmak, şarapla, kadehle yıkılmak isterim. [Sakiname]

Zaten hayatımı heder ettim gitti.

Gayri anladım:

Hiç olmazsa kalan ömrümü meyhane bucağında geçireyim.

Orada harap olup yıkılmak daha iyi! [469]

**

https://youtu.be/BsKZLT_uUlg

Sana ayrılık destanını iyiden iyiyi anlatırım,

ama kalemin dili ayrılığı anlatamaz ki.

Yazıklar olsun, ömrüm vuslat ümidiyle sona erdi de

ayrılık zamanı hâlâ sona ermedi.

Başım eşiğindedir diye övünür,

başımı feleklere yüceltirdim,

bu günse ayrılık eşiğine koydum!

Vuslat havasında nasıl kol kanat açayım?

Gönül kuşum ayrılık yuvasında tüylerini döktü!

Şimdi ne çarem var?

Sabır sandalım ayrılık yelkenini açtı da

gam denizinde bir girdaba düştü, gitti.

Ucu, kıyısı olmayan ayrılık denizinde iştiyakının dalgalarıyla

ömür gemisinin batmasına çok bir zaman kalmadı.

Ah bir elime geçse ayrılığı öldürürdüm.

Ayrılık günü de kararsın, ayrılığın evi barkı da yıkılsın, mahvolsun!

Hayal alayına yoldaşım, sabırla hemdem.. ayrılık ateşine düşmüşüm, firkatle eşim!

Nasıl olur da canla başla vuslat davasına girişebilirim ki bedenim kazaya sataşmış, gönlüm ayrılığa düşmüş!

İştiyak ateşiyle sevgiliden ırak, gönlüm kebab oldu.

Ayrılık sofrasında daima ciğer kanı yeyip durmaktayım.

Felek, başımı aşk çemberine esir olmuş görünce

sabrımın boynunu da ayrılık ipiyle bağladı.

Hâfız, eğer bu yol iştiyak ayağıyle gide gide bitseydi

kimse ihtiyarını ayrılık eline vermezdi! [302]

Zebân-ı hâme nedâred ser-i beyân-ı firak

Ve gerne şerh dehem bâ tu dâstân-ı firak

غزل 297

زبان خامه ندارد سر بیان فراق

وگرنه شرح دهم با تو داستان فراق

دریغ مدت عمرم که بر امید وصال

به سر رسید و نیامد به سر زمان فراق

سری که بر سر گردون به فخر می‌سودم

به راستان که نهادم بر آستان فراق

چگونه باز کنم بال در هوای وصال

که ریخت مرغ دلم پر در آشیان فراق

کنون چه چاره که در بحر غم به گردابی

فتاد زورق صبرم ز بادبان فراق

بسی نماند که کشتی عمر غرقه شود

ز موج شوق تو در بحر بی‌کران فراق

اگر به دست من افتد فراق را بکشم

که روز هجر سیه باد و خان و مان فراق

رفیق خیل خیالیم و همنشین شکیب

قرین آتش هجران و هم قران فراق

چگونه دعوی وصلت کنم به جان که شده‌ست

تنم وکیل قضا و دلم ضمان فراق

ز سوز شوق دلم شد کباب دور از یار

مدام خون جگر می‌خورم ز خوان فراق

فلک چو دید سرم را اسیر چنبر عشق

ببست گردن صبرم به ریسمان فراق

به پای شوق گر این ره به سر شدی حافظ

به دست هجر ندادی کسی عنان فراق

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

Not: Numaralar beyitlerin bulunduğu gazeli işaret eder.

İNCİR

Gül gülüp

"Doğru sözden incinmeyiz ama
hiç bir âşık da sevgiliye ağır söz söylememiştir"
diye cevap verdi. **[72]**

– Ey seçilmiş sevgili

Ne olur ey iki gözümün nuru, bir gün de bir göz ucuyle, bir işveyle bakıver!

Eğer mübarek hatırın Hâfız'dan incindiyse lütfet, söylediklerimize, duyduklarımıza tövbe ettik, yine gel! [420]

Beni yolunun toprağı gibi cefa ayağının altına alan sevgilinin ayağını bastığı toprağı öpüyor, kademini incittiğinden dolayı özürler diliyorum. [340]

Hâfız, sevgilinin gönlünü ağlayıp inlemenle incitme... yeter artık. Ebedî kurtuluş,, kimseyi incitmemededir. [28]

Kaynak: HÂFIZ DİVÂNI ŞİRÂZÎ Çeviren: ABDÜLBÂKIY GÖLPINARLI, MEB, 1992, İstanbul

Not: Numaralar beyitlerin bulunduğu gazeli işaret eder.

MUHSİN NAMCU /MOHSEN NAMJOO

"ALINTI"

Bir arkadaşımın MMO Oda Bülteni için hazırladığı yazısında karşılaştım ilk defa adına. Yazıyı incelerken İran'daki yasaklılığını ve Che Guevara'ya atfen yazılmış olan Hasta Siempre'yi Farsça okumuş olduğunu öğrendim. Kendimce onun da herhangi bir aykırı, muhalif müzisyen olduğunu düşündüm. Fakat yazıda Hafız, Sadî, Rumî gibi isimleri görünce bu İranlı müzisyenin detaylı bir incelemeyi hakettiğine karar verdim.

İran sinemasını Mohsen Makhmalbaf, Mecid Mecidi, Abbas Kiyarüstemi ve Bahman Ghobadi sayesinde az-çok biliriz de müziğine pek de aşina değiliz. İran müziği deyince aklıma Do Panjere ve Jadeh sayesinde Googoosh, şiir fonu olarak kullandığımız Robaabeh Jaan ve Anroozha 3 albümündeki ismini bilmediğimiz "Track 4" sayesinde Farid Farjad ve Erdal Erzincan'la olan çalışmalarıyla Kayhan Kalhor'dan başka kimseler gelmiyor.

Mohsen Namjoo (Muhsin Namcu) "güneşin doğduğu yer" anlamına gelen (1) Horosan'ın şuanki İran'a bağlı üç bölümünden biri Razavi Horasan eyaletinin Torbetê Cem (Torbet-e-Jam) şehrinde 1976'da doğmuştur. Türkler, Farslar ve Kürtlerin içiçe yaşadığı bir bölge olan Horosan ayrıca Horosan Erenleri olarak bilinen, Anadolu'nun ve Balkanlar'ın İslamlaşmasını sağlayan dervişlerin de anavatanıdır (2). Kürt kökenli Namcu çocukluğundan itibaren müziğe ilgili olmuş, 18 yaşına kadar Nassrollah Nasseh-Pour'dan halk müziği tavırlarını öğrenmiş ve 1994 yılında Tahran Üniversitesi'nde tiyatro ve müzik bölümlerine girmiştir. Burada çeşitli müzisyenlerle çalışmış ve beste çalışmaları yapmaya başlamıştır. Üniversite'nin eğitim sistemi kendisinde hayal kırıklığı yarattığı için müzik okumayı bırakır. Bunu "müzik aşkım yüzünden müzik okumayı bıraktım" şeklinde tanımlıyor. Yerel müzikler yanında bir yandan da Blues ve Rock müzikle ilgilenen sanatçı bundan olsa gerek New York Times tarafından İran'ın Bob Dylan'ı, müziğiyse AcemBlues olarak nitelenmiştir. (3)

Namcu eserlerinde Hafız'dan, Hz. Mevlana'dan, Ferîdüddîn-i Attâr'dan, Baba Tahir Üryan'dan, Sadi Şirazî'den ve dahası kadim bir edebiyattan; İran ve aslına bakarsanız bir coğrafya ile sınırlamaksızın Fars edebiyatından besleniyor. O halde biraz olsun bu edebiyata da değinmek gerekir. İran'ın bütün sanatları bu köklü edebiyatın yan ürünleridir denilebilir. İnsanların köşe başlarında Hafız Divanı'ndan fal açtığı, genciyle yaşlısıyla Hafız'dan, Firdevsi'den, Mevlana'dan, Sadi'den ezbere mısralar okuduğu, şiirle yaşayan; belki ülkemizden bakınca korku verici, tek renkli yahut siyah-beyaz görünen fakat bu yönüyle renkli bir ülkedir Namcu'nun ülkesi İran...

Birkaç isim vermek gerekirse Şehnâme yazarı Firdevsî, rubâileriyle Ömer Hayyam, Gülistan ve Bostan'ıyla Sadi Şirazî, gazelleriyle Hâfız-ı Şirazî, Leyla ve Mecnun'uyla Nizami-yi Gencevî, Mantık-ut Tayr, İlahinâme ve Tezkiret'ul Evliyâ'sıyla Ferîdüddîn-i Attâr, Hakîm-i Senâî, Molla Câmi, Hacu-yi Kirmanî, Selmân-ı Savecî, Baba Kemâl-i Hucendî ve Baba Tâhir Üryân Hemadanî bu kadim edebiyatın yüz aklarıdır. Tüm dünyada saygı görmüş ve ülkemizde de çok okunmuş, eserleri Farsça öğreniminde kaynak teşkil etmiştir. Hatta erken dönem divan edebiyatımızın büyük isimlerinden Şeyhî'den başlayarak bu etki Fuzulî, Bakî ve Nef'î başta olmak üzere tüm divan edebiyatımızda görülür. Öyle ki Fars şairlerinin eserlerine nazireler yazılmış, hatta ünlü şiirleri tıpatıp Türkçe'ye çevirilip mütercimlik görevi yapılmıştır bir bakıma.

Tasavvuf erbabları da bu şairlerin şiirlerine devamlı ulvi anlamlar yüklemişlerdir. Çok tartışılmış bir konudur ve bizim divan edebiyatımız için de geçerlidir. Acaba bu isimler baştan sona tasavvuf neşvesiyle mi yazmışlardır bunları? Evet demek insafsızcadır fakat tümden reddetmek de lüzumsuzdur. Hafız'ı ele alırsak Abdülbaki Gölpınarlı'nın dediği **"Artık Hafız'ı koyu bir sofi, hatta bazılarının dediği gibi hakikatı mecaz diliyle söyleyen bir zat olarak kabul etmek ve hemen her şiirinde görülen şarapla sevgiliyi tevile kalkışmak ziyadece safdilliliktir doğrusu"** (4) sözü son noktayı koyar. Hayyam'ın şarap konulu şiirleri için de bu söz geçerlidir kanısındayız...

Yukarıda verdiğimiz isimler bazıları için hiçbir anlam teşkil etmiyor olabilir. Kanaatimizce bir köksüzlük örneği olan bu duruma karşı Goethe'nin adını anmak yeterli olacaktır belki de. **Almanların büyük şairi; Hafız'ı kendisinin "ikiz kardeşi"** olarak görmektedir. Doğu-Batı Divanı adlı eseri baştan sona Hafız etkisiyle yazılmıştır; hatta Goethe, Hafız'da kendisine eser yarattıracak bir kuvvet bulmuştur (5). Hafızname (Buch Hafiz) adlı bölümde kendisine neden "hafız" denilmesini sorar, onla karşılıklı konuşur, Şeyhülislam Ebussuud Efendi'nin Hafız ile ilgili fetvasına bile değinir. İşte bu denli önemlidir Goethe için Hafız. Cihan Aktaş'ın bu konudaki tespiti de bizim açımızdan ilginç: **"Solcu sanatçılar bile, Türkiye'de sol kesimin mesela divan edebiyatını reddettikleri, Osmanlı tarihini büyük bir genellemeyle tarihin çöp kutusuna atmaya yöneldikleri bir dönemde, Hafız okumaları yapmak için bir araya gelirlermiş."** (6) (7)

Hafız'ın ismi çok geçti, bir de gazeliyle analım onu. Namcu'nun en ünlü parçalarından da olan, Toranj (2007) albümündeki Zolf Bar Bad aynı zamanda Hafız-ı Şirazi'nin bir gazeli. Bestelenirken beyit sıralaması değiştirilmiş bunun için Namcu'nun seçmiş olduğu sıraya göre Gölpınarlı çevirisinden (8) sözlerini yazmayı doğru bulduk. Bir de düşünüp durdum, düşündüğümü unuttum, ben bu sözleri bir türküye benzetiyorum ama neydi neydi, tabi ya; Açma zülüflerin yellere karşı / Senin zülfün benim telim değil mi...

Devamı için bakın

NAMEH-MEKTUP

https://youtu.be/SXt5KgWTMnE

TORANJ

https://youtu.be/alhT4G2LxPI

خواجوی کرمانی

گفتا تو از کجایی کاشفته مینمایی؟

گفتم منم غریبی از شهر آشنایی

گفتا سر چه داری کز سر خبر نداری؟

گفتم بر آستانت دارم سر گدایی

گفتا کدام مرغی کز این مقام خوانی؟

گفتم که خوش نوایی از باغ بینوایی

گفتا ز قید هستی رو مست شو که رستی

گفتم به می پرستی جستم ز خود رهایی
گفتا جویی نیرزی گر زهد و توبه ورزی
گفتم که توبه کردم از زهد و پارسایی
گفتا به دلربایی ما را چگونه دیدی؟
گفتم چو خرمنی گل در بزم دلربایی
گفتا من آن ترنجم کاندر جهان نگنجم
گفتم به از ترنجی لیکن به دست نایی
گفتا چرا چو ذره با مهر عشق بازی؟
گفتم از آن که هستم سرگشتهای هوایی
گفتا بگو که خواجو در چشم ما چه بیند؟
گفتم حدیث مستان سرّی بود خدایی

Dedi ki: Ben o dünyaya sığmayan turuncum.

Dedim: Turunçtan daha iyisin lakin ele geçirilmezsin.

Dedi ki: Sen nerelisin, zira perişan görünüyorsun.

Dedim: Ben tanıdık şehirden tanınmayan biriyim.

Dedi ki: Nasıl biri olduğun anlaşılmıyor, kimsin?

Dedim: Senin eşiğinde dilencilik mertebesindeyim.

Dedi ki: Gönül çelme işinde bizi nasıl bilirsin?

Dedim: Gönül çelme meclisinde gül harmanı gibisin.

Dedim: Zülfünün kokusu dünyamı kaybetmeme sebep oldu.

Dedi: Eğer bilirsen o sana rehber olur.

Dedim: Dudağının şarabı bizi arzudan öldürdü.

Dedi: Sen bağlılık göster, onda bağlılara sevgi görülür.

ZOLF BAR BAD MADE

https://youtu.be/YbbNWZGIvSg

Hafız Şirâzî gazelinden bestelenmiş şarkının sözleri :

zulf ber bad medih ta nedehi berbadem

naz bünyad mekon ta nekeni bünyadem

mey mehor ba hame kes ta nehorem huni ciger
ser mekeş ta nekeşed ser be felek feryadem

zulf ra haelkı mekon ta nekoni der bendem
turera tab made ta nadehi ber badem
yari bigane meşu ta niberi ez hişem
gam agyar mehor ta nekoni naşadem
ruh ber efruz ke farğ keni ez bergü golem

gaed ber efruz ke ez serv koni azadem
şem'i her cem meşu verne besuzi mara
yad e her kavm mekon ta nerevi ez yadem

şuhreyi şehr meşo ta nenehem ser de kuh
şure şirin menoma ta nekoni ferhadem
rahm kon ber meni meskin o be feryadem res
ta be ha ke dare asf naresad feryadem
hafez ez curi tu haşa ki begardaned ruy
men ez an ruz ki der bend to em azadem

Sözlerin birebir Türkçe Söylenişi
saçlarını rüzgarda savurma, beni berbad etme
naz edip varlığımı kökünden sökme
şehre şöhret olma, beni deli divane edip dağlara düşürme
şirin işvelerini gösterme de beni ferhat etme
ellerle mey içme, ciğerim delip meyden kızıl kanatma
yüzün benden çevirme, feryadımı göklere yükseltme
zülfün döküp beni mahvetme, lülelerine beni mahkum etme
çehreni o kadar güzelleştirme de beni berbad etme
güller açsın yanağında, vazgeçeyim gülden
boyunu göster de geçeyim servinin seyrinden
dostken el olup beni kendimden geçirme

ağyarın gamıyla gamlanıp beni kederlendirme

zülfün döküp beni mahvetme, lülelerine beni mahkum etme

çehreni o kadar güzelleştirme de beni berbad etme

saçlarını rüzgarda savurma, beni berbad etme

naz edip varlığımı kökünden sökme

**

BAROON

https://youtu.be/FHcAixdelYs

می باره بارون، ای خدا، می باره بارون

بر کوهسارون، ای خدا، بر کوهسارون

از خان خانان، ای خدا، سردار بجنورد

من شکوه دارم، ای خدا، دل زار و زارون

آتش گرفتم ، آتش گرفتم

آتش گرفتم، ای خدا، آتش گرفتم

شش تا جوونم، ای خدا، شد تیر بارون

ابر بهارون تو بگو بر کوه نباره

بر من بباره، ای خدا، دل لالهزارون

Yağmur yağıyor, ey Hüda, yağmur yağıyor

Dağ başlarına, ey Hüda, dağ başlarına

Hanlar hanından, ey Hüda, Bocnurd* serdarından

Şikayetim var, ey Hüda, gönül inliyor

Ateşlerdeyim, ateşlerdeyim

Ateşlerdeyim, ey Hüda, ateşlerdeyim

Altı gencim, ey Hüda, ok yağmuruna tutuldu

Bahar bulutları söyle dağlara yağmasın

Benim üstüme yağsın, ey Hüda, gönül lalezar

EY SAREBAN

https://youtu.be/nO2vJzV3tPc

ای ساربان

ای ساربان ، ای کاروان ، لیلای من کجا می بری ؟

با بردن لیلای من ، جان و دل مرا می بری.
ای ساربان کجا می روی ؟ لیلای من چرا می بری ؟
ای ساربان کجا می روی ؟ لیلای من چرا می بری ؟

در بستن پیمان ما ، تنها گواه ما شد خدا
تا این جهان ، بر پا بود ،این عشق ما بماند به جا
ای ساربان کجا می روی ؟ لیلای من چرا می بری ؟
ای ساربان کجا می روی ؟ لیلای من چرا می بری ؟

تمامی دینم به دنیای فانی، شراره عشقی که شد زندگانی
به یاد یاری خوشا قطره اشکی ، به سوز عشقی خوشا زندگانی
همیشه خدایا محبت دلها به دلها بماند ،بسان دل ما
که لیلی و مجنون فسانه شود حکایت ما جاودانه شود

تو اکنون ز عشقم گریزانی غمم را ز چشمم نمی خوانی
از این غم چه حالم نمی دانی
پس از تو نمونم برای خدا تو مرگ دلم را ببین و برو
چو طوفان سختی ز شاخه ی غم گل هستی ام را بچین و برو
که هستم من آن تک درختی که در پای طوفان نشسته
همه شاخه های وجودش ز خشم طبیعت شکسته

ای ساربان ای کاروان لیلای من کجا می بری ؟
با بردن ، لیلای من ، جان و دل مرا می بری. ای ساربان کجا می روی ؟ لیلای من چرا می بری ؟
ای ساربان کجا می روی ؟ لیلای من چرا می بری ؟

(Fa)

ey sârebân, ey kârevân, leylâ-yi men kocâ mî berî
bâ borden-i, leylâ-yi men, cân u dil-i merâ mî berî
ey sârebân kocâ mî revî leylâ-ye mân çerâ mî berî

der besten-i peymân-e mâ tenhâ govâh-e mâ şod hodâ
tâ în cehân ber pâ boved in aşk mâ bemâned be câ

ey sârebân kocâ mî revî leylâ-ye mân çerâ mî berî
ey sârebân kocâ mî revî leylâ-ye mân koca mî berî

temâmî-ye dînem be donyâ-ye fânî

şerâr-i aşkî ki şod zendegânî

be yâd-i yârî hoşâ katre eşkî

be sûz-e eşkî hoşâ zindegânî

hemîşe hodâ yâ mehebbet-i dilha

be dilhâ bemâned besân-e dil-i mâ

ki leylî u mecnûn fesâne şeved

hikâyet-i mâ câvidâne şeved

to eknûn ze aşkem girîzânî

gamem râ ze çeşmem nemî hânî

der in gam çe hâlem nemî dânî

pes ez tô nebûdem berâye hodâ

to merg-e dilem râ bebîn u berû

çû tûfan sehtî ze şâhe-i gam

gol-e hestîem râ be-çîn o berû

ki hestem men ân direhtî

ki der pây-e tûfân nişesti

heme şâhehâ vucûdeş

ze heşm-e tebiet şikeste

Türkçe Söylenişi

Ey Sareban

Ey kervancı, ey kervan!

Leyla'mı nereye götürüyorsun?

Leyla'm, canım ve yüreğim olduğu halde?

Ey kervancı, nereye gidiyorsun?

Leyla'mı niçin götürüyorsun?

Birbirimize yalnızken verdiğimiz sözlere Allah şahitken?

Ve aşkımızın karar kılmadığı hiçbir yer yokken?

Ey kervancı, nereye gidiyorsun?

Leyla'mı niçin götürüyorsun?

İnancımın tamamı fani bir dünyaya dair
Aşkın kıvılcımları ki yaşamın kendisidir
Yarin hatırası aşkın bir katresinden daha güzeldir
Aşkın ateşi yaşamaktan daha güzeldir
Yarabbi gönüllerdeki muhabbeti her zaman sakla
Benim gönlümde sakladığın gibi
Leyla ile Mecnun efsane oldular
Bizim hikayemizse sonsuza ulaştı

Sen hâlâ kaçamak aşkımsın
Gözümden okunmaz ki derdim
Bilinmez gam içinde ne hallerdeyim

Allah biliyor ki senden sonra yaşamadım
Gönlümün çayırlığını gör ve git
Tufan gibi yık derdin dallarını
Gülüm ben, derip de git
Ki gül ağacıyım
Tufanın dibinde oturan
Vücudumun bütün dallarını
Tabiatın hışmıyla kır

Ey kervancı, ey kervan!
Leyla'mı nereye götürüyorsun?
Leyla'm, canım ve yüreğim olduğu halde?

Ey kervancı, nereye gidiyorsun?
Leyla'mı niçin götürüyorsun?

SHİRİN- SHİRİNAM

https://youtu.be/EyJxDFsyl-8

هەژاری شەوان کاری پیم کردن، ئازیزم

عاجز لە دڵ بیم، ڕازیم وە مردن، هەی هاوار!

شیرین شیرینە، شیرین شەمامە
ساتێ نەیبینم، خەوم حەرامە
شێوەی دڵبەری لە تو تەمامە

هەی داد، هەی وێ داد
کەس دیار نییە، ئازیزم
!کەس لە دەردی کەس خەوەردار نییە، ئازیزم

شیرین شیرینە، شیرین شەمامە
ساتێ نەیبینم، خەوم حەرامە
شێوەی دڵبەری لە تو تەمامە

خۆم کرماشانیم، یارم قەسریە، ئازیزم
!خاتر خوای بیم تەقسیرم نییە، هەی هاوار

شیرین شیرینە، شیرین شەمامە
ساتێ نەیبینم، خەوم حەرامە
شێوەی دڵبەری لە تو تەمامە

Gecenin üzüntüsü başımı belaya sokmuş benim sevgilim
Aciz yüreğim, razı oldum ölüme, ah feryat…

Benim şirin yârim, balım
Bir an görmezsem seni uyumak bana haramdır
Dilberlerin yolu sende tamam olur

Ay vay,
Görünürde kimse yok benim sevgilim
Kimsenin kimsenin acısından haberi yok benim sevgilim.

Benim şirin yârim, balım
Bir an görmezsem seni uyumak bana haramdır
Dilberlerin yolu sende tamam olur

Ben Kirmanşahlıyım, yarim Kasrışirinli

Gönül verdiysem günahım ne, ah feryat

Benim şirin yârim, balım

Bir an görmezsem seni uyumak bana haramdır

Dilberlerin yolu sende tamam olur

ALİ ŞERİATİ – KEVİR

Sen yalnız gönlü bilirsin,

Mısır ülkesinde yalnız imişsin.

Toplum Kitabı

Önsöz

Şimdiki yalnızlığın korkusuyla, tarihe kaçarken, açılımının başında bilinç, duygu ve düşünce atılganlığı suçuyla otuzüç yaşındayken gövdesi yarık yarık edilip üzerine mum eritilen kardeşim Aynulkuzat'ı buldum... Bilgisizlik dönemlerinde bilinç başlı başına bir suçtur. **Güçsüz bırakılmışlar ile güçsüzler arasında ruh yüceliği ve gönül yürekliliği, su birikintileri ülkesinde Budha'nın deyimiyle “ada olmak’ bağışlanmayacak bir günahtır.**

Kendimden bir "dağınık yakınma" okuduğum çok oluyor imiş. Sonra bunu kardeşim Aynulkuzatin yazdığını görüyor imişim. Yine bunun gibi bu yazıyı, onun yakınmasında okudum. Ben kendim yazmışım gibi gördüm. "Yakınlık"ın kendisi iki "yakın"ın bir çeşit “başkalaşım"dır da ondan. Şimdi onun Kevir'ime ilişkin önsözü ile Kevir'de bana ilişkin önsözüne geçelim

[Ne yazsam gönlüm doyuma ulaşmıyor!

Bu günlerde yazdıklarımın tümü, yazılmasının yazılmamasından daha iyi olacağına inanmadığım yazılardır.

Arkadaş!

Doğrular, dosdoğrular... hep söylenmez. Kendimi kıyısı görünmeyen bir denize atmam da gerekmez. "Kendim” de olmadan, "kendim’e gelince onları yazdığıma üzüleceğim, onlardan dolayı incineceğim yazılar yazmam da gerekmez.

Arkadaş!

Korkuyorum korkulması da gerekiyor yazgının tuzağından... Gerçekten de, sevginin dokunulmazlığına andolsun; bu yazdıklarımla "mutluluk” dolu bir yol mu, yoksa "acılar" dolu bir yol mu yürüyorum, bilmiyorum!

Gerçekten de, bu yazdıklarımın "boyun eğmek” mi yoksa "baş kaldırmak” mı olduğunu bilmiyorum!

Keşke hepten bilgisiz olsaydım da kendimden kurtulsaydım!

Hareketliyken veya durgunluk anlarında birtakım yazılar yazınca onlardan dolayı inciniyorum, çok!

Tanrı'nın yolunda birtakım yazılar yazınca da inciniyorum.

Sevenlerden söz etsem de olmuyor, düşünenlerden söz etsem de olmuyor, yazdıkça yazsam da olmuyor, hiç yazmasam da olmuyor, söylesem de olmuyor, sessiz kesitsem de olmuyor, bunu açıklasam da olmuyor, açıklamasam da olmuyor, suskun dursam da olmuyor!

Yeni Baskının "Önsöz"ü Yerine Başka Bir Söz

Varlığım yalnız bir sözcüktür benim!

Yaşamım da yalnız o sözcüğü haykırmaktır. Ancak şu üç biçimde:

Konuşmak, öğretmenlik yapmak, yazmak.

Yalnızca kişilerin beğendiği: Konuşmaktır.

Benim de kişilerin de beğendiği: " Öğretmenlik yapmaktır. Kendimi durgunlaştırarak bununla iş yaptığımı değil, yaşadığımı duyumsadığım ise: Yazmaktır!

Yazılarım da üçe ayırırım:

İçtimai, İslamî, Çölvarî

Yalnızca kişilerin beğendiği, içtimâilerdir. Benim de kişilerin de beğendiği, dinî olanlardır. Kendimi durgunlaştırarak bununla iş yaptığımı değil, ne desem yazdığımı da değil... tersine, yaşadığımı duyumsadığım ise çölvârilerdir.

İşte bunları yayınlarken oluşan kuşkularım bu yüzdendir.

Eylemlerimin yanısıra düşüncelerimin bir sonucu olmayıp, tümden 'varlığımın parçaları'ndan oluşan on bin kelimeye yaklaşan bu üçyüz sayfalık yazımı oluşturan sözcükler ise beni dönemin taşkıranlarının altına sürüklemiş kırdırıyor. Burnu ve gözleri bağlı bir eşeğin çektiği şu acımasız "değirmen", içimin, beynimin, duygularımın, sinirlerimin üzerinde döndükçe dönüyor, dönüyor, dönüyor... gecenin bitimine dek!Şemsî Tebrizî'nin de deyişiyle:

O Yazıcı üç çeşit yazı yazdı,

Birini o okudu başkaları değil

Birini o da okudu başkaları da

Biri o da okumadı başkaları da

Böylece gün başlarken başlamış olduğu yere yeniden gelmiş oluyor. Bu dönme böyle sürüp gidiyor. Bu döngü ile, bu "eşeğin" yolculuk gibi bir amacının olmadığı apaçık ortadadır. Bu taşı da bir yerlere götürmeyecektir. Bir amacı varsa, o da bizim yağımızı çıkarmaktır. Bir sonucu varsa, o da bizden arta kalan parçaların, üzerimizden geçen, dolayısıyla "yaşam" denilen "sinsi fısıldayıcı!" gccegündüzün ayakları altında ezilmesidir.

Kaygım ise şudur:

Bütün bu "acı", "olumsuzluk" ile "saçmalıkları gençlik, umut, inanç coşkusuyla dolup taşarak "gitmek", "ulaşmak", "yapmak" üzere yola çıkmış olan bu kuşağın içine dökmek, öldürmek üzere sağlığını bozmak demek değil midir?

Bu soruya olumlu, olumsuz hızla, kesin bir yanıt vermek, önemsememenin yanısıra aşamaları hızla atlayıp geçmeyi oluşturacaktır. "Yazınsal bir yapıt" eksizsiz olduğu oranda eksiği de olacaktır. Saint Beuve'ün de deyişiyle; **"yazarın kaleminden akan damlaların yanısıra okuyucusunun gözlükleri altında oluşan bir fîlizcikdir."** Dolayısıyla bu soruyu yanıtlarken bu "yapıt"ın iki yaratıcısını göz önünde bulundurmak gerekir... Bu yapıtıma getirilen eleştiriler

ise öteki yapıtlarıma getirilen eleştirilerden daha çelişkili olup, birbirlerinin karşıtı olduğu bile söylenebilir. Ancak, bilinçli eleştirmenlerden Fransa'da oturan İran'lı bir bilimadamı olan sayın doktor Bedi', "Dörtyol" Le Carrefour adlı bir dergide yayımladığı bir yazıda yapıttan çok beni ruhsal, düşünsel, toplumsal açılardan çözümlemeye çalışarak onu, **"Kara Mucize"** adıyla dile getirmiştir. Mucize oluşu "kailem/sözler"den dolayıdır. Kara oluşu ise "duygulara yaptığı etki"den dolayıdır. Ben bu kara etki olayını tümden yok sayacak değilim. Tersine, "çölün" bayındırlığı yok etme eğiliminde olduğu açıkça ortadadır. Sudan, bayındırlıktan kesildiğinden dolayı çöl, bir çeşit "kırgınlık"tır. Mutluluk, tatlılık ile durgunluğa karşı bir çırpınıştır. "Güzel görmeyi" elden kaçırmaktır. Bu güzel görme, bir ağacın gölgesinde uzanarak yanıbaşına ahır kurup içi sevgiyle dolup taşarken kendince mutlu olup bütün bu nimetlerin karşılığını verircesine duran kimsenin güzel görmesidir.

Ancak, sorumlu, yapıcılıktan sorunlu kişi yıkıcılığı öğretemez mi?

İşte bu yüzden ”çöl"de kalabilecek bir okuyucu, bu ise beni kaygılandıran korkunç bir olaydır. çölde "şehadet"e gitmek üzere "yıkanıyor” olabilir. Schendel'in de deyişiyle:

"Aşk için, ancak yaşamın kendi gözleri önünde ölmüş olduğu kimseler ölebilir.”

Acı, olumsuzluk, saçmalık... bunlar "yeryüzü" yaşamını "ondan sonraki" yaşama doğru sürükleyerek bu ikisini eşleştiren oklardır. Başkalarının ekmeği için kaygılanmak, onu elde etmeye uğraşmak ise ilk adımda kişinin kendi içinde ekmek kaygısını öldürüp, kendi ekmeğini elden çıkarmasıdır.

Durum böyleyken, "yeryüzüne iniş"i kendileri için korkunç bir gerçek sayan insanoğlunun o bölümü için çöl; tatsız, acı bir yazgı olup, kişiyi yasaklanmış meyveye yaklaştıran sonsuzluğa değin süren bir susuzluktur, öyleyse buna dayanarak bir "Kara Mucize" olduğu söylenebilir. Ancak, ”kişi"nin alın yazısını benimseyerek "inilen, doyum, serinlik, acısızlık cenneti'ne ulaşmayı amaç edinen insanoğlunun öteki bölümü için korku, susuzluk ile sıcaklıkla dolup taşan çöle gönü) bağlamak, bu "yasaklanmış meyvece ulaşmak üzere onları kendilerinden geçirmiş, bir tutkudur.

Şeytan ile Havva'nın yüzyüze gelmesi ile başkaldırı oluşur. Böylece cennetten sürülüp, çölün bağrına atılmak gerçekleşir.

Bırak **"sevginin şeytanlığını, çıplaklığını göstersin sana!**

Anlam, acı ve dağınıklıktan öteye geçemiyorsa da kesinlikle durgunlaşmak için görmemeye dayanma!

öyleyse!

Evet... ancak, suç olmayacak obaydı boyun eğmeyi nasıl elde edebilirdin?

Gerçekte kişi, eli kana bulanmış bir ”melek”tir.

Öyleyse çöl, yalnız benim/bizim kamışlığımız değil, tersine "ulusumuz", "ruhumuz", "düşüncemiz", "İnanç ile dinimiz", "yazınımız", "yaşamımız", "doğamız" ile "yazgımızın kamışlığıdır.

Çöl, "bu bir coğrafya olarak beliren tarih!""

Kaynak: Ali Şeriati – Kevir, Türkçesi Muhammed Nayif Şayir 1. Basım : Nisan1992, Ankara

MARLENE DİETRİCH - SAG MİR "ADİEU" (TİME ON MY HANDS) 1950

When the day fades away into twilight

The moon is my light of love

In the night, I am quite a romancer

I find an answer above

To being me consolation, you're my inspiration

This is my imagination.

Time on my hands, you in my arms

Nothing but love in view, then you fall

Once and for all, I'll see my dreams come true

Moments to spare for someone you care for

Our love affair for two

With time on my hands and you in my arms

And love in my heart all for you.

****

Gün alacakaranlıkta kaybolduğunda

Ay benim aşkımın ışığıdır

Gece, oldukça romantik biriyim.

Yukarıda bir cevap buluyorum

Bana teselli olmak için, sen benim ilham kaynağımsın

Bu benim hayal gücüm.

Ellerimde zaman, sen kollarımda

Hiçbir şey ama görünüşte sevgi, o zaman düşersin

Bir zamanlar ve herkese, rüyalarımın gerçekleşeceğini göreceğim

Baktığınız birisine para ayırma anı

İki kişilik aşkımız

Ellerimde zamanla ve kollarımda

Ve kalbimde aşk hep senin için.

"O" HEPİMİZİN YARDIMCISI

"Ali Şeriatî'den"

“**Bana ruhen işkence ediyorlardı, hiç fiziki işkence yapmadılar.**

Dünya Kızılay Teşkilatından gelip, bana bakıyorlardı, işkence izi bulamıyorlardı.

Hâlbuki benim odam işkence odasının yanı idi.

Kulağıma 24 saat işkence sesleri geliyordu.

İşkence ettikleri kişiler bağırıyordu ve hepsini çok net duyuyordum.

Bana işkenceyi bu şekilde yapıyorlardı.

Bir defasında bir genç kıza işkence ediyorlardı ve bana küfrederse bırakacaklarını söylüyorlardı.

Devamlı vuruyorlardı kıza, bütün sesleri duyuyordum.

Fakat kız bana küfretmedi, işkencelerle şehit oldu.

O zaman kendimi çok alçak biri gibi hissettim, çok yıprattı beni.

Demek dedim bu gibi insanlar var, bir defa küfretmemek için hayatını veriyor.

Düşmana zerrece bilgi vermiyor, yardım etmiyor.

Çok etkiledi beni, yetiştirdi bu olaylar.

Orada yapılan işkencelerle tedirgindim, çok sıkılıyordum.

Hatta bir gün öyle bir duruma geldim ki, içimden ajanları çağırıp, gelin ne istiyorsanız söyleyeyim, diyesim geldi.

Benden, eski günler için pişman olduğuma dair bir yazı istiyorlardı.

‘Gençliktir, eski günlerde demişimdir, dediklerime pişmanım de bitsin,’ diyorlardı.

O anda hemen namaza durdum.

İyice bunaldığım an hemen namaza dururdum.

İşkencelerin etkisinden kurtulmak için bunu yapardım.

Namaza durdum ve tahiyyata ve selam vaktine geldiğimde gördüm ki ben yalnız değilim.

Es’selamü aleyke eyyühennebiyyü verahmetullahi ve berekatühü.

dedim, yalnız olmadığımı gördüm.

Gerçekten bir Müslüman, akıllı bir Müslüman yalnız olsa selam vermez, mademki ben selam veriyorum, Peygamber oradadır, orada durmuş ben onunla selâmlaşıyorum.

Es’selamü aleyna ve ala ibadillahissalihin.

Selam size ve bütün salih insanlara.

Onlar da benimleydi.

Es’selamü aleyküm verahmetullah, selam bütün tabiata ve insanlığa.

Okudum durdum, güçlendim, yalnız değildim.

Yeni bir hayat kazandım ve yoluma devam ettim."

**

"Anladığım kadarı ile sona doğru gidiyorum.

Kendimde ihtiyarlık ve zayıflığı daha çok hissediyorum.

Bu durumum beni kafesten çıkmaya zorluyor.

Buna girişince de kanatlarım kırılıyor vücudum kan ve yara içinde kalıyor, nefesim kesilerek düşüyorum.

Duvarlar daralıp, tavanlar alçalıp pencereler sıkıştırdıkça, kaygan bir çukura düşmüş bir karınca gibi oluyorum.

Dertler çok ağırlaşmış, benim harikulade gücüm tahammül edemez olmuş, dert tanelerini toplamak için sabrım kalmamış ve yine iç dünyamın dışında her şey, bir takım hederler, siyahlıklar, kirlilikler, kötülükler, facialar, musibetler, düşüşler, harabeler, sel, deprem, kıtlık, kölelik, yabancılık, kendinden kopmalık, vesvese.

Son olarak (Maurice) Maeterlinck' in oğluna yazdığı şiiri, ben de ölüm döşeğimde sana tekrarlıyorum;

Ve sen oğlum

Şimdi

Asayı eline al

Çarıkları giy

Yükünü omzuna al

Ve bu yolu

Benim kaldığım yerden

Devam ettir

Ve sen de hayatının sonunda.. ."

**

İranlı Bayazid Bestami kuddise sırruhu'l-âlî gibi, **"Yıllarca Allah'ı aradım kendimi buldum, şimdi kendimi ararken Allah'ı buluyorum"**

Kaynak: Selin Çağlayan, Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran Mehdi'yi Beklerken, Cinius Yayınlarıİnceleme Araştırma Eleştiri, BİRİNCİ BASKI: Haziran, 2012, İstanbul

"Ali Şeriati Kevir'in önsözünden"

"Yalnızlık korkusuyla tarihte bir sığınak ararken, bilmek, anlamak ve yiğitçe düşünmek suçundan ölüme mahkum edilen kardeşim Ayn El -Kuzat'la karşılaştım. [Ayn El-Kuzay Hamadani: H. 526/M. 1132'de Bağdat'ta öldürülen İran'lı düşünür.] **Bilgisizliğin hâkim**

olduğu bir çağda, «bilmek» suç sayılıyordu. Ezilmiş ve hor görülmüş bir toplumda, soylu bir ruha, yiğit bir yüreğe sahip olmak veya Buda'nın dediği gibi, **"göller" ülkesinde bir ada olmak» bağışlanacak suçlardan değildi."**

**

Sessiz kalmaya ve hiçbir şey söylememeye tahammül edemem. Susacağım ama, kendimi ölümcül acılarla kıvranan, hayatın bin- bir zorluğundan ötürü iyice yorgun düşmüş; gözünde bütün bir ömür boyu süren bir bekleyişten başka birşey olmayan bir insan gibi hissederek susacağım.

Bir şehit, nasıl huzur içinde, ne büyük bir mutlulukla ölür ... görmüyor musunuz?

Gündelik hayatın hay-huyuna alışmış insanlar için ölüm, herşeyin korkunç bir biçimde sona ermesi ve müthiş bir, trajedidir... yokluğa karışıp gitmektir. Buna karşılık, kendinden hicret etmeye niyetlenen kişi, işe ölümle başlar. **«Ölmeden önce ölünüz.»** Bu harikulâde buyruğu dinleyip, ona göre davrananlar ne büyük insanlardır.

Kevir, S. 55

**

Kaynak: Ali Şeriati, İslâm Sosyolojisi Üzerine, Düşünce Yayınları, Eylül/1980, İstanbul

Şİİ MEHDİSİ, HIRİSTİYAN-YAHUDİ MESİH'İ İNDİRMEK İÇİN KAOS ÇIKARTMA

Mesih inancının siyasallaştırılmasını Şii İslamcılığının yanı sıra Hıristiyan Siyonistler olarak da nitelenen Avangelist Hıristiyanlarda da görmek mümkündür. Yahudi köktendincilerin de Mesih'in gelişini hızlandırmak için çaba harcanması gerektiğine inandıklarından söz etmiştik. İşte, "Ugly Truth" isimli internet sitesinde, **"Benjamin Netanyahu Ordered to Hasten Jevvish Messiah's Coming-Netanyahu'ya Yahudi Mesih'inin gelişini hızlandırması talimatı verildi"** başlığı altında yayınlanan video bunu gözler önüne seriyor.

https://www.youtube.com/watch?v=rFr4C2BPLeM

You Tube'de çeşitli versiyonlarının da izlenmesi mümkün olan 18 Kasım 1990 tarihli 1 dakikalık videoda, dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Netanyahu ile ünlü Hasidik Hahambaşı Menachem Mendel Schneerson konuşuyorlar. Netanyahu'nun başında siyah bir kipa (Yahudi dua başlığı) var ve son derece saygılı bir şekilde davranıyor. Hahambaşı, Netanyahu'yu kutsayarak bir şişede muhtemelen okunmuş su veriyor.

Netanyahu: "Duanızı ve yardımınızı istemek için geldim."
Hahambaşı:"Her şeyde mi?"
Netanyahu: "Her konuda, hem siyasi hem kişisel."
Hahambaşı: "Son karşılaşmamızdan bu yana pek çok konuda ilerleme oldu."
Netanyahu: "Evet, pek çok ilerleme oldu."
(Bu sözler Netanyahu'nun siyasete atılarak muhtemelen Hahambaşıdan aldığı destekle hızla yükselmesinin kastedildiğini düşündürebilir.)
Hahambaşı: "Ne var ki, değişmeyen şey Mesih'in halen gelmemiş olması. Dolayısıyla Mesih'in gelişini hızlandıracak bir şeyler yap."
Netanyahu: "Yapıyoruz, yapıyoruz."
Hahambaşı: "Görülen o ki, yapılanlar yeterli değil. Günün bu saati oldu halen burada değil. Ama halen birkaç saat var, bugün için çaba harcamaya devam et."
Netanyahu: "Evet." Hahambaşının Netanyahu'ya tekrar kutsayıcı sözler söylemesi ve başarı dilemesi ile video sona eriyor.35

Bugünkü Ukrayna'da doğan ve 1994'de 92 yaşında New York'ta ölen, Berlin Üniversitesi ve Sorbonne'de öğrenim görmüş olan Hahambaşı Schneerson, Hassidik 36 Chabad Lubovitch hareketinin 7. ve son başhahamıydı. Holokost sırasında mensuplarının neredeyse tamamı öldürülen hareketi, lideri olduğu 44 yıl zarfında The New York Times'e göre, Yahudi dünyasının en etkili ve tartışmalı hareketi haline getirdi. Merkezi New York'ta bulunan ve bütün dünyada 200 bin mensubu olan Mesiyanik hareket, kendi inancı doğrultusundaki Ortodoks Yahudiliği yaymak için dünyanın dört bir yanına misyonerler gönderiyor, her yıl bütün dünyada çok sayıda okul ve çeşitli yardım kuruluşları açıyor. 1990'da hareketin bağışlardan kaynaklanan yıllık gelirinin 100 milyon dolar civarında olduğu açıklanmıştı. Schneerson'nın İsrail'e hiç gitmemesine rağmen hareketi aracılığıyla İsrail siyasetinde son derece etkili olması nedeniyle, sağcı İsrailli Liderleriler tarafından mutlaka ziyaret edildiği belirtiliyor. İzleyenleri tarafından (halen) Yahudi Mesih'i olduğuna inanılan Schneerson, Yahudilerin Tevrat'ta belirtilen ve hahamlar tarafından diğer kutsal metinlere dayanılarak yorumlanan kurallarına uymaları halinde Mesih'in gelişini hızlandırabileceklerini vaaz ediyordu.37

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu'nun Mesiyanik eğilimleri olduğuna dair elimizde bir bilgi olmamakla birlikte pragmatik bir politikacı olduğu bilinmektedir. Yukarıda sözünü

edilen video, sadece dünyanın her yerinde olduğu gibi etkili din adamlarından icazet alma peşinde olan bir politikacıyı gözler önüne seriyor olsa dahi, İsrail siyasetinde bu denli etkili olan Hahambaşı Schneerson'nın Mesih'in gelişinin hızlandırılması gerektiği yolundaki telkini önemle not edilmelidir. İran'ın nükleer silah kapasitesine ulaşması olasılığı haklı olarak, İran'ın kimlerin kontrolünde olduğuna dair bir endişe yaratıyorsa, aynı duyarlılık hâlihazırda nükleer silahlara sahip İsrail için de gösterilmelidir.

Hahambaşı Schneerson'nm, Yahudi Mesih'i olarak zamanı geldiğinde tekrar ortaya çıkacağını savunan ve Mesih'in gelişine dair işaretleri gözlediği iddiasındaki **"rabbiyess.com"** isimli web sitesinde; 1840'dan bu yana Ortodoks Tevrat bilimcilerin çalışmalarına göre, dünyadaki olayların kutsal Yahudi metinlerinde yer alan Mesih'in gelişine ilişkin işaretler çerçevesinde geliştiği ileri sürülüyor. 1840'daki sanayi devrimi, 1. ve 2. Dünya Savaşları, Holokost, Yahudilerin Kutsal Topraklara geri dönmeleri, Körfez Savaşı, İkiz Kuleler faciası örnek olarak veriliyor. 1991'deki Körfez Savaşı sırasında, ABD'nin Irak'a 2003'teki saldırısının Hahambaşı tarafından öngörüldüğü çünkü bu savaşın Yahudilerin ve insanlığın selamete erişmesinin, yani Mesih'in gelişinin işaretlerinden birisi olduğu belirtiliyor. Aynı şekilde, İran ile Hıristiyan Batı arasında, Batının galibiyeti ile sonuçlanacak bir savaşın da Mesih'in gelişinin işaretlerinden birisi olarak kutsal metinlerde yer aldığı ifade ediliyor.38

Son sözümüzü

söylemeye hazırlanmadan önce Mehdi-Mesih çatışması üzerinden ileri bir komplo teorisi geliştirelim. Yukarıda sözü edilen kimi olaylar ve son olarak Ortadoğu'daki ayaklanmalar; (**"Zuhur Yakında"** belgeselinin de düşündürdüğü gibi) bu doktrine her iki tarafta da gerçekten inananlar ya da bu inancı kullananlar tarafından, **Mesih'in gelişini "hazırlamak" amacıyla, dini metinlerde belirtilen işaretlere uyacak şekilde planlanıyor olabilir mi?** Komplo teorimizi Vali Nasr'dan bir anekdotla destekleyelim. İran-Irak savaşının zor günlerinde yeterli eğitim ve teçhizat verilmeden cepheye gönderilmiş genç askerler geceleri uyandıklarında beyaz bir atın üzerinde beyaz pelerine sarınmış bir figürün kendilerini kutsadığını görerek heyecanlanırlar. Ancak gördükleri Mehdi değil, morallerini yükseltmek için gönderilmiş profesyonel aktörlerdir.39

35* "Benjamin Netanyahu Ordered to Hasten Jewish Messiah's Corning", http:// theuglytruth.wordpress.com/

36* 18. yüzyılda Doğu Avrupa'da ortaya çıkan ve halen devam eden mistik ortodoks Yahudi hareketine mensup olan

37* Ari Goldman, "Rabbi Schneerson Led a Small Hasidik Sect to World Prominence",NYTimes.com,13 Haziran 1994; "Rabbi Menachem Mendel Schneerson",Jewish Virtual Library; Wikipedia

38* Haham Moshe Yess, "1.000 Chassidic Rabbis, Jews claim Rabbi M.M.Schneerson to be true and only King Messiah", www.rabbiyess.com/ Index2.html: Haham Moshe Yess ,"War with Iran, Foretold in Talmud as sign of Messiah's imminent arrival",www.rabbiyes.com/Iran.html

39* Nasr, age.s 132.

Sh: 352-358

Kaynak: Selin Çağlayan, Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran Mehdi'yi Beklerken, Cinius Yayınlarıİnceleme Araştırma Eleştiri, BİRİNCİ BASKI: Haziran, 2012, İstanbul

İRAN NEREYE?

Mısır'daki son gelişmeleri "Post-İslamcılık" olarak yorumlayarak 1 eleştiri ve dikkatleri yine üzerine çeken Olivier Roy, daha önce de siyasal İslam'ın iflas ettiğini savunarak (Siyasal İslam'ın İflası, 1994) adeta infial yaratmıştı. 1999'da da bu tezini, İran'da İslam devrimin tükendiğini öne süren, **"İran: Bir Devrimin Tükenişi"** isimli kitabında sürdürdü. Yukarıdaki sorumuzu daha önce de, "İslam devriminin ulus devleti güçlendirdiğine ilişkin alıntılar yaptığımız aynı kitaptan özetleyerek cevaplayacağız.

Devrim, İran'da dinin sekülarizasyonunu hızlandırmıştır. İslam devrimi bir geleneğin ani patlaması sonucu ortaya çıkmamıştır, kesinlikle dinselliğin yeniden formüle edilmesinin bir sonucudur. İran'da görünürde din egemenliği olmasına karşın, devrim dinsel olanı sekülerize etmiştir. Yazgısını; politikanın iniş çıkışlarına hatta en kurnaz politikacıların manevralarına bağladığı, dini indirgemiş ve bayağılaştırmıştır. Dinin "ticarileştirilmesini" yönlendirmesi kadar (dinsel vakıflarda görüldüğü gibi) onu sonunda iktisadi, siyasal ve entelektüel bir alışveriş nesnesi haline getirerek aşkınlığını kısıtlaması da, bu duruma katkıda bulunmuştur. Ruhban sınıfı, devlete bağlı hale getirilmiş, devlet tarafından (maaşını devletin ödediği çeşitli memuriyetler vb. kanalıyla) ele geçirilmiş, özerkliğini yitirmiştir. Dolayısıyla, Şii ruhban sınıfı devletleştirilerek devletin alanı genişletilmiştir. Her şeyi Rehber (En Yüksek Lider) belirlemektedir, bu çerçevede Rehber şeriatın üzerindedir. Siyasi çıkar, dini çıkarın önüne geçmiştir. Dini eğitim veren "havzalar" seküler üniversite eğitimini model almışlardır, artık din bilimi diploması profesyonel bir diplomadır. Molla olmak her zamankinden daha geçerli bir meslektir. **İslamcılık, yani İslam toplumu projesi, çıkmaza girmiştir.** Din adamları meşruiyetlerini yitirme tehlikesi ile karşı karşıyadırlar. Bazı dinsel çevrelerde, "din ancak siyasetten geri çekilmesi ile kurtarılabilir" düşüncesi, ruhban sınıfının siyasetten çekilmesi ve özerkliğinin yeniden sağlanması gündeme gelmiştir. Post-İslamcı entelektüeller, (Muhalif Yeşil Hareket'in ideologları S.Ç.) İslam ile siyaset arasındaki bu bağlantıyı, sonuçta İslam'ın meşruiyetini ortadan kaldırdığı ve siyasetin serinkanlı uygulanışını olanaksız kıldığı için kınamaktadırlar. Bu grubun önde gelen isimlerinden Suruş'un "daraltılmış" din anlayışında savunduğu gibi, müminin tüm yaşamına fıkıhçılardan gelen ve önceden belirlenmiş bir görüşü dayatmayan, yasanın kendisine ayırdığı yerde duran bir din istenmektedir. Ancak, İran'da siyasal İslamcıların egemenliği ellerinde tutmaları bunu mümkün kılmamaktadır.2

Roy 2006 yılında, "İslamcılığın iflası, İslamcıların Geleceği" isimli makalesinde, değişen topluma uyum sağlayabilmek için İran rejiminin; (AKP de dâhil olmak üzere dünyadaki diğer İslamcı hareketler gibi) şeriattan vazgeçmeden ulusal olana vurgu yapmaya başladığını belirterek, İslam-milliyetçiliği çizgisine kaydığı tespitini yaptı. Bunun, Batının anladığı demokrasiden çok uzak olduğunu, ama şu ya da bu şekilde İslamcılarla bağlantı içerisinde olmak gerektiğini belirterek, "Başka bir alternatif yok. Erdoğan ile Taliban arasında bir seçim yapmak zorundayız ve eğer Erdoğan'ı seçmezsek Taliban ile uğraşmak zorunda kalırız" uyarısında bulundu.3 Roy, **Şubat 2011 'de ise artık Ortadoğu'nun post-İslamizim dönemine geçtiğini ilan etti.** Bu tezini savunduğu makalesinde, her ne kadar İran rejimi Mısır'daki ayaklanmayı destekliyor görünse de, Mısır'daki protestocuların İran'da Ahmedinecat yönetimine karşı çıkanlarla (Yeşil Hareket) aynı özellikleri taşıdığını yazdı. Yeni devrimciler, belki de çok dindar Müslümanlardı, ama dini inançlarım siyasi gündemlerinden ayrı tutuyorlardı. Bu anlamda sekülerdiler. İbadet onlar için bireysel bir eylemdi. Son 30 yılda Müslüman toplumlar daha çok dindarlaşmışlardı. Ancak paradoksal olarak bu, İslamcılığın

zayıflamasına yol açmıştı. Çünkü İslami unsurlar günlük hayata yoğun bir şekilde girince siyasi anlamlarını yitirmişler, dolayısıyla İslamcılar artık "piyasadaki" tekellerini kaybetmişlerdi. Başka bir deyişle Batı'nın, "kitlesel yeniden İslamileşme" olarak gördüğü şey, İslam'ın standartlaşması ve sıradanlaşmasından başka bir şey değildi. "İslami" terimi şimdi fast-food'dan kadın modasına kadar her şey için geçerliydi.

Yeni devrimci kuşak, yolsuzluğa batmış diktatörlükleri reddederek demokrasi istiyordu. Kuşkusuz bu protestocuların seküler bir rejim istedikleri şeklinde anlaşılmamalıydı. Ancak İslam'ı artık toplumlarına daha iyi bir sistem getirecek siyasi bir ideoloji olarak görmediklerini işaret ediyorlardı. Dolayısıyla, seküler bir siyasi arena peşindeydiler. Diğer ideolojiler için de aynı şey geçerliydi. Genç kuşaklar yurtseverdiler (bayrak sallamalarından anlaşıldığı üzere) fakat milliyetçi değillerdi. Daha da şaşırtıcı olan, komplo teorilerine kulak verip, Arap dünyasında ters giden her şey için ABD ve İsrail'i sorumlu tutmuyorlardı. Müslüman Kardeşler de, belirgin bir şekilde değişmişti. Yeni kuşak militanlar, bir devrimden sonra güç kazanmaya çalışmanın ya iç savaşa ya da diktatörlüğe neden olduğunu (İran devriminin nasıl dönüştüğünü) görmüşlerdi. Sonuç olarak, baskıya karşı mücadelelerinde diğer siyasi güçlere yaklaştılar. Türk modelinden de öğrendiler. Türkiye'de Erdoğan ve AKP; demokrasi, seçim zaferi, ekonomik gelişme ve ulusal bağımsızlığı İslami değerlerin yükseltilmesi ile bir araya getirebilmişlerdi.4

Yeşil Hareket İkiye Bölündü

Pepe Escobar'm, Roy'un İran'daki Yeşil Harekete ilişkin tespitlerini ayrıntılandıran, "İran'ın Post-İslamcı Kuşağı" isimli makalesinden özetleyerek devam edelim.

"Ahmedinecat fraksiyonu, Hamaney ve çevresi ile Devrim Muhafızlarınca yönetilen askeri-ticari yapıdan oluşan molla yönetiminin askeri diktatörlüğü, Mısır'da olanları kuşkusuz dakika dakika izledi. Birdenbire Tahrir Meydanında olanların kendi arka bahçelerinde de (Tahrandaki Azadi Meydanı) olacağını kavradılar. Demir yumruklarını gevşetemezlerdi, dolayısıyla önceden tutuklama ve baskı gibi klasik yöntemlerine başvurdular. **30 gazeteci ve eylemcinin gece yarısı kapıları çalındı ve 'kayboldular.'**

[DAST-NEVESHTEHAA NEMİSOOSAND /Elyazmaları Yanmaz (2013)] (Film buna benzer konuyu işliyor)

Halk, text mesajlarıyla mitinglere katılmama konusunda uyarıldı. İnternetteki arama motorları, '25 Bahman (Şubat)' için yapılan aramaları engellediler. Medya, özellikle genç devrimcileri başı ezilmesi gereken 'kışkırtıcı, casus, karşı-devrimci' olarak damgaladı. En az 1500 kişi tutuklanarak Evin Hapishanesine götürüldü. İki kişi bu sırada öldü. Müsavi çok zekice bir taktikle Tunus ve Mısır'daki eylemcilerle dayanışma için Türk Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Tahrana ziyaret edeceği günü seçti. Sert bir müdahale Tahranın Arap Sokağı nezdindeki bölgesel şöhretini Türkiye lehine ciddi bir şekilde zedeleyecekti. Üstelik tam da Hamaney, Tahrir Meydanındakilerin İslam Devriminden ilham aldıklarım söylerken.

Böylece her kesimden 350 bin kadar insan 25 Bahman'da sokağa döküldü. Ancak bu kez Hamaney'i hedef aldılar. En popüler slogan ' Mübarek, Ben Ali! Nobateh Seyit Ali! Mübarek (Mısır), Ben Ali (Tunus) şimdi de Seyit Ali (Hamaney)' idi ve şöyle sürüyordu **' Hamaney haya kon! Mübarek ro negah kon! Utan Hamaney. Mübarek sana ders olsun.'** İlk kez işçilerin de protesto mitingine katılmaları önemliydi. Ahmedinecat pek çok temel maddeye uygulanan devlet desteğini kaldırınca giderler rekor düzeyde artmıştı. 2009'da, cömert devlet yardımları

nedeniyle, ona oy verenler kızgındı. Miting bir başarıydı, ama kimse bir sonraki adımı nasıl koordine edeceğini bilmiyordu.

Müsavi, Kerrubi ve Hatemi eski elite mensuplar ve devrim değil, sistemin içerisinde reform istiyorlar. Bu açıdan İran kesinlikle Mısır'a benzemiyor. Dolayısıyla, bilinebildiği kadarıyla Yeşil Hareket ikiye bölünmüş durumda. Radikal genç kanat, açıkça Velayet-i Fakih'in sona ermesini talep ediyor. Bu sadece devrim anlamına gelebilir ki, Tahrir Meydanındakilerin aklında da bu vardı. Bu yeni doğan genç Yeşil Hareketin tıpkı Mısır'da olduğu gibi bir lideri yok. Ne kadar taraftarı olduğunu da bilen yok. '25 Bahman bu hareket için bir başlangıç noktası olarak kabul edilebilir. Fakat sadece Batı tarafından etkilenen ya da finanse edilen elit bir grup olmadıklarını, toplumun her kesiminden geniş bir tabanları olduğunu kanıtlamak zorundalar. Roy, Ortadoğu'da post-İslamcı bir devrimin başladığı tezini ortaya attı. Bu Hamaney'in reddedilmesi olarak görülebilir. Gençler, İran'daki İslam devriminin sicilini analiz ederek yoksulluk, yolsuzluk, resmi yalanlar ve vasat ekonomik büyüme gibi sorunlara çözüm getirmediğini gördüler. Siyasi bir ideoloji olarak İslam'a karşılar, sahtekâr diktatörlükleri istemiyorlar, çoğulcu ve bireyciler, demokrasi istiyorlar, evrensel değerler peşindeler.

Sonuç olarak Mısır'daki protestocularla İran'dakiler birbirlerine çok benziyorlar."5

"Arap baharı" İran rejimine tehdit mi?

Roy'un ve Escobar'ın değerlendirmelerinden, İran devriminin kitlelerin beklentilerini karşılayamayarak tükendiğini ve Arap dünyasında yaşanan "Bahar" ın er ya da geç Yeşil Hareketin liderliğinde İran'a da sirayet edeceği sonucunu çıkartabiliriz. Gerçekten öyle mi? Bölgede ayaklanmaların yeni başladığı dönemde yapılmış yorumlara bir göz atalım.

İran uzmanı Milani, Mübarek'in düşmesinin ardından yaptığı değerlendirmede, İran rejiminin Mısır'daki Mübarek ve Tunus'taki Ben Ali rejiminden çok daha farklı bir konumda olduğunu belirtti. "Mübarek'in halk desteği son derece düşüktü, oysa İran rejimi devrimin ilk günlerindeki popülaritesinden uzak olsa da halen halkın azımsanmayacak bir bölümünün desteğine sahip bulunuyor." Milani, kendisiyle mülakat yapan BBC muhabirinin ABD'nin Yeşil Harekete desteği konusundaki sorusu üzerine, "Dışişleri Bakanı Hillary Clinton, İran halkının haklarının kabul edilmesi gerektiğini söyledi. Bu açıklama, ABDyi ayaklanmayı çıkarttığı suçlamasına açık hale getiriyor. Fakat bunun ötesinde de, Washington belirgin bir muhalefet grubunu desteklemekten kaçınmalı çünkü Washington'a yaklaşan herhangi bir muhalefet lideri için açık bir ölüm tehlikesi mevcuttur... İran ordusu ve polisi, kalabalıklara ateş açma konusunda son derece istekliler. Bu nedenle de, ABD çok dikkatli olmalı," uyarısında bulundu.6

Yine aynı sıralarda Serge Halimi, Le Monde Diplomatique'de yayınlanan, **"Sırada İran mı var?"** isimli makalesinde şöyle diyordu, "Değişik renklerdeki hükümetler aynı yanlış enformasyonda ortak bir zemin buluyorlar. İran, Arap demokratik ayaklanmalarının 1979 İran Devriminden esinlenen bir İslami uyanışın habercisi olduğunu ileri sürdü. İsrail de, bu iddiayı tekrarlayarak telaşlanmış göründü. İran muhalefeti Kahire'deki mitingleri kutlamak için toplandığında ise, iktidardaki teokrasi üzerlerine ateş açtı. **İsrail Ordusu silahsız sivillerin üzerine Filistinli olmadıkları sürece (2 yıl önce Gazze'de 1.400 ölü) ateş açmaz. Fakat Netanyahu da, genç Arapların özgürlük taleplerine İran'dan daha sıcak bakıyor sayılmaz.** Aslında İsrail, bölgedeki otokratik fakat Amerikan yanlısı mükemmel müttefikleri kaybetmekten korkuyor. Bunu önlemek için tek seçeneği ise, İran'a hırlamak. Fakat İsrail ile gerilim 've uluslararası

yaptırımlar, İran rejiminin (bölgesel rakipleri Mısır ve Suudi Arabistan'ın zayıflamasının da cesaretlendirmesi ile) milliyetçilik kartını oynamasına izin veriyor. Yeşil Hareket, 2009'dan beri kesintisiz süren baskıya boyun eğmediği için, rejim bundan (milliyetçilik) medet umuyor... Hamaney, idam ve işkence aşısı ile muhalefet virüsünü bertaraf edeceğini sanıyor. Fakat Arap ayaklanması ve yüksek düzeyde eğitimli bir toplumla arkaik bir siyasi sistem arasındaki aşağılayıcı tezat, rejiminin şaibeli meşruiyetinin altını oymuş durumda."7

Washington'daki, "Middle East Institute" uzmanlarından Richard W. Murphy'e göre ise, "İran rejimi, Arap dünyasının 1979 devriminden esinlendiğini söyleyip duruyor, ama bu saçmalık. Yapılan çeşitli kamuoyu yoklamaları İran'ın, İsrail ve ABD'ye karşı çıkması nedeniyle Arap dünyasından övgü aldığını gösteriyor. İran, Irak'ta bir Şii hükümetinin iktidara gelmesinden ve Lübnan'da Hizbullah'ın etkisinin artmasından, memnun olur. Fakat Arap dünyasının diğer bölgelerinde devrime yol açan ayaklanmaların, Bahreyn ve, diğer ülkelerdeki çatışmaların kaynağı yine o ülkelerdir. Şii İran modeli, Sünni Arapların taklit etmek isteyecekleri bir model değil. İran'ın içerideki durumuna gelince, rejimin şu anda protesto eylemlerini bastıracak kadar güçlüdür."8

San Francisco Chronicle'nin başyazısından, "Demokrasi, bireysel özgürlükler, ekonomik değişim bu hedefleri savunmada sınıfta kalan bir Washington ile bir zamanlar ulaşılmaz ideallerdi. Mısır'ın büyük ölçüde barışçı ve güçlü ayaklanması ile koşullar değişti. Sarsılmaz gibi gözüken İran'da da rejim halkın baskısı ile çökebilir.9

Ve yine "Arap Diktatörünün Sonu" başlıklı yazısıyla Olivier Roy. Bu kez, "Demokratizasyon hareketi (başarılı olsa ya da olmasa) bölgedeki stratejik güç dengesini ne ölçüde değiştirecek?" sorusunu soruyor. Özetliyoruz.

Bahreyn'de olanlar muhtemel jeostratejik etkileri saptamak açısından iyi bir örnek olabilir. Demokrasinin zaferi halinde, Sünni azdığın Şii çoğunluğu yönettiği Bahreyn'in İran'ın yörüngesine girerek (Suudi Arabistan'daki Şifleri de tetikleyeceklerinden) Körfezdeki güç dengesini büyük ölçüde değiştireceği öngörülebilir. Bu, en azından, Riyad için tercih edilen bir analizdir. Çünkü Bahreyn monarşisine açıkça verdiği desteği meşru kılar. Ancak Bahreynli muhalefet, bir inanç grubu değil, bütün kesimlerden destek alan bir hareket olduğunu söylüyor. Destekçileri iktidardaki El Halife ailesinin ulusal bayrağını sallıyorlar, Şii ya da İran bayrağının renklerini taşıyan bayraklar değil. İran teokrasisi ile zayıf bağlantıları var. Bahreyn'de başat olan Şiiliğin Ahbari ekolü İran'da güçlü değil. Kısacası Bahreyn muhalefeti, Tunus ve Mısır'da olduğu gibi, (dini değil) ulusal bir karaktere sahip.

Sonuç olarak, Ortadoğu'daki otoriter rejimler kültürel farklılıklarına oynayarak kendi devletlerini zayıflattılar. Demokratik güçler ise bu devletleri, daha güçlü bir ulusal homojenliğe doğru itiyorlar. Dolayısıyla, bu demokratikleşme dalgasının sonuçlarından birisi (ulusüstü herhangi bir ideoloji ile değil, reel politik ile yönlendirilmeleri halinde bile) milliyetçiliğin güçlenmesi olabilir. Demokrasi hareketinin başarısının çapı ne olursa olsun, Şifler ve Sünniler arasında bir çatışma gibi, yeni stratejik formasyonlar yaratma olasılığı düşük. Tam tersine, muhtemelen sosyal ve dini bölünmeleri daha başarılı bir şekilde yönetme adına, milliyetçiliğin güçlenmesine yol açacak. Ancak milliyetçilik yükselirse, bu çok daha az ideolojik bir milliyetçilik olacak. Demokratizasyonun kesin kurbanlarından birisi de, (bölgedeki) İran karşıtı cephe olacak. İran popülerleşeceğinden değil, fakat yeni yöneticiler

ülke dışındaki maceralara heves etmeyecekler ve Batıya şirin gözükmekten ziyade halkın taleplerine cevap vermeye çalışacaklar.10

Yemenli yazar Mohamad Jmei, (Londra'da yayınlanan Suudi yanlısı) Şark el Avsat Gazetesindeki makalesinde, bölgedeki demokratizasyon hareketinin Mübarek ve yandaşları ile El-Kaide'den sonra rejimin aksini iddia eden retoriğine karşın en çok kaybedenin İran olduğunu, çünkü teokratik rejiminin ne denli antidemokratik olduğunun ortaya çıktığını savunuyor. Jmei'ye göre Mısır, halkının desteği ile güçlenecek. İran ise, Mübarek rejimi düşmanı olmasına karşın, her zaman zayıf bir Arap düşmanı güçlü bir Arap dosta tercih eder. Çünkü bu ona halk desteği kazandırır. Yeni demokratik hareketlerin Filistin sorununa gerçekten sahip çıkacaklarını öngören yazar, bunun da İran'ın Filistin davasını sömürmesini engelleyeceğini belirtiyor.

Görüldüğü gibi bu görüşlerden iki zıt sonuca varmak mümkün. İlki, İslamcılık ile birlikte devrim tükendi, Yeşil Hareket giderek güç kazanacak ve İran rejimi bölgedeki etkisini de yitirecek. Diğeri de, rejim halen güçlü ve bölgeye İslam devriminden esinlenen yeni bir İslamcı dalga egemen olacak. Aradan yaklaşık bir yıl geçtikten sonra halen hangi görüşün ağırlık kazanmaya başladığını tespit etmek mümkün değil. **SETA uzmanlarından Hakkı Uygur,** Mart 2012 tarihli analizinde, İran'ın bölgedeki ayaklanmaları destekler görünmesine karşın, Suriye konusunda Esad rejiminden yana tavır almasının, başta Tunus ve Mısır olmak üzere, bölgedeki İslami hareketlerde (özellikle Müslüman Kardeşler S.Ç.) tepki uyandırdığına dikkat çekiyor. Uygur'a göre, bu tavrı sürdürmesi halinde, İran rejimi bölgedeki yeni rejimlerle iyi ilişkiler geliştiremeyecektir. Mart 2012 seçim sonuçlarının gösterdiği gibi, rejim muhalefeti tamamen etkisiz hale getirmiştir ama gerekli reformlar yapılmazsa yeniden yoğun protesto dalgalarının başlaması kaçınılmazdır.11

Tahran-Müslüman Kardeşler (MK) çatışması

Tahranın, Suriye politikası nedeniyle, bu satırların yazıldığı tarihte "Arap Baharfmn kazananı gibi gözüken MK ile ters düşmesinin farklı boyutları da var. İran sadece MK'ya karşı Suriye rejimini desteklemekle kalmıyor, Mısır'da da uzun zamandır Şiileştirme faaliyetleri yürüttüğüne dair iddialar var. Mübarek rejimi tarafından sık sık rahatsızlıkla dile getirilen bu iddialar, rejim değiştikten sonra MK'nın ruhani lideri olarak kabul edilen Uluslararası Âlimler Birliği Başkanı Şeyh Yusuf el Karadavi tarafından da tekrarlandı. Karadavi, Mısır'da İran eliyle bir Şiileştirme faaliyeti yürütüldüğünü ve böylece iç karışıklık çıkarıldığını belirterek, bunu şiddetle kınadı.12 Mısır'da şu anda 1,5 milyon civarında Şii olduğu ve büyük baskı altında olmalarına karşın sayılarının giderek arttığı ileri sürülüyor. Tahran ve MK arasında, "Arap Baharı" ile birlikte iyice su yüzüne çıkan bu çatışmadan, MK'nın Filistin topraklarındaki kolu olan ancak uzun yıllardır İran tarafından desteklenen, Hamas da etkilendi. Hamas'ın yurtdışındaki liderliği Şam'dan Kahire'ye taşındı ve Hamas liderleri Suriye muhalefetine destek açıklamaları yaptılar. Bunun Tahranı kızdırdığı ve Hamas'a olan desteğine son vereceğine dair iddialar var. Hamas'ın Gazze'deki yerel liderliğinin, yurtdışındaki liderliği ile Filistin Yönetimi arasındaki uzlaşmaya karşı çıkmasının ardında da İran'ın yardımı kesme tehdidi olduğu ileri sürülüyor.13 Her halükarda, Filistin sorununun da bölgede giderek netleşen ve daha da keskinleşme sinyalleri veren Tahran-MK çatışmasından ya da ŞiiSünni ayrışmasından etkilenmesi ve bu çatışmayı daha da körüklemesi kaçınılmaz gözüküyor. İran'ın bölgede "Şii yayılmacılığı" yürüttüğü konusundaki iddiaları mercek altına almadan

önce, İran'da Mart 2012 seçimleri öncesindeki ve sonrasındaki siyasi tablonun bir fotoğrafını çekmeye çalışalım.

İran'da, Mart 2012 seçimleri öncesi Yeşil Hareket birlik içerisinde değil

Yeşil Hareket olarak anılan muhalefetin sert önlemlerle bastırılması seçim öncesinde içte ve dışta büyük tepkiye neden oldu. İran'da, İslam devriminin yol açtığı düşünülen Araplaşmaya karşı Fars kültürünün ön plana çıkarılmasını savunan Yeşil Hareketin bir bölümü, rejimi koruyarak reform isterken (geleneksel ulema ve Rafsancani gibi liberaller bu kesime yakın duruyor), "Genç Yeşil Hareket" olarak anılan diğer bölümü, rejim değişikliği istiyor. İran nüfusunun önemli bir kısmını oluşturan apolitik gençliğin talebi ise, siyasi haklar değil, (yukarıda da değindiğimiz gibi) rejimin İslami hayat tarzından kurtulmak.

Müsavi ve Kerrubi'nin ev hapsi sürerken Hareket içerisinde, Mart 2012'de yapılacak parlamento seçimlerine katılıp katılmama konusunda ciddi bir tartışmaya yaşandı. Hareketin liderlerinden Muhammed Hatemi'nin yönetimin belirli koşulları yerine getirmesi halinde seçimlere katılmasını öneren uzlaşmacı açıklamasıyla başlayan ve hareketi satmakla da suçlandığı tartışma giderek alevlendi. Sonuçta, Müsavi ve Kerrubi'nin Şubat 201 l'de tutuklanmalarının ardından kurulan ve hareketi bir arada tutan "Yeşil Yol Koordinasyon Konseyi", 27 Temmuz'da bir deklarasyon yayınladı. Buna göre, seçimlere katılmak için; Müsavi ve Kerrubi de dâhil olmak üzere bütün siyasi tutukluların serbest bırakılması, Koruyucular Meclisi tarafından gerçekleştirilen seçim sürecinin denetiminin bütün taraflarca kabul edilebilir bir gruba devredilmesi, bütün fraksiyonların, etnik ve dini gruplar da dâhil olmak üzere serbestçe kampanya yapabilmelerinin sağlanması, örgütler, işçi sendikaları ve medyaya yönelik kısıtlama ve sansürün kaldırılması, güvenlik ve istihbarat güçlerinin seçimlerin dışında tutulması, koşullarını öne sürdü. Koruyucular Meclisi ve Devrim Muhafızlarının seçimler dışında tutulması ve dini-etnik grupların seçime katılımı gibi Hatemi'nin öne sürdüğü koşulları ek koşularla sertleştiren bu bildirge, beklendiği gibi rejim tarafından kabul görmedi. Fakat muhalif hareketin seçime katılım konusunda bile bölündüğünü gözler önüne serdi.

Ahmedinecat-Hamaney çatışması

Seçim öncesinde, rejimi korumak isteyen yönetici ulema da, muhafazakârlar ve radikaller olarak bölünmüş durumdaydı. Her ne kadar, Hamaney 2009 seçim sonuçları konusunda Ahmedinecat'ı desteklemiş olsa da (özellikle Ahmedinecat'ın ve onu yönettiğine inanılan Meşayi ve grubunun faaliyetleri nedeniyle) aralarında ciddi bir çatışma olduğu artık su yüzüne çıkmıştı. O kadar ki; Hamaney'in 2011 Temmuzunda Ahmedinecat'ı Meclis soruşturması ile görevden almayı amaçlayan muhafazakâr milletvekillerini engellemesi, Meşayi'nin yakın adamı olarak bilinen Dışişleri Bakan Yardımcısı Muhammed Şerif Melikzade'nin atandıktan 3 gün sonra istifaya zorlanarak yolsuzluk suçlaması ile tutuklanmasının ardından, yeni atamaları onaya sunarken Meclis'te aleyhinde tezahürat yapılmasına tepki göstermesi ve Meclis ile olan sorunlarını çözmesi için bir "Uzlaştırma Komitesi" kurması bile, "Ahmedinecat'ı koruma bahanesi ile gücü tekelinde toplama gayreti" olarak yorumlandı.

Uzun süredir bu yönde belirtiler olmasına karşın, Hamaney ile Ahmedinecat arasındaki çatışmayı gözler önüne seren en ciddi olay, Nisan 2011'de yaşandı. Ahmedinecat'ın EYL tarafından tamamen gözden çıkarıldığı ve süresi dolmadan görevinden ayrılmak zorunda

bırakılacağı yolunda yorumlarına neden olan çatışma, Ahmedinecat'ın İstihbarat Bakanı Haydar Muslihi'yi görevden almak istemesi ile meydana geldi. Seçimlerde hayati bir rol oynayan bakanlığın kontrolünün ele geçirilmesini kritik bir adım olarak gören Hamaney, hemen devreye girerek Muslihi'yi görevine iade etti. Ahmedinecat ise tepkisini, 11 gün boyunca ortadan yok olarak gösterdi. Bir süre Ahmedinecat'ın nerede olduğuna dair bilgi alınamadı. **Bu arada, Ahmedinecat'ı destekleyen birçok siteye erişim engeli konuldu, ardından ona ve Meşayi'ye yakın kişiler "büyücülük" suçlaması ile tutuklandılar.** Ahmedinecat'ın da Meşayi tarafından büyülendiğine dair iddialar ortaya atıldı. Ahmedinecat, bu saldırıların sürmesi halinde önemli devlet görevlilerini rahatsız edecek açıklamalar yapacağı tehdidinde bulundu ve "**kırmızı çizginin geçilmemesi**" için uyardı. (Devlet Televizyonu bu bölümü sansürleyince videonun tamamı Cumhurbaşkanlığı internet sitesinde yayınlandı.) Karşılıklı sert açıklamalar sürerken, Mayıs sonunda Devrim Muhafızlarının eski komutanlarından Petrol Bakanı Mesut Mir Kazımi'nin koltuğuna oturarak Haziran ayındaki OPEC zirvesine bu sıfatla katılacağını ilan etmesinin ardından, Ahmedinecat yine Hamaney ve bu kez Devrim Muhafızları ile de karşı karşıya geldi.

Ahmedinecat ve Devrim Muhafızları Çatışması

2009 seçimlerinden sonra Ahmedinecat ve radikal ulemadan oluşan çevresi, büyük bir ekonomik ve siyasi güce sahip olan Devrim Muhafızlarının desteğinde giderek güçlenerek, muhafazakâr ulemayı yönetim kademelerinden hızla tasfiye etmeye başlamıştı. Muhafazakâr ulema da buna bütün gücüyle direnmekteydi. 2012 yılında parlamento, 2013 yılında ise cumhurbaşkanlığı seçimlerinin yapılacak olması ve Hamaney'in ölümcül hasta olduğuna ilişkin iddialar, bu çatışmayı daha da körüklüyordu. Ne var ki, Ahmedinecat'ın giderek Meşayi ve çevresinin İran kimliğini öne çıkaran politikalarını benimsemeye başlaması önce, Ayetullah Misbah Yezdi gibi, radikal ulema ile arasının açılmasına neden oldu. Sonra Hamaney ile çatıştı. Son olarak Petrol Bakanlığı koltuğuna da oturma, yani İran'ın büyük petrol zenginliğini kontrol etme hamlesi, (Ahmedinecat-Meşayi İkilisi tarafından kullanıldıkları endişesini taşımaya başlayan) Devrim Muhafızları ile de arasının açılmasına neden oldu. **Devrim Muhafızları, İranda petrol gelirinden en büyük payı alan gruplardan birisi.** İran, dünyanın üçüncü büyük petrol rezervine sahip ve ham petrol ihracatından yılda 80 milyar dolar kazanıyor. Bu rakam, dış gelirinin yüzde 80'nini oluşturduğu için, petrolün denetimi büyük bir siyasi gücü de beraberinde getiriyor.

Petrol Bakanlığına Muhammed Ali Abadi'yi vekâleten atayarak taktiksel bir geri adım atan Ahmedinecat, Devrim Muhafızları yetkililerinin hükümetin izlediği politikalara ilişkin sert açıklamalarına ise, Temmuz başında isim vermeden Devrim Muhafızlarını büyük çapta kaçakçılık yapmakla suçlayarak karşılık verdi. Ne ki, bu sert tavrı uzun sürmeyecekti. İran'ın OPEC Başkanı olması ile daha da önem kazanan kritik bakanlığa, bu kez Devrim Muhafızları komutanlarından (Batılı ülkeler tarafından İran'ın nükleer programındaki önemli rolü nedeniyle kara listeye alınarak yaptırım uygulanan) Rüstem Kasemi'yi aday göstererek en azından bir süreliğine buzları eritti. Bir sonraki gün Meclis'te yapılan oylamada, Kaseminin bakanlığı ile birlikte Ahmedinecat'm önerdiği diğer 3 atama da onaylandı. (Bu arada otomatikman OPEC dönem başkanı olan Kaseminin atanması, yerel ve Batılı medya tarafından İran'ın uluslararası yaptırımlara tepkisi olarak yorumlandı.) Ancak ilerleyen saatlerde, Devrim Muhafızları yanlısı internet sitesi "**Basiret**", **Meşayi'nin Masonik ve "gizli Yahudi"** eğilimlere sahip olduğunu ve yabancı istihbarat örgütleri ile yaptığı gizli görüşmeleri kanıtlayan

belgeler bulunduğunu ileri sürerek, barışın sadece görünürde sağlandığını ortaya koydu. Meşayi hakkında benzeri iddialar daha önce de ortaya atılmıştı.14

Muhafazakârlar seçime ortak giremiyor

Bu arada, Ahmedinecat'ın gidişatını tehlikeli bulduğunu defalarca sert açıklamalarla ilan eden eski koruyucusu ve ustası Ayetullah Misbah Yezdi, ulemadan ve eski devlet görevlilerinden oluşan yeni bir cephe kurduğunu ilan etti. "Jebhe-ye Paydari-Metanet ya da Mukavemet Cephesi." Yeni cephenin, Mart 2012'deki parlamento seçimleri öncesi radikal ve ılımlı olarak isimlendirilen muhafazakâr ulemayı birleştirmesinin amaçlandığı belirtildi. Hamaney taraftarı farklı ilkeci gruplar da, Uzmanlar Meclisi Başkanı Kani başkanlığında biraya gelerek , "Jephe-ye Mottahede Osoulgerayan-Birleşik İlkeciler Cephesi'ni oluşturdular. Seçimler öncesinde iki ilkeci cephenin birlikte seçime girmeleri için ulema tarafından yapılan girişimler sonuç vermedi. Bunda iki tarafın milletvekili adaylarının nitelikleri konusunda anlaşamamalarının yanı sıra, Paydari Cephesine istediği kadar adaylık hakkı verilmemesi de neden oldu. Sonuç olarak, muhafazakârlar seçime iki ayrı liste ile gittiler. Ahmedinecat'm yandaşları ise Tevhit ve Adalet Cephesi adı altında seçime girdiler.

Seçimler ve Hamaney'in zaferi

2 Mart 2012'de yapılan parlamento seçimlerinde Ahmedinecat ile olan çatışmasında Hamaney'i destekleyen muhafazakâr ilkeci iki cephe, 290 sandalyelik mecliste çoğunluğu ele geçirdi. Her ne kadar seçimlere hile karıştırıldığı yolunda iddialar olsa da bunlardan birisi de memleketi olan Garmsar'da seçimi kaybeden Ahmedinecat'ın kız kardeşi Pervin Ahmedinecat'a aitti Yeşil Hareketin seçimleri boykot etmesi ve Ahmedinecat yanlısı adayların büyük bir bölümünün (yaklaşık 600 kadarı) seçim öncesinde veto edilmesi nedeniyle, bu zaten beklenen bir sonuçtu. Pek çok Batılı yorumcu bunun Hamaney'in kesin zaferi olduğunu ilan etse de, seçimlerde beklenmedik bir başarı gösteren radikal muhafazakâr Paydari Cephesi ve lideri Misbah Yezdi, İran siyaset sahnesinde yeni bir güç olarak ortaya çıktı. Dolayısıyla bölgeyi yakından tanıyan uzmanlar, İranda siyasi mücadelenin bundan sonra sadece Ahmedinecat'ın ulusalcı söylemlerinin etkisiz kılınması konusunda anlaşabilen bu iki cephe arasında, yani radikal muhafazakârlarla, ılımlı muhafazakârlar arasında olacağı sonucuna vardılar. Paydari Cephesinin milletvekili adayları arasında Ahmedinecat'ın kabinesinde yer alan pek çok ismin bulunduğuna da dikkat çekildi. Her ne kadar 2,6 milyar dolarlık bir yolsuzluğa adının karışması ile temiz imajı zarar görmüş olsa da, Ahmedinecat'ın halen yoksul halk kesiminde de hatırı sayılır bir desteği olduğu belirtilerek, İran Cumhurbaşkanın tamamen gücünü kaybettiğinin düşünülmesinin yanlış olacağı vurgulandı. Bütün bunların yanı sıra, ünlü Stratfor düşünce kuruluşu yaptığı değerlendirmede, Ahmedinecat'ın muhafazakârlar arasındaki ayrılıkları körükleyerek Hamaney etrafındaki zayıf koalisyonu etkisiz hale getirebileceği ve çabalarını 2017'de yeniden cumhurbaşkanı seçilmek için yoğunlaştırabileceği yorumunu yaptı. Hamaney'in ise, böyle bir olasılığı ve 2013de yapılacak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Ahmedinecat yanlısı bir adayın seçilmesini (İran yasalarına göre 3 dönem üst üste cumhurbaşkanı olunamadığım hatırlayalım) engellemek için, bir süredir sinyallerini vermekte olduğu gibi cumhurbaşkanlığı makamım lağvedip başbakanlık makamının tekrar tesisi yoluna gidebileceği de, özellikle Batılı uzmanlarca dile getiriliyor. (Khalaji, Hamaney'in ölmesi halinde ise, yerine bir aday bırakmadığı için İran'ın teokrasiden bir askeri diktatörlüğe dönüşeceğini öngörür. Yeni lider, büyük güce sahip olan Devrim Muhafızları tarafından belirlenecek ve çok muhtemelen yaşlı ve siyasi gücü olamayan

bir Ayetullah tercih edilecektir.) Bu bağlamda, Ahmedinecat'ın hemen seçim sonrasında meclis tarafından, İran tarihinde bir ilki gerçekleştirerek sorgulanması, Ahmedinecat karşıtı cephe tarafından seçim sonuçlarının yeterince tatmin edici bulunmadığının ve Cumhurbaşkanının bundan böyle olabildiğince yıpratılacağının belirgin bir işareti olarak görülebilir.

İran asıllı uzman Bijan Khajehpour da seçim sonuçlarının olası etkilerine ilişkin olarak, Hamaney'in seçim sonuçlarından memnun olmadığı, dolayısıyla reformist ulema ve Yeşil Hareket ile bir uzlaşma arayışına giderek elini güçlendirmek isteyebileceği yorumunu yaptı. Bunun, ev hapsinde tutulan liderlerinin salıverilmesi ile sonuçlanabileceğini belirterek, Hatemi'nin hareketin boykot kararma karşın seçimlerde oy kullanmasının bunun bir işareti olabileceğine dikkat çekti. Khajehpour bu çerçevede, Hamaney'in harekete yakın duran Rafsancani'yi yeniden "Düzenin Menfaatini Belirleme Konseyi" Başkanı olarak atayabileceği öngörüsünde de bulundu. Nitekim, seçim öncesinde Rafsancani'nin yönetici elitten tamamen dışlanacağı beklentisine karşın, Hamaney seçimlerden sonra ilk iş olarak bu atamayı gerçekleştirdi. Böylece, seçim sonuçları Rafsancani'ye beklenemedik bir şekilde İran siyasetindeki yerini koruma fırsatı verirken, Hatemi'nin de 2013'de Cumhurbaşkanlığına adaylığını koyarak tekrar etkili olabileceği yolunda değerlendirmeler yapıldı.

Yine de, Hamaney'in sembolik olarak da olsa, seçimlerin galibi olarak gözükmesinin dış politikada elini güçlendireceği ve özellikle nükleer program konusunda daha uzlaşmacı bir tavır takınabileceği belirtildi. Nazila Fathi, Hamaney'in seçim öncesinde ilk kez, İran'a saldırıya karşı çıkan sözleri nedeniyle Obama'yı övmesine ve nükleer müzakerecisi Ali Asgar Soltaniye'yi Viyana'daki müzakereleri yeniden başlatması için görevlendirmesine dikkat çekerek, bu çerçevede seçim sonuçlarının, "Batı için iyi haber" olduğu yorumunu yaptı. (Nitekim yukarıda da gördüğümüz gibi İran, İstanbul'da yapılan müzakereler öncesinde uzlaşmacı bir.tavır takındı.) ABD'deki Yahudi lobisine yakın olan İlan Berman ise, seçimlerden Hamaney'in ve muhafazakâr ulemanın güçlenerek çıktığını ve muhalefetin tamamen sindirildiğini belirterek, "İran rejimine yıkıcı dış politikasını sürdürmek için onay veren seçim sonuçlarının Batı için kötü haber olduğu" değerlendirmesinde bulundu.15

İran seçimlerinden Ahmedinecat ve "sapkın akım" adı verilen çevresinin en azından görünürde yenilgi ile çıkması Batı dünyası için nükleer program dışında da "iyi haber" olabilir mi? Buna yeni bir soru daha ekleyerek cevaplamaya çalışalım.

Ahmedinecat yeni bir model arayışında mı?

İran yönetici eliti tarafından neredeyse lanetlenen Ahmedinecat ve çevresinin iki önemli doktrini lanse ettiklerini görüyoruz. Birincisi İrancılık, diğeri Mehdeviyet. İrancılık ile İslam Devriminin öncesi hatırlatılarak, arî ırk, şanlı geçmiş gibi İslam dışında bir ortak paydaya vurgu yapılıyor. (Ayrıca zaten halkta var olan Arap karşıtlığı ve İrancılık eğilimine sahip çıkılarak Yeşil Hareketin bu yönde sloganlarla prim yapması önlenmeye çalışılıyor.) **Mehdinin, yani Kayıp İmam'ın gelişinin yakın olduğu vurgulanarak da, İmam'ın henüz gelmediği hatırlatılıyor.** (Hüccetiye'nin de aynı fikirde olduğunu ve Ahmedinecat'ın da Hüccetiye kökenli olduğuna ilişkin iddiaları hatırlayalım.) Devrim sonrasında, Humeyni'ye o güne dek sadece 12 İmama uygun görülen İmam unvanı verildi. Böylece, her ne kadar İmam'ın vekili olduğu ilan edilse de, aslında onun yerine geçerek "Kayıp İmam" oldu. İran İslam Cumhuriyetini, yani Mehdinin gelişiyle kurulacak ütopik İslam toplumunu yönetmeye başladı. Vali Nasr'a göre,

Humeyni kendisine birkaç kez sorulan **"Siz 12. imam mısınız?"** sorusu karşısında sessiz kalarak kabullendiğini ima etmiştir.16

Bu çerçeveden bakıldığında iki doktrin de, İslam devrimini ve devrimin siyasi liderler haline getirdiği ulemayı hedef alıyor. Böylece, zaten bir din adamı olmayan Ahmedinecat, mevcut ulema egemenliğinin dışında (ve ona muhalif) bir lider olarak devrim sonrasında Velayet-i Fakih doktrinini temel alan devlet Şiiliğine muhalif olarak ortaya çıkmış olan popüler Şiiliğin (ve Arap karşıtı İrancılığın) yanında yer almış oluyor. Daha da önemlisi, birbirine zıt gibi görünseler de aslında bir araya getirildiklerinde bu iki doktrinin, rejimi hem içte hem de dışta güçlendirebilecek başarılı bir yeni model, tükendiği ileri sürülen İslamcılık ya da devrim ideolojisi yerine kitleleri peşinden sürükleyecek güçlü bir İslam milliyetçiliği ideolojisi oluşturabileceğini öngörebiliriz. Üstelik hem Şiilik hem de, mesela Roy'un güçleneceğini öngördüğü, milliyetçilik damarlarını içerecek bu "İran İslamcılığı", ihraç da edilebilir.

Nasıl bir model?

İrancılık doktrininin Ahmedinecat'ın sağ kolu Meşayi tarafından lanse edildiğini ve bu nedenle sadece ılımlı muhafazakâr ulemanın değil, Ahmedinecat'ın ruhani ustası olarak kabul edilen Misbah Yezdi gibi radikal ulemanın da, "İslam'a zarar verdiği" gerekçesiyle sert eleştirilerine maruz kaldığını görmüştük. Yezdi, EA (Enduring America) bülteninde yer alan, 2011 Nisanında yaptığı bir açıklama ile bu eleştirilere yeni ve ilginç bir boyut daha getirdi. İran'da bir Mason hareketinin oluşmaya başladığını, bu hareketin amacının milliyetçiliği yayarak İslam'a zarar vermek olduğunu söyledi. İran'da 20. yüzyıl başındaki Anayasa Devriminin yapılmasında Mason hareketinin büyük etkisi olduğunu hatırlayalım. **Dolayısıyla İran'da milliyetçilik (ve din karşıtlığı) ile Masonluk bir anlamda hep birlikte anıldılar. Yezdi'nin Masonluğa bir sembol olarak mı gönderme yaptığı, yoksa gerçekten bu yönde bir hareket oluştuğu yönündeki bir istihbarat üzerine mi konuştuğu açık değil.** Yezdi, daha önce de Meşayi'ye saldırarak,"Niçin İslam'ın ve devrimin yerine İran ekolünü koyacak mışız?" demişti. Öte yandan yine EA'ya göre, İranlı yorumcu Ali Afşari, Meşayi'nin İslam'ın İran versiyonunu lanse ettiğini ve Hamaney'in bundan şikâyetçi olmadığını, çünkü Müslümanların global lideri olma iddiasından hoşnut olduğunu, ileri sürdü.17

Şimdi de, sözünü ettiğimiz model hakkında daha fazla fikir edinmemizi sağlayabileceği umuduyla Mehdeviyet Konferansına sunulan, "İran İslamcılığı; Müslüman Dünyasında İstikrar Sağlayacak Model" isimli makaleden alıntılayalım: "Dünyanın bu bölgesinde barış ve istikrarı sağlamanın tek yolu İslamcılığı desteklemektir, çünkü Batılı ithal demokratik modellerden çok daha başarılı olduğu kanıtlanmıştır. Ancak İslamcılığın her türünün dünyaya istikrar getireceği sanılmamak. İran modeli başarılı olmuştur ve İslamcı çizgiler içersinde devlet yaklaşımı konusunda gerçek bir evrimi temsil etmektedir. İran, açık bir dini vizyona sahip olan bir doktrinin bütünüyle istikrarlı, ilerici, hoşgörülü ve çoğulcu olabileceğinin kanıtıdır. İran modeli, Batı tarafından empoze edilenin aksine bütün Müslüman toplumları için kesinlikle çok daha doğal ve kabul edilebilir olandır. Dolayısıyla, her sorumlu politikacı tarafından savunulmalıdır."18 İrancılığı ön plana çıkartan isim olan Meşayi'nin, İran'ın Şii inancının doğru İslam olduğu ve İslam'ın kurtarılması için İran ekolünün dünyaya yayılması gerektiği yolundaki sözlerini hatırladıktan sonra, Meşayi'nin sözünü ettiği İran Şiiliğinin ne olabileceğini anlamaya çalışalım.

İran Şiiliği

Tekrar "Bir Devrim'in Tükenişi'ne dönüyoruz. Roy'un burada ilgi çekici bir saptaması var. Şiiliğin ulusallaştırılması başlığı altında, Şiiliğin devletleştirilmesinin İranlılaştırılması sonucunu doğurduğunu belirtiyor. Ruhban sınıfını daha önce sözünü ettiğimiz şekilde ele geçiren İran devleti, soyut bir devlet değildir. Belirli bir jeostratejik alanda yer alır, binlerce yıllık bir tarihi vardır. Humeyni bile, vatan ve ulus fikirlerini saygınlığa kavuşturmaya özen göstermiştir.

Devrimden önce Şii ulema aileleri çok etnili -İran, Arap ve genellikle Azeri ve uluslarötesi bir yapıya sahiptiler. Bölgede, Necef ve Kerbala'dan başlayarak sınıraşan etki ağları vardı. Genç mollalar bir ülkede başladıkları kariyerlerini diğer bir ülkede tamamlayabilirlerdi. Büyük Ayetullahların Arap, İranlı ya da hem Arap hem İranlı olmaları önemli değildi. ("Necef Rönesans'ı" bölümünde de incelediğimiz gibi, mesela Lübnan'ın ünlü Şii lideri İmam Musa Sadr, Güney Lübnanlı bir ailenin 18.yüzyılda Necef'e, sonra İran'a yerleşmiş bir kolundandır.

Tahran ve Necef'te eğitim gördükten sonra Lübnan'a yerleşir. Sadr ailesi, bu ülkelerin her birinde bir kola sahiptir, hem İranlılarla hem de Araplarla evlilik yoluyla bağlantıları vardır. Irak'ın en yüksek dereceli Şii âlimi Büyük Ayetullah Sistani de İran doğumludur.) Devrim ve Irak savaşı bu ulusötesi Şii din adamları sınıfını büyük ölçüde zayıflatmıştır. Devrimin eseri olan Velayet-i Fakih doktrinine göre, en yüksek otorite Rehberdir ve anayasaya göre İranlı olmak zorunda değilse de, İranlı seçmen tarafından seçilmektedir. İranlı olmayan ama devrime sempati duyan Şii ulema ise, tartışmalardan uzak kalmıştır. Taklid-i Merci kurumunun neredeyse geçersiz duruma düşmesi, Şiiliğin dinsel yönetiminde önemli bir rol oynamalarını engeller. Artık yerleşilebilecek tarafsız bir yer yoktur.19

Bütün bunlardan kanımca şöyle bir sonuca ulaşabiliriz. Devrim, Velayet-i Fakih doktrini ile birlikte Şiiliği devletin çıkarlarına göre yorumlayan yeni bir ulema sınıfı yaratmıştır. Dolayısıyla ortaya çıkan artık sekülerleşmiş, ulusallaşmış İran modeli bir Şiiliktir. Geleneksel Şiiliği vazeden ulusötesi ulema, gücünü ve dünya Şiilerini yönlendirme yeteneğini tamamen olmasa da büyük ölçüde yitirirken, İran dünya Şiiliğinin lideri konuma gelmiştir.

Humeyni devrim ihracına inanıyordu, devrimle birlikte gerçekleşen ütopyayı yani İslam devletini, Mehdinin yapması öngörüldüğü gibi dünyaya yayarak adil ve barışçı bir dünya düzeni kurmak için devrim ideolojisi ihraç edilmeliydi. Ancak uzun yıllar gündemde olan devrim ihracı, belki de globalizasyonla birlikte oluşan yeni İslamcılık anlayışlarının devlet idealine yer vermemesinden dolayı, rafa kaldırılmış gözüküyordu. Öyleyse, Meşayi'nin yeniden dünyaya ihraç edilmesi gerektiğini savunduğu İran modeli Şiiliğinin, (sekülerleşmiş, siyasallaşmış, İranlaşmış dolayısıyla gücü elinde tutanın yorum ve yönlendirmesine açık bir Şiilik) yeni itici gücü Mehdi inancı olabilir mi? Bir önceki bölümde yer verdiğimiz, Mehdeviyet Konferanslarına pek çok kez katılmış olan Furnish'in iddialarını yeniden hatırlayalım: "İran, Şii Mehdi inancını Hıristiyan dünyaya ihraç etmek için büyük çaba ve para harcıyor. Mesela ABD'de bunu Washington D.C'deki İslami Enformasyon Merkezi gibi örgütler aracılığı ile yapıyor.

PGE ve düzenlediği konferanslar da iki amaca hizmet ediyor.

Birincisi, Mehdi inancını Sünni Müslümanlar arasında daha da yayarak Suudi Arabistan'a (dünyaya Vahhabi inancını yayan S.Ç.) rakip olmak.

İkincisi, bu inancı Yahudi ve Hıristiyanlar özellikle dinlerarası diyaloga inananlar arasında yayıp, iki dinin mesiyanik beklentilerinin 12. İmam Mehdi ile gerçekleşeceğine inandırarak, Müslüman olmayan dünyada da etki kazanmak."

İranın, Mehdeviyet ve İrancılık merkezli yeni İran-İslam ideolojisini, önemli bir Şii nüfusa sahip olan Irak, Lübnan, Bahreyn, Yemen, Suudi Arabistan'ın yanı sıra, bölgedeki Mısır gibi Sünni ülkelere de yaymaya çalıştığını öngörmek de yanlış olmayacaktır. Ahmedinecat'ın bölgedeki ayaklanmaların ardında Mehdinin olduğu yolundaki çeşitli açıklamaları da bunu destekler mahiyettedir. Bu noktadan itibaren bir adım daha atarak bölgede yaşananların arkasında, bu kez farklı Mesih inançlarının birbirine karşı kullanıldığı global bir güç çatışmasının olabileceği önermesinde bulunalım. Yeni sorumuz, "Global güçler bu kez Mesih ile Mehdiyi mi karşı karşıya getirecek?"

Mesih'e karşı Mehdi mi?

Sorunun çok iddialı olduğu sonucuna varmadan önce, "Zuhur Yakında" belgeseli ve düşündürdükleri hakkındaki bu bölümü okumanızı öneririm. 2011 Mart'ının son günlerinde Batı medyası tarafından keşfedilen "Zuhur Yakında-Zohour Nazdik Ast" isimli bir belgesel, İran yönetiminin Mehdeviyet inancının gerçek niteliği konusundaki tartışmaları iyice alevlendirdi. Hamaney ve Ahmedinecat'ın onayı ve Devrim Muhafızlarının maddi desteği ile çekildiği ileri sürülen belgesel, Ortadoğu'daki ayaklanmaları Mehdinin gelişinin işaretleri olarak yorumluyor. Hamaney ve Ahmedinecat'ı hadislerde (ki, bu hadislerin geçerliliği tartışma konusudur) yer verilen Mehdinin gelişini hazırlayacak olan kutsal kişiler (Hamaney'i Seyit Horasani, Ahmedinecat'ı Şuayip Peygamber) olarak ilan ederek, her ikisinin de bu sıfatları ile "zuhur"un, yani Mehdinin yeniden görülmesinin, gerçekleşebilmesi için İsrail'i yeryüzünden sileceklerini duyuruyor.

Milyonlarca kopyasının İran'a ve diğer Ortadoğu ülkelerine dağıtıldığı ileri sürülen belgesel, eski bir Devrim Muhafızları üyesi iken CIA' ya çalışmaya başlayan, Rıza Kahlili takma ismiyle makaleler yazan ve anılarını, "Şimdi İhanet Zamanı" isimli kitapta toplayan kişi tarafından afişe edildi. Kahlili'nin İngilizce altyazılarla kendi web sitesinde de yayınladığı belgesel, bir anda ABD'de İsrail yanlısı olarak bilinen CBS, Fox gibi televizyon kanallarının ve pek çok irili ufaklı web sitesi ve yayın organının flaş haberi haline geldi.20

Kahlili web sitesinde, İran'ın radikal ulemasının nükleer silahlara sahip olma isteğinin belgeselde de belirtilen bu anlayışla doğrudan bağlantı olduğunu savunarak, videonun özel bir gösterimle söz konusu ulemaya gösterildiğini ve heyecan yarattığını belirtiyor. Kahlili, adları Türkçeye **"Zuhurun Örgütçüleri"** olarak çevrilebilecek bir grup tarafından gerçekleştirilen projenin başında, 8 Nisan 2011'de özel kalem müdürlüğü görevine son verilen Ahmedinecat'ın sağ kolu Meşayi'nin olduğunu, gizlice dağıtılması öngörülen videonun ortaya çıkmasının ve büyük infial yaratmasının ardından Cumhurbaşkanının çaresiz kalarak Meşayi'yi görevinden uzaklaştırdığını ileri sürüyor (Meşayi'nin diğer resmi görevlerini korurken özel kalem müdürlüğünden uzaklaştırılması, cumhurbaşkanlığı adaylığına hazırlanmaya başladığı şeklinde de yorumlara neden olmuştu.) Buna kanıt olarak da, Meşayi'nin ertesi gün bir basın toplantısı yaparak belgesel ve onu yaptıran grup ile hiç bir ilişkisi olmadığını açıklamasını gösteriyor. Kahlili, kaynak belirtmeden belgeselin radikal ulemaya gösterildiği ve heyecan yarattığı özel oturumda, Meşayi'nin şu konuşmayı yaptığını ileri sürüyor:

“O halde zuhurun yakın olduğunu ve şeytanın korkması gerektiğini haykırmamıza izin verin. Biz her gün bu düşünceler ile yaşıyoruz ve hayatlarımız son İmam’ın zuhuru ile dolu. Bu insan tekrar görünerek, dünyayı adalet ile doldurup dünya yüzünde vaat edilen yönetimini kurabilir. Bu dünya, diğerlerinin saraylarını kurabilmeleri için çok fazla masumun kanının dökülmesine tanık oldu. Bu dünya, adalet isteyen çığlıklarla dolu. Masumlar ve ezilenler dünya güçlerine karşı hayatlarını kaybediyorlar. Bu dünyada zalimler hüküm sürüyor ve Allah Son İmama zuhur etmesi için emir vererek adaletsizliğe son verecek. O zaman dünya doğruların olacak.”

Kahlili, belgeselin ortaya çıktığı tarihte halen Besiç ve Devrim Muhafızlarının karargâhlarında dağıtılmakta olduğunu ve yapımcılarının Arapça tercümesini bitirmek için çalıştıklarını da ileri sürdü. **“Böylece Arapları, ABD destekli yönetimlerini İsrail’in yok edilmesi ve dünyada Allah’ın yönetiminin kurulması hedefiyle devirmeleri için daha fazla motive edebilmeyi”** amaçlıyorlardı.21

Belgeselin yönetmeni Ali Asgar Sicani, Meşayi’nin açıklamasının ardından düzenlediği basın toplantısında, belgeselin önceden Hamaney ve Ahmedinecat’a gösterilerek onaylarının alındığım ve Devrim Muhafızlarının 15 milyon dolar vererek filmi finanse ettiklerini açıkladı. Hamaney’in, Mehdinin gelişini hazırlayan Seyit Horasani olarak ilan edilmesi konusunda da, birçok kez çevresindekilerin ve önde gelen yöneticilerin bu şekilde hitap ettiklerinde, Hamaney’in gülümseyerek onayladığına tanık olduğunu anlattı. Bir gün sonra Sicani, Ahmedinecat’ın kontrolündeki resmi IRNA Haber Ajansına verdiği mülakatta, Meşayi ile hiç karşılaşmadığını ve hiçbir gizli siyasi örgütle bağlantılı olmadığını açıkladı. Belgesel ile cumhurbaşkanlığı makamı arasında bir bağlantı görmediğini belirten Sicani, kendisi için önemli olanın hükümete ulemanın desteğinin yanı sıra ideolojik destek de sağlamak olduğunu söyledi.22

“Zuhur Yakında” ya yakından bir bakış

Yaklaşık bir saatlik olduğu belirtilen belgeselin İngilizce altyazı ile on-line izlenebilen 28 dakikalık bölümünü özetleyerek inceleyelim. Belgesel, **“Zuhur’u hazırlayanlara ve güneşin doğuşunu bekleyenlere selam olsun”** yazısı ile açılıyor. İranda uygulandığı şekliyle İslami kurallara uygun giysileriyle, genç bir erkek ve genç bir kadın Kâbe ve yarı açık bir kapıdan gözüken yeşil elbise ile bir ışık huzmesiyle temsil edilen Mehdi figürünün önünde, ellerinde metinlerle çok ciddi bir ifade ve ses tonuyla anlatıyorlar.

“Bütün inanışlarda insanlar asırlardır vaat edilen Mesih’i bekliyorlar.”

“O, Allah’ın ruhunun aynası, mükemmel insan, Âdem’den başlayarak bütün peygamberlerin mirasçısı.”

“Adaletsizliklerin egemen olduğu dünyayı adaletle dolduracak. Ama her kuşak için soru şudur; zuhur kendi yaşam süreleri içerisinde mi gerçekleşecek?”

Her anonsun arasına kaba bir kurguyla fotoğraf ve hareketli görüntüler serpiştirilmiş. Mesela, Obama, Suudi Arabistan Kralı Abdullah ile yan yana, Amerikan doları üzerindeki (Mason işareti olduğu ileri sürülen) piramit ve üzerindeki göz, Hamaney İran ordusunu yüksek bir yerden selamlarken. Bundan sonra anlatıcılar hadislere ve onların tefsirlerini yapan ulemaya dayandırarak zuhuru haber veren işaretleri yorumlamaya geçiyorlar. **“Doğu’da insanlar ortaya çıkacak.”** (Humeyni, Hamaney, Ahmedinecat, Hizbullah Lideri Hasan Nasrallah, Hamaslı

Başbakan İsmail Haniye fotoğrafları.) **"Zuhurdan önce büyük depremler, felaketler yaşanacak,"** Depremde yıkılan bina, sel ve savaş görüntüleri.

" En kötü insanlar lider olacak." (Bush, Şaron, Netanyahu, Sarkozy fotoğrafları.)

"Kadınlar hicaptan çıkacak." (Dekolte giyimli flu kadın görüntüleri.)

"Zina yaygınlaşacak, kadınlar kadınlarla, erkekler erkeklerle birlikte olacak."(Bir eşcinsel festivalinden flu görüntüler.)

"Doğu'da bir ulus yükselecek ve insanları zuhura hazırlayacak. (Arkası dönük, halkı selamlayan bir Ayetullah. Çiçekler açan bir bahar dalı ve beyaz bir atın üzerinde başından güneş doğan Mehdi. Genç erkekler ellerini havada sallayarak marşlar söylüyorlar. Ardından çarşaflı kadınlar şarkı söyleyerek el salıyorlar.)

"Bazıları 'zuhur yakın değil çünkü daha dünya baskı ve adaletsizlikle dolmadı 'diyorlar. Bu doğru mu?" (Kadın anlatıcı masa üzerindeki küreyi çeviriyor. Kanlı görüntüler eşliğinde.)

"Filistin'in işgali, Kore ve Vietnam savaşları, Afganistan'ın işgali, Afrika ve İran'a karşı savaşlar. Milyonlarca masum katledildi, yaralandı, sürgün edildi. Dünya adaletsizlikle doldu."

"Dünyadaki 20 bin nükleer savaş başlığının hepsi Batının, yarısı ABD'nin elinde." (Nükleer savaş başlıkları.)

"2009'da FAO, 1 milyon aç olduğunu açıkladı." (Afrika'da aç çocuklar.)

"Şeytana tapan gruplar gençliği tehdit ediyor." (Satanist bir ayinden ve rock konserinden görüntüler. Ardından Bin Ladin, Suudi Kralı Abdullah, Ürdün Kralı Abdullah, Kaddafı, Netanyahu ve Obama fotoğraflarından bir kolaj. Kamera, Kayhan gazetesinin manşetine zoom yapıyor,

"Dünya adaletsizliklerle doldu ve Mehdinin gelişi bekleniyor.")

"Mehdinin gelişi ile yeni bir İslam uygarlığının kuruluşu yoldadır."

"Hadiste zuhurdan önce olacaklar açıklanmıştır."(Savaş görüntüleri eşliğinde.)

"11 Eylülden sonra ABD 'İslam Korkusu' projesini yürürlüğe koydu.40 müttefiki ile birlikte İslam dünyasına karşı savaş başlattı. Birkaç yıl içinde İslam ülkelerine yüzbinlerce bomba yağdırdılar. Amerikan askerleri Irak'ın dini merkezlerini işgal ettiler. Niçin, birilerini mi arıyorlardı?" (Amerikan askerleri bir Şii türbesinin içinde dinlenirken.) **"Zuhurdan önce Irak'ın bir çatışma merkezi olacağı öngörülmüştü. Irak'ta büyük bir korku yaşanacak, barış ve huzur yok olacaktır. Bazılarına göre, Irak'ın zuhurdan önce öldürüleceği belirtilen zalim diktatörü, Saddam'dır."** (Saçı sakalına karışmış Saddam görüntüleri.)

"Yemendeki olaylar da zuhurun yakın olduğunu gösteriyor. Hadis, zuhur yaklaştığında bu ülkede kutsal bir devrim olacağını haber veriyor. İmam Mehdinin, Mekke'ye erişecek olan ilk orduları Yemenden gidecek. Yemende Şiiler merkezi hükümetin saldırısına uğruyorlar, ama onları başarı ile püskürtüyorlar."(Yemenli Şii isyancılar.)

"Bir süre önce Suudi Arabistan Yemendeki Şiilere havadan, karadan ve denizden saldırdı. Ürdün, ABD ve İsrail'i desteklemek için 2 bin komando gönderdi. Niçin Yemendeki Şiiler hedef alındı?" (Obama, Netanyahu, Ürdün Kralı Abdullah, Filistin Cumhurbaşkanı Abu Mazen ve Mübarek'in muhtemelen ABD'de bir zirvede çekilmiş fotoğrafları.)

“Hadise göre, zuhurdan önce Mısır’da halk ayaklanacak, ülkenin lideri öldürülecek ve kaosa sürüklenecek. Mübarek’e karşı ayaklanma ve Müslüman Kardeşler gibi grupların yükselişi, hepsi hadise uygun.” (Mübarek, Mısır protesto görüntüleri.)

“Hadise göre, Filistin de karmaşa, kışkırtma ve çatışmaların merkezi olacak. Filistin’de devlet kurmak için Yahudiler Batı’dan gelecekler.” (Filistin’e gemilerle gelen ilk Yahudi göçmenlerin görüntüleri.)

“Bu sırada Araplar birlik içerisinde olmayacaklar. Ancak sonunda Araplar kontrolü ele alacaklar.” (Hamas, Hizbullah bayrakları. Kayhan gazetesinin manşeti, **“Bu Filistinli kuşak İsrail’in yenilgisine tanık olacak.”** Yanan bir Davut Yıldızı. Yanan İsrail bayrağı.) **“Lübnan’a saldırmaları hataydı. Gazze’ye saldırmaları hataydı. O gemilere saldırmaları hataydı. (Muhtemelen Mavi Marmara saldırısına gönderme yapılıyor.) Bu hatalar katil Siyonist rejimin son döneminde olduğunu gösteriyor.”** (Kayhan gazetesinin manşeti, “Nasrallah: Yeni bir savaşın başlamasıyla İsrail’in yok oluşu gerçekleşecektir.”) **“Hadise göre, Kral Abdullah döneminde Arabistan’da çatışmalar başlayacak ve zuhura dek devam edecektir. Suudi Arabistan’ın 100 yıl sonra Kral Abdullah adında bir kralı olması da bir işarettir.”** (Kral Abdullah görüntüleri.)

“Hadise göre, zuhurdan önce İran’da bir devrim olacaktır. Kum’dan birisi haykıracak ve demir yürekliler onu izleyecektir.” (Humeyni ve onu destekleyen kalabalık.)

“Fırtınalar onları yıldırmayacak, savaşlar korkutmayacak.” (İran-Irak Savaşı görüntüleri.)

“Ezilenler, Doğu’dan yükselip, kılıçlarını çekerek haklarını alacaklar. Mehdi gelinceye dek durmayacaklar, ölenleri şehit olacak.”

“Hadis bize zuhurdan önce görülecek bazı anahtar kişilerden söz eder. Arabistan’da Kral Abdullah. Abdullah’ın ölümü zuhurun gerçekleşeceğinin garantisidir. Kral Abdullah’ın sağlığının bozuk olduğuna dair haberler zuhuru bekleyenler için iyi haber değil midir?” (Kral Abdullah görüntüleri.)

“Bir diğer kişi Sofıani’dir. Sofiani yürürken erkekler yüzlerini gizlerler.” (Ürdün Kralı Abdullah’ın kızgın ve kötü bir yüz ifadesi ile fotoğrafları.) **“Seyit Horasani İslam bayrağını Mehdiye geçirecek olan Doğunun bir lideridir.”** (Hamaney görüntüleri.) **“Cesur bir adam. Horasan’dan çıkacak. Sağ elinde bir işaret var. Güçlü bir ordusu olacak. İran’ın pek çok modern gemiye, füzeye sahip, milyonlarca kişilik, şehit olmaya hazır bir ordusu var.”** (Gemi, füze ve İran askerlerinin resmi geçit görüntüleri. Hamaney orduyu selamlıyor.)

“Pek çok uzman Horasani’nin Rehber Hamaney olduğu kanısında. İkinci önemli kişilik, Yemenli. Onun da, Hasan Nasrallah olduğuna inanılıyor. Nasrallah Yemen Şiilerindendir. Ataları Lübnan’a göçmüştür.” (Nasrallah, Yemen ve Lübnan görüntüleri.)

“Nasrallah hem Şiiler hem de Sünniler arasında cihat bayrağını dalgalandırabilmiştir. İmam Humeyni’nin eridir.” (Nasrallah, İmam Humeyni’nin önünde eğilirken.)

“Açıktır ki, Horasani ve Yemenlinin orduları Deccal’a karşı ayaklanmayı gerçekleştireceklerdir.”

“Hadise göre birkaç Deccal vardır.” (Ürdün Kralı Abdullah, Kral Abdullah, Kaddafı, Netanyahu, Bin Ladin fotoğrafları.)

“Masonlar, başkenti Kudüs olan bir dünya devleti amaçlayan bir gizli örgüttür.” (Amerikan dolarının üzerindeki piramit ve göz.)

“Pek çok ABD’li lider ve bazı Müslüman liderler bu örgütün üyesidirler.” (Bush, Clinton, Ürdün Kralı Abdullah fotoğrafları. Bush eliyle kurt başı işareti yaparken.)

“Birçok akademisyene göre, ABD ve İsrail’in kuruluşunun ardında bu örgüt var. Mason işaretleri, şeytana tapanların işaretleri ile benzerlik gösteriyor. İnançları Firavunlar dönemine dayanır. Son 200 yılda büyük güç kazandılar. Etkili üyeleriyle bir dünya devletinin kuruluşunu başarmak üzereler.”

“Hadise göre, önemli kişilerden Şuayip zuhurdan 72 ay önce hareketine başlayacak. Horasani tarafından başkomutanlığa atanacak.” (Ahmedinecat görüntüsü.)

“Ahmedinecat, zuhurdan önceki İslam’ın büyük komutanı Şuayip olabilir mi?” (Ahmedinecat ve İran askerleri.)

“Şuayip, Horasani’nin onayına sahip olacak” (Hamaney, Ahmedinecat’ı öperken.)

“Şuayip, Kudüs’ü orduları ile fethedecek. Filistin özgür olacak. Adalet gelecek. Ezilenler kurtarılacak.” (Ahmedinecat görüntüleri.)

“İmam’ın güneşi doğmak üzere. Ne şanslıyız ki, insanlığın bu çok önemli anının bilincindeyiz. İmam’ın dünya yönetimi için, Allah’a dönmek ve cihat için öne geliniz. İyi haberler yolda.” (Hamaney’in kendi görüntüsü üzerine bindirilmiş sözleri.) **“Kesinlikle söyleyebilirim ki, zuhur ve yeni bir İslam uygarlığının kuruluşu için zaman yakındır.”** (Anlatıcılar)

“Allah’ın selamı üzerinize olsun. Zafer yakındır.”23

Hamaney, Ahmedinecat ve Nasrallah'ın zuhur döneminin önemli kişilerine benzetilmesi ilk kez belgeseli hazırlayanlar tarafından yapılmıyor. Mehdeviyet bölümünde de alıntılar yaptığımız siyasal Mehdizme ilişkin Mayıs 2009 tarihli makalesinde Jean-Pierre Filiu; Lübnan’da Şadi Faris Fakih isimli seküler bir yayımcının, popüler Şiilik üzerine yazdığı düşük fiyatlı kitapçıklardan “Ahmedinecat ve Gelecek Dünya Devrimi” isimli olanında, Hamaney’i Horasani’ye, Ahmedinecat’ı Şuaip Peygambere ve Nasrallah’ı da Yemenliye benzettiğini belirtiyor. Fakih, Kral Abdullah’ı da Hicaz'ın (İran’da Suudi Arabistan bu şekilde anılıyor) son yöneticisi olarak ilan ediyor. Güney Lübnan ve Bekaa Vadisinde bol miktarda bulunan kitap, Şam’daki İran Kültür Merkezlerinde de satılıyor.24

“Zuhur Yakında” ortalığı karıştırıyor

Belgesel, Kahlili’nin de yer aldığı, İran’daki nükleer silahları Mehdi düşüncesi ve İsrail’in yok edilme hedefi ile ilişkilendiren çevreler tarafından, bu argümanların açık bir kanıtı olarak gösterildi ve fazlasıyla ön plana çıkarıldı. En üst dereceli Şii din adamı olarak kabul edilen ve Velayet-i Fakih Doktrinine karşı çıkan Irak’taki Büyük Ayetullah Sistani de bir demeç vererek, (yine Kahlili’nin tercümesine göre) “Son İmam’ın gelişine ilişkin analizin zamanlaması oldukça endişe verici. Bu tür analizler Müslümanların inancını zayıflatabilir. Bu tür eylemlerin İran’da olmaması gerekir... Bu çok kaygı verici,” dedi. **“Zuhur Yakında”,** İran’da da ulema arasında da büyük bir infial yarattı. Büyük Ayetullah Mükerrem Şirazi, İmam’ın gelmekte olduğunu ileri sürmenin kırmızı çizgiyi geçmek olduğunu belirterek, “Yönetici ulemanın,

inancımızın zedelenmesine izin vermemesi gerekir" dedi. Şirazi, belgeselin yapımcılarının, **"Siyasi amaçlarla, inanca ilişkin konuları sömürme"** suçuyla yargılanmalarını talep etti. Üst düzey ulemanın belgeselden Ahmedinecat ve Meşayi'yi sorumlu tutarak, dağıtılan milyonlarca kopyanın amacının sadece mevcut hükümeti değil, Meşayi'nin 2013'te cumhurbaşkanı olma hedefini destekleme amacı taşıdığı suçlamasını yaptıkları da belirtiliyor.25

Ancak en ilginç tepkiler Kahlili'nin web sitesinde yorum yapan okuyuculardan geldi. Yapılan yüzlerce yorumda çeşitli gruplara mensup Hıristiyanlar, biraz ileride üzerinde duracağımız Şii Mehdinin aslında Deccal (yani anti-Mesih) olduğundan başlayarak, birbirlerinin Mesih inancını heyecanlı bir dille sorguladılar. Bu da, kuşkusuz Mesih inancının bütün dünyada ne denli yaygın ve etkili olduğu gösteren bir örnekti. Yanı sıra, **"The Christian World View"** isimli Avangelist bir sitede yer alan makalesinde bu akımın önde gelen isimlerinden Joel Rosenberg, filmde 12. İmam'ın gerçek Mesih gibi sunulduğunu, global bir İslam egemenliği kurduğunu ve dünyayı kurtardığım oysa bu bilgilerin doğru olmadığını belirtti. Bu yanlış Mesih öğretisinin, yanlış bir dine inanan (İslam) yanlış öğretmenlerce (İranlı ulema) yayılmasıydı. Rosenberg, gerçek Mesih olan Jesus Christ'ın (Hz. İsa) tilmizlerini, gelişine yakın günlerde **"sahte Mesihlerin" ve "sahte peygamberlerin"** ortaya çıkacağı konusunda uyardığını hatırlatarak, uyardı: "Tam olarak bilinemezse de bu, 12.İmam olarak isimlendirilen sahte İslam Mesih'inin gelmekte olduğunun işareti olabilir." Dolayısıyla "Jesus Christ" ın sadık izleyicilerinin buna hazırlıklı olması gerekmektedir. Avangelist olduğunu belirten ve 12.İmam hakkında bir kitabın da yazarı olan Rosenberg, "İran yönetimince dünyaya yayılmaya çalışıldığı anlaşılan sahte Mesih öğretisine karşılık derhal önlem alınması ve gerçek Mesih öğretisini anlatmak için bir seferberlik ilan edilmesi" çağrısı yaptı.26

Şii Mehdisi, Hıristiyan-Yahudi Mesih'i

Başta sorduğumuz soruya cevap verebilmek için Hıristiyanlıktaki Mesih inancı ve Mehdiye bakış konusuna göz atmakta yarar var. Hıristiyan tarihindeki Mesiyanik beklentileri sosyolojik perspektiften değerlendiren Gerald Shenk'in, İran'daki Mehdeviyet konferansına sunulmuş olan ilginç makalesi ile başlayalım. Shenk, Katolik Kilisesine bir tepki olarak ortaya çıkan Protestanların, Mesih beklentisi içerisinde olan Avangelist kanadının da kendi içinde ayrıldığını ve Mesih'in dönüşünün hızlandırılması için çaba gösterilmesi gerektiğine inanan "Dispensetionalist"lerin, ABD'deki Avangelistlerin üçte birini oluşturduklarını yazıyor. (40-50 milyon Avangelistin 15 milyonu Dispensetionalisttir.) Yazara göre, Amerikan dinci sağının popülaritesinin ve İsrail'deki radikal unsurlara verilen mali desteğin arkasında bu grup var. Yanı sıra, oyları ile başkanlık seçimlerinin sonucunu da büyük ölçüde etkiliyorlar.

Shenk, Dispensetionalistlerin 100 yıldan fazla bir süre Mesih'in dönüşü için gereken işaretlerin şifresini dini metinlerden çözmeye çalıştıktan sonra, anahtarın İsrail ve Yahudilerde olduğu ve Kudüs'ten uzak Yahudilerce Mesih'in geliş sürecinin gerektirdiği adımların atılamayacağını keşfettiklerini belirtiyor. Böylece, İsrail'in kuruluşunun ardında da aynı grubun olduğunu ima ediyor. Bu çerçevede, İsrail'in rolü sadece Yahudiler, Araplar ya da Ortadoğu için değil, Dispensetionalistler açısından da son derece önemlidir, nitekim Mesih'in geliş sürecinde gözlemci değil oyuncu olmaya karar vermişlerdir. 2. Dünya Savaşından sonra tarihin doğru seyrinde ilerlemesi için sorumlulukları olduğu inancıyla, bu yolda lobi yaparak, dua ederek ve mali yardımda bulunarak aktif rol üstlenirler. Shenk, bu anlatılanların konuya uzak olan ya da seküler kişilere çok garip gelebileceğini kabul ediyor. Fakat dünyadaki bu tür

sosyal ve siyasi davranışların açıklamasının (global kapitalizmin karmaşık yapısı ya da komplo teorilerinden ziyade) Dispensetionalist Hıristiyan teolojisinde bulunabileceği yorumunu yaparak, Mesih beklentisinin ne denli güçlü ve siyasal olaylar üzerinde etkili olduğuna dikkat çekiyor.27

> Dinci bir Hıristiyan web sitesinde yer alan bir makaleye göre de, Şii inancının Mehdisinin Mesih'ten önce ortaya çıkacak olan sahte Mesih (anti-Christ) yani Deccal (Şeytan) olduğuna ilişkin güçlü argümanlar vardır. Şeytan son 1500yıldır İslam'ı, zamanın sonunda Tanrının cennetine ve onun seçilmiş halkına karşı bir silah olarak hazırlamaktadır: "Bugün İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecat, İranlılara Mehdinin gelişine hazır olmalarını söylüyor. İran'da Mehdinin gelişi hakkında sorulara cevap veren bir kırmızı telefon hattı var. Ahmedinecat'ın Mehdi hakkında çok ciddi olduğunu anlamanız gerekiyor. Onun gelişi için gereken koşulları hazırlaması gerektiğine ve döndüğünde yozlaşmış Batıya karşı bir global savaş çıkararak İsrail'i yok edip Yahudileri öldüreceğine inanıyor. **Hitler'in 20 yılda yapamadığını nükleer bir bomba ile bir kaç dakikada yapabileceğine inanıyor.** Bunlar yeni şeyler değil hepsi haber bültenlerinde var, sadece satır aralarını okumanız yeterli. Fakat şunu iyice kavramaksınız ki, İslam ve İran'ın amaçları Şeytanın amaçları ile aynıdır... Bütün bunlar Şeytanın dünya üzerindeki egemenliğini uzatmak için verdiği mücadeledir."28

Yine Mehdeviyet Konferansına sunulan bir makale. Pakistanlı yazar Yoginder Sikand, Hıristiyan Siyonist Mesiyanizmini ele alarak İslam ve Müslümanlara bakışını sorguluyor. Sikand, makalesinde öncelikle, **"Hıristiyan Siyonist Mesiyanist Emperyalizminin ideologu, İslam ve Müslümanlara karşı kozmik savaşın savunucusu"** olarak nitelediği John Hagee'yi tanıtıyor. "Hagee, Teksas Austin'deki 19 bin aktif üyesi olan Cornerstone Kilisesinin kurucusu ve rahibi. ABD'deki diğer köktendinci vaizler gibi onun kilisesi de çok fazla bağış alıyor ve medya ile içli dışlı. Günlük programını ABD ve dünyaya, radyo ve televizyonla (sadece ABD'de 160 TV kanalı, 50 radyo istasyonu ve 8 yayın şebekesi ile S.Ç) ulaştıran 'Global Avangelizm' isimli medya şirketinin başkanı. Hıristiyan Siyonizm'i konusunda, yurtdışında da aynı çevreler tarafından basılan pek çok kitabı var. Bu kitaplarında Hagee, Tanrının **'Mısır'dan Irak'a kadar olan Büyük İsrail'i sonsuza dek Yahudilere verdiğini, burada yaşayanların Yahudi egemenliğini kabul etmedikleri takdirde orada yaşamaya hakları olmadığını yazıyor.** Yani, sürülmeleri ya da öldürülmeleri gerektiğini ima ediyor. Hagee, İslam ve Müslümanlara karşı vaaz ettiği global savaşı Hıristiyan ve Yahudilerin ortaklaşa gerçekleştirmeleri gerektiğini çünkü 2. gelişinden önce Jesus (Hz. İsa) bunu istiyor' konu alıyor. Diğer Hıristiyan Siyonist Mesiyanist Avangelistler gibi Hagee de, Müslümanlarla diyaloga girmenin kesinlikle mümkün olmadığını çünkü Müslümanların başka bir Tanrıya taptıklarını düşünüyor. Kendi dinlerinden olmayan herkesi öldürerek bir dünya devleti kurmayı amaçladıklarını savunuyor. Hagee'ye göre, **'İslam, terörizmi destekleyen bir ölüm doktrinidir. ABD İslam faşistleri ile bir savaş halindedir (G.Bush'dan alıntı.) Bu bir din savaşıdır ve hiç bir uzlaşmaya yer yoktur."**

Sikanda göre, İslam ve Müslümanlara yönelik yüzyılların nefreti üzerine inşa edilmiş olan, Hıristiyan Siyonist Mesiyanizmi günümüzün en vahim tehditlerinden birisidir. Özellikle ABD'de de sahip olduğu büyük siyasi ve mali güçle Batı Emperyalizminin yeni yüzüdür ve Hıristiyanlar da dâhil olmak üzere kanlı doktrinlerini benimsemeyen her inançtan insana vahşice karşı çıkarlar. **"Hıristiyan Siyonist Mesiyanizmine göre, İslam ve Müslümanlar Tanrının düşmanlarıdır. Bu ideoloji, bugün pek çok İslam ülkesindeki Amerikan (ve İsrail) emperyalist saldırganlığını haklı çıkarmak için kullanılmaktadır ve çok muhtemelen ilerde İrana yönelik olarak da kullanılacaktır. Müslümanlar bu tehlikeli projenin farkında olup**

gereken önlemleri almalıdırlar. Diğer Hıristiyan olmayanlar ve Müslümanları sevenler de. O yüzden sadece Müslümanlar değil, bu ideolojinin Jesus Christ'ın (Hz. İsa) mesajından temel bir sapma ironik olarak onun adını taşıyan bir ihanet olduğuna inanan Hıristiyanlar da önlem almalıdır.”29

Son makalemize geçmeden önce Hagee’den biraz daha söz edeceğiz. Vaazları bir haftada 99 milyon eve ulaşan ve başta 3. dünya ülkeleri olmak üzere dünyanın pek çok ülkesinden izlenen Avangelist vaiz, 22 kez İsrail’e gitmiş ve Menahem Begin’den bu yana bütün İsrail Başbakanları ile görüşmüş. Sovyet Yahudilerinin İsrail’e getirilmesi için 8,5 milyon dolar yardımda bulunmuş. 2006’da**,“Christians United for Israel İsrail için Birleşen Hıristiyanlar”** isimli etkili bir lobi örgütü kurmuş. Ancak İsrail devletine destek verirken, Yahudiler hakkında liberal Yahudi çevrelerce anti-semitik olarak nitelenen olumsuz ifadeleri var. **Mesela, Hitler’in Yahudilerin modern İsrail devletine ulaşmalarını sağlayan ilahi bir planı gerçekleştirdiği söylüyor.** Holokost’un, İsrail’e gitmeleri çağrısına kulak tıkayan Yahudilerin kendi suçu olduğunu yorumunu yapıyor. Ahmedinecat’ın yeni Hitler olduğunu, İsrail ile ABD’ye nükleer silahları ile saldırmayı amaçladığını, buna meydan verilmeden İran’a önleyici bir saldırının yapılması gerektiğini savunuyor. Fakat bunun İsrail’deki pek çok Yahudi’nin ölümüne neden olabileceğini de kabul ediyor. **“Jerusalem Countdown-Kudüs Geri sayımı”** isimli kitabında, Hitler’den, **“Lanetli, genetik olarak katil ruhlu, yarı Yahudi bir soydan geliyor,”** şeklinde söz ediyor. Barış yanlısı liberal Yahudileri, **“zehirlenmiş” ve “ruhen kör”** olarak tanımlamakla kalmıyor, liberal Yahudiliğin bir eseri olarak gördüğü seküler hümanizmi, Şeytanın dini olarak niteliyor ve savaşılmasını vaaz ediyor. Bu nedenle, radikal sağcı Yahudiler tarafından savunulsa da, liberal Yahudiler ve Reform Yahudiliği tarafından, barış karşıtlarını destekleyen İsrail politikası, öbür inançları özellikle İslam ve Roma Katolik Kilisesini aşağılaması nedeniyle, sert bir şekilde eleştiriliyor. **Hagee kitaplarında, “Büyük Fahişe” dediği Roma Katolik Kilisesini paganist bir Hıristiyanlığı yaymakla, tarih boyunca Yahudileri öldürmekle, Hitler’i desteklemekle (ve onun politikasını şekillendirmekle) suçluyor.** Bu nedenle, 2008’de Cumhuriyetçi Başkan adayı Mc Cain’i desteklediğini açıkladığında, ABD’deki Katolikler büyük tepki gösterirler. Sonuçta Hagee, **“Büyük Fahişe”** benzetmesini Roma Katolik Kilisesi için kullanmadığını söyleyerek resmen özür diler.30

Görüldüğü gibi Hagee’nin düşmanlığı İslam dinine ve Müslümanlara olduğu kadar, Roma Katolik Kilisesine ve liberal ya da/ve ateist Yahudilere de yönelik. Hagee’nin neo-con’lar ve aşırı milliyetçi ve dinci İsrailli çevreler ile aynı tarafta olduğunu da not edelim. Dinin siyasi amaçlarla kullanılmasının, yani siyasallaşmasının açık bir sonucu olan bu cepheleşme nihai değerlendirmemizi yaparken bize yardımcı olacak. Dinlerarası diyalogu savunan İsrailli bir Yahudi olan Yehezkel Landau’nun makalesinden (tam da bu konuda) alıntılarla devam edelim. Landau, değişik İbrahimi dinlerin radikal tefsirlerine inanan militan Mesiyanistlerin yol açtıkları felaketlerin akla şu soruyu getirdiğini yazıyor: **“Yüzyıllardır inananlara esin kaynağı olan zamanın sonu senaryoları devletlerin ya da silahlı siyasi hareketlerin gündemi haline gelirse ne olur?”** Landau, İsrailli sağcıların Mesih inancını ve İran rejiminin Mehdi inancını kullandıkları gibi aynı şekilde, Lübnan’da Hizbullah’ın da Mehdi sembolizmini güçlendirerek, cefayı zafere dönüştürme sözüyle bu inancı başarılı bir şekilde siyasileştirdiğini vurguluyor. Şahadet de dâhil olmak üzere acı çekme ve sonunda zafere (yani selamete) ulaşma, Şii inancının temel unsurlarını oluşturuyor.

Benzer şekilde, Mukteda el Sadr da, aynı dini sembolleri Irak'ta kurduğu Mehdi Ordusu ile öne çıkartıyor. Saddam yönetimi altında uzun yıllar yaşanan baskının ve Batılı işgal güçleri ile mücadelenin ardından zafere (selamete) ulaşma sözü veriyor.

İranlı liderler ve Hizbullah, Mehdi inancını ön plana çıkartırken İsrail'i, buna karşılık İsrailliler ise, Mesih inancı ile İranlıları şeytanlaştırıyorlar. Bunu yapmak için de, kendi misyonlarının önünü açacak şekilde tarihi ve günlük olayları mistik Mesiyanizm doğrultusunda yeniden yorumlayarak ilahi bir "Mesiyanik doğru" adına diğerlerine adaletsizlik yapmayı haklı çıkarıyorlar. Özellikle tarihsel olarak ezilmiş toplumlar (mesela Irak'taki ve Lübnan'daki Şiiler ile Yahudiler) güç elde ettiklerinde geçmişte yaşadıkları zulüm ve baskıyı tazmin edecek ve bunun intikamını alacak şekilde Mesiyanik retorik kullanarak yeni ideolojiler geliştirebiliyorlar. Gündemi selamet olan bu tip ideolojiler de, bu sefer diğer ideoloji ve inançların mazlum durumuna düşmelerine neden oluyor. Landau bu noktada, "Mehdi ya da Mesih adına hareket eden bu nefret ve intikam güçleriyle mücadele etmek için alternatif bir ruhani aklı devreye sokmak mümkün değil mi?" diye soruyor.31 Landau'nun bu sorusuna muhtemelen hayır cevabı vermek gerekecek. Dünyada ve özellikle Ortadoğu'da yaşananlar bunu yapabilmenin bugün her zamankinden daha zor olduğunu gösteriyor.

Giriş bölümünde de vurguladığımız gibi bu kitapta, Şii düşüncesinde İslamcılığı, İran örneğinde ele alarak anlamaya çalıştık. İran tarihine paralel olarak Şiiliğin siyasallaşmasını inceledik. İran devrimi ile iktidara gelen Şii İslamcılık anlayışının bundan sonra gideceği yönü araştırırken ok işaretleri bizi Mehdiye götürdü. Bu noktadan bakıldığında; her ne kadar Mart 2012 seçimleri bu yönde sonuçlanmamışsa da, İran'da rejim içindeki sert çatışmanın galibi olması halinde Ahmedinecat ve onu destekleyen çevrelerin, Mehdi inancını şimdiye dek hiç olmadığı kadar siyasallaştırıp, (bu inancın ruhuna da uygun olarak) globalleştirmeyi deneyecekleri öngörüsünde bulunabiliriz. Ancak bu takdirde karşılarında, Mehdiye karşı Mesih (ya da Sahte Mesih'e karşı Gerçek Mesih) formülünü savunan cepheyi bulacakları anlaşılıyor. Bu cepheyi saptamaya çalışalım. Avangelist Hagee'nin, neo-con'ları ve radikal sağcı İsraillileri yanma alarak İran'a, Roma Katolik Kilisesine ve liberal ya da/ve ateist Yahudilere saldırdığım görmüştük. Ahmedinecat'ın Papaya yazdığı saygılı mektup, Mehdeviyet konferanslarına katılan Katolikler gibi unsurlar da, bize İran yönetimi ile Katolik Kilisesinin müttefik olmasalar da en azından karşı cephelerde yer almadıklarını düşündürebilir. "Tükenen Devrim ideolojisi" yerine, İran'ın nihai hedefi olduğu ileri sürülen nükleer bombadan daha da tehlikeli bir yeni İslamcılık ideolojisi ile silahlandığı anlaşılan Ahmedinecat'ın anti-semitik söylemi, her fırsatta bölgedeki Amerikan ve Siyonist varlığını sona erdirecekleri tehdidinde bulunması ve Katolik Kilisesi ile yakınlığı, akla benzer bir retoriğe sahip olan lan Dallas ya da Şeyh Murabıt es-Sufi'yi getiriyor. "Müslüman Kardeşlerden Yeni Osmanlılar'a" kitabında geniş yer verdiğimiz İskoçyalı Dallas, Müslümanlığa geçtikten sonra pek açık olmayan bir şekilde Şeyh unvanı almış, bu gün en çok müride sahip radikal İslamcı liderlerden birisidir. Global güç çatışmasına ilişkin yorumları geldiğimiz bu noktada zihin açıcı olabilir. Kitaptan aynen alıntılayalım.

"Murabıt a göre, geçmişten bugüne süren global düzeyde bir çatışma söz konusudur. Bu Hıristiyanlar ve Yahudiler arasındaki bir çatışmadır. (Murabıt, Avangelistleri Yahudi işbirlikçisi Hıristiyanlar olarak görür, dolayısıyla kastettiği Hıristiyanlar Katolikler olmalıdır.) Bunun en acımasız sonucu Nazilerin 2. Dünya Savaşı sırasında yaptıklarıdır. Fakat bu onların Yahudi olmalarıyla değil faize dayalı piyasa modelinin Yahudiler tarafından icat edilmiş ve ağırlıklı

olarak onlar tarafından kontrol edilmekte oluşuyla ilgilidir. Her şey, Amerikan Devriminin ardından (ki 1789 Fransız Devrimine kaynaklık edecektir) ABD'nin kurulması ile başlar. O zamandan beri, yıkılan eski rejimlerin elitleri ile yeni elit arasındaki kavga sürmektedir. Eski sistem İtalya'da Garibaldi, Sırbistan'da Kara El, Türkiye'de Jön Türkler gibi sözde milliyetçi hareketler tarafından 1. Dünya Savaşı sonrasında yıkılan ve yerlerine ulus devletlerin kurulduğu Hıristiyan monarşileri ve Osmanlı Halifeliğidir. Bu, Hıristiyan monarşilerini ve Panislamizm'i engellemeyi amaçlayan uluslararası bir komplodur. Dolayısıyla aslında antik Yunan ile başlayan Roma ve daha sonra Alman uygarlığı ile devam eden Batı medeniyetinin de sonudur. Son zafer kölelere aittir. Şimdi, bu ulus devletlerin, ulus-üstü kurumlara dönüştürülmesi amaçlanmaktadır. Fransız Devriminden sonra, Rothschild (Bankacılık) Evi, Yahudiler tarafından kuruldu ve altının değerini saptama rolünü üstlendi. Bugün hâlâ, kimse tarafından seçilmemiş oldukları halde, bazı eski soylu ailelerin bireyleri ile birlikte, aynı rolü sürdürüyorlar ve bunun adına da demokrasi deniyor. Dolayısıyla, anti-semitizmin diyalektiği Yahudileri değil, bu anlatılan sistemi korumanın bir yolundan başka bir şey değildir. Anti-semitizm suçlaması bir köle grubu Yahudiler tarafından devrilen Hıristiyan elitlerin başının üzerinde sallanan bir kılıçtır.

Bugün demokrasi denen şey, Yunan modeli değil, Hıristiyan Avrupa ve İslam Halifeliğine son veren, Amerikancılığın anayasal demokrasisidir. Tarih, resmi versiyonundan oldukça faklıdır. Monetarist elitler tarafından savaşa zorlanan Hitler, hegemonya peşinde bir şarlatan değildi. Weimer Cumhuriyetindeki karmaşaya son verdi ve Alman ulusunun kendisine olan saygısını yeniden kazandırdı. Hitler, Hıristiyan dünyasını tamamen yok etmeyi ve dünyayı faiz yoluyla tek bankacılık sistemi altında birleştirmeyi amaçlayan planı engellemeye çalıştı. Aynı planın 2. aşaması ise kapitalist Amerika'nın, yenilenen komünist devlet kanalıyla yok edilmesiydi. Dolayısıyla, hem kapitalizm hem komünizm sahte ideolojilerdi. Son hedef, oluşturulacak bir kredi kartı ağı ile parasonrası aşamaya geçmekti. Bu nedenle, faizci sistemi ortadan kaldırmak Nazi Almanya'sının 20 hedefinden biriydi ve Avrupa'yı 20 ve 30'larda sarsan olayların ardında bu gerçek vardı. Savaş sonrasında Yahudiler ulus devletlerine kavuştular ancak bu Hitler'in uyardığı gibi onların para piyasaları üzerindeki kontrolüne son vermedi. Bu nedenle **'Yahudi sorununu çözmede de başarılı olamadı. Tam tersine, dünyadaki bütün Yahudilerin efendisi ve kendiliklerinden onların polisi haline geldiler.**

İsrail, global bankacılığın silahlı koludur. Aslında, Yahudileri korumak için değil dünya elitlerinin ki, dünya medyası da kontrolleri altındadır, dünyayı ele geçirme sürecini perdelemek için bir ilgi merkezi oluşturma amacıyla kurulmuştur. Bunun için, yaşananlar ne bir Yahudi dünya elitlerinin çoğu Yahudi olmakla birlikte ne de komünist komplosudur. Zaten Yahudiler, Hıristiyanların yardımı olmadan eski rejimleri yıkmada başarıya ulaşamazlardı. Eski efendiler devrildi, eski elitin tekrar geri gelme şansı yok. Haç bir kez kırıldı, bu süreci Müslümanlar durdurabilir ve faizci sistemi ortadan kaldırmak onların tarihi misyonudur. Onlara bunun imkânları verilmelidir. Yahudiler, îslami sistemi kabul etmeli ya da Müslüman olmalıdırlar, bu onlara sunulan bir çıkış yoludur yoksa kendilerini gerisin geri tekrar (Holokost'la sonuçlanan S.Ç.) eski Yahudi-Hıristiyan zıtlaşması içinde bulurlar."32

Murabıt, "Gelmekte olan İnsan" kitabında, Hitler'in vasiyetinde yer alan ("Bundan böyle gelmekte olan insan için dövüşeceksiniz") bu beklenen kişinin Müslümanlar olduğunu belirtir. 1996'da, (Necmettin Erbakan Başbakan, Recep Tayyib Erdoğan İstanbul Belediye Başkanıdır) İstanbul Belediye Başkanlığının Kültür Dairesi tarafından düzenlenen **"Doğudan**

Batıdan" adlı konferanslar serisi sırasında yaptığı konuşmada, Osmanlı devletinin gelmekte olduğunu ve Genç Osmanlıların çağının başladığını ilan eder. Halifeliğin yeniden tesisi ile kapitalist düzeni yıkma misyonunu da Genç Osmanlılar a yükler.33

"Gelmekte olan insan" motifinin Mehdi inancı ile benzerliğine dikkat çekerek hemen, makalelerinde sürekli olarak "İran tehlikesine" dikkat çeken neo-con gazeteci Daniel Pipes'ın yeni bir yorumuna yer verelim. "Ankara'nın hırsları kontrol edilmeli. İran rejiminden daha az provokatif fakat daha zekice, kendi İslamcılık vizyonu ile Müslüman ülkelere yeniden şekil vermeyi hedefliyor. Bu çabanın ilk salvoları başarılı çünkü hem etkili oldu hem de dikkatleri çekmeden yapıldı."34

AKP yönetiminin, "Yeni Osmanlılık" olarak da isimlendirilen İslamcı modelinin Batılılar tarafından bölgedeki İslam ülkelerine bir model olarak önerildiğini görmüştük. O halde Pipes'ın da vurguladığı gibi, bölgede (biri Şii biri Sünni olmak üzere) iki İslamcı model söz konusudur. Bu giderek belirginleşen rekabete ve iki ülkenin; Esad rejiminin geleceğine ilişkin ciddi bir çatışma içerisinde olmalarına karşın en azından görünürde ve şimdilik yakın olan ilişkileri, kendi özel gündemlerini uygulayabilmek için dayanışma içerisinde göründükleri şeklinde açıklanabilir. Çünkü iki ülkenin de, bölgedeki dengeleri yeniden belirlemek isteyen, hatta bir harita değişikliğine gitmeyi amaçladıkları anlaşılan global güçlere karşı en güçlü kartı, muhtemel bir Türk-İran ittifakıdır. Fakat Türkiye'nin Suriye'ye olası bir müdahalesi böyle bir olasılığı ortadan kaldırabilir.

Yine Mesiyanizm konusuna dönelim. Yukarıda da belirttiğimiz gibi, Mesih inancının siyasallaştırılmasını Şii İslamcılığının yanı sıra Hıristiyan Siyonistler olarak da nitelenen Avangelist Hıristiyanlarda da görmek mümkündür. Yahudi köktendincilerin de Mesih'in gelişini hızlandırmak için çaba harcanması gerektiğine inandıklarından söz etmiştik. İşte, "Ugly Truth" isimli internet sitesinde, **"Benjamin Netanyahu Ordered to Hasten Jevvish Messiah's Coming-Netanyahu'ya Yahudi Mesih'inin gelişini hızlandırması talimatı verildi"** başlığı altında yayınlanan video bunu gözler önüne seriyor.

https://www.youtube.com/watch?v=rFr4C2BPLeM

You Tube'de çeşitli versiyonlarının da izlenmesi mümkün olan 18 Kasım 1990 tarihli 1 dakikalık videoda, dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı olan Netanyahu ile ünlü Hasidik Hahambaşı Menachem Mendel Schneerson konuşuyorlar. Netanyahu'nun başında siyah bir kipa (Yahudi dua başlığı) var ve son derece saygılı bir şekilde davranıyor. Hahambaşı, Netanyahu'yu kutsayarak bir şişede muhtemelen okunmuş su veriyor.

Netanyahu: "Duanızı ve yardımınızı istemek için geldim."
Hahambaşı:"Her şeyde mi?"
Netanyahu: "Her konuda, hem siyasi hem kişisel."
Hahambaşı: "Son karşılaşmamızdan bu yana pek çok konuda ilerleme oldu."
Netanyahu: "Evet, pek çok ilerleme oldu."
(Bu sözler Netanyahu'nun siyasete atılarak muhtemelen Hahambaşıdan aldığı destekle hızla yükselmesinin kastedildiğini düşündürebilir.)
Hahambaşı: "Ne var ki, değişmeyen şey Mesih'in halen gelmemiş olması. Dolayısıyla Mesih'in gelişini hızlandıracak bir şeyler yap."
Netanyahu: "Yapıyoruz, yapıyoruz."
Hahambaşı: "Görülen o ki, yapılanlar yeterli değil. Günün bu saati oldu halen burada değil. Ama halen birkaç saat var, bugün için çaba harcamaya devam et."

Netanyahu: “Evet.” Hahambaşının Netanyahu’ya tekrar kutsayıcı sözler söylemesi ve başarı dilemesi ile video sona eriyor.35

Bugünkü Ukrayna’da doğan ve 1994’de 92 yaşında New York’ta ölen, Berlin Üniversitesi ve Sorbonne’de öğrenim görmüş olan Hahambaşı Schneerson, Hassidik 36 Chabad Lubovitch hareketinin 7. ve son başhahamıydı. Holokost sırasında mensuplarının neredeyse tamamı öldürülen hareketi, lideri olduğu 44 yıl zarfında The New York Times’e göre, Yahudi dünyasının en etkili ve tartışmalı hareketi haline getirdi. Merkezi New York’ta bulunan ve bütün dünyada 200 bin mensubu olan Mesiyanik hareket, kendi inancı doğrultusundaki Ortodoks Yahudiliği yaymak için dünyanın dört bir yanına misyonerler gönderiyor, her yıl bütün dünyada çok sayıda okul ve çeşitli yardım kuruluşları açıyor. 1990’da hareketin bağışlardan kaynaklanan yıllık gelirinin 100 milyon dolar civarında olduğu açıklanmıştı. Schneerson’nın İsrail’e hiç gitmemesine rağmen hareketi aracılığıyla İsrail siyasetinde son derece etkili olması nedeniyle, sağcı İsrailli Liderleriler tarafından mutlaka ziyaret edildiği belirtiliyor. İzleyenleri tarafından (halen) Yahudi Mesih’i olduğuna inanılan Schneerson, Yahudilerin Tevrat’ta belirtilen ve hahamlar tarafından diğer kutsal metinlere dayanılarak yorumlanan kurallarına uymaları halinde Mesih’in gelişini hızlandırabileceklerini vaaz ediyordu.37

İsrail Başbakanı Binyamin Netanyahu’nun Mesiyanik eğilimleri olduğuna dair elimizde bir bilgi olmamakla birlikte pragmatik bir politikacı olduğu bilinmektedir. Yukarıda sözünü edilen video, sadece dünyanın her yerinde olduğu gibi etkili din adamlarından icazet alma peşinde olan bir politikacıyı gözler önüne seriyor olsa dahi, İsrail siyasetinde bu denli etkili olan Hahambaşı Schneerson’nın Mesih’in gelişinin hızlandırılması gerektiği yolundaki telkini önemle not edilmelidir. İran’ın nükleer silah kapasitesine ulaşması olasılığı haklı olarak, İran’ın kimlerin kontrolünde olduğuna dair bir endişe yaratıyorsa, aynı duyarlılık hâlihazırda nükleer silahlara sahip İsrail için de gösterilmelidir.

Hahambaşı Schneerson’nm, Yahudi Mesih'i olarak zamanı geldiğinde tekrar ortaya çıkacağını savunan ve Mesih’in gelişine dair işaretleri gözlediği iddiasındaki **“rabbiyess.com”** isimli web sitesinde; 1840’dan bu yana Ortodoks Tevrat bilimcilerin çalışmalarına göre, dünyadaki olayların kutsal Yahudi metinlerinde yer alan Mesih’in gelişine ilişkin işaretler çerçevesinde geliştiği ileri sürülüyor. 1840’daki sanayi devrimi, 1. ve 2. Dünya Savaşları, Holokost, Yahudilerin Kutsal Topraklara geri dönmeleri, Körfez Savaşı, İkiz Kuleler faciası örnek olarak veriliyor. 1991’deki Körfez Savaşı sırasında, ABD’nin Irak’a 2003’teki saldırısının Hahambaşı tarafından öngörüldüğü çünkü bu savaşın Yahudilerin ve insanlığın selamete erişmesinin, yani Mesih’in gelişinin işaretlerinden birisi olduğu belirtiliyor. Aynı şekilde, İran ile Hıristiyan Batı arasında, Batının galibiyeti ile sonuçlanacak bir savaşın da Mesih’in gelişinin işaretlerinden birisi olarak kutsal metinlerde yer aldığı ifade ediliyor.38

Son sözümüzü

söylemeye hazırlanmadan önce Mehdi-Mesih çatışması üzerinden ileri bir komplo teorisi geliştirelim. Yukarıda sözü edilen kimi olaylar ve son olarak Ortadoğu’daki ayaklanmalar; **(“Zuhur Yakında”** belgeselinin de düşündürdüğü gibi) bu doktrine her iki tarafta da gerçekten inananlar ya da bu inancı kullananlar tarafından, **Mesih’in gelişini “hazırlamak” amacıyla, dini metinlerde belirtilen işaretlere uyacak şekilde planlanıyor olabilir mi?** Komplo teorimizi Vali Nasr’dan bir anekdotla destekleyelim. İran-Irak savaşının zor günlerinde yeterli eğitim ve teçhizat verilmeden cepheye gönderilmiş genç askerler geceleri uyandıklarında beyaz bir atın

üzerinde beyaz pelerine sarınmış bir figürün kendilerini kutsadığını görerek heyecanlanırlar. Ancak gördükleri Mehdi değil, morallerini yükseltmek için gönderilmiş profesyonel aktörlerdir.39

Notlar

1* Olivier Roy, “Post-Islamic Revolution”, “Post-Islamic Revolution” .europeaninstitute.org

2* RoyKhosrokhavar, İran: Bir Devrimin Tükenişi, Giriş, ss 1-17, 203-4 3* Olivier Roy, “Islamism’s failure, Islamists’ future” 30 Ekim, 2006, http://www.

opendemocracy.net/faith-europe_islam/islamism_4043.jsp 4* Roy,“Post Islamist Revolution”

5* Pepe Escobar, “ Iran’s post-Islamist generation”, 17 Şubat, 2011, http://www.

atimes.com/atimes/Middle_East/MB 17Ak02.html 6* Mohsen Milani, “Iran unrest: what next for the opposition movement?” BBC World Service, 15 Şubat, 2011 (audio): http://www.bbc.co.uk/worldservice/ ne ws/20111021110215_iran_protests_wt_hs.shtml>

7* Serge Halimi,” Could Iran be next?” Le Monde diplomatique İngilizce Baskısı, Mart 2011

8* Richard W. Murphy ile mülakat, “New Chapter’ in Middle East”, 3 Mart, 2011, http://www.cfr.org/middle-east/new-chapter-middle-east/p24276 9* “On Mubarak’s fail and Iran”,San Francisco Chronicle, Editorial, 15 Şubat, 2011

10* Olivier Roy, “End of the old Arab strongman”, New Statesmen, 3 Mart, 2011 11* View from the Arap Media, Arap Reform Bulletin, 31 Mart, 2011 http:// www.carncgieendowment.org/arb/?fa=show£article=43363: Hakkı Uygur, “Arap Baharı ve Iran”, SETA, 26 Mart 2012, setav.org 12* İran Analiz, “Şiileştirmeye izin Yok”, 26 Şubat 2012, irananaliz.worldpress. com

13* Mehdi Khalaji, “Egypt’s Müslim Brotherhood and Iran: Rapprochement between Sunnis and Shiites?”,Qantara.de, 16.04.2009; Barry Rubin, “The Hamas Split and the Palestinian Political Mess”, gloriacenter.org, 19 Şubat 2012; Robert M. Danin, “Hamas Breaks From Syria”, 29 Şubat 2012,cfr.org 14* Vali Nasr, “Showdown in Tehran”,foreignpolicy.com, 23 Haziran, 2011;An Opposition Move on the Elections, EA, 28 Temmuz,2011; Farhad Alavi, “Those Who Yelled ‘No, No’ Should Have Been Confronted.What Happened at Khamenei-Majlis Leaders Meeting Last Month”, 31 Temmuz 2011, http:// www.roozonline.com/english/news3/newsitem/archive/2011/july/31/article/ what-happened-at-khamenei-majlis-leaders-meeting-last-month.html;Scott Lucas, “Khamenei’s Balancing Act on ‘Hooligan MPs and Ahmadinejad”, EA, 2 Ağustos, 2011; Gül Atmaca, “Ahmedinejad'ın Kayıp Günleri”,orsam.org, 10 Mayıs, 2011; AFP, “Iran conservatives heap pressure on Ahmadinejad”,29 Mayıs 2011; Atmaca, “Tahrandaki Siyasi Çekişmenin Nefti Rengi”,orsam, org, Temmuz 2011; Lucas, “ Ahmadinejad v. The Revolutionary Guards”, E A, 4 Temmuz, 2011;Ladane Nasseri, “Iran Oil Minister-Designate Has Strategic Views, Press TV Says”, 1 Ağustos, 2011, http://www.bloomberg. eom/news/2011 -08-01/iran-oil-minister-designate-has-strategic-views-

prcss-tv-says.html; Lucas, “Harmony Breaks Out?”,EA, 4 Ağustos,2011; Rostam Ghasemi, “Iran Revolutionary Guard Commander Becomes New President of OPEC, guardian.co.uk, 3 Ağustos, 2011,

15* Pınar Sinkaya, “Meclis Seçimleri Öncesinde İran’ın Siyasi Haritası”, ORSAM, 1 Mart 2012, orsam.org.tr; Pınar Arıkan, “Dokuzuncu İslami Şura Meclisi Seçimleri Sonrasında İran” ,ORSAM, 5 Mart 2012,orsam.org.tr; Y. Ziya T.Yılmaz, “İran Genel Seçimleri Ve Mesajları”,abna.co, 9 Mart 2012, http://www.abna.ir/data.asp?lang=108cld=301448: Bayram Sinkaya, “İran Meclis Seçimlerinin Yansımaları”, http://www.sde.org.tr/print.aspx?pagel D=0&columnID=0&newsID=1817; Mehdi Khalaji, “Who Will Lead PostKhamenei Iran?” Policy Watch #1901: Special Forum Report, VVashington Institute, 15 Şubat 2012; “Iran after the 2012 Parliamentary Elections-2012 Parlamento seçimleri sonrasında İran-Wilson Çenter Bijan Khajehpour’u konuk ediyor”, 8 Mart 2012, http://www.wilsoncenter.org/event/iran-afterthe-2012-parliamentary-elections ve POMED Notes: Iran After the 2012 Majles Elections, http://pomed.org/blog/2012/03/pomed-notes-3.html; A. Savyon & Y. Mansharof, “Irans Ninth Majlis Elections: A Show with PreDetermined Results”, MEMRI, 14 Mart 2012, memri.org; Michael Rubin, “Election boycott drives a wedge between Iranian reformists”, 27 Mart 2012, American Enterprise Institute, defense-policy/regional/middle-east-andnorth-africa/election-boycott-drives-a-wedge-between-iranian-reformists; “Iran’s Conservatives Grapple for Power”,March 1,2012, stratfor.com; Nazila Fathi, “What Irans election results mean”,13 Mart 2012, Salon, http://www. salon.com/2012/03/13/what_irans_election_results_mean/; ilan Berman, “Pulling Back The Veil On Irans

Parliamentary Elections", 8 Mart 2012, Forbes, http://www.forbes.eom/sites/ilanberman/2012/03/08/pulling-backthe-veil-on-irans-parliamentary-elections/

16* Vali Nasr, The Shia Revival: How Conflicts within İslam Will Shape the Future, New York: W. W. Norton 8c Company, 2006, s. 130 alıntılayan Yehezkel Landau, Shi'ite Mahdism and Jewish Messianism: The Ambivalent Mingling of Piety and Politics, Hartford Seminary

17* http://www.enduringamerica.com/home/2011/4/13/the-latest-from-iran ; The Latest from Iran (9 Aprill: Ahmadineiad Challenges the Suprcme Leader över the President's Right-Hand Man

18* Miruna-Ioana Fulea, "The Iranian Islamism, a Model towards Stability in the Müslim World", The Scientifîc Committee of the International Conference of Mahdism Doctrine, http://www.mahdaviat-conference.com/vdcebx8eijh8w. klj.html

19* RoyKhosrokhavar, İran: Bir Devrimin Tükenişi, ss 54-56

20 * Reza Kahlili,"Iran Leaders: The Corning is Upon Us Israel Shall be Destroyed!", 28 Mart,2011, http://atimetobetray.com/blog/iran-leadersthe-coming-is-upon-us-%E2%80%93-israel-shall-be-destroyed-watch-thevideo/; PajamasMedia: (PJM Exclusive) "Iran's Supreme Leader Declared the Mythical Figüre in End of Times"; PajamasMedia: "Exposure of Movie

Predicting Shiite Messiah Causes Turmoil Within Iranian Regime"; Pajamas Media: "Iranian Rulers, Believing Pre-Messianic Destruction Is Imminent, Make Film To Prepare Muslims"; CBN-700 Club: " Iranian Video Says Mahdi is 'Near'"; Newsmax: " Iran Film: Iran Plans to Conquer Israel, World"; Frontpage Magazine: "Iran's End Times Documentary"

21* Kahlili agm; Reza Kahlili, "Revelations from 'The Corning is Upon Us' Shakes up the Iranian Regime" 11 Nisan 2011, http://atimetobetray.com/blog/ revelations-frorn-%e2%80%9cthe-coming-is-upon-us%e20/o80%9d-shakesup-the-iranian-regime/

22* EA, "The movie, the president and the hidden imam", 11 Nisan 2011, http:// www.enduringamerica.com/home/2011/4/11/iran-story-the-movie-thepresident-and-the-hidden-imam.html; http://www.enduringamerica.com/ home/201l/4/12/iran-story-the-movie-the-president-and-the-hiddenimam.html

23* Reza Kahlili, "Iran Leaders: The Corning is Upon Us Israel Shall be Destroyed!", 28 Mart 2011, http://atimetobetray.com/blog/iran-leaders-the-comingis-upon-us-%E2%80%93-israel-shall-be-destroyed-watch-the-video/

24* Jean-Pierre Filiu, The Return of Political Mahdism 25* Kahlili, "Revelations from; enduringamerica.com,agm 26* Joel Rosenberg, "Why is the new İranian video about the Soon Corning of the Messiah signifîcant?", 4 Nisan, 2011, thechristianworldview 27* N. Gerald Shenk, " Movements ofMessianic expectation in Christian history from a sociological perspective", The Scientifıc Committee of the International Conference of Mahdism Doctrine, http://www.mahdaviat-conference. com/vdcakmny 149ni.gt4.html

28* Babylon Forsaken Ministries, "Iran, Mahdi and Anti-Christ"

29* Yoginder Sikand, "Christian Zionist Messianism: How It Views İslam and Muslims", The scientific committee of international mahdism doctrine conference, 8 Ekim 2008, http://www.mahdaviat-conference.com/ prthtxnqd23ni. 102.html

30 * http://www.cufi.org/site/PageServer?pagename=events_honor_israel; John Hagee,Wikipedia; http://www.iTiosquitonet.com/~prewett/hag0109. html; On Fox's Your World, "Apocalyptic pastor John Hagee claimed Iran will nuke Israel and the U.S.", 17 Ağustos, 2006 http://mediamatters.org/ research/200608170002; "McCain Backer Hagee Said Hitler Was Fulfilling God's Will", http://www.huffingtonpost.eom/2008/05/21 /mccain-backerhagee-said_n_102892.html; Bruce Wilson, "John Hagee and Christian Identity Leader Agree on Alleged 'Satanic Liberal Jewish Conspiracy" 10 Mart 2007, http://www.talk2action.Org/story/2007/3/10/165413/896 31* Yehezkel Landau, agm.

32* Shaykh Abdalqadir as-Sufi al-Murabit, Gelmekte Olan İnsan İçin, 1988, Türkçe baskı, alıntılayan Çağlayan, "Müslüman Kardeşlerden, ss. 319-326

33* “The Epoch of the Young Ottomans”, Shaykh Abdalqadir as-Sufi al-Murabit, İslami Düşünce Birinci İstanbul Yıllık Uluslararası Konferansındaki konuşmasının metninden. 15-16 Mart 1996, Shaykh Abdalqadir’s Home Page alıntılayan Çağlayan age. s.325

34* Daniel Pipes, “ Ambitious Turkey”, National Review Online, 12 Nisan, 2011, http://www.meforum.org/pipes/9671/ambitious-turkey

35* “Benjamin Netanyahu Ordered to Hasten Jewish Messiah’s Corning”, http:// theuglytruth.wordpress.com/

36* 18. yüzyılda Doğu Avrupa’da ortaya çıkan ve halen devam eden mistik ortodoks Yahudi hareketine mensup olan

37* Ari Goldman, “Rabbi Schneerson Led a Small Hasidik Sect to World Prominence”,NYTimes.com,13 Haziran 1994; “Rabbi Menachem Mendel Schneerson”,Jewish Virtual Library; Wikipedia

38* Haham Moshe Yess, “1.000 Chassidic Rabbis, Jews claim Rabbi M.M.Schneerson to be true and only King Messiah”, www.rabbiyess.com/ Index2.html: Haham Moshe Yess ,“War with Iran, Foretold in Talmud as sign of Messiah’s imminent arrival”,www.rabbiyes.com/Iran.html

39* Nasr, age.s 132.

Sh: 321-358

Kaynak: Selin Çağlayan, Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran Mehdi'yi Beklerken, Cinius Yayınlarıİnceleme Araştırma Eleştiri, BİRİNCİ BASKI: Haziran, 2012, İstanbul

MEHDİYİ BEKLERKEN

Mehdi düşüncesini ve bugünün İran'ına yansımalarını incelemeden, Şii düşüncesinin nasıl siyasallaştırıldığını ve bugün İran ve bölgede olup bitenleri anlamak mümkün değildir. Bu nedenle, kitaba da ismini veren bu bölümde İran'ın olduğu kadar bölgenin hatta dünyanın geleceğinde kritik bir rol oynamaya aday Mehdi düşüncesini masaya yatırıyoruz.

Mehdi, Mehdi inançları ve Mehdeviyet

Oniki İmamcı Şiiler, 12.İmam'ın bir gün Mehdi olarak geri döneceğine inanırlar. Mehdi inancı Kuran'da yoktur. Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve selleme atfedilen hadislerle İslam dininin ortaya çıkışından sonra ilk 200 yıl içinde ortaya çıkmıştır. Bu inanca göre, Mehdi ve izleyicileri zamanın sonunda siyah bayraklarıyla ortaya çıkarak, "Sahte Mesih"i (el-Mesih el Deccal) öldüreceklerdir. Alternatif bir Sünni gelenek ise, Suriye'de ortaya çıkacak ve Deccal'ı (ya da Antichrist) Filistin'de öldürecek olanın Mehdi değil, Hıristiyanların "Christ-Mesih" olarak isimlendirdikleri, Hz. İsa olduğunu belirtir. Yine bu dönemde ortaya çıkacak olan Mehdi, her zaman Hz. İsa'nın arkasında duracaktır.

Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin ölümünün ardından, ardılının kim olacağı çatışmasının yarattığı iç savaşta mağlup olarak, **"İmam Ali"** ve soyundan gelenleri Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin ardılı olarak kabul ettiremeyen Şii ulema; ulaşılamayan dağ zirvelerinde vahşi hayvanların koruyuculuğunda yaşayan ve günün birinde dönüp gerçek İslam'ın düşmanlarını öldürecek olan çok güçlü bir Mehdi ye atıfta bulunmaya başladı. Zaman geçtikçe ve Şiilik Sünni yöneticiler tarafından siyasetten uzak tutuldukça, Şii toplumunun temsilcisi olma iddiasındaki imamlar arasındaki rekabet derinleşti. Bu, Şiiliğin kendi içerisinde bölünmesine neden oldu. Yedi İmamcı Şiilik-İsmaililik ve 12 İmamcılık gibi. İkincisi, Ali'nin soyundan gelenleri İmam olarak kabul etme geleneğini, 11. İmam Hasan el Askerinin 873'teki Irak'ın Samarriya kentindeki ölümüne dek sürdürdü. İmam Hasan da, babası Ali el-Hadi gibi, Sünni Abbasi halifelerince ev hapsinde tutulmuştu ve öldürüldüğüne dair de çok güçlü şüpheler vardı. Bu nedenle, 4 yaşındaki oğlu Muhammed Abbasilerden korumak amacıyla gizlendi. İlerleyen yıllarda 12. İmam izleyicilerini sadece elçileri (sufara) aracılığıyla yönetti. **"Küçük Gaybet-el Giybe el Süğra"** denilen bu dönemde İmam Muhammed Mehdi olarak anılmaya başlandı. 941'de İmam'ın 4. elçisi, Mehdinin tamamen ortadan kaybolmaya karar verdiğini bildirdi. Bu tarih, **"Büyük Gaybet-el Gıybe el Kübra'**nın başlangıcı olarak kabul edildi. Bu gün pek çok sofu Şii 12. İmam'ın halen yaşadığına inanıyor.

Onbirinci yüzyılda, 12. İmamcıların Mehdi inancı Bağdatlı Şeyh el Müfit tarafından bir doktrine dönüştürülerek, **"Rehber Kitap-Kitab el İrşad"** adı altında toplandı. Kitabı tamamladıktan sonra Şeyh Müfit, "Kayıp İmam'dan kitabını öven bir mektup aldığını bile ileri sürdü. Şeyh kitabında, Mehdinin görünmesinden (zuhur) önce ayrıntıları ile sıraladığı doğal afetler ve büyük acılar yaşanacağını belirtti. Bunların ardından Mehdi, **"Zamanın Efendisi" ya da "Kılıcın Efendisi"** olarak zuhur ederek "Gazap Ordusunun başına geçecektir. Şeyh Müfit kitabında Mehdinin dönüş tarihini tam olarak vermedi ama geleneksel olarak inanıldığı gibi bunun çift sayı ile biten bir İslami yılın Aşure gününe denk geleceğini öngördü. Mehdi göründüğünde; Küfe'deki (Irak) kâfirleri öldürecek, sonra da tüm dünyayı İslam adına fethederek dünyada barış ve adaleti tesis edecekti. Bu dönem, 7 ila 19 yıl sürecek ve sonunda Kıyamet günü gelecektir. Şii ulema, siyasal Mehdiciliği engellemek için Mehdinin gelişini haber verecek işaretleri yorumlama konusunda bir tekel oluşturdu. Ancak çabalarında her zaman başarılı olamadı. Safevi Şiileri, 16. yüzyıl başında liderleri Şah İsmail'i

Mehdi ilan ederek, İran'ı fethetmeye giriştiler. Safevilerin Osmanlılar tarafından yenilmesi, Şah İsmail'in askeri ihtiraslarına gem vurarak sonuçta Mehdi değil temsilcisi olarak görülmesine yol açtı. Şii ulema, İran'da Şii öğretisini yaydı ve Safevi egemenliğini yerleştirmek için de, Safevi otoritesine rakip oluşturabilecek siyasal Mehdiciliğe karşı çıktı. Bu karmaşık tarihi süreç, akademisyen Zeev Maghen'in şu sonuca varmasına yol açmıştır, **"Bugün bildiğimiz haliyle Şiilik, öncelikle Mesiyanizme karşı bir güç olarak vücut bulmuştur."** [1]

Mehdeviyet nedir?

Farsça bir kavram olan Mehdeviyet (buna İslami Mesiyanizm de denmektedir), Mehdinin geri dönmesi ve Müslümanlara dünya hâkimiyetini sunmasına denilmektedir. Mehdinin dönüşü öncesinde büyük bir kozmik kaos ve kanlı savaşlar olacağı, karanlık güçlerle yıkıcı bir savaştan sonra Mehdinin dünyanın evrensel barışa ulaşmasına liderlik edeceği inancı, Hıristiyanların dünyanın sonu inancının benzeridir. Zaten beklenen bir kurtarıcının (Mesih) gelerek kötü güçleri yok edip dünyada adalet ve eşitliğe dayalı yeni bir düzen kurması inanışı, bütün ana dinler ve gelenekler tarafından paylaşılır. Hinduizm, Budizm, Yahudilik, Hıristiyanlık, Zerdüştlük ve Müslümanlıkta, Mesih ya da seçilmiş bir kurtarıcı fikri mevcuttur. Hepsi bu kişinin gelişini mutlu bir olay olarak kabul etse de, ayrıntılar da farklılaşırlar. Dolayısıyla Mehdi düşüncesi, **İslam öncesi İran kültüründe yani antik Zerdüşt inanışında da mevcuttur. Pers edebiyatı gelecek bir kurtarıcı nosyonu ile dopdoludur.** Şehnamenin şairi Firdevsi (935-1020), **"İran'da asil bir adamın ortaya çıkacağını ve Tanrının dinini dünyanın dört bir yanına yayacağını"** yazmıştır.[2]

İran'da Siyasal Mehdicilik

Siyasal Mesiyanizm, yani Mesih inancını siyasi güç kazanmak için şu ya da bu şekilde kullanmak, Şiiliğin yanı sıra Hıristiyanlık ve Yahudilikte de görülmektedir. Bu, geleneksel dini öğretilerin yeniden yorumlanması ile geleneksele ters düşerek gerçekleşmektedir. Geleneksel Şii öğretisinde, Mehdinin geri dönüşünden önce meşru bir dini yönetim kurulması kâfirlik olarak kabul edilir. Çünkü sadece onun dini kurallarla yönetme hakkı vardır. Bu çerçevede, geleneksel Şii ulemanın İran İslam Cumhuriyetinin kuruluşuna karşı çıkmasını, köktendinci Yahudilerin Siyonizme ve İsrail'de insan eliyle Yahudi bir devlet kurulmasına karşı olmalarına benzetebiliriz. Mesela, bugün aşırı dinci Naturai Karta Hareketi İsrail'de faaliyet göstermesine karşın İsrail devletini halen tanımamaktadır. Bu analojiyi; Humeyni'nin bir İslam devleti kurulması için Mehdinin gelişini beklemeye gerek olmadığı, ulemanın Kayıp İmam adına yönetebileceği ve inananların baskıcı rejime karşı çıkmak için beklemek zorunda olmadıkları savını (ki bu Mesiyanizmin reddidir), Haham Avraham Kook'un geleneksel Yahudi öğretisine karşı çıkarak Mesih gelmeden İsrail devletinin kurulmasına onay veren yorumuna (siyasal İslam jargonuyla içtihadına) benzeterek sürdürebiliriz.[3] Haham Kook böylece sekliler Yahudiler ile uzlaşarak (tamamen) din kuralları ile yönetilmeyen bir İsrail devletine onay verirken, Humeyni de, "En Yüksek Lider'in otoritesini din kurallarının üzerinde tutan Velayet-i Fakih doktrini ile ünlü Fransız İslamolog Olivier Roy'un yorumuna göre, Şiiliği sekülerleştirmiştir.[4]

Hıristiyan Siyonistler olarak anılan Evangelistlerin de, (ileride ayrıntıları ile göreceğimiz gibi) Mesih'in gelişini hızlandırmak için çaba harcadıkları, İsrail'in kuruluşunu da bu yolda atılmış bir adım olarak gördükleri için destekledikleri, bundan sonraki adımın ise bütün Yahudilerin tekrar İsrail'de toplanması olduğu ileri sürülmektedir.

Özellikle, ABD'de neo-con'lar ile yakın ilişkileri olan Evangelistlerin aynı amacı güden İsrail'deki radikal sağ ve Mesiyanist olduğu ileri sürülen Yahudi yerleşimcilerin örgütü Gush Emunim ile işbirliği içersinde oldukları da çok tekrarlanan iddialar arasındadır. İsrail'de Gush Emunim'den daha radikal bir tutum benimseyen bazı yeraltı örgütleri de, 1980'in başında **Harem-i Şerif'i havaya uçurarak Mesih'in gelişini hızlandırmak gibi terör eylemlerinin hazırlığı içerisinde olmuşlarsa da, eyleme geçmeden yakalanmışlardır.** Halen İsrail'deki aşırı radikal Mesiyanist kesimlerin, Harem-i Şerifin havaya uçurularak yerine 3. Tapınağın kurulması için fırsat kolladıklarına inanılmaktadır. [5]

İran'da ise, Humeyni'nin devrimden sonra sert bir şekilde çatışacağı geleneksel Mesiyanist diye tanımlayabileceğimiz Hüccetiye Tarikatına göre Mehdinin dönüşünden önce, siyasi ya da askeri bir örgütün baskıcı rejime karşı çıkmaya izni yoktur. Bunun anlamı da Hüccetiye'nin, **"Mehdinin gelişini hızlandırmak ya da onun yokluğunda vaat edilen İslam ütopyasını gerçekleştirmek için aktif bir ayaklanmaya"** karşı çıktığıdır. Bu bağlamda, Humeyni'nin devrimci eylemciliği (Hıristiyan ve Yahudilikteki post-millenialist eğilimlerle benzerlik gösterir biçimde) Mehdinin gelişinden önce, bu gelişi hızlandırmak için ideal bir İslam toplumu kurmak amacıyla aktif bir rol üstlenmek olarak yorumlanıyor. (Bu bakış açısıyla, İslam devrimi bir siyasal Mehdicilik örneğidir. S.Ç.) [6] Oysa **Humeyni'nin devrimci mesajı Mehdiciliğin reddi üzerine kuruludur.** (Aslında bu devrimci İslam ideolojisi hatırlayacağınız gibi Ali Şeraiti tarafından geliştirilmiştir. S.Ç) Bununla birlikte Humeyni, devrim öncesinde (Şaha karşı kitleleri harekete geçirebilmek için) bastırılmış Mehdi referansları da dâhil olmak üzere, elindeki bütün kartları kullandı. İmam unvanını kabul etti ve destekçilerinin yoğun bir Mehdici retorik kullanmalarına da izin verdi. Hatta daha da ileriye giderek, 27 Kasım 1978'de binlerce destekçisi yüzünü ayın üzerinde gördüklerini ileri sürdüklerinde buna karşı çıkmadı. İktidara geldikten sonra ise, siyasal Mehdiciliği yasaklamaya ya da en azından cesaretlendirmemeye çalıştı. Ancak geleneksel Şii uleması ile itilafa düşmesinin nedeni bu değil, Velayet-i Fakih doktrinidir. Bu doktrin uyarınca yazılan İslam Cumhuriyeti anayasası, EYL'i Kayıp İmam'ın temsilcisi olarak tanımlar. Devletin başına böylesi doğaüstü nitelikler atfedilmesi aslında bir Safevi geleneğidir. 1786 yılında iktidara gelen Kaçar Hanedanlığı ile birlikte Şahlar, Gaib (Kayıp) İmam'ın temsilciliğini ulemaya bıraktılar. Bu kararla ulema özerklik ve güç kazanırken devlet işlerinden uzaklaşmış oldu. Geleneksel ulema, işte o günden beri süren bu din ve siyasi otorite ayırımını savunmaktaydı. Fakat Mesiyanik aşırılıklar konusunda Humeyni ile aynı fikirdeydiler. Hiçbir birey ya da tarikatın Mehdinin dönüş zamanı konusunda görüş bildirmeye, işaretler üzerine yorum yapmaya yetkisi yoktu. Bu tamamen üst düzey ulemanın ayrıcalığı idi. Ayrıca, Mehdinin dönüşünü hızlandıracak herhangi bir faaliyette bulunmak da kesinlikle yasaktı.

Humeyni'nin yerine geçen Ali Hamaney de (d. 1939) onun siyasal Mehdiciliğe karşı tutumunu sürdürmüştür. Çünkü bu, İmam'ın vekili olarak görev yapan EYL'in otoritesini baltalayacaktır. Meşhet medreselerinde yetişen Hamaney'in, orada hâkim olan ezoterik ilimlere eğilimi olduğu ileri sürülmekle birlikte mesela önemli kararları istihare ile almak gibi yaygın kanı, Mehdinin gelişinin yakın olduğuna inanan bir apokaliptik ya da "devrimci Mehdici" olmadığıdır. Fakat bu sıfatların atfedildiği Ayetullah Misbah Yezdi ile bağlantısı ve Ahmedinecat'a (siyasal Mehdicilik konusunda olmasa da) vermiş olduğu destek, soru işaretlerine neden olmaktadır. Meşhet'teki 8. İmam Rızanın türbesine yapılan hac ziyaretleri devrim sonrasında özendirilmiş sonuçta özerk, Vatikan benzeri bir yapıya sahip olan İmam Rıza Vakfı, İran'ın en fazla gelir elde eden kurumlarından birisi haline gelmiştir. Hamaney, bu

vakfın desteği ile yükselerek 1981'de Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

Humeyni'nin ölümünden sonra ise, Kumun önde gelen Ayetullahlardan Tâki Behçet ve tilmizi Misbah Yezdi'nin desteği ile Ayetullahlığa yükseltilerek EYL olmuştur.

Hamaney'in ardından cumhurbaşkanı olan Rafsancani (1989-1997) ve Hatemi (1997-2005) ise, siyasal Mehdiciliğin önlenmesi konusunda daha da sert bir tutum izlemişlerdir. 2005 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde aday olan Rafsancani, daha seçim kampanyası sırasında Ahmedinecat'ın siyasi Mehdiciliğine sert bir şekilde karşı çıkarak uyarıda bulunmuştur. "Bazıları (Kayıp İmam ile) bağlantı halindeyiz diyor. Bu felsefe ile halkın aldatılması zararlıdır. Tarihin her dönemecinde bu tutum var olmuştur. Bu, karmaşa yaratmanın yoludur. Bugün de, halkın Zamanın Efendisine olan sevgisinin büyüklüğü nedeniyle bu kışkırtıcılık arttırılmaktadır."

2005 seçimlerinde iktidara gelen Ahmedinecat, siyasal Mehdiciliği yasaklayan mekanizmaları baltalamıştır. Mehdiyi siyasi rakiplerine karşı yaptığı konuşmalarında defalarca gündeme getiren Ahmedinecat, Kayıp İmam'ın gelişinin habercisi olduğu ve onun gelişi için uygun ortamı hazırladığı yolunda bir izlenim uyandırmaya çalışmıştır. Ahmedinecat, İslam Cumhuriyetinin din adamı olmayan ilk Cumhurbaşkanıdır. Ruhani ve siyasal Mehdiciliğe sarılması ulemanın etkisi dışında bir güç alanı oluşturmaya çalıştığı şeklinde yorumlanmaktadır. Ahmedinecat'm, Kum'daki Parlak Gelecek Enstitüsünü (PGE) finanse etmesi, PGE'nin düzenlediği uluslararası Mehdeviyat konferanslarına katılarak Mehdinin dönüşü üzerine konuşmalar yapması, siyasal Mehdicilik faaliyetlerine örnek olarak gösterilmektedir.

Ahmedinecat'm Mehdi inancını kullandığına ilişkin bir diğer örnek ise, Camkaran Camisidir. Kum yakınında 11. yüzyılda bir inananın rüyasında Mehdiyi görmesinin anısına inşa edilmiştir. Humeyni camiyi ziyaret etmeyi hiçbir zaman doğru bulmamıştır. Ahmedinecat ise, aksine caminin önemini dramatik bir şekilde arttırmaya çalışmıştır. 15-20 yıl öncesine dek, îranlılar için özel bir dini anlamı bulunmayan sade ve küçük bir cami olan Camkaran'ı, kamu kaynaklarını da kullanarak muhteşem bir kutsal mekâna dönüştürmüştür. Caminin sorumlusu Ayetullah Ebul Kassem Vefi, ISCAN haber ajansına verdiği bir mülakatta, son yıllarda caminin ziyaretçi sayısının 16 milyona çıktığını söylemiştir. Caminin içerisinde bulunan bir kuyuya para ya da dilek kâğıdı atıldığında, bu kuyunun açıldığı tünelden düzenli olarak camiyi ziyaret ettiğine inanılan Mehdi'nin isteneni gerçekleştireceğine inanılmaktadır. Ziyarete gelemeyenlere, faks ve e-mail ile dileklerini iletme olanağı da sağlanmaktadır. (Benzer bir uygulama, taşlarının arasına sıkıştırılan dilek kâğıtları ile ünlü olan Kudüs'teki Yahudiler için kutsal Ağlama Duvarı için de yapılmaktadır. S.Ç.) Camkaran'a karşı uyanan bu büyük ilgi, Meşhet'teki ünlü İmam Rıza Türbesine yapılan ziyaretlerin sayısını azaltmıştır. Biraz önce belirttiğimiz gibi, Hamaney siyasi gücünü bu türbenin öneminden ve elde ettiği gelirden almaktadır. Kum'daki geleneksel ulema da bu durumu kaygı ile izlemektedir. Camkaran'ın alevlendirdiği batıl inanışlar, İran'daki yönetici ulema ve kuralları ile de açıkça çatışmaktadır.[7]

Ahmedinecat'ın Mehdeviyet anlayışı

Ahmedinecat iktidara geldiğinde, hükümetini İmam Mehdinin gelişini hazırlayan hükümet olarak lanse etmektedir. İç ve dış politikasını (ve dolayısıyla nükleer politikasını) bu bağlamda şekillendirdiği şüphesi yaygın olarak ifade edilmektedir. Ahmedinecat, Mehdeviyat

konusunda ılımlı muhafazakâr ulemanın karşısındaki radikal muhafazakâr ulema tarafından desteklenmektedir. Ancak son dönemde, Ahmedinecat'ın Mehdeviyet konusunda radikal muhafazakârlardan da ayrılan yeni bir politikanın, "Yeni Mehdicilik"in bayraktarlığını yapmakta olduğu yolunda yorumlar yapılmaya başlanmıştır. Buna göre, Ahmedinecat Mehdinin gelişinin yakın olduğuna ve bunun hızlandırılabileceğine inanmakta ve bu yolda çaba harcamaktadır. "Yeni Mehdicilik" konusuna tekrar dönmek üzere, Ahmedinecat'ın Mehdeviyet konusundaki ifadelerine bir göz atalım.[8]

Humeyni'den başlayarak (İran'ın reformist cumhurbaşkanı Hatemi de dâhil olmak üzere) eski cumhurbaşkanları çeşitli konuşmalarında Mehdi inancına, vurgu yapmadan kısaca, adeta adet yerini bulsun anlayışıyla değinmişlerdir. Mesela Hatemi, "Dünyayı değiştirme misyonumuz yok" dediği bir konuşmayı geleneksel "Zamanın Efendisi (Mehdi) bir dünya yönetimi getirecektir" ifadesini kullanarak bitirmiştir.[9] Ahmedinecat ise, Mehdeviyet'i şimdiye dek hiç olmadığı kadar çok öne çıkarmıştır. Ekim 2005'te (Tahranda) ilk kez uluslararası Mehdeviyet Konferansı düzenlenmiştir ve o tarihten bu yana konferanslar her yıl "Parlak Gelecek Enstitüsü-PGE" tarafından sürdürülmektedir. Web sitesine göre PGE, "2004 yılında Kum kentinde, İmam Mehdiyi bekleme (İntizar) kültürünü geliştirmek ve bu konuda kitleleri bilgilendirmek, İran ve dünyadaki akademisyenlerin araştırma ve kültürel çalışmalarını desteklemek amacıyla kurulmuş, kar amacı gütmeyen bağımsız bir kuruluştur. İmam Mehdi (a.s) hakkında yanlış düşüncelere, forumlar düzenleyerek ve bilimsel cevaplar hazırlayarak karşı çıkmak için çaba harcamaktadır. PGE, her yıl Şaban ayının 15'inde, İmam Mehdinin (Allah gelişini hızlandırsın) kutlu yaş gününde Mesiyanik bilim konusunda çalışan araştırmacıları bir araya getirdiği uluslararası bir seminer düzenlenmektedir."[10] Enstitünün bir de **"Bright Future News Agency-Bfnews"** adı altında İngilizce de yayın yapan bir haber ajansı bulunmaktadır.

Ahmedinecat, 2006'de yapılan 2. Uluslararası Mehdeviyet Konferansının açılışında "Bfnews" nin haberine göre, " Mehdeviyet'i benimsemek insanlığın devamı için tek yoldur" demiştir. Mehdeviyet görüşünün ve düşüncesinin dünyanın yönetimi için en mükemmel metot olduğunu vurgulayan Cumhurbaşkanı, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin Allah'ın davetçisi ve parlak bir ışık olduğunu, bütün insanlığın onu izleyerek karanlıktan kurtulabileceği mükemmel bir rehber ve örnek olduğunu belirterek özetle şunları söylemiştir:

"Peygamber, 'Ben kimin efendisiysem Ali de onun efendisidir' demiştir. Bu sıra bizim efendimiz İmam Mehdiye gelinceye dek böyle devam etmiştir. O da bütün bu vasıfların mirasçısıdır, o da Allah'ın davetçisidir, parlak bir ışıktır, mükemmel insandır, şefkat ve otoritesiyle ruhları arındırır ve insanlığa yol gösterir. Bizim halimize her zaman tanıktır. Zulüm altındaki insanların kanlarının dökülmesine seyirci kalamaz. Görünmese de mevcuttur ve dünyayı düzeltmeye çalışmaktadır. Zamanın İmam'ı, bütün bu büyük insanların Âdem'in, Nuh'un, İbrahim'in, Musa'nın, İsa'nın ve Muhammed'in (Allah'ın selamı üzerine olsun) mirasçısıdır. İmam Mehdiyi tanımanın önkoşulu ruhani ilgi ve bağdır. Onu bilebilmek için onu izlemeli ve aramalıyız. Bugün insanlık hızla refah, adalet, sevgi, merhamet ve insanın tüm rüyalarının ancak Mükemmel İnsanın liderliği ile mümkün olabileceğinin bilincine varmaktadır. Sadece bu düşüncenin, ülkeyi istenen noktaya ulaştırabileceğine inanıyoruz. Demokrasi olduklarını savunan ülkelere bir müzakereye hazır olduğumuzu söyledik. Sen kendi çözümünü ortaya koy, biz de kendimizinkini ve bütün insanlık kuşkusuz sansürsüz olarak bu konuşmaları dinlesin. Mükemmel insanın yönetiminde zor kullanma zamanı sona

ermiştir, bugün mantık ve düşünce zamanıdır."[11]

Ahdiyyih'e göre, ilk uluslararası konferansta Mehdeviyet, dinler arasında birlik ve dünyada barışın temelini oluşturacak bir ideoloji olarak sunulmuştur. Ahmedinecat bu konferansta yaptığı konuşmada, "İmam (Mehdi) evreni yönetir... İslam Cumhuriyetinin ve Velayet-i Fakih sisteminin bir dünya hükümetinin kurulmasına zemin hazırlamaktan başka misyonu yoktur" demiştir. İkinci konferansta ise, bu ifadelerini biraz yumuşatmıştır. İzleyen konuşmacılar da Mehdeviyet'i, "İslam Cumhuriyetinin belirleyici stratejisi", "Kapsamlı bir plan ve stratejik politika", "Siyasi rejim ve dünya görüşü" olarak tanımlamışlardır. Bu çerçevede Ahdiyyih,konferansın sadece Mehdinin gelişinin, "kaçınılmaz olduğu" değil aynı zamanda gelişinin insan eliyle (eylemleriyle) "hızlandırılabileceği" tezini de savunduğu yorumunu yapmaktadır. Oysa Mehdinin dönüşün hızlandırılması konusundaki iddiasını dayandırdığı ifadelerden örnekler vermemiştir.[12]

7. konferansın sunuş yazısı belki bize bu konuda ipuçları verebilir: "İmam Mehdiyi beklemek, yeniden görünüşü için gereken zemini hazırlamak demektir. Bekleyenlerin görevi gerçek bir bekleyen toplum oluşturmaktır. Zemin hazırlamak demek, bir Şii'nin ve bir Şii toplumunun İmam'ına karşı tüm sorumluluklarını yerine getirmek ve amaçlarını hayata geçirmektir. Gerçek bir bekleyen toplum demek, amaçları, ilişkileri ve programların İmam'ın istek ve hedefleri doğrultusunda şekillendiren toplum demektir. Çünkü bir Şii toplumunun ve yönetiminin kimliği, otoritesi ve meşruiyeti bu görev ve sorumlulukların yerine getirilmesi ve uygulanması için gösterilen çabalara dayalıdır. Dolayısıyla, İmam Mehdinin yeniden görünüşü için zemin hazırlamak isteyen yönetimin ana görevi, bekleyen bir toplumun oluşmasına katkıda bulunacak strateji ve yaklaşımlar benimsemektir. Bu stratejilerden en önemlisi kuşkusuz kültürel olanlardır. **İslam Cumhuriyetinin En Yüksek Lideri, İmam Mehdinin Yardımcısının** (Hamaney S.Ç.) çağrısına uyarak, kültürün önemi ve medyanın rolünü İmam Mehdinin yeniden görünüşüne zemin hazırlamak açısından aydınlatmak ve değerlendirmek için 7. Uluslararası Konferansının teması olarak ,'İmam Mehdinin (a.s) yeniden görünüşü için gereken zemini hazırlayan toplum ve hükümet. Medya Strateji ve Yaklaşımları' seçilmiştir. İran ve dışından akademisyen ve araştırmacıları bu konudaki çalışmalarını sunmaya davet ediyoruz."[13]

Konferansın niteliğini anlamamız açısından ilginç bir makale de, 2. konferansa Meryem Muin el-İslam tarafından sunuldu. "Globalizasyonla karşılaştırıldığında Mehdi yönetimi doktrininin, ekonomik, kültürel, siyasi ve sosyal artıları" isimli makalede, Batı medeniyetinin çöküşün eşiğinde olduğu ve yerine sadece İran tarafından temsil edilen İslam kültürünün geçebileceği ileri sürüldü. Yazar, Mehdinin global yönetiminin Batı tarafından yürütülen globalizasyona kesin bir alternatif olduğunu belirtti.[14]

Parlak Gelecek Enstitüsü'ne göre Mehdeviyet düşüncesi (mi?)

Bu konferanslarda ortaya konan Mehdeviyet düşüncesini daha iyi anlayabilmek umuduyla Dr. İsmail K. Poonawala'mn, konferansın web sitesinde yer alan makalesinden özetleyerek alıntılayalım:

"İmami Şiiler için kayıp 12. İmam, inançlarının temel prensiplerinden birisidir. Bu, 'Allah, gelişiyle sona erecek olan ızdırabımızdan kurtulmamızı hızlandırsın" şeklindeki popüler duada da güçlü bir şekilde ifade edilmektedir. Kuranda ilahi rehberlik nosyonunun temel bir prensip olmasına karşın 'Mehdi' kelimesi geçmemektedir. Mehdi doktrini, İslam tarihinde

zamanın sonunda gerçek dini restore edecek ve dünyayı barış ve adaletle doldurarak evrenin sonuna dek hüküm sürecek bir peygamber figürü beklentisini sembolize etmek için oluşturulmuştur. Pek çok kez Peygamber'e atfedilen Mehdiye ilişkin bilgilerin kaynağı, dünyanın sonuna ilişkin Yahudi, Hıristiyan ya da Zerdüşt düşünceleridir. Mehdinin dönüşü konusunda yazan İmami âlimler gelişini haber verecek olan işaretlere de bir bölüm ayırmışlardır. Tanrının insanlık tarihine dramatik müdahalesi ile gerçekleşecek olan gelecekteki restorasyona ilişkin bu apokaliptik görüşler inananlar için bir rahatlama kaynağı ve İmam'ın kayıp olduğu zor zamanda inançlarını koruyabilmeleri için ek bir motivasyon olmuştur. Mesiyanik beklentiler adaletsiz yönetime karşı çıkma ya da ayaklanma gibi görevlerden onları kurtarmış, geri dönüşü (zuhur) sabırla bekler olmuşlardır. Dönüş konusunda kesin bir tarih olmaması, inananların muhtemel günahları üzerinden sürekli durum muhasebesi yaparak hep hazır ve tetikte olmalarını gerektirmektedir. Bu literatürü bilen her kuşak, 'zuhur' un kendi yaşamları süresinde gerçekleşmesi beklentisi içindedir.

Çoğu kez siyasi ve sosyal karmaşalara ilişkin kehanetler, mesela Abbasi Halifeliğinin çöküşü, dönüşün işareti olarak yorumlanmıştır. İstanbul'un Müslümanlar tarafından fethi de böyle bir kehanettir. Mehdinin zuhuru öncesi olağandışı doğa olayları öngörülmektedir. Güneşin batıdan doğması, Ramazan ayının başında ve sonunda güneş ve ay tutulması olması, doğuda ve batıda ay tutulması ve güneşin gün ortasında hareketsiz kalması gibi. Ay gibi parlak bir yıldız doğuda yükselecek ve gökyüzüne bir kızıllık yayılarak 3 ila 7 gün kalacaktır. Zaman kısalacaktır. Sene ay gibi, ay hafta gibi, hafta gün gibi, gün saat gibi, saat kıvılcım gibi olacaktır. Büyük depremler, şiddetli yağmurlar, garip salgın hastalıklar, kuraklık ve kıtlıklar görülecektir. Sosyal anarşi, büyük bir savaş, iç çatışmalar olacak çok acılar çekilecek ve insanlık ahlaki bir zafiyet yaşayacaktır. Sahte peygamber ve imamlar ortaya çıkacaktır. Bütün kaynaklara göre, 'zuhur' un amacı dünyaya adalet ve barış getirerek çekilen acılara, zulüm ve savaşlara son vermek maddi ve manevi bir mutluluk dönemini başlatmaktır. İmam'ın yönetimi böylece milenyum rüyasını, ideal İslam toplumunun gerçekleşmesini hayata geçirecektir."[15]

PGE konferanslarına genellikle Şii Müslümanlar katılmakla birlikte her yıl artan bir şekilde dünyanın dört bir yanından **Sünni Müslümanlar ve Hıristiyanlar da katılmaktadır. Her yıl "Parlak Işık" olarak kabul edilen ve "Mehdinin yardımcıları" olarak seçilen 30 anahtar kişi de anılmaktadır. 2009 yılında Türkiye'de Adnan Hoca olarak tanınan Adnan Oktar da konferansa katılmıştır. Oktar daha sonra verdiği bir mülakatta,** "Mehdinin İsa Peygamberin dönüşünden önce geleceğini, İslam dünyasındaki Müslümanları birleştireceğini, merhamet ve anlayışı temel olarak alacağını, dünyadaki tüm silahları yok edeceğini ve dünyada barış ve kardeşliği daim kılacağını" söylemiştir.[16] Mehdeviyet konferansına pek çok Hıristiyan'ın da katıldığına yeniden değindikten sonra BFnews'den Mehdeviyet tartışmasına ışık tutacak ilginç bir haber daha aktaralım: "Cumhurbaşkanı, Papaya bir mektup yazarak Kurana karşı yapılan hakareti kınamasından duyduğu memnuniyeti belirtti. Tek tanrılığa karşı yıkıcı eylemleri etkisizleştirmek için ilahi dinler arasında iletişimin gerekli olduğunu belirtti. Iran İslam Cumhuriyetinin mevcut dünya düzenini değiştirme konusunda yardıma hazır olduğunu ifade etti."[17]

PGE'yi anlamamıza yarayabilecek bir yorum da, Mehdeviyet konusundaki kitap ve yazıları ile tanınan, Mehdeviyet konferanslarına da pek çok kez katılmış olan Timothy R. Furnish'in imzasını taşıyor. Furnish'e göre, İran, Şii Mehdi inancını Hıristiyan dünyaya ihraç etmek için

büyük çaba ve para harcıyor. Mesela ABD'de, bunu Washington D.C'deki İslami Enformasyon Merkezi gibi örgütler aracılığı ile yapıyor. PGE ve düzenlediği konferanslar da iki amaca hizmet ediyor. Birincisi, Mehdi inancını Sünni Müslümanlar arasında daha da yayarak Suudi Arabistan'a (dünyaya Vahhabi inancını yayan S.Ç.) rakip olmak. İkincisi, bu inancı Yahudi ve Hıristiyanlar özellikle dinler arası diyaloga inananlar arasında yayarak, iki dinin Mesiyanik beklentilerinin 12. İmam Mehdi ile gerçekleşeceğine inandırmak ve böylece Müslüman olmayan dünyada da etki kazanmak.[18]

Ahmedinecat-muhafazakâr ulema çatışması ve Mehdeviyet

Ahmedinecat yönetiminin Mehdeviyet'i önplana çıkarması, rejimin halen kilit noktalarında bulunan muhafazakâr ulema ile çok keskin bir çatışmaya girmesine neden oldu. Ahdiyyih, Ahmedinecat ve destekçilerinin açıklama ve eylemleri dikkatle incelendiğinde, Mehdinin yeniden görünmesi konusundaki Şii geleneği hakkında çok derin bilgi sahibi olduklarının görüldüğünü, fakat bu muhafazakâr ulemanın sert tepkisine neden olduğu için sürekli olarak sansürlendiklerini ve eleştirildiklerini belirtiyor. Yanı sıra devrimden sonra Mehdinin dönüşüne ilişkin bütün bilgilerin, İslam Cumhuriyetinin çıkarlarına aykırı olduğu gerekçesiyle, ders kitaplarından çıkarıldığına dikkat çekiyor. Ahdiyyih'e göre, bu çatışmada Ahmedinecat en sadık desteği, Misbah Yezdi'nin izleyicilerinden oluşan ve kendilerine, **"Hizmet etmenin güzel Rahiyası -Rayehe-ye Khosh-e Khedmat"** adını veren aşırı radikal bir mollalar grubu ve Devrim Muhafızları içerisindeki bazı unsurlardan alıyor.[19]

Ahmedinecat-yönetici muhafazakâr elit çatışması ve Mehdeviyet üzerine zihin açıcı bir yorum da Khalaji'den. "Apokaliptik bir cumhurbaşkanı İran Devrimi ideallerine geri dönüldüğünün değil tam tersine devrimin başarısızlığının bir işaretidir. İran Devrimi için apokaliptik olduğu dışında her şey söylenebilir. Çünkü Kayıp İmam'ın beklenen dönüşünü, ulemaya meşruiyet vererek dolayısıyla Şii toplumunun dünya işlerini kendi başına çözebileceğini öngörerek, sekteye uğratmıştır. Şüpheci düşünüldüğünde, Velayet-i Fakih üzerine kurulu bir sistem ancak Kayıp İmam'ın yokluğunda mümkün olabilir. Çünkü EYL zaten onun adına yönetmektedir ve İmam göründüğü anda işsiz kalır. Bu nedenle, eğer her sofu inanan İmam ile bağlantı halinde ise ki, Ahmedinecat kendisi için bunun geçerli olduğunu söylemektedir, o zaman kim İmam'ın yokluğunda kendisine ne yapması gerektiğini söyleyen birine ihtiyaç duyar? Kısacası Mehdeviyet EYL'in gücünü ve statüsünü tehdit eder."[20] Tekrar Ahdiyyih'e dönersek, Mehdiye rağmen iktidarda olan bu din adamlarını Ahmedinecat ve çevresinin "inançsız" olarak gördüklerini belirterek, Ahmedinecat'ın danışmanlarından birisine atfedilen şu sözleri örnek olarak veriyor, **"Mehdi, kendisine böyle karşı çıkanları katlederdi."** Benzeri sözler Ahmedinecat'ın ulemayı tamamen elimine etmeye çalıştığı şeklinde iddialara neden olmuştur. Bu nedenle yüksek düzeyli olanları tepki ve kızgınlıklarını her fırsatta açıkça ortaya koymaktadırlar. Mesela, Uzmanlar Meclisi Başkanı Ayetullah Mehdevi Kani, Ahmedinecat'ı, "Bizi bir alet gibi görme. Devrimden önce de sonra da savaştık, dinin ve ülkenin yararına olmayan her şeyle ve türlü yolsuzlukla savaşmaya da devam edeceğiz," şeklinde uyardığını açıkladı. Bunun da, ulemanın Ahmedinecat'ın kendilerini gerektiğinde kullandığı sonra ise görmezden geldiği yolundaki şikâyetinin bir yansıması olduğu yorumu yapıldı. Ahdiyyih'e göre, pek çok İranlı Ahmedinecat'm iktidara gelmesinden sonra muhafazakâr ulemanın gücü azalırken Cumhurbaşkanını destekleyen (Devrimci Mehdici olarak tanımlanan S.Ç.) fanatik bir fraksiyonun giderek güç kazanmasını, Devrim Muhafızlarının (yönetimi ele geçirmeye yönelik S.Ç.) kasıtlı bir stratejisi olarak

değerlendiriyor.[21] Biraz gerilere giderek bu fraksiyonun niteliğini, Ahmedinecat'm dini görüşlerinin nasıl şekillendiği ile paralel olarak araştıralım. Ünlü Hüccetiye Tarikatı ile başlıyoruz.

Hüccetiye Tarikatı

Hüccetiye Tarikatı, ismini Mehdinin sıfatlarından birisi olan "sav, doğru" anlamındaki Hüccet'ten alıyor. Tarikat, 1953'te Musaddık'ın devrilmesinden kısa bir süre sonra (Mehdi inancına rakip olarak görülen) Bahaî inancına karşı, "bilimsel mücadele yürütmek" amacıyla Mahmud Halabi tarafından "Encümen-i Hüccetiye" adı altında kuruluyor. Bahaîleri, Şii inancına geçmeye ikna etmeye çalışıyor ve hatta aralarına Şii ajanlar sokuyor. 1970'lerde, Pakistan ve Hindistan'da da faaliyet göstermeye başlıyor. Ahdiyyih'e göre, din adamlarını hoşnut etmek isteyen Şah'ın desteği ve önde gelen din adamlarının yardımı ile kısa sürede Mehdi inancı konusunda köktendincileri eğiten ülke çapında güçlü bir örgüt haline geliyor. 1979 Devrimi öncesinde Ahmedinecat ve diğer seküler gençleri, bürokratları hatta bazı ordu mensuplarını radikalize ederek Şaha büyük bir tehdit oluşturuyor.[22]

Ne var ki Khaliji'ye göre, Hüccetiye'nin Mehdi gelmeden İslami bir hükümet kurulmasına karşı olması ve Halebî'nin 1953 darbesinin etkisiyle politikaya karışmamaktaki kararlılığı nedeniyle (bu, tarikatın görev yönergesindeki 9. madde de açıkça belirtilmiştir) devrime giden süreçte pasif bir tutum almıştır. Hatta bu nedenle, Şah yönetimi ile işbirliği ile suçlanır ve pek çok genç üyesi saflarından ayrılarak devrime katılır. Bunlar arasında, Dışişleri eski Bakanı ve Hamaney'in şimdiki siyasi danışmanı Ali Ekber Velayati, Dışişleri eski Bakanı Kemal Harrazi, Savunma eski Bakanı Mustafa Çamran, Kültürel Devrim Komitesi eski üyesi ve bugünün modernist teolojisti ve rejim muhalifi Abdül Kerim Suruş gibi isimler vardı. Bu kişiler, Hüccetiye ile hiçbir ideolojik bağları kalmadığını kanıtladıktan sonra Humeyni'nin güvenini kazandılar. Hüccetiye'nin pek çok üyesi de Halkın Mücahitleri Örgütüne katıldılar.[23]

Fakat 1980'lerde Hüccetiye, Velayet-i Fakih doktrinine karşı olduğu için Humeyni'nin sert muhalefeti ile karşılaştı. Yeni rejimin Ahmedinecat gibi pek çok taraftarı, tarikat ile olan ilişkilerini gizlemek zorunda kaldılar. Sonuçta, Hüccetiye yeraltına indi ve tarikata üye olmak büyük bir suç haline geldi. Hüccetiye kökenli Ahmedinecat'ın, bugün Humeyni yandaşı ulemadan tarikatı yeniden canlandırarak intikam almaya çalıştığı yolunda yorumlar yapılıyor. Bunda, Ahmedinecat ve destekçilerinin, "Tarikatın rehabilite edilerek yeniden Bahai inancına karşı faaliyetlerine başlaması" için açıkça çağrıda bulunmalarının da payı var. Yeniden canlandırıldığı söylenen Hüccetiye tarikatının başında Ayetullah Tâki Misbah Yezdi olduğu ileri sürülüyor. Uzmanlar Meclisi üyesi, İmam Humeyni Enstitüsü Başkanı ve güçlü bir din adamı olan Yezdi, Mehdeviyef in en önde gelen temsilcilerinden birisi. Kum'daki Hakkani Din Kolejinde radikal mollalar yetiştirdiği de ileri sürülüyor. Ahmedinecat'm cumhurbaşkanlığını Mehdi'nin isteği olarak değerlendirdiği biliniyor.[24]

Furnish'e göre ise, Hüccetiye'nin Humeyni ile temel çelişkisi, Mehdi gelmeden önce siyasi ya da askeri örgütlerin baskıcı rejimlere karşı çıkmasına izin verilmediğine inanmasından kaynaklanıyordu. Din adamlarının siyasi eylemlere karışmasına hele bir rejim kurmalarına karşıydı. Yani, Mehdi gelmeden ütopik İslami toplumunun kurulmasını, gelişinin hızlandırılması için siyasi eylemler yapılmasını desteklemiyordu. Bu nedenle, İran İslam Cumhuriyeti kurulduktan sonra da, Humeyni ile çatıştı. Humeyni'nin baskısı ile Halabi 1983'te Hüccetiye'yi lağvetti. Humeyni, tarikatın üyelerini hükümetten ve eğitim kuramlarından tamamen temizledi. Ancak 25 yıldır, bir yandan İran'daki rejim, diğer yandan

onların İran dışındaki seküler tenkitçileri, Hüccetiye'nin halen varlığını sürdürdüğüne, rejime tehdit oluşturduğuna ya da "perde arkasındaki gerçek güç" olduğuna inanıyorlar. Bütün bu vesveseli yaklaşımlara karşın, Bahaî inancına karşı Cizvit tipi bir örgütlenme olan Hüccetiye, çılgın bir Mesiyanik örgüt olmaktan çok uzak. Ancak ironik olarak, hem keskin Velayet-i Fakih yandaşları hem de Batılı masa başı apokaliptik uzmanlarının günah keçisi durumunda. Ayetullah Misbah Yezdi'nin ateşli bir Hüccetiye yanlısı olduğu konusu da hayli abartılı. Mesela, Hüccetiye üzerine araştırma yapan Global Research nin Roma'daki uzmanı Nicole Pedde'ye göre, "İran'daki pek çok kişinin Hüccetiye mensubu olduğu düşünülüyor, en ünlü şüpheli ise Misbah Yezdi, fakat hiç kimse bu bilgiyi gerçekten doğrulayamıyor."[25]

Ali Ensari de, Misbah Yezdi hakkında ilginç bilgiler veriyor. Ensari'ye göre, Yezdi radikal siyasi görüşlerinin yanı sıra, yeni din adamları eliti içerisinde sofistike entelektüel fikirleriyle tanınıyor. Ayrıca giderek artan sayıda önemli mevkilerde bulunan etkili öğrencilerinden oluşan bir çevresi var. Fakat belki de en çarpıcısı, Yezdi'nin, düşmanı daha iyi anlamak amacıyla, öğrencilerinin Batı üniversitelerinde öğrenim görmesini mümkün kılan bir program başlatmış olması. Bu sayede, sadık ve müteşekkir tilmizler ediniyor. Yezdi doğuştan elitist, demokratik tavırlardan nefret ediyor ve anayasanın cumhuriyetçi maddelerini hemen atılması gereken bir yük olarak görüyor. Devrimin popülize edilmesinin temel değerlerini zaafa uğratacağına, çünkü bu değerlerin ancak dindar, entelektüel öncü bir elit tarafından korunup geliştirilebileceğine inanıyor. Yezdi'ye göre, kitleler kabul etmek ve onaylamak için vardır. Otorite, Tanrı tarafından halka değil, Kayıp İmam ve onun seçilmiş izleyicilerine verilmiştir. Geliştirdiği bu otokratik elitist felsefe de, kendisi ve Hamaney'in ofisindeki ideolojik yandaşlarına gayet uygundur.[26] Yeniden canlandığı ileri sürülen Hüccetiye ile bazı çevreler tarafından Ahmedinecat ve Yezdi'ye atfedilen devrimci Mehdicilik arasındaki farka ilişkin iddialara da bir göz atalım.

Yeni Hüccetiye ve Devrimci (yeni) Mehdicilik

İran'da son dönemde yaygınlaşan Mehdicilik ekonomik yolsuzluklar, sosyal baskı ve kültürel çöküş gibi nedenlere bağlanıyor. Yeniden canlanan Hüccetiye apolitik Mehdiciliğin kaynağı olarak görülürken, Ahmedinecat ve Yezdi'ye atfedilen devrimci Mehdiciliğin daha popüler olduğu belirtiliyor. Her iki eğilimde de ulema yer almıyor. Bunun tek istisnasını, Kum kenti hocaları arasında teolojik açıdan saygı duyulan ancak siyasi olarak izole edilmiş olan, Yezdi oluşturuyor. Apolitik Mehdicilik ya da Hüccetiye ile Devrimci Mehdicilik (DM) arasındaki farklar şöyle sıralanıyor; "Hüccetiye toplumun evrimine ve gelişmeye inanıyor (üyelerinin çoğu Darwin ve Spencer'in fikirlerinden etkilenmiş), DM evrime değil devrime şans veriyor. Hüccetiye üyeleri genellikle eğitimli orta sınıftan gelmiş ve ille de sosyal açıdan muhafazakâr kişiler değiller, oysa toplumun geleneksel katmanlarını çeken DM'nin üyeleri sosyal açıdan muhafazakârlar. Hüccetiye ideolojisi kaderci ve zamanın sonunda Mehdinin görüneceğine inanıyor, oysa DM'ye göre Mehdinin gelişi bazı eylemlerle hızlandırılabilir."

Devrimci Mehdiciler, genellikle az eğitim görmüş din adamları ya da İslami teoloji hakkında çok az bilgiye sahip olan kişiler. Pek çoğu Mehdinin geldiğinde İslam'ın hegemonya tarafından yapılan tefsirini kötüleyerek gerçek İslami tefsiri getireceğine inanıyor. Bunu kanıtlamak için de, sürekli olarak kutsal metinlere yeni yorumlar getirmeye çalışıyorlar. Dolayısıyla, muhafazakâr ulema genellikle Mehdicilere karşı çünkü mevcut geleneği sürdürmeye çalışıyorlar ve yaşadıkları döneme Mehdici geleneği uygulamaya yanaşmıyorlar. Bu nedenle, önde gelen yayınevleri DM kitaplarını basmıyorlar. Reformist bir teorisyen ve eski

bir istihbarat görevlisi olan Said Hajjarian, sadece Hatemi'nin cumhurbaşkanlığı döneminde İran'da 20 ayrı Mehdici mezhep ortaya çıktığını ve üyelerinin güvenlik güçlerince yapılan baskınlarda yakalandıklarını belirtiyor.[27] Merceğimizi DM'ye biraz daha yaklaştıralım.

Devrimci Mehdicilik (DM)

DM, Hüccetiye'nin aksine Şii öğretilerinin modern bilimi gereksiz kıldığına inanıyor. Bu düşünce, ilk kez devrimden sonra radikal bir köktendinci din adamı ve Uzmanlar Meclisi üyesi olan Seyit Münir el-Din Hüseyni Şirazi tarafından ortaya atılıyor. Şirazi 1981'de Kum'da, İslam İlimleri Akademisini kuruyor ve pek çok din adamını buraya çekiyor. Akademiye göre Şirazi böylece, “Global düzeyde bir İslami felsefe ve sosyal mühendislik modeli” kurmuş oluyor. Şirazi'nin ideolojisinde sadece İslami olmayan felsefe değil, İslam felsefesi de İslami öğretilerden çok pagan Yunan felsefesinin etkisi altında kaldığı, dolayısıyla tamamen İslami olmadığı gerekçesiyle eleştiriliyor ve gerçek inananların uzak durması tavsiye ediliyor. Bu ideolojiye göre, İslam tüm bilimlerin kaynağıdır. Müslümanlar, tamamen farklı bir uygarlık yaratmak için İslami öğretilerin kapasitesini keşfetmeli, politika ve diplomasinin bütün kuralları doğrudan doğruya İslami metinlerden çıkarılmalıdır. Teknolojinin ise, sadece İslam'ın yayılması için kullanılması meşrudur.[28]

Ölümünden sonra Şirazi'nin yerine köktendinci bir din adamı olan tilmizi Seyit Mehdi Mirbakeri ve Misbah Yezdi geçtiler. Ne akademi ne de eski başkanı, geleneksel ve modern İslami akademik çevrelerde saygı görmüyordu. Rum'daki din adamları Şirazi'ye ve öğrencilerine “akademi çocukları” diyorlardı. Fakat Hamaney'in 1989'da EYL olmasıyla akademinin etkisi arttı. Hamaney'in bürosundan aldığı yıllık bütçesinin yanı sıra Devrim Muhafızları ve güvenlik güçlerinin pek çok komutanını etkisi altına aldı. Akademinin ürettiği “yazılım hareketi” ya da “bilim ürünü” gibi terimler Hamaney'in de söylemine girdi. Ahmedinecat iktidara geldikten sonra, “akademi çocukları” hükümette çeşitli görevler aldılar ve ideolojileri Ahmedinecat fraksiyonunun temelini oluşturdu. Mesela, akademinin başkan yardımcısı Ali Rıza Piruzman üniversitelerin İslamileştirilmesinden sorumlu Kültürel Devrim Yüksek Konseyine kültür danışmanı olarak atandı. Ahmedinecat'm iktidara gelişinden bir yıl önce, devletin ve akademinin finansal ve ideolojik yardımıyla, Kum'da Parlak Gelecek Enstitüsü (PGE) kuruldu. (Ahmedinecat muhalifi) Baztab web sitesine göre, Ahmedinecat Tahran Belediye Başkanı iken PGE'ye büyük mali yardımda bulundu.[29]

PGE'nin başkanı (köktendinci bir din adamı olan) Mesud Pür Seyit Akayi, kuruluşun ana misyonunun İslami toplumun ve hükümetin Mehdici temellerini geliştirmek olduğunu açıkladı. Ahmedinecat iktidara geldiğinde PGE, “Mehdeviyet Doktrini” üzerine ilk uluslararası konferansını düzenledi. Ahmedinecat açış konuşmasını yaptıktan sonra gazetecilere, “Hükümetimin amacı halkın mutluluğudur ve hiç şüphem yok ki, İslam Cumhuriyetinin halkı (Mehdinin) dönüş(ün) e hazırlanmaktadır ve inşallah yakın gelecekte onun yeniden görünmesine tanık olacağız” dedi. Ahmedinecat'm, üniversitelerden seküler profesörlerden temizlenme çabasının da, Akademi ve PGE tarafından lanse edilen “saf İslam bilimi” düşüncesinden kaynaklandığı yorumu yapılıyor. Ahmedinecat pek çok konuşmasında, Batının büyük bir kriz içersinde bulunduğunu ve tek çıkış noktasının İslami öğretiler ve Mehdicilik olduğunu dile getirdi.

Khalaji'ye göre, Akademi ve PGE'nin yanı sıra, Ahmedinecat'm ezoterik, gizli, apokaliptik ve faaliyetleri halk tarafından bilinmeyen bir topluluğa mensup olduğu yolunda bazı deliller var. Bu gizli topluluğun çalışmalarına siyasi bir misyonu olmaksızın devrim öncesinde

başladığı, devrim sonrasında faaliyetlerine Tebriz, Tahran, İsfahan ve Meşhet'te devam ettiği belirtiliyor. Bu topluluğun, 100'den az üyesi olduğu fakat 1984'den bu yana gruba siyasi misyonlar yükleyen bazı siyasi figürleri de içine aldığı ve ülkeyi Mehdinin dönüşüne hazırlamanın topluluğun önceliği haline geldiği ileri sürülüyor. Topluluğun, Allahverdi Hani isminde din adamı olmayan ve Mehdi ile bağlantı halinde olduğunu söyleyen bir medyatörü olduğu biliniyor.[30] Ancak Khalaji'ye göre, gizli bir topluluğun üyesi olduğuna dair iddialara karşın, Ahmedinecat'm Mehdinin gelişini hızlandırmak için özel bir planı olduğuna dair hiçbir açık işaret yok. Eğer böyle bir planı olsaydı, Ahmedinecat'ın siyasi rakipleri bunu keşfedip açıklarlardı. Çünkü böyle bir planın varlığı, dış politika kaygılarının çok ötesinde iç politikada kendileri için büyük önem taşıyan konuları etkilerdi. Mesela Ahmedinecat, 2007'de Hac ziyareti sırasında Mekke'de İranlı hacılara konuşurken, "Şu anda bir misyonumuz yok sadece (Kayıp) İmama davet var... İslam Cumhuriyeti, İmama bağlanma çabasıdır. İmama bağlanmadan İslam Cumhuriyeti neye yarar?" demiştir. Ahmedinecat, Kayıp İmam'ın dünyayı yönettiğine inanmaktadır. İmama bağlanmayan ve onun gelişini beklemeyen bir politikacı "gerçekleri göremez." Ahmedinecat, İran nükleer programının da İmam'ın kontrolü altında olduğunu söylemiştir. Fakat İmam'ın dönüşünü hızlandıracak adımlar atılmasından söz etmemiştir.[31]

Ahmedinecat'm yakın danışmanları onu, "dindar bir misyoner" ya da "zamanının firavunları ile savaşan" ve Kayıp İmam'ın dönüşü için gerekli zemini hazırlayan "bu günün Musa'sı" olarak tanımlamaktadırlar. Cumhurbaşkanı, Mehdinin kısa zamanda görünebileceğine inandığını ve İmam'ın geri dönüşü için yerine getirmesi gereken görevleri olduğunu ima etmiştir. Ne var ki, Ahmedinecat'ın bunların neler olduğuna dair kafasında net bir tanım olup olmadığı açık değildir. Bu sorulduğunda, zulüm, ahlaki yozlaşma ve ABD'nin neden olduğu haksızlıklarla savaşma gibi genellemeler yapmaktadır.[32]

İRAN'IN NÜKLEER POLİTİKASI, MEHDİCİLİK VE İSRAİL

İran Cumhurbaşkanı Ahmedinecat'ın; iktidara geldiğinden bu yana Mehdi inancını sürekli olarak ön plana çıkarması, İran'ın silah üretmeye dönük olduğundan şüphe edilen nükleer programı konusundaki taviz vermeyen tutumu, İsrail'e yönelik sert söylemi ile birleşince, özellikle İsrail ve Batı'daki İsrail yanlısı çevrelerde bir kıyamet günü senaryosu oluşturulmasına yol açtı. Buna göre, Şii inancındaki klasik Mehdi beklentisinin ötesinde Mehdinin gelişinin büyük bir savaşla çabuklaştırılabileceğine inanan gizli bir tarikatın üyesi olan Ahmedinecat, sürdürmekte ısrarlı olduğu nükleer program sonucu elde edeceği silahlarla İsrail'i vurarak Mehdinin gelişini hızlandıracak bir savaş çıkartmayı hedeflemektedir. Ahmedinecat'ın, özellikle 2. kez iktidara gelmesinin ardından, önde gelen dergi, gazete ve web sitelerinde bu senaryoyu temel alan çok sayıda makale yayınlandı. Yazılarda, Ahmedinecat'm konuşmalarından alıntılarla ve İran'daki icraatlarından örnekler verilerek bu tez kanıtlanmaya çalışıldı. Ahmedinecat'm derin Yahudi düşmanlığına, Navap Safavi'nin ideolojisinden (ki anti-semitizmin ilk kez Safavi kanalıyla İran'a girdiği savlanmaktadır) etkilenen, Holokost'u (Yahudi soykırımı) sorgulayan ve açıkça anti-semitik demeçler veren danışmanı, Muhammed Ali Raminin de katkıda bulunduğu belirtiliyor. Öte yandan, İran Cumhurbaşkanının tehlikeli bir Mehdici değil, sadece kurnaz bir popülist olduğunu ileri sürenler de var. Bu görüşe göre, İran Cumhurbaşkanı sadece Mehdi düşüncesini diriltererek ulemayı elimine etmeye çalışan ve İran halkının Mehdi inancını oya tahvil etme derdinde olan kurnaz ve hırslı bir politikacıdır.[33]

2012'ye girilirken Ahmedinecat'a ve İran'ın nükleer programına karşı olan bu uluslararası kampanya giderek şiddetlendi. İran'ın 1953'te ABD tarafından başlatılan ve daha sonra Batılı ülkeler tarafından geliştirilen nükleer programının nükleer silaha ulaşmasının önünde fazla zaman kalmadığını ileri sürülmeye başlandı. İsrailli yetkililer ve ABD'deki önde gelen neo-con'lar programının durdurulması için "dönülmez noktaya gelinmeden" bir an önce askeri bir saldırı yapılması gerektiğini açıkça ve yüksek sesle telaffuz etmeye başladılar. Obama yönetimi ise, Kasımdaki başkanlık seçimleri öncesinde böyle bir müdahaleye sıcak bakmadığını belirtti. Ancak, Obama'nın Mart 2012'de ABD'deki Yahudi lobisinin en güçlü örgütü olan AIPAC'nin yıllık toplantısında "İsrail'in arkasındayız" demesi, her ne kadar kritik Yahudi oylarını almak için bir manevra olarak görülse de, bazı çevrelerce savaşın er ya da geç olacağına dair kesin bir işaret olarak yorumlandı. Neo-con gazeteci olarak bilinen Daniel Pipes, 5 Mart'taki Obama Netanyahu görüşmesinde İsrail'in, nükleer programını durdurmak için İran'a karşı nükleer silah kullanması olasılığının gündeme gelmiş olabileceğini ima etti.

İngiltere ise, İran'ın nükleer programını sivil amaçlı olarak sürdürebileceğini belirterek İran'a bu yönde, yaptırımlar ve diplomasi yoluyla, baskı yapmak için halen zaman olduğunu ve bunlar tüketilmeden yapılacak bir saldırının haklı olmayacağını açıkladı. ABD'nin destek vereceği bir saldırıya karşı çıkan Rusya ve bazı Batılı İran uzmanları, bunun bütün bölgeye yayılabilecek bir savaşı başlatabileceğini savundular. İran'ın vurulmasının ve ardından alabileceği Hürmüz Boğazını kapatmak gibi önlemlerin, petrol fiyatlarını görülmemiş ölçüde yükselterek zaten krizli bir dönemden geçen dünya ekonomisini tam bir darboğaza sokacağı ve İran kadar, hâlihazırda ekonomik kriz yaşayan ülkeleri de vuracağı belirtildi. İran ın vurulması halinde özellikle ABD topraklarında nasıl misillemelere girişebileceği konusunda da çok çeşitli felaket senaryoları geliştirildi. Bunlar, İran'ın ABD'de konuşlandırmış olması muhtemel Hizbullah militanlarına peş peşe saldırılar yaptırabileceği yolunda öngörüleri de içeriyor.[34]

İran'a saldırı konusu, ABD'nin yanı sıra İsrail'de de büyük bir iç çekişmeyi başlattı. Üst düzey askeri yetkililer ve Mossad'ın önde gelen yetkililerinin İran'ın henüz nükleer silaha sanıldığı kadar yakın olmadığını savunarak saldırıya karşı çıktıkları belirtilirken, Meir Dagan gibi bazı emekli Mossad mensupları ve askerler, açıkça saldırı karşıtı demeçler vermeye başladılar. İsrail'deki sol çevreler de, böyle bir saldırının üstelik ABD'nin desteği alınmadan yapılması halinde, İsrail halkının İran'ın misillemesi ile büyük bir tehlike ile karşı karşıya kalacağını belirterek saldırıyı asıl teşvik edenlerin İsrail'i global amaçları için kullanmak isteyen neo-con'lar olduğunu ileri sürdüler. Başbakan Binyamin Netanyahu ise, asıl acilen önlem alınmazsa İsrail'in yeni bir Holokost ile karşı karşıya kalabileceğini tekrarlayarak, İran'ın barışçı çözüm için aylarla ifade edilebilecek kadar vaktinin kaldığı uyarısını yaptı. Savunma Bakanı Ehud Barak, **"Saldıracağız, ama tarih belirleyemedik"** dedi. İran ise bütün bu tehditlere tehditle karşılık vererek, saldırması halinde bunun İsrail'in sonu olacağı uyarısında bulundu.[35]

İsrail'in ve neo-con'ların İran'a saldırı isteklerinin ardında gerçekte ne olduğu da tartışma konusu olmaya devam etti. Mesela, savaş çıkarsa bunun İran'ın İsrail'in varlığına tehdit etmesinden değil, diğer pek çok savaş gibi, global güçlerin çıkarına olduğu için çıkacağı yolundaki görüş, özellikle ilginçti. Conn Hallinan, (mevcut kapitalist sisteme muhalefeti ile tanınan "Counterpunch" ta) İran'ın dünya petrolünün önemli bir bölümünü sağlaması nedeniyle savaşın kesinlikle küresel etkilerinin olacağına da dikkat çekti. Yazar, giderek

katılaşan İran'a yönelik yaptırımların önünde sonunda bir savaş ile sonuçlanmasının kaçınılmaz olduğunu belirtti. Muhtemel bir savaşın İran'da şu anda son seçim sonuçlarının da kanıtladığı gibi popüler olmayan Ahmedinecat yönetimini güçlendireceği ve halen en önemli iç aktörlerden birisi olan Devrim Muhafızlarına muhalefeti tamamen ezmesi için paha biçilmez bir fırsat vereceği öngörüsünde de bulundu. Washington'un bölgeyi yakından izleyen deneyimli kalemlerinden David İgnatus da, İran'a uygulanan yaptırımların zaten krizde olan ülke ekonomisini daha da zora sokarak bir rejim değişikliğine yol açabileceğini ileri sürdü. Seçimlerden sonra gücü elinde topladığı için nükleer program konusundaki kararları da alma yetkisine sahip olan Hamaney'in, Batı ya ödün vermesi halinde itibarının zedeleneceğini ama vermemesi halinde de yaptırımların rejimi güçten düşüreceğini dolayısıyla, iki yoldan birini seçmek zorunda olduğunu yazdı. Bu çerçevede, rejim için en tercih edilebilir durumun saldırıya uğramak olacağını belirtti. Bunun Ahmedinecat ile Hamaney arasında süregelen güç mücadelesini nasıl etkileyebileceği konusunda ise yorumda bulunmadı.[36] Fakat Batı ile nükleer müzakereler sürerken uğranılacak bir saldırının, Hamaney'e İran halkı nezdinde büyük puan kaybettireceği kolaylıkla öngörülebilir.

Kuşkusuz İran'a yönelik muhtemel bir saldırının amacının rejimi değiştirmek ve bazı global güçlerin ekmeğine yağ sürmek olacağı yolundaki en iddialı ve çarpıcı haberi Amerikan Dışişleri Bakanlığının kriptolarını sızdırarak ün kazanan Wikileaks, haklı ya da haksız olarak "gölge CIA" olarak anılan Stratfor düşünce kuruluşunun iç yazışmalarını açıklarken verdi. Kuruluşun üst düzey analistleri arasında Kasım 2011 yapılan iç yazışmalarda, önemli bir İsrailli kaynaktan alındığı belirtilen, İsrail'in İran'ın nükleer programının çok büyük bir bölümünü ülkeye gönderdiği (Kürt ya da Halkın Mücahitlerine mensup) gerillalarla yok ettiğine dair bir istihbarat üzerinde duruluyor. İstihbarat raporunda, Tahran yakınlarında bir süre önce meydana gelmiş olan, 17 Devrim Muhafızının ölümüne yol açan ve İran yönetimince "cephane patlaması" olarak nitelenen büyük patlamanın aslında kritik önemdeki bir nükleer tesisin imhası olduğu belirtiliyor. (Yazışmalarda, Barak'ın bu patlamadan memnuniyet duyduğu yolundaki AFP haberine de yer veriliyor.) Bu çerçevede, İsrail'in İran'a ancak başka ülke ya da güçlerin çıkarları gerektirdiği için saldıracağı (ki petrol fiyatlarının yükselmesinden en fazla Rusya ve Çin'in kazançlı çıkacağı yorumu yapılıyor) ve 48 saat sürmesi planlanan saldırının nükleer tesisleri yok etmeye değil, İran'ı paralelize ederek rejimi değiştirme amacına odaklanacağı ileri sürülüyor. Raporda, muhtemel bir saldırı sırasında Hamas ya da

Hizbullah'ın İsrail'e saldırmaması için, İsrail'in önce saldırılarını Gazze, Lübnan ve Suriye üzerinde yoğunlaştıracağı belirtiliyor. Nitekim Mart sonunda İsrail'in Gazze'ye yönelik saldırıları da bu istihbaratın bir teyidi olarak görülebilir. Aynı şekilde, nükleer programla ilgili İranlı bilim adamlarının birer ikişer öldürülmesinin ardında Mossad ile Halkın Mücahitleri işbirliği olduğunu öne süren İranlı yetkililerin açıklamalarının da doğrulandığı düşünülebilir. Yukarıda sözünü ettiğimiz, ünlü gazeteci Hersh'nin, Halkın Mücahitleri militanlarının Nevada çölünde Amerikan istihbaratı ve Mossad tarafından İran'da operasyonlar yapmak üzere eğitildikleri, yolundaki haberi de bu açıklamalarla uyumludur.

İsrail'in, İran'a her an bir saldırıda bulunabileceği beklentisi oluşmuşken, savaş karşıtı uyarılar da arttı. Mesela, İran İslam Devrimi'nin gerçekleşmesinde büyük payı olduğu öne sürülen Brzezinsky, İran ile savaşın kesinlikle ABD'nin çıkarlarına hizmet etmeyeceğini söyledi. Şubat başında kitap boyunca alıntılar yaptığımız Trita Parsi, Obama yönetimi

yetkililerinin, iki yıl önce Türkiye ve Brezilya'nın başlattığı diplomasi girişimini sürdürmeme kararından pişmanlık duymaya başladıklarını belirterek yaptırımların kaldırılması karşılığında İran'ın anlaşmaya yanaşabileceğini söyledi. 22 Şubat'ta Hamaney, nükleer silahları yasaklayan fetvasını tekrarlayarak İran'ın hiçbir zaman nükleer silah üretme peşinde olmayacağını açıkladı.

Mart başında İsrail'in Maariv gazetesi, Netanyahu'nun İran'a saldırmayı ABD'nin desteği karşılığında Kasım ayındaki Amerikan başkanlık seçimleri sonrasına ertelemeyi kabul ettiğini ileri sürdü. Bu haberin yerelmasından bir gün önce, P5+1 olarak bilinen BM Güvenlik Konseyi üyeleri ve Almanya, İran'ın yaklaşık bir yıl önce sekteye uğrayan nükleer müzakerelere tekrar başlanması teklifini kabul ettiklerini açıkladılar. 4 Nisan'da Rafsancani'nin ABD ile diyalog çağrısı yapmasının ardından, 9 Nisan'da İran'ın Atom Enerjisi Ajansı Başkanı Feridun Abbasi, Batının diğer koşullarını (uranyum zenginleştirilmesinin tamamen durdurulması, Kum kenti yakınlarında bir dağın altında bulunan Fardo nükleer tesisinin hemen kapatılması gibi) kabul etmeyeceklerini ancak tıbbi araştırmalar için gereken miktarı depoladıktan sonra yüzde 20 saflıktaki uranyum zenginleştirmesini durdurabileceklerini açıkladı. Abbasi, İran'ın sadece sivil amaçlar için gereken yüzde 3,5 saflığındaki uranyum zenginleştirmesini sürdürebileceğini söyledi. Nerede yapılacağı konusundaki tartışmalardan ve belirsizlikten sonra, planlandığı gibi 14 Nisan'da İstanbulda gerçekleştirilen İran ve P5+1 arasındaki müzakerelerin olumlu geçtiği ve Bağdat'ta 23 Mayıs'ta devam edileceği açıklandı. P5+1 'in, bu konudaki endişeleri giderdikten sonra İran'ın barışçı amaçlarla nükleer enerji programı yürütmeye hakkı olduğunu kabul ettiğini, İran'ın da adım adım müzakere yöntemiyle yaptırımlar kalktıkça nükleer programından ödün vereceğinin anlaşıldığı belirtildi. **İsrail Başbakanı Netanyahu ise, İran'a 5 hafta daha uranyum zenginleştirmesini için süre tanındığını belirterek Batıyı sert bir şekilde eleştirdi. Netanyahu, 18 Nisan'da Holokost kurbanlarını anma gününde de, İsrail için Holokost tehlikesinin devam ettiğini ve Batı durdurmazsa İsrail'in İran'ı mutlaka durduracağını söyledi.**[37]

Notlar

1* Jean-Pierre Filiu, The Return of Political Mahdism, 21 Mayıs 2009,Current Trends in Islamist Ideology vol. 8, Hudson Institute,http://www.currenttrends.org/research/detail/the-return-of-political-mahdism 2* Arif Mulyadi, "From the Individual Faith to the Social Responsibility, Islamic

Messianism (Mahdism)" ,The Scientifıc Committee of the Second International Conference of Mahdism Doctrine,http://www.mahdaviat-conference. com/vdchtinzd23nw. 102.html; Khalaji,"Apocalyptic Politics; Arif Keskin "İran, Ahmedinejad ve Radikal Muhafazakârların Doğuş Süreci", www. turksam.org

3* Mehdi Khalaji, "Apocalyptic Politics: On the Rationality of Iranian Policy", Policy Focus #79, The Washington Institute for Near East Policy; Selin Çağlayan, İsrail Sözlüğü, İstanbul, 2004, ss. 410-12 4* Olivier Roy-Ferhad Khosrokhavar, İran: Bir Devrimin Tükenişi, Türkçe Baskı, 2000,Giriş 5* Çağlayan, age. ss. 410-18

6* Dr. Timothy R. Furnish, "A Western View on Iran's WMD Goal: Nuclearizing the Eschaton, or Pre-Stocking the Mahdi's Arsenal?" INEGMA.Ocak 2011 1* fean-Pierre Filiu, The Return of Political Mahdism; Mehdi Khalaji, "Apocalyptic Politics, ISCAN News http://www.iscannews.ir.fa.ShowNewsItemID=154100 alıntılayan Khaliji agm.

8* Anton La Guardia, "Divine mission' driving Iran's new leader", 14 Ocak 2006, http://wvvw.telegraph.co.uk/news/vvorldnews/middleeast/iran/15078i8/ Divine-mission-driving-Irans-new-leader.htm ; Mohebat Ahdiyyih, "Ahmadinejad and the Mahdi", Middle East Quarterly Sonbahar 2008, ss. 27-36 9* SharifNews (Tahran), 30 Ekim, 2005, alıntılayan Ahdiyyih, age 10* http://www.mahdaviat-conference.com/vsdc%7D7q87a-2k,8.-y5a2.html 11* Bright Future Nevvs Agencv."President Ahmadi nejad said that 'Turning to mahdism is the only way for the survival of humanity",2.conference 2006.http://www.mahdaviat-conference.com/vdccaOql 82bqx.y-2.html 12* Ahdiyyih, agm

13* The 7th International Conference of Mahdism Doctrine, http://www.mahdaviat-conference.com/vdcebo8oijh8z.klj.html 14* Khalaji, agm.

15* Dr. İsmail K. Poonawala, "Some Thoughts on the Origins of Mahdism (Islamic Messianism) and its Socio-Political Function", http://www.bfnews. ir/vdcawyne.49n0m 1 gtk4.html

* 16 Islam's Mahdi: Bringer of peace or vvar? 11 Ağustos 2009 ,http://www.

wnd.com/index.php?fa=PAGE.view8rpageId=106362#ixzzlITkyiloCl 17* Pres. Ahmadinejad in letter to Pope Benedict, 9 Ekim 2010, http://www. bfnews.ir/vdcjmaet.uqeaiz29fu.html

18* Timothy R. Furnish, "Dueling Messiahs: Jesus v. the Mahdi in Iran", The

Lutheran Witness, February 2009, pp. 17-20

19* Ahdiyyih, agm.

20* Khalaji.agm.

21* Ahdiyyih, agm; Mehdi Khaliji, "Iranian Parliamentary Elections and Ahmadinezhad's Discontents, 2 Mayıs 2008,washingtoni nstitute.org

22* Ahdiyyih, agm.

23* Khaliji, "Apocalyptic Politics ...

24* Ahdiyyih, agm.; Mahmoud Sadri, "Hojjatiya," Encyclopedia Iranica [El]; Jawdat al-Qazwini,"The School of Qum," içinde Falih ' Abd al-Jabbar, Ayatollahs, Sufıs and Ideologues: State Religion and Social Movements in Iraq (Londra, Saqi Books, 2002), ss. 265-281 alıntılayan Furnish, agm.

25* Mazyar Mokfi ve Charles Recknagel, "Could Ahmadinejad's Mix of Mysticism and Politics Lead to a Power Grab?"Radio FreeEurope/Radio Liberty, 5 Ağustos, 2009, alıntılayan Furnish

26* Ali Ensari, "Iran under Ahmadinejad:populism and its malcontents", International Affairs 84:4,2008 ,The Royal Institute of International Affairs

27* Said Hajjarian, "az anjoman-e hojjatia ta madoon-e anjomaniha," http:// norooznews.ir/note8;article/note/3928.php alıntılayan Khalaji, "Apocalyptic Politics...

28* Shirazi'nin biografisi için bkz. " Sayed Monir al-Din Hosseini Shirazi", Khaterat (Tehran: Markaz Asnad-e Enqelab Eslami, 2004 [AHS 1383]); Dafrar-e Farhangestan-e oloom-e Eslami, Yadi az Ostad (Qom: Entesharat-e Fajr-e Velayat, 2001 [AHS 1380]). Akademi ve ideolojisi hakkında bkz. Daftar-e Farhangestan-e Oloom-e Eslami, Zaroorat-e Mohandessi-e Ejtemai (Qom: Entesharat-e fajr-e Velayat, 2001 [AHS 1380]) alıntılayan Khalaji, "Apocalyptic Politics...

29* http://www.baztab.com/print.phpid=47589 alıntılayan Khalaji, "Apocalyptic Politics...

30* .Khalaji, agm. Yazar bu bilgileri Tahranda, Hamaney'in bürosuna yakın bağlantısı olan iki dinadamı ile 2007 Nisanında yaptığı mülakatlara dayandırıyor.

31* Ahmedinecat'ın Mekke konuşmasının metni http://www.fardanews.com/ show/?id=43144 alıntılayan Khalaji.agm

32* Khalaji, agm.

33* Khalaji, "Apocalyptic Politics..., Ahdiyyih, "Ahmadinejad and the Mahdi"; Filiu, The Return of Political Mahdism; La Guardia, "Divine mission; Furnish, A Western Viewon Irans WMD Goal; Daniel Pipes, "The Mystical Menace of Mahmoud Ahmadinejad" ,New York Sun, 10 Ocak, 2006, http://www. danielpipes.org/3258/the-mystical-menace-of-mahmoud-ahmadinejad; Reza Khalili: "An Ex-CLA Spy Explains Iran's Quest for Nuclear Weapons," Christian Science Monitor, 24 Mart, 2010; Sean Osborne, "Armageddon and the Hojjatieh Sect of İslam," Northeast Intelligence Network, 31 Ocak, 2006; Reuven Paz, "Hotwiring the Apocalypse: Jihadi Salafı Attitude [sic] toward Hizballah and Iran," The Project for the Research of Islamist Mo-

vements, Cilt. 4, No. 4 (2006); Meir Javedanfar, "Ahmadinejad's Messianic Connections," The Guardian, 6 Mayıs, 2009; Amuzegar, "The Ahmadinejad Era: Preparing for the Apocalypse," Journal of International Affairs, Cilt. 60, Sayı 2 (İlkbahar/Yaz 2007), s. 4; "Netanyahu to Obama: Stop Iran—or I Will," The Atlantic, 2 Nisan, 2009; Jonathon Steele, "Lost in Translation," The Guardian, 14 Haziran, 2006; "Iranian President at Tehran Conference: 'Very Soon, This

Stain of Disgrace Will be Purged from the Çenter of the Islamic World—and This is Attainable," MEMRI Special Dispatch No. 1013, 28 Ekim, 2005

34* İran nükleer programı hakkında ayrıntılı bilgi ve İran'ın tezini anlamak için Bkz. Arzu Celalifer Ekinci, İran Nükleer Krizi, UŞAK; MJ Rosenberg, "US: Edging closer tovvards war with Iran?", Al Jazeera English, 4 Aralık 2011;"U.S. anxiety grows över possible Israeli plans on Iran", Reuters, 3 Şubat 2012, http://www.haaretz.com/; Matthew Kroenig, "Time to Attack Iran", Foreign Affairs Ocak/Şubat 2012; Fariborz Ghadar, "Tit for Tat:Dealing with İran", CSIS,csis.org; 24 Şubat 2012; Conn Hallinan, "The Slide to War", counter punch.org, 24-26 Şubat 2012; "Iran seeks Middle East domination, must be stopped: Peres", Press TV, 4 Mart 2012. "Obama warns against effects of 'prematüre' military action on Iran", Haaretz ve The Associated Press, 6 Mart 2012, http://www.haaretz.com/; Barry Rubin, "The Real Meaning of Obama's New Policy: War Is Inevitable", Gloria Çenter, 7 Mart 2012, http://www.gloria-center.org/; Daniel Pipes, "Why I Am Not Writing About Iran", 6 Mart 2012, http://www.danielpipes.org/; "U.K's Cameron: No justification for Israeli attack on Iran", Haaretz, 16 Mart 2011; "Russia warns Israel: Attacking Iran catastrophic for Middle East", Press TV, 22 Şubat 2011; Herbert I. London, "Sovereignty and Suzerainty in the Israeli, U.S. Relationship", http://www.herblondon.Org/l 1353/israel-us-relationship, 14 Mart 2012; Shibley Telhami, "Americans on Israel and the Iranian Nuclear Program", Brookings Institution, 12 Mart 2012, http://www.brookings.edu/ reports/2012/0312_israel_iran_poll_telhami.aspx?e= 1; Ne wsha Tavakolian/ Polaris "In Din Över Iran, Rattling Sabers Echo", The New York Times, 22 Şubat, 2012; Gary Sick, "Are we headed for a Bay of Pigs in Iran?", CNN, 5 Mart 2012, cnn.com; Nicholas D. Kristof, "The False Debate About Attacking Iran", NYTimes.com, 24 Mart 2012, http://www.nytimes.com/2012/03/25/ opinion/sunday/kristof-the-false-debate-about-attacking-iran.html?_r=l

35* Conn M. Hallinan, "Israelis divided on whacking Iran", Dispatches from the Edge, 20 Şubat 2012; "New Israel Air Force chief is a victory for common sense", Haaretz, 7 Şubat 2012, Dünya Haber Bülteni, "Barak: Saldıracağız ama tarih belirleyemedik!", 22 Mart 2012, http://www.dunyabulteni.net/; Zvi Bar'el, "Israel should notify its citizens before striking Iran", Haaretz, 21 Mart 2011, http://www.haaretz.com/; Reza Khalili, "Iran rattles sabers:'l 1.000 missües ready to launch at Israel,US targets", dailycaller.com, 11 Mart 2012

36* Hallinan, "The Slide to War", counterpunch.org, 24-26 Şubat 2012 ; David Ignatius, "US campaign may shake Iran", 12 Mart 2012, commercialappeal.

com

Wikileaks, "Global Intelligence Fileş", e-mail ID 185945 "Israel-Iran-Barak hails munitions blast", 24 Şubat 2012, wikileaks.org; Hersh, "Our man in İran"; "Brzezinsky against war", Pomedwire, pomed.org, 22 Şubat 2012 ; Iran will never seek nuclear weapons: Leader,22 Şubat 2012, http://www. presstv.ir/detail/228014.html: Nur Özkan Erbay, Trita Parsi: "ABD ve İran arasındaki gerginlikten kâr edenler var", http://www.usasabah.com/ Roportajlar/2012/02/06/abdnin-onde-gelen-iran-uzmanlarindan-drtrita-parsi ; Alparslan Esmer,"Washington Türkiye ve Brezilya'nın Barış Girişimini Kabul Etmeliydi",03 Şubat 2012, http://www.voanews.com/ turkish/news/Washington-Turkiye-ve-Brezilyanin-iran-Baris-GirisiminiKabul-Etmeliydi-138662554.htm; Israel Insider "Report: Netanyahu OKed delay of Iran attack till after the election for bunker-busters", 8 Mart 2012, israeliinsider.net; A. Savyon and Y. Mansharof, "Rafsanjani Calls For Dialogue With the U.S.", mermi.org, 4 Nisan 2012; New York Times,"Iran's Nuclear Program (Nuclear Talks, 2012)", 9 Nisan 2012; Fioward LaFranchi, "Iran nuclear talks: Is compromise offer from Tehran good news?",9 Nisan 2012,CSMonitor.com; David Ignatius, "A Deal in the Works With Iran?" 18 Nisan 2012, realclearpolitics.com; EA, "Obama's Special Advisor Offers 3 Signals on Nuke Talks" 19 Nisan 2012, enduringamerica.com; Yom Hashoah Address by PM Netanyahu, MFA, 19 Nisan, 2012 ,Israel MFA Online

Sh:293-319

Kaynak: Selin Çağlayan, Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran Mehdi'yi Beklerken, Cinius Yayınlarıİnceleme Araştırma Eleştiri, BİRİNCİ BASKI: Haziran, 2012, İstanbul

ALİ ŞERİATİ: DEVRİMİN TAŞLARINI DÖŞEYEN MİSTİK

Ali Şeriati (1933-1977) pek çoklarına göre, İran İslam Devrimi'ni mümkün kılan kişidir. Devrimin ideologudur. Mevlana'nın barışçı mistik felsefesinden olduğu kadar Franz Fanon' un şiddeti kutsayan görüşlerinden de etkilenmiştir. Batı kültürü tarafından asimile edilmeye karşıdır ancak Batı'dan öğrenilecek şeyler de olduğu kanısındadır. Batılı hocalarına karşı hayranlığını hiç saklamamıştır. Kimilerine göre Marksist, kimilerine göre İslamcı bir sosyalist, kimilerine göre de Marksizmi "olması gerektiği gibi" sert bir şekilde eleştiren dini bütün bir Müslüman'dır. 44 yaşındaki esrarlı ölümü kadar, kişiliği ve görüşleri hakkındaki tartışma da halen bütün hızıyla sürmektedir. Bu çerçevede, son dönemde İran yönetiminin muhaliflerince yine gündeme getirilen Şeriati'nin güçlü muhalif fikirlerinin, İran'ın tarihinde oynadığı hayati rolü geleceğinde de tekrarlamaya aday olduğunu söylemek aşırı bir spekülasyon olmayacaktır.

Diğerlerinden Farklı Bir Çocuk

Şeriati, İran'ın kuzey doğusunda Meşhet yakınlarındaki Kahak köyünde doğdu. Yardımseverliği ile ünlü köklü bir ulema ailesinden geliyordu. Dedesi Horasan'ın Mazinan köyüne dini otorite olması için davet edilmiş ve aile buraya yerleşmişti. Babası Muhammed Taghi Şeraiti Mazinani, ünlü Meşhet Medresesinde eğitim görmüştü ancak daha sonra din eğitimini yarıda bırakarak resmi eğitim sistemine bağlı bir öğretmen olmayı tercih etti. Çünkü gençlerin modern zamanın gereklerine uygun bir din eğitim alması gerektiğini düşünüyordu. Böylece kendisini genç Müslüman entelektüeller yetiştirmeye adadı, sarığını ve cüppesini çıkararak Batı tarzı elbiseler giydi, onlarla iletişim kurabilmek için gençlerin dilini öğrendi ve aile geleneğini bozarak Mazinan'a dönmedi.

1941'te, Rıza Şah'ın tahta geçirilmesinin ardından ülkede siyasi ve dini faaliyetlere izin verildi. Bir yandan Tudeh Partisi örgütlenirken, diğer yandan eski bir molla olan ancak daha sonra laikliğin savunuculuğunu üstlenen ünlü yazar Ahmet Kasravi (Kesrevi), İslam'da bir sapma olarak gördüğü Şiiliğin temellerini sorguluyordu ve ilerleyen yıllarda bunu hayatıyla ödeyecekti. Bu atmosferde baba Şeriati tek başına, "İslam'ın ilerici ruhunun" propagandasını yapmaya girişti. 1944'te Meşhet'te, "İslami Gerçekleri Tanıtma Merkezi'ni (İGTM) kurdu. Amacı ateizmi vaaz eden komünist propaganda ile mücadele etmekti. Ayrıca, ulemanın dar kafalılığının Kasravi'nin kollarına ittiği Müslüman entelektüelleri kazanmayı amaçlıyordu. Ne ki, kısa sürede Meşhet'in geleneksel uleması ile karşı karşıya gelecekti. Ali Şeriati'ye göre, 1941 ertesinde entelektüellerde Marksist eğilimler vardı, dinciler ise gericiydi. Bu nedenle dinci entelektüeller kendilerini boşlukta hissediyorlardı. Baba Şeriati onlara üçüncü bir yol açmıştı.[1]

Ali Rahnema'ya göre, Tudeh'in İran'daki ilerici güçler arasında giderek güç kazanması Tâki Şeriati'nin de Marksist fikirlere ilgi duymasına yol açtı. Dolayısıyla, daha 1940 sonlarında Marksizm ile İslam arasında diyalektik bir ilişki kuruldu. Seküler Tudeh'e rakip olarak ortaya çıkan İGTM, partinin pek çok fikrini benimsemek zorunda kaldı.[2] 1953'te Musaddık'a karşı yapılan darbe ertesinde, İGTM Musaddık yanlılarının üssü haline geldi. Aynı yıl Musaddık çizgisini sürdürmek üzere kurulan Milli Direniş Hareketinde (MDH), İGTM'nin pek çok üyesini de yer alıyordu. Aynı sıralarda Meşhet'te aktif olan, " Nehzad -e Khoda Parastan-e Socialist-Allah'a İnanan Sosyalistler Hareketi" (AİSH ya da Hüdaperest Sosyalistler) de MDH' ya katıldı. Aralarında Tâki Şeriati'nin 20 yaşındaki oğlu Ali de vardı.

Ali Şeriati ailesinin ilk çocuğuydu. İlkokulda, çalışkan, sessiz ama düzensizdi. Yalnız bir çocuktu, dış dünya ile pek bağlantısı yoktu. Daha sonra bu yılları için,“Diğerlerinden farklı bir çocuktum” diyeçekti.[3] Yaşına göre çok ileri kitaplar okuyordu, ilkokulda bir yandan Victor Hugo’nun Sefiller’ini okurken bir yandan da vitaminler ve sinemaya ilişkin kitapları hatmediyordu. Lisenin ilk yıllarında felsefe ve mistizme merak sardı. Babasının 2 bin kitaplık kütüphanesine gömüldü, bu nedenle pek çok genç entelektüelin devam ettiği İGTM’nin seminerlerine pek az katıldı. Şeriati’ye göre, onu babasının eğitimi şekillendirmişti. “Çevresindeki mahalle hocalarının telkinleriyle şartlandırmak, geleneksel kültürün içerisine hapsetmek yerine onu, zengin kütüphanesindeki kitaplarla baş başa bırakmayı tercih etmesinin düşünce zenginliğinde çok önemli payı olmuştu. Onurun, özgürlüğün ve inancın önemini ondan öğretmişti.”Rahnema, evde aldığı eğitimin onu kalabalıklara karışmayacak ve bundan zevk almayacak denli kendi kendine yeten birisi haline getirdiği yorumunu yapar. Arapça, sosyal bilimler ve din dersleri yanında en fazla edebiyat ve felsefe üzerinde yoğunlaşmıştı. İranlı şairlerin yanında mistizm ve sembolizmi kaynaştıran Belçikalı yazar Maurice Maeterlinck’den özellikle, “Mumu söndürdüğümüzde alevi nereye gider?” sorusundan çok etkilenmişti.[4]

Şeriati, ilk önemli kişilik buhranını yaşadığında 13 yaşındadır. Bu sırada, Schopenhauer, Kafka ve Sıddık Hidayet okumaktadır. Onların etkisiyle dini inançları kökünden sarsılır, güven veren, Allah'ın var olduğu duygusunun yerini şüphe ve endişe almıştır ve Allah olmadan var olmak genç Şeriati için son derece ürkütücüdür. Kendisini felsefi bir çıkmaz içinde bulur, ya delirecek ya intihar edecektir.[5] Ancak Batılı felsefinin karıştırdığı aklı, huzuru Mevlana’nın Mesnevisinde bulacaktır. İntiharı düşündüğü bir Meşhet akşamında onu Mesneviden dizeler kurtarır. Mevlana’nın mistizmi genç Şeriati üzerinde silinmez bir iz bırakacak daha sonraları “ideal insan’ın üç boyutunu özgürlük, eşitlik ve mistizm olarak tanımlayacaktır.[6]

İdeal insan modeli Abu Zer

Şeriati, Meşhet Öğretmen Okuluna girdiğinde hayatın anlamı ve insanın dünyadaki sorumlulukları üzerine kafa yormaktaydı. İşte bu dönemde İslam’ı,“ideal hayatı ve toplumu” anlamada ve tanımlamada bilgisel bir araç olarak keşfetti. İslam toplumundaki ideal insan modelini ise Abu Zerde buldu. Sonunda huzura kavuşmuştu artık hayat anlamlıydı. İlk ciddi eserlerinde, “Tarikh-e Takamol-e Falsafe-Felsefenin Gelişiminin Tarihi” 1953, Abu Zer Gifari (1956), İslam’ı diğer siyasi, felsefi, sosyo-ekonomik düşünce okullarından ayırmakta, geleneksel olarak nötr olan Islami kavramları modernize ve politize ederek, modern sosyo-ekonomik ve siyasi kavramlara Islami bir yorum getirmektedir. Bu eserlerinde bir Müslüman’ın toplumdaki görevlerine de dikkat çekmekte, bunu yaparken de, “Allah’a İnanan Sosyalistler Hareketi’nin öne sürdüğü fikirlerden etkilendiği görülmektedir.

Ebu-Zer Gifari, aslında Mısırlı yazar Abdülhamid Cevdet el Seher’in çağdaş bir eseridir. Şeriati her ne kadar bu Arapça metnin tercümesini yapmışsa da, kendi yorum ve görüşlerini de serbestçe eklediğini ifade etmiştir. O kadar ki, yazarla tercüme edenin fikirlerini birbirinden ayırmak olanaksız hale gelmiştir. Rahnema’ya göre, Ebu-Zer Gifari karakterinde Şeriati, bir kahraman, bir model bir sembol yaratmıştır. Abu -Zer, zenginlik, güç ve hatta dini otoriteye karşı, fakir ve ezilen alt sınıfın otantik İslam’ının kurtarıcısıdır. İslam imparatorluğunun yüce yöneticisine karşı tek adam; inançlı, kararlı, devrimci Müslüman, eşitlik, kardeşlik, özgürlük ve adaleti savunmaktadır. Kitabın, İslamiyet’in ilk yayıldığı

dönemde yaşayan Ebu-Zer'in gerçek hayatını ne kadar yansıttığı ikincil bir konudur. Çünkü kitabın amacı, sahte değerlerin, sahte kahramanların çağında gerçek İslam'a ilişkin bir hatırlatma yapmak bir ders vermektir. Ayrıca Ebu-Zer'i keşfi Şeriati'yi, İran'a Batılı yazarların eserleriyle giren eşitlik, kardeşlik, adalet ve sosyalizmin aslında İslami mirasın önemli bir parçası olduğuna ikna etmiştir. Bu nedenle gururla Ebu-Zer'in, Fransız Devrimi sonrasında ortaya çıkan bütün egaliteryan (eşitlikçi, demokratik) düşünce okullarının babası olduğunu ilan eder.[7] **Şeriati ileriki yaşlarında giderek derinleşen bir şekilde kendisini Ebu-Zer ile özdeşleştirecek, onun Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin gerçek İslam'ından hiçbir şekilde sapmayışını, Şiiliğin ideallerini, öfke ve isteklerini benimsediğini ifade edecektir.** Rahnema, onun kendini Abu Zer'in reenkarnasyonu gibi hissetmiş olabileceği yorumunu yapar. Çünkü kendisini onu tanımladığı ifadelerle tanımlamıştır. İlginç bir şekilde düşmanları da ona saldırmak için Ebu-Zer'i karalamışlardır. Mesela, Tahranın önemli din adamlarından Hacı Eşref, Ebu-Zer'in adi bir hırsız olduğunu ve ancak iyice yayıldıktan sonra İslam'ı benimsediğini söylemiştir, ölümünden sonra da zamanının Ebu-Zer'i olarak anılmış, yandaşları onu Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin Ebu-Zer için söylediği ileri sürülen, **"Yalnız yaşar, yalnız ölür ve göğe yalnız yükselir"** sözleri ile uğurlanışlardır.[8]

Şeriati ve İslam sosyalizmi

1950-51 yıllarında, Şeriati yoğun bir şekilde Musaddık hareketi ile ilgili tartışmalara ve parti toplantılarına katılacaktır. Bu sıralarda Meşhet'te, İGTM ile yalandan bağlantılı 16 İslam milliyetçisi modernist genç tarafından **"Allaha İnanan Sosyalistler Hareketi (AİSH)"** kurulur. Şeriati de aralarındadır. İslam ile sosyalizmi harmanlamış ve İslam'ın sosyo-ekonomik sisteminin (tek tanrılılığa dayalı), bilimsel sosyalizm olduğuna karar vermişlerdir. Gazeteleri kapitalizm ve feodalizmin imhasını savunmuş, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem ve Hz. Ali kerremallâhü vecheh ve radıya'llâhu anhin sosyalizmin ve demokrasinin ataları olarak tanımlamışlardır. AİSH, 21 Mayıs 1951' de kendi görüşlerini muhafaza ederek, "Hezb-e İran" (İran Partisi) ile birleşir ve Musaddık'ın Ulusal Cephesinin bir parçası olur. 1953'te ayrılır ve "İran Jamiyat Azadi-e Mardom-e İran-İran Halkının Özgürlüğü için Birlik" örgütünü kurar. Şeraiti de örgütün üyesidir. 1953 darbesinden sonra ismini "Hezb-e Mardom-e İran-İran Halk Partisi" olarak tekrar değiştirecektir. Şeriati'nin hareketin bu son halinin içinde olup olmadığı tartışma konusudur. Ancak Musaddık yanlısı, İslami eğilimleri olan gizli Milli Direniş Hareketine (MDH) katıldığı bilinmektedir. Şeriati mitingler düzenlemekte, gizlice kitap ve broşürler basmaktadır. 28 Şubat 1954'te bir arkadaşı ile birlikte tutuklanır ve 17 gün hapsedilir. Bu sırada, Ahmedabad'da ilkokul öğretmenliği yapmaktadır. Bütün bunların arasında sınavlarını vererek edebiyat dalında diploma alır. MDH ile bağlantısı sürmektedir. Horasan gazetesinin yazı işlerinde görevlidir. Burada yazarken ileride yazı ve konuşmalarında kullanacağı üslubunu şekillendirecektir.

1955'te Meşhet Üniversitesinin Edebiyat Bölümüne girer, bir yandan da ilkokul öğretmenliği yapmaktadır. Derin edebi bilgisi ona bir hayran kitlesi kazandırır ve Meşhet'in entelektüel çevrelerinde ünlenmeye başlar. Sadece bilgisi ve şiirleri ile değil, İslam'a getirdiği farklı, ilerici modernist yorumla da ilgi çekmektedir. 1957'de, MDH'nin ülke çapındaki şubelerine saldırılar başlar. Meşhet MDH'nin 14 ileri geleni tutuklanır, bunların arasında Şeriati ve babası da vardır. Askeri bir uçakla Tahrana götürülürler, Musaddık'ın politikasını sürdürmekle suçlanmaktadırlar. Bir ay sonra Şeriati serbest bırakılır. Bu sıralarda bütün İran'da, gençliğin anti-emperyalist ve milliyetçi duyguları sistematik bir şekilde

bastırılmaktadır. Parlamenter demokrasi kısa ömürlü olmuş, bağımsız ve müreffeh bir İran için bütün umutlar kaybolmuştur. Şeraiti bir yandan MDH'nin yeraltı faaliyetlerine katılırken, bir yandan da düşünsel olarak **"Ben kimim?"** sorusuna cevap aradığı ikinci bir kimlik bunalımı, bir özeleştiri ve kendini yenileme dönemi yaşamıştır. Musaddık' dan çok etkilenen (1975'te şiirsel bir yazısında Musaddıkdan "liderim" olarak söz edecektir) ve hareketinin başarısızlığı ile büyük düş kırıklığına uğrayan Şeriati, hayatının diğer bölümünde demokrasi ve özgürlüğe karşı bir tavır alacaktır. Musaddık ve özgürlüğe karşı büyük sevgi beslediği halde, zayıf bir siyasi sistem olan parlamenter demokrasinin gelişmekte olan ülkeler için uygun olmadığına karar verir.[9]

"Zer, zor, tezvir"

Rahnema'ya göre, Musaddık darbesinde ABD'nin oynadığı rol ve Behbahani, Kaşani gibi Ayetullahların işbirlikçi tutumu, İran gençliğini emperyalizmin tarihsel tutumunu, monarşik diktatörlükleri ve ulemanın işbirlikçiliğini açıklayabilen ve bu üçlüye karşı mücadeleyi öngören bir ideoloji olan devrimci komünizme yöneltir.

> Şeriati daha sonra bu "şer üçlüsünü, "Zer" (altın), "Zor"(baskı), "Tezvir" (yalan, aldatma) olarak tanımlayacak ve kafiyeli oluşunun da etkisiyle bu sözcükler çok popüler bir slogana dönüşecektir.[10]

Mustafa Tahir'e göre, "Zer, ekonomiyi, iktisadi güçlülüğü; zor, hükümeti, baskıyı; tezvir ise, halkı uyutmayı, din ya da başka şeyler adına insanı aldatmayı ifade etmektedir. İnsan, insanlığına kavuşmak için bu üç şeyle mücadele etmek durumundadır. Şeriati der ki,

> **'Marksistler, ekonomik farklar ortadan kalkarsa her şey hallolacak, insanlar kardeş olacak sanıyorlar hâlbuki böyle değil.** Eğer zer gitse, ekonomik farklar ortadan kalksa, zor kalsa yine zer ve tezviri yardımcı alacak, yine eski durum devam edecektir. Bu sebeple üçü ile de savaşmak önemlidir. Hatta zer ve zor'u ortadan kaldırsan ve tezvir kalsa, seni hem de Allah'ın ismi ile aldatıp, istismar ederler. Hıristiyanlar Afrika'ya Allah'ın ismi ile gitmediler mi? Onlar, bizzat misyonerler, sömürücülerin temsilcileri idiler.' Şeriati, Kenya eski cumhurbaşkanı Como Kenyata'dan naklen der ki, 'Hıristiyanlar Afrika'ya gittiler, onların ellerine birer İncil verip ardından bütün madenlerini ve kaynaklarını sömürdüler. Yani, İncil'i verdiler, her şeyi aldılar.' Bu gösteriyor ki, Şeriati hem ekonomiye ve hem de zor ve tezvire önem verir; bu üçünün tarih boyu insanlığı insanlığından çıkardığını defalarca vurgulamıştır."[11]

Evlilik ve Paris yılları

Şeriati, üniversitede aynı bölümde okuduğu Puran Razavi ile tanışır. Puran'ın erkek kardeşlerinden birisi, darbe sonrasında anti-Amerikan bir gösteride polis kurşunu ile vurulmuştur ve ismi Şaha karşı öğrenci hareketinin ilk şehidi olarak saygı görmektedir. 15 Temmuz 1958de Meşhet'te evlenirler. Bu evlilikten birisi erkek dört çocukları olacaktır. 5 ay sonra üniversiteden büyük bir başarı ile mezun olur ve yurtdışı bursuyla ödüllendirilir. Nisan 1959da Paris'e gider, eşi ve yeni doğan oğlu bir yıl sonra onu izleyeceklerdir. Şeriati Paris'e karşı bir nefret ve aşk ilişkisi duyacaktır. Bir yandan kentteki ahlaki yozlaşma, kumarhaneler, kabareler, buralardaki kadınların durumu onu iter. Bu açıdan Şeriati Avrupa'yı bütün kültür ve kişilikleri yutan, onları hazmedip manevi değerlerinden vazgeçirip ahlaksız, zevk düşkünü, tüketici materyalistlere dönüştüren, acımasız bir demir canavara benzetir. Bu şer merkezinde, ahlaki ve manevi değerlerini kaybetme korkusu duyar.[12] Diğer yandan ise, eğitim kurulularının alçakgönüllü aydınlarında somutlaşan toplumsal uyanışın ve entelektüel

aydınlanmanın Paris'ine hayrandır. Daha sonra Fransız hocalarından ve ustalarından büyük bir saygı ve minnetle söz edecektir.[13]

Asimile aydın-gerçek aydın

Paris'te Batı modernizasyonunun körleştirdiği 3.dünya aydınları ise, Şeriati'ye göre aynı saygıyı hak etmemektedirler. Batılı burjuva düşüncesini benimseyen ve evlerine döndüklerinde Batı modelini olduğu gibi uygulamaya çalışan bu aydınlar, ona göre emperyalizmin ve kolonyalizmin Truva atları olarak ülkelerinin dışa bağımlılığının ve az gelişmişliğinin daha da artmasına hizmet etmektedirler.[14]

Şeriati ilerde, Batı'da eğitim almış 3.dünya aydınlarını ikiye ayıracaktır. Kendi kültürel ve tarihsel değerlerini tamamen terk ederek Batının ideal ve değerlerini benimseyenler asimile olanlardır. Şeriati, kendi kültürel miraslarını, geleneksel yaşantı ve düşüncelerini modernde ve medeniyet önünde engel olarak gören bu kişileri aydın olarak nitelemez. Bu çerçevede, İranlı bir "asimile" için İslam geleneği de geçmişin bir ürünü ve ülkesinin geri kalma nedenlerinden birisidir. Şeriati'nin, Seyyid Hasan Takizade'nin, "Bu ülkedeki yabancılara (Batıklara) teslim olmalı ve tepeden tırnağa yabancı (Batılı) olmalıyız" sözlerine tepkisi büyüktür.[15] İkincisi, gerçek aydınlardır. Bunlar, peygamberlerin misyonunu vahiy çağından sonra akıl çağına taşıyarak onların izlerinden giderek insanlara bilinç aşılayanlardır. Bu gerçek entelektüellerin, kitleleri içinde bulundukları koşullar konusunda aydınlatma ve başkaldırmalarını sağlayacak bilince ulaştırma misyonları vardır. Bunun için de, kitlelerle ortak bir dile sahip olmaları gerekir ki, bu da ancak kitlelerin inanç sistemini derinlemesine anlamakla mümkün olabilir. Bu, Şeriati'nin kendisinin de bir örneği olduğu Müslüman aydın modelidir.[16] Ancak modern aydınların gözünde İslam, batıl inanç, uyuşukluk, takiye, kurulu düzen savunuculuğu ve ulemanın geriсiliği ile özdeşleşmişti. Şeriati bu nedenle, İslam'ın eylem için ilerici bir araç olduğunu kanıtlamak zorundaydı. Böylece İslam'ın, "gerçek mesajını (bağımsızlık, özgürlük, eşitlik) maneviyatçılığa vurgu yaparak açıkladı ve siyasi baskıya ve ekonomik sömürüye cevaz veren gerici İslam'dan ayırdı."

Şeriati ve Batılı "idolleri"

1960'larda 3.dünya entelektüelleri arasında yangın bir yabancı düşmanlığı varken, İranlı Müslüman entelektüelin prototipi olan Şeriati, Batılı hocalarının ona olan katkılarını hiçbir zaman inkâr etmedi. Pek çok şeyin yanında Batılı eğitimi, onun Şii olmayanların Şiiler hakkındaki yorumlarından haberdar olmasını sağladı. Bu onun Şiilik anlayışını, İran'daki resmi Şiilik anlayışından çok farklı bir boyuta taşıdı. İslam hakkındaki yazıların içeriği ve mesajı ile ilgileniyordu, Şiiler tarafından yazılmamaları önemli değildi. Bir reformist olarak, İslamologların İslam'ı, egaliteryan, humanistik, mistik, isyankâr yönü ile tanıtan analizlerine değer verdi. Şii ulemanın benimsemediği bu kaynakları kullanması, onları çileden çıkardı, Sünni ve Vahhabi olarak suçlanmasına neden oldu. Şeriati İslam'ı sadece Şii olmayanlardan değil, Müslüman olmayanlardan da öğrenmelerini öneriyordu. [17]

Ulema tarafından ona karşı pek çok kez kullanılacak olan "İdollerim" başlığını taşıyan makalesinde, **Batılı hocalarını övüyordu. Bunların başında ünlü Fransız Katolik İslamolog Louis Massignon geliyordu.** Şeriati hocasını, **"dahi", "mükemmel insan", "katıksız iyi, saf ve muhteşem bir ruh"** gibi ifadelerle tanımlıyordu. 1960–62 yılları arasında onun araştırma asistanı olarak çalışmıştı ve bu dönem onda çok önemli değişimlere yol açmıştı. Nasıl ilk gençliğinde Mevlana onun hayata bakışını değiştirdiyse, Massignon da erken olgunluk döneminin hocası oldu. Şeriati, "Bana görme sanatını öğretti" der.

Paris'te iken kitaplarını Farsçaya tercüme etmeye başlar. Şeriati'nin çok etkilendiği bir diğer Batılı ise, tanınmış sosyolog George Gurvitch idi. Paris'te kaldığı 5 yıl boyunca konferanslarına büyük bir istekle katıldı. Bu Yahudi, eski komünist, militan Rus göçmeninin (Stalin ile ters düşerek ülkesinden kaçmıştı) teorilerinden, yaşam tarzından ve hayatı boyunca adaletsizliğe karşı verdiği mücadeleden çok etkilenmişti. Bir anlamda onda Batılı Ebu-Zer'i keşfetmişti. 1972'de babasına yazdığı bir mektupta, Gurvitch'in hayatı boyunca faşizme, Stalin diktasına, Cezayir'deki Fransız kolonyalizmine karşı verdiği mücadele ile Şiiliğin ruhuna, hiç böyle mücadeleler vermemiş olan (İran'ın önemli Merce-i Taklid'lerinden) Ayetullah Milani'den daha yakın olduğunu yazarak, Şiiliğin biçimi ve özü arasında bir ayrıma gidecekti.

Franz Fanon ona 3. dünya dayanışmasını ve enternasyonalizmini, Avrupa modeli gelişmeyi reddetmeyi, "yeni bir fikir" ve "yeni bir tarih" üzerinde "yeni bir insan" oluşturmak için 3. bir dünyanın gerekliliğini öğretti.[18] Cezayir Bağımsızlık mücadelesinin ideologu olarak tanınan ve diğer 3. dünya bağımsızlık hareketlerinin de izinden gittiği, kolonyalizmin boyunduruğundan kurtulmak için şiddeti kutsayan Fanon, Şeriati üzerinde derin izler bıraktı. Şeriati, "Ölen Kolonyalizm" kitabına Fanon'un bir önsöz yazmasını ister, bu hiçbir zaman gerçekleşmez ancak anti-kolonyal savaşta İslam'ın rolü hakkında mektuplaşırlar. Fanon, İslam'ı 3. dünyanın kendi kimliğini ve bağımsızlığını keşfetmesinde bir çıkış noktası olarak görmüştür. Şeriati pek çok yazısında, sonuç bölümünü Farsçaya çevirdiği Fanon'un **"Wretched of the Earth-Yeryüzünün Lanetlileri"** kitabına göndermeler yapmıştır.

Şeriati, derslerine katıldığı Jacques Berque'den dini sosyolojik açıdan görmeyi öğrendi. Paul Sartre'ın eserleri ona insanın özgür olması ve her türlü baskıya karşı çıkması gerektiğini öğretti. Jean Cocteau insan ruhunun ne kadar gelişip, çiçek açabileceğini, gösterdi. Alexis Carrel'in çalışmalarından bilim ve inancın bir arada olabileceğini öğrendi. Carrel'in Nobel Ödülü, onun için bir kişinin bilimsel olabileceğini ancak bunun bilimin açıklayamadığı metafizik güçlere inanmasını engellemeyeceğini ve dinin sadece batıl inançla bağlantılı olduğu tezinin yanlışlığını ortaya koyan bir kanıt gibiydi.[19] Paris'e yeni gittiğinde Carrel'in "Dualar" kitabını bularak çevirmeye başladı, daha sonra Carrel ve Max Planck'ı bilim adamlarının maneviyata eğilimli olmalarına örnek olarak verecekti.[20]

Paris'te siyasi çalışmalar

Şeriati'nin Paris'te hareketli bir siyasi hayatı da olmuştu. Musaddık yanlısı İranlı öğrenciler ve Cezayir Ulusal Bağımsızlık Cephesi (FLN) yanlıları ile yakın temastaydı. İranlı öğrenciler ile İran'da ne yapılması gerektiğini tartışıyordu. İranlı Öğrenciler Konfederasyonuna katıldı. Ulusal Cephe ile bağlantısını korudu. Mehdi Bazergan'ın ve diğer İslamcı aydınların, İran Özgürlük Hareketi ile yakın bağlantılar kurduysa da Rahnema'ya göre, aksi yöndeki iddialar da olmasına karşın, hiç bir zaman üyesi olmadı. Musaddık yanlısı muhalif yayın organlarına çokça yazdı. **Genellikle mahlas kullanıyordu, bunlardan birisi isminin harflerinden oluşan Şem idi. Bu mahlas üzerine, Fransızca mum anlamına gelen Chandel isimli kurmaca bir karakter inşa etti.** Prof. Chandel, mükemmel bir düşünür ve müçtehit idi ve Şeriati'nin Toplu Eserlerinde yansıttığı bütün görüşlerini savunuyordu. 1962'de Ulusal Cephenin Avrupa'daki ilk kongresinden sonra, yayın organı "İran-e Azad-Özgür İran" m editörü oldu.

1962-63 yılında zamanının büyük bölümünü İran rejimine muhalefet çalışmaları ile geçiriyordu. FLN'nin strateji ve taktikleri ile askeri kanadı ALN'nin (Cezayir Ulusal Kurtuluş Ordusu) başarılarından etkilenen Şeriati, silahlı eylemin gerekliliği konusunda ikna oldu. Bu,

kendisini davaya adamış, iyi eğitilmiş, profesyonel, örgütsel bağımsızlığa sahip, yeraltında faaliyet gösteren küçük bir devrimci grup tarafından gerçekleştirilmeliydi. İran Özgürlük Hareketinin ABD'deki temsilcilerinden (devrim sonrasının ileride değineceğimiz dışişleri bakanı) İbrahim Yezdi'ye yazdığı bir mektupta, Şah rejiminin silahlı mücadele ile devrilmesi için özel bir birim kurulması gerektiğini savunuyordu. Bu birimin üyelerini yurtdışındaki İranlı militan entelektüeller oluşturacaktı. FLN'nin, 1945'te Mısır ve Avrupa'daki bütün Cezayirli öğrencileri geri dönüp dağlara çıkmaya çağırması stratejisi izlenecekti. Bu çerçevede Şeriati arkadaşlarına, bölgedeki ilerici bir ülkede düzenlemeyi planladığı eğitim kampına hangi tarihte katılabileceklerini dahi sorar.[21] Fakat Şeriati'nin entelektüellerden devrimci bir öncü hareket oluşturma fikri gerçekleşmez, hem entelektüellerde bunun için gereken istek yoktur, hem de Şeriati İran'da devrim için objektif koşulların oluştuğu tezinden vazgeçmiştir. 1963 Haziranında, Tahran'da Humeyni'yi ana muhalefet figürüne dönüştüren olaylar gelişirken, o Paris'tedir. İslamcı hareketi, rejim karşıtlığı ve İslami özelliği nedeniyle desteklemektedir. "Musaddık ulusal lider, Humeyni dini lider" başlıklı bir makale yazar ama Avrupa'daki Ulusal Cephe yöneticileri ."Musaddık tek ulusal liderdir" diyerek yazıyı reddederler.[22]

İran'a dönüş

Siyasi çalışmalara çok fazla vakit ayıran Şeriati, Sorbonne Edebiyat Fakültesini güçlükle bitirerek 1964'te ailesi ile birlikte İrana dönmek üzere yola çıkar. Türk-İran sınırında, yurtdışında iken rejime muhalefet ettiği gerekçesiyle tutuklanır, 1.5 ay sonra serbest bırakılacaktır. Şeriati bundan sonra, kalan 13 yılını radikal bir İslamcı ideoloji oluşturmaya adayacaktır. İlk 3 yılı büyük bir düş kırıklığı içerisinde geçer, mesajlarını ulaştırmak için üniversite kitlesine ihtiyacı vardır ama bütün çabalarına karşın bir üniversitede iş bulamaz. Meşhet civarında lise öğretmenliği yapmaktadır. İranlıların siyasete karşı ilgisizliği de, onun için ayrı bir düş kırıklığı nedenidir.

"Kevir" ve Şeriati'nin bilgiyi arama yolculuğu

Massignon'un, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin yakın çevresinden bir İranlı olan Salman halikındaki kitabını Farsçaya çevirir. Kevir (Çöl) isimli otobiyografik kitabı da, aynı dönemin ürünüdür. Kevir, şiirsel bir dille yazılmış, **"Samimi, cesur ve açık bir psikolojik değerlendirmedir... Bu mistik çalışma Şeriati'nin bir sufı olarak kendi içindeki bilgiyi arama yolculuğu hakkında da ipuçları vermektedir... Şeriati'nin kendisini bir 20. yüzyıl Mesih'i olarak gördüğü yolundaki inancını yansıtan çok önemli bir belgedir."** [23]

Rahnema'ya göre, Şeriati'nin kendisine biçtiği misyon, emperyalizm ve kolonyalizm çağında ekonomik, siyasal ve kültürel baskı altındaki halkını uyandırmak ve özgürlüğüne kavuşturmaktır. Düş kırıklığını ve bunalımını Mesihi bir misyona dönüştürmek için kendine özgü sufızmi kullanmıştır. Şeriati'nin manevi gücünün kaynağı olan Kevir'de, içerdiği bütün olumsuz duygulara karşın tünelin ucunda ışık vardır. Kitap, sadece onun devrimci misyonuna meşruiyet kazandırmakla kalmayıp bu misyonun başarısını da müjdeler. Daha sonra eserleri arasından ikisini seçmesini söyleseler, kendisi için Kevir'i halkı için ise "İslam Şinasi-İslamoloji" yi seçeceğini söyleyecektir.[24]

"İslam Şinasi" ve ideal İslam

1967'de nihayet Meşhet Üniversitesinde bir tarih öğretmenliği bulur, dört yıl sürecek bu dönemde giderek artan bir popülariteye sahip olacaktır. Dersleri kısa sürede büyük bir ün kazanır. Batılı akademik jargona olan hâkimiyeti onu her şeyi bilen süper bir hoca statüsüne yükseltmiştir. Üstelik sosyal ve ekonomik sorunları İslami terimlerle açıklamakta ve bunlara

İslami çözümler sunmaktadır. Alışılmamış öğretme yöntemleri, çekici üslubu ve konuşmalarının zengin içeriği izleyenleri büyülemektedir. Üniversite kampüsü Şeriati modeli; peş peşe sigara içen, dalgın, isyankâr filozof, gençlerle dolmuştur. Böylece ilk hedefi olan, geleceğin muhtemel İslamcı entelektüellerinin ilgisini çekmeyi başarmıştır. Onlara, inancı ne olursa olsun İrana siyasi ve sosyal değişim getirmeyi amaçlayan militan entelektüelin, dini mirasını öğrenerek onun dili ile konuşması gerektiğini göstermeye çalışır. Eğer, ortak dil, tarih ve kültürü paylaşmazlar ise, sosyal ve ekonomik sorunları ve çözümlerini kitlelere anlatmakta başarısız olacaklardır.

Şeriati'ye göre, İran halkının ortak kültür, tarih ve dili İslam'dadır. İslam öncesi tarihi de parlaktır ama kitleler tarafında çoktan unutulmuştur. Dolayısıyla otantik İran kimliği, İslam ve Şii'dir. Başarılı olmak isteyen militan entelektüeller, İslam'ın dilini, sembollerini, kodlarını, kahramanlarını ve nihayet ideolojisini değişim için bir araç olarak kullanmak zorundadırlar. Fakat öncelikle, İslam ideolojisinin saf hale getirilmesi ve sadece kaderci bir ahret ideolojisi olmaktan çıkarılarak, hem bugünle hem de ahretle ilgili isyancı bir düşünce akımı haline getirilmesi gerekmektedir. Bunun için de bir İslam Rönesans'ı gerçekleştirilmelidir. Şeriati bu misyonu yüklenmiştir.

1969 Ocak'ın da, "İslam Şinasi" basılır. Önsözünde, "1924'te Osmanlı İmparatorluğu yıkıldı ve İslamiyet büyük bir darbe yedi" diye yazar. İranlı Marksist ve entelektüellerin, "Osmanlı İmparatorluğunu çok büyük bir imparatorluk olarak mı kabul ediyorsunuz?" sorusuna "**Benim onların zulmüyle işim yoktur, yalnız bildiğim bir şey var ki Avrupa'da Allahu Ekber sesi vardı. Ben bunu takdir ediyorum Osmanlı'da. Dünyada İslam'ın bir azameti vardı,"** cevabını verir. [25] Kitap, İslam tarihi hakkındaki konferanslarının bir derlemesidir ve Şeriati'nin daha sonraki hayatı boyunca savunacağı fikirlerin işaretleri de bulunmaktadır, önce, Batının asimile ettiği entelektüellere daha sonra ulemaya çatar. Kitabın, İran'da bilimsel ve analitik İslam anlayışına doğru atılmış ilk adım olduğunu savunur. "Orijinal İslam" olarak isimlendirdiği ve ilk İslam kaynaklarına dayandırdığı bu İslam'ı, var olan İslam'dan ayırır. Şeriati'nin gönderme yaptığı ilk kaynaklar, Kuran, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem ve Şii imamlarının sünneti ile 4 halifenin icraatlarıdır. Ulema, sadece Şii kaynakları kullanmadığı için (geleneksel Şii düşüncesi Hz. Ali dışındaki halifeleri kabul etmez) onu çok ağır bir şekilde eleştirecektir. "İslam Şinasi", Rahnema'ya göre Şeriati'nin akademik ve iyi belgelenmiş az sayıdaki eserlerinden birisidir. Çünkü gençlerden öylesine büyük bir ilgi görmüştür ki, bu kitaptan sonra akademik araştırmalarını bırakıp propaganda faaliyetlerine ve konferanslara ağırlık vermiştir. Bunu eleştirenlere, sosyal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmak için akademik araştırmalar yapmanın sadece zaman kaybı olacağı cevabını vermiştir.[26]

Kitap üç amaca hizmet etmiştir. Öncelikle ideal ve orijinal İslam olarak, modern, eşitlikçi ve demokratik bir İslam sunmuştur. İkincisi, ideal İslam'a ulaşılmasının önündeki engelleri tanımlamıştır. Üçüncü olarak ise, bu engelleri aşmanın niçin tevhide inanan gerçek Müslümanların yükümlülüğü olduğunu açıklamıştır. İslam'ın, aksine iddialara karşın, en başından beri modern kavramlarla uyumlu olduğunu kanıtlamayı amaçlamıştır. Mesela, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve selleme dayandırarak, İslam'a göre akıl ve dinin eşdeğer olduğunu ileri sürer. Kuranın, evrimin çeşitli nosyonlarını açıkladığını, dolayısıyla Darwin'in evrim teorisinin İslami açıdan savunulabilir olduğu tezini ortaya atar.

Siyasi açıdan, İslam'ın demokrasi üzerine inşa edildiğini, "şura" ve "icma'nın bunun

örnekleri olduğunu, "içtihat" ın ise, düşünce, ifade ve din özgürlüğünü içerdiğini vurgular. İdeal İslam ekonomisi şu özelliklere sahiptir, "eşitlik, sömürünün yasaklanması, sınıflı toplumun oluşmasının engellenmesi ve tüketimde mükemmel eşitliği sağlayan bir ekonomik sistemin uygulanması." İslam felsefesi konusunda ise, bireyin hem özgür hem kısıtlı olduğunu belirtir, özgür iradeye sahip olmakla birlikte determinizme tâbidir. Determenistik çerçeve, sosyal ve tarihi gelişim sürecini yöneten genel bir yasadır ki, bu Hegelyan bir bakışla ideal veya kusursuz olana doğru evrilir. Şeriati bunu, "Tarihin insandaki Tanrının uyanmasına doğru ilerlemesi" olarak tanımlayacaktır. Ona göre, diyalektik dönüşüm süreci sosyal ve tarihsel gelişim sürecinin anahtarıdır, diyalektik metodu kabul eder. Tez, anti-tez ve sentez, tarihsel gelişimin genel tabiatını açıklamak için kullanılabilir. Bu çerçevede, Marksist "tarihsel aşamalar" önermesini benimser ve halkı tarihsel gelişimin ardındaki gerçek güç olarak kabul eder.

Rahnema'ya göre, bu bağlamda Şeriati'nin dünya görüşü çelişkilidir. Çünkü tanrıya inanca ve vahiye dayalı dini idealizm ile akla ve bilimsel araştırmaya dayalı materyalizmi harmanlar. Şeriati'nin bu eklektik yaklaşımı, (kökeni Allaha İnanan Sosyalistler Hareketidir) hem İran'daki komünistleri hem de ulemayı kızdırır. Daha sonra Şeriati kendi İslam ideolojisini geliştirecek ve İslam doktrininin "geometrik formunu" eksiksiz bir inanç sistemi olarak formüle edecektir.[27] "İslam Şinasi'nin ikinci amacı, Allah'ın düzenine kimlerin karşı çıkarak insanların mükemmelliğe varmasını engellediğini ortaya koymaktı. Burada Şeriati, Pehlevi monarşisini ve kurumsallaşmış ulemayı işaret etmekteydi. Putperestliğin sadece Allah'ın reddedilmesinden ibaret olmadığını, Allah'ın tekelinde olan eylemleri icra edenlerin kendilerini Allah ile bir tutanların da, bunun modern bir örneği olduğunu ileri sürdü. Kişi kültü, insana tapma ya da bir bireyin diğerini gözü kapalı takip etmesi de bir çeşit putperestlikti. Şeriati, böylelikle monarşiyi isim vermeden hedef gösterse de ulemaya saldırısı doğrudandı. Ulemanın her dediğine uyan bir kişinin de putperest olduğunu, İslam'da bir ruhban sınıfı olmadığını çünkü Allah ile kulunun ilişkisinin doğrudan olduğunu vurgulayarak, kurumsallaşmış dinin, din ve ulema dogmatizmine yol açacağını belirtti. Son olarak "İslam Şinasî", Müslümanların niçin putperestliğe karşı çıkması gerektiğini göstermeyi amaçlar. Şeriati, halkı değişimin katalizörü olarak tanımladıktan sonra, bu kez halkı adaletsiz otoriteye karşı çıkması için cesaretlendirmeye girişir. Cehalet, korku ve aç gözlülük bütün günah ve sapmaların kaynağıdır. "Muvahhit" yani tek tanrılı birey bu şer üçlüsüne karşı bağışıklığa sahiptir. Çünkü sadece Allah'tan korkulması ve ona koşulsuz saygı gösterilmesi gerektiğini bilir. Şeriati'nin muvahhit'i ideal bir İslam devrimcisinin özelliklerine sahiptir; bağımsız, korkusuz, egosuz, sadece Allah'ın önünde eğilen, güvenilir. Rahnema'ya göre, Şeriati'nin bu naif genellemesi; reddetme, direnme ve putperest gücün bütün kaynakları ile (diktatörlük, kapitalist sistem, sisteme dâhil olmuş ulema gibi) savaşmak için, harekete geçirici bir siyasi davete dönüşmektedir. Şeriati Müslümanları, bu tarihi ve devrimci olayı gerçekleştirecek biricik sosyal itici güç olarak nitelendirerek, yüceltiyordu. Çünkü tek tanrıya inananlar olarak putperestlerle bir arada var olamazlardı. Bu, bütün sahte tanrılara isyan etmek için bir davetti.[28]

"İslam Şinasi'nin 1969'da basılması ile birlikte geleneksel ulema ile ciddi bir çatışma içerisine girdi. İslam'ı ikiye ayırıyordu. Kurumsallaşmış İslam ve militan İslam. Birincisi, gelirini de sağlayan mal sahibi sınıfa bağımlıydı, diğeri "dinamik İslam" her türlü adaletsizlikle savaşıyordu. Kitap, geleneksel ulema tarafından şiddetle eleştirildi, Şeriati

lanetlendi. En büyük düşmanlarından Şeyh Muhammed Ali Ensari, "İslam ve Şii tarihinde son 1000 yılda Şeriati kadar tehlikeli ve pervasız bir düşman görülmedi" diye yazdı.[29]

"Hüseyniye-i İrşad" Enstitüsü

Haziran 1971'de, Meşhet Üniversitesindeki görevine son verilince Şeriati Tahrana giderek zamanını radikal ve modernist bir İslam Üniversitesine dönüştürmeye çalıştığı "Hüseyniye-i İrşad" Enstitüsünde geçirmeye başladı. Şeriati Paris'ten döndükten sonra, rejim muhalifi önemli düşünürlerden birisi olan Ayetullah Talekani ile din ve sosyal bilimleri yeni bir bakış açısıyla öğretecek böyle bir enstitü kurmak için çalışmalara başlamıştı. Enstitü kapatılıncaya dek de birlikte çalıştılar.[30]

İkisi arasında yakın bir ilişki olduğu ve Şeriati'nin, Telekani'nin görüşlerinden çok etkilendiği belirtilir. Hüseyniye-i İrşad, cami yerine konferans salonu yapmak fikri ile bir binanın 2 bin sandalyeli büyük bir salona dönüştürülmesiyle ortaya çıkmıştı. İsmi de rüşd (aydınlanma) yeri anlamına geliyordu. Şeriati'nin Cuma akşamları verdiği konferanslara halkın ilgisi büyüktü. Önce İslam Şinasi (yani İslam'ı tanıtma) derslerine başladı, her dersine yaklaşık beş bin kişi katılıyordu. Ülkenin dört bir yanından, köylerden, şehirlerden geliyorlardı. Savak ajanları camilerde, dersleri izleyen genç Müslümanlarla Mollaların arasını açmak için, **"Şeriati Sünnilik ve Vahhabiliği anlatıyor"** diyerek anti-propaganda yaptılar ama halk pek etkilenmedi. Her konferansı 4-5 saat sürmesine karşın halk sonuna kadar dinliyordu. Şeriati hızla konuşuyordu. Niye diye soranlara, **"Çünkü vakit yok"** cevabını veriyordu. Tahran'da kalacak paraları olmadığı halde uzaktan gelip gece tekrar dönen yoksul gençlere Şeriati, **"Benim ümidim sizsiniz"** diyordu. [31] Yaşanan gelişmeler Enstitüyü giderek daha radikal ve gençler arasında daha popüler hale getirecekti. O yıl, Şah kontrolü tamamen ele geçirebilmek için olağanüstü baskı yöntemlerine başvurdu. İran'ın 2500 yıllık monarşisinin kutlandığı muhteşem törenlerde dünyaya Pehlevi hanedanının 2500 yıllık Pers uygarlığının bir mirasçısı olduğu mesajını vermek istedi. 8 Şubat 1971'de, Marksist-Leninist Halkın Fedaileri örgütü bir jandarma karakoluna saldırdı. Saldırıya katılanlar uzun çatışmalar sonucunda yakalanarak kurşuna dizildiler. Küba ve Çin devrimi taktiklerini uygulayarak kırsal kesimi Şaha karşı ayaklandırma denemesinin İran'ın koşullarına uymadığı böylece ortaya çıkmıştı. Yaz sonunda örgüt baraj, elektrik santrali gibi stratejik hedeflere saldırmaya başladı. Bunların sonucunda 105 kişi tutuklandı ve 1972 baharından örgütün kurucuları idam edildi.

Şeriati, o dönemde İran'daki gerilla grupları arasında popüler olan, terörü kullanarak profesyonel öncü gruplarla devrimi gerçekleştirme teorisine inanmıyordu. Ona göre, henüz devrim için gereken sübjektif sosyal koşullar oluşmamıştı. Fakat hep karşı olduğu Pehlevi rejimini hedef alan gerilla saldırılarına da kayıtsız değildi. Üslubu giderek radikalleşiyordu, öldürülenler ve hapsedilenler arasında arkadaşları da vardı. Özellikle Halkın Fedaileri örgütünün kurucuları Meşhet'ten yakın arkadaşlarıydı. Operasyonlara başlamadan önce konuşmuşlar ama anlaşamamışlardı. Şeriati, devrimci bir İslam ideolojisinin halk arasında tam olarak benimsenmeden harekete geçilmemesi gerektiğini düşünüyordu. Ancak gerilla saldırıları, baskı ve arkadaşlarının birer birer ölümü Şeriati'nin üslubunun daha da radikalleşmesine neden oldu. İmam Ali gibi bir Mesih ve liderin gelip halkı kılıcıyla kurtararak, yeniden gerçek İslam düşüncesi üzerine adaletli bir sistem kurmasına gerek olduğunu söylüyordu, özellikle 13 Kasım 1971'de, bir yandan gerilla saldırıları sürerken yaptığı**, "Şii olmanın getirdiği sorumluluklar"** başlıklı ünlü konuşmasında; Alevi (Hz. Ali'nin peşinden gidenler anlamında) Şifleri olarak tanımladığı devrimci Şiflerin sorumlulukları

olduğunu, canlarına mal olsa da, baskıya, sömürüye, despotluğa, haksızlığa, bir sınıfın yönetimine, pragmatizme, cahillik ve korkuya karşı çıkmaları gerektiğini vurguladı. Böylece Şah'ın devrilmesi için açıkça çağrı yapmış oluyordu. Aynı konuşmasında İmam Hüseyin'in, adaletsizliği temsil eden Yezid yönetimine karşı savaşmak için hayatını feda ettiğini hatırlatarak sonradan çok ünlenecek olan sloganını ilk kez telaffuz etti, **"Her ay Muharrem, her gün aşure, her yer Kerbela."** Böylece Şii kültürünün motiflerini kullanarak, Şaha karşı kutsal bir savaşa girişme zamanının geldiğini ilan ediyordu.

Sekiz yıl sonra devrim sırasında milyonlarca İranlı meydanlarda bu sloganı haykıracaktı. 19 Kasım 1972'de, Şeriati'nin silahlı mücadelenin Şii İslam'ına uygun bir strateji olduğunu söylemesinden üç hafta sonra, "Hüseyniye-i İrşad" güvenlik güçlerince kapatıldı. Bu, Enstitü ve Şeriati hakkında on kadar kitap yazan ulemanın zaferiydi. Merce-i Taklid Ayetullah Hoi, Ayetullah Milani, Ayetullah Rohani, Ayetullah

Tabatabai, Şeriati 'nin yazılarının satılması, alınması ve okunmasını yasaklayan bir fetva yayınlamışlardı. Taraftarlarının Enstitüdeki toplantılara katılmasını da yasaklamışlardı. Şah'ın Ekim 1972'de Şiraz'ı ziyareti sırasında, etkin bir kısım ulemanın Şeriati'nin, "Alevi Şiiliği ve Safevi Şiiliği" isimli konuşmasını Şaha göstererek susturulmasını istedikleri ileri sürülmüştür.[32]

Hapishane günleri

Hüseyniye-i İrşad toplantılarına Halkın Mücahitlerinin pek çok üyesinin düzenli katılımı, yönetimi Şeriati'nin örgütle yakından bağlantılı olduğuna ikna etmişti. Tutuklanacağını anlayan Şeriati saklandı. Ağustos 1973'te babası ve kayınbiraderi tutuklanarak Şeraiti teslim oluncaya kadar serbest bırakılmayacakları açıklandı. Bir ay süren pazarlıklardan sonra Şeriati teslim oldu. 18 ay işkenceleri ile ünlü hapishane Komiteh'de hücre hapsinde tutuldu. Genellikle, siyasi mahkûmların burada tutulduktan sonra televizyonda yayınlanan ustaca kotarılmış mülakatlarla davalarını reddetmeleri sağlanırdı. Şeriati, bütün baskılara karşın bunu yapmayı reddetti.

Şeriati'nin hapishane günleri hakkında çevresindekilere şunları söylediği ileri sürülür,

"Bana ruhen işkence ediyorlardı, hiç fiziki işkence yapmadılar. Dünya Kızılay Teşkilatından gelip, bana bakıyorlardı, işkence izi bulamıyorlardı. Hâlbuki benim odam işkence odasının yanı idi. Kulağıma 24 saat işkence sesleri geliyordu. İşkence ettikleri kişiler bağırıyordu ve hepsini çok net duyuyordum. Bana işkenceyi bu şekilde yapıyorlardı... Bir defasında bir genç kıza işkence ediyorlardı ve bana küfrederse bırakacaklarını söylüyorlardı. Devamlı vuruyorlardı kıza, bütün sesleri duyuyordum. Fakat kız bana küfretmedi, işkencelerle şehit oldu. O zaman kendimi çok alçak biri gibi hissettim, çok yıprattı beni. Demek dedim bu gibi insanlar var, bir defa küfretmemek için hayatını veriyor. Düşmana zerrece bilgi vermiyor, yardım etmiyor. Çok etkiledi beni, yetiştirdi bu olaylar... Orada yapılan işkencelerle tedirgindim, çok sıkılıyordum. Hatta bir gün öyle bir duruma geldim ki, içimden ajanları çağırıp, gelin ne istiyorsanız söyleyeyim, diyesim geldi. Benden, eski günler için pişman olduğuma dair bir yazı istiyorlardı. 'Gençliktir, eski günlerde demişimdir, dediklerime pişmanım de bitsin,' diyorlardı. O anda hemen namaza durdum. İyice bunaldığım an hemen namaza dururdum. İşkencelerin etkisinden kurtulmak için bunu yapardım. Namaza durdum ve tahiyyata ve selam vaktine geldiğimde gördüm ki ben yalnız değilim. Es'selamü aleyke eyyühennebiyyü verahmetullahi ve berekatühü... dedim, yalnız olmadığımı gördüm.

Gerçekten bir Müslüman, akıllı bir Müslüman yalnız olsa selam vermez, mademki ben selam veriyorum, Peygamber oradadır, orada durmuş ben onunla selâmlaşıyorum. Es'selamü aleyna ve ala ibadillahissalihin... Selam size ve bütün salih insanlara... Onlar da benimleydi. Es'selamü aleyküm verahmetullah, selam bütün tabiata ve insanlığa. Okudum durdum, güçlendim, yalnız değildim. Yeni bir hayat kazandım ve yoluma devam ettim." [33]

Mart 1975'te, mahkemeye çıkmadan serbest bırakıldı. Bunda, Şeriati'nin Paris yıllarından arkadaşı Cezayir Dışişleri Bakanı Abdülaziz Buteflika'nm aracılığının etkisi olduğu söylenir. Şeriati hapisten çıktıktan sonra sıkı gözetim altına alındı, kitapları yasaklanmıştı ve onları bulundurmak bile tutuklanma nedeniydi oysa bu daha çok okunmalarını teşvik etti. Hapishanede geçirdiği günler, onu "romantik bir reformist" olarak gören devrimciler arasında bile prestijini arttırmıştı. Şeriati'nin "ismini lekelemek isteyen" yönetim, 1967'de yayınlanmış Marksizmi sorgulayan bir yazısını Kayhan gazetesinde, **"Marksizm İslam'a Karşı"** başlığı ile yeni yazılmış gibi yayınladı. Bu numara büyük ölçüde etkili oldu çünkü Şeriati bunu yalanlayabilecek imkânlara sahip değildi, zamanını yazarak ve Tahran gecelerinde gizlice küçük gruplarla sohbet toplantıları yaparak geçiriyordu.

Ocak 1977'de, geleceğin İran İslam Cumhuriyeti dini lideri Ali Hamaney ve ideologu Ayetullah Motahari ve Fahreddin Hicazi ile bir grup öğrencinin önünde ilginç bir toplantı yaparak, dönemin sorunları üzerine konuştu. İslam'ın anti-emperyalizm ve kapitalizm ile uzlaşmaz çelişkileri olduğunu ancak Marksizmle olan çelişkilerinin uzlaşabilir olduğunu söyledi. Dolayısıyla emperyalist cephe düşman, Marksist cephe ise rakipti. Bu bağlamda, İslam ideolojisini temel alan bir "İslam Manifestosu" nun ilanını önerdi. Hayatının geri kalan kısmını bu misyona, yeni bir İslami dünya görüşü hazırlayıp sunmaya adayacaktı.[34]

Mistizm, özgürlük ve eşitlik

Şeriati'nin bu tarihten ölümüne dek olan dönemde yazıları üç tema üzerinde yoğunlaşır, aşk ve mistizm, özgürlük, sosyal adalet arayışı. Bu üçlüyü, mistizm, özgürlük ve eşitlik olarak da ifade etmiştir. Mistizm ona göre insanın özünün doğal manifestosudur ve metafiziğe ulaşmasına imkân tanır. Bireye, alışılmış olanın ötesine doğru rehberlik ederek, ilahi manevi mükemmelliğe doğru gelişmesini mümkün kılar.

Şeriati özgürlüğü, **"Özgürlük, özgürlüğü kutsar"** sözü ile yücelterek, klasik anarşist söylemiyle, **"Seni zincirleyen herkesten ve her şeyden nefret ederim"** der.

Siyasi özgürlüğe olan inancına karşın, bireysel özgürlük konusunda liberal değildir. Özgürlük planlı ve bir amaca yönelik olmalıdır. Bu, onun "yönetilen demokrasi" anlayışının bir ürünüdür. Bu çerçevede, Lenin'in devrimci liderlik kavramına sadık kalır. İdeal devrimci lider halkın devrimci eğitimini üstlenmelidir. Bütün geleneksel Müslümanlar gibi, bireysel özgürlüğün kısmi bir özgürlük sağlayacağını oysa amaca yönelik İslami özgürlüğün tüm kısıtlamalardan kurtaracağını savunur. Son yazıları, kapitalizm ve burjuva değerlerine olan nefretini açıkça ortaya koyar. Kapitalizm yok edilmelidir, kapitalizm sadece adalet, eşitlik gibi özelliklerden yoksun olmakla kalmayıp sömürücü ve ahlaksızdır da, tüm gerçek değerleri yok eder. İnsanı Allah gibi olmaktan alıkoyar. Eşitliği ve sosyal adaleti sağlayacak sistem sosyalizmdir. Sosyalizm önemlidir çünkü insanı, "Allah'ın ruhunun taşıyıcısını", sömürücü özel mülkiyet sahipliği ve mikroplu burjuva değerleri gibi bandajlardan kurtarır. Şeriati'nin ideal toplumu, Allah'a inanca dayalı, etik ve manevi değerlerle yönetilen sosyalist ekonomik sistemdir.[35]

Şüpheli ölüm

16 Mayıs 1977'de, Şeriati SAVAK'ı atlatarak İran'dan çıkmayı başarır. Ali Şeriati ismi ile ülkeyi terk etmesi mümkün olmadığı için eşi Puran, Ali Mazinani adına pasaport başvurusunda bulunmuştur. Yaklaşık bir ay sonra bunun farkına varan SAVAK, yurtdışındaki ajanlarına Şeriati'yi bulmaları ve yakın takibe almaları talimatını verir. Şeriati önce Brüksel'e ardından Londra'ya uçmuştur. Eşi ve çocukları daha sonra ona katılacaklardır. Ama sadece iki kızının ülkeden çıkışına izin verilir. Şeriati kızlarını karşılayarak onları kiraladığı eve götürür, ertesi sabah (19 Temmuz 1977) evin döşemeleri üzerinde cesedi bulunur. **Cesedi inceleyen bir İngiliz kardiyolog kalp krizi teşhisi koyar.**

44 yaşındaki bu şüpheli ölümünden, taraftarları SAVAK'ı sorumlu tuttular. Şeriati'nin, eşinin İran'da bir tür rehin olarak kalması nedeniyle geçmişte ailesine yapılanları hatırlayıp muhtemel bir psikolojik şok yaşadığı ve bunun da kalp krizine yol açmış olabileceği yorumu da yapılmakla beraber, bu güne dek ölümü üzerindeki esrar perdesi aralanamadı. Dolayısıyla SAVAK'a yönelik suçlamalar da halen geçerliliğini sürdürüyor. Şeriati'nin cesedini Londrada gören az sayıdaki kişilerden birisi olan ünlü İranlı düşünür Abdülkerim Suruş ise, yakın zamanda verdiği bir mülakatta, onun öldürüldüğüne dair herhangi bir işarete rastlanmadığını ve yapılan otopsi sonucu kalp krizine yenik düştüğü sonucuna varıldığını belirtti. Şeriati'nin öldürüldüğü yolundaki söylentilerin, o dönemde Şah'ı karalamak için çıkarıldığına inandığını söyledi.[36]

Aslında Belçika'dan Amerika'da öğrenim gören oğlu İhsana yazdığı son mektupta bu yorumu doğrular niteliktedir.

"Anladığım kadarı ile sona doğru gidiyorum. Kendimde ihtiyarlık ve zayıflığı daha çok hissediyorum. Bu durumum beni kafesten çıkmaya zorluyor. Buna girişince de kanatlarım kırılıyor vücudum kan ve yara içinde kalıyor, nefesim kesilerek düşüyorum. Duvarlar daralıp, tavanlar alçalıp pencereler sıkıştırdıkça, kaygan bir çukura düşmüş bir karınca gibi oluyorum. Dertler çok ağırlaşmış, benim harikulade gücüm tahammül edemez olmuş, dert tanelerini toplamak için sabrım kalmamış ve yine iç dünyamın dışında her şey, bir takım hederler, siyahlıklar, kirlilikler, kötülükler, facialar, musibetler, düşüşler, harabeler, sel, deprem, kıtlık, kölelik, yabancılık, kendinden kopmalık, vesvese... Son olarak (Maurice) Maeterlinck' in oğluna yazdığı şiiri, ben de ölüm döşeğimde sana tekrarlıyorum;

Ve sen oğlum

Şimdi

Asayı eline al

Çarıkları giy

Yükünü omzuna al

Ve bu yolu

Benim kaldığım yerden

Devam ettir

Ve sen de hayatının sonunda.. ."[37]

Ancak eşi Puran, Şeriati'nin bir kalp krizi ile öldüğüne inanmadığını belirtmiştir. "Benim

şahsi görüşüm kocamın zehirlenerek şehit edildiği yönündedir. Savak Ajanları Ali Şeriati'ye iğne yaptılar. İğne yaptıklarını kendileri de itiraf ettiler. Fakat onun normal şekilde öldüğünü iddia ediyorlar. Ortaya böyle bir iddia atılmasının sebebi cinayetin gizlenmek istenmesi olabilir. Bu konu araştırılmalı."[38]

26 Temmuz 1977'de, cenazesi Şam'a götürülerek mücadelesine büyük hayranlık duyduğu Hz. Zeynep'in türbesinin yakınlarına gömüldü. Şeriati'ye göre, her devrimin iki yönü vardır, kan ve mesaj. İmam Hüseyin, şehitliğin ve kanın sembolüdür. Onun devrimci mesajını yaymak ise Hz. Zeynep'e düşmüştür. Mesajı yayan olmadan tarih, kan ve özveriyi unutur. Şeriati'nin rolü de Hz. Zeynep'inki ile aynıdır. O kan adamı değil öğretmen ve vaizdir. Ölümünün 40. gününde Beyrut'ta yapılan anma töreninde Yaser Arafat şöyle diyecektir, **"Dr. Şeriati sadece İranlı bir savaşçı değildir. Bu bölge ile de sınırlı değildir. O Filistinli, Lübnanlı ve Araptır. Enternasyonal bir savaşçıdır."** Törene katılan örgütler, El-Fetih, Emel, Eritre Halk Kurtuluş Cephesi, İran Özgürlük Hareketi, İran Militan Ulema Örgütü, İranlı Müslüman Öğrenciler Örgütü (Avrupa, ABD, Kanada) Zanzibar Ulusal Kurtuluş Hareketi, Zimbabwe Ulusal Kurtuluş Hareketi, Güney Filipinler Ulusal Kurtuluş Hareketi, bu sözlerin kanıtı gibidir. Tören dünyanın büyük ilgisini çekince bir Şah karşıtı protestoya dönüştürülür. Şeriati, Humeyni, Musaddık, Teleghani ve Montazari'nin fotoğrafları yan yana taşınır. Törene İran'dan katılan, Şaha karşı giderek güçlenen İslamcı muhalefetin Tabatabai, Kutbizadeh, Karazi ve Montazari gibi liderleri bu momentumu korumaya karar verirler. Paris'teki militan ulema, açlık grevine başlayarak İran'daki siyasi mahkûmların serbest bırakılmasını talep eder. Grev, Fransa'da büyük ilgi ve destek görür, o kadar ki İran basınında bile yer alır. Tahran yakınındaki Rey kentinde 120 kişi bir camide gösteri yaparak grevi destekler. 10 Ekim 1977'de, İranlı entelektüeller Tahrandaki Goethe Enstitüsünde Şah rejiminin sansürünü protesto etmek için toplanarak 10 gün boyunca şiirler okuyup konuşmalar yaparlar. Son 50 yılda özgürlük için mücadele eden İranlı entelektüellere saygı duruşunda bulunulurken anılan Şeriati de, bir İslamcı entelektüel olarak İran'ın önde gelen modern entelektüelleri arasındaki yerini almış olur.[39]

Şeriati'ye ilişkin İddialar

CIA ajanlığı

Şeriati, tepkisini çektiği komünist çevrelerce CIA ajanlığı ile suçlanmıştır. Meşhet Üniversitesindeki öğrencilerinden İyreç Sağiri'nin anısı bu açıdan ilginçtir, "1970 yılında Meşhet Firdevsi Üniversitesinde öğrenci idim. Üniversitedeki öğrencilerden biri bana; 'Medeniyetler Tarihi bölümüne Dr. Ali Şeriati adında biri öğretim görevlisi olarak tayin edildi, yarın derse gelecek. Bir CIA ajanıdır, Amerika tarafından gönderilmiş ve Şah tarafından görevlendirilmiştir. Dikkatli ol, ona inanma, seni aldatmasın. İran'daki komünizm hareketini yok etmek için görevlendirildi, hedefi, komünist halk inkılâbını durdurmaktır. Dini değerleri ön plana çıkartmak suretiyle, Marksist halk devrimini engellemek istiyor,' dedi. Bu söylentiler yayılmış, üniversitede ona karşı direnişe geçme kararı almışlardı... (Şeriati'nin) insanları sözleriyle büyüleyerek kendi inancına çektiğini duymuştum. İnsanın aklını çalıyor, iradesini elinden alıyormuş. Duygusal yollardan insana her istediğini telkin ediyormuş. Sonra da insanın ona teslim olmaktan başka çaresi kalmıyormuş. Ben sınıfta Dr.Şeriati'yi, öğrencilerin gözünden düşürmek için kendi kendime karar almıştım. Onun hakkında iyilikle söz eden her öğrenciyle tartışıyordum. Ve sınıfımıza, güzel giyimli, hoş tipli bir adam geldi, çok şakacı ve merhametliydi, insanı çeken sevecen bir yapısı vardı... Sınıfın en son sırasındaki bir

sandalyeyi orta bir yere çekip oturdum, sakız çiğnemeye başladım. Ama o anlattığı dersin konusuna öylesine dalmıştı ki gözü beni görmüyordu... Kendiliğinden beni değiştirmeye başladı. Hakikaten iç dünyamda bir deprem oluyordu. Kendimden ve yaptıklarımdan utandım, niçin bu denli yanlış ve hızlı davranmıştım. Bundan sonra Dr.Şeriati'ye yakın olmaya ve bu yanlışımı telafi etmeye çalıştım." [40]

Masonluk

Şeriati'nin Mason olduğu da iddia edilmiştir. İslamcı hareketlerin, Masonluk ile yakından bağlantılı olduğuna dair iddialar ileri süren web sitesi redmoonrising.com, Şeriati'nin ve babasının Mason olduklarım ileri sürmektedir. Wilhelm Dietl, **"Kutsal Savaş"** isimli kitabında Masonluğunun yanı sıra, Muhammed Tâki Şeriati'nin en azından bir kez İngiliz gizli servisi için çalıştığını da iddia etmektedir. Siteye göre, Şeriati Sorbonne Üniversitesinde bu bağlantısı sayesinde burs bulmuştur.[41]

Şeriati ve geleneği modernize etmek

Şeriati düşüncesini bir de Abbas Manoochehri'nin, "Eleştirel Dini Akıl, Ali Şeriati, Din ve Felsefe Üzerine" isimli makalesinden özetleyerek incelemeye çalışacağız. Şeriati düşüncesini yeni İslam düşüncesi temelinde inceleyen Ervand Abrahamian'a göre, Şeriati, genç kuşak İranlıları sosyal bilimlerden ödünç aldığı Batılı yöntembilim araçlarını uygulayarak İslam öğretisine yöneltmeye çalışmıştı.[42] Fazlur Rahman ise, Şeriati'yi genel İslam düşüncesi çerçevesinde değerlendirmiştir. "İslam ve Modernite" kitabında, Şeriati'yi modern İslam tarihinin en önemli düşünürlerinden birisi olarak niteler. Rahmana göre, ilk kez (11. yüzyılda) İmam Gazali İslam'ı modernize etme girişiminde bulunmuştur. İkinci girişim ise, Şeriati'ye aittir. İkisinin amacı da, Müslüman toplumunu eğitmek için yeni yöntemler oluşturmaktır ve yine her ikisi de zamanlarının baş aşağı olmuş, kurumsallaşmış İslam düşüncesine karşı çıkmışlardır.[43]

Manoochehri ise, Şeriati'nin düşüncesini, dini bir bakış açısıyla seküler modern düşünceyi ele alışı açısından inceler ve onu iki düşünce arasında diyalog başlatan öncülerden birisi olarak niteler. Eserlerinin içeriğine bakıldığında eleştirel modern bir İslamcıdır. İslamcı bir düşünür olarak İslam'ı kişisel bir kendini keşfetme ve sosyal bir kurtuluş kaynağı olarak görür. Makineleşme ve insanın kendine yabancılaşması gibi temelde modern olan sorunlarla da ilgilenmiştir. Yanı sıra, "dine karşı din", "estehmar" (istismar) ve "asimilasyon'gibi kavrayışlarla, hem geleneği hem de moderniteyi eleştirmiş ve alternatif olarak, eşitlik, özgürlük ve mistizmin sentezi olan "yapıcı irfan" vizyonunu önermiştir.

Şeriati, öncelikle Habil ve Kabil örneğine başvurur. Habil ezilenleri, Kabil ezenleri temsil etmektedir. Kabil, Habil'i öldürerek ailesini kontrol altına almış ve güç kazanmıştır. Dinin de benzer bir tarihi vardır. Şeriati'ye göre, dini bakış açısının ilk tarihsel biçimi birlik (tevhit) idi. Bu komün yaşantısıyla uyumluydu. Ancak özel mülkiyetin ortaya çıkışı ve hiyerarşik sosyal yapının oluşmasıyla, bu yeni sosyal yapıdaki karşıtlıkları (tezat) haklı kılacak, çok tanrılı bir bakış açısı oluşmaya başladı.[44] İbrahimi tek tanrılılık (tevhit), ateizme değil, özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile ve "Kabil'in yükselişi" ile oluşan çok tanrılılığa ilk karşı çıkıştı. Dolayısıyla, çok tanrılılık sosyal sınıflaşmanın dini iken, tek tanrılılık ise dinin başlangıcı değil fakat reoryantasyonu idi ve çok tanrılılık ile ters düşmesinin nedeni teolojik değil, çok tanrılı sosyal formasyona sınıfsal hiyerarşi, ırkçılık vb karşı çıkmasıydı. Çok tanrılılık, bir başkasını baskı altında tutma esasına dayalıyken tek tanrılılık, birlik ve dayanışma (ittihat) üzerine kurulu idi. Dünyanın doğa, doğa-üstü, madde ve idea, beden ve ruh ya da bu dünya-öteki dünya gibi

kategorilere ayrılmasına karşı çıkıyordu. Baskıcılık birlik karşıtı, tevhit ise baskıcılık karşıtı olduğu için, tevhidin sosyal yansıması birliğin diyalektiği idi. İnsan topluluğu en başında uzaydaki uyumun bir yansıması olan uyumlu bir beraberlik içerisindeydi. Şu andaki aşamada ise, sosyal gerçek, fiziki dünyanın ontolojik (varlıkların bir hiyerarşiye göre gruplara ayrılması) temellerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla, tarihte her zaman Habil'in ezilen (Mustazafin) ailesi ile Kabil'in ezen (Mustakbarin) ailesiki zenginlik, güç ve sahtekârlık (zar, zor, tezvir) üçlüsü ile sembolize edilmiştir arasında bir çatışma olagelmiştir. Bu tezat, Kabil'in baskıcı otoritesine bir alternatif olarak İbrahimi tevhidi ortaya çıkarmıştır.

İbrahimi tevhit-seküler hümanizm karşıtlığı

Şeriati, var oluşçuluk, sosyalizm, Marksizm gibi kurulu düzene karşı çıkan modern perspektifleri düşman olarak görmemiş ve anlamaya çalışmış ama onların ateist olmasını eleştirmiştir.[45] Moderniteyi eleştirirken de, entelektüel ve objektif boyutlarını analiz etmiştir. Şeriati, modern hümanizmin ana tezlerini, Yunan mitolojisindeki entelektüel temellerini tanımlayarak ortaya koymuştur. Yunan mitolojisinin, insanın insan-dışı güçlerle mücadelesinin getirdiği bir tecrübeden doğduğunu düşünür. Bu güçlere ilahi özellikler atfedildiği için, insanın yaşadığı zorluklar bu insan karşıtı tanrıların işi olarak algılanmıştır. Tanrılar ve insan arasında böyle bir düşmanlık olması Yunan mitlerine göre doğal ve mantıklıdır, çünkü bu mitlerdeki tanrılar doğal güçlerin yansımasıdır. Tanrılar ve insan arasındaki savaş, aslında insanın hayatı, kaderi ve istemini kontrol altında tutan fiziksel güçlere karşı verdiği mücadeledir. Bu da, insanı merkez alan bir evren anlayışına yol açmıştır.

Yunan hümanizmi, tanrıları reddederek, onların yönetimini yadsıyarak ve insan ile gökler arasındaki bağı kopararak insanı doğru ve yanlışın, güzelliğin ölçütü haline getiren ve hayatın insan gücünü ve mutluluğunu arttıran elementlerine önem atfeden insan merkezli bir evrene ulaşmaya çalışmıştır. Bu dünya görüşünün oluşmasında etkili olan diğer bir tarihsel neden ise, Orta Çağlardaki Katolikliktir. Tek din olarak görülen Hıristiyanlığı, insanlığa karşı bir konuma getirmiştir. Antik Yunan ve Roma'da geçerli olan, yer ve gökler arasındaki karşıtlığı ve ilk günah ile insanın cennetten kovulmasının Yunan yorumunu insan çaresiz bir şekilde ilahi güçlerin gazabına uğramıştır benimsemiştir. Böylelikle kilisenin felsefi pozisyonunu ve Yunan mitolojik mirasını akılda tutarak, erken dönem modern Avrupa'sındaki yeni entelektüel hareketler seküler hümanizme yönelmişler ve büyük bir hata yapmışlardır. Seküler hümanizm görüşünü, orijinal "insan" dininden ziyade "tarihsel" olanına karşı çıkarak geliştirmiştir. Modern hümanistler, antik Yunanın mitolojik dünyası ile İbrahimi geleneğin orijinal dünyasını birbirine eşitlemişlerdir. Oysaki insan ve tanrı ilişkisinin insanın acı çekmesi üzerine kurulu olduğu Yunan mitolojisinin aksine İbrahimi tevhit, insanlık ve en üstün güç arasındaki dinamik bir sevgi ve kurtuluş sürecidir. Son aşamasında özel mülkiyet makineleşmeye yol açmıştır. Yeni bir sosyal düzen olarak 19. yüzyılda ortaya çıkmaya başlayan makineleşme ise, yeni sorunlara yol açmıştır. Makine, satışa sunulan bir ürünün çok ötesinde bir modern sosyal biçimlenme ve sosyal bir görüngü (fenomen) olan makineleşmenin temelini oluşturmuştur. [46] Makineleşme, hayatının her evresini etkilediği Batının da sınırlarını aşarak, modern hayatın tüm alanlarını kaplamıştır. Bir anlamda makineleşme, özel mülkiyetin ortaya çıkışı ile oluşan sosyal formasyonun sofistike bir versiyonudur. Fransız Devrimi'nin ardından burjuvazi, ortaçağ aristokrasisini bir kenara iterek yönetmeye başlamış ve tüm var oluşu bir kelime ile özetlemiştir, tüketim. Hayatın amacı tüketimde, maddi ve ekonomik gereksinimlerin karşılanmasında yatmaktadır.

Toplumun maddi gereksinimlerini karşıladığı için insanın ahlaki bir varlıktan bir tüketim yaratığına dönüşmesi, burjuvazinin yararınadır.[47]

Son 150 yılda Batılı olmayan toplumlar çeşitli sömürü ve müdahalelere maruz kalmışlardır. Emperyalizm (istimar), tiranlık (istibdat), ekonomik sömürü (istismar) ve kültürel kolonyalizm (istihmar), 3. dünya halklarında derin yaralar açarak "modernizasyonun" sözde kaçınılmazlığını meşru kılmıştır. Dolayısıyla 3. dünyanın modernizasyonu, özel mülkiyet ile başlayıp, makineleşme ile güçlenen sürecin tarihsel uzantısından başka bir şey değildir. Makinenin zorunlu olarak ürettiği artı ürün, ulusal sınırların dışına çıkarak dünya pazarlarına açılmayı gerektirmektedir. 18. yüzyılda kapitalistler makinelerin, teknoloji ve bilimin kontrolünü ellerine geçirdiklerinden beri insanın kaderi belirlendi. Dünya yüzündeki her insan, üretilmiş malları tüketmek için bir tüketiciye dönüştürülmeliydi. Asyalı ve Afrikalılar üretim fazlası Avrupa mallarını tüketmek zorundaydılar.[48]

Şeriati'ye göre, "uygarlık" ve "modernizasyon" arasında fark vardır. Birincisi toplumda uzun bir gelişme sürecinin ürünü iken, 3. dünya modernizasyonu ilerlemenin uydurma bir biçimidir. Sonuç olarak, ne modern aklı, ne de kurumsallaşmış gelenek yorumunu kabul eder. Bu çerçevede, ne "modernist", ne de "gelenekçi"dir. Şeriati var oluşsal bir kendini anlama ve sosyal uyum peşindedir, dolayısıyla modern idealler olan eşitlik ve özgürlük ile otantik dinin özgürleştirici prensipleri arasında bir birlik için yollar arar. Bu çaba, "yapıcı irfan" olarak tanımlanabilir. İrfan, var oluşsal bir kendini bilmek, tevhide ulaşmak ve kişisel düzeyde tevhidi yaşamak için bir yoldur. Şeriati'nin İslam hümanizmi, insan gerçekliğinin var oluş sancısında insanın kendini bilmesinin bir sonucudur saklı olduğunu öngörür. Bu sancının yokluğu nedeniyle insanı "Allah iradesi'ne karşı çıkmaya iten doğal, tarihsel, sosyal ve psikolojik yasalar, insanın hapishanesidir ve bunlara karşı çıktığı ölçüde Allah ile birleşmeye doğru gidecektir.[49] İranlı Bayazid Bastami bunu, **"Yıllarca Allah'ı aradım kendimi buldum, şimdi kendimi ararken Allah'ı buluyorum"** şeklinde dile getirmiştir. Dolayısıyla Feuerbach'ın materyalist felsefesinin aksine tanrıyı oluşturan, kendi değerlerini ona atfeden ve ona tapan insanlık değil, fakat insanlığı meydana getiren, değerlerini ona aşılayan ve onu yücelten Tanrıdır. Bu görüş Şeriati'ye göre, hem materyalist hem de ilahi determinizme karşıdır. Materyalist determinizmden kaçınır çünkü özgür iradeyi insan var oluşunun temel bir veçhesi olarak görür, insana isyankârlık özelliği atfetmesi nedeniyle sürekli olarak doğu dinlerinin yakalandıkları ilahi determinizmden de azadedir. Dolayısıyla, insan bir iradeye sahip olduğunun bilinci ile yer ve göklerin tutsaklığından kurtulur. Böylece gerçek hümanizme ulaşan İslam' a göre, insan kendini ve dünyayı var etme ilahi sorumluluğuna sahiptir.[50]

Öz'e dönüş

Şeriati ile özdeşleşmiş önemli düşüncelerinden birisi de, "Öz'e dönüş" tür, ancak böylece Müslümanların Batının asimile etme gayretlerine karşı durabileceğini savunur. Üçüncü dünya ülkelerini emperyalizm, sömürgecilik, gerilik ve cehaletten kurtaracak araç, Batı toplumlarının koşullarında yeşermiş ideolojiler değil, tersine ezilen ülkelerin kendi kökenlerinden doğacak bir ideoloji olacaktır. Bu çerçevede hem, Celal Ali Ahmed'in tanımladığı "Garbzedegi-Batılılaşma Hastalığı'na tutulmuş entelektüelleri, hem de dinin esasından ve halktan kopmuş, dini yanlış tanıtıp, genç kuşaklara mal olmasını engelleyen mollaları eleştirmiştir. Laik ve Marksistlere aydın olmanın dindarlıkla çelişmeyeceğini göstermiş, Batının saldırısından korunmak için geleneksel değerlerine sorgulamaksızın

sarılmış dindar kesimlere de, öncelikle diğer Müslümanlara karşı olan mezhebi ve milli taassuplarını kırmalarını, sonra da diğer din ve ideolojilere karşı tutarlı bir eleştiri, adaletli bir diyalog zemini oluşturmaları gerektiği mesajını vermiştir. **"Dürüst insan, kendine özgü bir dine inandığı halde, kendisine aykırı olan görüşleri, hatta dinleri bile tanıtma ve araştırma aşamasında o görüşe muhalif değilmiş gibi ortaya koyan insandır."**

Şeriati'nin Öz'e dönen aydını (Ruşenfikr), egemenlerin yandaşı Batılı entelektüel ve Doğulu saray mollasına karşı, evrensel değerleri kişisel ve toplumsal sorumluluk ve adalet bilinciyle kuşanmış, hayatının her anı bu değerler uğruna savaşım ile geçen bir mücadele insanıdır. [51] Bülent Şahine göre, Şeriati bu yaklaşımlarıyla Cemaleddin Afgani, Muhammed Abduh ile başlayan son dönem (19. ve 20. yüzyıl) İslami uyanış çizgisinin son halkasıdır ve her sorumlu Müslüman'ın Afgani, Abduh ve Muhammed İkbal'i örnek alması gerektiğini eserlerinde sık sık belirtir.[52]

Sever Işık, Şeriati'nin Abduh'un eğitimciliğini, Afgani'nin devrimciliğini ve heyecanını aldığını belirtir. Şeriati Afgani ve Abduh'u, İslam toplumunun yeni "düşünsel özgürlük" önderleri, anti-kolonyalizm hareketlerin yaratıcıları ve başlatıcıları olarak nitelemiş, onların **"Vurgun yemiş İslam toplumuna ruh verdiklerini"** ifade etmiştir. Ancak eleştirmekten de geri durmamıştır. Afgani halkı uyandırmak gerektiğini söylemiş ancak sultanlara, Abduh ise ulemaya yaslanmıştır. Sonuç olarak, ancak aydınlar arasında nispi bir başarı sağlamışlardır. Çünkü yaslandıkları sultan ve ulema egemen sınıfın mensuplarıdır, devrimci ve değişimci değil, statükocu ve muhafazakârdırlar. Oysa yapılması gereken, peygamberin yaptığı gibi halka (nas) dayanmaktır, sahiplerden değil, sahipsizlerden başlamak gerekir. Bunun için de, özelikle genç nesle ve aydınlara umut bağlanmalıdır.[53] Bunun için stratejisi, "sorumlu Müslüman aydın grupları" oluşturarak, **"açık ve net Kur ani mesajı ve İslami programı"** inanç ve düşünce boşluğundaki halk yığınlarına ulaştırarak, İslami özgürlük bilincini dalga dalga yaymaktır. "Küçüklü büyüklü çalışmaların tümü doğal ve zorunlu olarak birbirine bağlanır, kenetlenir. Böylece baştanbaşa tüm toplumda, güçlü ve geniş bir itikadi akım ve İslami Hareket gelişir... Bu programın uygulanışı sonucunda okumuş kitle ve gençlerin, aydınların bu yolda yoldaşlarımız olacaklarını göreceğiz."[54]

Şeriati ve Marksizm

Şahine göre Şeriati, Marx'ın ve Marksizm'in materyalist okunuşu dışında farklı bir okuyuş gerçekleştirmiş ve İslam'ın toplumcu, adalet eksenli hayat anlayışım devrimci bir literatür ile materyalist zihinlere anlatmıştır. Marksizmi de üç farklı kategoride ele almıştır; Marx'ın kendi kafasındaki düşünceler tüm doğal, insani çelişkileriyle birlikte "Bilimsel Marksizm," Marx'ın takipçisi iddiasındaki kitlelerin taklidinin ve kalıpsallığının eseri olan "Avami Marksizm," Sovyet resmi ideolojisinin kurumsallaştırdığı "Resmi Devlet Marksizmi." [55] Şahin, Şeriati'nin bu sınıflandırmasının İslam'a yaklaşımıyla da paralellik gösterdiğine dikkat çeker. İlk dönem Kuran İslam'ı, asr-ı saadetten uzaklaşıldıkça kitlelerin diğer din ve kültürlerle sentezlediği heterodoks İslam ve saraylarda oluşturulan geleneksel, kurumsal İslam. Şeriati, Engels ile başlayan revizyonist sürecin "Bilimsel Marksizm" i, bir resmi ideoloji haline getirdiği, Stalin ile beraber Marksizmin ekonomik, dar bakışlı materyalizm dışındaki hiçbir şeyi kabul etmeyen durağan, yüzeysel bir "inanca" dönüştürüldüğü kanısındadır. [56] Diyalektiğin bilimsel bir yöntemden çok seküler bir inanç olarak algılanması, Marksizm'i dogmatik bir ideolojiye çevirmiştir. Tüm doğruların Marx'ta olduğu savı ile insanın kendi başına düşünmesinin gereksiz, hatta neredeyse tehlikeli ve kuşku yaratıcı olduğunun benimsenmesi sosyalist

Ortodoksluğu, resmi ve icazetli Marx mütercimlerini doğurmuştur. Oysa Marx, mevcut devleti ve hukuku kutsallaştıran bir felsefi sistemi kabul edemez. Ayrıca Marx, kendi iç çelişkilerini düşüncesine yansıtarak diyalektik yöntemini hayatı anlamlandırmada kullanmamıştır. Marx, hayatı zıtların etkileşimi, artı ve eksinin bütünlüğü, neden ve sonucun devinimi olarak tanımlamasına rağmen materyalin diyalektik karşılığını cevapsız bırakmıştır. Cevap, akli bir zorunluluk olarak, maneviyat ve hayatın anlamı olan Tanrı'dır.[57]

Dine karşı din

Şeriati, enerjisinin büyük bölümünü gerçek İslam ile kurumsallaşmış İslam'ın birbirinden farklı olduğunu vurgulamak için harcamış ve bunda başarılı olarak, laik aydınların da İran devrimine destek vermesini sağlamıştır. Bu konudaki görüşlerinin mükemmel bir özeti olan, **"Aydınların Yanılgısı"** isimli konuşmasından aktaralım:

> "Aydınların yanılgısı şuydu:
> **Tarihte yer alan her tür ibadeti, mabedi, cihadı, kutsal savaşları, haçlı savaşlarını ve İslam cihadını ayrım yapmadan hepsini din adı altında değerlendirdiler...**
> Bizim gibi, Avrupalı materyalist aydınların da, din hakkında anlamadıkları husus şudur:
> İmtiyazlı tabakaların ve sömürgecilerin dini olan şirk dinine ait her şeyi, mutlak manada bütün dine teşmil etmek.
> Bu yanlıştır, zira tarihte bir din değil pek çok din vardı... Oysa İslam, inkılabı bir dindir... Doğuda ve Batıda halklara musallat olanların hiçbirini benimsememekte ve onları şirk olarak nitelendirmektedir. Bunları yok etmek için peygamberler gönderen din ise, peygamberler gibi diğer insanları özellikle de aydınları sorumlu tutmakta ve onlardan peygamberlerin davasının devam ettirilmesini istemektedir.
> Yani peygamberliğin nihayete ermesinden sonra peygamberlik misyonunu sürdürmek âlimlerin görevidir... Avrupa'daki aydınların ve özgürlükçülerin, Avrupa'yı bin yıl geri bırakan ve Hz. İsa kisvesi altında çalışan kilise ve orta çağ dinlerine karşı sürdürdükleri mücadele ile peygamberlerimizin tarih boyunca sürdürdükleri mücadele aynıdır." 58

Şeriatı ve devrim ideolojisi

Dragos Stoica, İran devriminin ideolojisini Şeriati'ye odaklanarak incelediği çalışmasında, 1979 öncesinde siyaset bilimcilerin, Bolşevik devriminin klasik modeline bakarak, devrimci bir siyasal değişimin sadece sol güçler tarafından yapılabileceğini düşündüklerini belirtir. Bir devrimin dinci, anti-seküler bir hareket tarafından gerçekleştirilme olasılığının, din kavramı geleneksel olarak muhafazakârlıkla, statükoyu savunmakla, gericilikle özdeşleştiğinden olanaksız olarak görüldüğünü vurgular. Oysa İran devrimi, devrim ve ideoloji kavramlarının solun tekelinde olmadığını, özellikle Batılı olmayan sosyal ve siyasi ortamlarda, dinin radikal bir rejim değişikliğine yol açabilen güçlü bir devrimci araç olabileceğini göstermiştir.

İran devriminin başarısının nedenlerinden birisi de, Şeriati'nin yeni modern Batılı siyaset teorisinin; ideoloji, diyalektik, sınıf çatışması, devrimci öncüler gibi kavramları ile Şii geleneğinden alınmış İslami nosyonları bir araya getirerek, bir İslamcı devrimci paradigmayı (değerler dizisi) yaratmış olmasıdır. Bu karışım, Müslüman kitlelerin Batılı devrim kavramına karşı duydukları şüpheyi gidererek entelektüellerin sekülerliği ile İranlı kitlelerin gelenekselliği arasındaki eşitlemeyi bozmuştur. Böylece Şeriati, bütün İranlı Marksistlerin sınıfta kaldıkları konuda başarılı olmuş, Şii İslam'ı tutarlı ve devrimci bir ideolojiye dönüştürmüş, kurumsallaşmış ulemanın **Kerbela savaşı** söylemi üzerindeki tekelini kırmış ve

yeni bir devrimci aydın sınıfının ki bu sınıf devrim sürecinde hayati bir rol oynayacaktır vizyonunu oluşturacak doktrini yaratmıştır.

Stoica burada, Şeriati düşüncesi ile Kutup ve Mavdudi düşüncesini karşılaştırır. Şeriati'nin kendi din tarihine uyguladığı dini diyalektik kavramı onu ötekilerden farklı kılmaktadır. Saf İslam'ın yeni cahiliyye olarak tanımlanan moderniteye kesinlikle karşı olması fikri Şeriati'de belirleyici değildir. Ona göre çelişki, din ve sekülarizm arasında değil fakat devrimci din ile kurumsallaşmış din arasındadır. Leninist, "devrimci öncüler" kavramı ile Şeriati'nin, **"Ruşenfikr" (sorumlu aydın)** kavramı arasında benzerlik olsa da böyle bir eşitleme çok yanıltıcı olabilir. Çünkü Şeriati'nin aydınları, Marksist-Leninist modeldeki ilerici entelektüeller gibi din karşıtı değillerdir bu, dinin önemli bir sosyal güç olduğu bir topluma uymalarını engellerdi. Bu bağlamda, Protestan reformasyonu çok daha uygun bir esin kaynağıdır. Şeriati'nin ifadesiyle, "Entelektüel değişim Katoliklikten Protestanlığa doğrudur... Bu çerçevede Sartre, Marx ve Rousseau'nun dediklerinden çok bu gerçeğe dayanmalıyız. Bu insanların sözleri, gelecek iki yüzyılımız açısından önemlidir. Oysa şu anda bizim için önemli olan, Luther'in ve Calvin'in çalışmalarıdır çünkü onlar asırlarca Avrupa'yı geleneğe mahkûm eden Katolik etiğini, hareket eden yaratıcı bir güce dönüştürmüşlerdir.[59]

Stoica, Sünni ve Şii radikalliği arasında da şu ayrımı yapar. Sünni paradigmasında, geçmişteki altın çağ yenilenerek bugünün yozluğuna son verilebilir. İlk halife dönemindeki kayıp cennete duyulan nostaljiye odaklanmıştır, muhafazakârdır. Şii modelinde ise, gelecek bugünün ezilenleri tarafından kontrol edilecektir. Şii paradigması, din tarihinin diyalektik bir anlayışla eskatalojik (dünyanın sonuna ilişkin S.Ç.) terimlerle ifadesidir. **Şeriati'ye göre, İslam adaletsizliğe ve sosyal eşitsizliklere karşı kalıcı bir çözüm olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin ve özellikle Hz. Ali kerremallâhü vecheh ve radıya'llâhu anhin ölümünden sonra kurumsallaşmış bir ulema sınıfı tarafından ele geçirilmiş, baskının her çeşidine karşı olan Kuranın ilkeleri iktidardaki yoz eliti meşru kılmak için değiştirilmiştir.** Şeriati şöyle ifade eder, "Aydınlar satılmış, ulema güçlünün yandaşı olmuştu. Tüm değerler yok edilmişti. İslam devriminin ruhunu öldürdüler, yönünü değiştirdiler ve nihayet din adına insanları kurban ettiler."

Şeriati ve şehitlik kavramı

Şeriati'nin modelinin önemli unsurlarından birisi de Stoica'ya göre, şehitlik kavramına getirdiği yeni yorumdur. Şehit olmakla bireyler, ölümün egemenliğinden kurtulurlar çünkü ölüme insanı basit bir objeye dönüştürme hakkı vermezler. Şeriati, insan var oluşunun temel zayıflığı tezinden başlayıp fedakârlıkta bulunarak kurtuluşa ulaşmayı savunarak, şehitliği insanın kaderini kontrol etmesinin bir aracı olarak kavramsallaştırır, **"(Hz.) Hüseyin kara ölümün yaşamak için aşağılanmayı kabul eden zavallı insanların kötü kaderi olduğunu öğretir. Çünkü ölüm, şehit olmaya cesareti olmayanları seçer."** Şehit kelimesi çok anlamlıdır: bir yerde bulunmak, tanıklık etmek, tanık olmak, model ya da örnek olmak gibi, dolayısıyla Şiilikteki kendini feda etme anlayışının ne denli karmaşık olduğunu da ortaya koymaktadır.

Şeriati, devrimci mistizmin kendini feda etme ve şehitlik ideolojisinin en önemli teorisyenidir. Ona göre, doğru ve yanlış arasındaki ebedi savaşın bir illüstrasyonu olan şehitlik, insan tarihinin ağırlık merkezidir. Bu kara egemenliğe karşı, kızıl başkaldırıdır. Dillerin kesildiği sessizlikte bir öfke haykırışıdır. Tarihte saklı kalması istenenlere tanıklıktır. Var olması gerekenlerin sembolüdür. Bu sessiz ve gizli zamanda, olanlara tanık olmaktır ve nihayet var olmanın tek nedeni, bir yerde bulunmuş olmanın tek işareti, saldırmanın tek aracı

ve direnmenin tek yoludur ki, işe yaramazlığın, sahtekârlığın ve zorbalığın hüküm sürdüğü bir rejimde ve zamanda gerçek, doğru ve adalet yaşayabilsin. Stoica'ya göre böylelikle Şeriati, Şiiliğin kendini feda etme ve siyasaldini baskıya direnme geleneğini, güçlü şehitlik modeli ile kaynaştırarak, Marksist-Leninist devrimci teoriyi aklayıp asimile etmiş, gerçek ve kuşatıcı bir devrimci hareket için zemini hazırlamıştır.[60]

Şeriati'nin geliştirdiği şehitlik yorumu, özellikle Lübnanlı, Filistinli ve Iraklı militanların intihar saldırılarının ardındaki ideolojiyi ortaya koyması açısından önemlidir. Şeriati, şehit düşerek öldürmeyi vaaz etmemiş olsa da, geliştirdiği şehitlik kavramının bu eylemleri düzenleyen zihniyeti etkilediğini savlamak yanlış olmayacaktır.

İran Devrimi ve Şeriati

Şeriati'nin devrime büyük katkıda bulunduğu görüşü ağırlıklı olarak kabul görse de, yaşasaydı İran Devrimi hakkında ne düşüneceği konusu tartışmalıdır. Şeriati'yi bugünkü İran yönetimine muhalefet eden ve daha çok Batılı üniversitelerde görevli liberal aydınlar yeniden gündeme getirmekte ve bugün yaşasa onun da bu yönetime muhalif olacağını savlamaktalar. Örneğin Lawrence Reza Ershaghi, **"Unutulmuş Devrimci, Ali Şeriati"** adlı yazısında şöyle diyor, "Şeriati, İslam Devriminin ideolojik babasıdır. Humeyni'den sonra devrimin en önemli ikinci katalizörü olarak kabul edilmelidir, devrim öncesinde eğitimli gençleri çok fazla etkilemiştir. Ancak hakkında çok az konuşulmaktadır ve İran dışında çok fazla tanınmamaktadır. Bugün İran'da adını taşıyan bir cadde vardır ama eserleri büyük ölçüde yasaklanmıştır... Şeriati, kuşkusuz İslam Devriminin gerçekleşmesini görmekten büyük mutluluk duyardı ancak tuttuğu yol onu tatmin etmezdi, daha özgürce nefes alınabilecek bir ortam talep ederdi. Çünkü peygamber ve imamlar da aynı şeyi isterlerdi."[61]

Bugünkü yönetime karşı muhalefetini açıkça ifade eden Puran Şeriati ise, birkaç yıl önce kendisi ile Tahranda yapılan bir mülakatta, eşinin amacının İran'da bir devrim gerçekleştirmek olmadığım söylemiştir. **"Şeriati, İran toplumunun şuurlu bir hale gelmesini, İran'da yönetimden önce düşünce alanında bir devrim gerçekleşmesini istiyordu. Şaha karşı çıkmasının sebebi de Şah'ın insanların düşünmelerini, akletmelerini engellemesiydi. Eşim yönetimlerin değişmesini çok önemsemiyordu. Onun için daha önemli olan toplumun değişmesiydi. Ali Şeriati, toplum bilinçlenmeden gerçekleşecek bir devrimin sonunu iyi görmüyordu. Bu öngörüsü de doğru çıktı."** Puran Şeriati mülakatta, pek çok kişinin aksine Ali Şeriati'nin İran devriminin teorisyeni olduğu görüşüne de itiraz etmiştir, "İran devrimi, insanların düşünceleri değişmeden, kısa zamanda yapılan bir devrimdir. Gerçek devrim ise çok uzun zaman alır. İran'daki devrim gerçekleştiğinde halkın büyük çoğunluğu eğitimsizdi. Halk gerçek İslam'ı bilmiyordu. Eşim böyle bir devrimi asla doğru bulmuyordu. Ayrıca böyle bir devrimi de zafer olarak görmüyordu. Şeriati, asıl zaferin düşüncelerde gerçekleştirilen devrim sonucu elde edileceğini savunuyordu. Fakat İran'da böyle olmadı. Toplum yukardan aşağı doğru değiştirilmeye çalışıldı. Devletin din adına yaptığı kısıtlamalar olumsuz sonuçlar doğurdu. Ali Şeriati'nin iki hedefi vardı. Bunlardan ilki, insanların geleneksel İslam'ı değil gerçek İslam'ı anlamalarını sağlamak İkincisi ise, insanlara düşünme, sorgulama alışkanlığı kazandırmak."

Puran Şeriati'ye göre, eşinin gerçek İslam'ı anlatması "mollaları da rahatsız etti" ve "Ali Şeriati'nin bazı kitapları 20 yıl boyunca İran'da yayınlanamadı. Onun fikirlerine yakınlık gösterenler çeşitli baskılara maruz kaldılar. Ali Şeriati'nin eserlerine niçin yasak getirildi? Çünkü mollalar insanların aydınlanmalarını, gerçek İslam'ı yaşamalarını istemiyor." "Şeriati

bugün yaşasaydı İran'daki reformcu kanadın içinde yer alır mıydı?" sorusuna ise Puran Şeriati şu cevabı veriyor, "Ali Şeriati hayatta olsaydı bugünkü yönetimin uygulamalarına kesinlikle tahammül edemezdi. İran'daki yönetim de, Şeriati'nin bu ülkede rahat bir şekilde yaşamasına, fikirlerini söylemesine asla izin vermezdi. Onun amacı toplumsal bir uyanış gerçekleştirmekti. Ali Şeriati düşüncenin dirilmesini, dinamikleşmesini istiyordu. Reformcular da düşünce olarak Ali Şeriati'nin çok gerisindeler. Onun seviyesine erişemediler.

Bana göre, Şeriati bugün yaşasaydı ne muhafazakâr, ne de reformcu kanadın içinde yer alırdı. Tek başına da olsa, kendi inandığı doğrular için mücadele etmeye devam eder, mollalara muhalefet ederdi."[62]

Rahnema'ya göre, İran devriminde Şeriati'nin önemli bir yeri vardı. Portreleri taşındı sloganları haykırıldı, geliştirdiği alternatif Şiilik, kitleleri ve özellikle gençleri devrimci eyleme iten önemli bir güç oluşturdu. Ancak devrimde oynadığı en önemli rol, radikal bir İslam ideolojisi oluşturmak ve dindar olmayan toplum kesimlerine İslam'ın diğer ideolojilerle eşdeğer olabileceğini göstermesi oldu. Devrim sonrasında, İran'da karşıtları ve yandaşları yorumları üzerine kavga etmeyi sürdürürken, Hamaney, Rafsancani, Talegani gibi İran'ın Humeyni dışındaki bütün önde gelen uleması onu, "öncü", "İslam devrimine büyük katkıda bulunan", "halkı dönüştüren" kişi olarak selamladılar.[63]

Turgay Evren de, Şeriati ve Humeyni'nin asla yan yana gelmediğini, Şeriati'nin sadece bir makalesinde Humeyni'ye atıfta bulunarak, önderlik ettiği hareketin henüz kültürel bir devrim oluşturma potansiyeline sahip olmadığına, çok kısaca değindiğini belirtiyor. Humeyni'nin ise, ulemadan bazılarının şikâyetlerine rağmen Şeriati'nin çalışmalarını ve kişiliğini hedef alan konuşmalardan ısrarla kaçındığını vurguluyor. Evrene göre, İran İslam Devrimi İmam Humeyni'nin önderliği olmadan gerçekleştirilemezdi. Ancak yine de bu devrime bir tane Şeriati gerekliydi. Humeyni'nin fikirleri daha çok pazar esnafı, medrese öğrencileri ve halk arasında revaç bulurken, Ali Şeriati üniversite gençliği ve Marksist kesimleri etkisi altına alacaktı. "Bugün yaşasaydı ne olurdu? Seyyid Hüseyin Nasr gibi daha devrimin başında soluğu Amerika'da alarak, yeni bir İslam geleneği mi oluştururdu? Abdülkerim Suruş gibi İngiltere'ye giderek, modernizm yerine İran'ı ve İslam'ı hedef tahtasına oturtarak Batının yaşayan en büyük filozoflarından biri mi olurdu? **Puran Şeriati gibi Amerika ve Batı aleyhine tek kelime etmeden kendi ülkesinin yöneticilerini mi amansızca eleştirirdi? Hatemi gibi bir reformcu olup, İslam'ın daha hoşgörülü bir yorumunu mu oluştururdu? Şeriati'nin yaşasaydı ne olacağını ve nasıl davranacağını Allah'tan başka kimse bilemez."**[64]

Şeriati'ye yönelik eleştiriler

Abdülkerim Suruş, Şeriati'nin yolunun izlenmesi ancak yanlışlarına düşülmemesi gerektiğini vurgulayarak, diğer İranlı liberal muhalif aydınlardan ayrılır. Şeriati'nin dini semizleştirdiğini kendisinin ise zayıflattığını belirtir. **"Dini semizleştirmek, o dini ideolojik hale getirmek ve dinden beklentinin ölçüsünü ziyadeleştirmektir.** Fakat ben gerçekten dinden beklenilen şeyleri, yani beklentileri azaltmak istiyorum. Merhum Şeriati dini çokça dünyevi hale getiriyor ve dünyada işe yaramayan din, öteki dünyada da işe yaramaz diyordu. Bense sanıyorum ki, din asıl ve esas olarak ahret işlerinin ıslahı içindir, eğer insan dünya ve ahret ile yüz yüze gelmeseydi din sahibi olmazdı ve Allah da ona bir peygamber göndermezdi. Dinin en asli öğretisi, insanı öteki hayata hazırlamaktır. Merhum Şeriati dini müesses bir makama oturtmaya çalışıyordu, yani dinin kalbinden yeni bir nizam çıkarmak istiyordu. Şeriati tıpkı Seyyid Kutup gibi bütün dünyayı cahili bir nizam olarak görüyordu ve

İslam'dan cahiliye karşıtı bir nizam çıkarmak istiyordu. Ben böyle bir görüşe sahip değilim, din ile yaşanabileceğine inanıyorum fakat dinin yaşam için bir memba ve mahzen olarak kullanılamayacağına inanıyorum. Dinden bir görüş elde edilebilir ve o görüşle hayata ruh bahşedilebilir; ama o görüşle yaşama şekil verilebileceğini kabul etmiyorum."

Suruş, Şeriati'nin demokrasiye karşı takındığı tavrı da onaylamadığını belirtir, "Şeriati'nin yazdığı eserlerde biraz da demokrasiyi tahkir kokusu gelmektedir. Biliyorum, bazı öğrencileri, benim bu sözlerimden rahatsızlık duyuyorlar, ama ben bugün, özellikle İran'da hiçbir şarta bağlı olmayan bir demokrasiye ihtiyacımız olduğunu söylüyorum. Eğer siz onu bir şarta bağlarsanız her halükarda onu kökünden söküp atmak istemiş olursunuz... Demokrasi savunulmalıdır ve hiçbir şarta ve kayda bağlanmamalıdır. Şunu da bilelim ki demokrasi ile beraber insan hakları ve adalet de gelecektir."[65]

Şeriati'ye yöneltilen bir diğer eleştiri de, Seyyid Kutup gibi sosyalizmden çok etkilenerek eklektik bir İslam anlayışı geliştirmiş olmasıdır. Mustafa Özcan şöyle demektedir, "Şeriati sosyalizmden öylesine etkilenmiştir ki tarihî Şii veya İslâmi kavramları bu ideoloji ile harmanlamıştır. Proletarya gibi kavramların yerine mustaz'afin (ezilenler) ibaresini koymuştur. Örnekler uzatılabilir, ama gerçek birdir. Bu da Ali Şeriati'nin en zayıf tarafını oluşturmuştur. Luther gibi bir yenileyici olmak isteyen Ali Şeriati bu yenilik etütlerini veya deneyimlerini İslâm ile sosyalizm veya daha özelde Şiilik ile sosyalizm arasında yapmak istemiştir. Bu bağlamda, Şiilikteki muhalefet damarı ve geleneği de işini kolaylaştırmıştır. **Türkiye gibi ülkelerde de Alevilerin öncelikli olarak Marksizm'e meyletmelerindeki temel neden ikisi arasında muhalefet ortak paydasıdır. Osmanlıya muhalefet geleneği kapitalizme muhalefete bir nevi geçiş kapısı olmuştur. Hem Alevilik de hem de sosyalizmde geleneksel değerlere ve yapılara karşı bir çıkış vardır bu da şüphesiz Şiilik veya Alevilikle sosyalist muhalefetin buluşmasını kolaylaştırmıştır...** Dolayısıyla tarihî arka plana da arkatip olarak Ebu-Zer el Gifari ve Hazreti Osman ve Emevi ve Mervanileri yerleştirmişlerdir. Servet düşmanlığı ile Emevi düşmanlığı bir sembol olarak bir araya gelmiştir. Ortak paydada buluşmuştur. Bu itibarla, Hazreti Osman'a yönelik muhalefet veya eleştirinin hem Ali Şeriati, hem de Seyyid Kutup'ta buluşması tesadüf eseri addedilebilir mi? Merhum Ali Şeriati tarihî aidiyetten yola çıkarak sosyalizmle çabuk kaynaşmış ve hayatını da sosyalizmle Şiiliği kaynaştırmaya adamıştır. Onun ütopyası bu olmuştur. Gençlik yıllarında da Hüdaperest Sosyalistler Hareketi içinde yer almıştır. Yani dindar sosyalistlerden birisi olmuştur. Sosyalizmi dindarlaştırmak, dini de sosyalistleştirmek istemiştir. Elbette bu eklektik bir anlayıştır ve teşekkülünde konjonktürün de payı vardır. Buna nazaran iki düşünürün de Soğuk Savaş sonrasında etkileri yok olmamışsa bile nispeten azalmıştır." [66]

Puran Şeriati ise, eşinin sosyalizmden etkilendiği iddiasını reddeder, **"Bu düşünce yanlıştır. Ali Şeriati İslami dünya görüşüne mensup bir insandı. Şeriati'nin çağrısı gerçek İslam'adır. Eşim İslam'ın kendine ait bir orijini olduğunu düşünüyordu. Ali Şeriati sol anlayıştan asla esinlenmemiştir. Fakat Ali Şeriati'nin insanlara anlattığı gerçek İslam, Marksist fikirlere sahip olan kişiler tarafından da ilgiyle karşılandı."** [67] Türkiye'de de bazı İslamcı çevreler de, şu tezleri öne sürerek Şeriati' nin Marksist olmadığını savunuyorlar, **"Marksizm'e Şeriati kadar sert ve can alıcı tenkitler yönelten bir başka Müslüman düşünür göstermek zor olduğu halde, onun hakkında bu nevi ithamlar söz konusu olabilmektedir. ..** Mekke'deki kâfir zengin-soylu zümresi Hz. Peygambere gelerek, **'etrafındaki bu fakir, baldırı çıplak adamları savmazsan biz senin yanına gelmeyiz, biz onlarla beraber olamayız'** diyorlardı. Şimdi, 14 asır

sonra onun ümmeti olan bizler, Marx yoksul sınıflara, işçilere dayalı bir sistem geliştirdi diye; ezilen, sömürülen insanlara ve onların sorunlarına yüz mü çevireceğiz!" [68]

Batı ve Şeriati

Neo-con yanlısı "The Weekly Standard"da yer alan Waller R. Newell imzalı, "Ahmedinecat niçin gülümsüyor?" başlıklı son derece ilginç bir makalede ise Şeriati, Batılı düşünürlerden etkilenerek Şiiliğe devrimci terörü enjekte etmekle suçlanıyor. Makalenin yazıldığı tarihte Robespierre'den el-Kaide'ye siyasi terör hakkında bir kitap üzerinde çalışan Newell, el-Kaide ve radikal devrimci Avrupalı ideolojiler arasında bağlantı olduğunu ileri sürüyor. Newell'e göre, İran Devrimi de bu ideolojilerle yakından bağlantılı ve bunu sağlayan da "devrimin vaftiz babası" olarak nitelediği Şeriati'den başkası değil. Newell daha da ileri giderek İran Devlet Başkanı Ahmedinecat'ın devrimin özüne geri dönülmesi kampanyasının ve nükleer bir Armageddon (iyilerin kötülere galip geleceği nihai savaş) ile flört etmesinin nedenini anlamak için, öncelikle Şeriati'nin anlaşılması gerektiğini belirtiyor.

Newell, Şeriati'nin Paris'te öğrenim gördüğü yıllarda Martin Heidegger'ın (insanın amaçsız burjuva toplumu ile mücadele etmesi gerektiğini savunan) var oluşçu ideolojisinden ödünç alarak, Marksizmi yenilemekten sorumlu olan Sartre ve Fanon'dan etkilendiğini belirtiyor. Her ikisi de burjuva dünyasına sırt dönmeye zorlayan arındırıcı bir yöntem olarak devrimci şiddeti yücelterek ezilenleri Batının maddi zenginliğince baştan çıkarılmaktan kurtarmayı amaçlamışlardır. **"Fanon daha da önemliydi, çünkü Heidegger'den (onu nasyonal sosyalizme iten modernlik öncesi komün hayatının saflığına duyulan özlemi ortaya koyan) insanın kaderine olan tutkulu adanmışlığım almıştı. Şeraiti, bu şiddete dayalı mücadele ve kolektif geçmişin ütopik vizyonuna duyulan tutkulu bağlılıktan oluşan güçlü birleşimden çok etkilendi."** Newell'e göre, Şeriati de Şii inancına aynı var oluşçu devrimci şiddet ve arınma doktrinini uygulamak; Şiiliği daha iyi bir dünya isteyen sofu umutlardan siyasi bir ütopya yaratmaya yöneltmek istedi. Şeriati'yi eleştirenler onun İran'da en etkili sosyal güç olan dini, sadece bir araç olarak gördüğünü ve onu gerçek inanca yabancı olan neo-Marksizm ile sabote ettiğini belirtirler. Şeriati, izinden giderek Fanon'un, "yeni insan'ım ve "yeni tarih"ini yaratmak için insanın en baştaki orijinine geri dönmesi gerektiğine inandı ve tıpkı onun gibi, Batının "insana" ortak bir acı yüklediğini savundu. Sartre'a pek çok kez göndermeler yaparak, varoluşçuluğun diğer bütün felsefelerin üstünde olduğunu çünkü ona göre insanın özgür, kendi varlığının mimarı ve efendisi olduğunu söyledi. Şeriati, Şiilik ile devrimci politikayı birleştirdi. Şiilerin Kayıp İmam'ın dönüşü ile daha iyi bir dünyaya kavuşulacağı inancını, kitlesel mücadele ve tarihsel ilerleme gibi devrimci bir plana dönüştürmeye çalıştı. Mesih'in dönüşünün "sınıfsız bir toplum" getireceğini ilan etti.

Marksizm-Leninizmi, tarihi tanrıtanımaz ve materyalist bir yaklaşımla yorumladığı için eleştirirken, İranlı Marksistlerin devrim tutkusuna olan hayranlığını belirtti. İlişki kurmaya çalıştığı ulema, onun Şiilik ile 3. dünya devrimciliğini harmanlama gayretlerini sapkınlık olarak nitelediler. Bir kişi hariç: Ayetullah Humeyni. 1970'de diğer din adamlarınca onu kınamaya çağrıldığında bunu yapmayı reddedecekti. İkisi doğrudan müttefik değildiler ama **'İslam politikadır'** demiş olan Humeyni de gelenekçi değildi ve Şeriati'nin İranlı öğrenciler arasında harekete geçirdiği enerjiyi kendi siyasi hareketi için kullanmayı istiyordu. Şeriati, devrimden 2 yıl önce ölmüş olsa da, büyük ölçüde onun etkisiyle Humeyni'yi iktidara getiren ideoloji, Avrupalı varoluşçu sol düşünce ve romantize edilmiş şiddet ile tahrif edilmiş İslam'dı. "Şiiliği, geleneksel İslam'dan ayıran Mesih düşüncesini alıp sekülarize eden Şeraiti,

onu ezilenler adına Heideggerci varoluşçu adanmışlık, karar verme ve güç isteminin bir aracı haline soktu. Messiyanizm, komünal siyasi mücadelenin itici gücü oldu... (Oysa) Geleneksel Şiilikte, 'Kayıp İmam' m dönüşü dünyevi bir siyasi eylemle hızlandırılamaz... (Dolayısıyla) Şimdiki İran teokrasisi geleneksel İslam'dan uzaktır ama Jakoben, Bolşevik, Nazi ve Kızıl Kimerler'in totaliter anlayışı ile büyük benzerlik göstermektedir."

Newell aynı makalede, Şeriati'nin yaşamış olsaydı muhtemelen Humeyni'nin teröre dayalı teokratik yönetimini benimsemeyeceğini belirtiyor. Newell, Ahmedinecat'm İsrail'i yok etme fantezisi için Şeriati'nin cihadist ideolojisine kendi katkısını ekleyerek daha da tehlikeli hale getirdiğini savunuyor. Ütopik Şeriati'nin, siyasal Şiiliğin insanları Batının yoz etkisinden kurtararak onurlarını geri verecek bir rejim getirebileceğine inandığını, ancak "son günleri" (iyi ve kötü arasındaki apokaliptik savaşı) dünya çapında bir askeri felaketle getirme amacı olmadığım vurguluyor. Ancak Ahmedinecat'm nükleer silahları kullanarak ilahi zamanlamayı hızlandırmayı amaçladığını ileri süren Newell, İran Cumhurbaşkanının, "Devrimin amacı 12. İmam'ın dönmesini için gereken yolu hazırlamaktır" şeklindeki sözlerini hatırlatıyor.[69]

Rafia Zakaria da "Tanıdık 'Öteki', Şeriati, Foucault ve Şii İslamcılığın Talebinin Kodlarını Çözmek" başlıklı, içeriği de başlığı kadar ilginç çalışmasında, Şeriati ile ünlü post-modernist düşünür Michael Foucault'un düşünceleri arasındaki benzerliklere dikkat çeker. İddia edildiği gibi her iki düşünür tarafından temsil edildiği şekliyle Şii

İslamcılığı ile Batılı seküler ve solcu post-modernist düşüncenin felsefi alanda birbirine zıt olmadığını savlar. Böylelikle, Roxanne Euben'ın "Enemy in the Mirror: Islamic Fundamentalism and the Limits of Modern RationalismAynadaki Düşman: İslam Fundamentalizmi ve Modern Rasyonalizmin Sınırları" kitabında ileri sürdüğü, Seyyid Kutup düşüncesi ile modern rasyonalizmin Batılı karşıtları arasındaki benzerliğe de atıfta bulunarak, İslamcılık ile Batılı siyasi düşünce arasındaki yakın ilişkiye dikkat çeker.

Dolayısıyla yaygın kanının aksine aslında "biz ve onlar" karşı karşıya değildir ancak İslamcılar "fanatik deliler" olarak nitelendikçe bu gerçek anlaşılamamaktadır. Şeriati'nin, "yeniden ambalajladığı" Şii İslam'da, Janet Afary ve Kevin Anderson'un "Foucault and the Iranian Revolution Foucault ve İran Devrimi" adlı kitaplarında belirttikleri gibi, "Batılı post-modern düşünce; özellikle kolonyalizmin post-modern eleştirileri ile post-modernizmin kurumsallaşmış kontrol mekanizmalarına karşı hassasiyeti, İslamcı tezle kaynaştırılmış ve ortaya çıkan Şii İslam'ın kesinlikle gelenek karşıtı versiyonu hem dini meşruiyete hem de anti-emperyalist duyarlılığa sahip mobilize güce olur vermiştir."

Zakaria'ya göre, Foucault'un çalışmaları, modernitenin Aydınlanmadan sonra yürürlüğe koyduğu kontrol mekanizmalarının post modernizm tarafından yeniden yapılandırılmasının (deconstruction) örnek bir modeli haline gelmiştir. Foucault kendini, haklara dayalı liberalizmin aslında toplumu kontrol etmek için nasıl etkili mekanizmalar ürettiğini deşifre etmeye adamıştır. Mesela, ünlü kitabı "Madness and Civilization-Delilik ve Medeniyet", delilik kavramının bilimsel araştırmalara konu olmasıyla, rasyonalizmin metotlarının ve uzman görüşünün birleşerek hastanın öz bilincini yok ettiğini savlar. Kavram ve kurumların tarihsel gelişimini sistematik bir şekilde sorgulayan Foucault, mikro sistemlerden oluşan örtülü bir kontrol mekanizmasının var olduğu sonucuna ulaşır. Bu sistemler, uysal bedenler ve itaatkâr ruhlar üretmeye programlanmış bir tür toplumsal makinelerdir. Bu temayı "The Archaeology of Knowledge-Bilginin Arkeolojisi" isimli kitabında daha da geliştirerek neyin ne kadar

bilinebilineceğinin ve yaşanabileceğinin de kontrol altında tutulduğunu savlar. **Kabaca özetlenirse Foucault, var olan kurumlara ve bilgi sistemlerine karşı**

- onların örtülü kontrol mekanizmalarını deşifre etmeyi amaçlayan

- çok sert bir entelektüel şüpheciliği metot olarak benimsemiştir. Richard Wolin, "Gücün benzersizliğinin, onun kişiliği şekillendirme, biçimlendirme ve parametrelerini yaratmasında yattığı gerçeğinin derinlemesine ifşasını" Foucault'a borçlu olduğumuzu söylemiştir. [70] Şeriati de, var olan kurumlara karşı benzer bir eleştirel pozisyonu benimsemiştir. Mesela Tahranda 1970 Ağustosunda verdiği "Din Dine Karşı" başlıklı konferansında, din tartışmasını inanç ve inançsızlık arasında değil de, "çok tanrılı" kurumsallaşmış din (şirk dini) ile "tek tanrılı"(tevhidi din) radikal din arasında bir mücadele olarak sunması bunun göstergesidir. Böylelikle bütün kurumsallaşmış inançların baskı ve feodalizmin meşrulaştırılması ve insanın körü körüne itaat etmesi için kandırılmasının bir aracı olduğunu savlamaktadır. Şeriati, "Düşmanınız her zaman silahlı, ölümsüz ya da görünür olmayabilir. Bazen o bir sistem, bir duygu, bir düşünce, bir sahiplenme, bir yaşam tarzı, bir çalışma metodu, bir düşünce biçimi, bir çalışma aracı, bir üretim biçimi olabilir" diyerek çok tanrılılığı, sadece baskının somut bir şekli olarak değil aynı zamanda bir tür metafiziksel kontrol olarak tanımlamıştır. Bu kontrol biçimlerinden kaçınmak için kişi psikolojik bağlamda kendinin bilincine vararak işe başlamalı, dış dünyadakileri ve sosyo politik maskeli olanların farkına varabilmek için önce kendi içindeki putları keşfetmelidir.[71]

Şeriati böylelikle, ulema ve dini otoriteler tarafından temsil edilen, var olan İslam'ın eleştirisini amaçlayan bir metot geliştirir; kurumsallaşmış İslam bir kontrol ve baskı yöntemidir, bütün iç ve dış kontrol biçimlerine karşı çıkan radikal ve devrimci İslam tarafından saltanatına son verilmelidir. Zakariya, anti-emperyalizm ve güç dengelerini değiştirmek için ölümün bir araç olarak kullanılmasına (şehitlik gibi) duyulan hayranlık konularında da, iki düşünürün metotlarının büyük benzerlikler gösterdiği kanısındadır. Zakariya; Şeriati'nin metodunun Foucault ile aynı metodolojik amaçlara sahip olduğunu iddia etmenin teorik bir zorlama olabileceğini belirtmekle birlikte, Foucault'un modern rasyonalitenin baskıcı veçhelerini yeniden yapılandırması ile Şeriati'nin Şii İslamcılığı var olan kurumsallaşmayı eleştiren bir proje olarak yeniden formüle etmesinin önemli bir benzerlik olduğunu vurguluyor. Üstelik Foucault Şiiliğe karşı derin bir hayranlık duymuştur. Çünkü, bir baskı metodu olarak modern kurumlar tarafından benliğin hapsedilmesi ve bilginin kolonize edilmesinden duyduğu üzüntünün etkisiyle, modernite tarafından dokunulmamış bir çeşit siyasi ve ruhani bir özgünlük, bir benlik, güç ilişkisi, keşfetme peşindedir.

Şeriati de benzer şekilde, kolonyalizmin ve emperyalizmin tahrip ediciliğine duyduğu kızgınlıkla; o günün İran'ında gördüğü baskıcı ve hareketsiz güç ilişkilerini zamanla yok edecek yenilenmiş bir İslami siyasi ruh arayışındadır.[72]

Notlar

1* J.Pjoom, Yadnameh-e Ostad Muhammed Taqi Shariati Mazinani, Qum, Nashr-e Khoram, ss 53-371 alıntılayan Ali Rahnema, Pioneers of Islamic Revival, "Ali Shariati, Teacher, Preacher, Rebel", 2005, s 208-9; Ali Şeraiti Üzerine (Bir Oturum)Katılanlar, Mehmet Çağlar, İbrahim Kozak, Mustafa Tahir, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1984, yeniden yayınlayan www.aliseriati. com

2* Ali Rahnema, An Islamic Utopian, 1988 kitap eleştirisi Nathan Coombs "Ali Shari'ati:between Marx and the Infinite", culturewars. org. uk

3* Ali Şeriati, Toplu Eserleri, (Daftar-e Tadvin va Tanzim-e Majmoe Asar-e Mo'aleme Shaheed Doctor Ali Sharaiti, Cilt 33, Bölüm 1, s-6-8, alıntılayan Rahnema age, s 210

4* Şeriati TE, c33, b 1 ,s 7, alıntılayan Rahnema, s 211; Ali Şeriati Üzerine (Bir Oturum)

5* Şeriati TE, cl s 99; TE c 34 s 293; TE 30, p 69;TE c 34,s 295-6 alıntılayan Rahnema s 211-12

6* Şeriati TE, c 2, s 42, Rahnema, s 212

7* Şeriati TE c 3 s 7;Rahnema s 213

8* Şeriati TE c 1, s 146; TE c3, s 112; Nehzat-e Azadi-e İran, 1356, s 175, Rahnema s 214

9* Şeriati TE, c 2, ss 117-28; TE c26, ss 600-62 alıntılayan Rahnema s 214-6. Bu çerçevede, Şeriati'nin düşüncelerinin Weimar Cumhuriyetindeki düşünce özgürlüğünün Hitler rejimi ile sonuçlanmasından büyük düş kırıklığına uğrayarak elit demokrasisini savunan Yahudi düşünür Levi Strauss ve tilmizleri (çoğunluğunu neo-con larm oluşturduğu) ile benzerlik göstermesi ilginçtir. Şeriati de ilerleyen yıllarda aynı Seyyid Kutup ve Strauss gibi "elit öncüler" fikrini benimseyecektir.

10* Rahnema, s 218

11* Şeriati Üzerine (Bir Oturum), katılımcı Mustafa Tahir'in görüşleri

12* Şeriati TE cl, s 100, Rahnema, s 218. Kutup'un da ABD'de benzer duygular yaşamış olması ilginçtir. (Bkz. Çağlayan, Müslüman Kardeşlerden... ss 216-20)

13* Şeriati, TE c 34, s 60,Rahnema, s 218

14* Şeriati, TE c20, ss 336-9, Rahnema, ss 218-9

15* Şeriati TE, c 4, ss 73-339; TE cl ss 164-245; TE c 20, s 338, Rahnema, s 219

16* Şeriati TE c 4, ss 41-155; TE c2 0, s 280-338; TE 30, s 4, Rahnema, s 219

17* Şeriati TE cl, s 165, Rahnema, s220

18* Şeriati TE Cİ3, ss 315-335; TE cl, s 13-100; TE c 4, ss 405-7, Rahnema s 220-21

19* Kutup ile Şeriati'nin Carrele ilişkin farklı yaklaşımları dikkat çekicidir. Kutup'a göre Carrel, Batı toplumunun - Kutup modern cahiliyye olarak nitelemektediren güçlü ve entelektüel sözcülerinden birisidir. Kutup "Geleceğin Dini İslam" kitabında, Carrel' in "Bilinmeyen İnsan" ı hakkında şöyle der, "(Carrel) Bu kitapta insanlığın en önemli özelliklerini katlettiğinden dolayı yürürlükteki materyalist uygarlığa karşı çıkmaktadır. Doğa kanunlarının çiğnenmesinin -ki (doğa) bunu yapanları karşılıksız bırakmazinsan cinsini tehdit eden tehlikelerini çığlık çığlığa haber vermektedir."Bu kitaptan geniş alıntılar yapan Kutup, Carrel'in Batı toplumunun sorunları konusundaki teşhislerine katılmakla birlikte çözüm konusunda ondan ayrılır. Kutup'a göre, Batılı düşünürler, seküler toplumun kısıtlamaları nedeniyle sorunlara geçerli çözümler geliştirememekte, cahili sorunlarına cahili cevaplar vermektedirler. Kutsal rehbere dönmek yerine, Batı kendi yok oluşunu hazırlamaktadır. (Bkz. Alexis Carrel, Man the Unknown, 1939, ss 11-12, alıntılayan Seyyid Kutup, İstikbal İslam'ındır, Özgün Yayıncılık, 1996, ss 62-63. Ayrıca Luke Loboda, "The Thought of Sayyid Qutb: Radical Islam's Philosophical Foundations", Statesmanship Thesis, ashbrook.org; Çağlayan, Müslüman Kardeşler'den ss 283-90)

20* Şeriati TE, c 4, s 420; TE c 13, s 327; TE c 24, s 119, 314,327; TE c 25, s 226; TE c 8,s 5-10, Rahnema, s 220-22

21* Şeriati TE, c 5, s 87, Rahnema s 223-24

22* Rahnema, A.Shakeri özel mülakat, Paris, 1992, s 224 23* Şeriati TE, cl3, ss 473-535, Rahnema, s 227

24* Şeriati TE, c33, b2, Sİ262, Rahnema s 227

25* Ali Şeriati Üzerine (Bir Oturum)

26* Şeriati TE, c 7, ss 1-14, Rahnema, s 229

27* Şeraiti TE, c30, ss 27-60, 513-4; clO, s 79;cl 6, s 15, Rahnema, s 230-1 28* Şeriati TE, c30, ss 24-95;TE, c 16,s 41, Rahnema, s 231-2 29* Şeriati TE, c7, ss23-8,116; M. A Ensari, Defa'az Eslam ve Ruhaniyat, Pasokh be Doctor Ali Shariyati, Qum, 1351, Rahnema s 232-3 30* Amal Hamada," Paving the Way for a Revolution" , IslamOnline_net 31* Ali Şeraiti Üzerine (Bir Oturum)

32* Şeriati TE, c 27 s 258, TE c 22 s 180-82; TE c 9 Giriş, N.Mirzazadeh, özel mülakat, Paris, 1992, Rahnema, ss 233-7

33* Ali Şeraiti Üzerine (Bir Oturum)

34* Şeriati TE, c 2 ss 16-28, Rahnema ss 238-40

35* Şeriati TE, c 2, ss 42-118,165; TE c 10, ss 78-80, Rahnema, ss 240-2

36* Reza Khojasteh Rahimi, "Abdülkerim Suruş ile Ali Şeriati üzerine konuşma II" (Çeviri:Ayhan Yıldırım) kaynak www.timeturk.com, yeniden yayınlayan www.aliseriati.com

37* Ali Şeriati Üzerine (Bir Oturum)

38* Adem Özköse, "Eşi Ali Şeriati'yi ve İran'ı Anlattı", Gerçek Hayat Dergisi yeniden yayınlayan ww.aliseriati.com * 39Rahnema, s.244

40* Saban Ali Lamui', Hikayethay-i ez Zindigiy-i Doktor Sheriati, Kalem yay. Tahran, H.a. 1377./ M.1998, s.331, yeniden yayınlayan, www.aliseriati.com

41* Wilhelm Dietl, Holy War, 1983, s 45 alıntılayan redmoonrising.com 42* Ervand Abrahamian, İran Betvveen Two Revolutions, 1982 alıntılayan Abbas Manoochehri "Critical Religious Reason, Ali Shari'ati on Religion, Philosophy", polylog.com

43* Fazlur Rahman, İslam and Modernity, 1982, sl09 alıntılayan Manoochehri

44* Şeraiti TE 16, s 30, Manoochehri 45* TE, c25 s23, Manoochehri

46* TE, c 1980, s 35.Şeriati, Manoochehri'ye göre makineleşme ile ilgili bu görüşlerinde Herbert Marcuse'den fazlasıyla etkilenmiştir

47* Age s 29-40, Manoochehri 48* TE, Cİ979, sil, Manoochehri

49* TE,c32, s 16, Manoochehri

50* Age s 85-90, Manoochehri

51* Celal Ali Ahmed, Batılılaşma Hastalığı; Yöneliş Yayınları, İstanbul, 2000;Ali Şeriati, Ali Şiası Safevi Şiası, İstanbul, 1992; Alev Erkilet Başer, Ortadoğu'da Modernleşme ve İslami Hareketler,, İstanbul, 1999; s. 338; Serpil Üşür, Din Siyaset Devrim, s. 73; Richard Yann; "Contenporary Shi'i Tought"; Roots of Revolution; (der) N. R. Keddie; Yale University Press; 1981; s. 217; Ali Şeriati, Dinler Tarihi, İstanbul; s. 9,11; alıntılayan Bülent Şahin "Ali Şeriati, Kazanımın Ve Gelişimin Öğretmeni -I" shariati.com

52* Ali Şeriati, "Biz ve İkbal .İstanbul, 1985, s.54; Şeriati, İslamBilim-1, İstanbul, s. 223-232 alıntılayan Şahin age.

53* Sever Işık," Cemaleddin Afgani ve Ali Şeriati", www.aliseriati.com 54* Ali Şeriati, "Ne Yapmalı?", İstanbul, 1986; s. 83-84 alıntılayan Şahin age 55* Şeriati, İslamBilim-1, s. 453-481, Şahin age.

56* Dünyada Ali Şeriati, Ekin yayınları, İstanbul, 1998, s. 350-355 alıntılayan Şahin age

57* Ali Şeriati, İslamBilim-2, Nehir yayınları, İstanbul alıntılayan Şahin

58* Ali Şeriati, "Aydınların Yanılgısı", www.aliseriati.com

59* Ali Şeriati, Man And İslam, Islamic Publications International, (2006) alıntılayan Dragos Stoica," Ali Shari'ati and the Iranian revolutionary theologyAli Şeriati ve İran devrimci teolojisi", konferans bildirisi, 2008 MPSA (American Political Scientists Association) Yıllık Toplantısı, Chicago, 3-6 Nisan

60* Stoica age,

61* Lawrence Reza Ershaghi, "The forgotten revolutionary Ali Shariati", 24 Şubat 2003, The Iranian

62* Özköse, "Eşi Ali Şeriati'yi ve İran'ı Anlattı

63* Rahnema, ss 242-5

64* Turgay Evren," Ali Şeriati Yaşasaydı?", www.aliseriati.com 65* Rahimi, "Abdülkerim Suruş ile Ali Şeriati üzerine konuşma II"

66* Mustafa Özcan, "Hüdaperest Sosyalistler", Yeni Asya Gazetesi, 19 Nisan 2008

67* Özköse, age

68* Ali Şeriati Üzerine (Bir Oturum), katılımcı İbrahim Kozak'ın görüşleri 69* Waller R. Newell, "Why Is Ahmadinejad Smiling? The intellectual sources of his apocalyptic Vision", The Weekly Standard, 16.10.2006, http://www. weeklystandard.com

70* RichardWolin, "Foucault the Neo-Humanist" The Chronicle Reviewc53. s 2 B12 alıntılayan Rafla Zakaria,"The Familiar other': Shariati, Foucault and decoding the appeal of Shia Islamism", konferans bildirisi, American Political Scientists Association yıllık toplantısı, Eylül 2007, Chicago Illinois; Zakaria'nın atıfta bulunduğu kitaplar, Roxanne Euben, "Enemy in the Mirror: Islamic Fundamentalism and the Limits of Modern Rationalism, Princeton University Press, 1999; Janet Afary ve Kevin Anderson "Foucault and the Iranian Revolution, The University of Chicago Press, 2005

71* Ali Şeriati, "Religion v Religion", ABC International Group Inc. (2000) alıntılayan Zakariya age

72* Zakaria, The Familiar 'other"

Sh: 131-174

Kaynak: Selin Çağlayan, Şii Düşüncesinde İslamcılık: İran Mehdi'yi Beklerken, Cinius Yayınlarıİnceleme Araştırma Eleştiri, BİRİNCİ BASKI: Haziran, 2012, İstanbul

KIRKLARELİLİ TEVFİK BEY (BABA)NIN NEFESLERİNDEN

Aşkı muhabbetle bezmi erkândan,

Gelin canlar âbı kevser içelim,

Kevserin sakisi şahı merdandan,

Gelin canlar âbı kevser içelim.

*

Ders alıp mektebi irfana gelüp,

Nuru Nübüvvetle imana gelip,

Huzuru hazreti sultana gelip,

Gelin canlar âbı kevser içelim.

*

Sâki bu dem bizim imanımızdır.

Mukavves kaşların kur'anımızdır,

Şarâben tahûrâ erkânımızdır,

Gelin canlar âbı kevser içelim.

*

Meclisimiz nuru ziya değilmi,

Yardımcımız bizim Hûda değil mi,

Bir vücuttan cümle eşya değil mi,

Gelin canlar âbı kevser içelim.

*

Böyle kurulmuştur hükmü bidayet,

Gerçek erenlerden gelsin inayet,

Allah ider (Tevfik) bize hidayet,

Gelin canlar âbı kevser içelim.

Sh:56-57

Kaynak: Vahit Lutfi Salcı, Gizli Türk Dini Oyunları, 1941, İstanbul

ŞEM'A DÜŞEN PERVANELER

https://youtu.be/w8VWn-Rdiqc

Şem'a düşen pervaneler

Gelsin bir hoşça yanalım

Aşka düşen divaneler

Gelsin bir hoşça yanalım

Varın söylen şol bülbüle
Neden aşık olmuş güle
Ermek istersen o kül'e
Gelsin bir hoşça yanalım

Yanmaktır bizim kârımız
Harcedelim hep varımız
Pervaneler yarenimiz
Gelsin bir hoşça yanalım

Nesimi döğünsün taşlar
Akıtalım gözden yaşlar
Hak tariktir hey kardaşlar
Gelsin bir hoşça yanalım

ŞAHİN GİRAY'IN GÖRSEL ŞİİRİ

1. (Sevgili gelip âşığın evini mekân edinse, onun güneş gibi parlak yüzü gözleri aydınlatmaz mı?)

2. (O kâkülleri yayıp güneş gibi parlak yüzünü örttün. Bir başka deyişle, Ay'ı akrep burcunda ışıksız bıraktın.)

3. (Keşke o Ay gibi parlak güzelin yanına yanaşıp keskin hançeriyle düşmanının bağrını ney gibi – delik deşik– etsem.)

4. (Sevgili, eğer bağrımızı delerse razıyız; yeter ki o ay yüzlü bizi lûtfuna münasip görsün.)

5. (Ey ay yüzlü güzel! Bu kederli âşıktan uzak durup kaçma; onu ayrılık ateşiyle yanmaya lâyık görme.)

6. (Ey kalem! Semender gibi yanmaya talip olduğumu, eğer o hümâ isterse, yazıp arz et.)

7. (**Eğer Allah'ın lûtfu bir kula yardımcı olursa, o kimse bir pula muhtaçken âleme padişah olur.**)

8. (Yoksa dünyaya ışık bahşeden o Ay gibi parlak yüzlüde mi? Âleme parlaklık veren senin yüzünün güzelliği mi?)

9. (**Yaş, gözden düşüp senin yüzünü arzu eder.** Böylece güneş gibi parlak olan yüzün çiğ taneleri yetiştirir.)

10. (**Boşuna dava güden kimse, ayak direyip senin güneş yüzünü inkâr eder. O ahmak, zerre kadar aklı olsaydı, onu düşünebilirdi.**)

11. (Eğer akıllıysan, tecrit yolunda aşk ehli kafilesine kervansaraylık edecek bir han yap.)

12. (Aşk ehli sevgiliye durmadan hüner gösterisi yapar. Şahin Giray, hüner gösterisi sırası şimdi sende midir?)

13. (Benim benzersiz sevgilim, sende o kaş ve göz olduktan sonra, âşığın katli için ok ve yaya ne gerek var?)

Kaynak: Özer ŞENÖDEYİCİ, Osmanlının Görsel Şiirleri Iı -Trajedinin Gölgesinde Hüner Gösterisi, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, The Journal of International Social Research, Volume 2/6 Winter 2009

[slideshare id=69644484&doc=osmanlgorselsiiri-161129163158&type=d]

MELEKLER ve CİNLER RAHATSIZ EDİLMEMELİ HAKK-SES ÖZGÜR OLMALI

Bizim görünmeyen arkadaşlarımız, melekler ve cinler. Onlarla olan yegane bağımız seslerdir.

Cinlerin şeyhi dedi ki,

Cin suresininin ilk ayetleri işitmeyi ve sesi işaret eder ve surede vakıf [duruş] azdır. Sürekli bir sestir.

" De ki; Cinlerden bir topluluğun Kur'an'ı dinlediği bana vahyolundu;"

Onlar şöyle demişlerdir;"Doğrusu biz, doğru yola götüren, hayrete düşüren bir Kur'an dinledik de ona inandık; biz Rabbimiz'e hiç bir şeyi ortak koşmayacağız."

Eğer ses ile olan bağa izni verilmeseydi, cinler ve melekeler ile temas kurulamazdı. Cinleri çalıştıranlar ve meleklerden hüddam tutanlar belirli sesleri tekrar ederler. Ve oluşturdukları enerji ile onları etkilerler.

Ses, insan sesi.

Allah Teâlâ'nın insana emanet verdiği ruhun canlılık alameti. Ses varsa, hayat vardır. Kainatta canlılık sesle başladığından, bir de itminan sebebidir. Her şeyin bir musikisi vardır. Rakib olunduğumuz biz ve her şey, hep sesler ile alakalıdır. Geçenlerde İsrailin ezan yasağı gibi bir karara yönelişlerinde ve takip eden ormanların yanmasında bize gelen cinnî bilgisi, sesin rahatsızlığıdır. Ses sebepleriyle doğurduğu meleklerinde huzursuzluğu çağrıştırınca, ateşin fevri hareketine etken oldu. Melekler giderse, cinler ortama hakim olur, bu ise ateşin meydana çıkışı demektir. Cehennem ehlinin ekserisinin cinler oluşu ve ateşin fazlalığıda buna işarettir. Meleklerin azalmasına neden olmak fesadın yayılmasına yardım etmektir. Hz. Rasûlu'llâh salla’llâhu aleyhi ve sellem hadislerinde buyurur ki,

"Allah Teâlâ'nın bir meleği vardır. Bir kanadı doğuda, diğer kanadı batıdadır. Başı Arş'ın altında, iki ayağı yedi kat yerin dibindedir. Üzerinde mahlûkat sayısınca tüy vardır. Ümmetimden bir erkek veya kadın bana salâvat okuyunca, Allah Teâlâ o meleğe Arş altındaki nur denizine dalmasını emr eder. Her tüyünden bir damla damlar. Allah'u Teâlâ her damladan bir melek yaratır ve kıyâmete kadar onun için istiğfar eder, buyurdu." [Huccet'ül-İslâm, (İmâm-ı Gazali), s. 58-59; Mir'ât-ı Kainât, Cild 1, s. 60]

Güzel sözler meleklerin yaratılış sebepleri olduğuna göre kim ki bu seslere karşı cephe alırsa kendini korumasız bırakıyor demektir. İslam'da ezan sesine olan ihtiram o sesin ulaştığı yer kadar huzurun gelmesine neden oluşudur.

Hz. Rasûlu'llâh salla’llâhu aleyhi ve sellem efendimiz buyurdu.

“Namaz için ezan okunduğu zaman, şeytan ezanı duymamak için arkasını dönüp yellenerek kaçar. Ezan bitince tekrar geri gelir. Namaz için kamet edilince yine arkasını dönüp kaçar. Kamet bittiğinde yine gelir ve kişi ile nefsi arasına sokulur ve ona: Filân şeyi hatırla, filân şeyi hatırla diyerek, namazdan önce aklında olmayan şeyleri hatırlatır da, neticede insan kaç rek’at namaz kıldığını bilemez olur.”

[Buhârî, Sahih, Ezân 4, Amel fis’-salât 18, Sehv 6, Bed’ü’l-Halk 11; Müslim, Sahih, Salât 19, Mesâcid 83. Ayrıca bkz. Ebû Dâvûd, Sünen, Salât 31; Nesâî, Ezân 20, 30; Dârimî, Sünen, Salât, 11; Mâlik, Muvatta’, Salât/Nidâ, 6]

Musikinin de etkileyiş sebebi, nefis taşımayan aletlerdeki ilk yaratılıştaki -saflık halleri- Allah Teâlâ'nın "ol" sesinden kazandıkları nisbet iledir. Bu sesler aslımız olan toprağın barındırdığı temel yapının cüzleridir. Bizimde mayamızda mevcuttur. Müzik forumlarındaki düzenlemeler yalnız olmadığımız dünyadaki durumumuzu gösterir. Bunu en iyi dinlediğimiz musikiden çıkarabiliriz.

Prof. Dr. Ahmet Hakkı Turabi diyor ki:

“Müzikle tedavide hastanın bulunduğu ortam çok önemli, sessiz sakin bir yer olacak. Müzikten başka en fazla su veya kuş sesi olacak. İcra edeceğiniz müzik asla güfteli olmayacak. Sözlü müzikle tedavi olmaz. Her söz insanın beynine bırakacağınız mayın olur. Ona hastalığının sebebini hatırlatır, zarar verir.”

[http://www.yenisafak.com/yenisafakpazar/insandan-once-ses-vardi-2090168]

Sonuç olarak sesten rahatsız olmak cinleri ve melekleri çarpıştırmak olur ki, insanlar bundan dolayı rahatsız olup, başlarına felaketlerin gelmesine neden olacaklardır. Şeytanî guruplar kurbanlarını sesin gizlenmiş ayinlerinde feda ederlerken, çıkarmak istedikleri kaos dünyamıza zarar vermekte ve fitne sebebidir.

Güvendiğimiz ve vekilimiz Allah Teâlâ bütün işlerinde, emrinde galip ve kadirdir. Onların hilelerine karşı bizlere yardım eder.

İhramcızâde İsmail Hakkı

Ek okuma:

İNSAN KULAĞIYLA BESLENİR

İNSANDAN ÖNCE SES VARDI

https://youtu.be/HhffHJb0V5M

YAŞANMIŞ PEYGAMBER AŞKI

Muhammed Özkılınç 28.11.2016

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellemin aşkı anlatılmakla bitmez. Tabi bu lahuti aşk, âşıkları için özel bir enerjidir. İmanın, ihsanın, takvanın en etkin gıdasıdır. Öyle bir iksir ki içtikçe kanar, kandıkça içesiniz gelir. Bu aşka sadece kutlu doğum haftalarına, mevlit kandillerine sığmayacak kadar büyüktür. Dolayısıyla fırsat buldukça, şahsımız, ailemiz ve çevremizle bu aşktan istifade etmeliyiz. Bunun için de her vesileyi kullanmalıyız.

Sosyal medyadan birkaç takipçi kardeşim, bu aşkın yaşanmış hali olan bir yazı göndererek köşemde paylaşmamı talep ettiler. Gözyaşlarıma hâkim olamadan ve anlatılamaz yaşanır bir hazla okuduğum bu yazıyı sizlerle paylaşmak istedim. İşte o yazı…

Medine'de bir şirkette elektrik teknisyeni olarak çalışan Allah dostu ve peygamber aşığı bir kardeşimiz, işin son günü sabah mesaisinde kendisine verilen teknik görevi tamamlayıp ayrılmak üzere iken Resulullah'ın Ravzası'nda elektrik çarpması sonucu vefat etti ve Cennetul Bakiye defnedildi. Tabii ailesi mecburi istikamet Türkiye'ye döndü. O zaman 7 yaşında olan oğlu Nebi Doğanay bugün ortaokul öğrencisi. Kompozisyon dersi ödevi olarak bir makale yazmış ve birincilik almış. İşte o peygamber aşkını en derinden yaşayan bir yüreğin yansımaları.

Biliriz ki dil kalpten geçen her şeyi ifade edemez. Allah bize de bu kardeşimiz gibi Resulullah sevgisi nasip etsin. Amin.

Bir güneşim, Bir babam, Bir terliklerim...

“Bir seni güneşim, bir babamı, bir de terliklerimi bırakmıştım geldiğim yerde…

Bir ilkbahar gününde güller gibi kokan Medine'de dünyaya gözlerimi açmıştım. Doğduğum hastane senin Ravza'nın hemen yanı başında olduğu için, duyduğum ilk koku senin bahçenin gül kokuları olmuş. Babam gelip te daha kulağıma ezan okumadan, kulaklarım senin mescidinin ezan sesleriyle şereflenmiş. 40 günlük olduğumda ilk ziyaretimi de senin Hane-i Saadetine yapmışım. İlk adımlarımı senin Ravza'ndaki mermerlerinde atmış ve Rabbimle ilk buluşmamı, ilk secdemi senin mescidinde yapmışım. Hemen hemen yaptığım her ilkte sen varsın. Daha konuşmasını öğrenmeden seni sevmeyi öğrendim ben. Belki seni çok tanımazdım ama sanki bana çok çok yakınmışsın gibi severdim seni.

Senin evini her ziyarete gelişimizde seni görmesek bile senin varlığını hisseder, evinden her ayrılışımızda hüzünlenirdik. Çocuklar evde sıkılınca babaları parka, eğlence yerlerine götürsün isterler. Biz Medine'de yaşadığımız sürece hiç babamızdan parka götürmesini istemedik. Bizim canımız sıkılmaz mıydı acaba hiç? Sanırım Medine'deki hiçbir çocuğun canı sıkılmazdı. Çünkü orada hiçbir yerde olmayan gül bahçesi ve bahçenin biricik efendisi vardı. Bizim vaktimizin çoğu o bahçede geçerdi.

Senin bahçenin mermerlerine ayakkabı ile basamazdık. Yalınayak dolaşırdık mermerlerin üstünde. Kim bilir, korkardık belki de bahçenin güllerine basıvermekten. Yazın mermerler ayaklarımı yakardı. Olsun bu da bizim hoşumuza giderdi. Babama sormuştum bir seferinde

- Babacığım neden Medine bu kadar sıcak diye. Babam da:

- Evladım Medine'de iki tane güneş var da ondan, derdi.

- Nasıl olur babacığım, güneş bir tane değil mi? derdim. Babam gülerek:

- Bak yavrum doğru, bütün dünyayı ısıtan bir güneş var ama bir de âlemleri ısıtan ve aydınlatan güneş var. O güneş de Medine'de olunca sıcaklık iki kat oluyor.

Babamın bu cevabı hoşuma giderdi ve ısınırdım. Gerçekten de ayaklarımızı mermerler ısıtıyordu ama senin güneşin de, sıcaklığın da içimizi ısıtıyordu. Medine'den ayrıldığımızdan beri belki ayaklarımız ısınıyor ama içimiz bir türlü ısınamıyor. Çünkü güneşimizin en büyüğünü orada bırakmıştık. Ben güneşimi kaybetmiştim. Onun evine, bahçesine gidemiyordum artık. Gerçi ışığı ta buralarda bizi aydınlatıyordu ama içimi ısıtması için onun Ravzasında yalınayak koşmam lazımdı. Evet, bahçende yürürken ezanlar okunurdu. Öyle güzel okur ki Medine müezzini ezanı, sanki Bilal-i Habeşi okuyor sanırsınız. Namaz kılmak için Mescide koştururduk, bilir bilmez. Babamın yanında namaz kılardık.

Büyük sütunların altından gelen soğuk havadan saçlarımızı savurturduk. Zemzem bardaklarından güller yapardık. Namaz kılarken yanımıza usulca bir kedi sokulurdu. Babam 'incitmeyin sakın, onlar Ebu Hüreyre'nin kedileri' derdi, biz de inanırdık. Senin Mescidine kediler de girebilirdi. Sen çok iyi bir ev sahibiydin çünkü. Devam edeceğiz inşallah… Selam… Dua…

Erişim: http://www.milatgazetesi.com/yasanmis-peygamber-aski-makale-99314

TİLKİ VE KİRPİ TAVIRLARI

Tuhaf bir durumdayız. Genelde yol bulamadığımız zaman, ne gözümüze görünen bir yol vardır, ne de bizi yönlendirecek bir bilgi, bir ipucu. Oysa içinde bulunduğumuz durumun güçlüğü bunun tam tersi: Önümüzde pek çok yol, elimizde pek çok ipucu var.

Bu durum karşısında, doğrusal bir hat üzerinde akıl yürüterek bir apaçıklığa ulaşmak mümkün değil. Moscovici'nin (şair Archiloque'tan esinlenerek) kullandığı bir metafor bu duruma uygun düşüyor. Bu metafor, bir toplum yaşamının temel dokusunu oluşturan temel sorunlar karşısında araştırmacıların tavırlarını, *tilki* ve *kirpi* tavırlarına benzetmeye dayanmaktadır.

Tilki tavrı, belirli bir sorunu incelemeye başladığında adım adım bir kavrama ve betimleme çabası gösteren, sosyal alanın bütün pistlerini yoklayan, çelişik ve düzensiz kavramları ve olayları kombine etmeye çalışan, ustalık gerektiren ince yöntemleri manipüle eden araştırmacı tavrıdır.

Kirpi ise, belirli bir paradigmayı benimsemiş, sınırlarını çizmiş ve sonuçtan emin olarak top haline gelen, dikenlerini, oklarını dışa uzatan, kendi görüşünü, vardığı sonucu bozan şeylere, görüş ve eleştirilere karşı savunma pozisyonunda duran, bulgularını kendi dalı içersinde kalarak, yani belirli bir tek esas nedene bağlayarak açıklamaya ve her şeyi otoritesi bilinen bir teoriler sistemine oturtmaya çalışan araştırmacının tavrıdır; örneğin sosyal olguların nedeni olarak, ister sosyal veya ekonomik, ister psikolojik veya politik nedenler gösterme anlayışı söz konusu olsun, bir kirpi tavrıyla karşı karşıyayız demektir. Birinci halde 'bir keşif pratiği'nin, ikinci halde ise gerçekliğin tanımı'nın söz konusu olduğunu belirten **Moscovici'nin bakışında, araştırmacılar, tilki gibi başlayıp kirpi gibi bitirmeyi hedeflerler.** Ancak incelenen olgu, tek bir paradigmaya sığmayacak kadar karmaşık olması ve araştırmacının da tek bir modele hapsolmak istememesi halinde gerilim devam etmektedir.

Sh: 6

Kaynak: Nuri BİLGİN, Kimlik İnşası, 2007, İzmir

BANA KARA DİYEN DİLBER

Bana kara diyen dilber

Gözlerin kara değil mi

Yüzünü sevdiren gelin

Kaşların kara değil mi

*

Güzel, ben seni isterim

Seni koynumda beslerim

Yüzünü, güzel, göreyim

Zülüfün kara değil mi

*

Boyun uzun, belin ince

Yanakların olmuş gonca
Salıverirsin kolunca
Beliğin kara değil mi
*
Utanırım akar terim
Güzellikte yok benzerin
En sevgili makbul yerin
Saçların kara değil mi
*
Beni kara diye yerme
Mevlâ'm yaratmış, hor görme
Ala göze siyah sürme
Çekilir, kara değil mi
*
Hind'den, Yemen'den çekilir
İner Bağdad'a dökülür
Türlü taama ekilir
Biber de kara değil mi
*
Göllerde kuğular olur
Göğüs ak, kara benlidir
Mısır'da çok zengin vardır
Kölesi kara değil mi
*
Pınara konan kuğunun
Kanadı beyaz çoğunun
Çöldeki Arab beyinin
Çadırı kara değil mi
*
İller de konup göçerler
Lâle sünbülü biçerler
Ağalar, beyler içerler
Kahve de kara değil mi

*

Evlerinde sular akar

Güzelleri göze bakar

Hublar yanağına sokar

Sünbül de kara değil mi

*

Karac'oğlan der, inşallah

Görenler desin maşallah

Kara donlu Beytullah

Örtüsü kara değil mi

KARACAOĞLAN

https://youtu.be/mQgomU0czFQ

BECKETT VE HOMUNCULUS FARKI

Beckett karakterleri kendi varlık ortamlarında gerçekçidirler. İçine yerleştirildikleri durumların gerçeklikle ilişkisi vardır. Dahası, eğer uygarlaşmanın protez eklentileri göz ardı edilirse, katışıksız gerçeği gösterdikleri ortaya çıkar. Daha önce söz edildiği gibi, sosyalleşme ister soyut isterse somut şekille tanımlansın kaçınılmazdır. Belirli bir kimliğe sahip ve gerekli niteliklerle donatılmış geleneksel dramatik karakter Langsted ve Sommer'in çocuğun sosyalleşmesinin somut figürüne benzer. Beckett karakterleri ise Jensen'in soyut şekliyle yakından ilişkidir. Beckettyen karakter yaratımı 70 İronik olarak her iki şekil, Beckett veya öteki oyun yazarlarının amacı insanı sosyalleşme sürecinde göstermektir.

Beckett için sosyalleşme hiçtir, fakat acı ve ızdırap doludur. Onun karakterleri, sözde uygarlaşmış akşam yemeklerini yedikten sonra Antik Yunan veya Shakespeare oyunlarını lüks tiyatro binalarında izleyen ve gece olunca huzur içinde evlerinde uyuyan, borsa endeksi veya karlı bir terfiden başka hiçbir sorunları olmayan Homunculus [*minyatür insan, cüce, cüce minyatür adam*** **] tarafından kolayca kaybedenler olarak tanımlanabilir.** Fakat Beckett karakterleri Auschwitz'de, Afrika'nın açlık çeken insanları arasında, Vietnam'ın dikenli ormanlarında, zulüm yıllarında Bosna'da, ve daha kesin olarak özgürlük sunulan Irak'ta mimesisin [taklit] gerçekten utandığı yerlerde kelimenin tam anlamıyla gerçektir. Bu nedenle, kendi gerçeğini ve bizim Beckett karakteri dediğimiz kendi onlarını yaratır.

Kaynak: Adnan Çevik, Tiyatro Araştırmaları Dergisi, 23:2007 • ISSN: 13001523

KAYNAKTAN

" alınmıştır"

Kelimelerinin kalpleri var sultanı yok.

Parmakları yazdı ve lisân söyledi,

Dağdan gelen her şey **Mûsâ'nın** davetiyle mi?

Bir ağaç **"Ben Allah'ım"** dedi,

neden demesin güzel bahtlı olan

kalbindekini

Aynalardaki akis ve gölgeler bir hayâl ve kuruntu,

" Büyük şey,

küçük aynada küçük,

uzun aynada uzun,

hareketli aynada hareketli olur."

Kendi sırrı, kendine

İhramcızâde İsmail Hakkı

ÖRTÜ VE ÇIPLAKLIK ARASINDA GÖZ HALLERİ

Bugün artık irdelenmeye başlayan ama hiçbir çözüme ulaşmamış olan uygulama ve törelere göre kadının toplum içindeki varlığı erkeğinkinden çok başkadır. Erkeğin varlığı kendinde saklı otorite umuduna bağlıdır. Bu, büyük ve inanılır bir umutsa erkeğin varlığı çarpıcı olur. Küçük ve inanılmaz bir umutsa erkeğin varlığı da önemsizleşir. Bu erkeğin kendisine sağladığı itaat ve güven, velâyet umudu ahlakî, bedenî, yaradılışa göre değişen, parasal, toplumsal ya da cinsel bir umut olabilir. Neyse ki otorite umudunun yöneldiği nesne her zaman erkeğin dışındadır. Bir erkeğin varlığı o erkeğin yapabileceklerini, sizin için yapabileceklerini gösterir. Üretilebilir bir varlıktır onun varlığı; çünkü erkek gerçekte yapamayacağı şeyleri yapabilecek güçteymiş gibide davranır. Bu yalancı davranış her zaman onun başkaları üzerinde etkili olmak için kullandığı bir otoriter baskıya yönelmiştir.

Bunun tersine bir kadının varlığıysa, onun kendine karşı olan tutumunu gösterir; o kadına karşı nelerin yapılıp nelerin yapılamayacağını belirler. Kadının varlığı hareketlerinde, sesinde, fikirlerinde, yüz ifadelerinde, giysilerinde, seçtiği çevrelerde, zevklerinde ortaya çıkar. Gerçekten de kadın kendi varlığına katkıda bulunmayan hiçbir şey yapmaz. Varlığı, kadının kişiliğiyle öylesine içiçedir ki erkekler bunu bedenden çıkan bir tütsü, bir koku, bir sıcaklık olarak algılarlar.

> Kadın olarak doğmak, erkeklerin mülkiyetinde olan özel, çevrelenmiş bir yerde doğmak demektir. Kadınların toplumsal kişilikleri. böylesine sınırlı, böylesine koşullandırılmış bir yerde yaşayabilme ustalıklarından dolayı gelişmiştir. Ne var ki bu, kadının öz varlığının ikiye bölünmesi pahasına olmuştur.
> Kadın hiç durmadan kendisini seyretmek zorundadır.
> Hemen hemen her zaman kendi imgesiyle birlikte dolaşır.
> Bir odada yürürken ya da babasının ölüsünün başucunda ağlarken bile ister istemez kendisini yürürken ya da ağlarken görür. Çoçukluğunun ilk yıllarından başlayarak hep kendi kendisini gözlemesi, bunun gerekli olduğu öğretilmiştir ona.

Böylece kadın içindeki gözleyen ve gözlenen kişilikleri, kalarak onun kimliğini oluşturan ama birbirinden ayrı iki öge olarak görmeğe başlar.

Kadın, olduğu ve yaptığı her şeyi gözlemek zorundadır. Erkeklere nasıl göründüğü, onun yaşamında başarı sayılan şey açısından son derece önemlidir. Kendi varlığını algılayışı, kendisi olarak bir başkası tarafından beğenilme duygusuyla tamamlanır.

Erkekler kadınlara karşı belli bir tutum edinmeden önce onları gözlerler. Bu yüzden bir kadının bir erkeğe görünüşü, kendisine nasıl davranılacağını da belirler. Bu süreci bir ölçüde denetleyebilmek için kadın bunu kabul etmeli ve benimsemelidir. Kadın benliğinin gözleyici yanı, gözlenen yanını öylesine etkiler ki sonunda tüm benliğiyle başkalarından nasıl bir tutum beklediğini gösterir. Böylece kadının, bir eşi daha bulunmayan bu kendi kendini etkileme süreci onun kişiliğini oluşturur. **Her kadının varlığı, kendi içinde nelere 'izin verilip**

nelere verilemeyeceğini' düzenler. Eylemlerinin her biri —amacı ya da dürtüsü ne olursa olsun— o kadının kendisine nasıl davranılmasını istediğini gösteren birer simgedir. Bir kadın tutup bardağı yere atarsa bu o kadının kendi kızgınlığını nasıl ele aldığını, bu yüzden başkalarından nasıl bir davranış beklediğini gösterir. Erkek aynı şeyi yaparsa bu, yalnızca onun öfkesini dışa vurmasıdır. Kadın güzel bir fıkra anlatırsa bu, onun kendi içindeki fıkracıya nasıl davrandığını, elbette fıkracı bir kadın olarak başkalarından ne beklediğini gösteren bir örnektir. Fıkra anlatmak için fıkra anlatmak ancak erkeğin yapacağı bir şeydir.

Bunu şöyle yalınlaştırabiliriz:

> Erkekler davrandıkları gibi, kadınlarsa göründükleri gibidirler. Erkekler kadınları seyrederler. Kadınlarsa seyredilişlerini seyrederler. Bu durum, yalnız erkeklerle kadınlar arasındaki ilişkileri değil, kadınların kendileriyle ilişkilerini de belirler. Kadının içindeki gözlemci erkek, gözlenense kadındır. Böylece kadın kendisini bir nesneye —özellikle görsel bir nesneye— seyirlik bir şeye dönüştürmüş olur.

Avrupa yağlıboya resim geleneğinin bir türünde kadın hiç durmadan yinelenip duran en önemli konudur. Bu tür, çıplak kadın resmidir. Avrupa geleneğindeki çıplak kadın resimlerinde kadınların seyirlik nesneler olarak görülüp değerlendirilmelerinde geçerli olan ölçü ve töreleri bulabiliriz.

Bu gelenekteki ilk çıplaklar Adem'le Havva'dır. Öyküyü Genesis'te (Tekvin de) anlatıldığı biçimiyle buraya almak yerinde olur:

> **"Ve kadın ağacın meyvelerinin yenmeye değer olduğunu gördü. göze hos göründüğünü gördü ve bilgilenmek için bu ağacın arzulanması gerektiğini anladı ve meyveyi kopardı ve yedi. kendisiyle birlikte kocasına da verdi ve o da yedi.**
>
> **İkisinin de gözleri açıldı ve çıplak olduklarını gördüler ve incir yapraklarını birbirine ekleyip önlerine örtü yaptılar... Ve yüce**
>
> **Tanrı erkeği çağırdı ve ona şöyle dedi: "Nerdesin?" Ve erkek de dedi ki "Sesini bahçeden duydum ve korktum; çünkü çıplaktım ve saklandım.''...**
>
> **Ve kadına da şöyle dedi Tanrı: "Senin acılarını ve doğurganlığını arttıracağım; çocuklarını acı içinde dünyaya getireceksin, arzuların kocana yönelecek ve seni o yönetecek."**

Bu öyküde çarpıcı olan nedir?

Çıplak olduklarını farkettiler, çünkü elmayı yediklerinden birbirlerini değişik görmeğe başladılar. **Çıplaklık, bakanın zihninde doğmuş oldu.**

Burada ikinci çarpıcı gerçek de kadının suçlanması ve erkeğe boyun eğmekle cezalandırılmasıdır. Kadının karşısında erkek Tanrı'nın temsilcisi olmuştur.

Ortaçağ resim geleneğinde bu öykü resimli roman gibi sahne sahne resme geçirilmiştir. Yeniden doğuş çağında öyküsel sıralanış ortadan kalkmış, **resme geçirilen tek an utanma anı olmuştur.** Erkekle kadın incir yapraklarıyla ya da elleriyle bir örtünme hareketi yaparlarken gösterilir. Ama artık birbirlerinden değil, seyirciden utanmaktadırlar.

Resim geleneği dünyasal konulara yönelmeye başlayınca, başka konularda da çıplak kadın yapma olanağı belirdi. Gene de bu resimlerin hepsinde resme konu olan şeyin (kadının) bir seyirci tarafından seyredildiğinin farkında olduğunu gösteren bir şey kaldı.

> Kadın kendi başına çıplak değildir.
> Seyircinin onu gördüğü biçimde çıplaktır.

Bu, çoğu zaman, —çok beğenilen Susannah ve Kent in Büyükleri'nde olduğu gibi— resmin asıl konusudur. Susannah'yı yıkanırken gizlice seyretmek için biz de Büyükler'e katılırız. Susannah da kendisini seyreden bizlere bakmaktadır.

Bu konunun Tintoretto tarafından işlendiği başka bir resimde Susannah, aynada kendisini seyretmektedir. Böylece o da gene kendisini seyreden bizlere katılır.

Resimlerde ayna çoğu zaman kadınların kendilerine duydukları hayranlığı anlatan bir simge olarak kullanılmıştır. Ne var ki bu bir yalancılıktır, çünkü burada ortaya koyduğu ahlaksal görüşe çoğu zaman ressamın kendisi katılmamaktadır.

Çıplak kadın resmi yapılıyordu çünkü çıplak kadına bakmaktan zevk duyuluyordu; kadının eline bir ayna veriliyordu ve resme Kendine Hayranlık deniyordu. Böylece çıplaklığı zevk için resme geçirilen kadın ahlak açısından suçlanıyordu.

Oysa aynanın gerçek işlevi çok daha başkaydı. Ayna, kadının kendisini her şeyden önce ve her şeyden çok seyirlik bir şey olarak gördüğünü anlatmak için konuyordu resme.

Paris'in Yargısı çıplak kadına bakan bir ya da birçok erkek fikrini anlatan başka bir konudur.

Ama şimdi resme başka bir öge daha eklenmiştir: yargı öğesi. Paris elmayı en güzel bulduğu kadına sunar. Böylece güzellik, yarışmalı bir şey olur. (Günümüzde Paris'in Yargısı, Güzellik Yarışmalarına dönüşmüştür.) Güzel yargısını alamayanlar güzel sayılmaz. Güzel yargısını alanlaraysa ödül verilir.

Ödüllendirilmek bir yargıcın mülkü olmaktır —başka deyişle onun sizden yararlanabilmesi demektir. II. Charles Lely'ye gizli bir resim ısmarlamıştır. Bu resim o geleneğin oldukça tipik bir örneğidir. Resim, Venüs'le Küpid diye de adlandırılabilirdi. Aslındaysa bu Kral in metreslerinden birinin, Nell Gvvynne'in portresiydi. Resimde, Nell Gvvynne uzanmış, kendisini çıplak durumda seyreden seyircisine edilgen bir biçimde öylece bakarken gösterilir.

Ne var ki burada çıplaklık kadının duygularının bir dışavurumu değildir. Burada çıplaklık, sahibinin (hem resmin, hem de kadının sahibinin) duygularına ya da isteklerine boyun eğme belirtisidir. Kral, başkalarına gösterdiğinde resim kadının kendisine boyun eğişini gösteriyordu; konukları da Kralı kıskanıyorlardı.

Avrupa dışındaki sanat geleneklerinde —Hint, İran, Afrika ve Amerika yerlilerinin sanatında— çıplaklık hiçbir zaman böyle edilgen değildir. Bu geleneklerde, bir yapıtın konusu cinsel çekicilikse, yapıt iki kişi arasındaki etkin cinsel sevişmeyi gösterir. Kadın da erkek gibi etkindir; her ikisi de öbürünü içine alacak biçimde hareket eder.

Şimdi artık Avrupa geleneğinde çıplaklıkla nü [İnsan bedeninin çıplak olarak resmedildiği eserlere verilen isimdir.] lük arasındaki ayrımı görebiliriz.

Nü adlı kitabında Kenneth Clark, çıplak olmak elbisesiz olmaktır der; oysa nü bir sanat biçimidir. Ona göre nü, resmin çıkış noktası değil resmin ulaştığı bir görme biçimidir. Bu, bir ölçüde doğrudur —ama bir nü'yü görme biçimi yajnız sanatta olmaz: Nü fotoğraflar, nü pozlar, nü hareketler de vardır. Doğru olan nü'nün her zaman töreleştirildiğidir —bu töreleri koyan da belli bir sanat geleneğidir.

Bu törelerin anlamı nedir? Nü neyi gösterir? Bu soruları yalnızca sanat biçimi açısından yanıtlamak yetmez; çünkü nü'nün yaşanan cinsellikle ilgili olduğu apaçıktır.

Çıplak olmak insanın kendisi olmasıdır.

Nü olmaksa başkalarına çıplak görünmektir; insanın kendisi olarak algılanmamasıdır. Çıplak vücudun nü olabilmesi için bir nesne olarak görülmesi gerekir. (Vücudun nesne olarak görülmesi nesne olarak kullanılmasına yol açar.) Çıplaklık kendisini olduğu gibi ortaya koyar. Nü'lükse seyredilmek üzere ortaya konuştur.

Çıplak olmak açık olmaktır.

Seyredilmek üzere ortaya çıkmak insanın derisinin, vücudundaki kılların, bu durumda hiç bir zaman çıkarılıp atılamayacak bir çeşit örtüye dönüşmesi demektir. Nü hiç bir zaman çıplak olamayacaktır. Nü'lük bir çeşit giyinikliktir.

Sıradan Avrupa nü resimlerinde asıl kahraman hiçbir zaman resimde görünmez. O, resmin önündeki seyircidir ve erkek olarak kabul edilir. Her şey ona göre yapılmıştır. Her şey onun orada bulunmasından dolayı olmuş gibi görünmelidir. Resimdeki vücutların nüleşmesi onun içindir. Ama o, tanımı gereği bir yabancıdır —giysileri üstünde olan birisidir. Bronzino' nun Zaman ve Sevgi Orunlaması'nı düşünün. [orunlama: Bir konunun yerine onunla benzerlikleri olan bir başka konuyu anlatma]

Resmin ardındaki gizli karmaşık simgeler bizi şimdilik ilgilendirmez, çünkü bu simgeler cinsel çekimi —birinci derecede— etkilemez. Bu herşeyden önce cinsel kışkırtma amacıyla yapılmış bir resimdir.

Floransa Dükü tarafından Fransa Kralı'na armağan olarak gönderilmiş olan bir resimde mindere diz çökerek kadını öpen çocuk Küpit'tir. Kadın da Venüs'tür. Oysa kadının duruşunun öpüşme hareketiyle hiç ilgisi yoktur. Vücudunun böyle resmedilişi kadını resme bakan erkeğe sergilemek içindir. Resim, o erkeğin cinselliğini uyandırmak için yapılmıştır. Kadının cinselliğiyle hiçbir ilgisi yoktur. (Bu resimde görüldüğü gibi Avrupa geleneğinde de kadın vücudundaki kılları genellikle resme geçirmeme alışkanlığı aynı amaca hizmet eder. Kıl, cinsel güç ve tutkuyla ilgili görülmüştür. Kadının cinsel tutkusunun az gösterilmesi gerekir ki seyirci kendisini bu tutkunun tekelcisi hissedebilsin.) **Kadınlar orada bir açlığı gidermek için bulunurlar; kendi açlıklarını doyurmak için değil.**

Yine resimde iki kadının yüzlerindeki ifadeyi ele alırsak biri kendisine baktığını sandığı erkeğe —onu hiç tanımamasına karşın— nazla bakan bir kadının yüz ifadesi varken, bir diğerinde kadın seyredilen birisi olarak dişiliğini sunabilir.

Resimlerde bazen kadının erkek sevgilisinin sergilendiği olsada resimdeki kadının ilgisi hemen hemen hiç bir zaman ona yönelmez. Çoğu zaman kadın ona bakmaz bile; resmin dışına, kendisini kadının gerçek âşığı sanan kişiye —seyirci sahibine— bakar.

Sevişen bir çifti gösteren özel bir açık saçık resim türü daha vardır. (özellikle on sekizinci yüzyılda). Bu resimlerin karşısında bile seyirci sahip resimlerdeki adamı ya yok sayıyor ya da kendini onun yerinde düşlüyordu. Avrupa dışı resim geleneklerindeki çiftlerin imgeleriyse, bunun tersine, bir çok çiftin aynı anda seviştiği düşüncesini uyandırır. Hepimizin binlerce eli, binlerce ayağı var; hiç yalnız kalmayacağız.'

Yenidendoğuş sonrası Avrupasında cinsel imgelerin hemen hepsi önden gösterilmiştir —ya gerçekten önden verilmiştir ya da öne yansıtılmıştır— çünkü asıl cinsel kahraman resme bakan seyirci sahiptir.

Erkekliğin böylesine şişirilmesinden doğan gariplik, on dokuzuncu yüzyılın akademik sanatında doruğuna ulaştı. Devlet adamları, işadamları böyle resimlerin altında iş tartışmalarını yapıyorlardı İçlerinden birisi yenik düştüğünü hissettiği zaman avunmak için başını kaldırıp resimlere bakıyordu. Resimde gördükleri ona erkek olduğunu bir kez daha anımsatıyordu.

Avrupa yağlıboya resim geleneğinde bütün bunların dışında kalan başka nüler de vardır. Gerçekten de bunlara nü bile denemez artık —çünkü o sanat biçiminin kurallarını bütünüyle yıkmışlardır. Bunlar gerçekten sevilen kadınların az ya da çok çıplak resimleridir. Geleneği

oluşturan yüzbinlerce nünün arasında belki yüz kadar tutar bu değişik nüler. Bunların her birinde ressamın o kadını kişisel olarak görüşü öylesine güçlüdür ki seyirciye yer kalmaz. Ressam, görüşüyle kadını kendisine sımsıkı bağlamıştır; artık ikisi taşa yontulmuş bir çift gibi içiçedirler. Seyirci olsa olsa yalnızca onların ilişkisine tanık olabilir; bundan öte birşey yapamaz. Dışlanan birisi olduğunu kabul etmek zorunda kalır. Resimdeki kadının salt o seyretsin diye soyunmuş olduğuna inandıramaz kendini. Kadını nüleştiremez. Ressam kadını resme geçirirken onun istemiyle eğilimlerini hem imgenin yapısına hem de vücudunun ve yüzünün ifadesine sindirmiştir.

Geleneğin içinde ve dışında kalan resimler ancak bu çıplak/nü ayrımı yoluyla tanınabilir; gene de çıplaklığı resme geçirme sorunu ilk bakışta göründüğü ölçüde kolay değildir.

Gerçekte çıplaklığın cinsel işlevi nedir? Giysiler dokunmayı ve hareketi güçleştirir. Ne var ki çıplaklığın kendi başına olumlu bir görsel değeri var gibi geliyor insana: **Karşımızdakini çıplak görmek istiyoruz. Karşımızdakiler bize görünüşlerini sunuyorlar; biz de —bazan ilk ya da yüzüncü kez yapıldığını düşünmeden— alıyoruz bunu. Karşımızdakini böyle görüşümüz ne anlama geliyor bizim için; bu tüm açılma anında arzumuzu nasıl etkiliyor?**

Karşımızdakinin çıplaklığı bir doğrulanma oluyor; bizde çok güçlü bir rahatlama duygusu uyandırıyor. O da ötekiler gibi bir kadın; o da ötekiler gibi bir erkek: Bilinen o cinsel sürecin akıllara durgunluk veren yalınlığına kaptırıyoruz kendimizi.

Elbette bunun tersini bilinçli olarak bekleyemeyiz: 'Bilinçaltı eşcinsel arzular (ya da çift eşcinselse bilinçaltı karşı cinsel duygular) ikisini de değişik bir şeyler beklemeye itebilir yarı yarıya. Ama bu rahatlama' duygusunu bilinçaltına başvurmadan da anlayabiliriz.

Karşımızdakinin başka türlü olmasını beklememişizdir; ne var ki duygularımızın yoğunluğu, karmaşıklığı bunun biricik bir yaşantı olduğu duygusunu uyandırır bizde. Kadın ya da erkek, karşımızdakinin, olduğu gibi görünmesi bu biriciklik duygusunu ortadan kaldırır. Karşımızdaki kadın ya da erkek, kendi cinsinden değişik birisi olmaktan çok onların bir benzeridir. Çıplaklığın herkesçe —soğuk ve kişisel değil de— sıcak ve dostça bir şey olarak algılanması bunun farkında olmaktan gelir.

Aynı şey başka biçimde de anlatılabilir: İlk kez görüldüğü anda çıplaklığa bir sıradanlık öğesi girebilir; bu öğenin işe karışması bizim duyduğumuz bir gereksinmeden ötürüdür. O ana dek karşımızdaki az çok gizemli birisidir. **Utanmanın kuralları yalnızca din yasaklarından doğmuş ya da duygusal şeyler değildir**: Burada gizemliliğin ortadan kalkışını da hesaba katmak gerekir. Gizemliliğin böyle ortadan kalkması belki de büyük ölçüde görseldir. Algılama noktası gözler, dudaklar ve omuzlardan ellere kayar —bütün bunlar aslında öylesine güçlü anlatım araçlarıdır ki bunlarla ortaya çıkan kişilik binbir katlıdır —algılamanın odak noktası

buradan cinsel organlara doğru kayar. Bu organların biçimlenişi de insanı bir yandan bütünüyle kendine çekerken öte yandan o tek eyleme çağırır. Karşımızdaki erkek ya da kadın, —sizin isteğinize göre— kendi cinsel türünün düzeyine dek yüceltilir ya da indirgenir. Rahatlamamız, tartışma götürmez bir gerçekliği bulmamızdandır. Önceki karmaşık duygularımız, bu gerçekliğin bizden o anda beklediklerine boyun eğer.

İlk soyunma anındaki sıradanlığa gereksinme duyarız çünkü bu sıradanlık bizi gerçeğe indirger. Aslında bundan da öte birşey yapar. Cinselliğin tartışılmaz, atalardan gelme mekanizmasını taşıyan bu gerçeklik cinselliğin herkesçe paylaşılma özelliğini de birlikte getirir.

Gizemliliğin kayboluşu, ortaklaşa gizem yaratma yolunun ele geçirilmesiyle aynı anda olur. Süreç şudur: Öznel »nesnel «öznel —bu sürecin karesi alınır.

Durağan bir cinsel çıplaklık imgesi yaratmanın ne denli güç olduğunu şimdi anlayabiliriz. Yaşanırken çıplaklığın algılanması bir durum değil, bir süreçtir. Bu sürecin içinden bir an kesilip ayrılırsa bu anın imgesi sıradan olacaktır. İmgenin sıradanlığı, imgelemce yoğun iki durum arasındaki akışı vermek yerine, bir anı dondurmasındandır. **Güzel çıplak insan fotoğraflarının güzel çıplak insan resimlerinden daha az olması bundandır.** Fotoğrafçıların başvurduğu kolay çözüm yolu vücudu nü olarak vermektir; böylelikle hem seyreden, hem de seyredilen genelleştirilerek cinsellik öznel olmaktan çıkarılır, arzular düşe dönüştürülür.

Şimdi de Rubens'in oldukça yaşlıyken evlendiği kendinden genç, ikinci karısının çıplaklığını resme geçirilişini gösteren değişik bir imgeyi inceleyelim.

Kadını burada yana dönüş hareketi içinde görürüz; kürkü omuzlarından düşmek üzeredir. Bu durumda bir saniyeden fazla kalmayacağı bellidir. Yüzeysel olarak bakarsak kadının imgesi bir fotoğraf imgesi gibi verilmiştir. Ama daha derin anlamda bu resim zamanı ve zamanın yaşanışını 'içerir'. Kürkü omuzlarına alışından bir dakika önce kadının bütünüyle çıplak olduğunu düşünmek kolaydır. Tüm çıplaklık anından önceki ve sonraki evrelerin hepsi aşılmıştır burada. Kadın aynı anda bunlardan herhangi birinde ya da hepsinde birden bulunabilir.

Kadının vücudu karşımızda seyirlik bir şey olarak değil, bir yaşantı —ressamın yaşantısı— olarak vardır. Neden? Bunun görünüşte önemsiz olan bir takım belirtileri vardır: dağınık saçlar; ressama bakan gözlerdeki ifade; ince, aşırı duyarlı teninin resme geçirilişindeki yumuşaklık. Oysa derinde yatan neden biçimseldir. Kadının görünüşü, gerçekte ressamın

öznelliğinden geçirilerek yontu biçiminde yeniden dökülmüş gibidir. Vücuduna sardığı kürkün altında kadının üst yanıyla bacakları hiçbir zaman biraraya getirilemez. Yana doğru neredeyse yirmi santimlik bir kayma vardır; baldırlarının kalçasıyla birleştirilebilmesi için yirmi santim yana kaydırılması gerekir.

Rubens bunu düşünerek yapmamıştır sanırız. Seyirci de bunu bilinçli olarak görmeyebilir. Kendi içinde önemsiz birşeydir çünkü bu. Önemli olan bu kaymanın neye yol açtığıdır. Kayma, vücuda olmayacak bir canlılık kazandırmıştır. Resmin iç tutarlılığı kendinden değil, ressamın yaşantısından gelir. Daha açık söylersek resim, vücudun alt ve üst kesimlerinin, örtü altında kalan cinsel merkez çevresinde ayrı ayrı ve ters yönde dönmesine olanak sağlar. Ayrıca örtü altında kalan bu cinsel merkez, koyu kürk manto yoluyla, kadını çevreleyen koyuluğa katılmıştır. Böylece kadın, cinselliğini gösteren bir eğretileme olarak kullanılan karanlığın hem çevresinde hem de içinde dönmektedir.

Tek bir anı aşma, öznelliği kabul etme zorunluluğundan başka yukarıda değindiğimiz bir öge daha vardır burada: Bu öge, çıplak cinsel imgenin özel olması açısından çok önemlidir. Ortaya çıkarılması geteken ama dondurucu olmayan sıradanlık ilkesidir bu. **Kadını zevk için gizlice seyreden kişiyle gerçek sevgili arasındaki ayrım budur işte**: Rubens'in Helene Fourment'in vücudundaki şişman yumuşaklığı resme geçirmek istemesinde böyle bir sıradanlık vardır: Bu vücudun resme geçirilişi her türlü biçim ülküsünü sürekli olarak yıkarak (Rubens'e) karısının taşıdığı o olağanüstü kendine özgülüğün umudunu tattırır.

Avrupa yağlıboya resmindeki nüler çoğu zaman Avrupa'daki insancıl ruhun beğenilesi birer örneği olarak sunulmuştur. Bu ruh bireycilikten ayrılamaz durumdaydı. Bireycilik çok bilinçli bir biçimde gelişmeseydi, bu geleneğin dışına çıkan (son derece kişisel) çıplaklık imgeleri de hiçbir zaman resme geçirilemezdi. Gene de bu geleneğin içinde, kendisinin çözemeyeceği bir çelişki yatıyordu. Birkaç sanatçı bunu sezgileriyle anlayıp çelişkiyi kendi dilleriyle çözdüler. Ne var ki bu çözümler geleneğin kültürel diline hiçbir zaman tam olarak giremedi.

Bu çelişki şöyle de anlatılabilir: Bir yanda ressamın, düşünürün, efendinin, sahibinin bireyciliği öte yanda bu insanların eylemlerinin nesnesi olan ya da bir soyutlama gibi görülen kişi— başka deyişle kadın.

Dürer kusursuz nü'nün, yüzün bir kadından, göğüslerin bir başkasından, bacakların üçüncü bir kişiden, omuzların dördüncü bir vücuttan, ellerin beşinciden vb. alınarak yapılabileceğine inanıyordu.

Elde edilen sonuç İnsan'ı görkemli kılacaktı. Oysa böyle birşeye girişmek, bir insanın kim olduğunu hiç dikkate almamak demekti.

> Avrupa nü sanatında ressamlar ve seyirci-sahipler erkekti, nesne olarak işlenen kişilerse çoğunlukla kadın.
> Bu ters ilişki kültürümüze öylesine sinmiştir ki bugün bile sayısız kadının bilincine biçim vermektedir.
> Kadınlar kendilerine karşı, erkeklerin onlara karşı davrandığı biçimde davranmaktadırlar.
> Kadınlar da, erkeklerin onların karşılarında yaptıklarını yapıp kendi dişiliklerini seyretmektedirler.

Modern sanatta nü türü önemini bir ölçüde yitirmiştir. Sanatçıların kendileri de bu önemden kuşkulanmaya başlamışlardır artık. Birçok bakımdan olduğu gibi Manet bu bakımdan da bir dönüm noktası sayılır. Manet'nin Olympia'sım Titian'ınkiyle karşılaştırırsak Manet'nin geleneksel yerine oturtulmuş olan kadının resminde bu yere belli bir başkaldırmayla karşı çıkmakta olduğunu görürüz.

> İdeal kadın imgesi bozulmuştur.
> Ne var ki onun yerine konan şey —yirminci yüzyılın başındaki öncü resmin değişmez kadını olan — yosmanın 'gerçekliğinden öte birşey değildir.

(Toulouse-Lautrec, Picasso, Rouault, Alman Dışavurumculuğu vb.) Gelenek, akademik resimde de sürdürülmüştür.

Bu geleneği besleyen tutucu değerler günümüzde daha geniş alanlara ulaşabilen yollarla — reklâmlar, gazeteler ve televizyonla— yaygınlaştırılmaktadır.

Gene de kadınları görme biçimi, imgelerin kullanılışı temelde değişmemiştir.

Kadınlar erkeklerden çok değişik bir biçimde gösterilir —dişinin erkekten başka olmasından gelen bir şey değildir bu— 'ideal' seyircinin her zaman erkek olarak kabul edilmesinden, kadın imgesinin onun gururunu okşamak amacıyla düzenlenmesindendir.

Bunun böyle olduğundan kuşkunuz varsa şu deneyi yapın: Bu kitaptan geleneksel bir nü imgesi seçin. Kadını erkeğe dönüştürün. Kafanızda ya da resmin üstünde oynayarak yapabilirsiniz bunu. Sonra da bu değişikliğin yarattığı sarsıntıya bir bakın. İmgede değil, kafanızda tasarladığınız seyircinin içinde yaratacağı sarsıntıya!

S: 44-63

> Kaynak: John Berger, Görme Biçimleri, Yayının özgün adı: Ways of Seeing (Penguin Books Ltd., 1972),Metis Yayınları'na aittir. (Basım: Nisan 1986), İstanbul

HERKES GİBİ ASLÂ SATMADIM SENİ

Nizamülmük, ölüm haline gelince dedi ki:

Ya Rabbi, gidiyorum, elimde ancak hava var!

Ey yaratıcı!

Ey Rabbim, ben, senden bahseden kimi gördümse;

Ne çeşit konuşursa etsin, sözünü satın aldım, ona yardımda bulundum, ona dost oldum.

Seni satın almayı öğrendim, fakat bir gün olsun seni, kimseye satmadım.

Seni, bir hayli satın aldım ben, fakat herkes gibi aslâ satmadım seni.

Bunun hakkı için, sen dostu olmayanların dostusun.

Bana yardım et, son nefesimde satma beni!

Ya Rabbi,' senden başka kimse olmayacak, öyle bir an gelecek. O anda bir soluk bana dost ol, yardım et!

Sh:378

Kaynak. FERIDÜDDIN ATTAR, Mantıkut-tayr- Kuş Dili, Türkçesi: Yaşar Keçeci, Kırkambar, 1998, İstanbul

HIRSIZIN BÖYLEYSE, SEN NE CÖMERTTİRSİN

Bir hırsız, zavallının birini tutup ellerini sıkıca bağladı, evine götürdü, kendisi kılıcını almaya gitti.

Kılıçla kafasını kesecekti ama tam o sıralarda hırsızın karısı, adama bir parçacık ekmek verdi.

Hırsız, kılıcım alıp gelince bir de baktı ki adamın elinde ekmek var.

"A adam olmayan kişi, bu ekmeği kim verdi sana?" dedi. Adam, **"Kadın verdi"** diye cevap verdi.

Hırsız bu cevabı duyunca dedi ki:

"Seni öldürmek bize haram oldu. Çünkü bizim ekmeğimizi yiyene kılıç çekemeyiz. Ekmeğimizi yiyenden canımızı esirgemeyiz.. hal böyleyken ben nasıl olur da onu öldürür, kanım dökerim?"

Ey beni yaratan, bu yola girdim gireli sofrandayım. Senin ekmeğini yiyip duruyorum.

Bir kimse, bir kimsenin ekmeğini yedi mi ona hakkı geçer, o da o hakka adamakıllı uyar!

Sense yüz binlerce cömertlik denizinin sahibisin., **senin ekmeğini çok yedim., hukuk gözet!**

Ey âlemlerin Rabbi, âcizim kanlara gömüldüm, karada gemi yüzdürdüm!

Elimi tut, feryadıma yetiş! Ne zamana kadar sinek gibi ellerimi başıma götürüp durayım?

Ey suçları bağışlayan, bana af dilemeyi öğreten Allah'ım, bunca yandım. Beni yakıp da ne yapacaksın, ne istersin benden?

Sıcaklığınla kanım kaynıyor.. Adamlıktan dışarı ne işler ettim., ört onları Yarabbi!

Ben, gafletle yüzlerce günah ettim, sen ise karşılık olarak yüzlerce rahmetlerde bulundun.

Padişahım, bu yoksul kula bak., kötülüklerimi gördüysen onlar, geldi geçti, onlara bakma da aczime, feryadıma bak!

Bilmedim, yanıldım., sen bağışla. Şu gönlüme, şu dertli canıma acı; affet!

Gözlerim açıktan ağlamıyor, yaş dökmüyorsa canım, gizlice ve iştiyakla zârı zârı ağlamada.

Ey yaradanım, iyilik de ettiysem kendime ettim, kötülük de ettiysem kendime!

Himmetteki kusurumu affet, hürmetsizliklerime ise bakma, onları mahveyle!

Kendime müptelâyım, senin de hayranınım.. iyiysem de şeninim, kötüysem de senin!

Sensiz eksiğim lütfet de bana bir bak; bak ki küle döneyim.

Bir kerecik şu kanlarla dolu gönlüme bak., bütün bu dertlerden, musibetlerden çek çıkar. Kurtar beni!

Bir kerecik **"Benim adam olmayan kulum"** desen kimsecikler izimin tozuna erişmez.

Ben kim oluyorum ki sana karşı adam olacak, adamlık taslayacağım. Senin adam olmayan kulun olayım, bu da yeter bana!

Nasıl olur da ben, senin yüzü kara kulunum diyebilirim? Ben senin köpeğine yüzü kara bir kul kesilmişim!

Allah'ım belimde senin kulluk kemerin.. Habeş kullar gibi dağınla dağlandım, senin kulun olduğuma işaretim var!

Senin yüzü kara kulun değilsem neden bu devlete erdim, neden makbul oldum ya? Sana yüzü kara bir kulum da ondan gönlüm aydın!

Kulluk işaretini taşıyan bu kulu satma.. kulağıma bir kulluk küpesini tak!

Ey eşi, benzeri olmayan Rabbim, bu bir avuç topraktan ibaret yoksula lütfettiğin hil'atler, sırf senin iyiliğinin çok oluşundandır.

Allah'ım, ihsanından kimse ümit kesmez, mahrum kalmaz., kulağıma taktığın halka, bana vurduğun dağ ebediyen yeter., bunlar kâfidir bana!

Kimin yüreğinde derdin var da bu dertten hoşnut değilse neşe yüzü görmesin., o, senin adamın değildir!

Ey derdime derman olan Allah'ım, bana bir zerre dert ver., senin derdin olmazsa canım, ölür gider!

Kâfire küfür gerek, dindara din.. Attâr'ın gönlüne de derdinden bir zerre!

Yarabbi, benim Yarabbi deyişlerimi bilir, duyarsın; geceleri çektiğim yaslarda benimle berabersin.

Yaşım haddi aştı., bana bir neşe, bir sevinç gönder. Karanlıklar içindeyim, bir nur yolla!

Bu yasta sen yardımcım ol. Kimsem yok; elimden sen tut!

Bana Müslümanlık nurundan lezzet ver., karanlıklara uyan nefsimi yok et!

Bir gölge içinde kaybolmuş bir zerreciğim .Varlıktan bir sermayem yok!

O güneşe benzer tapıdan istemekteyim. Belki o ziyadan bana da birazcık kudret gelir de;

Başı dönmüş zerre gibi sıçrar, el çırpar, neşelenirim!

Artık buradan çıkayım. Önümdeki o aydınlık âleme dalayım..

Canım dudağıma gelmedikçe ne çeşit olursa olsun, bir gönlüm vardı, bana yoldaşlık ederdi.

Fakat can verirken senden başka kimsem yok. Son nefeste canıma sen yoldaş ol!

Yerim, benden halı kalınca yoldaşım olmazsa vay bana!

Ümidim var, elbette bana yoldaşlık edersin. Dilersen gücün yeter buna Allah'ım!

Sh:33-36

Kaynak. FERIDÜDDIN ATTAR, Mantıkut-tayr- Kuş Dili, Türkçesi: Yaşar Keçeci, Kırkambar, 1998, İstanbul

BEN BEN DEME DE BENİM GİBİ OLMA

Yüce Allah, Hz. Musa'ya gizlice dedi ki: **İblisten de gizli birşey öğren.**

Hz. Musa yolda İblis i görünce İblisten bir gizli şey, bir işaret öğrenmek istedi.

İblis dedi ki: **Daima şu sözü hatırında tut; ben ben deme de benim gibi olma!!**

Sende bir kıl ucu kadar bile varlık, benlik olursa kâfirsin; sende kulluk yoktur!

Yolun sonu, muradsızlıktadır; erin şöhreti, adının kötüye çıkmasındadır!

Çünkü bu yolda murada erdin mi derhal o anda sende yüzlerce varlık, benlik baş gösterir!

s:256

Kaynak. FERIDÜDDİN ATTAR, Mantıkut-tayr- Kuş Dili, Türkçesi: Yaşar Keçeci, Kırkambar, 1998, İstanbul

KÖPEK KADAR OLSAM

Bir şeyhin yanında bir pis köpek vardı; şeyh, o köpekten hiç çekinmez, dokunmasın diye eteğini toplamazdı.

Birisi, ey temiz ve ulu kişi dedi: **neden bu köpekten çekinmiyorsun?**

Şeyh dedi ki; **Bu köpeğin dışı pis; hâlbuki benim içimdeki pislik görünmüyor.**

Onun dışında bulunup görünen pislik bu yoksulun içindedir ve gizlidir.

İçim, köpeğin dışı gibi pis olduktan sonra niçin ondan kaçayım? O da benimle eş!

Pek ehemmiyetsiz birşey bile mademki yolunu kesiyor; ister dağ olsun, ister saman çöpü; hepsi bir!

s:257

KILAVUZUM OL, YOLUMU YİTİRDİM; BANA DEVLET VER.

Canım, boş şeylere bulaştı., bu bulaşıklığa gücüm yok!

Ya beni bu pislikten kurtar, temizle; yahut da kanımı dök, beni toprak et gitsin.

Halk, senden korkar; bense kendimden korkarım. Çünkü senden iyilik gördüm, kendimden kötülük.

Bir ölüyüm ben, yeryüzünde yürüyüp gidiyorum. Ey can bağışlayan yüce Allah'ım, canımı dirilt!

Mümin de, kâfir de hep kanlara bulanmış.. ya başları yüce, ya baş aşağı düşmüş, kahrolmuşlar.

Lütfedip de çağırdın mı işte yücelik; kahredip de kovdun mu işte perişanlık, düşkünlük!

Padişahım, gönlüm kanlara bulanmış, tepeden tırnağa kadar felek gibi başım dönmede!

Sözüm, özüm gece gündüz seninle., bir an bile senden aylak değilim., hep seni arıyor, seni istiyorum.

Âdeta seninle komşuyum ben, sen, güneş gibisin, ben de gölgeye benziyorum.

Ey sermayesizlere sermayeler veren, lûtuflar eden Allah'ım, ne olur komşu hakkını gözetsen!

Gönlüm dertlerle, canım pişmanlıklarla dolu.. Arzunla bulut gibi ağlıyor, göz yaşı döküyorum.

Derdimi söylesem mecalsiz bir hale gelirim.. derdimi arzetmeme de imkân yok!

Kılavuzum ol., yolumu yitirdim; bana devlet ver., vakitsiz gelip çattım!

Senin civarında kime devlet, yar olduysa o, kendinden bezdi., sende kendini kaybetti!

Ümitsiz değilim, kararım yok., ümidim şu: Belki yüz binlerce kişinin içinde beni tutar, bana lütfedip verirsin, olur ya!

S: 31-32

GÜCÜN YETMEZ Mİ?

Bir aziz dedi ki. Yarın tek yaratıcı olan Rabbim mahşer sahrasında benden sorar;

"Ey aziz kişi, geldiğin yerden ne getirdin" derse derim ki:

"Ya Rabbi, zindandan ne getireyim?"

Talihim döndü. Musibetlere boğuldum, zindandan çıkıp gelmişim; başımı, ayağımı kaybetmişim; hayran bir haldeyim.

Avucumda yel, eşiğine toprak oldum; senin yolunda zindanlara düşmüş bir kulum.

Şunu hayal ediyorum: Beni atmaz, lütuf giysileri giydirir, donatırsın!

Bütün bu pisliklerden arıtır, müslümanlıkta başımı yüceltir, beni topraklardan kaldırırsın!

Vücudum, toprak ve kerpiç içine gizlendi mi iyi, kötü ne yaptıysa hepsinden geçersin.

Beni, hiçbir güçlük çekmeden yarattın ya... yine öylece bağışlayıverirsin. Buna da gücün yeter!

Sh:377

NEDEN KORKUYORSUN?

Müfsit bir adam günahlar işleyerek öldü gitti. Tabutunu yola çıkardılar.

Bir zahit görünce o fesatçı herifin namazını kılmamak için hemen oradan savuştu.

Geceleyin rüyasında o kötü adamı cennete girmiş gördü; yüzü güneş gibi parlıyordu.

Zahit, ona dedi ki:

A kişi, bu makamı nereden buldun?

Sen dünyada durdukça günah edip durdun; tepeden tırnağa kadar kötülüklere bulandın.

O adam cevap verdi:

> Sen, ölümü görünce bana acımadın ya; işte Allah, senin bu merhametsizliğine karşı bana merhamet etti!

Şu aşk, oyununa bak; ne hikmetler meydana getiriyor. Birisi inkâr ediyor, Allah ise merhamet edip bağışlıyor.

> Onun hikmeti, kuzgun kanadı gibi kapkaranlık gecede çocuğun birini, elinde mum olduğu halde yola çıkarıyor.
> Arkasından da, hadi tez git, o mumu söndür diye bir rüzgar yolluyor. Mum sönüyor, çocuk mahzun oluyor,
> Derken çocuğu yolda tutup, a bihaber, neden mumu söndürdün diyor da
> Bu yüzden de çocuğu hesap günü yüzlerce lûtuflarla esirgiyor, ona ihsanlarda bulunuyor!

Herkes namaza, niyaza koyulsaydı âşıklığın, hikmetine sığmaması lâzım gelirdi.

Halbuki bu durumda hikmeti tamamlanmaz, noksan kalırdı. Kısaca bu işi, böyle oldu işte!

Yolunda yüz binlerce hikmet vardır. Bir damlanın bile rahmet denizinden payı var.

Oğul, bu yedi pergel, senin için dönüp duruyor, senin için iş görüyor.

Melekler de senin için ibadet ediyorlar. Cennetle cehennem, senin lütuf ve kahrının yansıması.

Meleklerin hepsi sana secde etmiştir. Parça ve bütün, senin varlığında boğulmuştur.

Kendini pek o kadar hor görme; senden ilerde hiç bir mahlûk yoktur ve olamaz da.

Senin cismin parçadır; canın da bütünün bütünü. Öyle horluğa düşüp kendini tamamıyle horlayarak güçsüz bir hale getirme!

Bütünün parladı, cüzün zuhura geldi. Canın açığa çıktı, âzan meydana geldi.

Ten, candan ayrı değildir, onun parçasından bir uzuvdur.

Tek olan Allah'ın şu birlik yolunda sayı olmadığından ta ebede kadar parça, bütün sözleri boş laftır. Böyle sözler söylemek caiz değildir.

Üstünde, hasretini artırmak üzere sana rahmet saçmak için yüz binlerce rahmet bulutu vardır.

Bütünün yücelme zamanı gelince bütüne ait elbiseler, hep senin içindir.

> Bunca melek neler yaptı, ne ibadette bulunduysa hep senin için yapmış, hep senin için ibadette bulunmuştur.
> Allah, onların bütün ibadetlerini ebedî olarak sana bağışlayacak, o ibadetlerin sevabını sana verecektir.

S: 161-163

MELEKLERİN İBADETLERİNİN KIYAMETTE İNSANLARA VERİLMESİ

Abbâse dedi ki: Kıyamet günü korkudan herkes birbirine düşünce Bir an içinde isyankar ve gafillerin yüzleri, günahlarından dolayı kararır.

Ellerinde bir sermaye olmayanlar şaşırıp kalırlar. Herkes bir çeşit perişanlığa düşer.

Allah, yeryüzünden ta dokuz kat göklere kadar bütün genişliği dolduran meleklerin yüz binlerce yıllık ibadetlerini tamamen alır da lütfuyla bu bir avuç toprağın başına atar!

Meleklerden bir sestir kopar: **Yarabbi, bu kavim, neden bizim yolumuzu kesiyor, neden bizi mahrum ediyor?**

Yüce Allah der ki:

> Ey melekler, size bu ibadetten ne bir kâr gelir, ne bir zarar!
> Fakat ibadet, topraktan yaratılanların işine yarar. Ekmek, her zaman aç kişiye gerektir.

S: 163

HZ İSA aleyhisselâmın ÖLÜMDEN KORKMASI

Meryem oğlu İsa aleyhisselâm, neşeli bir peygamber olduğu halde ölümünü hatırlayınca

O kadar neşesi gider, yüreğine öyle bir korku düşerdi ki

Oturduğu yer bile teriyle ıslanırdı. O ter, tepeden tırnağa kadar onu kanlara bulardı!

s:210

BELKİ

Yüce bir er, Mecnun'u gördü; dertli dertli yoldaki topraklan karışştırıp duruyordu.

"Ey Mecnun, böyle ne arıyorsun? "dedi. Mecnun,

"Leylâ'mı arayıp duruyorum" diye cevap verdi.

Adam dedi ki:

"Leylâ, topraklarda ne gezer? Hiç öyle tertemiz inci, yoldaki topraklarda bulunur mu?"

"Mecnun, ben neresi olursa olsun arayayım da belki bir an gelir, onu bir yerde buluveririm," dedi.

S:282

AÇIK KAPI

Kendinden haberi olmayanın biri, Allah'a yalvarıyor **'Ya Rabbi, lütfet de bana bir kapı aç"** diyordu.

Tesadüfen Rabia da orada oturuyordu. Dedi ki:

A gafil, bu kapı ne vakit kapalıydı ki?

S:285

HER AN BENİ BEĞENSELER NE ÇIKAR?

Mecnun dedi ki:

Bütün yeryüzündekiler, her an bana aferin deseler, her an beni beğenseler ne çıkar?

Ben kimsenin takdirini istemem. Bana övgü, Leylâ'nın sövüp saymasıdır, bu yeter bana!

Onun bir sövmesi, yüzlerce övgüden daha hoştur. Onun adı, âlem saltanatından daha iyidir!

Ey aziz, sana yolumu yordamımı söyledim işte. Hor görsende ne çıkar ki?

Yücelik kıvılcımı çaktı mı bütün canları, kökünden yaktı yandırdı mı...

Can, yüzlerce elemle yanıp giderse ne olur ki? Yanıp gittikten sonra yüceliğin ne faydası var, horluğun ne zararı?

Kuşlar, o yanıp yakılan çaresizler, bu sefer dile gelip dediler ki: Canımızı, yanıp tutuşan ateşe atmaya hazırız biz.

Hiç pervane, ateşten bıkar mı? Onun huzuru ateştedir zaten.

Sevgiliye kavuşamazsak da hiç olmazsa yanarız. İşte bu da bir iştirl

Bu makama erişmemiz mümkün değilse bile geri dönmeyi gönlümüz istemiyor!

s:344

DERTLER İÇİNDE MAHPUSTUR İSMAİL

Dindar pak birisi dedi ki: Tam otuzyıldır, öyle bir ömür sürüp duruyorum ki!

Babası, İsmail'in başını keseceği zaman İsmail, nasıl dertlere dalmış kaybolmuşsa ben de öyle dertlere dalmış gitmişim.

Bütün ömrü, İsmail'in o anı gibi geçen kişi ne haldedir, nasıldır? İşte ben o haldeyim, öyleyim!

Dertler içinde mahpusum. Ömrümü nasıl geçiriyorum, gecem gündüzüm nasıl gelip geçiyor? Kim bilecek?

Bazen mum gibi bekliyorum, yanıp duruyorum. Bazen ilkbahar bulutu gibi ağlıyorum.

Sen, mumun ışığını görüyorsun; hâlâ ama başındaki ateşi görmüyorum ki.

Birisine uzaktan bakan, gönlüne nerden yol bulacak, içinde ne var, nereden bilecek?

Top oynayanın ayağına bağlı top gibi hiçbir yerde Karârım yok: ne başımı fark ediyorum, ne ayağımı!

Varlığımdan hiçbir fayda elde etmedim. Ne yaptıysam, ne söylediysem hepsi hiç!

Yazıklar olsun! Kimse bana yardım etmiyor. Bu işsizlikle ömrüm ziyan oldu gitti!

Kudret elimdeyken ne fayda. Hiçbir şey bilmedim, öğrenmedim. Bilip öğrenince de kudretim kalmadı, bittim!

Şimdi kendime acizlikten, çaresizlikten, dertlere düşmekten başka bir çare bilmiyorum.

s:372-373

KİRLERİMİZİ TEMİZLEDİĞİ HALDE GÖSTERMEYEN RABBİM

Ebu Saîdi Mihne hamamda yıkanıyordu. Yıkayan tellâk, acemi bir adamdı.

Şeyh'i keselerken bütün kirlerini kollarına sürüp önüne yığıyordu.

Bir aralık Şeyh'e dedi ki: **Âlemde erlik nedir? Söyle ey temiz adam!**

Şeyh cevap verdi:

Kirleri gizleyip sahibine göstermemek. Halkın gözü önüne yığmamak!

Bu cevap, pek büyük bir cevaptı. Tellâk, derhal Şeyh'in ayaklarına kapandı.

Bilgisizliğini kabul etti, tövbe etti. Şeyh de bu işten hoşlandı.

Ey bizi yaratan, besleyip yetiştiren, bize nimetler veren Allah'ım!

Ey padişah, ey kulların işlerini yapan, onlara keremlerde bulunan!

Bütün âlem halkının erliği, kerem ve lütfü, senin ihsan denizinden bir çiğ tanesidir.

Zatıyla mutlak olarak kalıcı olan sensin. Keremin, lütfün övülemez, anlatılmaz!

Bizim kirliliğimizden, utanmazlığımızdan geç; kirliliğimizi gözümüzün önüne getirme; yüzümüze vurma!

S:381

AHLARIMLA AHIM

Yol kılavuzu bir pir, bir yolda bir bölük meleğe rastladı.

Önlerinde bir avuç ayan tam geçer akçe vardı... hepsi de bu paraları, birbirlerinden kapışmaktaydılar.

Pir, onlara bu hali sordu, **bu paralar nedir, anlatın bana**, dedi.

Kuş şeklindeki bir melek dedi ki:

Ey yol piri, buradan bir dertli geçiyordu.

Ta gönlünden tertemiz bir ah çekip gitti. Toprağa sıcak gözyaşları döküp yürüdü.

Şimdi biz o sıcak gözyaşıyla o soğuk ahı alıyor, birbirimizden bu yoldaki akçeleri kapmaya çalışıyoruz!

Ya Rabbi, bir hayli ah ediyor, bir hayli gözyaşları döküyorum. Hiçbir şeyim yoksa bile elimde bunlar var.

Madem ki burada gözyaşıyla ah geçiyor, bu kulda da o değerli şey var işte.

Ahla can evimi arıt, sonra da gözyaşlarımla amellerimin defterini yıka.

Bana yol göster, amellerimin defterimi arıt... gönül levhimden iki âleme ait ne varsa, hepsini sil.

Gönlümde sonsuz dertler var, canım varsa bile senden utanıyor.

Ömrümü dertle, gamla bitirdim... keşke daha böyle yüz ömrüm olsa da

Hepsini senin derdinle tüketsem... her an yeni bir derde giriftar olsam!

Yüzlerce eziyetlere düştüm, elden çıktım. Ey elimden tutanım, sen tut benim elimden!

Ayağım bağlı... kuyuda, zindanda kalmışım... Böyle bir yerde senden başka kim benim elimden tutar?

Hem bu zindanın malı olan gönlüm, kötülüklere bulaştı, hem mihnetler çeken tenim yıprandı bitti !

Yola pek pis, pek kirli girdim ama affet, hapisten kurtuldum, zindandan çıktım, ne yapayım?

Sh:375-76

FARE YÜZLÜ PARACI

Hakikatten haberi olmayan birisinin bir küp altını vardı. Ölünce o altın bir yerde saklı kaldı.

Bir yıl sonra oğlu, rüyada babasını gördü. Yüzü fareye dönmüştü. Gözleri yaşlıydı.

İçine altın doldurduğu küpü koyduğu yere varmış, orasının etrafında fare gibi hızlı hızlı dönüp duruyordu.

Oğlu dedi ki: Babama **"buraya niçin geldin? Anlatsana".** dedim.

Bana, **şuraya para koymuştum., bilmem kimse buldu mu** diye cevap verdi.

Dedim ki: **Peki, neden yüzün fareye dönmüş, neden böyle çarpılmışsın?** Dedi ki:

Altın sevgisini taşıyan gönül sahipleri, hep böyle fare şekline döner. Bana bak da ibret al, öğüt tut, para sevgisinden vazgeç oğlum!

s:95

KARUNDA OLSA AFFET

Yüce Allah dedi ki: **Ey Musa, Karun, ağlayıp inleyerek seni tam yetmiş kere çağırdı da.**

Bir kerecik olsun cevap vermedin. O şekilde bir kere bana seslenseydi.

Ruhundaki kötülük dalını kökünden söker, sırtına din elbisesini giydiriverirdim.

Ey Musa, sen onu yüzlerce dertle helak ettin, baş aşağı toprağa batırdın.

Eğer onu sen yaratmış olsaydın bu kadar çabuk azab etmezdin, zaman verirdin ona!

Merhametsizlere bile merhamet eden Allah, merhametlileri, insanlara velinimet eder.

İhsan denizini, hiç kimseden esirgemez. O denize karşı bizim günahımız buluttan dökülen bir damlacıktan ibarettir.

Bu derece, lütfü, bu derece ihsanı bulunan, nasıl olur da bir görünüşe kapılıp bulanır, huyunu değiştirir?

Günahkârları ayıplayan kişi, kendisini zalimler arasına katar, kötülerden olur gider!

Sh:160-161

Kaynak. FERİDÜDDİN ATTAR, Mantıkut-tayr- Kuş Dili, Türkçesi: Yaşar Keçeci, Kırkambar, 1998, İstanbul

HERKES GİBİ ASLÂ SATMADIM SENİ

Nizamülmük, ölüm haline gelince dedi ki:

Ya Rabbi, gidiyorum, elimde ancak hava var!

Ey yaratıcı!

Ey Rabbim, ben, senden bahseden kimi gördümse;

Ne çeşit konuşursa etsin, sözünü satın aldım, ona yardımda bulundum, ona dost oldum.

Seni satın almayı öğrendim, fakat bir gün olsun seni, kimseye satmadım.

Seni, bir hayli satın aldım ben, fakat herkes gibi aslâ satmadım seni.

Bunun hakkı için, sen dostu olmayanların dostusun.

Bana yardım et, son nefesimde satma beni!

Ya Rabbi,' senden başka kimse olmayacak, öyle bir an gelecek. O anda bir soluk bana dost ol, yardım et!

Sh:378

Kaynak. FERIDÜDDIN ATTAR, Mantıkut-tayr- Kuş Dili, Türkçesi: Yaşar Keçeci, Kırkambar, 1998, İstanbul

HIRSIZIN BÖYLEYSE, SEN NE CÖMERTTİRSİN

Bir hırsız, zavallının birini tutup ellerini sıkıca bağladı, evine götürdü, kendisi kılıcını almaya gitti.

Kılıçla kafasını kesecekti ama tam o sıralarda hırsızın karısı, adama bir parçacık ekmek verdi.

Hırsız, kılıcım alıp gelince bir de baktı ki adamın elinde ekmek var.

"A adam olmayan kişi, bu ekmeği kim verdi sana?" dedi. Adam, **"Kadın verdi"** diye cevap verdi.

Hırsız bu cevabı duyunca dedi ki:

"Seni öldürmek bize haram oldu. Çünkü bizim ekmeğimizi yiyene kılıç çekemeyiz. Ekmeğimizi yiyenden canımızı esirgemeyiz.. hal böyleyken ben nasıl olur da onu öldürür, kanım dökerim?"

Ey beni yaratan, bu yola girdim gireli sofrandayım. Senin ekmeğini yiyip duruyorum.

Bir kimse, bir kimsenin ekmeğini yedi mi ona hakkı geçer, o da o hakka adamakıllı uyar!

Sense yüz binlerce cömertlik denizinin sahibisin., **senin ekmeğini çok yedim., hukuk gözet!**

Ey âlemlerin Rabbi, âcizim kanlara gömüldüm, karada gemi yüzdürdüm!

Elimi tut, feryadıma yetiş! Ne zamana kadar sinek gibi ellerimi başıma götürüp durayım?

Ey suçları bağışlayan, bana af dilemeyi öğreten Allah'ım, bunca yandım. Beni yakıp da ne yapacaksın, ne istersin benden?

Sıcaklığınla kanım kaynıyor.. Adamlıktan dışarı ne işler ettim., ört onları Yarabbi!

Ben, gafletle yüzlerce günah ettim, sen ise karşılık olarak yüzlerce rahmetlerde bulundun.

Padişahım, bu yoksul kula bak., kötülüklerimi gördüysen onlar, geldi geçti, onlara bakma da aczime, feryadıma bak!

Bilmedim, yanıldım., sen bağışla. Şu gönlüme, şu dertli canıma acı; affet!

Gözlerim açıktan ağlamıyor, yaş dökmüyorsa canım, gizlice ve iştiyakla zârı zârı ağlamada.

Ey yaradanım, iyilik de ettiysem kendime ettim, kötülük de ettiysem kendime!

Himmetteki kusurumu affet, hürmetsizliklerime ise bakma, onları mahveyle!

Kendime müptelâyım, senin de hayranınım.. iyiysem de şeninim, kötüysem de senin!

Sensiz eksiğim lütfet de bana bir bak; bak ki küle döneyim.

Bir kerecik şu kanlarla dolu gönlüme bak., bütün bu dertlerden, musibetlerden çek çıkar. Kurtar beni!

Bir kerecik **"Benim adam olmayan kulum"** desen kimsecikler izimin tozuna erişmez.

Ben kim oluyorum ki sana karşı adam olacak, adamlık taslayacağım. Senin adam olmayan kulun olayım, bu da yeter bana!

Nasıl olur da ben, senin yüzü kara kulunum diyebilirim? Ben senin köpeğine yüzü kara bir kul kesilmişim!

Allah'ım belimde senin kulluk kemerin.. Habeş kullar gibi dağınla dağlandım, senin kulun olduğuma işaretim var!

Senin yüzü kara kulun değilsem neden bu devlete erdim, neden makbul oldum ya? Sana yüzü kara bir kulum da ondan gönlüm aydın!

Kulluk işaretini taşıyan bu kulu satma.. kulağıma bir kulluk küpesini tak!

Ey eşi, benzeri olmayan Rabbim, bu bir avuç topraktan ibaret yoksula lütfettiğin hil'atler, sırf senin iyiliğinin çok oluşundandır.

Allah'ım, ihsanından kimse ümit kesmez, mahrum kalmaz., kulağıma taktığın halka, bana vurduğun dağ ebediyen yeter., bunlar kâfidir bana!

Kimin yüreğinde derdin var da bu dertten hoşnut değilse neşe yüzü görmesin., o, senin adamın değildir!

Ey derdime derman olan Allah'ım, bana bir zerre dert ver., senin derdin olmazsa canım, ölür gider!

Kâfire küfür gerek, dindara din.. Attâr'ın gönlüne de derdinden bir zerre!

Yarabbi, benim Yarabbi deyişlerimi bilir, duyarsın; geceleri çektiğim yaslarda benimle berabersin.

Yaşım haddi aştı., bana bir neşe, bir sevinç gönder. Karanlıklar içindeyim, bir nur yolla!

Bu yasta sen yardımcım ol. Kimsem yok; elimden sen tut!

Bana Müslümanlık nurundan lezzet ver., karanlıklara uyan nefsimi yok et!

Bir gölge içinde kaybolmuş bir zerreciğim .Varlıktan bir sermayem yok!

O güneşe benzer tapıdan istemekteyim. Belki o ziyadan bana da birazcık kudret gelir de;

Başı dönmüş zerre gibi sıçrar, el çırpar, neşelenirim!

Artık buradan çıkayım. Önümdeki o aydınlık âleme dalayım..

Canım dudağıma gelmedikçe ne çeşit olursa olsun, bir gönlüm vardı, bana yoldaşlık ederdi.

Fakat can verirken senden başka kimsem yok. Son nefeste canıma sen yoldaş ol!

Yerim, benden halı kalınca yoldaşım olmazsa vay bana!

Ümidim var, elbette bana yoldaşlık edersin. Dilersen gücün yeter buna Allah'ım!

Sh:33-36

Kaynak. FERIDÜDDIN ATTAR, Mantıkut-tayr- Kuş Dili, Türkçesi: Yaşar Keçeci, Kırkambar, 1998, İstanbul

HİKMETLERDEN

“Bir vücudum var ama ben o vücuttan ibaret değilim ki!

Zayıflarım, şişmanlarım, hatta

kolum bacağım dahi kesilebilir, ama değişmeden kalan bir “ben” var benim içimde”

(İbn Sina- Kitabü’ş-Şifa adlı eseri, “İlâhiyat” bahsi)

**

Hangi güzelliği görsek, ona yar olduk

Hangi güzeli görsek, giriftar olduk

Güzelliğinin ululuğu yüzünü gösterince

Dört tekbir vurduk, hepsinden bizar olduk

**

EY GÜNEŞİM, GİTMESEYDİN

Kötü dostla ünsiyet, belâya bulaşmaktır.

Mademki o geldi, bana uyumak düşer.

Uyuyayım da Eshabı Kehf’ten olayım.

O sıkıntıda o minnette mahpus kalmak, Dıkyanus’tan iyi” dedi.

Eshabı kehf’in uyanıklığı, Dıkyanus’a kulluk etmekti. Fakat uykuları; şereflerini, haysiyetlerini korumuş oldu.

Bilgiyle uyumak uyanıklıktır. Vay bilgisizle oturan uyanık kişiye !

Kargalar, güz mevsimi otağlarını kurdular mı, bülbüller gizlenir ve susarlar.

Çünkü gül bahçesi olmayınca, bülbül sükût eder. Güneşin kayboluşu, uyanıklığı öldürür.

Ey güneş !

Sen yeraltını aydınlatmak üzere bu gül bahçesini terk ediyorsun.

Fakat marifet güneşi, bir yerden bir yere gitmez, o güneş dolunmaz.

Onun tanyeri akıl ve candan başka bir yer değildir.

Hele işi gücü; gündüz olsun gece olsun, âlemi aydınlatmak olan o cihanın kemal güneşi hiç kaybolmaz.

Kaynak: MESNEVÎ-İ ŞERİF Tercümesi, Çeviren: Veled Çelebi (İzbudak), c. II, b.36-44

SARI KÖPEĞİM

Yine Tanrı'nın gizli velilerinden bir aziz şöyle rivayet etti ki:

Bir gün Mevlânâ kalenin hendeğinin kenarında duruyordu. Birkaç fakîh Karatay medresesinden çıktı ve imtihan maksadiyle Mevlânâ'ya:

"Eshab-ı Kehfin köpeği ne renkte idi?" diye sordular. Mevlânâ:

"Rengi sarı idi; çünkü âşıktı. Âşıkların rengi daima benim rengim gibi sarı olur,"

buyurdu. Bunun üzerine bu fakîhler baş koyup mürit oldular.

Kaynak: Ahmed Eflaki, Menakıb-ül Arifin, Tahsin YAZICI, (206)

ŞEFAAT EDERLER DİYE

Yarın kıyamet günü, (hal tercümelerim anlattığım sufiler) belki bu vesile ile bu acizin haline bakıp şefaat ederler. Ashab-ı Kehf'in köpeği gibi tamamiyle varlığım kemikten ibaret kalsa da, beni eli boş ve ümitsiz geri çevirmezler. Naklederler ki. Cemal Mevsilî (rahmetullahi aley). Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellemin Ravza' sının civarıyla aynı hizada olan bir yerde bir mezarlık yer bulabilmek için canını dişine takıp kendini mahv edercesine çabalar, bu uğurda malını ve itibarını fcda etmekten hiç geri durmazdı. (Maksadına ulaştıktan) sonra, mezarının taşına şu ibarenin yazılmasını vasiyet etmişti:

> "Köpekleri, ön ayaklarını toprak üzerine yaymış bir haldedir!" (Kehf, 18/18).

Rabbim!

Bir köpek, dostlarının izi sıra birkaç adım attı, bu yüzden köpeği sahipleriyle aynı muameleye tabi tuttun!

Aynı şekilde ben de dostlarının dostu olduğumu ve onları sevdiğimi iddia ediyorum,

Kendimi, onların eğerinin ipine (bir torba gibi) bağladım.

Onların sözleriyle meşgul oluyor ve bundan vazgeçemiyorum.

Rabbim ve ey benim Ulu Sultanım!

Gerçi şu sözlerimin hiç bir kıymeti yoktur ve bu yolun yolcuları yanında bir hiç olduğumu da biliyorum. Ama onların sözlerini, hallerini, remizlerini ve işaretlerini seviyorum, Kayyumiyetinin vahdaniyeti ve mutlak hâkimiyetinin tebliği hakkı için.

Nebi ve Resullerin tertemiz ruhları, mukarreb melekler, yüce katında değeri bulunan veli, arif ve alim kullar hakkı için bu zavallı garib ile şu zümre arasına perde çekme!

Bu kitabı/halimi sana yakın olma derecesine ulaşmam için sebep kıl!

Senden uzak olma çukuruna düşmeme sebep kılma!

Hiç şüphe yok ki, sen yakarışları karşılıksız bırakmazsın!"

Kaynak: F. ATTAR, Tezkiretül Evliya, Süleyman ULUDAĞ, 1984, Bursa, "Onbeşinci Saik, sh: 50

HIRSIZLARIN ELLERİ KESİLMELİ

"O'nun ardından"

Gösterdiler, ruhunu;

" Ey Melek, seni de anlamadılar, değil mi" dedim.

-Onlar yüksek kelimelerini yere indirdiler, fakat beni ezdiler. Derdimin üstüne kül değil ateşler attılar. Bense serkeş atlar gibi, onlarsa çivili sopalarıyla, dürttüler.

Suçlu olmam, onlarla, olmamak mı?

"Beş sayfalık şiir yazmıştım. Silgi attılar."

"Nedir dediğimde, açılmayan anlaşılmayan cevaplar, hoyrat nefislerine yenik düşmem, mutlu olmaları, şaraplarına meze yapılmak mıydı?"

"Doyulmaz sevgim var, ancak düşman gibi beni yerlere serdiler."

"Huzur vermeyen sözcükleri dizmek mi maharettir?"

"Yıkıldığım yer, üstüne yıkılan değerlerimi, bana vermediler."

"Yalnızlık benim, üzülmem."

"Şimdi gidiyorum, sizde geleceksiniz"

"Gitme, dememeleri yok mu, vefasız oluşları"

"Öldü derlerse çok mu? İltifat mı, yoksa zehrini kusmuş çıyanın elemini çekmek mi?"

"Ağlamayın, anlatamadığıma ağlayın."

"Anlaşılmaz bir sırmış, sarmaşık canından mı?"

….

Derdime dert katan ruhun sonsuz kelamını dinledim. Dedim ki;

"Ey nefsini yer eden, üstüne kara toprağı ektiren, onlar da bir şey kazanmazlar, seni neden kaybettik ki?"

Nil, gün kadar açık mavi Marmara mor akşamları görmeseydi.. Üstüne yığılmış kara yazılarını okuyan filozof serkeş kafaya bir şey mi öğretmek istedin?

Kısacık bacaklarla uzuncuk kollar birbirlerini görmeden mavi taşları ufaladılar.
Yavaşça yavaşça ve umutsuzca devindikleri için, sözcükler sayfalarda böylesine zorlukla yer edinebildiler.

Sonsuz bir mevsimdi.
Zaman yerin uç ışığında beliriyordu gümüş rengi ve kaygan bir im olarak.
Çarpık ve bildik güzler geçmişti, ay mezarlığının duvarları yapılıyordu.
Ama soru hâlâ bitmemişti. "Katil kimdir?" ve onun türevi: "Katledilen kim?" Ceset belli mi?
Denizin içini oluşturan büyük ceset kim?
"Kırmızı Kahverengi Defter"

Onların horuldayan pis nefeslerinden ancak ateş çıkar. Leş yiyici kargalar, baykuşun yanında yol bulamazlar. Işıkları sönmemiş ateş böcekleri olsalar, ne yazar. Kebirler tanırım, derya diye gezdiği çukurlarında, larvalardan aldıkları ilhamı okyanus hikâyeleri gibi anlatırlar.

Pis böcekleri. Macerası bir atım gübreye basılmış, kusmuklu sarhoş ayıklığı.

Canını feda edenlerim için değerliler, gel gör ki saf çocuklarımı birer birer çaldılar. Bu hırsızların ellerini kesmek geliyor içimden. Allah Teâlâ boşuna dememiş hırsızların elini kesin diye, meğer bu kesilecek hırsızlar, bunlar, yol hırsızları, gençlerin zihinlerini fikirleri çalanlar.

Elleriniz kesilsin.

Kesilsin; dilinizle beceremediğiniz hiyaneti ellerinizle çok iyi becerdiniz.

Ey hainler, ellerinizle yapamadıklarınızı yazdıklarınızla yaptınız. Sizlere acımıyorum. Ağladıklarım için siz ağlamazsınız. -Kısa bir yazı üstüne çizgi atacak kadar-

Yolu yolsuza uğramış, peygamber ruhlu insanlar, gidiyor, dolanı gelmiyor. Gittiği yerde bilinmiyor. Eğer bir gün toprağa bastığınızda bir garip ses duyarsanız, duyduklarınız vaktinden önce gidenlerin eyvah sesleridir.

"Aldattılar, neden?"

Onlara çok görmüyorum. Yollarını çaldı eşkıyalar, kanlarını emdi vampirler. Tuzaklarından kurtulmaları kolay değildi. Rahman sıfatlı sevgili, onların bir günahları varsa bu eşkıyaların sırtına yükleyeceğini biliyorum.

Bulanıklık olsa gerek sevgilim / bulanıklık. Işık korkutuyor kaçırtıyor. Ne, bir vampir mi ne? Sarımsaklar asın bahçelerinize, kazıklar saklayın, nallar ikonlar, maydanozlar, herdem çekirdek bir taze kolay küpler, küreler, prizmalar, yeldeğirmenleri, kekikler, keklikler, duman acıları, kutu yosmaları. Saklayın ve sakının. Adım başı adam başı adem başı yüceltilen bu çürük elmalara inanın, ve sakının vampirlerden!

Göğünü yitiren yıldız
Kumsal falına bakar
    gök kuma mı yazılmış

> Cinler çarpmıştı
> ayna piri almıştı içeri beni
> büyükannem söylerdi bakma aynaya
> derdi ayna cinleri rahat bırakmaz
> sonra seni, ayna piri içeri
> alır seni!
>
> "Kırmızı Kahverengi Defter"

Ey sevgili dara düşmüş kullarının karşısına İsa nefesli Mevlanalar çıkar. Onlar hayat verirler. Onlar beslerler, beslenmezler. Ne mutlu ki bize Meryem'i de bulduk, İsa'yı da. Ancak biz kaybetmeden "kış uykusundaki melekler"inde bulmasını istiyoruz.

İhramcızâde İsmail Hakkı

Alıntılar için kaynak: Nilgün Marmara, Kırmızı Kahverengi Defter, Yayına Hazırlayan: Gülseli inal, İkinci Basım, Eylül 1994, İstanbul

ŞAİR NİLGÜN MARMARA'NIN İNTİHARI

AYŞE HÜR-14/02/2016 Kalpsizler için 'intihar kasidesi'

Üniversiteyi bitirme tezi **"her on yılda bir intihara teşebbüs eden"** ve bunlardan sonuncusunda 29 yaşında ölmeyi başaran şair Sylvia Plath olan şair Nilgün Marmara 13 Ekim 1987'de henüz 29 yaşındayken Kızıltoprak'taki evinin (5. kattaydı) penceresinden atlayarak intihar etti ancak ölümüyle ilgili şüpheler bugüne kadar sürdü. Suçlananlardan biri de şair Ece Ayhan'dı. Cezmi Ersöz Ece Ayhan'ı şöyle savundu:

"Nilgün'ün birtakım dedikodularla yıpratılmasına göz yumamam. Nilgün olayında Ece Ayhan'a büyük haksızlık yapıldı. Nilgün, Ayhan'ı çok severdi ve dostlukları büyüktü. 20'li yaşlardan itibaren intiharı düşünüyordu. Bir ara İskenderiye'ye gitti ama mutlu olamadı. Döndüğünde bana dedi ki: 'Cezmi, düşlerimin İskenderiyesi'ni bulamadım.' Yüzünde ölüm ifadesi vardı son zamanlarda. Tedavi için gittiği psikiyatrisi taciz etti onu; o durum daha çok yıktı. Alkol ile birlikte antidepresan alıyordu. Bahariye'de karşılaştık; yanında eşi vardı. Kulağıma 'Cezmi çok hastayım' dedi. Biyolojik hastalık algıladım. Ama çökmüş vaziyetteydi. 3-4 ay sonra intihar etti. İnsanlar komplo teorilerine meraklı, Nilgün'ü kim atacaktı ki? (...) Ne acıydı ki birileri bu intihardan Ece Ayhan'ı sorumlu tuttular... Hatta bu suçlamayı yazıya dökenler bile oldu. Bir şiirinde; 'Her yakın zulmün küçük hisseli uzak ortağı' dediği içindi belki de... Bu dedikodular ve suçlamalar etkisini göstermiş olacak ki, bir akşam Ece Ayhan arkadaşlarıyla bir meyhanede otururken kızın biri yanına bir şey söylemek maksadıyla yaklaşmış ve arkasına sakladığı bir şişe kırmızı şarabı başından aşağı dökmüş... Ece Ayhan hiçbir şey yapmamış, ama sadece şunu söylemiş; babalarına yapamıyorlar, bana yapıyorlar; çünkü güçleri bana yetiyor..."

Yazıyı Nilgün Marmara'nın bir şiirinin son dizeleriyle biterelim:

"..........

Yine de, zaman kedisi
pençesi ensemde, üzünç kemiğimden
çekerken beni kendi göğüne,
bir kahkaha bölüyor dokusunu
düşler marketinin,
uyanıyorum küstah sözcüklerle:

Ey, iki adımlık yerküre
senin bütün arka bahçelerini
gördüm ben!"
http://www.radikal.com.tr/yazarlar/ayse-hur/kalpsizler-icin-intihar-kasidesi-1510512/

BİR İNTİHAR VE ŞİİR OTOPSİSİ: NİLGÜN MARMARA ŞİİRİNE DAİR ANALİZLER

hzl: Turna IŞIKLI

ÖNSÖZ

Türk edebiyatının karanlık dehlizlerinde gizlenmiş bir şair olan Nilgün Marmara, hakkında pek çalışma yapılmayan ve maalesef layıkıyla bilinmeyen bir şairdir. Erken ölümüne rağmen Türk edebiyatında derin izler bırakan bu şairi anlamak oldukça önemlidir. Hayatın sıkıştıran parantezinde söz kusmuklarını şiirine sığdıran Marmara'nın şiirleri; hayatın acıtan, yıpratan, bozan yönüne tutulmuş bir ayna gibidir.

Hak ettiği yerde bulunmadığını düşündüğümüz bu şair hakkında ilk defa detaylı ve kapsayıcı bir çalışma yapabilmeye çalıştık. Bu zorlu süreçte kaynak konusunda çok değerli yardımlarını esirgemeyen Maral GÜRDAL'a, her türlü yardım ve desteğini son ana kadar esirgemeyen Ahmet KARADOGAN'a ve metnin açılım karanlığına engin bilgi ve birikimiyle ışık tutarak müthiş bir sabır ve hoşgörüyle desteğini hep hissettiren sayın hocam Yard. Doç. Dr. Fatih ARSLAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

GİRİŞ

"yaşam, bize verilmiştir;

biz onu vererek kazanırız "

Rabindranath Tagore

"...her canlı, bir bakıma giderin gelirden üstün olmasıyla düzenli açıklar veren ve bu yüzden belli bir süre sonunda iflas etmesi gereken bir ticarethane gibidir. Bu iflas ölümdür."(Arkun 1978 : 148) Bu iflasın doğal bir süreç halinde gerçekleşmiş olmasının yanında kimi zaman farklı bir boyut olarak karşımıza 'İntihar' kavramıyla çıkar. Delmas'a göre **"... aklı başında bir insanın, yaşamakla ölmek arasında bir seçme yapabileceği halde, her türlü ahlak baskısı dışında ölümü seçip kendini öldürme"** (Arkun 1978: 148) olan intihar, kişinin isteyerek yaşam serüvenine son verip ölümü seçmesidir.

İnsanlık tarihinin en karanlık noktalarına dahi inildiğinde intihar kavramıyla karşılaşmaktayız. Çoğu zaman hoş karşılanmayan bu durum, bazı toplumlarda daha yer edinmiş durumdadır. Ortaçağ'da intihar adeta lanetlenmiş, büyük bir suç sayılmıştır ve **" ölümcül bir günah, bir dehşet, ahlaksal yönden iğrenç bulunan bir konu"** (Alvarez 1999: 23) olarak edebiyattan da dışlanmıştır. Öyle ki Dante gibi düşünürler de intiharı **"ruhun bedeninden kendini zorbaca söküp atması"** olarak tanımlamış ve ilahi güç tarafından "bağışlanamayacak bir günah" olarak kabul etmiştir.

Ortaçağın bu intihara karşı olan diktasına rağmen Rönesans dönemi buna daha yumuşak bir yaklaşımın zamanı olmuştur. Montaigne'e göre ölüm bütün kötülüklerin tek çaresidir. **"Korkulmamış ve aranıp bulunması gereken en güvenli sığınaktır"** (Alvarez 1999: 144). Öyle ki ona göre bir insanın kendi isteğiyle ölmesi ölümlerin en güzelidir. Ölüm/intihar hakkındaki bu yumuşak ve tarafı söylemini en üst düzeye ulaştırır ve "yaşam, diğerlerinin emrinde, ölüm bizimdir" diyerek, ölümün insanın hür doğasına ait en büyük parçalardan biri olduğunu savunur. Ortaçağ ve Rönesans dönemi arasındaki bu farklı tutum elbette ki dönemlerin aydınlanma durumuyla yakından ilişkilidir. Dünya hakkındaki görüş ve düşünceleri gelişen Rönesans bireyinin, bireyciliğin hür hâkimiyeti ışığında bu durumda daha yumuşak bir tavır geliştirmiş olması kaçınılmazdır.

Modern zaman insanının intihara bakışına gelince; intihar meydana gelen büyük savaşlar sonrasında pek çok insanın başvurduğu bir çare halini almış ve toplumlardaki hezeyanların, çöküntülerin kaçış noktası olmuştur.

20. yüzyılın başlarında romantikler, intiharı ödenmesi gereken bir bedel olarak görmüşlerdir. Bu düşünce uzun süre Avrupa'ya adeta bir salgın olarak işlenmiş ve intihara karşı büyük bir hoşgörü yaratmıştır. Bunun edebiyattaki yansıması olan Werther'in hazin intiharı asırlarca süren bir etki bırakmıştır.

Modern insanın kimisi ölümü bir zorunluluk, kimisi bir sanat olarak görmüştür. Ancak sadece taraftarlarından bahsetmek elbette imkânsızdır, intihar, modern insanın korunak olarak yücelttiği ama aynı zamanda ürktüğü ve ittiği bir olgu durumuna gelmiştir. Fakat bütün bu itmeye, ürkmeye rağmen modemizme, bunun adına yapılan büyük savaşlara ayak uyduramayanlar, benlik sorununu aşamayıp bir metalar dünyasına dönen bu dünyaya hapsolunmuş olarak kendini görenler tüm zamanlarda olduğu gibi modern çağda da bunun kaçış yolunu intihar olarak saptamışlardır.

FELSEFİK RETORİK İÇLEMİNDE ÖLÜM VE İNTİHAR

"Ruhumu bu çarmıha kemli ellerimle gerdim "

Yusuf Ziya Ortaç

Ölüm, her zaman için bireyin varoluş sorunsalındaki en büyük basamak olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden daima felsefenin buğulu sorularının içindeki ana merkez konumunda olmuştur.

Montaigne; "felsefe bize ölmeyi öğretir" demiştir. Felsefenin ölüm üzerindeki izafi düşüncelerini bu söz çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

2400 yıl önce yaşamış olan ve bir baldıran zehri içerek ölen büyük Atina bilgini Sokrates, ölümü daima yüceltmiştir. Sokrates **"ölüm korkusunun insanın kendini bilge zannetmesinden ileri geldiğini, insanın 'bilmediğini bildiği'ni belirterek, zor olanın ölümden korkmak, kaçınmak değil, kötülükten kaçınmak olduğunu"** (Yücel 2007: 15) söylüyordu. Ölümün korkusunu insanın kibrine bağlayan Sokrates için hiç kuşkusuz ölüm daima "iyi" olandır. Çünkü dünyanın biteviye olan kötülüğüne karşın ölüm bir kurtuluştur. Ölümü "bizi bir yerden başka bir yere ulaştıran bir geçit" (Yücel 2007: 15) olarak algılar ve bu yüzden de korkusuzdur. Hatta ölümünden sonraki ebediyete inanan Sokrates, öldükten sonra insanların bir arada olacağını, ölümün mutluluk getireceğini düşünür. Bütün bunlar da insanların ölüm korkusunun gereksizliğini görmesi ve ölümden korkmaması için yeterli kanıtlardır Sokrates için.

Savunmasında kendisini ölüme mahkum edenlere bu kararları ile kendisi için bir iyilik yaptıklarını söyler. Ölüm öncelikle bir uykudur. Yaşamın hiçbir anında, hiçbir gecesinde olmadığı kadar tatlı olan, iyi ve rahat bir uykudur. Ölmeden önceki son sözleri yine ölüm üzerine olan Sokrates **"...ölüm konusunda ümitli, iyimser olmalısınız."** der ve **"...şimdi ölmenin ve bütün dertlerden kurtulmanın benim için en iyi şey olduğundan eminim"** (Platon 2008: 63) sözleri onun ölümle ne kadar barışık olduğunu göstermektedir. Fakat bu ölüme karşı sıcak bakışına rağmen Sokrates, intihar konusuna **"ağırbaşlı ve büyük ilkelere bağlılık"**

(Alvarez 1999: 67) ile temkinli yaklaşır. Ona göre tanrıların bir inam olarak verdiği bu hayat, bu can istemle terk edilirse tanrıların hoşnutsuzluğu söz konusu olur. Bu yüzden "iyilik" olan ölüm beklenmelidir / kendiliğinden gelmelidir.

Eflâtun için de ölüm bir nevi kurtuluştur. Esas olan ruhtur ve **"ruh bedenin hapsedildiği bir mağaradır. Ölüm, ruhu bu hapishaneden kurtaracak tek güçtür."** (Yücel 2007 : 18) Fakat tıpkı hocası Sokrates gibi o da intihar konusunda **"...ölçülülüğünü elden bırakmaz."** İntiharın her durumda tasvip edilir bir şey olmadığı görüşünde olan Eflatun için **" Eğer yaşam ölçüyü kaçırırsa intihar makul ve haklı bir davranış haline gelir."** (Alvarez 1999: 67) İnsanların katlanamayacağı dertler sonucunda intiharını makul karşılayan eflatun, bu durum dışında intiharı onaylamaz.

Eflatun ile İslam tasavvufunun ölüm sentezi benzerlik göstermektedir. İslami inanışta can tanrı tarafından verilen bir inamdır. İntihar, verilen bu inama sahip çıkmamak, ihanet etmektir. Bu yüzden İslam düşüncesinde müntehirler dini geleneklere göre defnedilmez. Hatta mezarlıklarda ayrı yerlere gömülürler, mezar taşları ve taşların üzerinde kimlikleri yoktur. Eflatun da tıpkı İslam inancında olduğu gibi intiharın verilen emanete bir ihanet olduğu (yukarıda bahsedilen istisnai durumlar dışında) görüşündedir. Ve İslam inancında olduğu gibi Eflatun da müntehir mezarlarının ayrı olması gerektiğini düşünür. Ona göre "intihar edenler ayrı mezarlara konacak, yanlarına başkaları gömülmeyecek ve devlet toprağının 12 bölümünün sınırında, ıssız ve adı olmayan yerlere hiçbir tören yapılmadan gömüleceklerdir; ne mezar taşları, ne de mezar taşları üzerinde adları olacaktır." (Yücel 2007: 18)

Devleti her şeyin üstünde tutan Aristoteles de intihara tepkili olan filozoflardandır. Onun için intihar başlı başına devlete karşı bir baş kaldırıdır ve dolayısıyla suç olarak algılanmalıdır, **"hastaların intiharını korkaklık"**(Yücel 2007: 20) olarak gören Aristoteles, yalnızca ölümcül hastalığa yakalanmış olanların bu hakka sahip olduğunu düşünür.

İntiharı tamamıyla ussallaştıran Stoacılar için intihar **" tüm çıkışların en kusursuzu"**dur (Alvarez 1999: 145). İntiharın meşruluğunu artık tartışılmaz bulan Stoacılar için önemli olan nasıl öldükleri olmuştur: **"çünkü nasıl öldükleri onları diğerlerinden ayıran biricik ölçüttü."** (Alvarez 1999: 145) Birinin kendisini öldürüp öldürmemesi artık sorun olmaktan çıkmış **"bunun en büyük onur, yüreklilik ve güzellikte nasıl yapılacağı"** birincil soru(n) olmuştur.

Heidegger için ölüm bir tamamlanmadır. Tıpkı bir ressamın resmini tamamlaması için ölüm de insanı tamamlamakta, ancak ölümle insan, tamamlanmış bir resim gibi öteki dünya için son şeklini almaktadır. Özneyi 'kaygı' olarak adlandıran Heidegger için dünyada olmak yani varoluş/dasein "zaman" ve "tarihsellik" kavramlarıyla özdeşleştinlmiştir. " Dasein, ölümlüdür: o kendisini ölüme çağıran ve götüren bir şey olarak zamanı yaşar; o, zamanı bu sebeple tarihsellik kipi içerisinde tanır." (Özlem 1999: 20) Varlığı dünyaya terkedilmiş olarak gören Heiddiger için "...gerçek hayat, ölüme ilişkin olandır. Gerçek hayat ağır gelen bir yüktür; bir yorgunluk, bezginliktir." (Yücel 2007: 32)

Heiddiger'in düşüncelerinin aksi doğrultusunda fikirlere sahip olan Nietzche'in ise ölüme bakışı oldukça keskindir: **"En iyi şey doğmamış olmaktır, ikinci en iyi şey ise en kısa sürede yol 'buyurur'..."**(Yücel 2007: 24) **Onun için ölüm bir kurtuluştur. Çünkü "hayat yalnızca acı çekmektir. Öyleyse bu acıyı bitirmek gereklidir."** (Yücel 2007: 24)

Sartre ise ölümü hayatın başat gerçeği olarak görür. Dostoyevski'nin "tanrı olmasaydı her şey mubah olurdu" (Sartre 1992: 71) sözünü çıkış noktası alan varoluşçuluğun babası Sartre, bunun sonucunu her şeyin mubah olduğu sonucuna bağlar ve hiçbir şeyi yasak kabul etmez. Varoluşun özden önce geldiğine inanan **Sartre için "insan kendi başına bırakılmıştır." Bu bırakılmışlık içinde birey varlığından yalnızca kendisi sorumludur. "Kişioğlu özgürdür ve üzerine yaslanabileceği bir insan doğası yoktur."** (Sartre 1992: 71) Bundan dolayı da ölüm/intihar bireyin kendi sorunsalıdır ve temelde özgürlük ölümle gelecektir.

FİKRİN VAROLUŞLARINDA ÇÜRÜK KELİMELERİN MARJİNAL ŞAİRİ: NİLGÜN MARMARA

"Penceremde 'dâr'ın gölgesidir, perdeyi ürperten o şuh kımıltı, yaka cebimdeki yangın, gene bir şey söyleme bu intihar taslağı zor hezeyan, göğsümde titreyen bıçak.

makaslanmış kaç yerinden fotoğrafımız, gecem, dağılır geceme!

o, simya, o, bun...yüzüm, soğuyan aynada kanayacak!.. "

Yaşar Bedri

Nilgün Marmara, 13 Şubat 1958 yılında İstanbul Kadıköy'de göçmen bir ailenin çocuğu olarak bir çift mavi göz ile dünyaya ilk ağlayışını bırakmıştır.

Ülkenin sancılı dönemlerinde çocukluk ve ilk gençlik yılları geçen Marmara, ortaokul ve liseyi Kadıköy Maarif Koleji'nde okumuştur. Kolejden sonra kayıt yaptırdığı İstanbul Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne çok kısa bir süre devam eden Nilgün Marmara, bu bölüme dönemin siyasal kutuplarındaki sığlıklara kendini sığdırmayacağını anlayarak devam edemez. Daha sonra Boğaziçi Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı'na giren Marmara **"Sylvia Plath'in Şairliğinin İntihan Bağlamında Analizi"** adlı bitirme teziyle bu bölümü başarıyla bitirmiştir. Aynı dönemde evlenen Marmara için hayat gittikçe bohem bir durum alır. Dönemin siyasal ve sosyal sorunları içerisinde sıkışan her bireyinde olduğu gibi Nilgün Marmara da varoluş sorunsalı üzerinde durmaya, içselleştirdiği yaşamın giriftlerinde oyalanmaya başlamıştır.

Dönemin 'marjinal' isimlerinin başında gelen Nilgün Marmara'yı edebiyat dünyasına İlhan Berk tanıtmıştır. **Her zaman gizliden gizliye yazan bir şair olan Marmara, yazdıklarını sadece büyük dostu Ece Ayhan ile paylaşmıştır.** Bir süre sonra Ece Ayhan'ın deyimiyle **'sivil şairlerden olan'** Cemal Süreya ve dönemin diğer önemli isimlerinden Faruk Hüsnü Dağlarca, Turgut Uyar, Edip Cansever, Cihat Burak'ı da yakından tanıma olanağı bulmuştur. İçrekliğinin sessizliğinde karaladıklarını bir süre sonra daktiloya çeken şair, şiirlerinden birkaçına ölümünden önce ışık aldırarak "beyaz" ve "şiir atı" dergilerinde yayınlamıştır.

13 Ekim 1987'de **"hayatın neresinden dönülse kârdır"** (Marmara 1993: 34) diyen Nilgün Marmara, geride Daktiloya Çekilmiş Şiirler (1988), Metinler (1990) ve Kırmızı Kahverengi Defter (1993) adlı üç kitabı bırakarak; 29. yılında yaşamının soluğunu, Kızıltoprak'taki evinin beşinci katından kendini aşağı bırakarak kulaklarında kalan son keskin uğultuyla sessizce kesti.

Ölümünden bir süre önce manik depresif teşhisi konan Nilgün Marmara için hayat, bu hastalığın görünen yüzünün okşadığı kalıp içerisinde akıyordu. "Nilgün'ün tedavi olması gerekiyordu ama o, doktordan kaçıyordu... İyileşmesi için entelektüel faaliyetlerde bulunmaması gerekiyordu." (Aşçı 2010: 30) diyen eşi **Kaan Önal**'ın da belirttiği gibi bu tür vakalarda maninin savurduğu bireyin içleştirilmişliğinin dışa vurumu ve uzak tutumunun

yıkımı başat bir durumdur, “manik savunmalar yoluyla diğer insanlara yönelik saldırgan ve yıkıcı eğilimlerini yadsımaya çalışan kişinin bu çabaları sonucu yarattığı neşeli ve mutlu görüntü, aslında yaşamındaki gerçeklerin karşıtıdır.” (Gençtan 1995: 160) Çevresinde güzel kahkahaları ve neşesiyle bilinen Nilgün Marmara için de bu yadsımanın yaşamın soykası [Ölünün üzerinden çıkan giysi] olduğu düşünülebilir. **“...Nilgün Marmara'ya amerikan yazarı Scott Fitzgerald'ın karısının adı olan ‘Zelda’...”** diyen Cemal Süreya, onun için “Çok değişik bir insandı Zelda. Akşamları belli saatten sonra kişilik, hatta beden değiştiriyor gibi gelirdi bana. Yüzü alarır, bakışlarına çok güzel, ama ürkütücü bir parıltı eklenirdi” demiştir.

> “Sevmiyorum kuş seslerini ve seslerinin açıklandığı, açığa çıktığı sabaha karşıları. Kuşlar, sabahlar, gün ağacına tırmanmalar ve her rengin böylesine özdeşlik bulması tiksinç! “ (Marmara 1993:61)

PSİKOLOJİK BİR VERİ OLARAK ŞİİR

“beni görmeden üstüme basarlar”

Asaf Halet Çelebi

Varoluş sorunsalına derinden inen Nilgün Marmara için hayat tıpkı egzistansiyalistlerde olduğu gibi **“dünyaya bırakılmışlık”**tır. Dirim, bu bırakılmışlığın acısını yaşar ve her şey ölüm için bir emaredir. **“Doğmuş olmak bir referans mektubunu nereye ve kime götüreceğimizi bilmemcktir."**(Marmara 1993:62) diyen Nilgün Marmara için bu referansın uzamsızlığı dirimin yaşam kargaşasındaki süflileşmesinden gayrı değildir. Umarsızlığın iktidarında olan tin, kendini yadsımaya tabi tutacak ve sonuç olarak da bu süflileşmenin yırtıkları arasından gördüğü diinyaya/varlığa sessiz bir içtenlik protestosunu gerçekleştirecektir. Nilgün Marmara da tinsel yadsımaları sonucunda yaşadığı dışlaşma eğilimlerinin vurucu imgelerini intiharı ile ortaya koyanlardan olmuştur.

Kuşkusuz bunları yaşayan tin bir veri olarak “söz”e sığındığında ortaya edebiyat adına marjinal bir söylemle birlikte sancılı bir doğum sonucu şiir çıkacaktır. Nilgün Marmara şiiri; **“Ay kamarasında / Kristal kafatasları çarpışırken/makaranın üzerinde dağılan mürekkep''** (Marmara 1993:63) ile yazılmış şiirlerdir.

“Bürokratik/şeyleşmiş bir yaşamın olduğu kadar bireycileşmiş/ yalnızlaşmış bir yaşamın da varlığı olumsuzlayıcı yanına karşı tepki gösterir ve ölümü seçerken Nilgün Marmara ve Kaan İnce'nin kadın ve erkek kimliklerinin kırılgan bir duyarlıkta eklemlendiğini söylemek gerekir.” (Oktay 2008:72) Toplumsalın ve bireyciliğin birlikte koşturduğu nedensellikler içerisinde hiç kuşkusuz şiir de bu damarların akan kanının kırmızısından beslenirken büyümekteydi. Nilgün Marmara'nın şiiri bu büyüme sürecinde toplumsaldan ırak olmakla beraber bunu çok keskin bir şekilde belirtmek yanlış olur. Hülasa Marmara'nın şiirinde **“...düşman bir dünyanın özneleri kuşatmış bulunan canavarsı varlıkları”** (Oktay 2008: 72) buluruz.

1980 sonrası şiirinin önemli isimlerinden olan Ece Ayhan'ın Nilgün Marmara üzerindeki etkisinden bahsetmek sanırız yanlış olmayacaktır. **“Ece Ayhan, onun toplumla yaptığı hesaplaşmayı yapmış biri olarak şairin dünyasında önemli bir yere sahiptir.”**(Sığlan: 7) Bu büyük şairin başkaldırmış dizelerinin, dolayımlı sentaksının, südremiş harflerinin izlerini

Nilgün Marmara şiiri elbette yakalayacaktır. Kendisi de bu etkinin izlerini günlüğüne aldığı notlarda göstermektedir:

> “Şiir, ölüm ve yaşam dolayısıyla,
> Şimdi ve daima açıktır.”
> E.A
> (Marmara 1993: 78)

BİR ETKİLENME BİÇİMİ OLARAK ŞİİR VE İNTİHAR: SYLVIA PLATH ETKİSİ

"kırlangıçlar uçtuğunda omuzbaşımdan, annem-

Çoktan unutmuştu öpmeyi beni öpülmediğinden-

Ali Hikmet Eren

Yaşamın acı öz suyunu biteviye içen Nilgün Marmara için şiir, bütün makûs diriminin [hayatın] çıkrıklarını işlediği bir yontu olmuştur. 20. yüzyılda büyük temsilcileriyle karşımıza çıkan gizdökümcü türün şiir dünyasının Nilgün Marmara üzerinde de güçlü bir etki bıraktığını söyleyebiliriz. “Geleneksel olarak kişilik denen şeye isyan etmeleri ve tepkileri yok edilmiş bir benliğin çifte olarak, hem kendi benliklerinin hem de başkalarının benliklerinin yorumlanışıyla birleştiren...” (Marmara 2007: 9) gizdökümcü şairlerin dikkat çeken en önemli özelliği kuşkusuz “deliliği dünyevileştirmeleri” dir.(Marmara 2007: 8) Bahsi geçen özelliklerin Nilgün Marmara şiiri için de bir gerçek olduğu çok açıktır. Özellikle varoluş sorunsalında kendini yitirme, duyulan ızdırabın evrenselleştirilmesi Marmara şiirindeki dikkat çeken olgulardandır.

Gizdökümcü türün güçlü temsilcilerinden olan Sylvia Plath üzerinde derin bir inceleme yapan Nilgün Marmara, kendisi gibi güzel ve başarılı bir şair olan bu ‘cömert’ kadından fazlasıyla etkilenmiştir. Lowell, Plath, Ginsberg... gibi şairlerden bahsettikten sonra bu şairler için **“...kendi şeytani derinliklerinin varlığını belirtmiş, öylece feodal etik ile tarihsel gerçeklerin sergilediği birikimlerden kaynaklanan bir farkındalık arasındaki farkı kanıtlamışlardır”** (Marmara 2007: 10) diyen Nilgün Marmara, özellikle bunlardan Sylvia Plath’in **“...bunu kendini öldürecek kadar uç bir noktada doğrulayarak, sonuçta cinayet işleyebileceğini göstermiş”** (Marmara 2007: 10) olduğunu söylemiştir. Fakat ne var ki kendisi de bu farkındalığın çöküşü üzerinden şiirlerini yazmış ve tıpkı Plath gibi bunu uç noktasına vardırmıştır.

Dirimlerinde ve ölümlerinde baş gösteren bu benzerliğin şiirde de olması kaçınılmazdır. Hemcinslerinin şiirlerinin ortak yönlerini **“...ölüm, aşk, canlı olmanın ayrıntıları, küçük hisler, insan zihniyle dışsal gerçeklik arasındaki ilişkinin kadınsı bir duyarlılıkla ele alınışı”** (Marmara 2007: 31) olarak belirleyen Nilgün Marmara şiiri de sayılan bütün bu temalara gebedir. Bununla beraber Nilgün Marmara şiirinde ikide bir yolumuzu kesen kuşkusuz “ölüm'dür.

“Hem Plath hem de Marmara, günlük yaşamda ‘yaralı’ ve ‘boşlukta’ olma durumlarını bir temsil alanı olan şiirleri aracılığı ile bizlere aktarmışlardır.” (Karkıner: 208) İç dünyasının bütün gizini şirine işleyen Plath gibi Nilgün Marmara da maskelediği benliğinin yüzünü ancak şiirlerinde özgürce açabilmekteydi. Fakat iki şairin bir noktada ayrıştığı kabul edilmelidir. Her ikisinde de oluşan “öteki” algısı, Sylvia Plath'de daha çok arzu duyulan, özlenen bir erkek iken - bu bir eş, baba vs. olabilmektedir- ; Nilgün Marmara’da bu “öteki” daha çok ‘içsel’dir.

Dünyevi boşluğun ölüme çıktığı bu öteki algısı onda ‘başka bir bireye ihtiyaç' olarak oluşmaz, aksine kendi içindeki ve dışındaki ‘ben’iyle ötekileşen Nilgün Marmara bütün çıkarımlarını bu yüzden ‘ölüm’ üzerine yapmıştır. **“Böylece, intihar duygusal bir zayıflıktan daha çok ‘öteki’ ile olan sorunları çözmek için ya da ‘ötekileştirilmenin’ intikamını almak için avantajlı bir yoldur. “** (Karkıner : 207)

Her iki şairin de kadın olmaları ve dolayısıyla ortak deneyimlere sahip olmaları ile birlikte bunu şiir yoluyla dışsallaştırmaları onları benzer çizgi üzerinde tutmamıza nedendir. Ayrıca hiç kuşku yoktur ki Sylvia Plath gibi büyük bir şair ile böylesine ortak deneyimlere sahip olduğunun bilincinde olan Nilgün Marmara için bu düşsel yolculuğun son basamağını da aynı yoldan tırmanabilirle olasılığının intihar konusunda onu tatmin etmiş olduğu düşünülebilir.

> “Umarım böylesine emsalsiz ve belirgin bir konuda, şiirlerini ölüm kavramını derinden algılayarak yazmış ve intiharında da sanatındaki kadar başarılı olmuş bir kadının analizini yapabilme konusunda başarısız olmam”
> (Marmara 2007: 3)

Ölüm her zaman Nilgün Marmara’nın sözcüklerinin arasına sıkışmak için onu kovalamıştır. Ölüm, Nilgün Marmara şiirinin viladi olgusudur. Aynı durumun Sylvia Plath şiiri için de geçerli olduğunu söyleyebiliriz: **“Ona göre ölüm, hayatından ve kariyerinden hiç eksik olmayan büyüleyici bir temadır.”** (Marmara 2007: 65) Her ikisi de dünyaya ‘kadın’ olarak terkedilmişliğin, tabiatın tarihsellikteki akışkanlığı içerisinde kişioğlunun kaybolmasının verdiği ve ölüm paradoksunun sonuçlandırdığı dizelerle şiir dünyaları kurmuştur.

Karanlığın sınırında kupkuru

yürüyorum

İyi bir yere sürgün edilmedim.”

Sylvia Plath

(Marmara 2007: 55)

Varoluşun karşısında çıkardığı ölüm bilinciyle sonsuzluğun ruhunu kendinse çağıran Sylvia Plath’in bu şiirinde olduğu gibi Nilgün Marmara da ;

“Zor bilgilenmek bir bulutun

içinden ve peşinden,

Yerde bir kuyruk; ortasındayız,

tepside ölüm!”

(Marmara 2010: 129)

diyerek Sylvia Plath gibi kuşatılmışlığın içinde olan ‘ben’in bilinciyle ölüm ayrımını şiirinde işler.

ŞİİR GERGEFİNDE SUNULAN İNTİHAR: MARMARA ŞİİRİNE DAİR BİR ANALİZ DENEMESİ

"şimdi elem olsun sana kıtlığım

boynumu uzattığım ipler sevinç!

kimsesizim.. gözlerim kuyulara bakan Süryaniler

kadar hiç.

değil mi ki atlara sürülen süt adamlar

cünüp elleriyle bıraktılar develeri.,

haber olsun herkese ve unutmasınlar:

-bahadır adamların ellerinde kuş ölüleri -bahadır adamların ellerinde kuş ölüleri"

Metin Kaygalak

'An'ın zehirlediği her soluk için Nilgün Marmara ölümü yâd etmiş, metalarla çevrili küstah benlikler arasından sıyrılışını ve içtimaisizliğin kutbundaki iç beninin donukluğunu ölümü yazınsallaştırarak sunmuştur. Onun için hayat hiçbir zaman erginleşmemiş bir çocuktur ve bu çocuğun doğumu ancak ölüm ile gerçekleşecektir. Bu bekleyişin uzamsızlığında olan Nilgün Marmara, şiirinde daima bir çağrı içerisindedir. Bu çağrı ölümedir.

1980 Ekiminde bir şiirinde (Marmara 2010: 23) hayat adeta bir danstır şair için ve bu dans ölüm iledir. Çünkü biteviye tüketen zaman akışındaki birey beklediği 'küçük liman'a kadar susumlu yanıtlardadır. Bu lüzumsuz kaosa iten hayatta "kim için?" ve "ne için?" beklediğini bilmeyen birey bu illiyetsizlik içerisinde yaşamamışlığını sürdürmektedir. 'Hiç'liği yaşarken de kendisi için "pembe umut" olan ihtimal ile özleyiş içerisinde ölüme soluk salmaktadır. Kafka'nın da dediği gibi artık **"Sahip oluş yoktur, sadece oluş, son nefesi vermeyi, nefessiz kalarak boğulmayı özleyen oluş vardır."** (Kafka 2004: 27)

Konuşmak varlığın en büyük kanıtlarındandır. Iç benlik ve dış benlik arasında olan konuşma, kişiyi diğer "bentlerle iletişime sokar ve benliğin dışavurumunu sağlar. Ne var ki kendi varoluşunu sorun olarak gören birey için benlik iletişimi kopuk bir çizgiye kayar. İçrekliğinde konuşan ve yanıtsızlaşan bu birey için artık her şey yalnızca soru kalıbındadır. Nilgün Marmara da bu tekil sağaltma içerisinde "yazma"ya sığınmıştır: **"Şu an ses çıkarmak istemiyorum, ayinsi bir yazma eylemini yaşamak tini tümüyle doyurabilir..."** (Marmara 1990)

Doyumu yazımla gerçekleştiren şair için **" yaşamın kaynağının yazı olduğuna duyulan inanç"** (Marmara 1990) gittikçe güçlenmektedir. Daha sonra **"ya konuşma?"** diye soran şair; **"onun kendine özgü bambaşka bir yapısı var ve en az ikiliği gerektirdiği için gerçeklikte."**(Marmara 1990) yanıtını vererek şiirinde de bahsetmiş olduğu üzere konuşmayı "gerçeklikle özgü, yani yaşanmışlık olarak görmektedir. Hâlbuki kendisi tekilliğinin içerisinde yalpalayan varlığıyla "gerçek" olarak görülen "hayat"ın çizgisinden ötesinde, ölümseviliği kuşanmıştır.

Yaşamın kırmızıya çalan renginde gören şair için artık ölüm -ak ölüm- de içleşmiş şekliyle kendisi için "pembe umutlu bir ihtimal" olarak belirmiştir. Pembe; şefkat, uyum rengidir ve içerisinde bütün dişiliği ile hayatı barındırır. Bir nevi umudun, mutluluğun rengidir. İhtimalin pembe rengi şairin bu umuda olurlukla bakması, kendini yakın hissetmesidir. Bu ihtimal içersinde yer edinen ölümün aklığı da; saflığın, masumiyetin göstergesi olarak belirmektedir. Kişioğlunun doğumundan sonra daima karanlıklaştırdığı ölüm, şairin gözünde aklaşır. Çünkü bu anlamsız varlığın karanlığa gömüt oluşu karşısında beliren ölüm, şair için tininin

masumiyete erişeceği, kozmosa kendini ulaştıracak saflığı yakalayacağı bir olgudur artık. Bu sebepledir ki umudun pembe tonunda, ak olan ölüm beklenmektedir.

Yaşama başkaldırının boğuk bir ses olarak çığlık attığı **"savrulan beden"** (Marmara 2010: 97) adlı şiirinde şair, artık ölmek için ruh – beden bütünlüğünü tamamlamış görünür. Artık iğde tadı veren 'ben'lik için ölüme koşumlanma zamanıdır.

"Pek az zamanı kaldı bu zora koşulmuş bedenimin,
Olduğum gibi ölmeliyim, olduğum gibi...
Tüy, kan ve hiçbir salgıyı düşünmeden, Kesmeliyim soluğunu doğmuş olmanın!
Nasıl da biçilmiş kaftan ölüm bu solgun yürek için.
Sevinçlerle sevinçleri bağlamayan zaman bir, bir boz köprü ve onun dayanılmaz gölgesi."
(Marmara 2010: 97)

Tinsel olarak öncüllenmiş görünen "varlıktan kurtuluş"un nasıl gerçekleştirileceğinin şair tarafından belirginleştirilmiş olması da dikkat çekicidir. **1987 yılında kendini evinin balkonundan "boşluk"a bırakan Nilgün Marmara daha beş yıl önce bunu nasıl yapacağına karar vermiş görünmektedir.** Nitekim dizelerinde de belirttiği şekilde **"tüy, kan ve hiçbir salgı düşünmeden" "olduğu gibi"** ölmüştür.

Şiirinin devamında ölümü yüreği için "biçilmiş kaftan" olarak gören Marmara artık bu ikiyüzlü ve köhne zamanı ve onun "gölgesi"ni "dayanılmaz" bulmaktadır.

Marmara'nın yine Şubat 1982 tarihli bir şiirinde "dirim" ve "ölüm" arasında kalmışlıkla birlikte, bunlardan "ölüm'e ne kadar yakın durduğuna tanık oluruz. Fakat bu şiirde kulağımıza çalan keskin kokulardan bir tanesi de kuşkusuz itilmiş, soyutlanmış ve kabası alınmamış bir varoluş içerisinde olan "ben"in bütün iğretilere çığlık olarak bıraktığı "isyan" kokusudur.

"Dirim çürüyor yanıbaşımızda!
Dağılıyor kokusu ölümün
　　bu bezgin şafaktan.
Sırt dönüşler, yalanlar, aşağılamalarla
　　daha da ıralıyor canı
　　varoluş sevincinin. "

Akabinde çağrı yine ölümedir.

"Ölümse bilir nasıl çıkacağını
　　-elden ve ayaktan-
Kendi kararı ve sonsuzluğuyla
　　yakın kılar artık,
　　cansız olmayı! "
(Marmara 2010: 100)

Açık bir şekilde görüldüğü gibi şair diğer şiirlerinde olduğu gibi artık yaşama dair bütün itilmişlikler ve çirkinliklerle "ıramış'' bu varoluş sevincinin canı ölüme teslim için kendini hazır durumda bulmaktadır. Daha önce de belirttiğimiz gibi Nilgün Marmara nasıl ve ne zaman öleceğine adeta uzun bir süre önce karar vermiş gibidir. Bu şirinde de ölümün 'kendi kararı" ile geleceğini özellikle belirtmektedir.

Ana tema olarak kendini gösteren “ölüm” temi ile birlikle şairin bazı şiirlerinde “varlık”tan kaçışı ölümlülük dışında, gökyüzünde, bir yıldız olabilme umudunda sakladığında görürüz. İlk dönem şiirlerinden olan “Öte Işıklar Arzusu” bunun çarpıcı bir örneğidir:

> “istemiyorum yıldızcığım
> Dışında tek bir varlığın
> Kavramasını bilincimi ve yüzümü elleriyle.”
> (Marmara 2010: 20)

Bir dost olarak gördüğü yıldızın masumiyetinden başka sığınacak bir yeri/kimsesi olmayan şair için yıldız, dolayısıyla gökyüzü yerküreden kaçağı, inşirah bulacağı boyuttur:

> “Yıldız güzel yıldız
> Gereksiniyorum kollarını doğmazdan önceden
> ve ölüm sonrasızlığında
> Boşluğu, dayanıksızlığı, kırılganlığı
> unutturacak o korkunç gücün
> Gizlediğini sende Candaş Üzüntüdaş
> Arkadaş Yıldız biliyorum”
> (Marmara 2010: 20)

Gizdökümcü türün bireylerinde etkin olan kendini açma duygusu ile Nilgün Marmara şiirinde de karşılaşmaktayız. Kendi benini “ucuz” olarak gören şair, yok sayılmışlık, itilmişlik içindeki varlığını çekip alacak bir güç peşindedir.

Gizdökümcü türün bireylerinde etkin olan kendini açma duygusu ile Nilgün Marmara şiirinde de karşılaşmaktayız. **Kendi benini “ucuz” olarak gören şair, yok sayılmışlık, itilmişlik içindeki varlığını çekip alacak bir güç peşindedir.**

> “işit beni yıldız bebeğim bebek yıldızım
> Esirgeme el uzatışını güçsüzlüğüme
> Seçilmiş olan eline
> Zor yaşayanın teslimine!
> Az bir sevgiyle al beni gökyüzüne, o görkemli
> Mabede yönetici çemberinin içine!
> Yıldız tutkunum sana.”
> (Marmara 2010: 21)

Güldüğü gibi şairin istediği çok değil; “az bir sevgi”dir. Bu az sevgi ile çeperine gireceği yeni boyuta “tutkun” olan şairin yıldızı “bebek” imgesiyle birleştirmesi onun masumiyetini, bozulmamışlığın istencinde olduğunu göstermektedir.

Kasım 1980'e ait başka bir şiirinde de Marmara, cehennemin bu izami yerküre üzerindeki yansımalarını zakkumun öz suyunun tiksinçliğinde veriyor.

> “Endişe...
> Zakkumun acı yapışkan özsuyu
> ve cesedi bakışın.”
> (Marmara 2010,29)

“İnsandaki çıkmaz durumları, çatışmaları, kendi sınırlarını aşan/zorlayan olaylar karşısındaki zayıflığını, çaresizliğini, çelişkilerini trajiğin en üst boyutunda yaşayan âdemoğlu ‘ölüm’

kendi varlığıyla beslenen derin bir mahzendir reel dünyadır." (Arslan: 2) Bu yüzden bazıları için bu "mahzen' düşünüldükçe 'endişe' uyandıran bir olguya dönüşür. Ve bu endişe tıpkı cehennem çiçeği zakkum gibi 'acı' ve bir cesedin bakışı kadar 'yapışkan'dır.

"Sözcüklerse, başıboş, bir bahçede
Kimi zaman yomsuz zakkumu put bilir.
Trajik ölüseverlikle bu bakışa tapınarak
-AÇILIRLAR- "
(Marmara 2010: 29)

Zakkumun insanlar için yomsuzluğu yukarıda da belirttiğimiz gibi cehennem çiçeği oluşundandır. 'ölüseverlik' ise profan bir duruşun ölük hayat karşısındaki iğreti övgüsüdür.

Varoluşun bir eskiz olduğu bu yerküre üzerinde her sözcük tekilliğini kutsayan birey için az da olsa bu gailelerin çıkışıdır. Bu çıkışın eşikte duran **"ben"in sonsuzluk/hiçlik çizgisinde doğruların birey için ölüm olduğu muhakkaktır.** Şair için sözcükler ise, ölümün noktalama işaretlerini doğuracak imsel olguların kanıksanmış bulgularıdır.

Bu sonsuz yeryüzü satırında
Kararması gözlerin, dönüşü başın
" Al, geri ver ve yoket kendini" der
Kısa kesik hecelerle.
(Marmara 2010: 111)

Nilgün Marmara şiirinde ölüme duyulan yoğun istek ve sevgiye karşın ilginç bir gelgite de tanıklı ederiz. Her ne kadar ruh/benden ikilemini çürümüşlüğün gömütü olarak görse de bazı şiirlerinde "her şeye rağmen" hayata bir çağrı, yaşamı özümseme isteği vardır. Nisan 1984'e ait "Cam Kelepçeye Evet" şiiri bu tin ikinciliğinin eşikteşidir.

"Ilık bir süzülüşle
Geri dön hayat,
Bırakma yeryüzü salına
Tünemiş pek kara kuşlar
Örtsün bakışımı,
Görmek acısı sürsün
Pencere tutsağının
Düşsün hayatı suya..."
(Marmara 2010: 114)

Marmara'nın "...yaşama tutunma çabasında aşka, aşkın yaşama bağlayıcı gücü..."ne (Köycü: 6) sarıldığını gösteren Kasım 1981 'de yazdığı şu şiiri de onun salt ölüm birlikteliğini yaşamadığının ayrı bir cepheden kanıtıdır:

"Üşümüşüm...
Düşlerimin üzeri açıktı, bendim,
Arzularımsa çıplak, onlardım.
Ufacıktı dileğim mavi suya;
Örtük bakışının dolaysız ısısı,
O kadarcıktı!
....

> Üşümüşüm...
> Bu yaklaşan kışla değil,
> Deniz ürpertisi, göğün alacasıyla değil, Ellerimin soğukluğu hep bir kalabalıkta. Kaçışının gizini gönlünde tuttuğun
> Bilisiz aşkı
> (nı) ver bana!
> Üşümeyeyim... "
> (Marmara 2010: 90)

Yine başka bir şiirinde şair "sevme"ye heveskârdır ve bunun şartını "gerçeğin bilinmesi"ne bağlar.

> Gerçek bilinsin, diliyoruz,
> Düz, eğri, çapraz ya da değirmi.
> Güzeldir açığa çıkışı yüreğin,
> Sen bil ki, ben de seveyim!
> (Marmara 2010: 94)

Günlüğüne düşürdüğü notlardan bazıları da tiksinç ve uzlaşmışız olan bu hayatın, bütün körebelerine rağmen umut bıraktığı yolundadır: **"Dönmek – İstanbul'a– istiyorum. Ama sonrası da beni çok ürkütüyor; binlerce binlerce düşüm, dileğim, gerçekleştirmek istediğim şey var... Arzu yeterince varsa dönüştürme kolaylaşır."** (Marmara 1993: 114) Ne var ki Nilgün Marmara; bütün bu ara istekli durumuna rağmen yeterince arzu duymamış olsa gerek ki "ürkünç sonra"ya dairliğini idame ettirememiş, soluğun yumuşaklığında boğmuştur düşlerini.

BOŞLUĞUN SESİ: NİLGÜN MARMARA'DA MEKAN ALGISI

Maddesel yaşamın tozsu kalıplarında yaşayan ve bu biçimsizliğin genliğinde kendine yer bulamayan birey, kendi içsel yaşamına yönelecek, hülasa mekân algısı boşlukta sallanan yerküre üzerinde devinecektir. Tinsel tahribatın nesne ve kavrama indirgenmesi sonucu göçük altında olan birey, yaşam ile duyum arasındaki çizgide sınır ihlaline geçerek, mekân algısını da bu doğrultuda bükümler. Özellikle kadın kimliği taşımanın vermiş olduğu "ötekileşme" "duyumsanma"daki farklılık ve "deneyimser olgular sonucu gelişen farklı bakış, bir şair olunduğunda kat be kat artmaktadır. Nadide Karkıner'e göre Kişinin kendine oluşturduğu içsel yaşantıda **"...kadınların anlam yoksunu ve derinliksiz metalar ve imgeler dünyasında kendilerine yer bulamayıp, kendi içsel yaşantılarını genişletmeleri ve bazen burada fazlasıyla kalmaları..."** (Karkıner : 208) söz konusudur.

Gerçekliğin gölge yüzünü gören Nilgün Marmara için mekân da gölgelik, karanlıktır. Fakat yine de "mavi"yi, "yeşil'i anar her satır arasında.

> "Cinnetler mağarası yalnızlık kılıfı
> Pınarın, onun ağzına bakıyor.
> Bükülmez bir yargı seriyor önümüze.
> Yalnız kırbacı konaklıyor kanıksadığı
> karanlıkta
> ve bir sese, yeşil bir tortuya
> dönüşüyor.
> Kırbaç, duvarlarındaki gölgelere

Vurmak ister, cinnetler mağarasında
Ve kurmayı düşlediği yine bu yeşil
Alandır, bu'nun geçmişini saklayan
 sağrısıdır."
(Marmara 2010: 55)

Kaostan kozmosa geçişin ancak yerküre üzerindeki dostluk ile sağlanacağını düşlediği "Kalık Ağ" adlı şiirinde de mekân Nilgün Marmara için kozmosun dikenli bahçesinde karanlığa hapsolmuş olan "karanlık kuyular" ve "çatallı bahçeler"dir.

Bir gün o kuyular aydığı,
o bilinmezlik ağının çözüldüğü,
Bir gün o karmaşa yakıldığında
Ve tüm insanların candaşlıkları serildiğinde yüzeye derin bir kilim gibi,
Ve o gün beyaz gülüşler içre dişler,
birbirlerine yaseminler sunduğunda,
Çatallı bahçeler, melek değnekleriyle
gümüş yalımlarla bezendiğinde...

Bil ki, o olmayası mor yaratığın sonudur bu!
(Marmara 2010: 9)

İçselliğinin çölleşmiş kutbunda bulunan şair için artık mekan gittikçe ıssızlaşır ve "doyumsuz mekan"a olan özlem ve arayış başlar.

"Piyade ölgün, kum fırtınasında.
Bitsin demiş, ben çirkinim
 hoşça kal!

Göğsü açelyalarla aklanan alanlar
 özler,
Ayakları vahanın serin sularını.
Sizi özler, özdeş piyadeleri,
 kurgun yeşil ormanlarda
 saf kucaklaşmaları! "
(Marmara 2009: 83)

"Kaçkın Cüceler" adlı şiiri şairin boşlukta kalan mekânsallığının sözcüklere yansımasıdır adeta:

" Sarı bir pusla kesilen gök,
hiç göremediğimiz soylu hakla!
Kendini saklar yeryüzü bizden,
Kendini bekler örtüsü.
Ekvatorda açıldıkça kan daha, daha,
Sayıklar soğumuş sıfırı kuzeyin,
••
Ürker her ılık durumdan.
Estirir buzdan çatallarını yaşamın,
Çatallarsa, çataldır kendiliğinden,
Ne erir, ne eğrilir!
Enkaz bir zamanıyla insanın

Diriminde toprağın ,örtüşmez
Yola çıkışlar; çatallar doğrulmaz
Sıfırlara, can buluşamaz
Yazıyla, bulutla, aşkla! “
(Marmara 2010: 95)

Eylül 1981 ’de yazdığı “Kent” şiiri de Nilgün Marmara’nın mekân algısını bize göstermesi açısından önemlidir. Eksik kalmış bir kenti anlatan şair, bu eksikliği ‘kent’in içinden dışına çektiği surlara ve ‘içinde yaşattığı’nın eksikliğine bağlar:

Ağarmaz kanı kargışın;
kent,

eklemeden kendine,
bulmaz sınırını sevinin,
bulmaz dizisini yüreğinin.

Kent eflatun göğü taç kılmış,
korunuyor surlarla.
O da bilir eksiktir,
biri eksik olduğunda.

O ; kent,
kendi görümüne kör olan,
hep işitti öz sesini,
içinde yaşayanın.”
(Marmara 2010: 73)

Nilgün Marmara şiirinde azımsanmayacak kadar önemli bir yere sahip olan olgulardan biri de “denizedir. Suyun dişilliğinin kendine çekişine kapılan şair, mavi ve tonlarının sınırlarında gezinerek iç enerjinin/yaşam enerjisinin kaynağı olan su olgusunun mekânsallığında kendine yer edinmek ister gibidir.

“Bir Romen sarayının dürtüyor görkem bulutunu,
iç karanlığında yineliyorum
Görümünü; kusan aslan başlarının
bakışımı çiçek tarhlarının,
etkiye açık yaşımda-
oylumu sonsuz denize açılan
mermer alanla bütünlenen utku tahtının.”
(Marmara 2010 : 1)

Bir başka şiirinde yine deniz dünyasına dalan şair, “ olmayan günler”in güzel anlarında saklar kendini :

“Ada.
İçkinliğini denizle aşan karacık.
Süsenlerini geziyorduk onun.
Korsanlar kralı Aya Nicholas,
belki hazcıymış yaşamında,
“çünkü su kayrasında
sarmış çevresini biricik sarayında.

Ama
Sarnıçtaki kızına aşık, ah!

Koylarda konaklıyorduk sonra,
bolgönüllülük payınca kaptanın,
Çünkü denizin de düzeni vardır,
yaşayanı içinde dönüştürür
bir koşucuya; sanki sınır tanır-dır zaman.
Kendi yakasından arta kalan anlarda sundu böylece deniz kurdu, başka koyaklar maviliğini."
(Marmara 2010: 13)

"Krizalitler" adlı şiirinde ise deniz adeta kutsanmıştır. İçrekliğin mekânsal uzamı olabilecek bu olgu –deniz– bütün adakların sunulduğu bir indir:

Krizalit: Kelebek olmadan önce bir böceğin, koza veya kozasız olarak geçirdiği başkalaşma durumu.

Adaklar her zaman denize sunulmuştur, Böylece önbilsi öpülür göveren maviliğin farklarını ele veren iyicilliğinde.
Hiçbir biçimde yüzeyde değil böylece, Krizalitlere yön vermek...
(Marmara 2010 : 57)

Başka bir şiirinde de şair varlığının yerküre üzerindeki uzamını "deniz"de bulduğunu ifade etmektedir:

"Bu aklıkta, minarem mavi benim.
Işığım denize kayıyor, bir sayıklama
İzleğiyle, bir zamanlar pay verdiğimiz
İnsanlığa!"
(Marmara 2010: 58)

Yine Ağustos 198ryazmış olduğu dizelerde de şair yer-gök arasında kalan özün mahremiyetinde gözlerini göğe çevirirken, yer küreye aitliğini ellerini– denizde tutmaktadır.

"Dünyamsın benim, zorbam, düzenim,
Bundan gözlerim göğe çevrili,
ellerim denizde."
(Marmara 2010: 65)

MOR BAŞLIKLI KIZ: RENKLERİN DİLİYLE NİLGÜN MARMARA

"ben ki sıhhatli kelimelerden ürkerim., giderken o mor heceye

yüzümü dövdüğüm bir harfin sancısıyla

taşıdım cürmümü,

yağmurun ve sarnıcın korkuyla beslenen sükutuna.."

Metin Kaygalak

Nilgün Marmara şiirini incelerken karşımıza çıkan ilginç olgulardan biri de "renk" bahsidir. **"Biz rengin değil/ara rengin peşindeyiz" (Marmara 2010: 59)** diyen ve hemen hemen bütün şiirlerinde herhangi bir renk veya rengin yansımasıyla karşılaştığımız şairin bu düzlemde kullandığı başlıca renkler ve bunları kaç kez yinelediğine dair sonuçlar şunlardır: Şiirlerinde

yeşil 16, kırmızı/al 13, mor 7, siyah/kara 11, beyaz/ak 19, sarı 5, pembe 9, mavi 19, gri 3 kızıl 8 ve kahverengi 2 kez yinelenmiş olmakla birlikte; eflatun, ten rengi, bebek rengi, lal rengi, ay rengi, altın rengi, gök rengi, bal rengi gibi renklendirmeler de yapılmıştır.

Renklerin insan psikolojisi üzerindeki çıkarımlarının inkar edilemez bir gerçeklik olduğu düşünüldüğünde, renklerin kullanım sıklığına paralel olarak insan üzerinde bıraktığı etki ve kullanıcının tinsel durumu hakkında verdiği ipuçlarına değinmek gerekecektir.

Yeşil; rahatlatıcı ve sakinleştirici bir özeliğe sahiptir. Ayrıca uyumun, güvenin, duyarlılığın ve bereketin rengidir.

> Yeşil bir kutuda birleşen iki beden...”
> (Marmara 2010: 41)

> Bir ağaç, yeşil çığlığını aya vuran
> yapraklarıyla. “
> (Marmara 2010:48)

> Ve kurumayı düşlediğim yine bu yeşil
> alandır,
> ...(Marmara 2010: 55)

> “şimdi solduruyorum canlarını taşkın kırmızının
> Yeşil coşkunun
> (Marmara 2010: 86)

Yeşilin kullanıldığı dizelere bakıldığında, şairin umut taşıyan, taşkınlık bildiren imgelemelerinde bu rengi kullandığı göze çarpmaktadır. Psişik bir varlıkla şiir yazan şair için şiirin rahatlatıcı etkisinin söz konusu olduğunu ve bu yüzden sıkça bu rengi anımsadığını rahatlıkla söyleyebiliriz.

Kırmızı; sevgiyi de nefreti de içinde barındıran cinsel güç, kızgınlık ve hırs gibi anlamlar içermesinin yanında enerji verme özelliğine de sahip oluşuyla karvanavaliteyi taşıyan bir renktir.

Nilgün Marmara şiirinde kırmızı önemli bir renk olarak karşımıza çıkar. Şairin bu rengi önemsediğini ve kendisi için öncelleştirdiği renklerden biri olduğunu söyleyebiliriz.

> Yürü dört adım, dört kez çevir sevgili kırmızı nesneyi (kırmızıydı ilk ve tek olan)”
> (Marmara 2010: 4)

Bu dizelerden de anlaşılacağı üzere şair için “ilk ve tek” konumunu yakalamıştır kırmızı.

“Kırmızıya Yöneliş” (Marmara 2010: 19) adlı şiirinde de şair için kırmızının varlık için bir karşılık bulduğunu söyleyebiliriz. Bunu bir şiirinde “kırmızı yaşam” (Marmara 2010: 23) tamlamasını kurarak da başka bir şekilde ifade etmiştir.

“Kırmızı” (Marmara 2010: 137) adlı şiirinde “hazin bir kırmızı ve sonu” diyerek kırmızı sevdiğinin hüzün veren yanını anımsatır.

Tutkunun rengi olarak belirtilen bu renk; inandıklarına/inanmadıklarına tutkuyla bağlı olan Nilgün Marmara’nın tinsel durumunu belirtmesi açısından imsel bir olgu olmuştur.

Moru; **“...kalbin ve zihnin, fiziksel ile spritüelsin kaynaşmasını gösteren bir renktir. Genelde insanlar ürperme, korku, stres veya kendini güvende hissetmediği zamanlarda morun severler, tercih ederler. Yani bu renk insanlardaki nevrotik duyguları açığa çıkarttığı için bilinçaltında insanları korkutur."** (Çağan 2007: 59) diye açıklayan Mehmet Çağan'ın mor rengi için verdiği örnek oldukça çarpıcıdır:

> “1998 yılında Ataköy’de çatıdan atlayarak bir genç intihar etmişti. İntihar fotoğrafına bakıldığında yerdeki ajandadan, bir kenara savrulmuş çakmağa kadar her şey mordu. Hatta tırnakları bile mor renkti.” (Çağan 2007: 59)

Nilgün Marmara'nın moru çok sevdiği bilinen bir durumdur. Öyle ki bu rengi çok sevdiğinden dolayı Everest yayınlarından çıkan **“Daktiloya Çekilmiş Şiirler’’** adlı şiir kitabı mor renkte bir kapakla yayımlanmıştır. Mor rengi için yukarıda bahsedilen özellikler ile Nilgün Marmara’nın psişik durumu göz önüne alındığında bir özdeşleşin! olduğu ortaya çıkacaktır. Şiirlerinde mor rengini karanlık, garabet barındıran imgelerde kullandığı görülen şairin bu rengi, yaşamın/varlığının yüzünün rengi olarak algıladığını da söyleyebiliriz. Marmara yanlıca şiirlerinde değil günlüğünde de mor rengini anmıştır: **“Böyle bir morla alçalttım sizi!’’ (Marmara 1993: 75)**

Mor rengini şiirlerinde benliğinde dokunaklı bir imge olarak ele aldığını görmekteyiz:

> Beni aşağılayan sarsan
> Aşan bizleri mor birliktelik.”
> (Marmara 2010: 8)

> Bil ki, o olmayası mor yaratığın sonudur bu!”
> (Marmara 2010: 9)

Bu dizesinde de olumsuzladığı bu renkle kurduğu imgenin çöküntüsü altındadır benlik. Başka bir şiirinde de **“morötesi çuvallar içre gizlenmek isterdim.” (Marmara 2010: 34)** diyen şair varoluştan kaçışı yine içsel uzamının rengi olan “mor”a sığınarak bulur.

Siyah/kara; gücü simgeleyen bu renk içinde duruma bağlı olarak biraz da kötümserliği barındırır. Fakat bilinen başka bir gerçek de karanlığın rengi olan bu rengin insanın gelişimi üzerinde tamamlayıcı bir ara unsur olduğudur.

Nilgün Marmara şiirinde daha çok karanlık ve tiksinç varlıkların çağrıştırıcı rengidir siyah:

> “Bir siyah iris gölü yuttu.”
> (Marmara 2010: 36)

> Boğuk şeytancıklı bir ses siyahi“
> (Marmara 2010: 19)

Masumiyetin, temizliğin rengi olan beyaz/ak içinde sürekliliği barındırır. Nilgün Marmara şiirinde çok sık kullanılan bu renk içindeki bütün masumiyetiyle her zaman bir

“çocukhanımefendi” (Erözçelik 2010 : IX) olarak kalan şair için özünün paletine düşmüş en güzel renktir. Şairin de şiirinde bu rengi daha çok çocuk ve ölüm ile birliktelik oluşturarak verdiğini görebiliriz.

> İçleştirdiği ak ölüm!”
> (Marmara 2010: 23)

> “Beyazlığıyla aydınlatan onları...”
> (Marmara 2010: 59)

İyimserlik, sevgi ve merhametin göstergesi olan sarı aynı zamanda aklında temsilcisidir. Nilgün Marmara'nın şiirinde en az adı geçen renklerden biri olan sarı daha çok ılımlı imgelemelerin dizgesinde kullanılmıştır.

> “Sarı yayılmış hücrelere...”
> (Marmara 2010: 110)

> “sarı bir pusla kesilen gök...”
> (Marmara 2010: 95)

Pembe; sevgi, şefkat, uyum, yumuşaklığın rengidir ve dişi bir vizyon taşır. Ayrıca bu renk yaşamseverlik barındıran insanların hayallerinin tablo rengidir.

Nilgün Marmara gibi hiçliğiyle tükenmiş tinsel içrekliğinde kalmış bir şairin böylesine “yaşam” kokan bir rengi şiirinde bu kadar kullanmış olması şaşırtıcıdır. Varoluşun yerküreye yakın duran bu rengin şair tarafından kullanımı, daha çok iyimserlik doğuran dizelerindedir.

> Ah, ben pembe fistanımla kuşanırdım...”
> (Marmara 2010 : 7)

> Şimdi pembe umutlu bir ihtimal: usun yazar için...
> (Marmara 2010: 23)
> “Katar varoluşun pembe sepetine korkusuz ar, ÖLÜM buraya kadar! “
> (Marmara 2010: 72)

Nilgün Marmara’nın güzel gözlerinin rengi olan mavi ise sakinliği, üretkenliği, huzuru simgeler: **“Mavi duyarlılık, olumlu düşünceler ve ilerleme arzusunu temsil eder." (Çağan 2007: 53)**

Denize, göğe tutkun olan Nilgün Marmara bunların rengi olan maviyi de şiirinde fazlasıyla kullanmıştır. Düşün rengi de diyebileceğimiz bu renk şair için karanlıkla boğumlanmış varlık tabakasından kaçıştır adeta.

> “Yığınla aydınlıklar köpeksi kendiliklerini
> Maviye inat ve tutsakça gizlemediler.”
> (Marmara 2010: 28)

> Dantellere sarardık maviye bulardık

onları ve korurduk özenle."
(Marmara 2010:35)

Mavinin inşirah dokusundaki dağılan hayat Nilgün Marmara için aynı tadı bırakmamıştır. O gözlerinin buğuluğuna takılan mavi gibi yaşamın eşiğine takılarak "mavilik"ini özümseyememiş, duvarlarını mavi yapmak istediği "yaşam harabesi"nin köhneliğinden sıyrılamamıştır.

SONUÇ

Nilgün Marmara şiiri tüm yalnızlığı ve burukluğuyla çok sevilen bir şiir olmuştur. Bunda şairin derin imgelemelerinin ve sağlam üslubunun etkisi büyüktür. Bu büyük şairin yaşadığı kısacık ömrüne rağmen yazmış olduğu şiirleri ve günlükleri ve hatta karalamaları edebiyat denizimize çok şey katmıştır.

Çalışmamız boyunca karanlık bir ölü su olan Marmara şiirinin ana hatlarında uçarı gezintiler yaparak, onun imge ve düşünce dünyasına açılan sıkıca kapalı perdeleri aralamaya çalıştık. Nilgün Marmara şiirine açılan tüm kapıların arkasında bulunan karanlık hüzün nöbetlerine çaktığımız kibritler, bizi onun ruhuna dair tozlu sandıklara götürdü. Açılımlanacak her metnin izlerini yorumladığımızda yalnızca hisseden ve hissettiğinden başka bir şeyi yazmayan bir şairle karşılaştık. Artık yapılması gereken tek şey ruhuna açılan ufak ışık deliklerinden Marmara'nın şiir dünyasının biricik kaynağı olan ruhunu metnine hizmet edecek şekilde tahlil etmekti.

Nilgün Marmara, etkileşimleri ve etkileşim biçimleriyle, kullandığı dille ve şiirinde bilinçaltını afallatan, şaşırtan ve yer yer tahrib eden imge ve cümle yapılarıyla Türk edebiyatının en farklı simalarından biri olmayı başarmıştır. Hayatında ve şiirinde Sylvia Plath'ın derin izlerini taşıyan, ölüm manifestosunu şiirine söylettiği karanlık şarkılarla fısıldayan ve bu fısıltıları imgelerinin içine sıkıştırdığı çığlıklara dönüştüren Marmara'nın şiirinin tek bir yorumu vardır o da "kendisi"dir.

Sonuç olarak bu çalışmamızın, Türk edebiyatı araştırmalarında hak ettiği yeri bulamamış olan Nilgün Marmara'nın layık olduğu yeri bulması için atılmış ufacık bir adım olması temennisiyle...

KAYNAKÇA

ALVAREZ, A., (1999), Kan Dökücü Tanrı, Öteki Yayınevi, Ankara

ARK.UN, Nezahat, (1985), İntiharın Psikodinamikleri, İ.Ü. Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul

ARSLAN, Fatih, Sisypus Dağının Melankolik Arafı: Akif Paşa/Ekrem Şiirinde Çocuk-Ölüm Algısı

ÇAĞAN, Mehmet, (2007), Rengi Rengine, Sistem Yayıncılık, İstanbul

GENÇTAN, Engin, (1995), Normal Dışı Davranışlar, Remzi Kitabevi, İstanbul KAFKA, Franz, (2004), Aforizmalar, Bordo Siyah Yayınları, İstanbul Karkıner,

KİERKEGAARD, Soren, (2007), Ölümcül Hastalık Umutsuzluk, Doğu Batı Yayınları, Ankara

KÖYCÜ, Seda, Halina Poswiatowska ve Nilgün Marmara: ilki Yaşama,Diğeri Ölüme Seslendi

MARMARA, Nilgün (1993), Kırmızı Kahverengi Defter, Telos Yayıncılık, İstanbul

MARMARA, Nilgün, (1990), Metinler, Telos Yayıncılık, İstanbul

MARMARA, Nilgün, (2010), Daktiloya Çekilmiş Şiirler, Everest Yayınları, İstanbul

MARMARA, Nilgün, (2007), Sylvia Plath'ın Şairliğinin İntiharı Bağlamında Analizi, Everesi Yayınları, İstanbul

OKTAY, Ahmet, (2008), İmkansız Poetika ,İthaki Yayınları, Ankara ÖZLEM, Doğan, (1999), Doğu Batı Dergisi Kaygı Sayısı (6), İstanbul PLATON, (2008), Sokrates'in Savunması, Akvaryum Yayınevi, İstanbul SARTRE, J.P., (1993) Varoluşçuluk, Say Yayıncılık, İstanbul SIĞLAN, Sultan, Nilgün Marmara Ölümünü Nasıl Yaratır

SÜMEYRA, Cemile, (2007), Türk Edebiyatında Kendi Kalemini Kıranlar,

Şule Yayınları, İstanbul

YÜCEL, Müslüm, (2007), Edebiyatta Ölüm ve İntihar, Agora Yayınları, İstanbul

Kaynak: Turna IŞIKLI, Bir İntihar Ve Şiir Otopsisi: Nilgün Marmara Şiirine Dair Analizler, T.C. Fırat Üniversitesi İnsani Ve Sosyal Bilimler Fakültesi Türk Dili Ve Edebiyatı Bölümü 2011, Elazığ

SYLVİA PLATH'IN ŞAİRLİĞİNİN İNTİHARI BAĞLAMINDA ANALİZİ

hzl: NİLGÜN MARMARA
Sanat ve Bilim Fakültesi Batı Dilleri ve Edebiyatları Bölümü'nden Mezun Olmak İçin Gerekli Koşulları Kısmen Karşılamak Amacıyla Teslim Edilmiş Bir Tez
Boğaziçi Üniversitesi, Ocak 1985

GİRİŞ

Bu tez Sylvia Plath'ın şairliğini intiharıyla birlikte ele alır, yani tarihsel açıdan intiharı bağlamında analiz eder.

Birinci bölümde **Sylvia Plath'ın Gizdökümcü Tarz'daki yerini değerlendirebilmek üzere bu akımı tanımlamaya çalışacağım.** Bu türün kökenlerine bakıp bazı örnekler sunmak, Plath'ın yararlandığı kaynaklarla kendi eserleri arasındaki ortaklıkları ve farklılıkları belirlemek açısından uygun olacak.

İkinci bölümde, **psişik etkilerin sanatsal yaratılar üstündeki etkilerini açıklığa kavuşturmak amacıyla, intiharla sanatsal yaratı arasındaki karşılıklı ilişki ele alınacak.** Sanat tarihinden ve intihar vakalarından örnekler verilecek ve bölüm, Plath'ın kendi şiirlerini ve ölümünü hazırlama koşullarının irdelenmesiyle son bulacak.

Üçüncü bölümde, **kadın şairlerin şiirlerinin ortak yönleriyle ilgileneceğim** Kadınların şiirlerinde kullanmayı yeğledikleri ve durumlarına bakış açılarını yansıtan bazı ortak temalar üstüne yorumlarda bulunacağım Plath'ın bu niteliklerin getirdiği özgürlüklerle kısıtlamaları şiirlerine nasıl yansıttığını sorgulayacağım.

Dördüncü bölüm, Plath'ın düzyazılarıyla şiirleri arasındaki farklılıklarda odaklanacak. Plath'ın nesir ve şiir kariyerleri arasındaki farkı meydana getiren faktörleri betimleyerek dizelerinden ve düzyazı kurgularından örnekler verecek, benzerlikleri ve zıtlıkları özellikle vurgulayacağım

Tezin son bölümü, Sylvia Plath'ın bazı şiirlerinin önceki bölümlerin çıkarımları ışığında kronolojik bir analizinden oluşacak. Üslup, teknik ve değer irdelemelerinde bulunmak yerine, Plath'ı "şiirlerini" kurmaya zorlayan zihninin alışkanlıkları ve yapısına dair örneklerle sorgulama yapılacak. Umarım böylesine emsalsiz ve belirgin bir konuda, şiirlerini ölüm kavramını derinden algılayarak yazmış ve intiharında da sanatındaki kadar başarılı olmuş bir kadının analizini yapabilme konusunda başarısız olmam

Çölde
Bir yaratık gördüm, çıplak, vahşi.
Çömelmiş oturuyor
Yüreğini ellerinde tutuyor
Yiyordu.
Dedim ki: "Tadı güzel mi dostum?"
"Acı, acı," diye karşılık verdi;
"Ama seviyorum
Çünkü acı
Ve benim kalbim"
H. Cran e

1- GİZDÖKÜMCÜ TÜR NEDİR VE SYLVİA PLATH'IN ŞAİRLİĞİ BÜ TÜRE NE KADAR AİTTİR?

Gizdökümcü türün tanımlayıcı özelliği, kendini aklama peşinde olan şairin yeraltına inmesidir. Aslında bu genel nitelik, insanların bilincindeki sebebi belirsiz korkuları irdeleyen tüm sanat eserleri için geçerlidir aynı zamanda.

Her şeyden önce gizdökümcü türün kökenlerine baktığımızda; Emerson, Hawthrone, Melville gibi transandantalistlerle (ki onlar Avrupa kültüründen faydalanmışlardı) Poe gibi grotesk bir figürü saymazsak; 50'li ve 60'lı yıllardaki bu Amerikan kuşağının öncüllerinin Fransız sembolistleriyle sürrealistleri olduklarını görürüz.

Baudelaire, Rimbaud, Verlaine, Mallarmé gibi büyük şairler, bu asi evlatlar; rüya, illüzyon, fantezi ve hayal gücü dünyasını yaratarak, zaman zaman budalalığa yaklaşan bir şekilde bilinçaltını açmaya çalışmışlardır. Bu başlangıç sonradan, tüm toplumlarla kuramların mantıklı ve yüce fikirli insanları, sundukları şeyleri reddetmeye zorladıkları mantığıyla her türlü deliliğe onay veren sürrealizme dönüşmüştür.

20. yüzyılın karmaşık akımlarına dair bu verilerin ışığında A. Alvarez, M. L. Rosenthal, K. Malkoff gibi bazı eleştirmenler; Lowell, Roethke, Plath ve Sexton gibi isimlerin şiirlerini gizdökümcü tür bağlamında yazdıklarını öne sürmüşlerdir. Gelişmeler sonucunda kendi potansiyellerini eski geleneklerle birleştiren bu şairler sadece deliliği dünyevileştirmekle kalmamış, aynı zamanda romantik havasını da azaltmışlardır. **Ama bu türün örneklerinde gördüğümüz gibi, hezeyandaki kendini yok etme kavramı hem dinsel hem de romantiktir ve gizdökümcü şairlerde açıkça bir başlangıç noktasına dönüşür.** Bahsedilen tüm şairlerin geleneksel olarak kişilik denen şeye isyan etmeleri ve tepkilerini yok edilmiş bir benliğin çifte olarak, hem kendi benliklerinin hem de başkalarının benliklerinin yorumlanışıyla birleştirmeleri dikkat çekicidir.

İnsanoğlunun tarih boyunca nesneleştirilme süreci, yüzyılımızın ortalarında doruğa ulaşmıştır. İki dünya savaşı, faşizm deneyimleri, toplama kampları, Hiroşima ve Nagazaki'ye atılan Amerikan atom bombaları bize Resnais'in **"Hiroşima Sevgilim"** filmini anımsatır. Bu filmde bir kadınla bir erkek kişisel, belirgin, özel varlıklar değil, bir işkence ve katliam çağının acılı hayaletleridirler. İnsan doğasının, atalarından gelen faşist yönlerinden kaynaklanan tüm yaşanmış ve yaşanabilecek ıstırapları, devlet ve savaş stratejileriyle Özetlenmiştir. Nesnel gerçekliğin, şairi kendi benliğini, varoluş tarihinin tuhaf aynasında kendini tekrar tekrar görmek dışında hiçbir şeyi anımsayamayacak ölçüde unutmaya zorlayacak kadar ağırlığı vardır.

Lowell, Plath, Ginsberg, Roethke, Berryman ve Sexton; kişinin evrensel ıstıraplarda kendini unutmasını ve bu unutuş taralından hem parçalanan, hem de bütünleşen yeni bir benlik edinmesini gerektiren bu gerçekliğin bilincindeydiler. Paul Tillich' in, Feodal Çağ'ın "Kendini Bil" düsturunun 20. yüzyıldaki yorumu şöyledir: "**Kendini tasdik etme cesareti, kişinin kendi şeytani derinliğini tasdik etme cesaretini de içermelidir."**(1) Yukarıda bahsedilen şairlerin hepsi de kendi şeytani derinliklerinin varlığını belirtmiş; böylece feodal etik ile tarihsel gerçeklerin sergilediği birikimlerden kaynaklanan bir farkındalık arasındaki farkı kanıtlamışlardır. özellikle S. Plath, bunu kendini öldürecek kadar uç bir noktada doğrulayarak, sonuçta cinayet işleyebileceğini göstermiştir. Ama bu sergileyiş sayesinde, aynı zamanda kişisellikten en uzak deneyimleri de yaşayabilmiştir. **"Babacığım"** adlı şiirinde kendisinin **"...bir Yahudi gibi / Dachau'ya, Auschwitz'e, Belsen'e götürülen bir Yahudi gibi"** götürüldüğünü düşünürken ya da **"40 Derece Ateş"**te şehvetini **"Zinacıların bedenlerini yağlayarak / Hiroşima külleri ve yemek gibi"** şeklinde tasvir ederken, aslında kendini tanınmışlıkla özdeşleştiren, tüm dünyaya yayılmış dehşeti yok etme ve neşeyi geri getirme arzusunu haykıran, geri kazanılmış bir değerdir bir bakıma.

Türün diğer temsilcileri gibi Plath'ın da suçluluk ve kendine acıma duygularına dair kaygıları şiirlerinde de, düzyazılarında da belirgindir. **"Leydi Lazarus"** adlı şiirinde, psikolojik zayıflık sergileyen anlatıcıda odaklanması tamamen gizdökümcülük olarak değerlendirilir. Plath kendini, uygarlığın Nazizm'e meyilli niteliklerini taşıyan sadist bir dinleyici kitlesine sahip becerikli ve intihara meyilli bir yaratıcı olarak görür. Şiirin sonunda, toplumla benliğin çifte yok oluşunun yansıması olan derin bir nefret duygusu geliştirerek sert erotik imgeler oluşturduktan sonra, kendine yeniden doğuş vaat eder. Bu yeniden doğuş sayesinde, "erkekleri" yiyen yamyam bir cadıya dönüşecektir.

Plath şiirlerinde ölüm temasını evrensel bir hedef olarak kullanmayı seçer. Şiirleri acı çekerken yapılan sorgulamalardan, kişisel hayatındaki devasa beyin dalgalarının billurlaşmış bir tür serpintisinden doğmuşlardır. Gizliliğin rahatlığına zıt olarak, kendini ifşaların verdiği rahatsızlığı ifade eder. Ayrıca, Gizdökümcü Şairliğin ayırt edici niteliği sadece kişinin kendi deneyimlerini ifade etmesi değil, aynı zamanda onları tekrar tekrar yaşaması, rahatsızlığı sözcüklerle yeniden oluşturmasıdır. Ama bu yenilgi sayesinde kişisel hayat yüceltilerek, kişisellikten uzak ve dâhice bir sanat eserine dönüşür.

S. Plath çektiği acıyı mısralarıyla yenmeye çalışmışsa da, eserleri doğaçlama yaşanan bu tutkulu hayatın ölüme yenik düşmesinin kanıtıdır. Plath için şiir, dış dünyanın tehdidine katlanma ve izolasyon olasılığını sağlayan bir sığınaktır. Bu izolasyon gerçeklerden kaçış olarak yorumlanabilir, ama Plath'ın şiirlerindeki şeytani yoğunluk bazen okuyucuyu şaşırtır ve Plath'ı hem gizdökümcü türün hem de 20. yüzyıldaki diğer akımların en mükemmel şairlerinden biri «olarak kategorize etmeye iter. Plath, ideolojik kaygıları Lowell ve Ginsberg'in bazı şiirlerinde olduğu gibi doğrudan Ön plana çıkarmasa da, insanlığın belirli tarihlerde aldığı yaralara karşı direnişini hissedebiliriz.

Karl Malkoff gizdökümcü şairlik hakkında şunları söyler: **"...Gizdökümcü şairlik dağılmış halde de olsa bir egonun, bir bilincin varlığını gerektirir. Gizdökümcü şairliğin temel gerilimlerinin kökeninde psişik bütünlüğe doğru gidişle dağılma arzusu arasındaki çatışma yatar tam olarak. Mutlak özgürlük eğiliminden kaynaklanan bu gerilim şiirlere yansır."**(2) Plath bu gerilimi kendisinin hayata ve ölüme dair birbiriyle çelişen görüşleriyle tırmandırır. Aslında gizdökümcü bir şekilde yaşar ve yaratır.

“Yarının hiçlik olması tehdidiyle mutlu olamam ve olmayacağım Derin bir hakaret bu... Bu yüzden, beni acı çekmem ve yok olmam için, fikrimi sormadan ve küstahça var eden bu doğayı; su götürmez davacı, savcı ve davalı rolümle, kendimle birlikte mahkûm ediyorum.. Doğayı yok edemediğim için de, sadece kendimi yok ediyorum, hiçbir suçlunun bulunmadığı bir tiranlığa katlanmaktan bezmiş olarak...”(3)

2- İNTİHARLA SANATSAL YARATI ARASINDAKİ İLİŞKİ; SYLVİA PLATH ŞİİRLERİNİ VE ÖLÜMÜNÜ NASIL YARATIR?

Bütün sanatçılar zihinlerini meşgul eden, kendi varoluşlarının farklılığını ifade etmekle yükümlüdürler. Aslında bu farklılık, makrokozmos gerçekliğine bağlantılarla uzanan en ufak anlamları tüm çıplaklığıyla görüp kavrayabilme yetisidir. Psişik faktörler ve hayat deneyimleri, yaratı sürecini doğal olarak etkiler. Büyük sanatçıların dünyalarını eserleri aracılığıyla araştırdığımızda, hepsinin de Proust’un cümlesini farklı şekillerde kolaylıkla söyleyebileceklerini görürüz. Proust “**Je n’étais qu’un coeur qui battait**” **[Ben sadece atan bir kalptim]** derken kendi varlığını bir savaş meydanındaki bir yüreğe indirgemiştir ve bu indirgeyiş yaradılışın özüne dönüşür, yürekle gözü birleştirerek onları bir çekişmeye maruz bırakmak ve sadece onları kullanarak savaşmak için.

Sanatçının yaratma olgunluğuna erişebilmek için geçtiği hazırlık süreçleri her ne olurlarsa olsunlar uzun bir ıstırap prosedürüdürler ve bu ıstırap, sanatçıyı kolayca deliliğin, hatta intiharın eşiğine getirebilecek bir düşünceler bütününü teşkil eder.

Sanatçının bir insan olarak çektiği ıstırap benlik öğesini içerir; varlığının bütününün istikrarına ve değerine, dünyayla ilişkilerine dair bir kaygıdır. Bu ıstırabın sonucunda sanat eseri, izolasyonla ve dünyaya belirli bir tarzda tepki verip orada belirli bir tarzda eyleme geçmenin geliştirilmesiyle yoğrulur. Bazı sanatçılar verdikleri tepkiyi aşırılaştırıp, ıstırap verici bir şekilde kendi benliklerinden yoksun oldukları hissine kapılarak dünyada eylemlerde bulunmaktan vazgeçerler. Bu yokluklarda, incinebilir benliğin çeşitli ölümleri bir tür eşsiz, keskin ve somut ölüme, dolayısıyla intihara dönüşecektir. Freud’a göre, intiharda yaşam ilkesi ölüm ilkesi tarafından iptal edilir, ölüm içgüdüsü; sadizmin, mazoşizmin ve benliğin tüm şiddete yönelik niteliklerinin tohumudur. İntikam, kin, düzeni bozmak, “diğerini” öldürmek, intihar eylemini içeren temel öğelerdir. Ama bu Ölüm içgüdüsü bu kadar etkiliyse, intihar oranlarının neden bu kadar düşük olduğu sorulabilir. Belki kendini yok etmek de bir kendini koruma girişimi, sevgi görmek için atılan bir çığlık, mutlu, yaşama olasılığının aranışıdır.

Sartre'a göre “intihar dünyada var olmanın bir başka yoludur,”(4) çünkü kişi bir eylem olarak ölümü seçtiğinde kendi varlığının farkına vararak, varlığının tanımını hiçlikle yapar.

Tüm intiharlar sanayi devrimi döneminin Habeas Corpus yasasını çiğnerler; çünkü varolan otorite (her ne ise) tarafından tutuklanıp, devlet kanunları ya da örneğin normal bir ölüm gibi doğa kanunları tarafından yargılanmaya karşı çıkmak anlamına gelirler. Dr. Johnson'ın sözlüğünde (1755 basımında) kendine yönelik cinayet işlemek, kendini yok etmek, kendini öldürmek, kendini katletmek, kendi varlığını ortadan kaldırmak terimleri intiharla eşdeğerdir ve hepsi de cinayetle ilgilidirler. Yunan düşüncesinden itibaren tarih boyunca her uygarlıkta, intihar fikrinin birey, toplum ve özellikle de yönetici sınıflar için olumsuz bir kavram olduğu açıkça vurgulanır ya da ima edilir. Düzene, birlikte varoluş kurumuna, ego kurumuna, ego ile başkaları arasındaki ilişkileri içeren kuruma karşı bir isyan olarak görülür. Aristo’nun intiharı

yorumlayışına baktığımızda; dinsel sebeplerden dolayı, şehri kirlettiği ve faydalı bir vatandaşın yok edilmesiyle ekonomik açıdan zayıflattığı, sosyal açıdan sorumsuzca bir eylem olduğu için devlete karşı işlenmiş bir suç saydığını görürüz. Peki toplumun kalıplaşmış normlarına, kişinin zihnini ve psikolojisini kurmak suretiyle mahveden kurallara, devletin rahatsız edici kanunlarına ne demeli diye sorabiliriz... **Epikürcülük ve Stoacılık gibi bireyci felsefeler intiharı adil görür.** **Ancak tarih boyunca etkili olmuş Hıristiyanlık, İslam ve Budizm gibi büyük dinler intiharı ölümcül bir günah olarak değerlendirir ve kitlelere güçlü talimatlarıyla korku aşılarlar.**

"...ölmek bu dünyada yeni bir şey değildir, ama yaşamak daha da az yenidir." der Rus şair **Yessenin "Elveda"** adlı şiirinde, intihar etmeden önce. Benzer ya da farklı sebeplerle, sözlerini doğrulamak için kendini öldürmüş pek çok büyük sanatçı vardır. Aklımıza Kleist, Neryal, Mayakovski, Pavese, Crevel, Vaché, Duprey, Caravan gibi şairler ve London, Hemingway, Woolf gibi romancılar gelebilir; ki yürekleriyle zihinlerinin sentezinin düzenini değiştirmeye çalışmış, ancak umutsuzluğa kapılarak pes etmişlerdir, ölümü ısrarla kapıda bekleterek ıstıraplarını kendilerine ve başkalarına Ölüm ve intihar giysileri dikerek ifade etmiş kişileri de anımsarız elbette; Lautréamont, Rimbaud, Dostoyevski, Baudelaire, Rilke, Artaud ve Kafka gibi.

Sylvia Plath'ın intiharına gelince; ailede yaşanan karanlık deneyimlerin sosyal, tarihsel ve otobiyografik yıkımlara eklenmesi, onu önsel bir ideal olarak kabullendiği belirgin, açık seçik bir kendini yok edişe zorlamıştır. Bu ideal, kendi akışını tamamen kendi içinde, ölümün zaruri ve saplantılı bir şekilde hayata yayılmasında bulmuştur. Kadınların toplumsal bir hastalığın sonucu olan perişanlığının kurbanı olmuştur. Plath'ın narin, incinebilir ruhani varlığı ve her şeyin sürekli kirlenişinin iç karartıcı bir şekilde farkında oluşu, onu ölüme sürüklemiştir. Karmaşık düşünce yapısının yol açtığı gerilimin niteliği çözümsüzlük doğururken, yaşamının gerilimi sonsuza doğru akar. Bu farklılık Ölümün seçilmesinde, zihnin karmaşıklığının kurgusal bir temelde yaşamın sonsuzluğuyla birleştirilmesinde ve saf insanilikle felaketimsi bir ölümlülüğe ulaşmak yolunda şiirler yaratılmasında sentezlenir. Zihnindeki çeşitli kasırgalardan kurtulamaz. Uygarlığa yönelik tehditlerin, kitlelerin ideal bir insanlığa ve var olmanın hazlarına veda edişlerinin yanı sıra, Plath'ın oluşturduğu psişik atmosferde önemli bir rol aldıkları için en küçük ayrıntıları bile abartma eğilimi, şiirle tanımlanacak vakumu oluşturur. Peki neden düşünceli bir sükûnet içinde mesafesini koruyup, estetik bir uzaklıkta duramaz? Plath'ın varoluşu, zalimliği doğal olarak kendisini yabancılaşmaya itecek olan şikâyetçi zihni tarafından beslenen bir yalnızlık peçesiyle örtülür. Istırap içinde yaşar ve kaçamak kederini kavramayı başarır. Şiirlerini köşkünün tamiratı sırasında konan tuğlalar, intiharınıysa tam bir başarısızlık olan bu evin tamamen yıkılması eylemi olarak görebiliriz.

A. Alvarez, "Vahşi Tanrı" (5) adlı intihar incelemesinin önsözünde intihara dair birtakım çözümlerden bahseder ve kendisinin böyle çözümlerin varlığına inanmadığını söyler. Gerçekliğin göreceliği bizi her vakayı kendi içinde, karşılıklı iletişimlerden oluşan kendi zengin dokusu içinde ayrı ayrı ele almaya zorlar. Alvarez intihar kavramının su götürmez bir şekilde ahlaki ve dinsel bir ölümcül günah olduğunu ve "Modern Zamanlarda" gerçekleşen kavram değişiklikleri sonucunda insanların bu konunun bilimsel araştırmaların sahasında olduğunu düşünmeye başladıklarını, eski önyargılarınsa varyasyonlar karşısında az çok süregeldiklerini belirtir. Bu yüzden intiharın bilimsel olarak analiz edilmesi gerektiği

yolundaki yeni görüşler, kavramın kendisine açıklık getirmemişlerdir; çünkü tutucu, dogmatik bir geçmişin kanunlaştırılması bütün sözde bilimsel açıklamalardaki varlığını sürdürmektedir. Alvarez'e ve bize göre hayatla ölümün, dogmanın ve kendini Öldürmenin derin anlamını aramak, geçerli sınıflandırmalardan arınmış ve varoluşu hem mikrokozmosla, hem de makrokozmosla olan bağlarıyla birlikte içtenlikle anlamaya çalışan kişilerin işi olmalıdır. Alvarez, S. Plath'ın ölümünü ve şiirlerini ele alırken, önsözde anlayışlı tavrını korur. Şöyle ders **"...Plath'ın şiirleri, asla tamamen gün ışığına çıkarılmayan bir deneyimler birikimi içinde güvendedirler... Eserlerini ayırt edici kılan bu tehdit hissidir; sanki sadece gözucuyla görebildiği bir şey tarafından sürekli tehdit edilmiştir."** (6)

Plath'ın Ted Hughes'la evliliğinin ve sonra onun tarafından terk edilişinin, kısa yaşamının en büyük deneyimlerinden biri olduğu söylenebilir. Hughes'un kişiliğine ve sanat kariyerine büyük', saygı duyarak, kendini tamamen bu ilişkiye adamış, ancak bu hürmetkârlık, mutluluğu beklemenin ve ummanın beyhudeliğini fark etmesine yol açmıştır. A. Alvarez, Hughes 'un şiirleri hakkındaki fikrinden böyle bir yaklaşımla bahseder! **"...Ama o şiirlerden anladığım kadarıyla, ne düşüneceğim Hughes'un umurunda olmazdı. Tamamen kendisine ait olan özümsenmiş, fiziksel bir dünyadan kaynaklanmışlardı sanki."** Hughes'un Plath'ın varlığına ve şiirine yaklaşımını düşünürken bizim için bir ipucu olabilir mi bu? Hughes'un yaratıcılığının ve Plath'a "babacığını" anımsatan erkeksiliginin gölgesinin, Plath'ı sık sık hayal kırıklığına uğrattığını düşünebiliriz. Alvarez, Plath'la ilgili düşüncelerini belirtirken, Plath'ın eserlerinin ana temalarından biri olan acı kavramına dair fikirlerini ifade eder. Ona göre bireysel acılar seri üretimlerdir, erkeklerle kadınlar bir montaj hattındaki eşit ve kimliksiz nesnelere dönüşürler ve hiçbir şeyleri kalmaz, özellikle de değerleriA ve insanlıkları. Acının her türlü vakarı imkânsız kılan bu anonimliği Plath'ın temasıdır.

"Con onor muore chi non puo şerbar vita con onore."

(Onurlu yaşayamayan onurlu ölür.)(7)

A. H. Tanpınar'ın dediği gibi, "Edebiyatta kıskançlık vardır"(8) ve Alvarez, S. Plath'ın mısralarındaki bağışlamazlığına dikkat çekerken bu fikri doğrular gibidir. Plath'ın son şiirlerindeki **"yıkıcı, değişken, talepkâr, Plath'ın takdir etmeye eğitildiği her şeyden tamamen uzak"** (9) havayı betimler.

Plath intiharından bir hafta önce Alvarez' i çağırır. Alvarez bu ziyarete dair izlenimlerini şöyle ifade eder "Farklı görünüyordu... saçını toplamamıştı. Beline doğru bir çadır gibi inen saçı, soluk yüzüne ve sıska bedenine tuhaf bir kasvet ve dalgınlık havası veriyordu; sanki mezhebinin ayinlerinden soğumuş bir rahibeydi. Karşımda yürürken..., saçından güçlü, keskin bir koku yayılıyordu, hayvan kokusu gibi... "(10) ölüme yaklaşırken hayvani bir kokuya bürünmesi, Plath'ın cansızlığa yönelme güdüsünün derinliğini sergiler bize; yaşam sembolü olan suya dokunma arzusundan vazgeçmiştir.

Bir editörle Alvarez arasındaki bir konuşmayı alıntılamak, kendi zevkleri uğruna başkalarının acılarıyla karmaşık bilinçlerini kolayca gözardı edebilen insanların zalimliğini ve acımasızlığını vurgulamak açısından önemli olacaktır. Bu arada, yaşamayı sürdürmemeye ve şiirlerinin basılması gibi önemsiz meselelerde yardım kabul etmemeye karar vermiş biri böyle şeylerden **yaşama gücü almayacak olsa da, insanların kendilerini bir kutuya kapatıp duvarlarını kendi kanlı mısralarıyla mühürleyen kişilere kapılarını nasıl kapattıklarını bilmek önemlidir.**

"...O ay daha sonra büyük bir haftalık derginin editörüyle görüştüm Bana son günlerde Sylvia'yı görüp görmediğimi sordu.

'Hayır. Neden sordun?'

Hiç, merak ettim Bize bazı şiirler gönderdi de. Çok tuhaflar.'

'Beğendin mi?'

Hayır,' diye karşılık verdi. 'Bana göre fazla uç noktada şiirler. Hepsini geri yolladım Ama durumu kötü gibi. Bence yardıma ihtiyacı var... "'(11)

Ölüm, Sisyphos'un kayasıdır. Onun mahvoluşu, cezalandırılışı, onu yaşadığı için acı çekmeye zorlayan absürd bir eyleme dönüşür. Plath'ın kayası muazzam hayal gücünün yanı sıra mutfağıdır, anne ve eş olmanın sorumluluklarıdır. Ama ona kendi ölümünü dayatan odadan çıkıp kapıyı kapar. Verdi'nin meşhur aryasındaki Rigoletto'nun sözünü geçersiz kılar; La donna e mobile"i "La donna e immobile " şeklinde değiştirir.

"ölüm hakkında yazdıkça, hayal dünyası giderek güçlendi ve bereketli hale geldi. Böylece yaşamak için her . sebebi oldu," (12) der Alvarez. Her türlü sebebi oldurun yerine hiçbir sebebi olmadıyı koyabiliriz, çünkü Plath bunu bizzat yapmıştır. Her şeyin yerine hiçbir şeyi koymuştur. Ona göre stimülasyon iki uç'lu bir değnekti; bir ucu yaşama, diğer ucuysa ölüme dönük. **O "rien" (hiçlik) ucunu seçti.**

3- KADINLARIN ŞİİRLERİNİN ORTAK YÖNLERİ VE S. PLATH'IN DİZELERİNİN BU NİTELİKLERİ TE KISITLAMALARI BARINDIRMA ÖLÇÜSÜ

"Kayıtlarımız genellikle resmen saklanacak kadar değerli görülmez."

A. Rich

Rich'in resmen saklanma dediği şeyin kadınlar için ulaşılması gereken eşsiz ve üstün bir gaye olup olmadığına emin değiliz, ancak kendisi şu gerçeğe dikkat çeker! Kadınlara ait kayıtların, her ne iseler, (genelde) özen görmeleri, anlamlandırılmaları, değer verilmeleri ve korunmaya çalışılmaları henüz başarılmış değildir. Bu fenomen (erkeklerin kurduğu bir uygarlıktaki düşük statü) kadınların şiirlerinde ciddiyetle yansıtılır, üsluplardaki sertlik değişken olsa da. Androjen bir sanat eserine ulaşma eğiliminde olsak da olmasak da, hem erkek hem de kadın sanatçılar bu kavramı ya onayladıklarını ya da onaylamadıklarını belirtirler ve kendilerini bu çemberin dışında bırakamazlar.

Kadınların şiirlerindeki ortak nitelikler dikkatimizi çeker çünkü kullandıkları temalar birbirine benzer; ölüm, aşk, canlı olmanın ayrıntıları, küçük hisler, insan zihniyle dışsal gerçeklik arasındaki ilişkinin kadınsı bir duyarlılıkla ele alınışı. Yukarıdaki temaların kadınların şiirlerinde işleniş tarzlarını analiz ettiğimizde , hepsinin de bu temaları zaman ve mekânı özel bir şekilde algılamak için manipüle ettiklerini görürüz.

Her ne kadar romantizm 19. yüzyılda akıl çağına, insan ırkına ve tarihe tamamen mantıksal bir bakış olan neoklasisizme tepki olarak çıkmış bir akım olarak tanımlansa da; bu terimi bağlamından çıkararak sadece romantikliği, kadınları ve romantikliğin tüm kadınlar, özellikle de tarihsellik dışında, hayata bakışlarını edebi kariyerleriyle netleştiren kadınlar üstündeki etkilerini yücelten oturmuş bir gelenek olarak yorumlayabiliriz. Seçkin bir farkındalığa sahip bu kadınlar; erkeklerle kadınlar, erkeklerle erkekler, kadınlarla kadınlar, ebeveynlerle

çocuklar arasındaki mutsuz ve yetersiz ilişkileri görerek onların romantik acılarını aktarmaya çalışmışlardır.

Eski dönemlerden başlayarak Sappho ve Bilitis gibi kadın şairlere baktığımızda, onların' oldukça bireysel, gizdökümcü ve lirik bir şekilde sevdiklerine seslendiklerini görürüz.

Bu sesleniş zamanla şiirlerine çeşitli temalar seçmekte temellenen bir haykırışa dönüşmüştür. Bazen aşkın yerini din almış, Tanrı'ya ulaşma ideali sevgiliyle bir araya gelmeye eşdeğer hale gelmiştir. Ortaçağın dinsel kadın şairleri idealize edilmiş aşkı ana temaları yaparak kendilerini ifade etmişlerdir. Zaman geçtikçe kadınlar romantizmi, kendilerine tamamen yabancı bir ortam tarafından fethedilmiş lanetli, mutsuz bir benliğe dönüştürme cesaretini kazanmışlardır, A. Bradstreet'le E. Dickinson'ı anımsadığımızda, çağdaş kadın şairlerin hâlâ tema olarak kullandıkları benzer bir yabancılaşma görürüz. Bir karşılaştırma yapmak için, Dickinson 'la Plath'ı ele alalım; çünkü bu her iki kadının şiirlerinde de ağabey/baba/koca/sevgili ilişkileri önemlidir. Taklit ve yansıma evreninde o iki kadın şairi hızlandıran itici güçlerdir. Plath'in ölüme olan saplantısı Dickinson'ınkiyle ve hatta bazen Bradstreet'inkiyle ilişkilendirilebilir. Onlara göre ölüme dair bu bakış açısı zirvede bir yaşam deneyimiyle, belki de erotizmle tanımlanabilir. Dickinson da, Plath da bu gotik geleneği öyle aşırı bir şekilde yüceltirler ki, "kişiliklerini" ölüm kavramının gereklilikleri ve zorunlulukları üstüne kurarlar, ölümden sakınma çabasıyla buna zıt bir şekilde ölümün arzulanması, onlara alaycı bir yaşam deneyimi bilgisi sunar ve oldukça yeni bir kadın imgesi oluşturmayı başaran kendi başkahramanlarına dönüşürler. Toplumda pasif insanlar olmak yerine, şiir sayesinde kendilerinin bilincine vararak, onları hem kendini kabullenmeye hem de aynı zamanda değişmeye zorlayan "gerçekliği" algılar ve yorumlarlar. **'Ölüm İçin Duramadığımdan"** adlı şiirinde Dickinson, ölümü evcilleştirir ve her ne kadar kabullenilen yitiriliş duyarlılığı dayatsa da aynı zamanda kabullenilişi süregelen hayatın algılanılışına göre görecelidir. Kişi geçiciliği tasdik ederek sonsuzluğa ulaşırken, yaptığı son tahmini anımsar'..

"İlk kez tahmin ettiğimde, atların başlarının sonsuzluğa çevrildiğini."

Plath, kaotik yaşamın peçesinin kaldırılmasına yönelik bu özlemini "Bir Doğum Günü Armağanı" adlı şiirinde kederle, zıtlıkla ifade eder'

"Peçesini indirin yeter, peçesini, peçesini ölüm olsaydı"

Her iki şair de bir bakıma imgecidirler, çünkü içedönüktürler ve kendilerini anda, onlara yoğun çağrışımlar getiren imgede odaklarlar. Bize büyük imgeci şairlerden biri olan Hilda Doolittle'ı anımsatırlar. Onunla Plath arasında da benzerlikler bulabiliriz. <u>İkisi de bilinçsiz bir özlülükle ve şekil tasvirleriyle yazarlar. İkisinin de şiirleri homojendir, kırılganlık sergiler, donuktur; ama nettir ve sade bir üslup zarafeti içerir.</u>

H. Doolittle'ın **"Mezar Kitabesi"** adlı şiiri aklımıza Plath'ın "Kenar" adlı şiirini getirir (ki bu aslında onun mezar kitabesidir). Aradaki fark Plath'ın kasvetli yoğunluğudur. Doolittle, ölümünden sonra kendisi için şöyle denebileceğini söyler:

"Yunan şiiri, Yunan vecdi sonsuza dek geri alıyor karmaşık bir şarkının yitik ölçüsünü takip etmiş kişiyi."

Plath'a göre, ölü beden kusursuzlaştırılmıştır, çünkü: "...başarmışlığın gülümseyişini taşır, Bir Yunan gerekliliğinin illüzyonu doğasının kıvrımlarından akar..." Doolittle'ın "vecdi", *"karmaşık bir şarkının yitik ölçüsü"* olan bir **"illüzyona"** dönüşür.

Ortak faktörleri daha ayrıntılı olarak inceleyebilir, özellikle çağımızdaki kadın şairlerin en gözde temasının saygı görmemekten şikâyet ile saygı görme, hayal etme ve yaratma Özgürlüğüne kavuşmak için seslenişler olduğunu vurgulamaya çalışabiliriz. Plath'ın "Aday" adlı şiirini anımsayalım Orada bahsettiği "şey" ister iş arayışı olsun ister evlenme arzusu, elleri sadece "çay fincanları" getirmeye yarar, "kafası boştur' ,

"Dikiş dikebilir, yemek yapabilir, Konuşabilir, konuşabilir, konuşabilir..."

Devletin statik koşullandırmalarına karşı aşırı bir gururla özgürlüğe, eşitliğe, insanlıkla ve hemcinsleriyle kardeşliğe ulaşma arzusu, egonun iç çatışmalarına mahkûm edilir; trajik kahramanın eski çağlardan beri sorunudur bu.

"Yarattığımız şair, o günlerde erkeklerle kadınların gündelik bir antlaşmasından doğmuştu. Kendimizi ne sanıyorduk, kişiliklerimizin insanoğlunun zayıflıklarına direnebileceğini nereden çıkarmıştık bilmiyorum"

A. Rich

Herhangi bir kişiliğin, 20. yüzyılın başat korumalarına karşı koyabilmesi için, erkeklerle kadınların birbirlerinden pek de farklı olmadıkları bakış açısıyla ilgili herhangi bir yenilik ile egemen düzen arasındaki tüketici, uzun benlik mücadelesiyle yüzleşmesi gerekir. Plath ile diğer kadın şairlere gelince; talihsizlikten, cinsel bir kutuplaşmaya inanıştan kaynaklanan huzursuzluğu hissederiz, buna isyan etmeye çalışsalar bile.

Plath'ın başat bir erkek figürünü hep özlemesi üzücüdür; bunun sebebi belki de babasız olması ve annesi tarafından büyütülmesidir. Kendini gerçekten androjen hissedebilse ya da böyle olduğuna ikna olabilse, belki de "hayata ve ölüme soğuk bir gözle" bakabilirdi.

Her ne kadar şiirlerinde kadınların kaderini modern uygarlığın kaderiyle kusursuzca birleştirse de, bunu kabullenmenin dehşetini algılayamaz ve S. de Beauvoir'ın Erkeğin asıl zaferi, kadının onu kendi kaderi olarak kabullenişidir" sözüyle belirttiği gerçeği aşmaya çalışmaz.

4- PLATH'IN DÜZYAZILARIYLA ŞİİRLERİ ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR; KURGUSAL METİNLERİYLE DİZELERİ ARASINDA BAZI KARŞILAŞTIRMALAR

"Öykü yazma tutkusu, hayatının en bariz yüküydü. Profesyonel olarak büyük bir başarı kazanmak, zor bir mesleğin erbabı olmak ve gerçek dünyayı ciddi bir şekilde araştırmak istiyordu..." der Ted Hughes, Plath'ın şiiri asıl ciddi iş olan düzyazıdan bir kaçış olarak gördüğü için düzyazı yazabilmeyi şiddetle arzulaması hakkında.

Plath düzyazı yazarken karşılaştığı engelleri ifade eder: **"...Hayat neredeydi? Dağılıyor, yok oluyordu ve hayatım tartıldığında eksik çıkıyordu, çünkü hazırlanmış bir roman kurgusuna sahip değildi, çünkü daktilonun başına oturup yoğun ve büyüleyici bir romanı sadece dehayla ve irade gücüyle bir ayda yazmayı başaramıyordum Nereden, nasıl, neyle ve ne için başlayacaktım? Hayatımda yirmi sayfalık bir öyküye bile yetecek bir olay yok gibiydi. Felç olmuş halde oturuyordum, dünyada konuşacak kimsem olmadığını hissederek, insanlıktan tamamen uzakta, kendi eserim olan bir vakumun içinde kendimi giderek daha kötü hissediyordum. Ancak yazar olmak beni mutlu edebilirdi ve yazar olamıyordum Oturup tek cümle bile yazamıyordum Korkudan kaskatı kesilmiştim..** (14)

Bu pasajdan anlayabileceğimiz gibi, Plath için evrende onaylanmanın, kendini gerçekleştirmenin yolu; kurgulanmış biçimsel düzenlere sahip bir eser, mesela giriş, gelişme ve etkileyici sonuç bölümleri olan uzun ve büyük romanlar yaratma gücünü sergileyen düzyazılar meydana getirmekten geçmelidir. Böyle bir sanat eseri yaratabilmek ona verimliliğini, hayal gücünün akıcılığını kanıtlayacaktı. Bu yeteneği edinmek onu hem maddi, hem de ruhani açılardan zenginleştirecekti. Ama hayal kırıklığına uğradı, çünkü bir mahlasla (Victoria Lucas) yazdığı tek romanı, beklentilerini karşılamadı. Sırça Fanus onun için ne bir başarı, ne de tam bir başarısızlıktı. Gizdökümcü türün uç noktasında bir otobiyografik romandı. Plath muhtemelen kendini geçmişin yükünden kurtararak, yetişkinliğe ulaşma sürecinde pek çok değişimle yüzleşen kişiliğinin kusurlarından arınmayı umuyordu. Plath'ın şiirlerinin feminizmin tohumlarını taşıdıklarını söyleyebiliriz, çünkü o bir kadının varoluşuyla gerçek bir fenomen olan çevresi arasında bir gerilim yaratır. Ama bu süregelen çatışma, romanı Sırça Fanus' ta açıkça belirgindir: Romanda Ester 'in kendini yerdeki bir çukur gibi hissettiğini söyler; ki bu aslında güç ilişkileri aracılığıyla kadınları umutsuzluğa sürükleyen bir toplumda bir kadının varlığının çoğu zaman görmezden gelineceğine dair bir benzetmedir.

Plath bir sinir krizinden sonraki nekahet devresinde, Sırça Fanus'ta sanki kendi geleceğini görürcesine şunu sorar: **"...Günün birinde üniversitede, Avrupa'da, bir yerlerde, herhangi bir yerde... sırça fanusun boğucu çarpıtmalarıyla birlikte üstüme tekrar inip inmeyeceğini nereden bilebilirdim ki?..."** Sırça fanusun en son kez bir gaz ocağı şeklinde inmesi ve Plath'ın intiharının, benzer bir soruyu bir kez daha sorması olasılığını ortadan kaldırması ne acıdır.

Romanın eleştirisine gelince... Plath'ın nesir yazma konusundaki yeteneksizliğini ifade edişini destekleyecek yeterince kriter ve veri bulunmaktadır; ama üslubundaki kusurlarla kurgusundaki toyluğu bir kenara koyarsak, Sırça Fanus'un Plath'ın kendi geçmişinin farkına varmasını sağlayan ve uzun vadede muhteşem şiirlerini doğallıkla etkileyecek olan değerli bir otobiyografik roman olduğunu söyleyebiliriz.

Öykülerindeyse, her ne kadar bazıları otobiyografik olsalar da, daha serbestçe bir çatı kurmaya ve kendisini etkilemiş çeşitli tarihlerden faydalanmaya çalışır.

"Johnny Panik ve Rüyaların Kutsal Kitabı" adlı öyküsünün girişinde şöyle der: **"...oturduğum yerden bakınca, dünyanın tek bir şey tarafından yönetildiğini görüyorum. Köpek suratlı, iblis suratlı, kocakarı suratlı, orospu suratlı bir panik; suratı filan olmayan büyük bir panik... "**(15) Bu söz bize onun **"ve yüzüm yok, kendimi silmek istedim..."** dizesini anımsatır, ki burada büyük panik Plath'ın kendi yüzüdür ve o yüzden kendini silmek ister.

"Dilek Kutusu"nda Agnes, eşi Harold'a kendisinin karanlık ve sıkıcı geceler geçirdiğinden, kocasınınsa güçlü bir hayalgücünden kaynaklanan renkli düşler gördüğünden yakınır. Agnes daha sonra, güzel düşler göremeyeceği korkusu yüzünden uyuyamaz olur. Sonunda intihar eder. Plath'ın öyküyü aşağıdaki sözcüklerle bitirmesi, bize onun yaratma yetersizliğini ve bir sanat eseri kadar kusursuz bir ölüme kavuşma arzusunu anımsatır:**"..Agnes'in oturma odasındaki kanepede yattığını gördü. Kadının Üstünde en sevdiği, prenses tarzı, zümrüt yeşili bir tafta gecelik vardı. Rüzgârla savrulmuş bir zambak gibi solgun ve hoş görünüyordu. Gözleri kapalıydı. Yanında, halının üstünde boş bir hap kutusuyla devrilmiş bir su bardağı duruyordu. Dingin çehresinde hafif, gizli, muzafferce bir gülümseyiş vardı. Sanki ölümlü insanların gidemeyeceği çok uzak bir diyarda; eski düşlerindeki esmer, kırmızı pelerinli**

prensle birlikte vals yapmaktaydı nihayet."(16) Bu dizeler, Plath'ın erkeklerin dünyasındaki yaratma yetisine, özellikle kocasınınkine kıyasla kendisinin yetersizliğinin ipucunu verirler ve bu yetersizliğe karşı kazanılabilecek tek eşsiz ve fantastik zafer intihar olacaktır sadece.

Ayrıca "Eve Mektuplar"a baktığımızda, ironik bir şekilde, Plath'ın iç dünyası hakkında herhangi bir ipucu vermeyen (pozitif olayları ve tasdikleri, zayıflıklarını tek otorite figüründen, yani annesinden gizleme yolundaki ussallaştırmalar ve telafiler olarak yorumlanabilecek abartılı bir tonla anlatması dışında) oldukça kapalı, empresyonist bir üslupla karşılaşırız. Ancak evine gönderdiği son mektuplarda paradoksal bir şekilde yalnızlık ve sıkıntı hisleriyle, bu yalnızlıktan yeni bir yaşam kurma çabasını ifade edişi bize onun çelişkili ruh hallerinin, dünya hakkında yorumlar yapma ve orada varlığını sürdürme gücünü geri kazanma çabasında bulunma yolundaki hayaletimsi bir sorumluluğun yükü altında sona giderek yaklaştığını sergiler.

T. Hughes'a göre Sylvia'nın acılı Öznelliği onun asıl temasıydı ve şiirsel stratejileri onun kendi dehasına ansızın kavuşabilmesinin tek gerçek yoluydu. Bir şiir ustasıydı o, şiire gerekli bir uzaklıktan bakarak onunla başa çıkabiliyordu. Ama nesri bir tür idol olarak görüyordu, çükü doğasındaki, kendi zihinsel işleyişi taralından yasaklanmış bir tabuydu.

Hughes'un dediği gibi: **"...Şiirlerine karşı çok daha sabırlıydı. Hummalı gibi, bir kumar bağımlısı gibi oturup şiir yazardı. Ama sonrasında yazdıkları üstünde düşünüp taşınır, onu hayal kırıklığına uğratan sonuçları düzeltirdi... kabullenmiş, kederli, ama sadık, hatta anaç bir şekilde.''**(17)

Plath, romanla şiiri karşılaştırırken şöyle demekte yerden göğe kadar haklıdır: **'...Romanın kapısı da şiirin kapısı gibi kapanır. Ama onun kadar hızlı değil; o kadar manikçe, itiraz edilemez bir kesinlikle değil."**(18)

Plath sıkıcı bir hayat sürse belki yaşam sürecini uzatabilirdi, ama bunu yapamadı çünkü hayatının kapısını şiirinki gibi kapamayı yeğledi, hızlı ve manikçe, itiraz edilemez bir kesinlikle.

5- ÖNCEKİ BÖLÜMLERİN ÇIKARIMLARI ISIĞINDA, S. PLATH'IN BAZI ŞİİRLERİNİN KRONOLOJİK BİR ANALİZİ

"Bu şiirler bir anlamda sapmalardılar. Kaçış olduklarını düşünmüyorum. Bence çağımızın asıl meselesi tüm çağların meseleleridir... sevmek mucizesinin acısı; herhangi bir şeyi yaratmak, çocukları, ekmek somunlarını, tabloları, binaları; ve her yerdeki tüm insanların hayatlarının korunması, ki onların tehlikeye atılmalarını 'barıştan' ya da 'amansız düşmanlardan' soyutça dem vurmak gibi bir ikiyüzlülük asla mazur gösteremez... "(19)

S. Plath

Plath bir kâhin gibi hükme vararak, iyilikle kötülüğü karşı karşıya getirip birinin galip gelmesini beklemenin artık modası geçmiş bir umut olduğunu belirtir. Keskin bakışıyla, kariyerinin başından hayatının sonuna dek, bu tarihsel manici mücadele temasını işlemiştir.

Ariel'deki son şiirlerinin tarz ve üslup bakımından tamamen farklı olmasına karşın, "Kolosseus"tan "Suyu Geçmek"e ve son yapıtları olan "Kış Ağaçları" ile Mariel"e dek, zamansal ve deneyimsel değişimlerle ilişkili bütünsel bir bakış açısının ve gelişimin izlerini sürebiliriz .

Plath en eski şiirlerinden biri olan, 1952 tarihli "Takip"te (Toplu Şiirler, Faber and Faber edisyonu, 1982, ş. 22) bölünmüş benliğini panter metaforuyla ifade eder; panter hem onun büyük korkularının, hem de ölüme karşı beslediği erotik tutkunun sembolüdür:

"İzimi süren bir panter var:

Bir gün beni öldürecek olan;...

...Adımlarını durdurmak için yüreğimi fırlatıyorum,

Susuzluğunu dindirmek için kan saçıyorum;

O yiyor, ama yine de ihtiyacı yüzünden yiyecek arıyor,

Mutlak bir adaklığa zorluyor...

...Panter merdivende Yukarı çıkıyor."

İlk kitabı "Kolosseus"taki tarzı bazen empresyonist, bazense ekspresyonisttir; ama genelde dış gerçekliğe dair izlenimlerini, anın kendine özgülüğüne ve başka hisleri belirgin çağrışımlara taşıyabilecek önceki ya da sonraki anlardan tamamen farklılığına dair mutlak bir kavrayışla tanımlamayı yeğler. Bu imgeci tavrı sonradan gelişerek, empresyonist bakış açısını; bilincinde ve uzantılarında gezinerek, ruh hallerini etkileyen ıstırabını ifade eden ve bir yandan da tüm bakış açılarına ve başka ruh hallerine dair yorumlar yapan bir şairin tekniğiyle bütünleştirir.

1956 ila 1960 arasındaki dönemde yazdığı neredeyse tüm şiirlerde, doğanın tedbirliliğine yönelik kaygısı açıkça görülür. "Kanalı Geçmek"teki (Agy., s. 27) bazı dizelere göz atalım:

"...donakalıyor ve hayrete

kapılıyoruz ezici kayıtsızlığı karşısında doğanın..."

Ya zihinle beden, ya da insanla doğa arasındaki kopukluğun, son şiiri "Kanar da (Agy., s. 273) bir kez daha ve incelikle vurgulandığını keşfederiz:

"...Ayı üzecek hiçbir şey yok,

Kemik kukuletasından bakarken.

Böyle şeylere alışıktır ö.

Karanlıkta çatırdar ve sürükler."

Doğaya yönelik bu tatminsizlik "Tekbencinin Monoloğu"nda tekbenciliğe dönüşür.

"...Yine de, en kışsı ruh halimde,. Sahibim renklerin ve tüm çiçeklerin Varoluşunu boykot etmenin Mutlak gücüne.

...Her ne kadar açıkça belli olsa da, Tüm güzelliğinin, tüm zekânın, tatlım, Benden bir armağan olduğu."

Plath'ın ilk dönemiyle olgunluk dönemi arasında paralellikler bulmak çok tuhaftır. "Alicante Ninnisi"nde (Agy., s. 43), kaosun algılanışının müzikal bir çerçeve içinde neşeyle kutlanışı:

"...Ey kakofoni, caz ve tartışmalar tanrıçası,

Gaydaların ve büyük zillerin çatlak sesli hanımı,

Con brioların, kapriçiyoların, Kreşendoların, kadenzlerin, prestoların ve prestissimoların Yastıktaki başım olsun

(Piyano, pianissimo)

Mırıldanan lirlerin ve viyolların ninnisini dinleyen."

1962'de hüzünlü bir itirafa dönüşür:

(Agy, s. 189)

Ana temalar olan "gümüşilik" ve "belirginlik", karmaşanın bilinciyle tasvir edilir. Plath'ın erkeklerle kadınlar arasındaki iletişim bağlamında görüşemezliğin kaçınılmazlığına tepkisi 1956'da yazdığı şiirlerden birinde bile kendini belli eder. "Kız Kurusu"nda (Agy., s. 4950) kışı özler:

"Siyah ve beyaz / Buz ve kaya, her his sınırlar dahilinde / Ve yüreğin soğuk disiplini / Kar tanesi gibi belirgindir." Şiirdeki kişi, inşa ettiği bu buzdan duvarın, onu tehditle ya da sevgiyle yıkmaya çalışan tüm erkeklerin karşısında bir engel olduğunu söyler.

Plath'ın yaratma güçlüğü çektiğinde ilham perisini, ilham parıltısını arayışı 'Yağmurlu Havada Kara Karga"da (Agy., s. 57) çok açıkça belirgindir: **"Mucizeler olur / İstikrarsız ışık oyunlarına / Mucize diyebilirsen. / Bekleme süreci başladı yine / O uzun bekleyiş meleği / O nadir, rastlantısal inişi."** Ama sonradan, hayatının son aylarında, sabahın dördünde, ilham perisi yokken, davet yokken, şiirler Plath tarafından yazılırlar, doğaçlama ve sınırların ötesine geçen bir sadelikle.

"Huzursuz Edici İlham Perileri"nde (Agy., s. 76) Plath, doğduğu günden beri dünyasında iç karartıcı ilham perilerinin var olduklarını ve çocukluğundaki etkilerinin "normallik" ve "aile" dünyasını kararttığını söyler. Çocuk büyüyüp de annesini rahatsız edecek bir şekilde asosyalleştikçe, ilham perileriyle arasındaki bağ güçlenir. O iki dünya, rahatlatıcı normallik dünyasıyla karanlık kavrayış dünyası birbirinden giderek uzaklaşır ve kişi, ilham perilerinin yönettiği, hiçliğe direnen bir dünyayı seçer:

"...Şimdi gündüz, şimdi gece, başucunda, yanında, ayakucunda, Nöbet tutuyorlar taştan cüppelerle, Yüzleri doğduğum günkü kadar ifadesiz, Gölgeleri günbatımında upuzun Güneş asla daha fazla parlamıyor, asla batmıyor. İşte beni doğurarak getirdiğin krallık bu,Anne, anne. Ama kaşlarımı istediğim kadar çatayım Yanımdakini ele vermeyeceğim "ölümün bu vurgulanışı aslında bize Beckett'in doğmak üzere olmaya ilişkin ilginç metaforunu anımsatır. Beckett, annelerimizin mezarlarımızın üstünde bacaklarını açtıklarını ve bizi mezarlarımızda doğurduklarını söyler. Bu tuhaf bilginin farkında olan Plath, yanındaki ölümü ele vermez .

Deniz kenarında geçen çocukluğundan dolayı Plath, çeşitli boyutlarda çağrışımlar getiren tuhaf bir deniz imgesine sarılır ve denizin aynı anda iki öğeyi barındırdığını düşünür: Benliği ve ötekini, yaşam ve ölüm paradoksunu, varoluş bilinciyle cansızlığın bilinçsizce bilinişini. "Tam Beş Fersah" (Agy., s. 93) adlı şiirinde, yaşlı adamı denizin sonsuz varlığıyla ilişkilendirir ve onun ruhuna ölüm aracılığıyla ulaşmayı arzular:

"...Krallığının sınırında kupkuru

yürüyorum

İyi bir yere sürgün edilmedim

Kabuklu yatağını anımsıyorum

Baba, bu yoğun hava katil.

Suyu solumayı yeğlerdim"

Tamamlayıcı bir başka şiir clan "Lorelei"de (Agy., s. 94), Plath yine ölüme karşı beslediği korkulu hayranlığı gece vakti bir nehir imgesiyle işler. "Nehrin gümüşi akıntısının derinlerinde salınan" yüce barış tanrıçasının onu "dünyevi düzenin ötesindeki" sonsuz huzura davet ettiğini görür.

"Göz Zerreciği" (Agy., 109) adlı şiirinde, çok ilginç bir şekilde Ariel şiirlerine yaklaşır; aşkın narinliğinin ironik bir şekilde gelişmesini işler:

"...Oedipus olduğumu düşlüyorum

Eski halimi istiyorum

Yataktan önceki, bıçaktan önceki,

Broş iğnesiyle merhemin

Beni bu paranteze tutturmasından önceki. . . "

1959 'da yazdığı şiirler, "Açelya Yolu'ndaki Electra" (Agy., s. 117) ile "Arıcının Kızı" (Agy., s. 118), "Babacığım" (Agy., s. 224) için zengin zanaat eserleridirler. Plath bunlarda, arzuyu ve korkuyu, sevgiyi ve yok etme dürtüsünü barındıran baba—kız ilişkisi materyalini açıkça kullanır. "Açelya Yolu'ndaki Electra" da bulunan **"Dişi tazın, kızın, dostun. İkimizi de öldüren sevgim oldu,"** dizelerindeki bağışlayıcı ton, "Babacığım"da agresif ve acımasız bir tona dönüşür: **"Babacığım, babacığım, seni piç kurusu, yettin artık."**

Kolosseus'taki son şiir grubunda, şairin dış dünyayı farklı bir gözle değerlendirmesiyle ve yaşam üstünde düşünerek kendini insanlığın bir Üyesi olarak kabul edişiyle yüzleşiriz. "örümcek kendi ipliğinin üstünde Gölü geçer." '(Agy., Köşk Bahçesi, s. 125) dizeleri bize her küçük varlığın kendi kapalı dünyasının geçiciliğini gösterir. Plath, algılayıcı ile algılanan arasındaki gerilimi, kelimenin tam anlamıyla algılanana dönüşmekle giderir. "Bir Doğum günü Şiir"nde (Agy., s. 131 136) "...Bir köküm ben, bir taş, bir baykuş pisliği Hiçbir düşü olmayan" der, ama şiirin altıncı bölümünde şeklini geri ister ve "Kayboldum, kayboldum, bütün bu ışık cüppelerinde" der.

Plath'ın "Bir Yaşam"da (Agy., s. 150) yaptığı kehanet, tıpkı son şiirlerindeki açık ifadeler gibi, bu kâhinin zamanının sınırlı olduğunu vurgulayarak içimizi karartır:

"...Gelecek gri bir martı Kedi sesiyle gevezelik ederek gitmekten, gitmekten bahseden.

Yaş ve dehşet, hemşire bakıcılar gibi yanında Ve büyük soğuktan şikayetçi bir boğulmuş adam Denizden sürünerek çıkıyor."

Bir sıçrayış yapıp 1961 tarihli "Alçıda" (Agy . , s. 158) adlı şiiri okuduğumuzda, iç karartıcı **şizofrenik** bölünme gerçeğiyle karşılaşırız : **"Bundan asla kurtulamayacağım. Artık iki tane ben var..."** Bu bölünmüş benlikten kurtulmanın tek yoluysa "Ben Dikeyim"de (Agy., s. 162) ifade edilir: **"Nihayet uzandığımda faydalı olacağım/O zaman ağaçlar bir kereliğine olsun dokunabilir bana, çiçekler zaman ayırabilir..."**

Plath'ın eserlerinde hastanelerden, acılardan ve ıstıraplı hastalıklardan ısrarla bahsedilir, ki bunun kendi deneyimlerinden kaynaklandığı söylenebilir rahatlıkla. Bu temayı “Laleler"de , “Üç Kadıri'da, “uykusunda, “Pelçli"de, “Babahın İkisinde Oerrah"ta (Agy., s. 160, 176,163 s 266, 170) ve başka pek çok yerde dolaylı ya da dolaysız olarak işler.

“Aynada ifade ettiği gibi, karşı duvar üstünde düşünmek onu “Ay ile Porsukağacı"nda (Agy., s. 173) “gidilecek yeri" görememenin eşiğine getirir.

Bağır, dilsiz, kör ve ölü olan Beethoven 'a ve babasına adanmış “Küçük Püg"de (Agy. , s. 189), yaşadığı giderek artan yabancılaşmayı ussallaştırmaya çalışır: “Bunlar benim parmaklarım, bu benim bebeğim . . "

Yaşadığı tuhaf boğulma hissini ve acıyı “Karaağaç"ta (Agy., s. 193) Şü dizelerle tasvir eder: “...Bu karanlık şeyden ödüm patlıyor A İçimde uyuyan; A Her gün hissediyorum kuştüyü hafifliğinde dönüşlerini, habisliğini..." Sevgiye, herhangi bir iletişim umudunu erteleyen yapay bir dünyada anne ve eş olmaya dair bunaltıcı, umutsuzluk verici ve tuhaf düşüncelerle beslenerek giderek artan izolasyonu, Ariel' in ana temasıdır.

“Bir Doğum Günü Armağanı"nda (Agy., s. 208) sadece ölümü beklediğini ifade eder: “Peçesini indirin yeter, peçesini, peçesini. A ölüm olsaydı A Derin çekimine hayran kalırdım, zamanın ötesindeki gözlerine.'

Alvarez'in belirttiği gibi, Plath son şiirlerinde her türlü konudan faydalanır; gündelik yaşamın ev hayatına dair ve basit olayları, şairin korkunç içsel deneyimlerinin imgelerine dönüşür. Alvarez şöyle der:

“...Serinkanlı üslubunun temelde gerçekçiliğinden, gerçeklerin farkında olmasından kaynaklandığını söylemiştim Aylar geçtikçe ve giderek daha aşırı uçta şiirler yazdıkça, bu her ayrıntıyı dönüştürme yetisi de düzenli bir şekilde gelişti öyle ki son haftalarda her önemsiz olay, şiir yazma fırsatına dönüştü; kesik bir parmak, yüksek ateş, bir morluk. " (20)

“Babacığım" şiiri hakkında Plath şiirdeki anlatıcıya dair şunları söylemiştir: “O korkunç, küçük alegoriden kurtulabilmek için onu bir kez baştan sona yaşaması gerekir." Kafka 'nın babası hakkında yazdığı “Hüküm" adlı öykünün yazılış sürecine dair söylediklerini anımsatır bu; Kafka “Hüküm" bir gece hayaleti ve bu hayaletin varlığının tasdiği, böylece geri püskürtülmesi olduğunu söylemişti.

“Babacığım", “40 Derece Ateş" ve “Leydi Lazarus"; Plath'ın içsel özel dünyasının zenginliğiyle toplumsal olayları, toplama kamplarını, Hiroşima'nın bombalanışını son derece kendine özgü bir kişisel atmosferde , kendi acısıyla birleştirmesiniyansıtırlar. Erkekler; babası, kocası, faşist ordulara benzerler ve ne yazık ki:

“Her kadın faşistlere tapar,

Suratına inen çizmeye, senin gibi

Bir hayvanın hayvanca, hayvanca kalbine." (Babacığım, Agy., s. 223)

“Leydi Lazarus "ta (Agy., s. 247), kişisel acı dünyasıyla ortak acı dünyasını birleştirmeyi başarır.

Plath, psikolojik zayıflığını ifade eden konuşmacıda odaklanır. Kendini başarılı ve intihara meyilli bir yaratıcı, dinleyicileriniyse insan doğasının faşistçe yönlerini taşıyan sadistler olarak görür. Sonunda, reenkarnasyon yoluyla, "insanlıktan" intikam alabilecek bir cadıya dönüşür.

"Küllerin arasından

Kırmızı saçımla yükseliyorum

Ve erkekleri hava gibi yiyorum

Kontüzyon, iyilik, Mistik , Sözcükler", "Balonlar" ve "Kenar" (Agy., z. 271, 269, 268, 270, 271, 272) gibi son şiirlerinin hepsi de ölmekte hiç de acelesi olmayan birinin uç noktadaki soğukkanlılığı ve kayıtsızlığıyla yazılmışlardır. Sıfırın "kenarıdır" bu, kişinin ayaklara soğuk ve dikkatli bir şekilde bakıp orada yüzü görmesidir; büyük perendenin atıldığı kenardır.

Bu kenarda:

"Kadın kusursuzlaşır . "

ölüm sayesinde, ancak "Ay böyle şeylere alışıktır."

SONUÇ

S. Plath'ın şiirleri her ne kadar Gizdökümcü Tür denen bir akınla ilişkilendirilebilseler ye anlatında birinci tekil Şahsın bakış açısının yeğlenmesi ve egonun karanlık deneyimlerinin anlatılması gibi ortak noktalara sahip olsalar da, kendi içinde essiz ve orijinal varlıklar olarak titizlikle incelenmelidirler.

Genelde gizdökümcü türde ve özellikle Plath'ın şiirlerinde, yapıdaki tutsaklığın kaçınılmazlığının tehlikesi nesnel olarak fark edilse de, yitik kişiliği geri kazanmanın mantıklı yollarından birinin kişinin kendi benliğini tamamen unutması, öyle ki sonunda kendi benliğini tekrar tekrar anımsaması ve başka hiçbir şeyi anımsamaması olduğunu itiraf etmemek" güçtür.

Plath, dünyadaki ve kendi zihnindeki egemen dehşetin gerçekliğini tasdik ederken, kendini işkence çeken insanlarla Özdeşleştirirken, hassas psişik atmosferindeki yaralarını sergiler. **Ona göre ölüm, hayatından ve kariyerinden hiç eksik olmayan büyüleyici bir temadır, ölü bir baba yüzünden, erkek bir otorite figüründen yoksunluk yüzünden acı çekmesine yol açan ideoloji, ironik bir şekilde ona intiharsı şairlik yoluyla kendini gerçekleştirme fırsatı sunar; sözcüklere yönelik yoğun saplantısı, ölme arzusuna benzer.**

Aslında bu yenilgi, onun yaralarının başkalarının yaralarıyla konuşmasını sağlayan bir billurlaşmış dizeler topluluğudur. İç acılarının ve ölüm saplantısının dış dünyadaki gerilimi yansıttığını keşfettiğinde, tarihe şiirsel yaklaşımında hem sanığa, hem de yargıca dönüşür, ölümle cansıza dönüşmek Plath için mutlak özgürlüktür ve ölüme derin bir özlemle giderek yaklaşırken, bu arzusunu şiirlerinde son derece bilinçli bir şekilde dile getirir.

Sadece ölümcül sözcükler kullanmayı seçmekteki içtenliğini savunur ve sonunda, şiirlerini andırır bir şekilde intihar eder. Kadınlara ikinci sınıflığı dayatan ve sarınmaları için, ıstırapla dokunmuş bir kumaştan başka bir şey sunmayan bir toplumun kurbanı olan Plath, uzlaşmayı reddeder ve uyumlu sosyal varlıkların çirkinliğine kaçınılmaz bir tepki olarak intiharı seçer. Yaşamanın ve şiir yazabilmenin derin anlamı, toplumda sistematik bir şekilde var olan ve

kendisine dayatılan bir intihara dönüşür. Çocukken babası, “kadın” olduğundaysa kocası tarafından yalnız bırakılmıştır. Bu aşamada verdiği kararı durdurma olasılığına sahip hiçbir şey yoktur. Pavese’nin intihar etmeden önceki son günlerinde günlüğüne yazdığı gibi:

“Sözler değil.

Eylem.

Artık yazmayacağım.”

Plath da bir zamanlar varoluş sebebi olan sözcüklerde teselli aramaktan vazgeçer ve son şiirlerinden biri olan “Seneler”de (Agy., s. 270) şöyle der:

“Sözcükler kuru, sürücüsüz,

Yorulmak bilmez toynak sesleri.

Bu arada

Sabit yıldızlar havuzun dibinden

Bir yaşamı yönetiyor.”

NOTLAR

1. P. Tillich, The Courage to Be, (1952).

2. E. Malkoff, Contemporary American Poetry, s. 35.

3' F. Dostoyevski, The Possessed, The Savage God'dan alıntı.

4. J. P. Sartre, L'étre et le Néant.

5. A. Alvarez, The Savage God, Önsöz.

6. Agy., s. 26.

7. Madame Butterfly, Puccini'nin operası, 3' Perde, 5. Orkestra.

8. Tanpınar'dan Düşünceler, Görüşler, özdeyişler, Derleyen s Serif Oktürk, İst. 1977, s. 39.

9. The Savage God, s. 20.

10. Agy., s . 20.

11. Agy., s. 46.

12. Agy., s. 49.

13. S. Plath, Johnny Panic and the Bible of Dreams, T. Hughes'un önsözünden, s. 12-13.

14. Agy., s. 14.

15. Agy., s. 25.

16. Agy., s. 61.

17. Agy., s. 15.

18. Agy., s. 64.

19. S. Plath, Context, London Magazine, Şub. 1962, The Art of S. Plath'ta Charles Newman tarafından alıntılanmıştır, s. 33.

20. The Savage God, s. 40.

KAYNAKÇA

Aird, Eileen, Sylvia Plath, Faber and Faber, 1974

Alvarez, A., The Savage God: A Study of Suicide, Penguin Books, 1974 Steiner, N., A Closer Look At Ariel, A Memory of Sylvia Plath, Faber and Faber, 1974

Newman, Charles, The Art of Sylvia Plath, Indiana University Press, 1970 Plath, Sylvia, Johnny Panic and the Bible of Dreams, Faber and Faber, 1977 Plath, Sylvia, Letters Home, Harper and How Publishers, USA, 1975 Plath, Sylvia, The Bell Jar, Faber and Faber, 1968

Plath, Sylvia, Collected Poems, Faber and Faber, 1982 Rosenthal, M. L., The New Poets, 1967

KAFALAR DA UÇAR GİDER

"Manik-depresif hastalığı varmış"

Bu tür deliliğin çok kendine özel bir iç sızısı, coşkunluğu, yapayalnızlığı, dehşeti var.

Uçtuğunuz zaman harikasınız.

Düşünceler olsun, duygular olsun müthiş bir hızla, yoğunlukla üst üste geliyor, aynı kayan yıldızlar gibi ve siz bu yıldızların peşine düşüp her an daha iyisini daha parlağını buluyorsunuz.

Çekingenlik diye bir şey kalmıyor, aradığınız sözcükleri, jestleri tak diye buluyorsunuz, başkalarını büyülediğinizin kesinlikle bilincindesiniz.

Tekdüze insanlarda ilginç yanlar keşfediyorsunuz.

Gövdenizin her yanını müthiş bir duyarlık sarıyor, baştan çıkarmak, baştan çıkarılmak karşı konulmaz bir istek haline geliyor.

Her şey çok kolay, siz çok güçlüsünüz, parasal açıdan da her şeyi yapabilecek durumdasınız, üst düzey bir keyif, coşku, mutluluk iliklerinize kadar dolmuş.

Ama bir noktadan sonra bütün bunlar değişiyor.

Kafanıza üşüşen fikirler çok fazla, çok hızlı; biraz önce açık seçik gördüğünüz şeyler birbirine onulmaz biçimde karışıyor.

Bellek yok oluyor.

Arkadaşlarınızın yüzündeki ilgi ve keyif yerini endişe ve korkuya bırakıyor.

Önceleri düzgün bir akış içinde olan her şey birden tersine dönüyor, sinir, öfke, korku birbirini izliyor, denetimi tümüyle elden kaçırıyorsunuz, **kafanızın en karanlık mağaralarına dalıyorsunuz.**

O mağaraların orada olduklarını bilmiyordunuz o ana dek.

Bunun sonu hiç gelmeyecek, çünkü delilik kendi gerçekliğini yaratıyor.

Dalıyorsunuz, dalıyorsunuz, dalıyorsunuz, sonunda sadece başkalarının hatırladığı davranışlarınız kalıyor geriye -garip, anlaşılmaz, kendinden çıkmış, amaçsız davranışlarınız-
Maninin belki de tek iyi yanı, belleğinizi kısmen silmesi.

Peki, sonrası ne?

İlaçları aldıktan, doktora gittikten, çaresizliği, depresyonu, aşırı dozu atlattıktan sonra ne var?

Yaşadığınız bütün o inanılmaz duyguların içinden nasıl çıkacaksınız?

Kimler olup bitenleri anlatmama nezaketini gösteriyor?

Kim neyi biliyor?

Neler yaptım?

Neden?

Ve hepsinden kötüsü, aynı şeyler ne zaman yinelenecek?

Tabii unutmayı engelleyen, özellikle hatırlatan acı şeyler de var -ilaçlar var, alman gereken, almaktan hoşlanmadığın, almayı unuttuğun, aldığın, istemediğin, unuttuğun ama eninde sonunda aldığın ilaçlar- Sonra iptal edilen kredi kartları, ödemen gereken karşılıksız çekler, işyerinde uydurmak zorunda kaldığın türlü bahaneler, şundan bundan özür dilemeler, gelip giden belirsiz anılar (Hay allah ne yapmıştım?) yıpranan ya da tümüyle bozulan dostluklar, bir evliliğin yıkıntıları.

Ve her zaman, her zaman, bir daha ne zaman olacak aynı şeyler?

Hangi duygularım gerçek?

Ben, hangi benim?

Aklına eseni yapan çılgın, kaotic, anarşik, deli kişi mi, benim?

Çekingen, içine kapanık, çaresiz, intihara eğilimli, karamsar, bitkin kişi mi benim?

Herhalde her ikisinden de var içimde, umarım ikisinin de fazlası yok.

İniş çıkışlarıyla ünlü olan Virginia Woolf ne güzel özetlemiş:

"Yeraltında dalışlarımız duygularımızı ne ölçüde renklendiriyor?

Yani demek istediğim, herhangi bir duygu ne kadar gerçek?"

sh:69-72

İşkence ve ıstırapla dolu bir sahnede,

Aşk seyreder deliliği bakışını değiştirmeden.

Müthiş psikozlu bir mani krizinin ardından, kaçınılmaz olarak, uzun, kapkara, iç parçalayıcı, intihar eğilimli bir depresyon dönemine girdim.

Bir buçuk yıldan fazla sürdü.

Sabah gözümü açtığım andan gece yatıncaya dek dayanılmaz ölçüde perişan durumda, en ufak bir istek, heves, neşe duymaktan aciz dolanıyordum.

Her şey -her düşünce, her kelime, her hareket- büyük çaba gerektiriyordu.

Bir zamanlar köpük köpük olan her şey şimdi dümdüzdü.

Kendimi sersem, sıkıcı, yetersiz, kalın kafalı, parıltısız, kansız, cansız, donuk ve gayet mıymıntı hissediyordum.

Herhangi bir şeyi doğru dürüst yapabileceğime inanmıyordum.

Kafam iyice yavaşlamış, hiçbir işe yaramayan bir makineye dönüşmüştü sanki.

Zavallı, acınacak ölçüde karmakarışık, girift gri hücreler yığını ancak kendime sürekli eziyet çektirmeme, hiç durmadan ne kadar yetersiz, değersiz, karaktersiz olduğumu yinelememe, durumumun tümüyle, çaresizce umutsuz olduğunu bir an olsun unutmamama yetecek kadar çalışıyordu.

Yaşama böyle devam etmenin ne anlamı olabilir?

Bu soruyu hep soruyordum kendime.

Çevremdekiler, "Bu geçici bir dönem, geçecek, nasıl olsa iyileşeçeksin" diyorlardı ama benim neler çektiğimi bilmiyorlardı tabii, yalnızca bildiklerini sanıyorlardı.

Kendime üst üste soruyordum, eğer duygularım yok olduysa, eğer hareket edemiyorsam, düşünemiyorsam, hiçbir şeye aldırmıyorsam, yaşamanın en ufak bir sebebi olabilir mi?

Kafamın ölüm takıntısı hayretengizdi.

Her an ölümü ya da ölümü çağrıştıran şeyleri düşünüyordum Her yerde ölümü görüyordum.

Kafamın gözüyle kefenler, çene bağları, ölü torbaları görüyordum.

Her şey bana her şeyin ölü mahzeninde son bulacağını hatırlatıyordu.

Geçmişimi düşündüğümde hep en karanlık şeyler geliyordu aklıma; bir kötü anıdan daha kötü bir anıya atlayıp duruyordu belleğim.

Uğradığım her durak bir öncekinden daha kasvetliydi.

Yapmam gereken en sıradan işler bile büyük çaba istiyordu.

Saçını yıkamak saatler sürüyor, ardından saatlerce bitkin yatıyordum; buz kalıplarını suyla doldurmak yeteneklerimi kesinlikle aşıyordu, kimi kez gündüz giydiğim giysilerle yatıyordum yatağa çünkü üstümdekileri çıkaramayacak kadar yorgun hissediyordum kendimi.

…

Üstüme kilit vurulması, bildiğim çevreden uzak kalmak, grup terapisi toplantılarına katılmak zorunda kalmak, psikiyatrı koğuşlarının insanın onurunu kıran, mahremiyetini silip atan havasına katlanmak düşüncesi beni dehşete düşürüyordu.

…

Gene o günlere dönersek, hiçbir şey işe yaramıyor gibiydi.

Çok iyi bir tıbbi tedavi yöntemi uygulandığı halde ben yalnızca ölüp kurtulmayı istiyordum.

…

Derin melankoli gece gündüz demeden, hiç durulmadan süren, sanki kalp tarafından damarlara pompalanan bir ızdırap düzeni.

Öylesine acımasız, dinmek bilmeyen biracı ki minicik bir umut penceresi bile açtırmıyor; kasvet dolu, tatsız bir yaşamdan başka seçenek sunmuyor; uykusuz, harap geceler boyu kafanıza üşüşen düşüncelere, üstünüze yığılan umutsuzluğa en ufak bir çare tanımıyor.

…

Annem de harikaydı.

En uzun, en kötü depresyonlarım boyunca bana sayısız yemek pişirdi, çamaşırlarımı yıkamama yardım etti, ilaç ve doktor faturalarımı ödememe yardım etti.

Sinirli hallerime, en sıkıcı, kasvetli hallerime katlandı, arabasıyla beni doktora, eczanelere, alışverişlere götürdü.

Yolunu şaşıran yavrusunu tatlılıkla ensesinden tutup geri getiren **"bir ana kedi gibi, koskocaman açtığı anacıl gözlerini üstümden ayırmadı, yolumu çok şaşırdığımda beni güven, yiyecek ve koruma bulacağım coğrafi ve duygusal bölgelere geri çekti.**

Onun müthiş gücü yavaş yavaş benim boşalmış iliklerime doldu.

…

Annem olmasaydı hayatta kalamazdım.

Yapacağım bir konuşmayı ya da dersi hazırlayıp, kürsüye çıkıp kafamın korkunç gürültüsü ve karışıklığı yüzünden dediklerimin herhangi bir anlam taşıyıp taşımadığını bilmeden konuştuğum çok olmuştur.

O gibi durumlarda ayakta kalmamı sağlayan tek şey, yıllar önce annemin içime saldığı bir inançtı: Bizi insan yapan üstünlüğümüz irademiz, cesaretimiz ve sorumluluk duygumuzdur.

Yaşamımı sarsan her korkunç fırtınaya annemin bana sağladığı -sevgisiyle, inandığı ve inandırdığı değerlerle- güçlü, destekleyici, yüceltici rüzgârlar sayesinde karşı koyabildim.

Hayatın bize sunduklarının karmaşıklığı öylesine geniş, öylesine anlayış ötesidir ki.

Sanki babam bana, huy olarak, son derece vahşi, karanlık, adam edilmesi imkânsız bir at vermişti.

Annem ise o atı yumuşatmayı, sevgi ve disiplin ile adam etmeyi öğretti.

Bildiği ve bana öğrettiği bir şey daha vardı: Bir hayvanla baş etmenin en iyi yolu onu güneşe doğru döndürmektir.

Hem mani hem de depresyon dönemlerimin şiddet içeren yanları vardı.

Şiddetten söz etmek kolay değildir, özellikle kadınsanız.

Çılgınca denetimden çıkmak -fiziksel saldırıda bulunmak, avazın çıktığı kadar deli deli haykırmak, amaçsız ve sınırsız bir koşu tutturmak, hareket halindeki bir otomobilden kendini atmaya kalkmak- çevrenizdekileri çok korkuttuğu gibi kendinizi de dehşet içinde bırakır.

Gözü kör mani krizlerim sırasında bu dediklerimin hepsini, şu ya da bu zamanda, kimi kez defalarca yaptım, bu gibi davranışları denetlemenin, anlamanın, daha da beteri başkalarına açıklamanın ne kadar zor, ne kadar acı verici olduğunu çok iyi biliyorum.

Nöbet biçiminde beliren kimi krizlerimde -kapkara, taşkın mani dönemlerimde- çok sevdiğim eşyalarımı parçaladığım, en sevdiğim insanların üstüne üstüne giderek onları da delirttiğim olmuştur.

Kriz geçtikten sonra utancımdan nerelere saklanacağımı bilemem.

Fiziksel şiddet ve zor kullanımına maruz kaldım; tekme tokat yerlere fırlatıldım, iki elim arkamda kelepçelenerek yüzüstü yere yatırıldım ve istemememe karşın yüksek dozda ilaç verilerek yatıştırıldım.

Böylesi etkisizleştirme yöntemlerini gerektirecek biçimde davrandıktan sonra nasıl toparlanabildiğimi bilemiyorum; dost ve sevgililerimle olan ilişkilerim de böyle karanlık, kıyıcı ve zararlı bir enerjinin yarattığı aşırı yıpranmaya nasıl dayandılar onu da anlamıyorum.

Bu tür aşırı şiddet olaylarını izleyen günler, aynı intihar teşebbüsü sonrası yaşanan günler gibi olayla ilintili herkeste çok derin yaralar açar.

Manik-depresyon hem öldüren hem de hayat veren bir hastalık.
Ateş, doğası icabı, hem yaratır hem yok eder.

Dylan Thomas şöyle yazmış:

"Yeşil ışıktan çiçeği üreten güç
Benim yeşil çağımı sürdürüyor
Ağacın köklerini uçurandır
Beni de yok eden."

Garip, itici bir güçtür mani, harab eder, kanı ateşe verir.

Neyse ki insanın kanında ateş olması, kimi kez akademik tıp dünyasında yararlı olabiliyor, özellikle üniversitede sürekli bir göreve getirilmek isteyenler için.

Sh:113-126

.

Kaynak: Kay Redfield Jamison, Durulmayan Bir Kafa, Bir Delilik ve Duygu durumları Güncesi, İngilizce aslından çeviren: Pınar Kür

HİKMETLER

Birisi, bir dostunun kapısına gelip kapıyı çaldı. Dostu:

“Kapıyı çalan kim?” deyince.

“Benim” diye cevap verdi. Dostu:

“Git, şimdi zamanı değil. Böyle bir sofra, ham kişinin makamı olamaz.

Hamı, ayrılık ateşinden başka ne pişirebilir, nifaktan ne kurtarabilir? “ dedi .

Adamcağız gitti, tam bir yıl dostunun ayrılığıyla yanıp yakıldı.

Yanıp pişerek tekrar döndü, geldi.

Dostunun evinin etrafında dolaşmaya başladı.

Kapıya varıp ağzından edepten dışarı bir söz çıkmasın diye yüzlerce korku ile edepli edepli halkayı çaldı.

Sevgilisi:

“Kim o?” deyince

“Gönlümü alan sevgili sensin” diye cevap verdi.

Sevgili:

“ Mademki bensin, ey ben, gel içeri gir!

-Ev dar, iki kişi sığmıyor, dedi.

İğneye geçirilecek iplik iki ayrı iplik olursa geçmez.

Mademki birsin, bu iğneden geç!

İpliğin iğne ile münasebeti vardır, geçer.

Fakat deve, iğne yordamından geçmez ki.

Devenin vücudu riyazat ve ibadet maksadından başka bir şeyle incelir mi?

Bu işe Tanrı eli kudreti gerektir.

Çünkü Tanrı, her hayali, bir iradesiyle var eder.

Kaynak: MESNEVÎ-İ ŞERİF Tercümesi, Çeviren: Veled Çelebi (İzbudak), Cilt I,3056-3068

"Çok dua ettim, çok niyazda bulundum.

O kadar ki, bütün vücudum, dua kesildi.

Bu sebeple yüzümü gören benden dua istiyor."

Kaynak: Mevlânâ Celâleddîn, DİVÂN-I KEBÎR, Hazırlayan: Şefik CAN, Ötüken, 2000, İstanbul, (c. II, 903)

Allah sana yücelik külahını bahşetti

Artık ne diye başkasına kalbini bağlarsın.

Nasır-ı Hüsrev- Saadetname

O padişahlar, saf olup o ünlü imama uydular.

Tekbir getirince kurbanlık koç gibi âlemden çıktılar.

Ulu tekbirin mânası şudur:

Yarabbi, huzurunda kurbanız.

Koyun keserken " Allahu ekber-Tanrı uludur" dersin ya o geberesi nefsi keserken de bu söz söylenir.

*Allahu ekber de de o şom nefsin başını kes… kes de can, mahvolmaktan kurtulsun.

Kaynak: MESNEVÎ-İ ŞERİF Tercümesi, Çeviren: Veled Çelebi (İzbudak), Cilt III, 2142-2144

Hangi tohum yere atıldı, ekildi de tekrar bitmedi, topraktan baş kaldırmadı

Niçin insan tohumu hakkında yanlış bir zanna düşersin"

Kaynak: Mevlânâ Celâleddîn, DİVÂN-I KEBÎR, Hazırlıyan : Şefik CAN, Ötüken, 2000, İstanbul (c. II, 911)

Bir adam, sakalla, taşakla erkek olsaydı keçinin de sakalı var, tüyü var.O da adam olurdu.

Halbuki o keçi, kötü bir kılavuz olur, kendisine uyanları ancak kasaba çeker, götürür.

Sakalını tara, ben ileri gelen biriyim demek ister.

Doğru ileri gelensin ama ölüme ve hüzne!

Kendine gel de sakaldan vazgeç, kendine bir yol tut, bu benliği, bu teşvişi bırak.

Bu suretle de aşıklar için gülsuyu kesil, gül bahçesine kılavuz ol, öne düş.

Kaynak: MESNEVÎ-İ ŞERİF Tercümesi, Çeviren: Veled Çelebi (İzbudak), Cilt V, 3345-3349

Ben, Rabbimi kalb gözümle gördüm ve sordum:

"Kimsin sen?" Cevap verdi:

"Sen."

Hallac (1931), Divan, Kıta' no. 10

Wenn İslam Ergebung in Gottes Willen heißt

İn Islam leben und sterben wir alle.

****

İslam, Tanrı'nın iradesine teslim olmaksa eğer,

Hepimiz, İslam'da yaşıyor ve ölüyoruz o halde.

Goethe'nin Doğu-Batı Divan'ından

Sen benim göğümsün,

ben senin toprağın

Içime ne yerleştirdiğini

yalnız sen bilirsin!

Sühreverdi , Avarif

Şeriat resmi yasaklamıştır, çünkü

Senin güzelliğini resmetmek imkansızdır

Molla Câmi (1962), Divan-ı Kamil, s. 165, no. 345.

SAĞLIK, SU VE TUZ

Hasan Köse
19.11.2016

Türkiye'de herhangi bir lokantada yemek yediğiniz sırada garsondan bir bardak "su" isteseniz, kastınızın ne olduğunu anlamazsa ve eğer Türkçe'yle sorunu yoksa, önce duyma bozukluğuna bakılır. Eğer sorun yoksa da akli melekeleri sorgulanır. Kast edilen hem doğal hem de örfi olarak içme suyudur. İçme suyu yerine damıtılmış "saf su" getirirse ya kast ya bir yanlışlık vardır. Aynı denklemin bir hastanede yaşandığını farzedelim. Hastanede kullanılan suyu damıtıyor ve tüm elementlerinden arındırarak içme suyu olarak kullanıyor. Böyle bir hastanede iki-üç ay yatan bir hastada, sudan alması gereken maddelerin eksikliğine bağlı sorunlar ortaya çıkmaya başlayacaktır. Bu bir etik sorunu olmanın ötesinde, kriminal bir suçla ilişkilendirilebilir. Hastane bu yolla hastaları kendine bağımlı hale getiriyor olabilir.

Bir kimya laboratuvarında deney yapan bilim insanı asistanından "su" istiyorsa asistan, talep edilen suyun ne için istendiğini bilmiyorsa sorması gerekir. Su istenen garson "sudan" kastın ne olduğunu anlamazsa ve sorarsa, asistan anlamadığı halde sormazsa arıza aranır. Çünkü deneyi yapan şahıs susamışsa ve içmek üzere "su" istiyorsa ona verilecek "su" yerin derinliklerinden gelen ve yolculuğu sırasında geçtiği yerlerdeki yaşam için gerekli maddeleri eriyik halde belli oranlarda yeryüzüne taşıyan sıvı iken, deney içinse muhteviyatından arındırılmış saf su (H_2O_1) verilmesi gerekir.

Denklem tuzda da aynen su meselesinde olduğu gibidir. Tuz ve saf tuz!

Tuz tabiatta denizlerde eriyik olarak, okyanus yataklarında katı olarak bulunur. Muhteviyatında toprakta ve havada bulunan 84 element vardır. "Saf tuz" sodyum ve klorür haricinde 82 elementten arındırılmış bileşiktir. Söz konusu bileşiğe hatıra mebni bir de (iyot) eklenerek yemeklerde kullanılmak üzere satılmaktadır. Üzerinde de "tuz" yazmaktadır. Oysa ya "saf tuz" ya da eksi 82 element tuz yazarak satmaları gerekir. Daha da öte kimya sanayisi için muhteviyatından arındırılarak üretilmiş "saf tuzun" gıda olarak satılmasının engellenmesi gerekir. Bu, şeker tatlandırıcının şeker olarak satılmasından daha ahlaksız bir ticarettir.

Yasalar su, tuz, gıda veya eşyada insan sağlığını tehlikeye düşürecek maddeler bulunması durumunda yasaklar. Eşyada eksik muhteviyatı tamamlama yükümlülüğü getirirken tuz ve gıdada bunu yapmamaktadır. Ya da yetersiz kalmaktadır. Bu manada şehir sularımız hem muhteviyat hem de arındırma olarak olabilecek en iyi noktalara yakındır. Saf tuz yaygın olarak "tuz" yerine kullanılmakta ve olması gerekenin kırkta biri oranında iken, Umumi Hıfzıssıhha Kanunu bu eksikliği görmemektedir.

Konu, muhteviyatının kahir ekseriyeti eksik GDO'lu, kimyasal ilaçlı veya hormonlu bitkinin, sırf şekli benzerliğiyle aynı isimle satılmasında da aynıdır ve bu farklılıkların canlı doğasında tahribatı ile ilgili birçok çalışma vardır. Ancak özellikle yaşamın kaynağı ve asgari varoluş zemini "su ve tuzun" yeri daha hayatidir. Susuzluğun vücutta aynen kuraklığın tabiatta yarattığı çölleşme gibi etkisi bilinmektedir. Tuzun kanda dolaşması gereken muhteviyatı olmayınca, hücre sıvısı ile vücut sıvısı yoğunluk farkının ozmik imkânı oluşmamaktadır.

Böylece hücreler hem beyinden gelen mesajların zarfı sudan hem de, sıvının taşıdığı elementlerden mahrum kalmaktadır.

Beyinle iletişimi kesilen ve yeterli oksijen ve diğer elementlerden mahrum olan hücreler, -oksijenin az olduğu yerde mantar büyümesi gibi- özünde taşıdığı genetik rahatsızlıkları, olumsuz çevre koşullarının ve kişi psikolojisinin de etkisiyle, olması gerekenin dışında bir yapılanmaya sevk olmaktadır.

Modern tıp bu noktada hastalık tanısını koymakta, bünyeyi korumak için de doğal işleyişi sağlamak ve desteklemek yerine, olumsuz yapılanmaları yok etmek için cerrahi müdahale etmekte ve ardından da tüm bünyeyi korumasız bırakacak bir savaş başlatmaktadır.

Su, tuz, tabi kür ve yöntemlerin koruyucu hekimlik kapsamında bir standardizasyona ulaştırılması ve radikal tıbbi çözümlerden önce, sırasında ve sonrasında uygulanmak üzere bir standardizasyona kavuşturularak yasal çerçevesinin oluşturulması zorunludur.

http://www.milatgazetesi.com/saglik-su-ve-tuz-makale-98674

SEVMEK Mİ SEVİLMEK Mİ?

Bu sorunun iki cevabını bulmamız mümkündür.

Birinci cevap

Ramazan... Cuma günü... Cuma vakti... Cami... Cemaat tek tük camiye girmekte. İmam kürsüde... Girenlerin arasında... O... Hızır... Hızır aleyhisselâm da genç ihtiyar arasında onlardan biri gibi gidiyor bir köşeye oturuyor. Kürsüde imam sohbete başlıyor... Hızır'ın yanına bir adam gelip oturuyor. Cami yavaş yavaş dolmakta...

Adam, bir müddet sonra uyuklar bir vaziyette sallanıyor, ha uyudu ha uyuyacak. Hızır aleyhisselâm adamı dürtüklüyor:

– Uyuyacaksın, der. Adam:

–Beni rahat bırak.

Hızır aleyhisselâm ses etmez, ancak ezan okundu okunacak, adam ha uyudu ha uyuyacak, bir daha dürtükleyerek:

– Uyuyacaksın dedim, der. Adam:

– Ben de sana uyumam, beni rahat bırak dedim. Rahat bırak beni. Rahat bırak yoksa, Hızır olduğunu söylerim. Buradan çıkamazsın. Bu kalabalık sakalında bir tel bırakmaz.

Hızır aleyhisselâm susar ve gözlerine kapar, boynunu büker Allah'a yönelerek:

– Ya Rabbim! Bu nasıl iştir. Bu kulun benim kim olduğumu bildi. Bu kişi bende bulunan listede ismi yok.

Cevap gelir:

– Sana verilen listede beni sevenlerin isimleri var. O ise benim sevdiklerimden...

**

İkinci Cevap

Fuzuliye sormuşlar: **" Sevmek mi daha güzeldir, sevilmek mi? "**

"Sevmek! " demiş.... " Çünkü sevildiğinden hiçbir zaman emin olamazsın! "

Not: Birinci cevabı tercih ediyoruz.

EFENDİM ÖMRÜNÜZ MÜZDÂD OLSUN

Muhterem zevât–ı Kirâmın konuşmalarında aşağıdakine benzer kelamlara tesadüf ederiz.

"Azîzim, muhterem, kardeşim;
Allah'ın selâmı zât-ı âlînize ve âl ü ehibbânızın üzerine olsun.
Dâimen ve ebedâ, sâ'yiniz meşkûr, her umûrunuz hayr ve ömrünüz müzdâd olsun efendim."

Müzdâd: Çoğaltılmış. Ziyâdeleştirilmiş.

Allah Teâlâ tarafından kaderin tayin edilmiş, ömürde uzalma ve kısalma olmayacağı haberi kesindir. Ancak bu bilgiye rağmen insanların birbirleri için olan bu temenilerinin hikmeti nedir?

Bir insanın beşerî ömrünün uzun olması ve faydası, dünyada bulundukları dönemde Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ile olacak manevî görüşmelerinin fazlalığına neden olmaktır. Dünyada olan bu görüşmeler, insanların vefatlarından sonra çok zordur. Çünkü ruhlar âlemindeki görüşmelerde bazen talihsizlikler bulunabilir. [Hallac–ı Mansur'un 300 yıl Huzuru Nebiye çıkamadığı rivayetini misal verebiliriz.]

Güzel bir zâtın ömrünün ziyadeleşmesi için olan dileğimiz, dünyada şartlarıyla zor gibi görünüyor. Belki dileğimiz nedeniyle o kişinin tasarrufu maneviyesinin artmasına neden olur, Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellemin manevi planda devamına yardımcı oluruz.

Maneviyat gülzârında ruhların gıdalanması ve huzur bulmak Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem iledir. Büyüklerimizden duyduğumuz haberlere göre nice şaşalı şeyhler öldükten sonra Efendimiz salla'llâhu aleyhi ve sellemin sohbet halkasından geride saflarda kalmışlardır. Dünyada bu nimetten mahrum olunmazken manevî boyutta olan bu yoksunluk gerçekten bir noksanlık mıdır? Buna hayır diyebiliriz. Ancak bir mahrumiyetin olduğu kesindir.

Dünya, ahiretin tarlasıdır; bu nedenle uzun ömürlü olmayı hepimiz hakkında dilemeliyiz. Çünkü dünyada aşkın insanlarla görüşmek ve mukarreblere ulaşmak cennetten daha kolay olmaktadır.Hızırın bilmediği defterdeki ricali gayb erenlerini dünyada kolay bulabiliriz. Fakat Has odanın müdavimlerini cennette görmek kolay değildir.

Dünyada kör olan ahirette de kördür.

Bu meyanda İblisin izinli olması ve dünya hayatının devamını talep etmesi Allah Teâlâ ile arasındaki bağın ikamesi içindir.

Hulasa Allah Teâlâ dünyanın felaketi için çalışanları sevmediği gibi şeytan dahi sevmemektedir. Armageddon savaşını çıkarmaya çalışan insanların çok kötü olduklarını korunmamız gerektiğini bilmemiz gerekmektedir. Beşeri bitiş bir cihetle tekrarlama ihtimalinden uzak kalmakta ve dönüşü olmayan bir yola girmektir.

İhramcızâde İsmail Hakkı

İSLAM'DA AŞURE ORUCU - YAHUDİLER'DE HZ. SÜLEYMAN MABEDİ'NİN YIKILIŞININ YASI ORUCU

06 Ocak 2010
Denis OJALVO Köşe Yazısı

Kütüphanemde bulunan 1989 tarihli Encyclopedia Britannica'nın 15. baskısının birinci cildinin 628. sayfasındaki ASHURA (Aşure) maddesinde bu orucun, Miladi 622 yılında Hz. Muhammed tarafından Hicret'in hemen ertesinde, gün batımından ertesi gün batımına kadar sürecek şekilde ve Yahudilerin kefaret günü olan Yom Kipur temel alınarak ihdas edildiği kaydedilmiş.

Aşure Orucu konusunu işleyen muhtelif hadislerden, örneğin Sahih Buhari KİTÂBÜ`L-HAC Aşûre orucu başlığı altında

(http://hadis.ihya.org/buhari/hadisler.php?t2=ara&ara=oru%E7&yer=hadis)

şu bilgiler var:

Fasıl: KİTÂBÜ`S-SAVM, Konu: Aşûre orucu, Ravi: Abdullâh b. Abbâs Başlık:

ÂŞÛRÂ VE RAMAZAN ORUÇLARINA DÂİR HAZRET-İ ÂİŞE VE İBN-İ ABBÂS HADÎSLERİ

Hadis No: 945'teki kayda göre "Şöyle haber verdiği rivâyet edilmiştir: **Nebî salla`llahu aleyhi ve sellem Medîne`ye hicret buyurduğunda, Yehûdîlerin Âşûrâ günü oruç tuttuklarını gördü de 'Bu ne orucudur?' diye sordu. Cevâben, 'Bu gün, sâlih bir gündür; bu gün Allah Azze ve Cell`in Benî İsrâil`e, düşmanları (Fir`avn`in) şerrinden necat verdiği bir gündür. Mûsâ (aleyhi`s-selâm, bu lûtfu Bârî`ye şükren) oruç tutmuştur. (Biz de tutarız)' dediler. Resûlullah, 'Biz, Mûsâ (sünnetini ihyâ) ya sizden daha ziyâde haklıyız'**, buyurdu da (Mekke`deki gibi) o oruç tuttu ve (Ashâb`a) da tutmalarını emreyledi."

Tarih, Hicret'ten hemen sonra 10 Muharrem'di. Dolayısıyla bu oruca, Arapça "Onuncu" anlamına gelen **Aşure** adı verildi.

Konu ilgimi çekince biraz daha araştırmaya karar verdim. Ulaştığım birinci ilginç bulgu, geçtiğimiz 27 Aralık 2009 Pazar gününün, hem Aşure'ye yani Hicri 10 Muharrem 1431'e hem de Yahudilerin **Asara be Tevet orucu**'na yani Tevet ayının 10. günü tutulan oruca denk gelmesi oldu. (10 Tevet 5770)

Bu oruç Kudüs'teki Hz. Süleyman Mabedi'ni yıkıp M.Ö. 586 yılında Yahudileri Babil'e sürgüne gönderecek olan Babil Kralı Nabukadnezzar'ın Kudüs'ü muhasara altına aldığı günün yasını anmak için tutuluyor. Oruçlar arasındaki isim benzerliğindeki (Onuncu gün) bu tesadüf beni heyecanlandırınca konuyu biraz daha kurcaladım ve **Medine Yahudilerinin Miladi 622 yılının 10 Muharrem günü Firavun'dan kurtuluşlarının orucunu değil, ama Hz. Süleyman Mabedi'nin birinci (MÖ 586) ve ikinci (MS 70) yıkılışlarının orucunu tuttuklarını müşahede ettim.**

Hz. Süleyman Mabedi ilk defa Babil kralı Nabukadnezzar tarafından yıktırılmış ve Yahudilerin ileri gelenleriyle ahalinin büyük bir kısmı Babil'e sürgün edilmişti.

Hz. Süleyman Mabedi'ni ikinci defa yıktırıp Yahudileri İsrail topraklarından süren ise sonradan Roma İmparatoru olacak olan Titus'tur. Titus'un bu zaferi ölümünden sonra Roma'da adıyla anılan bir zafer takının inşasıyla tarihe kaydedilecekti. Titus Takı'nın

üzerindeki Yedi Kollu Şamdan kabartması o günlerden günümüze ulaşan ibret verici bir belge niteliğinde.

Şimdi, bu sonuca nasıl vardığımı sizlerle paylaşayım:

Önce, Hicri Takvim'i Miladi Takvim'e çevirme motorunun bulunduğu

http://www.oriold.uzh.ch/static/hegira.html

sitesinde İslami takvim penceresine **10 Muharrem 0001** tarihini girdim ve Miladi tarih **25 Temmuz 622** Pazar gününe ulaştım. Sonra, bulduğum **25 Temmuz 622** tarihini

http://www.hebrewcalendar.net/htdocs/main.en.html

sitesindeki Miladi takvim/ İbrani takvim, çevirme motoruna girip sorguladığımda karşıma çıkan İbrani tarihi **9 Av 4382** oldu! Bu tarih yani **Teş'a Be Av**yukarıda izah edildiği gibi Yahudilerin Kudüs'teki **Hz. Süleyman** Mabedi'nin **birinci (MÖ 587)** ve **ikinci** kere **(MS 70) yıkılış**larının **yas ve oruç günü**ne denk geliyor.

Anlaşılan, Medine Yahudileri, "Hz. Süleyman Mabedi'in yıkılışının yasını" tutuyoruz demektense "Tanrı'nın İsrailoğullarını Firavun'un şerrinden kurtarışının orucunu tutuyoruz" demeyi --yeğlemişler!

Hicret'in Sefer ayında (Muharrem'i takip eden ay) başladığını zikreden kaynaklar temel alındığı takdirde, Hz. Muhammed'in 10 Muharrem günü oruç tutan Yahudileri, Hicret'in birinci değil ikinci yılında görmüş olduğu sonucuna varmak gerekiyor.

Aynı takvim motorlarına önce 10 Muharrem 0002 ve karşılığı olan 14 Temmuz 623 tarihleri yazıldığında bulunan tarih bu sefer İbrani 8 Av 4383 oluyor (yani sadece bir gün fark ediyor).

Nihayet, 622 yılındaki 10 Muharrem (birinci ay) tarihinin Yahudilerin Kefaret günü olan Yom Kipur tarihine denk düştüğünü ifade eden kaynaklar, bu tespitlerini gözden geçirmek durumundadır. Zira, aynı takvim motorları İbrani 10 Tişri 4382 girildiğinde 4 Ekim 621 tarihini gösteriyor ki, bu tarih Hicret'ten evveldir 10 Tişri 4383 girildiği zaman ise karşılık gelen tarih 11 Rebiülevvel (üçüncü ay) 0001 oluyor.

Ramazan orucunun ihdasından sonra 10 Muharrem Aşure orucunu tutmak farz olmaktan çıkarıldı (Fasıl: KİTÂBÜ`L-HAC, Konu: Aşûre orucu Ravi: Ümmü`l-mü`minîn Âişe Başlık: RAMAZAN ORUCU FARZ KILINMAZDAN EVVEL MÜSLÜMANLARIN ÂŞÛRÂ GÜNÜ ORUÇ TUTTUKLARI VE KÂ`BE`YE KİSVE GEÇİRDİKLERİNE DÂİR HAZRET-İ ÂİŞE`NİN BİR HADÎSİ Hadis No: 788)

Bu Hadis'te "Âişe-i Sıddîka demiştir ki: Müslümanlar Ramazan farz kılınmazdan evvel Âşûrâ (Muharrem`in onuncu) günü oruç tutarlardı. Ve o günü Kâ`be`ye (yeni) örtü örterlerdi. Cenâb-ı Hak Ramazan orucunu farz kılınca Resûlullâh salla`llahu aleyhi ve sellem: **'Âşûrâ orucunu tutmak isteyen onu yine tutsun, tutmak istemeyen de tutmasın'** buyurdu" yazıyor.

Hicri 10 Muharrem 61 (10 Ekim 680) aynı zamanda, Hz. Muhammed'in torunu Hz. Hüseyin'in Emevi halifesi 1.Yezid tarafından katledildiği gün olup Alevi ve Şiiler tarafından Aşure günü olarak yad edilmektedir.

Erişim:

http://www.salom.com.tr/haber-73831-
Islamda_asure_orucu__yahudilerde_hz_suleyman_mabedinin_yikilisinin_yasi_orucu.html

ZENGİNLİĞİN UNUTTUĞUMUZ YÖNÜ

Zenginliğin mal olan tarafına bakmakta hepimiz mahiriz. Ancak zenginliğin bir boyutu olan ilim -günümüz dünyasında daha geçerli- göz ardı ettiğimiz bir konudur. İlim ehlinin yetiştiği dönem, geçirdiği evreler ve kavuşacağı büyük nimetler/zenginliği getirirken birçok sorumluluğu da getirmektedir. İlim ehl-inin cennete girerken zenginler gibi biraz zorlanacağını düşünüyoruz. Ancak hesap meydanında bekleme süresi fazla olması karşılığında kavuşacakları nimetlere gıpta ile bakacağımız kesindir. Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem buyurdu ki:

"Kıyamet gününde âlimlerin mürekkebi ile şehitlerin kanı tartılır, âlimlerin mürekkebi şehitlerin kanından ağır gelir."

(Suyûti, el Câmiu's Sağir, nr 10026; İbn Abdilberr, Câmiu Beyâni'l- İlm, nr. 139)

Aşağıdaki yazılar konuya açıklık getirsin diye ilave edilmiştir. İhramcızâde İsmail Hakkı

Birinci yazı

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem şöyle buyuruyor:

"İki haris doymaz. Biri ilmin harisi diğeri de malın harisidir."

[Hâkim, el-Müstedrek, 1/169; Taberânî, el-Mucemü'l-Kebîr, nr. 103iflfc Dârimî, es-Sünen, 1/108.]

"Fakir müminlerin zengin müminlerden kırk yıl önce cennete girecekler." (bk. Mecmau'z-zevaid, 8/105).

"Fakirler, cennete zenginlerden beş yüz sene önce girerler."(Tirmizi, Zühd 37.)

"Muhâcirin fakirleri, onların zenginlerinden cennete beş yüz sene önce girerler."(1)

Başka bir rivâyette de kırk yıl önce girecekleri ifade edilmektedir.(2) İki hadiste geçen farklı rakamlar üzerine değişik yorumlar yapılmıştır. Örneğin, bu iki hadis arasındaki rakam farkı, bunların tahdit değil, çokluk ifade etmek maksadıyla kullanılmış olduğu yorumu yapılmış ve bu şekilde araları te'lif edilmiştir.(3) Yani buradaki rakamlar kesretten kinâye olarak düşünülmelidir. Muhteva yorumlarında da farklı görüşler söz konusudur.

Hadislerde temel nitelik olarak, sabreden fakirlerle, varlıklı olmanın gereğini yerine getiren dürüst ve şükreden zenginlerin öne geçirildiğini görürüz. Buna göre "her fakirin her zenginden daha önce cennete gireceği" gibi bir genel hükme varılması söz konusu olamaz. Cennete en son girecek nice fakir bulunduğu gibi, cennete ilk girecek olan nice zengin de vardır. Çünkü Peygamberimizin (asm) doğru ve güvenilir tüccarın peygamberler, sıddîkler ve

şehitlerle birlikte haşrolunacağına dâir hadisini(4) ve benzer rivâyetleri de hatırdan çıkarmamak gerekir. Dolayısıyla fakirliğin övüldüğü şeklinde bir mana anlaşılmamalıdır.(5)

İbn Hazm (ö.456/1064) muhâcir fakirlerinin cennete zenginlerden önce girmelerinin sebebini fakir olmalarına değil de, amellerinin daha fazla oluşuna bağlamaktadır. (6) Mal ve servete sahip olmayan fakirlerin, hesap verecekleri dünyalıkları olmadığı için cennete zenginlerden önce girecekleri konusunda yorum yapanlar da vardır.

İbn Teymiyye (ö.728/1328) fakirlerin önce cennete girmelerini şöyle izâh eder:

"Fakirler, cennete zenginlerden önce girecekler, çünkü onların hesap verecekleri malları, servetleri yoktur. Zenginler ise mallarının ve servetlerinin hesabını verecekler, nereden kazanıp nerede harcadıkları sorulacağından dolayı gecikirler. Ancak cennete girdikten sonra haseneleri daha fazla ise fakirlerden dereceleri daha üstün olur. Nitekim zengin nebîler, sıddîklar ve diğerleri haseneleri fazla olduğu için fakirleri geçeceklerdir." (7)

Dolayısıyla İbn Teymiyye, fakirlerin cennete önce girmelerinin sırf fakirliklerinden dolayı olmayıp hesaplarının az oluşundan, zenginlerin gecikmelerinin sebebini de zenginlikten dolayı olmayıp mal ve servetlerinin hesabını vermelerinden dolayı olduğunu ifade eder.(8)

İbn Kayyım el-Cevziyye (ö.751/1350) de benzer bir yorum yapmaktadır:

Hadis, her ne kadar fakirlerin zenginlerden önce cennete gireceklerine delâlet ediyorsa da, fakirlerin derece ve makamda zenginlerden üstün olduğuna delâlet etmez. Şükreden zengin ile adaletli hükümdar hesap vermek için cennete girmekte geç kalsa da cennete girince derecesi ve makamı daha yüksek olur.(9) Fakat cennete girdikten sonra bunların makamları önce cennete girmiş olan fakirlerin makamlarından daha yüksek de olabilir. Abdurrahman b. Avf'ın (ö.32/652) malının çokluğundan dolayı hesap vermesi için geciktirilmesi, sonra da Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem ve arkadaşlarına katılması, onun mertebesinin noksanlığını gerektirmediği gibi, İslâm dinini kabulde önde gelenlerden olmasına ve cennet ile müjdelenmişlerden olmasına mani değildir." (10)

Kaynaklar:

1- Tirmizî, Zühd, B. 37. Ayrıca bk., Ebû Dâvûd, İlim, B.13; İbn Mâce, Zühd, B. 6; Ahmed b. Hanbel, Müsned, II, 296,343.
2- Müslim, Zühd, H.No: 37; Tirmizî, Zühd, B. 37; Dârimî, Rikâk, B. 118.
3- Canan İbrahim, Kütüb-i Sitte Muhtasarı Tercüme ve Şerhi,VII, 445, Akçağ Yay., Ank., 1988. Âyete göre 500 senelik zaman dünya hesabına göre olup, bu süre âhirete göre yarım gündür. "Muhakkak ki Rabbinin nezdinde bir gün sizin saymakta olduklarınızdan bin yıl gibidir." ki, bu da dünya hesabıyla 500 sene, âhiret hesabıyla yarım gün olacağı ifade edilmektedir. Bk. Tirmizî, Zühd, B. 37. Âyet için bk., Hac, 22/47.

4- Tirmizî, Buyû, B. 4. Ayrıca bk., İbn Mâce, Ticârât, B. 1.
5- Nevevî, Riyâzü's-Sâlihîn, III, sh., 237, terc ve şerh., M. Yaşar Kandemir-İ. Lütfi Çakan-R. Küçük, Erkam Yay., İst., 1997.
6- Bk. İbn Teymiyye, Mecmû'u Fetâvâyı İbn Teymiyye, XI, 21, 69, 127-128, tertib: Abdurrahman Muhammed b. Kâsım, Mektebetü'l-Maârif, Ribâd, Mağrib, trs.
7- İbn Teymiyye, a.g.e., XI, 121.
8- İbn Kayyım el-Cevziyye, Sabredenler ve Şükredenler (Uddetü's-Sâbirîn ve Zehîratü'ş-Şâkirîn), sh., 182, 189, terc., Zeynelâbidîn Tatlıoğlu, İnsan Yay., İst., 1989.
9- İbn Kayyım el-Cevziyye, a.g.e., sh., 189.

(bk. Saffet Sancaklı, Fakirlik ve Zenginlikle İlgili Hadisler Üzerine Bir Deneme, C.Ü.İ.F.D., sayı: 5/1, Sivas, 2001.)

https://sorularlaislamiyet.com/fakirlerin-zenginlerden-once-cennete-girecegine-dair-hadisi-aciklar-misiniz

İkinci yazı

Şerafeddin Zeynelabidin-i Dağıstanî kuddise sırruhu'l-âlî buyurdular:

İmâm-ı Gazâlî Muhyiddîn el-Arabî'ye dedi ki:

—"Beni tanıyor musun?"
Muhyiddîn-i Arabî:

—"Evet tanıyorum dedi."
İmâm-ı Gazâlî buyurdu ki:

—"Sen beni nasıl ve ne vâsıta ile tanıdın?"
Muhyiddîn-i Arabî cevâben:

—"Evet zaman-ı tahsilimde biraz hicâp vâki oldu."
İmâm-ı Gazâlî dedi ki:

—"Sen ilmini kimlerden öğrendin ve kimlerden icâzet aldın?"
Muhyiddîn-i Arabî cevâben dedi ki

—"Ben şimdiye kadar 700 kimsenin meclis ve sohbetlerinde bulundum ve bunlardan ders aldım."
İmâm-ı Gazâlî hazretleri dedi ki:

—"DERS OKUDUĞUNUZ VE İCÂZET ALDIĞINIZ KİMSELERDEN 500 KİMSE EHLİYET SAHİBİ DEĞİL VE ONLARDAN TAHSÎL ETMENİZ LEHİNİZE DEĞİL, ALEYHİNİZEDİR. ONLARDAN TAHSÎL

ETMENİZ SANA CENÂB-I HAKK TEÂLÂ HAZRETLERİ'NİN PEK ÇOK ATÂYÂSINDAN MAHRUM KALMANIZA SEBEP OLMUŞTUR."

Oğlum dinle.

—"Men takemmele bi sohbeti'l muarrizine an rabbiküm, fekat nâdâ alâ nefsihî. Ennehû min men ehânehullâhe ve men yuhînullâhu, femâ lehu min mukrimîn… Cenâb-ı Hakk Teâlâ Hazretleri'nin hududundan tecâvüz eden ve Hakk yolundan sapan kimselerin sohbetleri ile kendini iyi bilen ve onlarla sohbet etmek güzel ve iyi olduğuna (hüsn-ü niyetli olan) îtikat eden kimse, kendi nefsine ilân etmiş ki (Ey nefs sen Cenâb-ı Hakk Teâlâ'nın zelîl ettiği kimseden oldun) diye ilân etmiş olur. Ve böyle olan kimse bu âyet-i kerîme'nin sırrına mazhar olur. » buyurdu. Bu âyet-i kerîme'yi okuduktan sonra 500 adet ulemânın isimlerini birer birer zikr ve tâdât buyurdu (saydı).

"İŞTE BU KİMSELERDEN İLİM TAHSÎL ETMEK, SENİN İÇİN ÇOK HİDÂYETTEN MAHRUM OLMANA SEBEP OLDU."

Erişim:

https://ismailhakkialtuntas.com/2011/12/01/imam-i-gazali-ve-muhyiddin-ibnul-arabi-kaddesellahu-sirrahumal-aziz-hazretlerinin-sirlari/

SEYYİD YÛSUF-İ HEMEDÂNÎ kuddise sırruhu'l-âlînin TASAVVUFA İLİŞKİN BİR RİSALESİ

Hzl: Prof. Dr. Mehmet KANAR

Türkler arasında tasavvufun yerleşmesinde başrolü üstlenenlerden Hoca Ahmed-i Yesevî (ölm. 1166) nin hocası, İranlı din bilgini Seyyid Yûsuf-i Hemedânî (ölm. 1140)'nin İstanbul Millet Kütüphanesi Ali Emirî Farsça Yazmalar 1028 numarada kayıtlı bulunan mecmuanın 13a-14b sayfaları arasındaki tasavvufta tarikat âdabına ilişkin Farsça risalesinin Türkçe çevirisidir.

Risalenin Türkçe Çevirisi

Bir pîrle sohbetten mahrum olan müridin her gün bu tayifenin sözlerinden sekiz varak okuması gerekir. Böyle yaptığı takdirde, bu sözler onun gönlünün yaşamasına sebep olur.

Buna göre bir mürid kendi takip edeceği yolu dört rükün üzerine bina etmelidir.

BİRİNCİ RÜKÜN

Nefis riyazetinde bulunmaktır. Bunu anlatmak çok zaman alır. Özeti şudur: Yemek, uyumak ve giyinmek şehvet ölçüsünde değil, ihtiyaç ölçüsünde olmalıdır. Bir gün boyunca sadece bir öğün yemek kâfi geliyorsa, iki öğün yememelidir. Bu ölçü yeterli geliyorsa, doyuncaya kadar da yememelidir. Açlık ise, çok önemli bir esastır. Bu esas doğrultusunda yolunu tayin etmeyen kişi genellikle yoldan çıkar ve helak olur. Çünkü nefis boyun eğmedikçe, Şeytan uzaklaştırılmadıkça, dünya düşüncesi gözden silinmeyip, şehvetler ölmedikçe, bu hedefe ulaşılamaz. Mürid uzun bir süre açlığı kendisi için bir prensip olarak kabul etmedikçe, elbette bu mânâlar gerçekleşemez.

Bir başka riyazet de uzlettir ve bunun birçok şartı vardır. Bu şartları bu küçük risalede saymak mümkün değildir. Halvet ve uzlet mübarek bir şeydir. Bunun neticelerinden biri, gönlün korunmuş olmasıdır. Gönlün korunması ve huzur içinde kalması ancak halvet ile mümkün olabilir.

Riyazetin bir başka şekli de az uyumaktır. Çünkü uyku ömrü zayi eder, bedeni gevşetir, ibadet sevincini alır götürür. İmam Gazzâlî (Allah rahmet eylesin) bu konuda der ki: "Kişi günde sekiz saatten çok uyumamalıdır." Böyle yapan bir kişi ömrünün üçte birini zayi etmiş olur. Aziz ömrün üçte birinin zayi edilmesine sık rastlanılır. Yemekte ve uykuda şartlara uyulursa, zararı daha az olur. Bu şartlar ise çok fazladır.

Bu şartların ilki; mürid ihtiyaç duyduğu zaman, aç iken, abdestli olarak ve kendi yakınlarıyla birlikte yemeğini yemelidir. Ağzına küçük lokma almalı ve kıtlıktan çıkmış gibi yememelidir. Allah'ı zikretmeden ağzına lokma koymamalı, mutlaka elini, ağzını yıkamalıdır.

Uykuya gelince; abdestli yatmalı, yattığı zaman da midesi dolu olmamalıdır. Yattığında, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemden ve sahabeden naklolunan tesirli duaları okumalı, salavat getirerek, zikrederek uykuya dalmalıdır. Uyandığı zaman da kalkmalı, önce Allah'ı zikretmeli, sonra abdest almalı, ardından namaz kılmalı ve gün ağarana kadar uyumamaya gayret etmelidir.

İKİNCİ RÜKÜN

Lokmanın ve hırkanın helal olmasıdır. Çünkü haram lokma ile gönül nuru hâsıl olamaz. Haram giysi ile ibadetin ne safâsı olur ne zevki çıkar. Şeyh Cüneyd (Allah onun sırrını mübarek eylesin) bu konuda "Yiyecek ve barınma safâsı ile bütün işler düzelir" der. Bunu söylemelerinin sebebi şudur: Hak yolunun müridi ve âhiret yolunun sâliki dünya ile ilgili meşguliyetlerden kurtulur, az bir mal ile yetinir. İnsan olmak kuşkusuz şu üç şeyle mümkündür: Hırka, lokma, mesken. Bunların üçü de temiz ve helal olunca, insanın bütün işleri iyi ve güzel olur. Haramdan, günaha girmekten kaçınmak ve bunlara karşı ihtiyatlı olmak vacip olduğu gibi. haram yiyenlerle, bozguncularla düşüp kalkmaktan da uzak durmak gerekir. Hatta doğru yolda ve senin yolunda olmayan kişilerle konuşmaktan da kaçınmalısın. Sâliki yoldan çıkaran en kötü şey, ehil olmayanlarla bir araya gelip konuşmaktır. Bunun mânâsı apaçık görülebilir ve kanıtlanmıştır da. **Din ve şeriat yolunda yürümeyen kişi günde bin keramet gösterse de, Şeytan'a uymuş demektir.** Sünnete aykırı olan bir şeye itikad eden kişi allâme-i cihan olsa da hayduttur.

ÜÇÜNCÜ RÜKÜN

Mücahededir. Mücahede. Şeytan, dünya ve kötülük emreden nefis gibi "bâtın" düşmanlarıyla savaşmak demektir. Şunu bil ki nefis, Şeytan ve dünya, din yolundan çevirmek için kulun "ihtiyar" ve "irâdet" yolu üzerine oturmuşlardır. Şeytan vesvese vererek günah işlemeye davet eder. Nefis hile yaparak günaha çağırır. Dünya, gözünde hoş görünerek seni kendine hizmet etmeye davet eder. Mücahede, senin "ihtiyar" ve "irâdet" mahallin olan gönül kapma oturarak murakebede bulunur. Gönlüne gelen "hatır" eğer günah ise. Bunu Şeytan'ın getirmiş olduğunu anlayarak onu uzaklaştırmaya çalışır. Uzaklaştırmak demek, "sıdk" ve "huzur" içinde Allah'ın dergâhına iltica etmek demektir. Kul yardım dileyerek Yüce Allah'ın dergâhını kendine siper ederek Şeytan'a karşı direnir. Böylece günah uzaklaştırılmış olur. Eğer gelen "hatır", nefsin rahatını hedefleyen, arzularını barındıran şehevânî bir "hatır" ise, yine Allah'ın dergâhına kaçarak, aç kalmak, geceleyin kalkıp ibadet etmek, hayırlı bir yolculuğa yürüyerek çıkmak ya da halkın içinde kendisine utanç, nefret ve eziklik getirecek bir şey yapmak suretiyle kendi nefsine ızdırap verir. Düşmanı bir kere zayıflatıp silahını elinden aldın mı, artık onunla savaşmak daha kolay olur.

Ariflerin sultanı Bâyezid-i Bistâmî (Allah onun sırrını mübarek eylesin)'ye **"Yüce Allah'ın bu yolda başına getirdiği en büyük bela neydi?"** diye sordular. **"Söylesem de dinleyecek takatiniz, yok"** dedi. **"En küçük bela neydi?"** diye sordular. **"Dinleyecek takatiniz yok."** dedi. **"Peki, kendi**

başına getirdiğin en büyük bela neydi?" diye sordular. **"Nefsimi itaat etmeye davet ettim; dinlemedi. Ben de bir yıl süreyle azığını kestim."** cevabını verdi. Büyük şeyhler **"Yüz yirmi dört bin peygamberi kendi nefsine şefaat etmeye çağırsan da, sen bir şeyler yapmadıkça, hiç yararı yoktur ve kabul edilmez. Nefsini aç ve çıplak bırakırsan, bütün istediklerin hasıl olur."** demişlerdir.

Neticede, şeriat yolunda yürümenin yolu yöntemi, Şeytanın hilâfına çok ibadet ve iyi kulluk etmektir. Ahiret yolunun aydınlık olması Şeytan'a muhalefetle mümkündür. "Kurb" makamına ulaşmak, Hakk'ın keremine nail olmak, O'nun sıfatlarının, O'nun zâtının hakikatlerini bilmek, "celal" ve "cemal"ini müşahede etmek, sırlarını, nurlarının tecellisini keşfetmek, bunların tümü nefse muhalefet etmekle, karşı koymakla mümkündür. Demek ki kısaca, dünya, âhiretin "hicâb"ı; Şeytan, şeriatın "hicâb"ı; insanın varlığı da hakikatin "hicâb"ıdır. Dünyayı terkederek, onun düşüncesini gönülden silerek mücahedede bulunulursa, âhiretin cemali mutlaka görünür. Nefsi dizginleyerek, onun isteklerine muhalefet edilerek mücadelede bulunulursa, Zülcelâl'in zâtını ve sıfatlarını müşahede etmek kesinlikle gerçekleşir. Şeytan'ın vesveselerinden kaçındıkları, kendilerini günah işlemekten, Allah'a karşı gelmekten uzak tutup arındıkları için din büyüklerine, âlimlere ve sâlih seleflerimize (Allah onların tümünden razı olsun) binlerce hakikat ve mânâ kapısı açılmıştır. Din "usûl" ve "furû"'unda insanlar onların keşifleri sayesinde bilgilenmişlerdir. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Bizim uğrumuzda cihad edenlere, şüphesiz yollarımızı gösteririz,." (Kur'ân, Ankebût, XXIX/69)

Aslında insanın gönlüne doğan "hâtır"ı dört çeşittir. Birincisi vesveseler, ikincisi nefsin göz boyaması, üçüncüsü dünya sevgisi, dördüncüsü Yüce Allah'ın emriyle meleğin ilhamıdır. Bu dört çeşit "hâtır"ı tanıyıp, aralarındaki farkı ayırdedebilmek ancak ve ancak gönül nuruyla mümkündür. Gönül nuru ise, sadece Allah'ı zikretmekle hasıl olur. Nitekim Yüce Allah şöyle buyurmuştur: "Onlar ki Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir." (Kur'ân, Hac, XXII/35)

DÖRDÜNCÜ RÜKÜN

Zikir hakkındadır. Şunu bil ki, ibadet, takva, riyazet ve mücahede gibi birçok yol olsa da, Hakk'ı zikretmedikçe hakikat yolu açılmaz. Hace Ali Dukak **"Zikir, velayetin bileziğidir"** demiştir. Hakkıyla zikre nail olanlara velayet verilmiş, zikirden azledilenler velayetten mahrum kılınmışlardır. Gerçek zikir gönülde olur. Gönül zikrine nail olan sâlikin, farzlardan, sünnetlerden sonra geriye kalan boş vakitlerinde zikirden başka hiçbir şeyle meşgul olmaması gerekir. Yüce Allah'ı birçok adıyla zikretmek mümkünse de, isimlerinin sultanı **"Allah"**tır. Bundan sonra Hakk'ın şu dört seçkin kelimesi gelir:

"Subhânallah". "Elhamdülillah", "Lâilâheillallâh" ve "Allahuekber". Çünkü "Subhânallah" tesbihtir; "Elhamdülillah" tahmîddir; "Lâilâheillallâh" tevhiddir; "Allahuekber" tekbirdir. Bu kelimelerden hangisi seçilirse seçilsin, iyidir. Ama sâliklerin çoğu " Lâilâheillallâh" tercih

etmişlerdir. Çünkü "alaka'lardan ve engellerden ilişkiyi kesen, hakikatlere ulaştıran, "hicâb"ı ortadan kaldıran kelime budur.

Şu halde, her gün birkaç saat tayin edilir. Evde tek başına oturan sâlik, abdestli olarak ve üstünde temiz bir giysi ile kıbleye dönerek gözlerini kapar, bu kelimeyi söyler. Lâilâheillallâh'ın medlerini uzun okur; elini kalbinde tutar. Bu zikir ve Allah dışında gönlüne gelen her hayali, her hevesi bu kelime ile uzaklaştırarak gönlüne göz kulak olur. Kur'ân'da "Onlar ayakta iken, otururken, yan yatarken Allah'ı zikrederler" (Kur'ân, Âl-i İmran, III/191) buyurulduğu gibi, sürekli zikredince, sâlikin önünden "hicâb", karanlık ve hayaller kalkar. Allah'ın lütuf bulutu her tarafı kaplar; fazilet yağmuru yağmaya, lütuf ve saadet rüzgârı esmeye başlar. İşte o zaman bazı şeyler görülür, bazı latif şeyler işitilir. Kelimelerle anlatılamayacak bazı lezzetler tadılır. Bu konuda şöyle denilmiştir:

"Senin aşkından dolayı sürekli çektiğim dert, anlatılmaz bir dert; bunu bilmen gerekmez miydi?"

İNTİHAR

Nurettin Çalışkan
ncaliskan@dogus.edu.tr
http://www.izinsizgosteri.net/asalsayi103/nurettin.caliskan_103.html

İnsanlık tarihi boyunca yasaklandı, hor görüldü intihar. Daha da kötüsü uzak tutuldu insan düşüncesinden, hep “akla uygun” gerekçeler arandı üzerine. Romanlarda, öykülerde ve mitolojik hikâyelerde yazarın/anlatanın kurgusuyla, görünen gerekçeler konuldu okurun/dinleyenin çok rahat görebileceği. Psikoloji bilimi imdada yetişti daha da olmadığında. Gerçi toplumsal sorunların getirdiği rahatsızlıkları açıkladılar ama, sorun intiharı yaşayanındı, toplumun değil.

Fransız sosyolog, Emile Durkheim'e göre “intihar, nedenleri yadsınamayacak kadar toplumsal olan bir olgudur. Bu olgunun nedenlerini belirleyen güçler, bir toplumdan diğerine, bir dinden diğerine değişiklik gösterebilir, ama önemli olan bireyden değil, grup veya toplumdan kaynaklanmış olmalarıdır. İlk bakışta bireysel yapının bir sonucu gibi görünen intihar, gerçekte toplumsal yapının bir sonucudur.”

İntihar varolan hayatın idamesine dayalı toplumsal bağları zedeleyici bir eylemdir. Çünkü kendi hayatına kıyan kimse, aynı zamanda varolan toplumsal düzenin kendisine yüklediği sosyal, kamusal ve kültürel kimlikleri de katleder. İntihar eden kişi, varolan toplumsal düzenin içinde bir boşluk olduğunu gösterir ya da baş edilmez bir boşluk açar. Böyle bir boşluğa tahammülü olmayan kurulu düzenin tepkisi ise intihar edeni ve eylemini mahkûm etmek biçiminde olur.

* * *

kimse duymadan ölmeliyim

ağzımın kenarında bir parça kan bulunmalı

beni tanımayanlar

mutlak birini seviyordu demeliler

tanıyanlarsa ´zavallı´ demeli

çok sefalet çekti

fakat hakiki sebep

bunlardan hiçbiri olmamalı

Orhan Veli

* * *

SERGEY YESENİN

Büyük Rus şiir geleneğini Ekim Devrimi'nin yenilikçi soluğuna bağlayan, kendisine "yeni Puşkin" dedirten, "son köy ozanı" idi **Sergey Yesenin**. 21 Eylül 1895'te doğdu. Alkol bağımlısı, hüznü zevk edinmiş, kadınları "saçı uzun aklı kısa" mahlûklar olarak gören, kır hayatının sükûnetini düşleyen Rus köylüsüydü. 27 Aralık 1925 tarihinde Leningrad’da İngiltere Otelinde bir şiir yazmak istedi, fakat odasında mürekkep

bulamadı. Bunun üzerine bir bıçakla kolunu çizdi ve dizelerini kanıyla yazdı, yazdığı şiir bir veda şiiriydi.

Hoşçakal, dostum, hoşçakal, mutluluklar.

Sevgili dostum, yüreğimde yaşayacak anın,

Sonunda ayrılık yazgısı olsa da insanın.

Hoşçakal dediğimiz gibi buluşmak da var.

Hoşçakal, dostum, el sıkışmadan, suskunlukla

Sakın üzülme, nedir bu gözlerindeki hüzün?

Şu yaşamda yeni bir şey değil ki ölüm,

Ama pek öyle yeni sayılmaz yaşamak da.

Daha sonrada otel odasında ceketinin koluyla kendini pencereye asarak intihar etti.

Devrimle gelen toplumsal düzenlemelere alışamadığı, köy yaşamına özlemi ve sevgilisi İsadora Duncan gerekçe gösterilir Yeseven'in intiharına. Beklide onun intihar gerekçesini anlayan, Sergey Yesenin'in 12 yıllık arkadaşı, en yakın devrimci dostu olan Mayakovski oluyordu. Yoldaşının intiharı üzerine şaşkına dönen Mayakovski 'Sergey Yesenin'e isimli uzun bir şiir yazacaktı.

SERGEY YESENİN'E

Sen gittin diyorlar, yukarılarda bir dünyaya.

Sonsuzlaşma – Uçuyorsun, parıldayan yıldızlara çarparak.

Ne borç var artık bize, içki ne de ayılma.

Hayır, Yesenin, oh çekmek değil benim istediğim.

Görüyorum ben kesik bileklerinle sendeleyişini

Ve alayla değil acıyla düğümleniyor yüreğim

Görüyorum bir kemik çuvalı gibi yere atışını gövdeni.

– Dur! diyorum. Bırak! Delirdin mi sen?

Sürer mi ölümü hiç insan tebeşir tozu gibi yanaklarına?

Sen ki çok daha iyi verirdin ölüme ağzının payını herkesten.

(…)

Beklide aynı gerekçe Mayakovski'ye ilham olacaktı, Mayakovski'de 5 yıl sonra, farklı tarzlada olsa, yoldaşının peşinden gidecekti.

VLADİMİR VLADİMİROVİC MAYAKOVSKİ

Vladimir Vladimirovic Mayakovski 7 temmuz 1893'te Gürcistan'ın Kutais kentine bağlı Bağdadi köyünde doğdu. 1906'da Bolşeviklere katıldı ve birçok kere tutuklandı.1917 Ekim Devrimi'nden sonra Bolşevikleri destekledi ve devrimin salt politik bir devrim olarak kalmayıp, eski sanat anlayışını da kökten yıkması gerektiğini

vurgulayarak LEF'i (Sol Sanat Cephesi) oluşturdu. "Sokaklar fırçamız, alanlar paletimizdir" sloganı ile özetlediği, sanatı kitlelere mal etme, sokağa indirme, ülke kültürünü yeniden canlandırmak için sanatı kullanma Mayakovski'nin başını çektiği Rus fütüristlerinin (gelecekçilerinin) en belirgin özelliği idi. Bu anlayışla, Sovyetlerin sokakları, meydanları sloganlar ve fütürist resimlerle donandı. O, Ekim Devrimi'ni çoşkuyla karşıladı ve devrimin başlıca sözcülerinden biri oldu. 1917 Ekim Devrimi'nden sonra bu faaliyetlerinin yanı sıra, Halk Eğitim Komiserliği'nde görev aldı. "Toplum Sanatı" adlı dergiyi yönetti ve tüm Sovyetleri dolaşarak şiirlerini okudu. 1918'de, "Devrime Övgü" ve "Sol Marş" adlı uzun şiirlerini, 1924'de Lenin'in ölümünden sonra "Vladimir İliç Lenin" (Lenin Destanı) adlı ağıtı yazdı.

37 yıllık yaşamına yüzlerce şiir, desen, afiş, kolaj ve karikatür sığdıran, geleneksel Rus şiirine savaş açarak alışılagelmiş anlayışları alt üst etmiş, değişebilen ve değiştirebilen, devrimin ozanıdır Vladimir Vladimiroviç Mayakovski. Bir devrimcidir o, bir “gelecekçi”, beklide bu yüzden geleceği (ölümünden 60 yıl sonrasını) görüyordu, …

(…….)

Marx duvarından bir süre baktı durdu,

Sonra birdenbire bizim ihtiyar

Açtı ağzını, lâkin gülümsemek için değil,

Ama ne kükreyiş bir bilseniz:

“Devrim sığkafaların ağına dolanmış durumda,

Sığkafaların sığ alışkanlıkları Wrangel’den beterdir” diye haykırdı.

“Daha çabuk,

bu kanaryaların boynunu sıkın,

izin vermeyin Komünizmin içini boşaltmalarına!”

1925 yılında intihar eden arkadaşı Yesenin adına yazdığı uzun şiirde

Şu hayatta en kolay iştir ölmek

asıl güç olan

yepyeni bir yaşama başlamak

demesine rağmen, bu intihar olayından etkilenmişti ve 1930 yılında 37 yaşındayken intihar etti. Kaldığı otel odasında tetiği çekti, zihni gibi kızıla boyandı o anda oda. Son devrimini kendine karşı yaptı.

Öldüğünde, sevdiği kadın Lili Brick'i ve ailesini Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği hükümetine emanet ettiğini belirten bir mektup bırakıyordu.

Son Mektup

Hepinize!..

İşte ölüyorum. Kimseyi suçlamayın bundan ötürü.

Hele dedikodudan, unutmayın ki, merhum nefret ederdi.

Anacığım, kardeşlerim, yoldaşlarım! Bağışlayın beni.

İş değil bu, biliyorum (kimseye de öğütlemem),

ama benim için başka bir çıkar yol kalmamıştı.

Lili, beni sev.

Hükümet Yoldaş!

Ailem Lili Brik, anam, kız kardeşlerim ve Veronika Vitoldovna Polonkaya' dan ibarettir.

Yaşamlarını sağlarsan, ne mutlu bana...

Bitmemiş şiirleri Brik'lere verin, ne lazımsa onlar yapar.

"Bir varmış bir yokmuş" derler hani:

Aşkın küçük sandalı hayat ırmağının akıntısına kafa tutabilir mi!

Dayanamayıp parçalandı işte sonunda...

Acıları, mutsuzlukları, karşılıklı haksızlıkları, hatırlamaya bile değmez:

Ödeşmiş durumdayız kahpe felekle.

Ve sizler mutlu olun yeter.

* * *

CESARE PAVESE

Cesare Pavese, 1908'de İtalya'da Santo Stefano Belbo'da doğdu. Çağdaş İtalyan edebiyatının en önemli temsilcisi, yeni gerçekçilik akımının kurucusuydu. Torino Üniversitesi'nde edebiyat

okudu. 1933'te kurulan Einaudi Yayınevinde görev aldı. 1935'te faşistlere karşı çalışmaları, özgürlük ve demokrasi çevirileri ve yazıları yüzünden bir yıl hapse mahkûm oldu, fakat kapalı kaldığı o bir yılı da "Hapis" adlı romanında malzeme olarak değerlendirdi. Serbest bırakıldıktan sonra aynı yayınevinde şiir, hikaye, roman yazmaya devam etti. 1950 yılında yazarlık hayatının doruğuna ulaştı. 1950 Nisanı'nda, "Yalnız Kadınlar Arasında" adlı kitabına verilen Strega Ödülü'nü aldıktan sonra Torino'da bütün özel çalışmalarını yok etti.

Pavese, hayatının son 15 yılını yazdığı günlüğünde anlattı. Ölümünden sonra günlükleri 1952 yılında, arkadaşları tarafından, "Yaşama Uğraşı" adıyla yayımlandı.

Yaşamının son aylarında, Yaşama Uğraşı'na şunları yazıyordu:

"İnsan kendini bir kadına duyduğu aşk yüzünden öldürmez. Çünkü aşk, her türlü aşk bizi kendi çıplaklığımız, sefaletimiz, kırılganlığımız, hiçliğimizle ortaya çıkarır. Derinlerde, çok derinlerde akıp gitmekte olan bu şaşırtıcı aşk ilişkisine var gücümle tutunmamış mıydım? Salt kendimi o eski düşünceye geri götürmek için, onu eskiden beri hep aklımı çelip duran o itkiye, o eski düşünceye, aşka ve ölüme geri dönmenin bir özrü yapmamış mıydım?"

18 ağustos günü güncesine yazdığı son sözler ise şöyleydi:

'Gizlice en çok korkulan şey hep gerçekleşir sonunda.

Yazıyorum: Ey, Sen, acı.

Peki sonra? Bütün gerekli olan, biraz cesaret. Acı ne kadar ortaya çıkar ve kesinleşirse, yaşam içgüdüsü o kadar ağır basıyor ve intihar düşüncesi zayıflıyor.

Kolay sanmıştım ilk düşündüğümde. Zayıf kadınlar yapmıştı bu işi. Alçakgönüllülük istiyor, kendini beğenmişlik değil. Tiksiniyorum bütün bunlardan.

Sözler değil. Eylem. Artık yazmayacağım.'

Bu küskünlük ve başkaldırı yalnız 'yazmak'a değil hayatın bizzat kendisineydi. Cesare Pavese 1950 yılının 26 Ağustos'unda küçük bir otel odasında uyku hapı alarak yaşamına son verdi; ardında bir "Yaşama Uğraşı" bırakarak.

Herkese bir bakışı var ölümün.

Ölüm gelecek ve senin gözlerinle bakacak.

Bir ayıba son verir gibi olacak,

belirmesini görür gibi

aynada ölü bir yüzün,

dinler gibi dudakları kapalı bir ağzı.

O derin burgaca ineceğiz sessizce.

"Yaşama Uğraşı" adlı kitabında Pavese, **"herkesin intihar etmek için iyi bir nedeni vardır"** derken insanları yaşamları ve ölümleri konusunda özgür olmasını savunuyordu.

* * *

PAUL LAFARGUE

Fransız sosyalizm tarihinde, Marksizmi ülkeye ilk getiren düşünür ve eylem adamı **Paul Lafargue**, 1842'de Küba'nın Santiago kentinde dünyaya geldi. Dokuz yaşındayken ailesiyle birlikte Fransa'ya taşındı. Bordeaux ve Toulouse'da ortaöğrenimini yaptıktan sonra, Paris'te Tıp Akademisi'ne yazıldı, aynı sıralarda kralcı hükümete karşı yoğunlaşan gençlik eylemlerine katıldı.

Fransa'da sosyalist düşüncenin halk arasında yayılması için çalıştı, eylemlerini daha çok İşçi Partisi safında yoğunlaştırmıştı. Lafargue, Marx'la tanışmadan önce Proudhoncuydu, ahlakı ve ekonomi bilimini her türlü Tanrısal öğeden arındırma girişiminin temsilcisi Proudhoncu.

Önceleri bağlandığı cumhuriyetçi ve demokratlardan kopup, "gençlik düşlerinden 'vazgeçerek', hükümetin değil, toplumun değişmesini isteyen" işçilere katıldı. 1865'te, Londra'da Genel Konsey'e, Fransız işçi devinimi üzerine bir rapor sundu ve bu olay sırasında Marx'la tanıştı.

Paris'te hükümete karşı direnişe geçen gençleri kışkırttığı gerekçesiyle akademiden uzaklaştırılan Lafargue, tıp öğrenimini Londra'da sürdürdü. 1867'de Marx'ın kızı Laura

ile evlendi ve Paris'e yerleştiler. 18 Mart 1871'de ayaklanma patlak verdiğinde, Hükümet, bu ayaklanmayı kanla bastırdı Lafargue, tutuklanacağını anlayınca İspanya'ya geçti. Burada kaldığı bir yıl içinde, "Kapital"in İspanyolca'ya çevrilmesine yardımcı oldu. 1877'de Egalité gazetesinde Fransa işçi sınıfını örgütlemek üzere yazılar yazdı, 1880'de, Londra'da Engels'in evinde Marx ve Guesde ile birlikte örgütün programını hazırldı. O günlerde, "Tembellik Hakkı" da Egalité'de tefrika olarak yayımlanıyordu...

26 Kasım 1911'de, Lafargue eşi Laura ile bir koltukta kucak kucağa son soluğunu vermiş olarak bulundu. Kendilerini öldürmelerinin nedenini, bıraktığı mektupta şöyle açıklamaktaydı Lafargue:

"Bedence ve ruhça sapasağlamken, yaşama zevk ve sevinçlerini birer birer elimden alan, beden ve kafa güçlerimi koparıp götüren acımasız yaşlılık, enerjimi felce uğratıp istemimi söndürmeden ve beni gerek kendime, gerek başkalarına yük olacak duruma düşürmeden, canıma kıyıyorum. Yıllardır, yetmiş yaşımı aşmamaya söz verdim kendime. Yaşamdan ayrılmanın yılı olarak bu dönemi seçtim ve kararımı uygulama yolunu tasarladım: deri altına siyanür enjekte etmek. 45 yıldan beri kendimi adadığım davanın, yakın bir gelecekte başarıya ulaşacağından emin olmanın büyük sevinciyle ölüyorum."

* * *

VİNCENT VAN GOGH

1890'de, Rembrandt'tan sonra en büyük Flemenk ressam olarak isimlendirilen, modern sanattın dışavurumcu akımının temsilcisi **Vincent van Gogh** kendini tabancayla vurarak intihar etti. 27 Temmuz 1890 da silahını sol göğsünün altına dayadı ve ateşledi fakat kurşun onu öldürmedi. Olaydan sonra tedaviye alındığında "bunu da başaramadım" diyordu, fakat iki gün sonra 29 Temmuzda aldığı yaranın sonucunda öldü. Yaptığı resimlerin satamamanın getirdiği hayal kırıklığı, yoksulluk, hastalık ve yalnızlık sonucunda intihar ettiği söyleniyordu.

30 Mart 1853'te Hollanda'nın taşrası Zundert'te doğdu. Koyu bir Protestan olan babası, Vincent'in papaz olmasını istemekteydi. Papaz okuluna kaydı yaptırdı ve yıllar sonra Okul bittiğinde Belçika'ya vaiz olarak gönderildi. İlk vaizinde, yaptığı konuşma yeterli bulunmadığı için vaizlik görevine son verildi.

Daha sonraları aradığı ışığı ve özgürlüğü resim yapmada bulacaktı. Van Gogh için resim, insanlara ve nesnelere karşı duyduğu derin sevgiyi anlatabileceği tek yoldu. Bu düşünce ile ateşli renklerin kuvvetli tonlarını tuvale yansıttı.

Bir dönem, aynanın karşısına oturup yüzünü seyreder ve kendi portresini yapmaya başlar. Amacı kendini sorgulamaktır. Sorguladıkça da yeterli bulmayacak bir başka portresini çizecektir.

Bir "deli-dahi" diydi o, hem de ağrısına dayanamadığı sağ kulağını kesip, aşık olduğu Parisli fahişeye hediye etmeye kalkacak kadar...

Sefalet içinde geçen 37 yıllık kısacık ömrüne, o günlerde beş para etmeyen, günümüzde ise en kötüsüne 20-30 milyon dolar paha biçilen 366 renkli, 60 siyah-beyaz tablo sığdırdı. Daha sonra ortaya çıkanlarla birlikte toplam 463 esere sahiptir.

Ölümünden sonra, onun yaşamını inceleyen Antonin Artaud (1896-1948), "Van Gogh: Toplumun İntihar Ettirdiği" adlı kitabında Van Gogh'un intiharının savunuculuğunu yapacak, onun "feci bir duyarlılıkta" olduğunu söyleyecekti. "Hayır, van Gogh deli değildi" der kitabında Antonin, "Çünkü van Gogh'un resmi, törelerin belirli bir konformizmine değil, kurumlarınkine saldırır. Ve dış doğa bile, mevsimleriyle, gel gitleriyle ve gün tün eşitliği fırtınalarıyla, van Gogh'un yeryüzünden geçişinden sonra, aynı evrensel çekimi koruyamaz."

* * *

HEİNRİCH VON KLEİST

Berlin yakınlarındaki Wansee gölü kıyısında gezintiye çıkan çifti görenler, onların birlikte intihar kararı aldıkları ve bunu o gün uygulayacakları düşüncesinden uzak, iki sevgilinin romantik gezi yaptıklarını düşünürler.

Çiftler, Alman şair **Heinrich Von Kleist** (1777-1811) ve sevgilisi Henriette Vogel'dir. Hastalığın ölüme sürüklediği sevgilisi Henriette Vogel, Kleist'ten onu öldürmesini ister. Sanatçı bu teklifi kendi yaşamı için de bir çıkış yolu olarak görür ve 21 Ekim 1811 tarihinde önce Henriette'yi daha sonra kendini vurur.

"Şimdi, hepten benimsin ey ölümsüzlük" diyen Alman şair Heinrich Von Kleist, karısına bıraktığı son mektubunda intiharını açıklar:

Marie Von Kleist`a

Pek sevgili Marie'ciğim, ruhumun şu ölüm anında tutturduğu zafer türküsü içinden seni bir kez daha anmalı ve sana kendimi anlatmaya çalışmalıyım: sana, duygu ve düşüncesine değer verdiğim biricik insana; bunun dışında yeryüzündeki her şeyi, tümeli ve tikeli, yüreğimde kesinlikle aştım. Evet doğru, seni aldattım, daha doğrusu kendimi aldattım; böyle bir şeyin ölümüm olacağını sana binlerce kez söylemiştim, işte şimdi elveda diyerek, sözümü tutuyorum. Sen varken, başka bir kadın arkadaşa değiştim seni Berlin'de; ama belki avuntun olur diye söyleyeyim, benimle yaşamak isteyen değil, hayır, kendisine de sana olduğum denli az bağlı kalacağım duygusu içinde, benimle birlikte ölmek isteyen birisiyle aldattım. Daha fazlasını söylememe, bu kadına olan saygım izin vermiyor. Yalnız şunu bilesin, ruhum onunkiyle ilişkisinden sonra, ölüme salt erginleşti; insan ruhunun ululuğunu onunkiyle ölçtüm ve yeryüzünde artık öğrenip edineceğim hiçbir şey kalmadığı için ölüyorum. Elveda!

(…)

18 Kasım 1777'de Oder üzerindeki Frankfurt'ta doğmuş olan Heinrich von Kleist, matematik ve Kant felsefesi ile ilgilendi. 1802 de Schroffenstein Ailesi adlı oyununu ve Kırık Testi adlı güldürüsünü yazdı. 1807 yılında Phöbus adında aylık bir dergi yayımlamaya başladı. 1808'de yazdığı Hermann Savaşı adlı oyununda, Napolyon'a karşı duyduğu uçsuz bucaksız nefreti, ortaya koyuyordu .

1810'da oyunlarının en ünlülerinden biri olan Prens Friedrich von Hamburg'u yazdı ve Kısa süren Berliner Abendblätter adındaki gazeteyi çıkarmaya başladı. Yukarıda sayılanlardan

başka 1810'da yazdığı Das Kütchen von Heilbronn ve Penthesilea adında iki oyunu, birçok uzun öyküsü ve şiirleri vardır.

STEFAN ZWEİG

Avusturyalı yazar **Stefan Zweig,** Şair ve filozof Heinrich Von Kleist'ın sevgilisiyle birlikte intihar ettiği yıl dünyaya geldi. Zweig, Kleist'ın ayrıntılı biyografisini yazmış ve ona derin bir hayranlıkla bağlanmıştı.

Zweig, sevgilisiyle birlikte intihar eden Alman sairi Kleist'in biyografisini yazarken şöyle diyordu:

"Bazen ölmeyi beceren ve ölümden zamanı aşan bir şiir yaratabilen biri de bulunmalıdır."

(…..)

"Hepsi de bilinmeyen bir gücün sürgünleridir, o güçten asla kaçmamaya hükümlüdürler, çünkü onları kovalayan şey, kendi kanlarında dolaşmaktadır hararetle, kendi alınlarında başına buyruk barınmaktadır. İçlerindeki düşmanı, yani efendilerini ve kaderlerini yok etmek için, kendilerini yok etmek zorundadırlar."

Stefan Zweig, 1934 yılında, Nazilerin baskılarından yılıp, ailesini bile yanına almadan yurdu terk etti ve Londra'ya yerleşti. 1937'de karısı Frederike'den ayrıldı, bir yıl sonra Portekiz'e giderken yanında Lotte Altman adında genç bir kadın vardı.

16 Eylül 1939 tarihli günlüğünde, Alman faşizminin saldırganlığını karamsar bir halde kaleme alacaktı:

"ne olursa olsun mahvolduk, hayatlarımız onlarca yıl düzelmeyecek… Fransa'nın teslim olması yakın… bitti. Avrupa'nın işi bitti, dünyamız çökertildi. İşte şimdi tam anlamıyla vatansızız."

Çok geçmeden 2. Dünya Savaşı patlak verdi.

1942'nin Şubat ayında Brezilya'daydılar. Gazetelerde okuduğu Nazi saldırganlığı moralini bozmuş, katıldığı Rio de Jonerio karnavalını bırakarak karısı Lotte ile birlikte Petropolis'e döndü.

23 Şubat 1942 sabahı, Rua Gonselves Dias, 34, Petropolis adresindeki yatak odasının kapısı, öğleye kadar açılmadı. Bu durumdan şüphelenen hizmetçiler, polise haber verdiler. Yatak odasına giren polisler, sırtüstü yatan Stefan ile elini onun göğsüne koymuş olan Lotte'yi buldular. "Veronal" adındaki ilaçtan almışlardı. Titizce düzenlenmiş masanın üstünde, pulları bile yapıştırılmış olan veda mektupları duruyordu. Ayrıca, Petropolis Valisi'ne hitaben yazılmış, "Deklarasyon" başlıklı bir mektup vardı:

"Kendi isteğimle ve bilinçli olarak hayattan ayrılmadan önce, son bir görevi yerine getirmeğe kendimi mecbur hissediyorum: Bana ve çalışmalarıma, böyle iyi ve konuksever şekilde kucak açan harikulade ülke Brezilya'ya içtenlikle teşekkür etmeliyim. Her gecen gün, bu ülkeyi daha çok sevmeyi öğrendim ve benim lisanım konuşulduğu dünya, bana göre mahvolduktan ve manevi yurdum Avrupa'nın kendi kendisini yok etmesinden sonra, hayatımı yeni baştan kurmayı daha fazla isteyebileceğim bir yer daha yoktu. Ama 60 yasından sonra, yeni baştan başlamak için özel güçlere ihtiyacım vardı. Benim gücüm ise, uzun yıllar suren yurtsuz

göçüm sırasında tükendi. Böylece, ruhsal çalışması, her zaman en büyük sevinci ve bireysel özgürlüğü bu dünyanın en büyük nimeti olan bu hayatı, zamanında ve dimdik sona erdirmek bana daha doğru görünüyor. Bütün dostlarımı selamlarım! Umarım, uzun gecenin ardından gelecek olan sabahın kızıllığını hala görebilirler! Ben, çok sabırsız olan ben, onların önünden gidiyorum."

Zweig 22 Şubat 1942'de karısı Lotte ile birlikte intihar ettiler ve devlet töreniyle Petropolis Mezarlığına gömüldüler.

Kleist'in biyografisinde aynı zamanda kendi intiharını yazdığını, üzerine eğildiği hayatın kaderiyle benzeşeceğini kim bilebilirdi ki?

"Her zaman en büyük sevinci ve bireysel özgürlüğü bu dünyanın en büyük nimeti olan bu hayatı, zamanında ve dimdik sona erdirmek bana daha doğru görünüyor..."

* * *

VİRGİNİA WOOLF

Virginia Woolf, 1882 yılında Londra'da doğdu. Hiç okula gitmedi, evde eğitim gördü. 1929'da yayımlanan Kendine Ait Bir Oda isimli kitabı ile adını dünyaya duyurdu. Dalgalar, Deniz Feneri, Orlando en ünlü romanları arasındadır.

1939'da, II. Dünya Savaşı'nın başlamasından hemen sonra, intihar Virginia'nın çok düşündüğü bir konu oldu. Bir Yahudi olarak Leonard, Nazi tehlikesinden Virginia oranla daha derinden etkilenmişti. Savaşın patlak varmasını beklerken, yaşamını 'insanın kötü, isimsiz bir dehşetten kaçmaya çalıştığı o kâbuslardan biri'ne benzetir. Britanya savaşı başladıktan sonra, Ouse vadisinin üzerinde yapılan hava çatışmalarını seyrettikleri sıralar savaş artık iyice kapılarına gelmiş dayanmıştır. Londra'da Luftwaffe'nın hava saldırıları evlerinin bir bölümüyle The Hogarth Press'in Tavıitock Meydanı ve Mecklenburgh Meydanındaki bürosunu yerle bir eder.

Erkek kardeşi Adrian 'Hitler'in acımasızlığına boyun eğmektense intihar edeceğine' karar verdi. Doktor olduğu için elinin altında öldürücü dozda zehir vardı, bunları gerekirse Leonard ve Virginia'yanın da kullanabileceğini söyledi. Savaşın iyice gelip kapılarına dayandığını düşünmelerine koşut olarak, Woof'lar garajın kapısı kapayıp, intihar etmekten söz eder oldular. Ama biraz düşününce Virginia ölmek istemediğine karar verdi, güncesine şunları yazıyordu: 'Sonumun garaj olmasını istemiyorum. Daha on yıl yasayıp kitabımı yazmak istiyorum...'

Takvimler 28 Mart 1941'ı gösteriyordu. Virginia Woolf, **o sabah bir şey yazamamıştı. Leonard'ın önerisine uyarak hizmetçiye Leonard'ın odasını toplamakta yardım etmeye çalıştı. Çok geçmeden bundan yoruldu ve odayı terketti. Daha sonraları, 11:30 sıralarında, hizmetçi onun mantosunu ve bastonunu alıp evin çevresinden uzaklaştığını gördü. Irmağa varınca bastonunu kıyıya uzattı, ceketinin ceplerini büyük taşlarla doldurarak suya girdi. Yüzme bilmiyordu. Üç hafta sonra çayırlıkta oynayan çocuklar ırmağın altlarına rastlayan yerde cesedini buldular.** Kocasına bıraktığı mektupta "Senin yaşamını berbat etmeye devam edemem, yapabilecegim en doğru şeyi yapıyorum. Bundan böyle savaşamam." diyordu.

Cesedini yaktırdıktan sonra küllerini Monks House'daki bahçeye, büyük karaağaçlardan birinin altına gömdü. Mezar taşındaki yazıt Dalgalar'ın son cümlesidir:

"Kendimi sana doğru savuracağım, yenilmeksizin ve boyun eğmeden, ey ölüm!"

* * *

BEŞİR FUAD

'Bilinçli' intiharından dolayı 'unutturulmuş' **Beşir Fuad,** Osmanlı'da denemenin, yazınsal eleştirinin, eleştirel biyografinin ilk ürünlerini veren, yine ilk materyalist unvanını taşıyan adam. 1852 yılında dünyaya geldi. Fransızca, İngilizce ve Almanca bilen Fuad, ömrünün son üç yılına sıkıştırdığı yazı hayatında, çevirileriyle birlikte 200'e yakın yazı ve 16 kitap yayınlamıştı.

İntiharını iki yıl önceden kendisi duyurmuştu. Ahmed Mithad Efendi'ye yazdığı mektupta, intihar edeceğini ve bedenini derslerde kullanmaları için Mekteb-i Tıbbiye'ye bırakacağını yazdı.

"Mekatib-i Tıbbiyye'nin teşhir etmek için senevi beş altı cenazeye ancak nail olabildikleri ve bu miktarın mükemmel teşrih öğrenmeye adem-i kifayesi malumdur. Hayatımda fenne hizmet eylediğim gibi, cenazemin de öyle hadim olmasını arzu eylediğimden, cenazemi teşrih olunmak üzere teberruan Mekteb-i Tıbbiyye'ye terk eyledim. Ümid ederimki, veresem şu arzuma mani olmazlar.

İntiharımı fenne tatbik edeceğim; şiryanlardan birinin geçtiği mahalde cildin altına klorit kokain şırınga edip buranın hissini ibtal ettikten sonra orasını yarıp şiryanı keserek seyelan-ı dem tevlidiyle terk-i hayat edeceğim.

Kan akmakta iken her zaman şiryanı sıkıca tutarak vesair tedbire müracaat ederek muhafaza-i hayat mümkün olduğu halde azmimden nükul etmeyeceğim!

Şairler söz ile pek çok kahramanlık satarlar; fakat fiiliyata gelince, böyle bir metanet göstereceklerinden pek emin değilim. Çünkü şu intihar, beyne bir tabanca sıkmak, kendini asmak veya suya atılmak gibi değildir. Onlara bir kere teşebbüs edilince, onu menetmek ihtiyarı elden gider."

24 Kanun-ı Sani sene 302, Beşir Fuad.

Beşir Fuad, 6 Şubat 1887' de, Cağaloğlu Yokuşu' nda Kitapçı Arakel' in dükkanı karşısındaki 12 numaralı evinde gece geç vakit bileklerini kestiğinde 35 yaşındaydı. Bileklerindeki kesik atardamarına klorit kokain şırınga ederek intihar etti. Ölürken izlenimlerini kanıyla bir kağıda yazıyordu:

"Ameliyatımı icra ettim. Hiçbir ağrı duymadım. Kan aktıkça biraz sızlıyor. Kanım akarken baldızım aşağıya indi. Yazı yazıyorum, kapıyı kapadım diyerek geri savdım. Bereket versin içeri girmedi. Bundan daha tatlı bir ölüm tasavvur edemiyorum. Kan aksın diye hiddetle kolumu kaldırdım. Baygınlık gelmeye başladı.

Canib-i zabıtadan gelecek tahkik memuruna size anlatmağa mecbur olmadığım bazı esbabdan dolayı terk-i hayata mecburiyet gördüm. Kendi kendimi öldürdüm. Benim yazım ve

imzam alem-i matbuatta bulunan muharrirlerce malumdur. Binaenaleyh beyhude işgüzarlık edeceğim diye zaten matem içinde bulunacak familyam azası hakkında bi-lüzum tahkikata girişip de onları iz'ac etmeyiniz. Şu itirafnamem intiharın vukusunu müsbittir. Sizin vazifeniz kağıdı alıp bir jurnal ile makama takdim etmekten ibarettir.

Vücudumu teşhir olunmak üzere Mekteb-i Tıbbiyye'ye teberrüan bahşettim. Cenaze oraya naklolunmalıdır. Beşir Fuad"

5 Şubat 1887

gelen doktora söylediği söz, "zahmet etmeyin, beş dakikalık ömrüm kaldı" oldu.

* * *

GERARD DE NERVAL

Gerard De Nerval 1808'de Paris'te doğdu. Babası Napolyon ordusunda görevli olan Nerval, küçük yaşta annesini kaybedince amcası tarafından büyütüldü. 12 yaşında Paris'te bir kolejde okumaya başladı, sanat çevresiyle tanıştı. Kendisine kalan yüklü bir mirasla italya'ya gitti ve burada Alman edebiyatı üzerine çalıştı. 1842 yılında çıktığı doğu gezisinde edindiği izlenimleri "Doğu izlenimleri" ismiyle kitaplaştırdı. Aşırı bir duyarlıkla bağlandığı oyuncu sevgilisi Jenny Colon 1842 yılında öldükten sonraonu sevmeye devam etti ve "Aurelia" isimli eserinde Meryem Ana'yla onu özdeşleştirdi. Bu karşılıksız aşk yüzünden ruh sağlığı bozuldu ve birkaç kez tedavi gördü. 1854'de kaleme aldığı "Ateşin Kızları" isimli eserinde, yitik bir güzellik, saflık ve gençlik cenneti düşündüğü konu edindi. "Kuruntular" isimli eserinde ise sonelerini topladı. Goethe'den yaptığı Faust çevirişi büyük beğeni topladı. Büyük yolculukların yazarı Nerval, arkadaşı Theophile Gaitier'ye şöyle yazmış bir mektubunda:

"Ülkeden ülkeye, bir kentten diğerine taşırken benliğimi, en güzel hayallerimi tek tek getirdim. Yakında düşlerimin hayaline dönüşeceğim."

Nerval, 1855 yılının Ocak ayında, Paris'teki Vielle Lanterne caddesinde, yağmurlu bir kış gecesi kendisini kravatıyla bir fener direğine asarak intihar etti. Evinde kaldığı teyzesine intihar etmeden önce bıraktığı kâğıtta şu not yazılıydı: "Bu akşam beni bekleme, çünkü gece siyah beyaz olacak."

Nerval'in tüm eserilerinde düşlerinin ve yaşadıklarının hüzünlü bir anlatımı vardır. Kendinden sonra ortaya çıkmış olan simgeciliğin ve gerçeküstücülüğün öncüsü olmuştur. Baudelaire, Mallerme, Rimbaud, Nerval'in takipçisi olmuşlardır. Batı edebiyatının önemli şairlerinden biri olan Nerval, düşleri günlük hayatla olağanüstü olaylar arasında bir köprü olarak görmüş ve bu konudaki deneyimleri eserlerinin temelini oluşturmuştur. Nerval canına kıydığında henüz 47 yaşındaydı.

"Yazık! Her şey ölecek demek ben ölürsem!".

Antonin Artaud "Van Gogh: Toplumun İntihar Ettirdiği" adlı kitabında Nerval için şunları yazacaktı:

"Gérard de Nerval deli değildi ama öyle olmakla suçlandı, yapmaya hazırlandığı kimi önemli açıklamaları değersiz kılmak için, ve suçlanmaktan başka, bir de kafasına vuruldu, bir gece kafasına fiziksel olarak vuruldu, açıklayacağı korkunç olayların belleğini kaybetmesi için, ve onlar, bu darbenin etkisiyle, onda doğaüstü düzleme geçtiler, çünkü onun bilincine karşı gizlice birleşmiş bütün toplum, o anda onların gerçekliğini unutturacak kadar güçlü oldu."

* * *

ERNEST HEMİNGWAY

1961'de, Amerikalı roman ve öykü yazarı, üslubu 20. Yüzyıl Amerikan ve İngiliz edebiyatını büyük çapta etkilemiş, Silahlara Veda, Çanlar Kimin Için Çalıyor? ve Ihtiyar Balıkçı gibi ölümsüz eserlerin yaratıcısı **Ernest Hemingway** 2 Temmuz 1961'de, 61 yaşında, Ketchum/Idaho'da kendisini avcı tüfeğiyle vurarak yaşamına son verdi.

Doktor bir babayla opera şarkıcısı bir annenin oğlu olarak 21 Temmuz 1899'da Şikago yakınlarında Oak Park'ta dünyaya gelen Hemingway, burada beş kardeşiyle birlikte büyüdü ve 1917'ye kadar okula devam etti. Tutkulu bir sporcu olan Hemingway, henüz öğrenci gazetesinde çalışırken gazeteci olmaya kararlıydı.

18 yaşında Kansas City Star gazetesinde başladığı eğitimini, I. Dünya Savaşı'nda Kızılhaç örgütüyle birlikte sağlık memuru olarak İtalya'ya gitmek üzere bıraktı. Ağır bir şekilde yaralanan Hemingway, iyileştikten sonra piyade birliğine gönüllü olarak katıldı.

Hemingway, 1920'de evlendigi Hadley Richardson ile birlikte Toronto Star Weekly gazetesi için dış ülke muhabiri olarak Avrupa yolculuğuna çıktı. Birlikte bir çocuk sahibi olduğu ilk eşinden 1924'te boşandı. İkinci evliliğini gazeteci Pauline Pfeiffer ile yaptı ve 1940'ta boşandı. 1921'de Türk-Yunan savaşında savaş muhabiri olarak bulundu. Bir yıl sonra da Mussolini'nin Roma'ya yürüyüşü sırasında Amerikalı yazar Gertrude Stein ile arkadaş olunca Hemingway edebiyata yönelmeye heveslendi. Bunun ilk semeresi 'Zamanımızda' adlı kısa öykülerden oluşan bir kitaptı.

Hemingway 1953'te Pulitzer Ödülünü aldıktan sonra 1954'te Nobel Edebiyat Ödülüne layık görüldü. Arteriyosklerozlu tutkulu avcı Hemingway yedi yıl sonra, 2 Temmuz 1961'de, 61 yaşında, Ketchum/Idaho'da kendisini avcı tüfeğiyle vurarak yaşamına son verdi.

* * *

WALTER BENJAMİN

Walter Benjamin 15 Temmuz 1892'de Berlin'de dünyaya geldi. Benjamin; Berlin, Freiburg im Breisgau, Münih ve Bern'de felsefe öğrenimi gördü. 1920'de Berlin'e yerleşerek edebiyat eleştirmenliği ve çevirmenlik yapmaya başladı. 1928'de sunduğu Ursprung des deutschen Trauerspiels (Alman Tragedyasının Kökenleri) adlı doktora tezi Frankfurt Üniversitesi'nde geri çevrilince zaten pek sıcak bakmadığı akademik kariyerden bütünüyle vazgeçti.

Ernst Bloch, Theodor W. Adorno ve Bertolt Brecht'in etkisiyle 1930'larda giderek Marksizme yakınlaşan Benjamin 1933'te Almanya'yı terk ederek Paris'e yerleşti. Burada edebiyat dergilerine ve New York'ta Adorno ve Horkheimer tarafından yayımlanan Sosyal Araştırmalar Dergisi'ne eleştiri ve denemeler yazdı. 1939 yılında, Alman mülteciler tarafından yayımlanan bir dergide çıkan yazısı nedeniyle Alman vatandaşlığından çıkarıldı. Almanların Fransa'yı işgal etmesi ve Paris'teki evini Gestapo'nun basması üzerine Fransa'nın güneyindeki Port-Bou kentine kaçtı; burada polis tarafından Gestapo'ya teslim edileceğini öğrenince, 26 Eylül 1940'da intihar etti. Bu ölümü Bertold Brecht "Hitler'in Alman edebiyatına verdiği ilk ciddi kayıp olarak" yorumlamıştı.

* * *

ALAN TURİNG

7 Haziran 1954 de, bilgisayar biliminin temellerini atan, yapay zekâdan biyolojiye kadar birçok araştırmaları bulunan ve Naziler'in gizli şifrelerini çözerek, İngiltere'nin II. Dünya Savaşı'ndan kayıpsız çıkmasını sağlayan matematikçi **Alan Turing**, evinde ölü olarak bulundu.

Turing, 1952 yılında genç bir erkekle uygunsuz şekilde yakalandı ve tutuklandı. Toplumsal ahlakı bozmaya yönelik davranışları düzenleyen yasa kapsamında yargılanacaktı. O dönemde homoseksüellik İngiltere'de suç olarak görülüyordu. Suçunu kabul etti. Yargılama sonunda önüne iki seçenek koydular: ya hapse girecekti ya da hormon tedavisini kabullenecekti. Turing, hormon tedavisini seçti. Bu suçlama ve verilen ceza sonunda, birçok şeyden mahrum kalmasına yol açtı. Güvenlik belgeleri elinden alındığından, yürüttüğü danışmanlığına son verildi. Ayrıca, bildiği devlet sırlarını açıklaması olasılığına karşı gözetim altında tutuldu.

Haziran ayının o soğuk ve yağışlı pazartesi gününde, siyanür şırınga edilmiş bir elma yiyerek intihar etti. Turing öldüğünde sadece 42 yaşındaydı. İntiharı, yaşam tarzını kabul etmeyen topluma karşı bir tepki oldu.

* * *

IRİS CHANG

Iris Chang, Amerika'da doğup büyümüş, Nanking'den oradan kaçan bir çiftin torunuydu.

"Irzına Geçilen Nanking" başlıklı araştırmasında, II. Dünya Savaşı boyunca japon askerleri tarafından ırzına geçilen, öldürülen, işkence edilen Çinlilerin hikâyelerini kaleme almıştı. Çin Hükümeti onu yılın kadını seçti, Japonya'daki aşırı sağ kanat öfke ve hakaret bombardımanına tuttu. Yazdığı, kendi anneannesinin hikayesiydi. Daha evvel yazdıkları görülmedi, daha sonra yazdıklarıyla da ilgilenilmedi. Yine de herşeye rağmen, yazmaya, araştırmaya devam etti.

Sesini yazıya, yazı dünyasına duyuramayanların, altkültürlerin, ezilenlerin, marjinlere itilenlerin hikâyelerini kendi ağızlarından

dinleyip, kendi ağızlarından aktarabilmek için, onlarla yaptığı görüşmeleri videoya çekiyordu.

Araştırdıklarından fazlasıyla etkilendi, yazdığı konuların tesiri altında kaldı. Yazdıklarıyla arasına mesafe koymayı başaramadı. Bazen bir bölümü yazdıktan sonra günlerce bunalıma giriyor, insan içine çıkamıyordu. Yaptığı görüşmelerden sonra evine çekilip, hayata küstüğü oluyordu. Gerçek hayat ve geçmişte olanlar iç içe geçmeye başlamıştı, kendi hayatıyla başkalarının hayatları birbirine karışmaya başlamıştı...

36 yaşındaydı, günlerden salı'ydı. Sabah dokuzda arabasına atlayıp kendi kafasına göre belirlediği bir mesafe boyunca arabasını tek başına sürdükten sonra durdu, tek kurşunla kendini vurdu.

* * *

KAAN İNCE

Kaan İnce, 2 Şubat 1972 tarihinde Ankara'da doğdu. Ankara üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Sosyoloji Bölümü'nde okudu. İlk şiiri, 1991 yılında, Milliyet Sanat Genç Şairler Köşesinde yayınlandı. Şiirleri: Yazılı Günler, Çağdaş Türk Dili, Promete, Karşı dergilerinde yayımlandı. 1992'de Yaşar Nabi Nayır Gençlik Şiir Ödülü'nü kazandı.

1992 Ağustos'unun ilk haftasında, Gizdüşüm dosyasını yayınevine vermek üzere İstanbul'a geldi. İstanbul'da iken kaldığı Kadıköy'de Ozan Eczanesi'nin üstünde, Ümit Oteli'nde şiir kitabının yayınlanacağı haberini aldıktan sonra, sabah saat 05:00 de balkonundan atladı Şiirlerini arkadaşları bir araya getirdi. Zaman, yalnızlık, ölüm ve hüzün şiirlerinin baskın temaları oldu. Şiir Kitapları: Gizdüşüm (1992), Ka n (1997).

Çok yazıldı intiharı üzerine, gerekçeleri sorgulandı, "her şeyi" olan bir şair neden seçerdi ki intiharı?. Şöyle diyordu 'Gece Şiirleri' şiirinde Kaan,

Sıcak bir buğu düşürdüler ceplerinden,

kışın gelişini gözlerime yıkan gölgeler, ölüme giderken.

Sonuna vardım ufuk renginin, gündüz rüyalarımda gördüğüm.

Gün sayıyor kör eşgalim.

Sönüyor gülüşüm, gülün bağrında ikindi vakti.

Zaman çağlıyor, ömrümü biçmeden.

Çölde ıssızlık sürüsü gecelerim.

Pencerelerden akan yollarda usulca büyüyor hüzün. İsyan dumanları.

Bir kıyı, boğulduğum. Suçluyum.

Talan edilmiş sokaklara yeleler taktım, yenilgilerimi asmak için.

Korku salmış düş dudaklarına.

Üzgünüm.

* * *

SOSYAL EKİNCİ

Sosyal Ekinci, 1954 yılında Kars'ta doğdu, 4 Eylül 1994 tarihinde İstanbul'da yaşamına son verdi. Ardahan Yatılı Bölge İlkokulu'nu, Kars Kazım Karabekir Öğretmen Okulu'nu ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili Bölümü'nü bitirdi.

Siyasal kimliğinden ötürü 1979-1981 yılları arasında gözaltında kaldı. 1983-1989 yılları arasında İstanbul'daki cezaevlerinde tutuklu kaldı. 1989 yılında Çağrı adlı kitabı toplatıldı ve hakkında iki ayrı dava açıldı. Şiirleri cezaevi günlerinde çeşitli dergilerde yayımlandı. 1991 yılında "susma" kararı aldı. Toplumsal yurt ve dünya tarihini, bireyi yoksaymadan sorgulayan, dilin olanaklarını çarpıcı imge derinliğine götüren, duygu debisi yoğun şiirler yazdı. Eserleri: Biri Yitik İki Ülke (1989), Çağrı (1990), Yıkıntılar Altında (1991),

Toplu Şiirler (1995, tüm şiirleri, ölümünden sonra)

Ne kadar düşünsem aynı

Ne zaman üşürsem yağmur yağar

Yolum değilse bile sevgilim

Benim sonum belli

Sevginin ince tülüyle sarmadıkça ben seni (sen beni)

Yine kana düşerim hiç yoktan

Yine davalar açılır aleyhimde...

* * *

Polonyalı yazar **Jerzy Kosinsky**'nin çocukluğunda Nazi işgali altındaki yaşadı. Savaş sonrası Polonya'dan Amerika'ya kaçtı. Orada zengin bir kadınla evlendi ve yazmaya başladı. Boyalı kuş, Bir Yerde, Şeytan Ağacı, Adımlar, Boşluk, İhtiras Oyunu ve Kör Randevu romanları arasında yer almaktadır. Jerzy Kosinsky kendisine kitapları kadar ürpertici bir son biçti. Karısı ile tv izlerken banyoya gidip kafasına naylon torba geçirip bağlayarak intihar etti.

1935'te, Alman militarizm ve milliyetçiliği ile modern çağın insanı aşağılayan kuvvetlerini hicveden denemeleri ile tanınan şair ve eleştirmen **Kurt Tucholsky**, Nazi iktidarı tarafından lanetlenip yurttaşlıktan çıkarılınca intihar etti

1940'da, siyasi ve dini dogmalara karşı Nietzschevari güvensizliği ve "Holanda edebiyatının vicdanı" olarak tanınan ironi üstadı, edebiyat eleştirmeni **Menno ter Braak**, Almanların, ülkesini istila etmesi üzerine intihar etti.

1951'de, 2. Dünya Savaşı sırasında Auschwitz ve Dachau'daki toplama kamplarında mahpus olmuş, savaştan sonra, komünistlerin iktidarı sırasında parti üyesi olup Genç Aydınlar Kulübü'nü kurmuş ama eserlerinde bir zamanlar Nazi kamplarındaki hayatı betimlerken ahlaki bozuk ve haysiyet kırıcı yaşam temalarını işleyen Leh yazarı ve şairi **Tadeusz Borowski**, ülkesindeki polis devleti ile de yabancılaşınca intihar etti.

1963'te, ilk şiirini henüz 8 yaşında yayımlamasına rağmen, yabancılaşma, ölüm ve özyıkım temalarını işleyen yapıtlarıyla asıl ölümünden sonra tanınan Amerikalı şair **Sylvia Plath** intihar etti.

Zafer Ekin Karabay, 13 Eylül 2002 günü Eskisehir'de henüz 29 yasındayken kemeri ile kendini asarak hayatına son veren şair - yazar - akademisyen. 1999 varlık şiir ödülü ve 2000 Arkadaş Zekai Özger şiir ödülü sahibi. "şubatta saklambaç" adlı ilk şiir kitabını ne yazık ki göremedi.

5 Nisan 1994 sabahı, müzik dünyası bir elemanını daha sonsuzluğa kanat açtığını öğrenmenin şokuyla çalkalandı. Kurt Cobain, Seattle'daki evinin garajında çenesine dayadığı tüfeğinin tetiğini çekerek 27 yıllık hayatını noktalamıştı.Ardında bıraktığı mektupta, artık acı çekmek istemediğini söylüyordu Cobain. Herkes bulduğunu sanmıştı ama demek ki aslında O hep Nirvana'yı arıyordu.

Ve diğerleri:

"Gözlerimi geleceğe kapayıp, geçmişi unutmak istiyorum" diyen İranlı yazar **Sadık Hidayet**; "Gece sona eriyor, gök ışıyor. Ayık olarak öleceğim." diyen **Osamu Dazai**; "Eyvallah baylar gözlerimi kapıyorum işte." diyen **Andre Frederique**; "Bir mezar kazıyoruz gökyüzüne rahatça yatmak için." diyen **Paul Celan**; "Hırsız! Nasıl bir başına çekip gidebildin/ Ne zamandır fena halde arzuladığım ölüme" diyen **Anne Sexton**; **"**Pek az zamanı kaldı bu zora koşulmuş bedenimin/ kesmeliyim soluğunu doğmuş olmanın!" diyen **Nilgün Marmara, "intiharlar her akşam ıslak - yapışkan saçlarıyla girip odama paniğimden pay toplarlar" diyen İlhami Çiçek, Primo Levi, Arthur Koestler, Jack London**, Fransiz filozof **Gillez Deleuze**

Cornelius GALLUS, **Stig Dagerman**, **José Asunción Silva, Lucius Annaeus SENECA**, **Panait STRAT**, **Georg Trakl**, **Italo Svevo**, **Yavuz Çetin, Özge Dirik** ve daha niceleri…

* * * * *

ANTONİN ARTAUD

"Ben kendimi öldürürsem bu, kendimi yıkmam için değil, ama kendimi yeniden oluşturmam için olacak; intihar, benim için, kendimi zorlu bir uğraşla yeniden ele geçirmemi, varlığımın içine baskın yapıp girmemi, belli belirsiz ilerleyen tanrıdan önce davranmamı sağlayacak bir araçtır yalnızca."

Yukarıda ki söz, Fransız oyun yazarı, şair, tiyatro oyuncusu ve gerçeküstücü akımın önderi **Antonin Artaud**'a ait. Artaud, Eylül 1896'da Marsilya'da doğdu, başarısız uygarlık ve edebiyat konularında yapıtlar verdi. 'Heliogabalos Taçlı Anarşist', 'Suç Ortakları ve İşkenceler', 'Tanrı Yargısının İşini Bitirmek için', 'Tiyatro ve İkizi', ve 'Van Gogh/ Toplumun İntihar Ettirdiği' eserleri Türkçe'ye çevrili Artaud, Vahşet Tiyatrosu'nun tasarımcısıdır. Daha çok tiyatro yapıtları vermiş biridir, Kibritçi Kız onun yapıtıdır. Yaşamının yirmi yılından çoğunu akıl hastanesinde geçirdi ve orada öldü.

Seyirci oyundan kopuk olmamalıydı ona göre, oyun sahnede değil hayatın kalbinin attığı yerde kendisini yaratılmalıydı. "Sözler yetmez," diyordu, "hareketlere, göstergelere , dilin yetişemediği yerleri çıplak bırakacak özellikle bedensel anlatımlara ihtiyaç var." Artaud, ilki 1932, ikincisi ise 1933'te olmak üzere, iki kez, "vahşet tiyatrosu" bildirileri yayınladı, bu tiyatro anlayışıyla ilgili görüşlerini, 1938 yılında, **Tiyatro ve İkizi** adlı kuramsal kitabında toparladı. Bu kitapta Artaud, "tiyatro veba ile aynı şeydir" der. "Veba gibi dehşet

verici ve aynı zamanda saflaştırıcıdır. Vebanın vahşetinde bir hayat vardır, çünkü bu canlı, can veren, ölümün ve yaşamın ayırtına vardıran bir ölümdür."

"Çünkü vasat öldürücüdür. Çünkü vasat insan ölüdür. Yozlaşma onu çürütmüştür. Tüketim onu emmiştir. Yaşamadığının farkında değildir, kendinde değildir, kendi değildir. Kendi olan şeyler yokmuş gibi davranır, kendi olarak gördüğü şeyler varmış gibi davranır, herkesi kendi gibi sanır. Sıradan insan, sıradan insan diye bir şey olmadığını bilmez."

Artaud'un vahşeti rahatsız ediciliktir. Yayınladığı ikinci manifestoda, Vahşet Tiyatrosu'nun konuları, "çağımızın başlıca huzursuzluk ve endişelerine cevap veren konular arasından" seçilecek olduğunu yazar. Aynı yazıda, ilk gösterinin adını da koyar: "Meksika'nın Fethi". Gösteri, sömürgecilik sorununu işleyecektir; yani, "bir kıtanın bir başka kıtayı kendi yararları için kullanmak hakkına sahip olduğu inancını sorgularken aynı zamanda bazı ırkların öteki ırklara olan (ama bu sefer gerçek) üstünlüğünü de sorgulayacak ve bir ırkın dehasını uygarlığın kesin formlarına bağlayan içsel akrabalık ilişkisini gösterecek."

Kasım 1947'de Radio Information'dan 'La voix des poetes' adlı program için kırk beş dakikalık bir yayın teklifi aldığında, dokuz yıllığına kapatıldığı klinikten henüz çıkmıştı. **'Tanrının Yargısının İşini Bitirmek'**, o radyo programının metninden oluşuyordu. Radyo yönetimi tarafından yayımlanması yasaklanan bu metinlerde büyük güçlere, topluma, onun kurumlarına, dinine, sanatına, gelecek tasarılarına, savaşla belirlenen ilerleme arayışına ateş püsküren, küfürler yağdıran bir şairdi bu metinlerde. Aynı ruh halini '**Heliogabalos Taçlı Anarşist**' kitabının girişinde de gösterdi. "Bu kitabı Mesih'in çağdaşı Tyanalı Apollonius'un yaşayan ruhuna ve geçip gitmekte olan şu dünyada hala kalmış olabilecek bütün gerçek aydınlanmışlara ithaf ediyorum; ve derin güncellik-dışılığını, maneviliğini, yararsızlığını iyice belirtmek için de onu anarşiye ve bu dünya uğruna verilen savaşa ithaf ediyorum." diyordu kitabında.

Suç Ortakları ve İşkenceler kitabının girişinde ise, yeni dünya düzeninin jandarmalığını üstlenen Amerika için: "..Çünkü Amerikalılar git gide daha çok kol ve çocuk eksikliği duymaktalar, işçi değil de asker ve ne pahasına olursa olsun ve elden gelen bütün yollarla asker yapmak ve üretmek istiyorlar daha sonra olabilecek bütün gezegen savaşlarını göz önünde bulundurarak, o savaşlar ki gücün ezici faziletleriyle kanıtlamayı hedef almışlardır." diye yazacaktı.

Van Gogh'un yaşamını inceleyen Artaud, **'Van Gogh: Toplumun İntihar Ettirdiği'** isimli kitabında, "Van Gogh, gözbebeğinin boşluğa devrileceği an'ı yakalamıştır" ifadesiyle Gogh'un yaşamının ve ölümünün savunuculuğunu yapıyordu. O'nun deliliği konusunda "van Gogh deli değildi, ama resimleri suda yanan ateşlerdi, atom bombalarıydı, ki görüş açıları, o çağda ortalığı kasıp kavuran diğer resimlerin yanında, ikinci imparatorluk burjuvazisinin ve III. Napolyon'un kilerin olduğu kadar Thiers'in, Gambetta'nın, Felix Faure'un polislerinin kurtçuk konformizmini ağır biçimde rahatsız edebilecek nitelikteydi. Çünkü van Gogh'un resmi, törelerin belirli bir konformizmine değil, kurumlarınkine saldırır." diyecek, ve van Gogh'u deli olarak tanımlayan "insan korkusunun ve boğulmasının en feci durumlarını dindirmek için sadece gülünç bir terminolojiye sahip, bozuk beyinli" psikiyatrları sapkın davranmakla suçlayacaktı.

Afyon Savunması yazısında: "Afyonun kesin olarak etki ettiği bir hastalık vardır ve bu hastalığın adı, İçsıkıntısıdır. (...) Yasanızla benim içsıkıntımı, en ufak bir güven duymadığım

insanların, tıbbi salakların, gübre eczacılarının, adaletsiz yargıçların, doktorların, ebelerin, tıp müfettişlerinin eline bıraktınız." diyordu. "afyonu yok ederek suç işleme gereksinimini, beden ve ruh kanserlerini, umutsuzluğa eğilimi, doğuştan alıklığı, kalıtımsal frengiyi, içgüdülerin ezilgenliğini ortadan kaldırmayacaksınız; herhangi bir zehre, morfin zehrine, okuma zehrine, inziva zehrine, otuzbir zehrine, sürekli düzüşme zehrine, ruhun köksüz zayıflığının zehrine, alkol zehrine, tütün zehrine, toplum karşıtlığı zehrine güdümlü ruhların varolmasını engellemeyeceksiniz."

Ve yazının sonunda: **"Acı bizlere tutunacağımız huzur dolu bir yerin arayışıyla, ötekilerin iyilik içinde aradıkları düzenin kötülük içindeki arayışıyla, ruhumuz içinde yolculuklar yaptırıyor. Biz deli değiliz, biz harika hekimleriz. Hemen intihar etmeyeceğiz. Bizi rahat bırakmanızı bekliyoruz."** diyordu.

Edebiyat dünyasına bir çok eser bırakan Artaud, kendi kuşağının sloganı olacak "Beni intihar ettiler" ifadesiyle tedavi gördüğü klinikte intihar edecekti.

* * *

Yukarıda anılan isimlerin büyük çoğunluğu, şair, yazar ya da düşünürlerdi. İntiharlarındaki ortak özellik, zamanlamalarıydı. Ülkelerinin içine düştüğü bunalımlı dönemleri seçmişlerdi intihar etmek için. Ve bütün duyarlılıklarıyla, rahatsızlıklarını dile getirdikleri son yazılarını yazdılar, çok daha etkili olacak bir yöntemle; intiharlarıyla. . .

Bir de, Cervantes'in Donkişot'u misali yaşama kılıç çeken "romantik devrimciler" vardı ki, ikinci yazımızda onları onları anımsayacak ve yeniden anacağız…

Nurettin Çalışkan, 9 Eylül 2006…

EK

Allah'ım bir kulun hayatını iradesiyle sonlandırırken, biliyorum ki en çok üzülen sen oluyorsundur. . Bizleri de onlara yardım etmek için vesile kıldığında başarısız kalıp, niyetlerinden çevirmekte aciz kalıyoruz. Bunun nedenini anlamak çok zor. Muradın ve emrin arasında kalmakta şaşkın kaldığımızı itiraf etmemiz gerekiyor. Bunun nedenini anlamak çok zor. Muradın ve emrin arasında kalmakta şaşkın kaldığımızı itiraf etmemiz gerekiyor.

Geleceği görmek bizim için mümkün değildir. Ancak zamanımızda o kadar çok yaşayan ölüler var ki, bunlar her gün gizli intiharlarını yeniliyorlar. Onları anlayan birileri de olmayınca ölüm ve hayat arasında kalmış bu insanlar için af kapını açık bırakmanı niyaz ediyorum. Rahman sıfatınla onları taşıyamadıkları yüklerinden dolayı sorumlu tutma. Çünkü onlar çok bilmenin inançsızlığında tükendiler.

Allah Teâlâ'm affına sığınmaktan başka çaremiz yok.

İhramcızâde İsmail Hakkı

MAKSİMLER-AFORİZMALAR-FRAGMANLAR-EPİKÜR

MAKSİMLER

1

Mutlu ve ölümsüz bir varlığın ne kendisi tasa çeker, ne de başkasına bunu yükler; bu sebeple de ne hiddet tanır, ne de iyilik. Böyle şeyler yalnız zayıflarda bulunur.

2

Ölüm bizim için bir hiçtir, çünkü dağılan bir şeyde duyarlık yoktur, duyarlığı olmayan da bizi kaygılandırmaz.

3

Hazzın büyüklüğünün son sınırı, bütün acı veren şeylerin ortadan kalkmasıdır. Gerçekten, hazzın bulunduğu yerde ve onun bulunduğu sürece acının, tasanın, ya da her ikisinin birden yeri yoktur.

4

Nefiste acı uzun zaman kalmaz; keskin acı çok kısa sürer, dayanılabilen, fakat etin hazzından üstün olanı da birçok günler kalmaz. Gerçekten uzun süren derdlerde haz, etteki acıdan biraz daha büyüktür.

5

Akıllı, dürüst ve insaflı olmadan mutlu yaşanamayacağı gibi, mutlu olmadan da akıllı, dürüst ve insaflı olunamaz. Bunlardan biri, örneğin akıllılık eksikse dürüst ve insaflı olan da mutlu yaşayamaz.

6

İnsanlara karşı güvenlik sağlamak için, bize bunu verebilecek her şeyi iyi saymamız tabiîdir. (Yani kanunlar ve devlet).

3

Bazıları bu yoldan insanlara karşı güvenlik sağlıyabilmek için büyük bir ad kazanmanın ve meşhur olmanın peşinde koşarlar. Eğer onlar bundan sonra tam bir korkusuzluk içinde yaşarlarsa o zaman sahiden bu, tabiatın istediği iyiliğe erişmişlerdir; yok eğer canları için korkudan kurtulamamışlarsa o zaman, tabiatlarının eğilimine uyarak ta en baştan beri uğurunda çabaladıkları bile artık onların değildir.

8

Hiç bir haz aslında kötü değildir, ama hazzı doğurabilen bazı şeyler hazdan çok kötülük getirebilirler.

9

Eğer bütün hazlar birikebilseler, zamanla da geçmeseler ve bütün atom yığınınım, ya da tabiatımızın başlıca kısımlarına bağlı kalsalardı, o zaman hazlar arasında ayrılık olamazdı.

10

Eğer sefihlere zevk sağlayan şeyler onların zihinlerini tabiat olayları, ölüm ve acılar karşısında duyduğu korkulardan kurtarabilselerdi, bundan başka bize isteklerin sınırlarını da öğretselerdi, o zaman bu adamlara karşı bir diyeceğimiz olmazdı; çünkü kötülüğü meydana getiren acı ve tasanın karışmadığı hazza erişmiş olurlardı.

11

Tabiat olayları karşısındaki korku ve ölümün bizimle de ilgisi olabileceği tasası olmasaydı, acının ve arzunun sınırlarını bilmeyiş de bize huzursuzluk vermeseydi, tabiatı incelememize lüzum olmazdı.

12

Yakınlarına karşı en üstün ölçüde güvenlik duyabilmek imkânına sahip olan insanlar, birlikte en zevkli yaşamayı sağlamışlardır, çünkü bunun için en emin garantiye sahiptirler; böyleleri en sıkı bağlılık içinde yaşadıkları sırada, içlerinden birinin vakitsiz ölümüne de, sanki bu acınacak bir şeymiş gibi yanıp yakılmazlar.

13

Üzerimizde olup biten, yeraltında geçen ve sonsuz evrene yayılmış olan şeyler bize korku verdikçe, basanlara karşı güvenlik sağlamak bir şeye yaramaz.

14

İnsanlara karşı güvenlik, kuvvet ve zenginlikle bir dereceye kadar sağlanabilirse de, tam bir güvenlik ancak başkalarının işine karışmadan ve kalabalıktan uzak olarak yaşamakla sağlanır.

15

Tabiatın gerektirdiği zenginlik sınırlıdır ve kolayca sağlanabilir; buna karşılık, delice isteklerimiz yüzünden peşinden koştuklarımız uçsuz bucaksızdır.

16

Rastlantı (Tykhe) bilgenin hayatında pek az yer alabilir; onun bütün ömrü boyunca, daha büyük ve önemli şeyleri düzenleyen kendi aklıdır.

17

İnsaflı insanın hayatı en az huzursuzluğa uğrar, insafsızınki ise en büyük huzursuzluklarla doludur.

18

Yoksunluktan doğan acılar bir defa ortadan kalktı mı, artık bedenin hazları da çoğalamaz, sadece çeşitlenebilir. En büyük iç zevki ise bize en büyük korkuları veren böyle ve buna benzer şeylerin Önemlerini tam olarak anlamaya çalışmakla sağlanabilir.

19

Sonsuz zaman içinde de, sonlusu kadar zevk vardır; yeter ki zevklerin sınırlarını akıl tam olarak çizmiş olsun.

20

Nefis için hazların sınırı yoktur ve bunları sağlayabilmek için sonsuz zaman lâzımdır. Ama etin amaçlarını ve sınırlarını tayin eden, bizi önsüz-sonsuzluk karşısındaki korkulardan kurtaran akıl bize mükemmel bir hayat sağlar, artık sonsuz bir süreye de ihtiyacımız kalmaz. Bununla beraber zevklerden de kaçmaz ve şartlar onu hayattan ayrılmaya zorladıkları vakit, hayatın kendisine verebileceği en iyi şeyden yoksun kaldığını sanmaz.

21

Hayatın bize çizdiği sınırları iyice tanıyan insan yoksunluklardan doğma acıları giderecek ve bütün hayatı mükemmel bir hale koyacak şeylerin elde edilmelerinin ne kadar kolay olduğunu bilir. Onun için de kazanılmaları zorlukla olan şeyleri istemez bile.

22

Ne koyduğumuz amacı, ne de görüşlerimizi dayandırdığımız duyulabilir apaçıklıkları gözden kaybetmemeliyiz, yoksa sadece karışıklık ve şaşkınlık alıp yürür.

23

Eğer bütün duyumları inkâr edecek olursan o zaman, bunlar arasından tek birinin hatalı olduğunu iddia edebilmek için bile dayanacağın şey kalmaz.

24

Eğer herhangi bir duyumu kayıtsız şartsız inkâr eder ve bu sırada, doğrulamasını beklediğin bir görüşle duyumların gerçekten verdikleri; duygularlarla düşüncenin sezgili tasavvurları arasında fark gözetmezsen, bu yanlış görüşün yüzünden bütün öteki duyumları da birbirine karıştırırsın ve böylelikle her türlü kriteri kaybedersin. Buna karşılık duyumları güvenilir olarak kabul eder, sadece ummaya dayanan tasarımları ve duyuların doğrulamadığı başka her şeyi de güvenilmez olarak görürsen o zaman aldanmaktan kurtulursun ve böylece her türlü iç huzursuzluklarını ve ne'nin doğru, ne'nin yanlış olduğunu kestirmedeki her türlü iç kararsızlıklarını daima gözaltında bulundurabilirsin.

25

Eğer her yaptığını, her şart altında, tabiatın amaçlarına uydurmazsan ve ister bir şeyden kaçınmak, ister onu izlemek için olsun bu amaçlardan saparsan, o zaman yaptıkların, aklının yoluna uymaz.

26

Tatmin edilmedikleri zaman acı vermeyen bütün arzular zorunlu değildirler; eğer bunların yerine getirilmeleri güç görünürse, ya da zarar verecekse kolayca içe atılabilirler.

27

Bilgeliğin bütün yaşadığımız sürece mutlu olmamız için bize sağladığı iyilikler arasında dostluk en büyüğüdür.

28

Tehlike karşısında, bunun sürüp gitmiyeceğini, hattâ uzun bile sürmiyeceğini öğreterek bize kuvvet veren aynı bilgi, geçici şartlarımız içinde dostluğun en sağlam teminat olduğunu da öğretir.

29

Arzuların birtakımı tabiîdir ve zorunludur, birtakımları tabiîdir ama zorunlu değildir, nihayet birtakımları da ne tabiî ne de zorunludur, sadece boş hayallerden doğmadır.

30

Tabiî olmakla beraber yerine getirilmedikleri zaman bize acı vermeyen, ama bizi uğraştırıp duran arzular boş görüşlerden doğmadırlar ve onların içe atılmalarını önleyen, kendi ne'likleri değil, insanların boş kuruntularıdır.

31

Tabiata uygun hukuk, karşılıklı kötülük etmemek ve kötülük görmemek için yapılmış, amacı fayda olan bir anlaşmadır.

32

Birbirlerine karşılıklı kötülük etmemek için anlaşma yapmak ellerinden gelmeyen yaratıklar için adalet de adaletsizlik de yoktur. Aralarında böyle bir anlaşmayı yapmak istemiyen, ya da bunu yapamayan milletler için de iş böyledir.

33

Adalet kendiliğinden hiç bir zaman var olmamıştır. Bütün hukuk herhangi bir yerde ve herhangi bir zamanda, toplum içinde, kötülük etmemek ve kötülük görmemek için yapılmış bir anlaşmadan başka şey değildir.

23

Haksızlık kendiliğinden kötü değildir. Asıl kötü suçluları cezalandırmakla ödevlendirilmiş olanlardan kurt olamamak korkusudur.

35

Karşılıklı kötülük etmemek anlaşmasının yasak ettiği şeylerden birini gizlice yapan kimse, o zamana kadar binlerce defa yakasını kurtarmış olsa bile, bunun meydana çıkmayacağına emin olamaz, çünkü ömrünün sonuna kadar gene de yakalanıp yakalanmayacağını kesin olarak bilemez.

Genel olarak adalet herkes için eşittir, çünkü karşılıklılığa dayanan cemiyet için faydalıdır. Ama bir memleketin özellikleri, ya da gerekikli başka durumlar yüzünden her yerde herkes için eşit olmayabilir.

37

Bir toplum içinde, karşılıklı ihtiyaçlar bakımından faydalı oldukları kamunun tanıklığıyla kabul edilmiş olan kanun hükümleri, herkes bundan eşit hak almasa bile adalete uygundur. Ama eğer biri, bir toplum içinde karşılıklı faydalanmalara aykırı bir kanun koyacak olursa bu kanun asla adaletli değildir. Beri yandan, adaletin ayrılmaz gereği olan fayda bir zaman varken artık böyle olmaktan çıksa da, boş laflara kapılarak yolunu şaşırmayan ve sadece gerçeklere dayananlar için, bu arada kanun, adaletli olmak niteliğini tam olarak muhafaza eder.

38

Bir yerde, şartlar değişmediği halde, o zamana kadar adalete uygun görülen kanunların realiteye, adalet kavramına artık uymadıkları meydana çıkacak olursa, bu kanunlar artık haklı olmaktan çıkarlar. Şartların değişmesi sonucu olarak o zamana kadar süregelen kanunlar artık faydalı olmaktan çıkarlarsa, aynı devletin vatandaşları arasındaki sosyal münasebetler için faydalı oldukları süre için haklıdırlar. Ama daha sonra, artık faydaları kalmayınca haklı olmaktan çıkmışlardır.

38

Çevresine karşı güvensizliği, onu en iyi tanıyan, bunun mümkün olamadığı yerlerde hiç değilse ona yabancı kalmamayı sağlayan yenebilir. Bunu bile sağlayamadıklarıyla ilgilenmez ve sadece kendisine güven sağlayanlara dayanır.

AFORİZMALAR VE FRAGMANLAR

1

Zorluk kötüdür, ama zorluğun hükmü altında yaşamak zorunlu değildir.

2

İnsanların çoğu için sükûnet uyuşuluk, heyecan deliliktir.

3

Bir kerecik doğarız ve [bu dünyada] ikinci bir defa doğmamız olacak şey değildir; bunun sonucu olarak da, sonsuz bir süre varolmak hiç bir şekilde mümkün değildir. Yarınına hâkim olmayan sen de tutar, zevki [hayalleri] hep ileriye atarsın! Ömür beklemekle geçip gider, çoğumuz da hayatında hiç vakit bulamadan ölüp gider.

4

Eğer birbirimizi göremezsek, birbirimizle buluşamazsak ve bir arada kalamazsak çok geçmeden sevgi duygusu kaybolup gider.

5

O kadar erişmeye değer olan dostluğun temeli gene de faydaya dayanır.

6

Tabiatın isteklerine göre ölçülü fakirlik büyük bir zenginliktir, buna karşı hiç bir sınır tanımayan zenginlik de büyük bir fakirliktir..

7

İsterse kimse kavrayamasın, ben gene kalabalığın boş fikirlerine uyarak onların alkışlarını toplamaktansa, tabiat anlayışıma dayanarak, bütün insanlar için faydalı gördüğüm şeyleri açıkça söylemeyi üstün görürüm.

8

Nefis şöyle der: Aç kalmayım, susuz kalmayım, üşümeyim! Kim bu zorunluluklardan uzaksa ve ileride de öyle kalacağını umabiliyorsa. mutluluktan yana Zeus'la yarışabilir, '

9

Biz dostlarımızın yardımlarından ziyade, onlardan her zaman yardım isteyebileceğimiz güvencine muhtacız.

10

Uzak şeylere duyulan arzu yüzünden yakındakileri aşağı görmemelidir, düşünmelidir ki onlar da bir vakit arzu edilenler arasındaydı.

11

Siz iyiye karşı değil, yalnız kötüye karşı zayıfız, çünkü zevk bizi kuvvetlendirir, acı ise zayıf düşürür,

12

Boyuna yardım isteyen de, hiçbir zaman bunu yapmayan da dost değildirler. Çünkü birincisi sevgisiyle bizden karşılık satın-almak istemekte, öteki de gelecek için bütün ümitlerimizi yok etmektedir.

13

Görüyorum ki kuvvetli bir ihtiras seni sevginin zevklerine sürüklüyor. Kanunları çiğnememek, edep dışına çıkmamak, yakınlarını üzmemek, bedenini yormamak, geçimine gerekenleri israf etmemek şartıyla isteklerine uymakta serbestsin. Ama bunlardan birini olsun yapmamak çok güçtür, çünkü sevginin zevkleri bize hiç bir zaman fayda vermemiştir, eğer kötülüğü dokunmazsa buna bile sevinmeliyiz.

14

Dostluk Dünyayı dolaşıyor ve bizi mutlu bir yaşayış için uyanmaya çağırıyor.

15

Kimseyi kıskanmamalıdır. İyiler bunu hak etmemişlerdir, kötülere gelince, onlar da ne kadar kazanırlarsa yıkımlarını o kadar çabuklaştırırlar.

16

Felsefe ile uğraşır gibi görünmek değil, bunu sahiden yapmak lâzımdır. Çünkü bize gereken görünüşte sağlam olmak değil sahiden sağlığa kavuşmaktır

17

Şüphecilik bütün varlığımızı yıkabilir ve her zaman için bir harabe haline getirebilir.

18

Herkes hayattan, daha yeni doğmuş gibi ayrılır.

19

Kendisinin yapabileceği şeyleri tanrıdan istemek abestir.

20

Dostlara acılarını paylaştığını göstermek birlikte yas tutmakla değil, onlara elbirliğiyle yardım etmekle olur.

21

Kime yeter kadarı az gelirse, ona hiç bir şey yetmez.

22

Hayatta, komşunun haber almasından korkacağın hiç bir şeyi yapma.

23

Her arzu için kendi kendine şunu sormalıdır: Eğer bunu yerine getirirsem bana ne faydası dokunur, yerine getirmezsem o zaman ne olur?

24

Bir münazarada yenilen en büyük kazancı elde eder, çünkü henüz bilmediği şeyleri öğrenir.

25

«Uzun bir ömrün hele sonuna bakın!» O zamana kadar zevkini sürdüğü bütün mutluluklar karşısında bu söz nankörlüktür. (Solon’un meşhur sözü için)

26

Kendine yeterliğin en güzel meyvesi özgürlüktür.

27

Yüce bir ruh her şeyden fazla bilgelik ve dostluğa değer verir; bunlar, biri ölümlü, Öteki ölümsüz iki iyiliktir.

FRAGMANLAR

28

Kutsal Tabiata şükrolsun ki zorunlu şeyleri kolay elde edilebilir, zorunlu olmayanları da güç elde edilebilir yaratmıştır.

29

Azla yetinmek zorunda kalmak korkusu ortalama insanları asıl korkularını arttıracak işlere sürükler.

30

Zenginliğe erişmiş olan birçokları dertlerine çare bulamamışlar, aksine başka, daha büyük dertlere de düşmüşlerdir.

31

Kötü ruhlular bahtları açık giderse gururlanır, kötü giderse yıkılırlar.

32

Gelecek günden en az şey bekleyen onu en büyük sevinçle karşılar.

33

Haz sağlamayan güzelden seve seve vazgeçerim ve ona tapan budalaları hor görürüm.

34

Doğruluğun en güzel meyvesi ruh sükûnudur.

35

Tabiat bizi toplum için yaratmıştır.

36

Kanunlar bilgeler için konmuştur, ama haksızlık etmesinler diye değil, haksızlığa uğramasınlar diye.

37

Kim etrafına korku salarsa, kendisi de korkusuz değildir.

38

Hayatını gizle!

Sh:54-71

Kaynak: Hayrullah ÖRS, Epikür- Mektuplar Ve Maksimler, 1962, İstanbul.

MECUSÎ DİNİ'NDE MEHDİ İNANCI

Hzl: Prof. Dr. Ekrem SARIKÇIOĞLU

I. İslâmi ilimler Kongresi'nde tebliğ olarak sunulmuştur. 1981. İstanbul

«Mehdi» kelimesi ve tâbiri her ne kadar İslâm âlemine has bir görünüm arz ediyorsa da, ifâde ettiği ıstılah manası temel unsurlarıyla diğer dinlerde de vardır. Her dinde ayrı bir kelime ile kavram ifâdesini bulur. Kelime Arapça «he, dal, ye» harflerinden meydana gelen «heda» fili kökünden türeyerek «kendisine doğru yol gösterilen, hidâyet edilen» manasına gelir. Üzerinde durmak istediğimiz ıstılah manasına göre ise «Mehdi, âhir zamanda gelecek, zayıflayan dini kuvvetlendirecek, dinî emir ve yasakları icra edecek, iç ve dış düşmanlarım temizleyecek, ideal bir kumandan ve devlet reisidir».

Tarifine çalıştığımız bu ıstılah manası yalnız İslâmiyet için değil, tarihteki ve günümüzdeki çeşitli dinler için de geçerlidir. Ancak kavramı ifade eden kelimeler çeşitli dinlere ve dillere göre değişmektedir. Meselâ, ilkel din mensuplarından sayılan **Yeni Gine yerlileri âhir zamanda geleceğini bekledikleri kurtarıcının Mensren olduğunu söylerler** ve O'nun içi zenginliklerle dolu bir gemiyle gelerek dinlerini yeniden ihya edeceğine inanırlar. Batılı araştırıcıların **«içi zenginliklerle dolu yüklü gemi»** dikkatlerini çekmiş olmalı ki, bu inanca **«Kargo Kültü»** ismini vermişlerdir. Temeldeki düşünce mehdi inancından başka birşey değildir. Kuzey Amerika yerlileri de âhir zamanda geleceğini bekledikleri kurtarıcının bir dans âyini esnasında aralarında görüleceğine inandıkları için aslında «mehdi» inancı olan tasavvurlarına Batılı araştırıcılar **«Ghost-Danc»** demişlerdir. Günümüzün büyük dinlerinden olan Yahudilik ve Hıristiyanlık'ta mehdi kavramını ifade eden kelime **«Mesih»,** Budizm'de **«Maytreya»,** Hinduizm'de **«Kalki»**dir .

Kavramın Dinler Tarihinde ilk olarak nerede görüldüğünü, nasıl geliştiğini tesbit ve takip etmek çok güçtür. Bugün ulaşılabilen kaynaklara göre, ilk olarak Sümerliler'de rastlıyoruz. M. Ö. 2350 yıllarında yaşayan meşhur Kral I. Sargon ve daha sonra M. Ö. 1728-1686 yıllarında yaşayan Hammurabi kendilerinin geleceği beklenmekte olan «mehdi» olduklarını hissetmiş ve mehdilik iddiasmda bulunmuşlardı . Demek ki bu kavram daha önce de mevcuttu. Eski Mısırlılar'dan kalma, tahminen M. Ö. 1950 yıllarında yazılmış bir papirüs metninde de, Güney Mısır'dan çıkacak ve ismi **«Ameni»** olacak bir din ve dünya kurtarıcısının geleceğinden haber verilmektedir. Bu tarihî vesikalardan da anlaşıldığına göre mehdi inancı, günümüzden 4500 sene öncesinde de vardı. M. Ö. VI. yüzyılda kurulan Mecusî Dini'nde de bir mehdi, inancının bulunması ireni bir tezahür değildir; diğer dinlere paralel bir görüntüdür. **«Saoşyant»** tâbir edilen mehdi, İslâmiyet'te ve Yahudilik'te olduğu gibi din kurucusu peygamberin şahsıyla yakından ilgilidir. Zerdüşt (M. Ö. 630-553) 'ün soyundan geleceğine inanılır,

Mecusî kaynaklarına göre, Mehdi Saoşyant ile ilgili haberler Zerdüşt'ün açıklamalarına dayanır. Mukaddes kitapları Avestanın çekirdeği sayılan Gathalar'da «Saoşyant» kelimesi genellikle **«yardımcı, kurtarıcı»** manalarında, bir Gatha ayetinde de ısttıâh manasına yakın bir anlamda kullanılır. Avesta'nın muahhar yazılarında, ise ıstılah manası artık açık bir şekilde görülür: Yasna IX,2'de Haoma içkisinin manevî şahsı Zerdüşt'e görünerek, **«...beni müstakbel Saoşyantlar'ın övecekleri gibi öv»** dedi. Yine Yasna LXI,5'de **«Acaba biz yalan ve kötülük taraftarlarını kendimizden uzaklaştırabilir miyiz?»** sorusu sorularak buna karşı, «Şaoşyantlar olarak Druy taraftarlarını uzaklaştıracağız» cevabı verilir. Yasna LXX,4'de de **«Çünkü biz kutsal kelâmın istekli taşıyıcıları olarak ülkenin Saoşyantları gibi hizmet etmek istiyoruz... Saoşyantlar olmak istiyoruz...»** denilir ki, bu üç Avesta ayetinde geçen saoşyant kelimeleri «yardımcı, kurtarıcı manalarında kullanılmışlardır. Yardımcılar, kurtarıcılar olarak bahsedilen kişiler de Mecusiliğe hizmet ve yardım eden samimi müminlerdir.

İstikbâle yönelik bir kurtarıcı tasavvurunun izine ilk olarak Gathalar'ın bir ayetinde, Yasna XXVI,10'da rastlıyoruz-, «...lk insan Gaya'dan muzaffer Saoşyant'a kadar bütün Aşa müminlerinin, bütün iyi, güçlü, kutsal Fravaşiler'ini tazim ediyoruz» şeklinde rastlanır. Burada «ilk insan Gaya'dan muzaffer Saoşyant'a kadar» tabiriyle, dolaylı olarak ilk devrin insanı karşısında bir de son devrin insanını, yani âhir zaman ve temsilcisi Saoşyant düşünülmüş olabilir. Ancak Gathalar'ın bu ayetinin tek oluşu, mâna bakımından diğerlerinden ayrılışı ve geç devir yazılarına

paralelllik göstermesi ibarenin orijinal olamayacağı, bir redaksiyon neticesi olabileceği ihtimalini de hatıra getirmektedir.

Sarih bir mehdi kavramı manasına Avesta'nın muahhar yazılarında rastlıyoruz. Yaşt XIII,129'da «O'na muzaffer Saoşyant denecek ve Astvatereta denecek, bütün maddi varlığa fayda verecek, bundan dolayı O Saoşyant olacak... iki ayaklılardan ortaya çıkan Druy'a karşı duracak, Aşa mümini, düşmanlığına karşı duracak». Yaşt X3X,89'da «Şaoşyantlar arasındaki muzaffere özel olacak ve O'nun yenilediği yaşlanmayan, ölmeyen, yok olmayan, çürümeyen, daima yaşayan, daima yetişen, şehit düşen diğer dostlarına ayrılacak. Eğer ölüler tekrar dirilirse, yaşayan Saoşyant gelirse, O'nun arzusuna göre insanlık yeniden suret bulacaktır». Çok daha muahhar devirlerde Avesta'ya girdiği kabul edilen Videvdat isimli kitapta ise artık daha da gelişmiş «Saoşyant» tasavvurlarına rastlıyoruz. Videvdat XIX,5'de Zerdüşt, sınamak gayesiyle Angra Mainyu'ya «Ey hilekâr Angra Mainyu! Muzaffer Saoşyant'ın Kansava Suyu'ndan, doğu tarafından, doğuncaya kadar Devalar'ca meydana getirilen yaratıkları vuracağım...» demiştir.

. Görüldüğü gibi bu âyetlerde Saoşyant'ın nereden görüneceği, neler yapacağı v.s. gibi teferruatla ilgili. hususlar dahi zikredilmiştir ki, Pehleviler Devri din kültürünün açık izleri olmalıdır. Artık Saoşyant tasavvuru, dinin temel unsurları ara-sına, girmiştir. Tefsirciler, yorumcular vasıtasıyla geliştirilmiş; heyecanlı tasvirlerle renklendirilmiştir.

Bu tasvirlere göre Saoşyant dünyaya gelmeden önce,

dünyaya yalan ve kötülükler hâkim olacak,

küfür ve ahlaksızlık yayılacaktır.

İnsanlar kutsal sözleri değil, malı ve parayı tercih edeceklerdir.

Horasan taraflarından sayısız küfür ehli İran'a hücum edecek, herşeyi yakıp yıkacaktır.

Bu korkunç devirde bellerine meşin kuşak kuşananlar (yâni Türkler) zulüm ve sapıklıklarını ayyuka, çıkaracaklar ki ölüm, hayata tercih edilecektir.

Şehirler köye, köyler bir aile otağına dönecektir.

Hâkimiyet İran'lı olmayan kölelere, barbarlara geçecektir.

Bu barbar olarak tarif edilenler Türk, Roma ve Arap kavimleridir.

Bu devride emniyet, şöhret, refah, zanaat, nehirler ve kaynaklar İran'lı olmayanların ellerine geçecektir.

Yer kalbini açacak, mücevher ve madenlerini gün ışığına çıkaracaktır.

İnsanlar dünyevî zenginlikleri toplamaya çalışacaklardır.

Ülkeyi emniyetsizlik ve sadakatsizlik saracaktır.

Dostlar guruplara ayrılacak; hürmet, sadakat ve ümit dünyadan kaybolacaktır.

Baba, oğul ve kardeşler biribirlerine yabançılaşacaklardır.

Çeşitli mezhepler çıkacak, dine zarar vereceklerdir.

İnsanlar vahyi küçük göreceklerdir.

Allahsızlıklarıyla gayr-i tabiî (sodomi ve homoseksüellik) tatmin yollarına gideceklerdir.

Tabiat değişecek, güneşte ışıktan ziyade lekeler görülecektir.

Seneler, aylar ve günler gitgide kısalacak, toprak verimsizleşecek, ekinler büyümez olacaktır. İnsanlar da vücut bakımından küçülecek, güçleri ve kabiliyetleri azalacaktır .

Nihayet Dicle kaynağı havalisinden Arumayık (Roma'lı) denen bir halk çıkacak, askerleri kızıl silah ve başlarında, külah taşıyacaklardır.

Bu işaretlerin görülmesinden sonra güneş kararacak, zelzeleler biribirini takip edecektir.

Ülkeye fakirlik ve felaket yayılacaktır.

Şeytan soyu da doğudan siyah bir alâmetle görülecektir.

Saoşyant gelmeden önce tababet de öylesine ilerliyecek ki, ölüm güçleşecek, insanlar, biribirlerine bıçakla vursalar dahi ölmeyeceklerdir.

Bundan cesaret alan Ehriman da Devament Dağı altında uyuyan Azi Dahak isimli [Dabbetü'l-Arz'] uyandıracak, bağlarını çözerek serbest bırakacaktır.

İran efsanesine göre Dabbetü'l-Arz'ı Feridun isimli bir kahraman zorlu bir mücadeleden sonra mağlup ederek bağlamış ve Demavend Dağı altına, hapsetmiştir. Ehriman'ın serbest bıraktığı Dabbetü'l-Arz (Azi Dahak) bütün kızgınlığıyla dünyaya hücum edecek, sayısız cinayetler işleyerek insanların üçte birini yutacak, suları, ateşi ve bitkileri tahrip edecektir. Bunun üzerine insanlar Tanrı'ya dua edecekler, Feridun'u tekrar hayata döndürmesi ve canavarı öldürmesi için yalvaracaklardır. Tanrı Ahura-Mazda'nın emriyle Karşasp (muhtemelen Feridun'un diğer bir ismi olmalı) ölümden uyanacak ve Saoşyant Devri başlamadan önce Dabbetü'l-Arz olan Azi Dahak'ı gürzüyle öldürecektir.

Rivayete göre Saoşyant, Mecusiler'in peygamberi Zerdüşt' ün soyundan olacaktır. Zira Zerdüşt'ün, Fravaşi denen manevî varlıklarca saklanan tohumu Hâmun Gölü'nde, başka bir rivayete göre de Kansava Gölün'de bulunmaktadır: Doğacağı zamana kadar da kötü kuvvetlere karşı bu gölde saklanacaktır . **Bu sebeple Mecusî müminleri her sene yılbaşında kutlanan Mihrcan Bayramı'nda kızlarını bu gölde yıkanmaya gönderirler. Zerdüşt'ün gölde saklı tohumunun kızlarına nüfuz etmesini ve Saoşyant'a hamile kalmalarını isterler. Aslında Saoşyant'ı doğuracak kızın ismi de bellidir:** O'nun adı Gövak-pit olacaktır. Henüz on beş yaşında bakire olarak göle yıkanmaya girecek ve o anda Saoşyant'a hamile kalacaktır. Bu kız Zerdüşt'ün Fraya ismindeki karısından doğan Vohuraoça isimli oğlunun zürriyetinden gelecektir. Yâni Saoşyant, anne ve baba tarafı olarak Zerdüşt'e dayanacaktır.

Saoşyant, dünyaya gelip otuz yaşına girince, güneş otuz gün ve otuz gece göğün ortasında duracak ve daha sonra kararlaştırılan yere geri dönecektir. Saoşyant'ın vücudu güneş gibi nur saçacaktır. Dört tarafını altı gözle görecektir.

Kendisine Mecusiliğin kutsal kitabı Avesta rehber olacaktır. O, Zerdüşt'ün öğretilerini iyice öğrenecek; şeriatın yasalarını tutarak yalan ve kötülüklerle mücadele edecektir. Kutsal kitapta çözümünü bulamadığı meselelerde ise kendisine Tanrı Ahura-Mazda'nın vahyi yardımcı olacaktır. O, gerçek bir hükümdar olacak ve dünyayı hâkimiyeti altına, alacaktır. Ülkesini ilâh! kanunlara göre idare edecek, insanların tabiatını değiştirecek; hastalıkları, ihtiyarlığı ve ölümü dünyadan kaldıracaktır. Rahiplerin en yükseği, en bilgilisi olarak insanlara **Ahura-Mazda Dini'ni öğretecektir. Zamanının bitimine elli yedi yıl kala iki ayaklı cinsin bütün şeytanlarını,**

şeytani varklıklarını yok edecek ve sonunda hakimiyeti Ahura-Mazda'ya devredecektir. Daha sonra bunu umumî haşir ve hesap günü takip edecektir.

Mecusilik'te gördüğümüz ve Mecusiliğin temel prensiplerine göre şekillenen bu mehdi inancının, bölgenin daha sonraki diğer dinlerine tesir edip etmediği münakaşa konusudur. Özellikle Yahudi Dini'ndeki «mesih inancı» ile ilgili haberlerin tarihen Babil Esaretinden sonra ortaya çıkmış olması, pek çok Eski Ahid müfessirinin, bu inancın Yahudiliğe Mecusilik'ten geçtiği iddiasında bulunmasına sebep olmuştur.

Bazı Müslüman bilginleri de, âhir zamanda gelecek, kendisinden önceki ilâhı kelâmları reddetmeyen Tanrı'ya gerçek imânı, gerçek kulluğu yerleştirecek bir kumandan, bir devlet reisi olacak bu kişinin mehdi değil, âhir zaman peygamberi Hz. Muhammed (salla'llâhu aleyhi ve sellem) olduğunu söylemişlerdir.

Bu değerlendirmelere ben, Kelâm ve Dinler tarihi yönünden iki hususu daha ilâve etmek istiyorum :

1. Kelâm ilmi yönünden meseleyi zamanın akışı çözmüştür. Çünkü Mecusî zaman tasavvuruna göre haber verilen kehânetlerin hiçbiri vukû bulmamıştır. Aksine Mecusilik 250.000 kişilik taraftarlarıyla tarihten tamamen silinme safhasına yaklaşmıştır. .

2. Dinler Tarihi yönünden fenomene bakıldığında, fenomenin tarihi ve sosyal çalkantılar neticesi geliştiği, dindar taraf-tarlarına ümit ve cesaret kaynağı olduğu görülür.

NOTLAR

(*) I. İslâmi ilimler Kongresi'nde tebliğ olarak sunulmuştur. İstanbul . 1981.

(1) G. Guariglia, Prophetismus und Heilserwartungs Bewegungen beiden NATURVOLKERN Amerikas, Ozeaniens, Australiens und Afrikas,

Kaynak: Atatürk Üniversitesi, İlâhiyat Fakültesi Dergisi, 7. Sayı, 1986, İstanbul

BİZ SULTANLAR TAİFESİNİN FAKİRLERİ, CÂNÂN ARZULARININ ESİRİYİZ

سعدی

ما گدایان خیل سلطانیم
شهربند هوای جانانیم
بنده را نام خویشتن نبود
هر چه ما را لقب دهند آنیم
گر برانند و گر ببخشایند
ره به جای دگر نمی‌دانیم
چون دلارام می‌زند شمشیر
سر ببازیم و رخ نگردانیم
دوستان در هوای صحبت یار
زر فشانند و ما سر افشانیم
مر خداوند عقل و دانش را
عیب ما گو مکن که نادانیم
هر گلی نو که در جهان آید
ما به عشقش هزاردستانیم
تنگ چشمان نظر به میوه کنند
ما تماشاکنان بستانیم
تو به سیمای شخص می‌نگری
ما در آثار صنع حیرانیم
هر چه گفتیم جز حکایت دوست
در همه عمر از آن پشیمانیم
سعدیا بی وجود صحبت یار
همه عالم به هیچ نستانیم
ترک جان عزیز بتوان گفت
ترک یار عزیز نتوانیم

BİZ SULTANLAR TAİFESİNİN FAKİRLERİ, CÂNÂN ARZULARININ ESİRİYİZ

Biz sultanlar taifesinin fakirleri, cânân arzularının esiriyiz

Kölenin kendine âid adı bulunmaz, bize ne lakap koyarlarsa biz oyuz.

Eğer bahş ve kabul ederlerse, başka bir yer ve yolunu bilmeyiz

Sevgili kılıncını vurduğunda, yaralanmaz, can veririz

Dostlar yârin sohbeti arzusuyla altın saçıyor, bizse baş vermekteyiz

Ey, akıl ve ilim, Hakk’ın huzûrunda bizi ayıplama, pişmânız

Cihâna gelen her yeni gülün aşkıyla binlerce destanımız yazarız

Dar gözlü ve kısır bakışlılar meyveler seyreder, biz ise bostâna bakarız.

Sen güzel insan yüzüne bakıyorsun, biz ise Hakk’ın san‘atına hayrânız.

Her ne söylersek Dost’u anlatmaktan başka , ömür boyunca ondan pişmânız

Ey Sa‘dî, yârin sohbeti olmadı mı, cümle âlemi hiçe sayarız.

Aziz cânı terketmek konuşulabilir, aziz yârimizi terketmeyi asla konuşmayız

(Not: Tercüme mefhum üzerinedir.)

İNSANLIK MI İNSAN MI ?

"Zira nice insan suratlı şeytan vardır. Binâenaleyh her ele el vermek lâyık değildir."

Mesnevi, c.I, b.316

"Eğer insan, suretle insan olsaydı Ahmed'le Ebû Cehil müsavi olurdu. "

Mesnevi, c.I,b.1019

"Güneş insan suretinde gizlenmiştir; artık sen anlayıver. Doğrusunu Tanrı daha iyi bilir."

Mesnevi, c.I, b.2964

"Herkesin doğru işitmeye kudreti yoktur. Her kuşcağız, bir inciri bütün olarak yutamaz. "

Mesnevî-i Şerif, c.I, b. 2763

EZOTERİK BİLGİ KAYNAĞINDA YASAK MEYVE- FORBIDDEN FRUIT IN THE SOURCE OF EZOTERIK

hzl: Fuzuli BAYAT

ÖZET

Türk kültür ekolojisinde yasak meyve diğer dini- mitolojik sistemlerdeki aynı adlı olguyla benzerlik gösterir. Mitolojilerde ve dini sistemlerde yasak meyve insanın ezoterik bilgisinin sonucu, içten dışa dönüşün başlangıcıdır. Yasak meyvenin yenilmesiyle insanoğlunun irade gücünün, sabrının sınırları belirlenmiş olur. Hem Türk mitolojisinde hem de diğer dini-mitolojik sistemlerde insanoğlunun Tanrı emrine karşı gelmesi, bir mükemmellik kaynağı olan başlangıçtan, dini terimle cennetten, uzaklaşması şeklinde anlaşılır. Yasak meyve konusu insanın yasaklara karşı direnişi, bilinmeyenleri bilmek isteğinin açığa çıkmasıdır. Bu yazıda yasak meyvenin yenilmesiyle insanın ölümle tanışması, üreme dönemine geçişi araştırılmış, konu ezoterik bilgi bağlamında ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: yasak meyve, ezoterik bilgi, ölümle tanışlık. : Forbidden fruit, ezoterik knowledge, acquaintance with death.

Giriş

Mitolojik ve dinsel öğretilerde mükemmellik kaynağı olan başlangıç bir cennet olarak tasavvur edilir. O bakımdan mitolojilere ve dini sistemlere göre mükemmellikten, dolayısıyla ilk başlangıçtan uzaklaşan insanlık doğal olarak bir düşüş devresi geçirmiştir. Bu düşüşü ve düşüşle beraber mükemmelliğin yavaş yavaş kaybolması mitolojilerde ve dinsel öğretilerde diğer olgularla beraber yasak meyve motifine bağlanır.

Yasak meyve bir taraftan insanın ezoterik bilgisinin sonucu, içten dışa dönüşünün başlangıcıdır, diğer taraftan yasak meyve iyi olanla kötüyü, ayıpla doğruyu, açıklıkla örtülüğü seçme aracıdır. Mitolojik-dini bilgilere göre yasak meyveye kadar yalnız iyi, güzel, doğru olan mevcuttur. Oysa yasak meyvenin yenilmesiyle insanoğlu ters kutupta olan kötülüğü, çirkinliği, ayıbı, yalanı, kıskançlığı, fesadı görmeğe başlar. Yasak meyvenin yenilmesiyle insanoğlunun gözünün açılması gerçekleşmiş, gelecekte yüksek bir teknoloji üretmesine, fizik ilimlerini ileri götürmesine yol açmış ancak başlangıçta mevcut olan kozmik bilgiden uzaklaşmasına da sebep olmuştur.

Dini Kaynaklarda Yasak Meyve

Yasak meyveyi yemekle ilk insanın cennetten kovulması hakkında anlatılan mitolojik öyküler ve dini hikâyelerle yaratanın insanoğluna büyük bir hürriyet vermesine rağmen, bu hürriyetin belli bir sınır dahilinde olduğunu da kanıtlar durumdadır. Bunu Kuran-ı Kerim de açık bir şekilde gösterir. Cenâb-ı Allah, Adem'e yasak meyveye yaklaştığı takdirde zalimler zümresine gireceğini bildirmiştir. Buradan yasak meyvenin bir sınav unsuru olduğu veya sınav rolü üstlendiği görülür. Nitekim irade gücü, yasaklara uyma insanoğlunun başlıca görevi olarak bilinir ve ezoterik bilgilere göre sırrı dışa vurma kamillikten yoksun olma anlamına gelir. Bunların bozulması kozmik bilgilerden uzaklaşmaya neden olur. Mutlak bağımsızlık başlangıçta hoş karşılanmamış bu hürriyete özel bir sınır konulmuş ve sınırın geçilmesi felaket olarak değerlendirilmiştir.

Kuran'da yasak meyvenin ismi geçmez. Bunun başlıca sebebi yasak meyvenin bir sembol olmasıdır. Yasak meyve insanoğlunun Tanrı emrine karşı gelmesi, bir mükemmellik kaynağı

olan başlangıçtan, dini terimle cennetten, uzaklaşmasıdır. Aslında bazı tefsir yorumcularının yazdığı gibi bu fazla bilmek değil, kozmik bilgiden uzaklaşmaktır.

Tevrat'ta bu yasak meyvenin buğday olarak gösterilmesi de bir semboldür. Üzüm, incir olarak yorumlamalar da kutsal kitabı zorlamaktan başka bir şey değildir. Çünkü önemli olan meyvenin türü değil, verilen mesajdır.

Semavî dinlerin doğuş nedenleri ve doğduğu bölge de hemen hemen aynı olduğu için birçok konuda olduğu gibi yasak meyve konusunda da ortak özellik sergiler. Bir diğer önemli mesele mitolojide olduğu gibi semavî dinlerin de aynı kozmik kaynaktan geldiğidir. Yasak meyve mitolojik sistemlerden farklı olarak semavî dinlerde didaktik bir özellik çerçevesinde sunulmuş edebiyata ve sanata konu olmuştur.

Diğer mitolojik sistemlerde ve uygarlıklarda olduğu gibi Türk mitolojisinde de ilk insanın ortaya çıkışı büyük önem taşır. Hatta Türk mitolojisinde ilk insanın Törüngey adlanması da dolayısıyla ilkliğe atıfta bulunur. İlk insan olan Törüngey adında da ilk yaratılan varlık anlamı kalmıştır. Türkçede *tö (türemek, yaratılmak) fiil kökünden gelen törün (yaratılmış, düğün, merasim anlamları vardır) ismi – gey eki almakla yaratılan anlamlı kelime oluşmuştur. Törüngey, ilk yaratılan ve ilk olarak da ölümü tadan varlık olma özelliğini kendi adında korumuştur.

İlk insanın yaratılış monoteist dinlerin kitaplarında da yer almıştır. Ancak ilk insanın yaratılmasıyla ilgili çok sayıda araştırmalara bakmaksızın halen de ilk insanın yaratılma öyküsünün kaynağı öğrenilmemiştir. Çünkü mitolojik sistemlerin bazılarında yasak meyve anlayışı yoktur. Ancak onlarda da insanoğlunun zamanla bütün yasakları kaldırdığı ve Tanrısına asi olduğu görülür. Simgesel şekilde verilen bu motif kozmik bilgi kaynağının yok olması, sınırlamalara karşı insanın direnişi anlamına gelir. Ayrıca insanın bilinmeyenleri bilmek isteğinin yasağı bozacağı taktirde cezalanacağına karşılık daha da dominant olmasıdır.

Yasak meyve kozmik bilgiden mitolojik çağa taşınmış ve mitolojik bir üslupla hikaye edilmiştir. Bu hikâyelerin okunuşu metnin derinliklerinde sunulmak istenen mesajın kozmik hafızada kalan ezoterik bilgiler olduğunu kanıtlar durumdadır.

Yasak meyve konusu ilk insanın yaratılmasıyla ilgili mitle bağlantılı bir biçimde takdim edilir. İlk insanın yaratılışı ve yasak meyve dinî edebiyatın dışında halk edebiyatının da konusu olmuştur. Türk saz şâirlerinin şiirlerine konu olan yasak meyve ezoterik bilginin simgesel takdimi ile dikkat çeker.

Hıristiyan dininde yasak meyveye ezoterik bir anlam verilmeğe çalışılmışsa da bu başarılı bir yorum olarak nitelendirilemez. Nitekim Hıristiyan yorumcularına göre yasak meyve kadınla erkek arasındaki cinsî yaklaşmanın yasak olduğu anlamına gelir. Hıristiyanlıktaki ruhbaniyet (yani evlenmemek), evlenmemeyi ibadet ve sevap itikat olarak bilmek telakkisi ile ilgili olduğu için bu tür bir yorum yapılmıştır. Kuran'da böyle bir yoruma esas verecek hiçbir işaret yoktur. Kuran'a göre insanın yasak meyveyi yemesi Allah'ın yer yüzündeki halifesi olduğunu unutmak ve asalet davasına kalkışmakla asilik belirtilerini ortaya koymaktır. Ezoterik bilgilere göre yasak meyve akılı aldığı için yüce Yaratanı unutturur.

Unutulan veya unutturulan şey (yani Allah) ise bütün bilgilerin, bütün iyiliklerin ve bütün güzelliklerin kaynağıdır. Dolayısıyla kutsal kitabın metninin de yasak meyveyle kast ettiği

ezelî ve ebedî bilgi kaynağının zamanla insanoğlundan uzaklaşması meselesidir. Bu bağlamda yasak meyve yenilmek için değil, sınırlama yapmak, kulluk göstermek ve sınav için konulmuştur.

Yasak meyve ezoterik bilgi bağlamında Sümer mitlerine kadar ulaşır. Hastalık ve ölümün olmadığı bir ülkede yetişen meyvelerden birinin yasak olduğu anlaşılır. Bu cennet bahçesinde Yer Tanrıçası sekiz ağaç yetiştirir. Bu ağaçlar meyvelenince Bilgelik Tanrısı Enki meyvelerin her birinden tadır. Buna Yer Tanrıçası çok kızar, Tanrıyı ölümle lanetleyerek ortadan yok olur. Bilgelik Tanrısı çok ağır hastalanır. Diğer Tanrılar büyük güçlüklerle Yer Tanrıçasını bularak Bilgelik Tanrısını iyi etmesi için yalvarırlar. Tanrıça, Bilgelik Tanrısının 8 bitkiye karşı hasta olan 8 organı için birer Tanrı yaratır.3 Bu mitten anlaşılan şu ki yasak meyveyi yemek kazanılan bilgeliğe eşdeğer tutulmuştur. Mit sembolik olarak yalnız Bilgelik Tanrısını bu meyveden yedirir.

Benzeri bilgiye Tevrat'ta da rastlarız. Rab Allah Adem'e, "Bahçenin her ağacından ye, fakat iyilik, kötülük bilme ağacından yemeyeceksin, yersen ölürsün.", dedi. (Tekvin 2:5-23) İnsanın ölümlü kılınması etiolojik bir şekilde bu mitle açıklanmış olur. Aynı bilgi Kuran'da da geçmektedir. "Ey Adem! Eşin ve sen cennette kal, orada olanlardan istediğiniz yerden bol bol yiyin, yalnız şu ağaca yaklaşmayın, yoksa zalimlerden olursunuz." dedik. (Bakara Suresi, 35-37) Bütün bunlardan şu sonuç çıkmaktadır: Yasak meyve insanın bilmediklerini bildirecek bilgilerle donatılmış, ancak bilginin saf ve temiz olan insanın başına bela getireceği de vurgulanmıştır.

İlk insanın yenmesi yasak kılınmış meyvenin yenmemesinin gerekçesini Kuran'dan öğrenmek mümkündür. "Ant olsun ki, biz daha önce Adem'e ahd vermiştik, fakat unuttu, onu azimli bulmadık. Meleklere Adem'e secde edin demiştik, İblisten başka hepsi secde etmiş, o çekinmişti. Ey Adem! Doğru bu, senin eşinin düşmanıdır, sakın cennetten çıkarmasın, yoksa bedbaht olursun. Doğrusu cennette ne acıkırsın, ne de çıplak kalırsın, orda ne susarsın ne de güneşin sıcağında kalırsın, dedik. Ama Şeytan ona vesvese verip: "Ey Adem! Sana sonsuzluk ağacını ve sana çökmesi olmayan bir saltanatı göstereyim mi?" dedi. Bunun üzerine ikisi de o ağacın meyvesinden yedi, ayıp yerleri görünüverdi. Cennet yapraklarıyla örtünmeye koyuldular. Adem Rabb'ine başkaldırdı. Rabb'i yine de onu seçip doğru yolu gösterdi." (Tâhâ Suresi, 115-122) Cennette yerleşen, iyi ve kötüyü idrak etme ağacının meyvesini yemekle insan yasağı bozmuş ve ölümsüzlükten ölüme terk edilmiştir. Sonraki dönemde karşımıza çıkan şaman ağacı ilk mükemmelliği simgeleyen cennet ağacıdır ki sırra erme ritüelinde başlangıç bilgiye sahiplenmek anlamı içerir. Ancak Kuran'da bir yerde (Tâhâ Suresi, 20) meyvesi yasak edilen ağacın adı sonsuzluk ağacı olarak geçer. Bu terim iki anlamda kullanılabilirdi:

1. Sonsuz veya ölümsüz hayata işaret şeklinde.
2. Cennetin insanoğlu için sonsuz olmayışı anlamında.

O halde ilk insanın yasağı bozması mantıksal olarak kadere bağlanmış olur. Yüce Varlık insanoğlunun bu yasağı bozacağını bilirdi ve insanı iradesiyle baş başa bırakarak insanın iradesini ne yönde kullanacağının ölçüsünü merak ederdi...

Anlaşıldığına göre ezoterik bilgi başlangıçtan mevcut olmuş, ancak Tanrı onu inisye edilmemişlere yasaklamıştır. Bu iç bilgi insanoğlunun yasağı bozmakla öğrenmeye çalıştığı

bilgidir. İlk insan ezoterik bilgiyi kavramağa hazır olmadığından sembolik olarak ezoretizmin simgesi olan meyve yasaklanmıştır. Çünkü ezoterik doktrinler yayıldıkça aslından uzaklaşır, yavaş yavaş yozlaşırdı. Dinlerin ezoterik ve egzoterik yanları olmakla birlikte, o belli kesimlere ait bir din de değildir. Dinlerden farklı olarak ezoterizm kutsal olana daha derin bir bakıştır. Ezoterik bilgi olayı da semavi dinlerde yasak meyve, kozmik bilgide ise inisye olmayanların bilmesi yasaklanan bilgidir.

Kuran'daki yasak meyve olayı Meydan Larousse'da biraz farklı şekilde anlatılmıştır. Cennetteki iyiyi kötüden ayırmaya ölçü olan elma ağacından yemesi Adem'e yasak edilmişti. Cennetten kovulmasına kızan Şeytan, yılan ile anlaşıp Adem ile Havva'yı, yasak meyve yedirterek cennetten kovduruyor. Bununla da Şeytan Yüce Yaratanın yer yüzünün halifeliğini verdiği insanoğlundan intikam almış olur.

Türk Mitolojisinde Yasak Meyve ve Dini-Mitolojik Sistemlerde Ölümle Tanışlık

Türk mitolojisine de giren yasak meyve olayı bütün yönleriyle Tevrat'ta tasvir edilen cennetten kovulma motifini hatırlatır. Türk kozmogonisinde ilk yaratılanlardan olan Töröngey ve Ece'yi de yer altı dünyasının hakimi Erlik kandırır. Yaratılış mitinin W. Radloff varyantında rast geldiğimiz4 Havva ile Adem'in benzeri olan Törüngey ile Ece, ilk insanların vücutlarının tüylerle kaplı olması, yasak meyve motifi, çiftin yer üzerine atılması vs. V. Verbitskiy varyantında yoktur. Kovulma motifinde Ece, Erlik'in sözleri üzerine yasak meyvelerden birini ısırır, meyve kendisine çok tatlı gelir. Isırdığı meyveyi kendisi yemekle kalmaz, kocasına da yedirir. Her ikisinin yasak meyveyi yemeleriyle o ana kadar çıplaklıklarını koruyan tüyler aynı anda dökülür ve çıplak olduklarının farkına varırlar. Tanrı bu çifti koruyamayan yılanı lanetler ve görüldüğü yerde öldürülmesini ister. Törüngey'le Ece ölümlü kılınır ve Erlikle mücadele etmek için orta dünyaya gönderilirler. Bu mitte Kuran'daki Şeytanın yerinde Erlik görülür. Ancak Tevrat'ta mevcut olan yılan motifine burada da rastlamak mümkündür.

Yasak meyvenin yenilmesinden sonra insanın ölümlü olması ve insan neslinin türemesi olayları gerçekleşmiştir. Nitekim yasak meyvenin yenilmesinden sonra Tanrı kadına doğurma cezasını vermiştir. Simgesel olarak insan soyunun artması ve tarihi zamana geçiş yasak meyvenin yenilmesiyle belirlenir. Türk mitolojisinde ilk yaratılan Ece ve Törüngey yasak meyveleri yemeleri sebebiyle ebedi ışıklı dünyadan karanlık dünyaya kovulmuş olurlar ve yaratma sona erer, bundan sonra üreme başlar. Burada Tevrat'taki iyi ve kötüyü bilme ağacı değişik bir şekilde işlenmiştir. Nitekim meyveyi yedikten sonra Törüngeyle Ece çıplaklığı, yani kötülüğü fark ederler veya kötülükle tanışırlar. İnsanları yasak meyveden koruyamayan yılan lanetlenir. Yaptığı suçtan dolayı Ece, Tanrı tarafından çocuk doğurma ve doğum sancısı çekme cezasına çarptırılır. Törüngey'e ise ceza olarak kazanarak hayatını kurmağı verir. Mitte bilinçaltında yatan yaratılmadan üremeye geçiş ve ölüm kavramları yasak meyveyle eşleştirilir. Kovulma üremeye, yasak meyve de ölüme transformasyon edilir.

Diğer taraftan yasak meyve sembolik olarak beşeri aşk ve cinsellik olayının bilinmesini engeller. Nitekim yasak meyvenin yenilmesiyle koca karısını bilir. Bu olay Tevrat'ta daha geniş, Kuran'da kısa ve tanımlara fazla girilmeden anlatılmıştır: "Ve Adem karısı Havva'yı bildi ve gebe kalıp Kabil'i doğurdu ve yine kardeşi Habil'i doğurdu. Habil koyun çobanı oldu. Fakat Kabil çiftçi oldu. Ve Kabil günler geçtikten sonra, toprağın bereketinden Rabbe hediye getirdi. Habil de sürüsünün ilk doğanlarından ve yağlarından getirdi. Ve Rab Habil'e ve onun hediyesine baktı, fakat Kabil'e ve onun hediyesine bakmadı. Ve Kabil çok öfkelendi. Ve Rab,

Kabil'e dedi: "Niçin öfkelendin ve suratını astın? Eğer iyi davranırsan o yükseltilmeyecek mi? Ve iyi davranmazsan günah kapıda pusuya yatmıştır. Ve onun isteği sensin, fakat sen ona üstün ol." Ve Kabil kardeşi Habil'e söyledi ve vaki oldu ki, kırda oldukları zaman Kabil kardeşi Habil'e karşı kalktı ve onu öldürdü. (Tekvin, 4: 1)

Kuran'da insan kanının dökülmesi nefse ve kıskançlığa bağlanır: "Onlara, Adem'in iki oğlunun haberini gerçek oku: Hani bir kurban takdim etmişlerdi de, birisinden kabul edilmiş, diğerinden kabul edilmemişti. "Ant olsun seni öldüreceğim" dedi. Diğeri de "ancak sakınanlardan kabul eder" dedi. "Ant olsun ki, sen öldürmek için bana elini uzatsan, ben sana öldürmek için el uzatacak değilim: Ben âlemlerin Rabbi olan Allah'tan korkarım." "Ben istiyorum ki, sen hem benim günahımı, hem de kendi günahını yüklenip ateşe atılacaklardan olasın: Zalimlerin cezası budur" dedi.

Nihayet nefsi, onu, kardeşini öldürmeye itti de onu öldürdü. Bu yüzden de kaybedenlerden oldu. Derken Allah, kardeşinin cesedini nasıl gömeceğini ona göstermek için yeri eşeleyen bir karga gösterdi: "Yazık bana! Şu karga gibi olup da kardeşimin cesedini gömmekten aciz mi oldum" dedi ve ettiğine yananlardan oldu." (Mâide Suresi, 27-31) Aynı hikayeye Sümer mitolojisinde iki yerde rastlanır. Birisinde çobanların tanrısı Dumuzi ile çiftçilerin tanrısı Enkimdu, **Aşk Tanrıçası İnanna**'ya âşık olurlar. Her biri İnanna'ya kendi ürününü över ve sonuçta Tanrıça, Çoban Tanrısı Dumuzi'nin ürünlerini beğenerek onunla evlenir. Enkindu bu seçimi dostça kabul ederek onlarla arkadaş olur.

İnsan soyunun türemesiyle kan ve fitnenin de aynı anda gelmesi kozmik bilgide baş veren felaketlerin cemiyete aktarılması veya makro-kozmik yapının mikro- kozmik yapı üzerine geçirilmesidir.

Semavi dinlerde cennetten birinci kovulan İblis, ikinci kovulan da Ademdir. İblisle Adem arasındaki bağı Tevrat ve Kuran mitolojleri çeşitli şekillerde ancak özde aynı açıklarlar. Bu sembolik bilgide kapalılığın açıklığa çıkması, gizli olanın aşikarlık kazanması inancı vardır. Nitekim İblis, diğer varyantta yılan kötüyü, Adem iyiyi simgeler. Her ikisinin cennetten çıkması dünyanın oluşumunda önemli olmuş, gelişimin anahtarı rolünde bulunmuştur.

Vaat edilen iki cennet yerine insanoğluna tatlı suları, sütü, balı ve her türlü meyvesi olan yer üzerindeki cennet verilmiştir.

Mükemmellik ve kavrama süreci yasak meyvenin yenilmesiyle başlar. Hıristiyanlıkta cennette yaşayan çiftlerin bu yasak meyveden yemeleri ile çıplak olmalarını fark etmeleri, sembolik şekilde insanın kötülükle ilk tanışması anlamına gelir. Nitekim günah ve kötülük, suç ve ceza yasak meyvenin yenilmesiyle başlar. İlk mükemmellik kaybolur, insanoğlu zamanla kozmik bilgilerden mahrum bırakılır. Ölümle insan ilk mükemmelliği, kısaca söylemek gerekirse ilahi menşeli olduğunu fark etmiş olur. Eski Mısır mitolojik metinleri (Ölüler Kitabı) de bunu tasdik eder durumdadır. Babil medeniyetinde de idrak ağacı motifi vardır.

Yasak meyvenin yenilmesiyle insanoğlu içten dışa geçmiş ve şuuraltında koruduğu makro-kozmik bilgileri çeşitli trans yolları (mesela dans etmek) ve araçlarla (şaman ağacı) yeniden kazanmağa çalışmıştır. İslam tasavvufu, kaybolmuş ezoterik bilgiyi bulmak düşüncesinin sonucunda ortaya çıkmıştır. Tasavvufta riyazet ve nefsi yenmek, bir zaman nefsini yenemeyen ilk insanın yasak meyveyi tatmasıyla kaybettiği ilk mükemmelliği elde etmek çabasından başka bir şey değildir.

Yasak meyve ölümün simgesi olarak da değer kazanmıştır. Nitekim Tevrat'ta Tanrı insanı meyveyi yerse öleceğiyle haberdar eder. Bu olgu folklora ölümün menşeini anlatan mitolojik hikâyeler şeklinde dahil olmuştur. Amerika ve Afrika yerlilerinin mitinde ölümün ilk defa ortaya çıkması da Tanrı kelamına uymamakla ilişkilendirilmiştir.

Sonuç

Yasak meyve konusunun eski mitolojilerde, semavi dinlerde ve Türk mitolojik metinlerinde benzer şekilde varyantlaşması ilk ezoterik kaynağın mevcutluğu fikrini oluşturur. Nitekim bu konu birbirinden çok uzakta yerleşen kavimlerde benzeri şekilde ifade edilir.

Yasak meyvenin yenilmesinde bir dönüşme semantiği söz konusudur. Ölümsüz hayattan * ölümlü hayata veya cennetten * dünyaya, kamillikten * nefse uymağa, yaratılmaktan * üremeye vs. Bu dönüşümün ölümle – hayat, kozmosla – kaos sınırı yasak meyvedir.

Sonuç olarak kozmik hafızada yasak meyve ilk bilgi, gerçeğe götüren bilim olarak değerlendirilir. Ancak zamanla kozmik bilginin unutulması sonucunda yasak meyve bilgi kaynağından asilik sembolüne dönüşmüş, yasak meyvenin insana sunulması dinlere göre Şeytana mal edilmiştir. Aslında başlangıçta yasak meyve Tanrının, insanın yemesi için gönderdiği ve insanlığın batını gözünü açmağa yönelik olmuştur. Bu bağlamda yasak meyve, bir kader sembolüdür ve yenilmesi zaruriydi.

Nitekim yasak meyvenin yenilmesiyle yaratılmaktan * üremeye, statiklik simgesi olan ölümsüzlükten * yenilenmenin, değişmenin simgesi olan ölümlü hayata geçiş söz konusudur.

KAYNAKÇA

ARBERRY A.J., Sufizm. An Account of the Mystics of İslam, London, 1950.

BAYAT F., Türk Mitolojik Sistemi. Ontolojik ve Epistemolojik Bağlamda Dünya Modeli, c.1, İstanbul, 2007.

COOK R., The Tree of Life, image for the Cosmos; New York, 1974.

ÇIĞ M.İ., Kuran, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni, İstanbul, 1996.

KRAMER S.N., Tarih Sumer'de Başlar, İstanbul, 1992

MİFI Narodov Mira, T.1, Moskova, 1991.

PADLOFF W.W., İz Sibiri. Stranitsı Dnevnika, Moskova, 1989.

ESKİ KÜLTÜRLERDE KÖPEĞİN ALGILANIŞI: "ESKİ MEZOPOTAMYA ÖRNEĞİ"

The Dog's Perception in the Old Cultures: "The Case of the Ancient Mesopotamia"

Hzl: H.Hande Duymuş Florioti

Yrd.Doç.Dr., Pamukkale Üniversitesi,

Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü,

Denizli, hhduymus@pau. edu. tr.

Öz

Tarih boyunca yaşamış hemen hemen her toplumda köpekle ilgili bir inanışın ve birikimin olduğu gözlemlenmektedir. Köpeklerin, hem arkeolojik buluntularda hem de yazılı kaynaklarda mevcut olması, şüphesiz, en eski dönemlerden itibaren insanoğluna en yakın olan hayvanlardan birisi olması ile açıklanabilir. Dolayısıyla köpeklerin insanoğlu ile hikâyesi, aslında, evcilleştirilmiş oldukları ve insanoğlu ile birlikte yaşamaya başladıkları dönemden itibaren başlamış olmaktadır. Ancak bu dönemlerde köpeğin, çoğunlukla ölümle ilişkilendirilmiş bir hayvan olduğuna vurgu yapan arkeolojik buluntular ele geçmiştir. Gerçekten, bu eski toplumlarda cesetler büyük ölçüde bir köpekle birlikte defnedilmiş ve mezarlarda birçok köpek iskeletine rastlanmıştır. İnsanı, yaşadığı sürece koruyan bu hayvanın, insanın ölmesi durumunda da bu misyonuna sâdık kaldığına inanılmış olduğunu düşünüyoruz.

Koruyucu misyonuna ek olarak, genellikle ölümle ilişkilendirilmiş bir hayvan olan köpek, Eski Mezopotamya toplumlarında ise büyük ölçüde şifa verici bir rolde karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, Mezopotamya'da köpeğin Şifa tanrıçaları ile birlikte tasvir edilmesi; tedavide salyasının ve dışkısının şifa unsuru olarak kullanılması söz konusu hayvanın adeta bir şifacı olarak algılanmış olmasına vurgu yapmaktadır. Hatta Şifa tanrıçalarına adanmış tapınaklarda yapılan kazılarda ele geçen köpek heykelcikleri, onların kötü ruhlara karşı bir koruma unsuru olarak kabul edilmiş olduklarını da göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Eski Mezopotamya, Şifa, Tıp, Tanrıça Gula, Köpek.

Abstract

It's observed that throughout history and in almost all societies, there have been a belief and knowledge regarding the dog as a special relation to human being. This can partly be explained in the fact that the dog has always been the closest animal to mankind, this already stated in several written sources and archaeological scripts since the oldest period. The history of dogs and their special relation to human beings began when the dog became domesticated and started to live close with human beings. One of the special roles the dog

had was to play a protective part. This is indicated in the many corpses that have been buried together with a dog and the numerous of dog skeletons have been found in human graves. They believed dogs did not only protect the living ones but continued their mission to protect the human also in his after death.

The written sources and archeological scripts of the Ancient Mesopotamian societies provide interesting information about the dog as an animal with healing and protective power. Indeed dogs were depicted along with the healing goddesses and the use of their salvia and feces as an item of healing in therapies emphasizes that dog was perceived as healers. Furthermore the dog figurines unearthed in the excavations conducted in the temples and dedicated to the healing goddesses indicate they were considered as item of protection against evil spirits.

Keywords: Ancient Mesopotamia, Healing, Medicine, Goddesses Gula, Dogs.

Giriş

"Köpek" kelimesi etimolojik olarak Eski Türkçe'deki "şişmek, kabarmak" anlamında kullanılan "köp-" fiilinden, "-ek" fiilden isim yapma ekiyle türetilmiştir. "Göbek" ve "köpük kelimelerinin de aynı kökle ilişkili olduğu anlaşılmaktadır. Köpek-göbek ilişkisine dair aşağıda vereceğimiz bilgi oldukça dikkat çekicidir. Burada, Hz. Adem'in yaratılışından bahisle köpeğin de yaratılışından bahsedilmektedir:

"Allah Teâlâ'ın, Hz. Adem(aleyhisselâm)'i yaratması sırasında şeytan, Adem (aleyhisselâm) 'in henüz ruh verilmemiş bedenine, balçığına (kuru çamur) tükürür. Allah Teâlâ, Cebrail (aleyhisselâm)'e şeytanın tükürdüğü o bölgeyi alıp atmasını emreder. İşte, atılan o kısımdan köpek yaratılmıştır. Bu nedenle köpek, Adem (aleyhisselâm) 'in toprağından olduğu için insana yakın ve sâdık; şeytanın tükrüğünden olduğu için ısırgan ve saldırgandır. Cebrail (aleyhisselâm) dokunduğu için de geceleri çoğunlukla uykusuz geçirir " .

Köpek-göbek ilişkisi bir yana, yukarıdaki pasaj okunduktan sonra bazı sorular kendiliğinden ortaya çıkmaktadır. İnsanoğlu doğduğunda aslında bir uzvu daha vardır ancak bu kısım doğduktan sonra atılır ki, burası göbek bağıdır ve yukarıdaki pasaja göre şeytanın tükürdüğü yere isabet etmektedir. İkinci olarak köpek, çok tükrüklü, salyalı bir hayvandır ki, bu da söz konusu pasajda anlam bulabilmekte midir? Son olarak İslam'da köpek bulunan eve meleklerin girmeyeceğine inanılmaktadır. Bu durum da meselenin bir başka boyutudur. Hatta Kur'an-ı Kerim'de inkârcı insanların durumundan bahsedilirken yapılan benzetmede "köpek" seçilmiştir . Tüm bu sorularla okuyucuyu baş başa bırakmayı tercih ediyor ve asıl konumuza dönmeyi uygun buluyoruz.

Hayvanlar ve hayvanlar arasında, insanın en yakın arkadaşı olarak kabul gören köpeklerin tarih boyunca çeşitli şekillerde, hemen hemen her topluma ait mitolojik anlatı ve yazılı

kaynakta geçmesi, arkeolojik verilerin de mevcut bilgileri pekiştirecek bulgular sağlaması, konuyu daha da ilginç hale getirmiş, son olarak Kur'an-ı Kerim'de hayvanların "ümmet" olarak ele alınması merak duygumuzu daha da arttırmıştır.

Yukarıdaki bilgilere ek olarak, Fransız atasözü ve deyimlerinde de, köpeğin dilinin (salyasının) şifa unsuru olduğuna dair bilgi ve imâların olması, bizi böyle bir çalışma yapmaya teşvik eden başka bir unsurdur. Bu atasözü ve deyimlerden birkaç tanesi şöyledir:

"Kudurmuş bir köpeğin dili, ücretli bir doktorun elinden daha şifalıdır",

"Seni ısıran köpeğe yaranı yalat",

"Köpeğin dili, doktorun dilidir" ,

"Kedinin dili zehirler, köpeğin dili şifa verir" .

Bir Latin sözüne göre ise, "Yarayalayan köpek iyileştirir" .

Şüphesiz, bu atasözleri ve deyimlerin çıkış noktasını eski kültürlerde aramak yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda, özellikle Eski Mezopotamya'dan elde edilen bilgiler, yukarıdaki atasözü ve deyimleri doğrular mahiyettedir. Gerçekten, Eski Mezopotamya'da köpeğin şifa verici yönü ağır basmaktadır. Bu konuya geçmeden önce diğer eski kültürlerde köpekle ilgili inanç ve birikime göz atmakta fayda görüyoruz.

I.Farklı Kültürlerde Köpeğin Algılanışı

Köpekler, Yunan mitolojisinde Tanrıça Artemis'in arkadaşıdır. Artemis yanında hep bir köpekle beraber betimlenmiştir . Homeros'un destanlarında da köpek, insanların en yakın dostu ve koruyucusu olarak tanımlanmıştır. Bu destanlardaki köpeklerin en ünlüsü "Argos"tur. Unutulmuştur ve bakımsız bir pislik içinde yaşamaktadır ve kendisini gencecik bir köpek olarak bırakıp giden Odysseus'u beklemektedir. Uzun yıllar sonra Odysseus'u geri döndüğünde onu bir tek Argos tanır ama ayağa kalkamayacak kadar bitkindir. Gücü ancak kulaklarını ve kuyruklarını oynatmaya yeter ve biraz sonra da köpek ölür. Ayrıca, "Kerberos " adı verilen ve cehenneme bekçilik yapan yüz başlı bir köpek vardır (Odyssey, Book XI ve XVII). Onu yalnızca Herakles alt eder. Ölüsü olanlar Kerberos için mezarlıklara yiyecekler bırakırlar. Kerberos'un soyundan gelen köpeklerin günümüz Yunanistan'ında yaşadığı ileri sürülmektedir. Ancak yine de Eski Yunan'da köpekle ilgili anlatılar çok değildir .

Priapos, Eski Yunan'da hayvan, bitki ve insanlar için bereket ve bolluk getiren, insanları kötülüklerden koruyan bir tanrıdır. Mitosa göre Priapos, Tanrı Dionysos ile Tanrıça Afrodit'in birlikteliğinden doğmadır. Başka bir mitosa göre ise Afrodit'in Zeus'tan olma çocuğudur. Verimlilikleri nedeniyle hayvanlar Priapos için kutsal sayılmış ve arsızlığı ile bilinen köpek

tasvirlerde bu Tanrı ile birlikte yer almıştır . Yine Keçi Tanrı Pan, yanında bir köpekle tasvir edilmiştir .

Karya'da köpek önemli bir kurban hayvanıdır. Tanrıça Hekate'ye kurban edilmiştir. Arkeolojik kazılarda özellikle Milet yakınındaki Didim'de pek çok köpek iskeletine rastlanması bu durumun bir sonucudur. Klasik mitolojide ölümle köpek arasında bir bağlantı olduğuna inanılmıştır. İskandinavya kültürlerinde de köpek önemli bir kurban hayvanıdır. Köpek, kültürden kültüre farklı anlamlar taşır. Eski İran'da hem gerçekte hem mitolojide köpek kutsal addedilir. Semitik kültürlerde negatif bir anlam taşır. Kutsal Kitap'ta da kirli bir hayvan olarak geçer ki bu anlayış, İslam'da da devam etmiştir .

Eski Türkler'de köpekle ilgili kayıtlara baktığımız zaman, 12 hayvanlı takvimde 11. yılın "köpekyılı" olarak adlandırıldığını görürüz. Öte yandan, "Barak" adı verilen ve tüyleri çok uzun olan bir köpek, Eski Türkler'de kutsal kabul edilmiştir . Şamanlar, "Barak" a binerek gökyüzüne çıktıklarına inanmışlar ve boyunlarına köpek resim ve heykelleri takmışlardır . Aynı zamanda onlar, yeraltı dünyasına yaptıkları yolculukta köpeklerle karşılaştıklarına; bazıları ise kendilerinden geçtiklerinde, köpek taklidi yapıp havlayarak ruhları yardıma çağırdıklarına inanmışlardır. Altay yaradılış destanlarından birinde de köpek motifi göze çarpmaktadır. Büyük Tanrı Ülgen, cansız olarak yarattığı ilk insanları kötülük tanrısı kardeşi Erlik'in şerrinden korumak için, köpeğe bekçilik görevi verir ancak Erlik köpeğe kut ve açlık duymayacağı yetenekler vaat ederek köpeği kandıracaktır .

Kazak mitolojisinde ise, "Kurmay" adlı bir kuşun yumurtasından, köpek yavruları çıktığı anlatılmaktadır .

Eski Orta Asya toplumlarında her kabilenin bir kutsal hayvanı ve tamgası vardır. Kutsal hayvanlar, mitolojik cetler, mitolojik koruyucu sembollerdir. Örneğin, Maymanlar'ın ongunları, kuyruğu yukarı kıvrık, başı geriye dönük köpektir. Bu toplumun inancında köpek; sadakâtin, cesaretin ve teyakkuzun simgesidir .

Tatarlar, kırmızı bir köpekle bir prensin birleşmesinden türediklerine inanmışlardır. Moğollar ise, atalarının kırmızı köpek olduğunu düşünmüşlerdir .

Hazar Türk halk inançlarına göre köpekler, depremi hissederler ve depremden evvel, depremin gelmekte olduğunu gösteren bir takım hareketlerde bulunurlar. Bu inanç, Anadolu'da da vardır. Ayrıca Anadolu'da köpeğin kurt gibi uluması iyi sayılmaz. **Alevi inancında da köpeğin uluması ölüm geleceği anlamındadır.** Kırım'da köpekten korkan insanın vücudundaki kıl dibi gözeneklerinden özel bir salgı ifraz edildiği, salgının kokusunu alan köpeğin muhatabının korktuğunu anladığına inanılmaktadır . Dolayısıyla insanla köpek arasında farklı bir bağ ve iletişim olduğuna inanılmıştır.

Eski Mısır'da ise Osiris'in sembolü köpektir . Eski Mısırlılar, aynı zamanda, Sirius'u da köpek veya çakal şeklinde sembolize etmişlerdir. Hatta bir öyküde Osiris'in cesedi bir köpeğe mumyalatılmaktadır. Bu kültürde yer altı dünyası aynı zamanda ölülerin dünyası olduğundan köpek de doğal olarak öte dünyayı temsil etmektedir. Ancak benzer inançlar ve uygulamaların, Ortadoğu'da Mısırlılar'dan çok daha önceleri mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Gerçekten, Ain Mallaha Natufien yerleşim yerinde, bir erkek çocukla bir köpeğin birlikte gömüldükleri bir mezar bulunmuş olması, söz konusu uygulamaların ve mitolojik kavramların kaynaklarının daha M.Ö. 12.000'de mevcut olduğunu göstermektedir. Eski Meksikalılar da, öte dünya yolculuğunda eşlik etmesi için ölüyle birlikte bir de köpek gömmüşlerdir .

Yaşamış oldukları zaman ve coğrafya farklı olmasına rağmen, toplumların köpekleri algılayış biçiminde benzerlikler olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, Kanarya adalarında "Guanche" yerlileri (M.Ö. 3000'lerde) ölülerini köpeklerle birlikte gömmüşlerdir. Mayalar da, Mısırlılar gibi, Sirius yıldızı yer altı dünyasına giderken ona bir köpeğin eşlik ettiğine inanmışlardır. Guatemala'da, günümüzde bile, Lacandon yerlileri mezarlarının dört yanına palmiye yapraklarından yapılma köpek heykelcikleri koymaktadırlar. Bombay'da hamile bir kadının ölümü durumunda, onun ve taşıdığı ceninin ruhuna eşlik etmesi için bir değil, iki köpek gömülmüştür. Köpeğin ölülere eşlik etmesi düşüncesi, Aztekler'de, Afrika yerlilerinde, Eski İran'da, Hindistan'da, Angola'da Bantu kabilelerinde, Bambaraslar'da, genel anlamda Asya'da hemen hemen tüm İlkçağ toplulukları arasında yaygın olarak görülmektedir . Öte yandan Eski Hint toplumunda, köpek öldürmek suç sayılmış ve öldürene ceza verilmiştir .

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere, hemen hemen her toplumda köpekle ilgili olarak ortak bir birikimden söz edilebilir. Bizim üzerinde duracağımız husus, daha çok ölümle bağdaştırılan bir hayvan olan köpeğin, Eski Mezopotamya'da nasıl bir şifa sembolüne dönüştüğüdür. Nitekim, söz konusu toplumlarda köpeğin salyasının ve dışkısının tıp uygulamalarında kullanıldığına dair bilgiler mevcuttur. Dolayısıyla köpek, bu aşamada artık ölümle bağdaştırılan hayvan kimliğinden sıyrılmış, aksine şifa verici bir rol üstlenmiş olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, Eski Mezopotamya'da tıp ve tıbba bakış açısı üzerinde durmak yerinde olacaktır.

2.Eski Mezopotamya Tıbbı

Eski Mezopotamya'da tıp denildiği zaman akla ilk olarak, çeşitli tedavi usullerinin yanı sıra sihir, büyü ve bunlarla ilgili uygulamalar (ritüeller) gelmektedir. Mezopotamya'daki tıbbî tecrübe Sumerliler ile başlayıp bitmemiş; mirasçısı durumundaki Asurlular ve Babilliler tarafından devam ettirilmiştir . Bu toplumlarda uygulanan tedaviyi, hastalıkla ilgili tanrıların öfkesini teskin etmek, vücudu işgal etmek suretiyle hastalığa yol açan şeytan ya da kötü ruhları kovmak, onları korkutarak kaçırma yolları yanında, semptom ve ampirik bilgilere

dayanarak ilaç ve çeşitli tıbbî araçlarla sağlanmaya çalışılan karma usuller bütünü olarak görebiliriz.

Mezopotamya toplumlarının inancına göre hastalıklar, çevrede bulunan cin ve zararlı ruhlar gibi görünmez güçlerin insan bedenine girmesiyle meydana gelmekteydi. Her insanın karşılaşabileceği bu tehlikeler, büyü, günah, tanrılara karşı görevi ihmal, kusurlu davranış, tanrıların korumalarının kalkması veya kişiyi cezalandırmasıyla meydana gelmekteydi .

Mezopotamya'da tıp sahası resmen bir rahip sınıfının elindeydi. Bu anlamda tedavi yapan üç rahip sınıfı vardır. Bunlardan bir tanesi kâhinler sınıfıdır ve barû adını taşımaktadır. Bunların görevi diyagnoz ve prognoz yapmaktır. Fakat anlaşıldığına göre, onların faaliyeti sadece tıbbın sınırları içinde kalmıyordu. Başka bir deyimle, kâhinler, daha geniş bir anlamda gelecekten haber verme görevini de yüklenmekte idiler. İkinci sınıf asipu adını taşıyor ve sihir ve büyüyle tedavi uyguluyordu. Üçüncü sınıf ise azu veya asu adını taşıyan, gerçek manada doktor olan sınıftı . Anlaşıldığına göre köpek, yukarıda bahsi geçen her üç sınıfın da ilgi alanına giriyordu.

2.1. Tıp Uygulamalarında Köpek

Zoomorfizm ve antropomorfizm , insanlık tarihinde dinî düşüncenin gösterdiği önemli gelişim evrelerindendir. Önceleri hayvanları tanrı kabul eden insanlar, zamanla kendilerini tanrı olarak ilan etmişlerdir. Bu aşamalarda, insan düşüncesinin oluşturduğu mitolojik zenginliğin en önemli motifini ise hayvanlar şekillendirmektedir . Bu bağlamda köpek, dikkat çeken ve önem arz eden hayvanlar arasında ilk sıralarda gelmektedir. Gerçekten eskiçağ toplumlarında dinî düşünüşte önemli rol oynayan semboller arasında köpek de yer almaktadır . Ancak bu durum, köpeğin tanrılaştırılmış olmasından ziyade, belirli bir tanrı ile özdeşleştirilmiş olmasından kaynaklanmaktadır .

Eski Mezopotamya toplumlarına ait çivi yazılı metinlerde, Akadca "kalbu(m), Sumerce "mulUR.GI" ,"UR/UR.GI" ve Mari metinlerinde "UR.GI.RA" terimleri ile gösterilmiş olan köpek, şifa tanrı(ça)lannın yanında, çeşitli şifa ritüellerinde ve tedavi uygulamalarında yer almaya başlamıştır .

Tıp uygulamalarının tarihsel süreçte nasıl bir yol izlediğine baktığımızda, halka ait tedavi yöntemleri, iki temel uygulama alanı ile karşımıza çıkmaktadır. Birincisi, insanın doğaya ilk tepkilerinden birini temsil eden ve hastalığı tedavi etmede çeşitli bitkiler, madensel ve hayvansal maddelerden yararlanan "doğal halk tıbbı"dır. İkincisi ise, hastalık tedavisinde muska, kutsal sözler ve benzeri işlemlerden yararlanan "dinsel-büyüsel tıp"tır. Halk tıbbı, eskiçağlardan günümüze kadar uzanan farklı coğrafyalarda ve kültürlerde benzer amaçları paylaştığı halde kullanılan malzemeler ve teknik yönünden birbirinden ayrılmaktadır .

Eski Mezopotamya söz konusu olduğunda köpek, hem doğal halk tıbbında hem de dinsel-büyüsel tıpta rol oynamış gözükmektedir. Bunda, söz konusu toplumların köpek başta olmak üzere, hayvanları gözlemlenmesinin büyük etkisi olduğunu düşünmekteyiz. Gerçekten, yaralı hayvanın yarasını yalaması, gözüne perde inen keçinin hasta gözünü çalılara takarak açması, karnında şişkinlik hisseden leyleğin gagasıyla lavman yapması, baykuşun kıl bitinden kurtulmak için toprakla yıkanması, insanların dikkatini çekmiş olmalıdır. Belki de insanlar hayvanlardan bazı tedavi yollarını öğrenmiş ve onları taklit etmişlerdir . Bu açıdan ele alındığında köpeğin özelliği ve önemi, antibiyotik gibi çalışan, şifalı özelliklere sahip salyası ile açıklanabilir. Ne zaman ki, insanoğluna yakın, evcil bir hayvan olmuş, insanlar onun bu özelliğini keşfedip çeşitli şifa ritüellerinde onu kullanmaya başlamışlardır . Ancak bu durum, sadece Eski Mezopotamya toplumlarına özel bir durum değildir.

Örneğin, Anadolu'da Hitit şifa ritüellerinde, özellikle yavru köpekler, şifacı olarak rol oynamışlardır . Hititler'de köpeğin kendi organlarını yalayarak iyileştirmesinin görülmesi ve böylece köpek salyasının iyileştirici gücü olduğuna inanılarak bunun insan vücudu üzerinde de aynı etkiyi yapacağının düşünüldüğü anlaşılmaktadır . Gerçekten, Hititler'in doğal gözlemleri ile ilgili pek çok nokta, büyü metinlerinde ele alınmış olup, bu metinlerde bir köpeğin dokuz uzvunu yalayarak iyileştirmesine de vurgu yapılmaktadır . Hitit Zuwi ritüeli buna en güzel örnektir. Bu ritüelde hasta organlar, köpeğe yalatılmak suretiyle tedavi edilmektedir. Hasta uzuvların köpeğe yalatılması uygulaması, ilk olarak Eski Mezopotamya'da Babil metinlerinde görülmekte olup, Kizzuwatna yoluyla Anadolu'ya geçmiş olduğu düşünülmektedir .

Hititler'in köpek dışkısını da çeşitli bitki çiçekleri ile karıştırıp elde ettikleri macunu tedavi amacı ile kullanmaları dikkat çekici başka bir husustur . Örneğin, Hebattarakki ritüelinde, köpek dışkısı arpa unuyla hazırlanmış hamurla karıştırılarak tedavi amacıyla kullanılmıştır .

Eski Mezopotamya toplumlarında da "ze kalbi" yani "köpek dışkısı" çeşitli yağlarla karıştırılarak ilaç olarak kullanılmıştır .

Eski Yunan hekimliğinde de köpek salyasının şifa kaynağı olarak görüldüğüne dair ipuçları mevcuttur. Nitekim, Asklepion adı verilen ve Şifa Tanrısı Asklepios'a ait şifa tapınaklarında, adı geçen tanrıyı temsil eden kutsal hayvanlar olan yılan, köpek ve horoza hasta uzuvlar yalatılır veya ısırtılırdı . Asklepios kültünde, özellikle kör insanların gözlerinin köpeğe yalatılarak açılacağına; Yunan Doğum Tanrıçası Eileithyia kültünde ise köpeğe yalatıldığı taktirde doğumun kolay gerçekleşeceğine inanılmıştır .

Tüm bu bilgiler, hem Eski Doğu hem de Eski Batı toplumlarında köpeğin salyasının şifa verici olarak kabul edildiğini göstermektedir. Öte yandan, Eski Mezopotamya toplumlarında

hastalıklar ile tanrılar arasında sıkı bir ilişki bulunduğunu belirtmiştik. Bu bağlamda, bazı tanrı ve tanrıçaların şifa verici vasıflara da sahip olduklarına inanıldığı anlaşılmaktadır.

Eski Mezoptamya'da bazı tanrıları ve tanrıçaların özellikle sağlık ve hastalıkla ilgilendikleri inancı hâkimdir . Bu tanrıçalardan biri olan Gula'nın sembolü köpektir . Söz konusu tanrıçanın ve köpeğinin, Mezopotamya'da din ve tıp alanında önemli bir yere sahip olduğu, hem çivi yazılı kaynaklardan hem de arkeolojik bulgulardan tespit edilmektedir .

2.2.Tanrıça Gula ve Köpeği

Tanrıça Gula'nın adı, Bau veya Baba, Ninkarrak, Ninisinna ve Eski Yunan'da Hekate örneklerinde olduğu gibi, farklı dönemlerde ve kültürlerde farklı isimlerle karşımıza çıkmaktadır . Örneğin, Sumer tanrıçası Ninisinna, Samiler'de Gula olarak adlandırılmıştır . Gula'nın anlamı tam olarak bilinmemekle beraber Sumerce "gu-la" "büyük" kelimesi ile eşleştirilmiştir .

Tanrıça Gula/ Ninkarrak çivi yazılı metinlerde "dgu-la, dgü-la, dgü-lâ, dME.ME ; dnin-kar-ra-ak, dnin-kar-ra-ak-a" şeklinde geçmektedir .

"İsin'in Hanımı/İlahesi" anlamına gelen Ninisinna olarak da bilinen Tanrıça Gula, metinlerde sağlık tanrıçası/ilahesi "belet balati" veya büyük şifacı "azugallatu " olarak geçmektedir. O, aynı zamanda bitkileri büyüten, toprağa hayat veren verimlilik tanrıçası olarak da kabul görmüştür. Gula, Anu'nun kızı, savaş tanrıları Pabilsag (İsin'de), Ninurta (Nippur'da) ve Ningirsu (Lagaş'ta)'nun eşi ve şifa tanrıları Damu, Ninazu ve Gunurra'nın annesi olarak bilinmektedir. En önemli kült merkezi İsin'dir . Burada ona adanmış "e-u-gi7-ra" "köpek tapınağı" adı verilen bir tapınak bulunmuştur .

M.Ö.II.Binyıl'ın sonlarına tarihlenen ve İsin şehrinde ele geçen bir yazıtta: "Egalmah tapınağının hanımı, büyük şifacı, hayat nefesi veren Gula'ya" ifadeleri net olarak okunabilmektedir .

M.Ö.I.Binyıl'a tarihlenen ve Sippar şehrinden ele geçen bir köpek figürü ile burada yer alan bir yazıtta: "Gula için kilden bir köpek yaptım ve ona hediye ettim" ifadeleri geçmektedir . Aynı şekilde köpek figürü, M.Ö. 14.yy'ın ortaları ile 13.yy'ın ilk dönemlerine ait Kasit silindir mühürleri üzerinde de Tanrıça'yı temsilen görünmektedir . Eski Babil dönemine ait olup, Tanrıça Gula'yı temsil ettiğine inanılan bir köpek ve yavrularının betimlendiği bir levha ele geçmiştir . Bununla birlikte Tanrıça Gula'nın tasvirine Orta Babil dönemi "kudurru"larında (sınırtaşı) da rastlanmıştır .

Bütün bunlara ek olarak M.Ö.II. ve I. Binyıllar'da köpek, koruyucu bir figür olarak kullanılmıştır. Yapılan kazılarda özellikle kapı girişlerinin altında köpek figür ve iskeletlerine rastlanmış olması bu durumun bir sonucudur . Büyüsel ritüellerde de kil köpek heykelleri

kullanılmış, kötü ruhları def etmek için de bunlar yapıların altına gömülmüştür. Bu duruma en güzel örnek, Nippur'da yapılan kazılarda ortaya çıkarılan Asur sarayının giriş kısmının altına gömülmüş olan köpek figürleridir70 . Gerçekten, Eski Mezopotamya'nın inanç merkezi olarak bilinen Nippur şehrinde, Tanrıça Gula'ya adanmış bir tapınak ve bu tapınakta köpek mezar ve heykelcikleri ele geçmiştir .

Orta Asur tasvir veya imgelerinde ise, köpek figürü nadir olarak karşımıza çıkmaktadır. Örneğin, Asur kralı I.Tiglat-Pileser (M.Ö. 1114-1076) dönemine ait bir tablette köpek figürü vardır ve burada dinî bir sembol olarak yer almaktadır .

Yazılı kaynaklarda Tanrıça Gula'nın adı, dua-beddua ifadelerinin yer aldığı cümlelerde de sık olarak geçmektedir . Örneğin, Hammurabi zamanı mektuplarında: "Şamaş ve Gula sana sıhhatler ihsan etsinler" cümlesi ile sık sık karşılaşılmaktadır. Asurlular zamanında da krala yazılan mektuplarda: "Ninib ve Gula kralım efendime sıhhat ve saadet bahşetsinler " ifadesi mutlaka kullanılmıştır. Hammurabi koyduğu kanunları değiştirecek kimse için yaptığı bedduada: "Sin onun vücudunu bir elbise gibi cüzzamla kaplasın! Gula onun vücuduna şifasız bir zehir akıtsın!"15 demektedir.

Benzer ifadeler, Sargonidler çağına yani 7., 8. yy'lara ait doktorlardan krallara hitaben yazılmış mektuplarda da yer almaktadır. Kral Asarhaddon'un doktoru Arad-Nanay'ın zamanımıza kadar gelen mektupları: "Arad-Nanay 'dan efendim kralıma. Hizmetkârın Arad-Nanay'dan efendim kralıma sıcak selamlar. Ninutra ve Gula efendim kralıma mutluluk ve sağlık ihsan etsinler.... " şeklinde başlamaktadır. .

Tanrıçanın adının şahıs ismi olarak da kullanıldığı anlaşılmaktadır. Örneğin, Yeni Asur dönemi metinleri içerisinde yer alan ve Urad-Gula (Gula'nın kölesi anlamına gelir) isimli kişiye ait bir mektup ele geçmiştir .

Bu kişinin duayla kötü ruhları, şeytanı kovduğuna inanılmaktadır . Böyle bir isim taşımasının tesadüf olmadığını düşünüyoruz.

Yeni Asur dönemi silindir mühürlerinde Gula ile köpeği net olarak görülmektedir . Örnek vermek gerekirse, Asur kralı Sanherip'in eşi Tasmetum-Sarrat'a ait bir mühür baskısında da Tanrıça Gula ve köpek figürü yer almaktadır . Bununla birlikte Gula'yı temsil eden tasvirlerde saldırgan köpek figürüne rastlanmamıştır .

Sonuç

Tarih boyunca yaşamış olan hemen hemen her toplumda köpekle ilgili bir inanışın var olduğu gözlemlenmektedir. Tarih öncesi dönemlerde, tıpkı İskandinavya kültürlerinde olduğu gibi, köpeğin önemli bir kurban hayvanı olduğu ve ölümle ilişkilendirildiği anlaşılmaktadır ki, mezarlardan ele geçen köpek iskeletleri bu durumu yansıtmaktadır.

Orta Asya kültürlerine baktığımızda, köpeğin hem mitolojik anlatılarda yer aldığı hem de Şamanizm'in önemli unsurlarından biri olduğunu görürüz. Bununla birlikte, köpekten türemiş olma inancı da yine söz konusu kültürlerde önemli ölçüde kabul görmüştür.

İnsana en yakın olan hayvanların başında gelen köpeklerin, hangi kültürde olursa olsun, koruma/koruyucu olma özelliğinin ağır bastığı anlaşılmaktadır. Eski Yunan'da Kerberos örneğinde olduğu gibi, onun bu özelliği ve misyonu, bu dünya ile sınırlı olmayıp ölüler diyarının kapısında bekçi olarak yer alması ile de devam etmiştir. Öte yandan, tarihin ilk dönemlerinden itibaren cesetlerin bir köpek eşliğinde gömülmesi de, yine köpeklerin koruyucu vasfına vurgu yapmaktadır. Aynı durum, Hititler devri Anadolu'su için de geçerlidir. Başkent Hattuşaş'ta ele geçen mezarlarda bulunan köpek kemikleri, insanın öbür dünyaya sâdık bir yoldaşla gitme dileğinin ifadesi olarak kabul edilmiştir.

Günümüzde Anadolu'nun birçok yerinde köpek uluması hala ölüm geleceği şeklinde yorumlanmaktadır. Dolayısıyla köpeğin ölümü çağrıştırması, bugüne has bir durum olmayıp, tarihin en eski devirlerinden itibaren süregelen bir inançtır.

Eski Mezopotamya toplumlarında ise köpek, daha önceki vasıflarına bir yenisini daha ekleyerek şifacı olarak algılanmaya başlamıştır. Gerçekten, Mezopotamya toplumları başta olmak üzere, Eskiçağ toplumlarında köpeklerin, şifa ritüellerinde önemli bir kült hayvanı olarak rol oynadıkları anlaşılmaktadır. Tedavide salyasının ve dışkısının çeşitli şekillerde kullanıldığı anlaşılan köpeklerin, tedavi uygulamalarında veya şifa ritüellerinde oynadıkları rol ise, ne yazık ki, detaylı olarak anlaşılamamaktadır. Aynı şekilde, ritüelin hangi aşamasında devreye girdikleri ve ne tür hastalıklarda, hasta uzuvları yaladıkları da net olarak tespit edilememektedir. Dolayısıyla arkeolojik veriler bu durumu tasvir etmekle birlikte, yazılı kaynaklardan detaylı bilgilere ulaşmak şu an için mümkün görünmemektedir.

Köpeğin bir şifacı olarak algılanması durumu, sadece Eski Doğu toplumları ile sınırlı kalmamış, büyük ihtimalle Anadolu vasıtasıyla Eski Batı toplumlarına da intikal etmiştir. Gerçekten, hem Mezopotamya hem de Anadolu'daki Hitit toplumlarında görülen, köpeğin salyasının ve dışkısının şifa amaçlı kullanılması durumu, söz konusu toplumlardan Eski Yunan toplumuna da geçmiştir. Asklepios ve Eileithyia kültlerinde, belirli uzuvların köpeğe yalatılması, bu durumun bir göstergesidir. Mezopotamya'daki belirsizlikten farklı olarak en azından Eski Yunan'da, köpek salyasının körlüğe çare olduğu ve doğumları kolaylaştırdığına inanıldığını anlıyoruz.

Her ne rolde olursa olsunlar, söz konusu toplumlarda, hem sosyal hem de dinî hayatta, köpeklere "koruyucu ve şifa verici" özelliklerinin yanı sıra, "kötülüğü önleyici" bir misyon da yüklenmiştir. Şifa tanrıçalarının koruyucusu olarak algılanan köpekler, belki de bu nedenle, Eski Mezopotamya'da sınır taşları olarak tanımlanan kudurrular üzerinde Şifa tanrıçaları ile

birlikte resmedilerek sınırların güvenliğini de sağlamakla görevlendirilmişlerdir. Bununla birlikte arkeolojik kazılarda söz konusu heykelciklerin özellikle tapınak girişlerinin altında gömülmüş olarak ele geçmesi, bunların kötü ruhlara karşı kötülüğü önleyici bir unsur olarak kabul edildiklerinin en güzel delilleridir. Bununla birlikte, köpeklerin veya daha doğru bir ifadeyle köpek heykellerinin, Mezopotamya'da özellikle Şifa Tanrıçası Gula'ya adanmış olan tapınaklarda çok fazla miktarda ele geçmesi, bu heykelciklerin şifa ritüellerinde kullanılmış ya da söz konusu tanrıçaya, inananlar tarafından adanmış olduğunu düşündürmektedir.

KAYNAKÇA

ARMUTAK, Altan, "Doğu ve Batı Mitolojilerinde Hayvan Motifi", İstanbul Üniversitesi, Veterinerlik Fakültesi Dergisi, 28/2 (2002), s.411-427.

ATEŞ, Mehmet, Mitolojiler ve Semboller, Milenyum Yay., 3.Basım, İstanbul 2012.

ATMACA, Veli, "Eski Medeniyetlerde Günah-Hastalık İlişkisi veya Tanrının Gazabı Meselesi", Atatürk Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, Sayı:34 (2010), s.99-121.

BEAULİEU, Paul-Alain, The Pantheon of Uruk During the Neo-Babylonian Period, Brill 2003.

BİGGS, Robert D.,-BRİNKMAN, John A. vd., The Assyrian Dictionary, Published by The Oriental Institute, Chicaqo 1999.

BİGGS, Robert D., "Recent Advances in the Study of Assyrian and Babylonian Medicine", Journal of Assyrian Academic Studies, 19/1 (2005), pp.1-4.

BLACK, Jeremy - GREEN, Anthony, Gods, Demons and Symbols of Ancient Mesopotamia, An Illustrated Dictionary, Illustrations by Tessa Rickards, British Museum Press, London 1992.

BOYANA, Hülya, "Arkadia Kökenli Keçi Tanrı Pan", A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi, S.37 (2005), s.153-181.

BOYANA, Hülya, "Priapos Kültü", A.Ü.D.T.C.F. Tarih Araştırmaları Dergisi, S.35 (2004), s.31-44.

BÖCK, Barbara, The Healing Goddess Gula, Brill, Madrid 2013.

BRENK, Frederick E., "Artemis of Ephesos: An Avant Gadre Goddess", Kernos,11 (1998), s.157-171.

BUDGE, E.A.Wallis, The Divine Origin of the Craft of the Hebalist, London 1928.

BURSEVİ, İ.Hakkı, Ruh'ul-Beyan Tefsiri, Tefsir Eden: Ömer Hilmi Faruk, Cilt 1, Fatih Yayınevi, İstanbul.

BLACK, J - GEORGE, A. - POSTGATE, N. (Eds), A Concise Dictionary of Akkadian, 2nd (Corrected) Printing, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2000.

COLLİNS, B.Jean, "The Puppy in Hittite Ritual", JCS, 42/2 (1990), s.211- 226.

ÇAĞDAŞ, Kemal, "Hindistan'da İnek Kültü ve Bu Kültün Menşei Üzerine Bir Araştırma", A. Ü.DTCFDergisi, 13/1-2 (1955), s.53-67.

GELLER, M.J., Akkadian Healing Therapies in the Babylonian Talmud,

Max-Planck-Institut für Wissenschaftsgeschichte, Max Planck Institute for the History of Science, 2004.

GİBSON, McGuire, Nippur 1990: The Temple of Gula and A Glimpse of Things to Come, Oriental Institute 1989-1990 Annual Report, Chicaqo 1990, s.17-26.

GRÂSLUND, Anne-Sofie, "Dogs in graves-a question of symbolism?", PECUS, Man and animal in antiquity. Proceedings of the conference at the Swedish Institute in Rome, September 9-12, 2002, Ed. B. Santillo Frizell (The Swedish Institute in Rome. Projects and Seminars, 1), Rome 2004, pp.167-176.

GUDME, Anne Katrine de Hemmer, Before the God in This Place for Good Remembrance, PhD Thesis, Department of Biblical Studies, Faculty of Theology, University of Copenhagen (Supervisor: Prof. N.P.Lemche), Kopenhag 2011.

HARBER, Prudence O., "Dog", Ancient Near Eastern Art, The Metropolitan Museum of Art Bulletin (1989), pp.5-6.

KALAFAT, Yaşar, "Altay Türk Halk İnançlarından Anadolu El Dokumacılığına",

www.yasarkalafat.info/dosyalar/kalafat2010175443.pdf, s.1-22.

KAPLAN, Melike - ARIHAN, Seda Karaöz, "Antikçağdan Günümüze Bir Şifa Kaynağı: Zeytin ve Zeytinyağının Halk Tıbbında Kullanımı", A.Ü.D.T.C.F. Dergisi,52/2,(Aralık 2012), s.1-15.

KARAKURT, Deniz, Türk Söylence Sözlüğü Açıklamalı Ansiklopedik Mitoloji Sözlüğü, e-Kitap, 2011.

KASAPOĞLU, Abdurrahman, "Kur'an'da Hayvan Davranışlarına Benzetilen İnsan Karakterleri", Fırat Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi Dergisi, 11/1 (2006), s.47-75.

LENZİ, Alan (Ed.), Reading Akkadian Prayers&Hymns, Society of Biblical Literature, Atlanta 2011.

MACQUEEN, J.G., Hititler ve Hitit Çağında Anadolu, Çev.Esra Davutoğlu, Arkadaş Yayınevi, Ankara 1999.

MCİNTOSH, Jane R., Ancient Mesopotamia: New Perspectives, Santa Barbara, California 2005.

MURAT, Leyla, "Ammihatna Ritüelinde Hastalıklar ve Tedavi Yöntemleri", Archivum Anatolicum, VI/2 (2003), s.89-109.

OATES, Joan, Babil, Çev.F.Çizmeli, Arkadaş Yay., Ankara 2004.

ORNAN, Tallay, "The Goddess Gula and Her Dog", Israel Museum Studies in Archaeology 3 (2004), pp.13-30.

ÖZDEMİR, İbrahim, "Kur'an ve Çevre", İslam İlimleri Dergisi, (2006), s.1- 22.

PAÇACIOĞLU, Burhan,""Sözlerin Soyağacı" Üzerine Bazı Notlar", TÜBAR, XV (2004), s.279-289.

PAVLİSİAN, Robert, "Medicine in Ancient Assyria and Babylonia",

Journal of Assyrian Academic Studies, V/1 (1991), pp. 1-51.

RADNER, Karen, "The Seal of Tasmetum-sarrat, Sennacherib's Queen and Its Impressions", In G.B. Lanfranchi et al. (ed.), Leggo! Studies presented to Frederick Mario Fales. Leipziger Altorientalische Studien 2, Wiesbaden 2012, pp. 687-698.

REİNER, Erica, Astral Magic in Babylonia, The American Philosophical Society, Vol.85, Part 4, Philadelphia 1995.

DURDİN-ROBERTSON, Lawrence, Communion with the Goddess, Part I: The Vital Elements, Cesara Publications, 2.Basım, 1986.

SAA 06: Theodore Kwasman-Simo Parpola, Legal Transactions of the Royal Court of Nineveh, Part I: Tiglath-Pileser III through Esarhaddon, State Archives of Assyria, Volume VI, The University of Helsinki, Helsinki 1991.

SAA 10: Simo Parpola, Letters from Assyrian and Babylonian Scholars, State Archives of Assyria, Volume X, The University of Helsinki, Helsinki 1993.

SAA 14: Raija Mattila, Legal Transactions of the Royal Court of Nineveh, Part II: Assurbanipal Through Sin-sarru-iskun, State Archives of Assyria, Volume XIV, The University of Helsinki, Helsinki 2002.

SAA 16: Mikko Luukko-Greta Van Buylaere, The Political Correspondence of Esarhaddon, State Archives of Assyria, Volume XVI, The University of Helsinki, Helsinki 2002.

SARI, Nil- ALTINTAŞ, Ayten, vd., Tıp Tarihi ve Tıp Etiği, İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Yay., İstanbul 2007.

SAYILI, Aydın, Mısırlılarda ve Mezopotamyalılarda Matematik, Astronomi ve Tıp, TTK, Ankara 1991.

SEVİMLİ, Şükran, Anadolu Uygarlıklarında Temizlik Kavramı ve Uygulamalarının Evrimi, Basılmamış Doktora Tezi (Danışman: Prof.Dr.İlter Uzel), Çukurova Üniv., Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi ABD, Adana 2005.

TEMÜR, Akın, "Grek Sanatında Deniz Yaratıkları-I: Skylla", Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fak. Dergisi, S.16 (2009), s.1-8.

THEMELİS, Chryssa Bourbou et Petnos, "Child Burials at Ancient

Messene", L 'Enfant et la mort dans l'Antiquité I, Actes de la table ronde internationale organisée à Athènes, Ecole française d' Athènes 29-30 Mai 2008, De Boccard, Paris 2010, pp. 111-128.

ÜNAL, Ahmet, "Boğazköy Metinlerinin Işığı Altında Hititler Devri Anadolu'sunda Filolojik ve Arkeolojik Veriler Arasındaki İlişkilerden Örnekler", 1992 Yılı Anadolu Medeniyetleri Müzesi Konferansları, Yay.Haz. S.Kıvanç-M.Arslan vd., Dönmez Offset, Ankara 1993, s. 11-31.

WATANEBE, Chikako E., Animal Symbolism in Mesopotamia, A Contextual Approach, WOO, Band 1, Institut für Orientalistik, Universität Wien, Wien 2002.

Yararlanılan Web Siteleri

http://oracc.museum.upenn.edu/amgg/listofdeities/gulaninkarrak/

Erişim 08.05.2013, 20:00

j eanmarcel. over-blog. com/article-mon-ami-le-chien-51385175.html.

Erişim:10.05.2013, 20:16.

www.proverbesfrancais.com/?=chien.

Erişim: 15.05.2013, 17:15.

http://en.wikipedia.org/wiki/Wound_licking.

Erişim: 10.06.2013, 14:20.

http://raf-proverbes.blogspot.com/2008/11/proverbes-sur-le-chien.html.

Erişim: 02.03.2013, 15:15.

http://www.abdn.ac.uk/bestiary/translat/19v.hti.

Erişim: 15.09.2013, 16:10.

H.Hande Duymuş Florioti

ŞAİR EBU'L- ALÂ EL-MA'ARRİ'den

Münferit ve münzevi bir hayat yaşadığının göstergelerinden biri de evlenmemesi ve dolayısıyla çocuk sahibi olmamasıdır. Bu konuda mezar taşına şöyle bir beytin yazılmasını vasiyet ettiği rivayet edilmektedir:

"Bu (hayat), babamın benim hakkımda işlediği bir cinayettir.

Ben bu konuda hiç kimse için cinayet işlemedim."

**

Ebu'l-Alâ, Lüzûmiyât adlı eserinde halkın maddi ve manevi hayatını irdeleyerek yerine göre toplum ve fertleri eleştirmiş, yerine göre de onlara öğüt vermiştir. Mesela insanların taklidi inancını tenkit ederken, dini konular dahi aklı ve düşünmeyi önermektedir.

Diğer taraftan o, insanların ahlak ve davranışlarına bakarak âmâ olmasının kendisi için bir noksanlık olmadığını belirtmiş ve halkın içinde yaşanan ahlaksızlıkları görmediği için kendi haline şükretmiştir:

Ey Süleyman oğlu Ebu'l-Alâ!

Doğrusu körlük senin için büyük bir ihsandır.

Şayet senin gözlerin bu insanları görseydi, o zaman göz merceğin hiç insan görmemiş olacaktı.

**

ilahî uygulamalara itiraz ettiğinden dolayı zındıklıkla suçlanmasının normal karşılanması gerektiği vurgulanmıştır:

"(Ya Rab!) Akıllı bir kişi senin verdiğin rızıktan nasiplenemezken, deli ve ahmaklara rızık veriyorsan, o zaman Ey Semanın Rabbi!

Senden umduğunu bulamayan kimsenin zındıklaşmasında ne günah vardır "

**

Diğer bir şiirinde de [sofulara] şöyle söylüyordu:

"Uyanın, uyanın ey dalalette olanlar!

Sizin dinleriniz ancak geçmişlerin bir hilesidir"

**

" Ben gerçi zaman olarak sonradan gelmiş olsam da, daha önce yaşayanların getiremediklerini getirmişimdir. "

**

(Dikkatli ol!) Şeref ve onur yolunda yaptıklarım, dürüstlük, cesaretlilik, basiretli olmak ve (iyiliği) kazanmaktır.

Bir kesimin yanında benim günahlarım uzatılmaktadır.

Ancak benim üstünlük ve fazilet dışında herhangi bir günahım yoktur.

**

"Ey Rabbim! Ki Sen gecenin şangırtılı kuyu karanlığında sineğin kanat gerişini ve boğazındaki damarlarının düzenini görensin.

Aynı zamanda zayıf kemiklerdeki iliği görüyorsun.

Bana geçmişte meydana gelen bütün günahlarımı yok edecek bir tövbeyi nasip et."

**

Kaynak: Dr. Mustafa KIRKIZ, ŞAİR EBU'L- ALÂ EL-MA'ARRİ, HAYATI, ESERLERİ VE EDEBİ ANLAYIŞI, Fırat Ünversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 16:1 (2011), SS.157-175.

ÇİFTE CİNAYET: "TANRI'NIN ÖLÜMÜ"NDEN "İNSANIN ÖLÜMÜ"NE

Sever IŞIK
Atatürk Üniversitesi,
SBE Doktora Öğrencisi,
severquista@gmail.com

Felsefe Dünyası, 2012/2, Sayı 56

Giriş

Michel Foucault, Batı düşüncesinde bilgi sistemlerinin analizini yaptığı Kelimeler ve Şeyler kitabını meşum bir kehanetle, "insanın ölümü"nün ilanıyla bitirir: "İnsan, düşüncemizin arkeolojisinin yakın tarihli olduğunu kolaylıkla gösterdiği bir icattır. Ve belki de yakınlardaki son". Ona göre düşüncemizin zemini olan modern epistemenin değişmesiyle/sarsılmasıyla 'insan, tıpkı denizin sınırındaki bir kum görüntüsü gibi' kaybolacaktır. Foucault, insanın/öznenin ölümüne ilişkin düşüncesi ile sosyal bilimin temelini oluşturan, düşüncenin/bilginin varlık ile uyum içinde olduğu ve varlığı temsil ettiği şeklindeki temel epistemolojik kabulü eleştirir. Bu eleştiri, epistemolojik olarak hakikatin yadsınmasını beraberinde getirir ki bu da Platon'dan beri Batı felsefesinin temel yöneliminin yok olması anlamında felsefi bir devrime ve dönüşüme işaret eder. Gerçekte, Foucault'nun insanın ölümüne ilişkin kehaneti/yargısı mürşidi Nietzsche'nin Şen Bilim'de bir kaçığın ağzından ilan ettiği "Tanrı'nın ölümü" ile birlikte değerlendirildiğinde yerli yerine oturacaktır. İnsanın ölümünün Tanrı'nın ölümüne içkin olduğunu defaaten ifade eden Foucault, antropolojik düşünceden kopuşun Nietzsche ile başladığını özenle vurgular. Nietzsche'nin ölümünü ilan ettiği şeyin Tanrı'nın ölümü değil, insanın ölümü olduğunu açıkça ifade eder.

Foucault'nun konuya ilişkin yorumlarında dikkat edilmesi gereken en önemli nokta şudur: Foucault mürşidi Nietzsche gibi ahlaki bir bağlamdan hareketle ya da Batı değerlerinin gözlemi sonucunda değil, Batı düşüncesindeki bilgi sistemlerinin arkeolojik analizi neticesinde insanın ölümü düşüncesine varır ve insanın ölümünün Nietzsche'nin Tanrı'nın öldüğüne ilişkin düşüncesinin metafizik ve epistemolojik bir neticesi olduğunu belirtir. Foucault, Tanrı'nın ölümünün 'metafiziğin sonu' anlamına geldiğinden hareketle insan bilimlerinin temeli olan epistemolojik öznenin yok olduğu kanaatine varır. Çünkü, metafiziğin sonu insan bilimlerinin epistemolojik karakterli temel metafiziği olan özdeşleşmenin yok olmasını beraberinde getirir. Bu da 'hakikatin sonu' demektir. Vattimo'nun belirttiği gibi 'hakikat' nosyonunun çözülmesi Tanrı'nın ölümü ile yanı şeydir. Tanrı'nın ölümü, artık doğru olmayanla çelişen, hakikatin keşfini garanti eden mutlak bir düşünce temelinin olmadığı anlamına gelir. **Tanrı'nın ölümü, Hıristiyani değerlerin/ahlakın artık inanılmaz oluşu ve özünde nihilizm olan Avrupa insanının da ölmesi demektir.** Artık, Tanrı öldüğü için "insan alt edilmesi gereken bir şeydir". Gerçekte terimin Nietzscheci anlamı ile bizler son insanlarız, üst-insan tek başına bir aşma hareketi içinde Tanrı'nın yokluğunu da insanın yokluğunu da aşacak kişi olacaktır. Üstinsan/insanüstü Tanrı'nın/ aşkının yerine

geçeceğinden, geçmesi gerektiğinden insan ona yer açmak için Tanrı(sı) ile birlikle sahneden çekilecektir/çekilmelidir. Tanrı'nın çürümesi ve ölmesi varlığı, ontolojik olarak Tanrı'nın varlığına bağlı olan insanın da epistemolojik/kartezyen özne olarak ölmesi demektir.

Foucault, ölümünü haber verdiği insanın yakın tarihli bir icat olduğunu söyler. Ona göre 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyılın başına tarihlenen modern episteme içinde ortaya çıkan insan, mümkün bilginin nesnesi olarak inşa edilmiştir. Modern düşünceyi sahneye çıkaran büyük olay da "insanın doğuşu" ve insanın, bilimsel çalışmaların nesnesi yapılmasıdır. Zira, modern dönem öncesi klasik bilgide/epistemde insan yoktu. İnsanın yerine söyleme ait olan ve şeylerin düzenini temsil eden bir iktidar vardı. Bu sebeple Rönesans'ın hümanizması, klasiklerin rasyonalizmi insana dünya düzeninde istedikleri kadar ayrıcalıklı yer vermiş olsunlar, insanı düşünememişlerdir. İnsan gibi, 'insan bilimleri' de tıpkı kimya veya tıp veya herhangi başka bir bilim gibi modern episteme'ye mensupturlar; veyahut gramerin ve doğal tarihin klasik episteme'ye mensup olması gibi, insan da 'modern episteme'ye dahildir."

Foucault, modern felsefenin insanı merkeze alan antropolojik karakterli bir felsefe olduğunu belirtir. Antropolojik düşünce/felsefe, insanı ve onun doğasını felsefe için çıkış noktası olarak alan, öznede temellenen bir bilinç felsefesidir. Foucault, Nietzsche'yi antropolojik düşünceye son veren, bizi "antropolojik uyku"dan uyandıran, "antropolojik alan"dan çekip kurtaran kişi olarak görür. Nietzsche'den hareketle antihümanist eleştiri ile özneyi imtiyazlı ahlaki ve epistemolojik konumundan, düşüncesinin merkezinden uzaklaştırır ve sonunda "öznenin ölümü"nü ilan eder. Dikkat edilirse, Foucault'nun düşüncesinde Tanrı'nın ölümü, insanın ölümü, metafiziğin ölümü, hakikatin ölümü temaları iç içe geçer; ki, bunlara hümanizmanın ölümü ve modernliği ölümünü/sonunu da eklemek gerekir. Çünkü, bilen öznenin yok olması ile modern felsefenin, epistemenin varoluşunu sağlayan temeller yıkılır. Öte yandan modern felsefe de, Hegel ve Fauerbach örneklerinde görüleceği gibi insanın özgürlüğü ve Tanrı'nın ölümü teması, insanın bir tür teolojileştirilmesi ile neticelenir. Hümanizm de tam bu temel üzerinde vücuda gelir ve bir çeşit Tanrı olarak insanı her şeyin merkezine yerleştirir. İşte Nietzsche Tanrı'nın ölümünü duyururken, aynı zamanda, 19. yüzyılın hayal etmeye devam etiği bu Tanrılaşmış insanı duyuruyordu ki, insanın sonu aynı zamanda hümanizmanın da, hümanist metafiziğin de sonu demektir. Çünkü insana merkezi ve dışlayıcı bir rol veren bir metafizik olmaksızın hümanizm mümkün değildir.

İnsanın ölümü temasının, özelikle II. Dünya Savaşı sonrası yükselen hümanizm eleştirileriyle ilişki içinde olduğunu belirtmek gerekir. Savaş sonrası, özellikle Fransa ve Almanya'da insanın ölümünün ilan edildiği çağda hümanizm kelimesi birçok kişi tarafından politik kurumlar ve amaçlarla ilişkili görüldüğünden ve insan merkezci çağrışımları/imaları sebebiyle kirli bir kavram olarak görülmekteydi. Bu sebeple bu yıllar Fransa'da varoluşçuluğun ve yapısalcılığın yükselişe geçtiği yıllardır. Foucault'nun ve filozofların

saldırılarına hedef olan hümanizm/homosentrizm, sosyal teorinin önemsiz boyutlarından biri değildir. Bilakis, 19. ve 20. yüzyıl sosyal ve politik teorisinin epistemolojik temelidir. Bu teoriler insan merkezli bir nesnel hakikat kavrayışının mümkün olduğu düşüncesi üzerine inşa edilmişleridir. Buna karşın Foucault, posthümanist ve postmodern teorinin temeli olarak insanın ölümünü ifade eder ve modern felsefenin son bulduğunu düşünür.

Bu makale Foucault'nun ilan ettiği "İnsanın ölümü" düşüncesini Nietzsche'nin ilan ettiği "Tanrı'nın ölümü" düşüncesi ile ilişkisi içinde ele almaktadır. Amaç bu iki felaketvari ölüm ilanının Foucault'nun düşüncesinde ve daha geniş bir bağlamda Batı düşüncesinde ne anlam ifade ettiğini ortaya koymaktır.

Tanrı'nın Ölümünün Anlamı Olarak İnsanın Ölümü

Nietzsche, Şen Bilim 'de Tanrı'nın ölümünü bir kaçığın/delinin ağzından haber verir. Nietzschen'in kaçığına göre; **"Tanrı öldü". O'nu biz öldürdük ve hepimiz O'nun katiliyiz.** Gerçekte olan bitenin bilincinde olan ve Tanrı'yı arayan kaçık, insanın, Tanrı'nın katili olduğunu söyler; fakat, kaçık, aynı zaman da Tanrı'nın çürümesinden de bahseder. Nietzsche, kaçığın duyurduğu bu "erken haber" olan Tanrı'nın ölümünü "büyük eylem" olarak niteler.IR Nietzsche'nin kaçığı, **Tanrı'nın öldürüldüğünü; fakat, onu öldürenlerin kendilerinin de öldüklerinin ama bunun belirtilerin farkmda/bilincinde olmadıklarını anlamıştır.** Nietzsche, Tanrı'nın ölümünü Hristiyani değerlerin yok oluşu ile ilişkilendirir; "Tanrı'nın ölmesinin yanı sıra Hıristiyan inancın artık inanılmaz olmasının, ilk gölgeleri Avrupa'nın üzerine düşmeğe başladı bile" der. Nietzsche'nin bu sözü günümüze dek Avrupa düşüncesinde bir dönüm noktası olarak yorumlana gelmiştir. Yorumların ana çerçevesini ise 'metafiziğin sonu' düşüncesi oluşturur ve tüm yorumlar Batı düşüncesinde bir kopuşa işaret ederler. **'Çekiçle felsefe yapan' filozof, "Tanrı öldü" sözüyle, Batı düşüncesinin Tanrı anlayışıyla hesaplaşır.** Heidegger'e göre Nietzsche'nin bu sözü Batı tarihinin iki bin yıldır süregelen yazgısını dile getirir. Batı felsefesini Platonculuk olarak anlayan Nietzsche için metafizik sona ermiştir. "Tanrı öldü" sözü yükümlülük getiren duyuüstü dünyanın etkin bir gücü olmadığı anlamına gelir. Metafizik, artık değer/anlam ver/e/mez. Nietzsche, Böyle Buyurdu Zerdüşt'e. Tanrı'nın ölümüne ilişkin eş anlamlı iki versiyon sunar; bunların ilki Tanrı'nın yalnızca hastalıktan ölmesi diğeri de onun öldürülmesi, suikasta uğramasıdır. Her iki senaryoda da ölen aynı Tanrı'dır; ahlakın Tanrısı ve yaratıcı olan metafiziğin tanrısı. Nietzsche ahlaki bir bağlam içinde konuştuğundan metafiziğin sonundan ziyade 'ahlakın sonu'na büyük önem atfetmiştir. Ahlakın tanrısının ölmesi ise ister istemez metafiziğin tanrısının ölümüne de neden olur.

Tanrı'nın ölümü düşüncesi postmodern düşüncenin de mihenk taşıdır. Burada Tanrı'nın tarihe anlamını ve yönünü veren bir nihai gerçeklik olarak anlaşılması gerekir. Nietzsche' ye göre değerler gerçeğe dayanır ve değerler kirlendiğinden Tanrı'nın gücü belirgin bir şekilde

azalmıştır. Eğer ilahi olan, dünyayı aşamıyorsa, o zaman kutsal, tecrübede dile geliyor demektir. Postmodernlerin diliyle Tanrı, artık bir "meta-söylem" statüsüne sahip değildir. Bu nedenle teolojik olan problem birden bire toplumsal ve tarihsel bir problem haline gelir. Eğer Tanrı ölmüşse, toplumsal yaşamda her şey mümkündür. Böylece Nietzsche klasik metafiziğin sona erdiğini dile getirir. Nietzsche'nin felsefesinde Tanrı'nın ölmesinin sebebi bilginin artık nihai sebepler peşine düşmemesi ve insanlığın da ölümsüz bir ruha inanma ihtiyacı duymamasıdır. Tanrı, kendi yasalarından biri olan 'hakikat arayışı' adına ölmüş olsa bile bu arayışın anlamı onunla birlikte kaybolmuştur. Artık hakikat olan ve dolayısıyla sabit olan bir şey kalmamıştır. İnsan da bu nihilizme bağlı olarak antropolojik karakterli beşeri bilimlerdeki konumunu kaybetmiştir.

Değerlerin-ahlakın inanılmaz oluşu/yok oluşu nihilizme yol açar. Nietzsche'ye göre nihilizm süreci Tanrı'nın ölümü yahut yüce "değerlerin dcğersizleşmesi" olarak özetlenebilir. Yıkılan değerler, Batı da iki bin yıllık sosyo-politik yapının ve insan varoluşun temeli olan ahlak, hakikat, bilgi vb. değerlerdir. Burada Tanrı'nın ölümünü Tanrı'nın olmadığına dair metafizik bir değerlendirme olarak anlamamak gerekir. Tam tersine bu, insanlığın yahut Batı kültürünün bir tecrübesinin, yani "olgunun ilanı"dır. Bu olgunun mantıksal bir değeri yoktur, sadece herkesin bildiği tecrübeye yapılan retorik bir atıftır. Çünkü eğer Tanrı ölmüş ise yani temelci düşünce ve felsefi akıl tecrübeleriyle tarihsel süreçte çözülmüşse o zaman bir şeyi ispat etmenin tek yolu bu tecrübelere atıfta bulunmaktır. İşte bu tecrübeden hareketle Nietzsche, Batı tarihinin akışını metafizik bakımdan "hiççiğin serimlenmesi" ve yükselmesi olarak anlamıştır. Fakat Nietzsche işi burada bırakmaz; Tanrı ve onunla birlikte var olan insanı aşmaya çalışan filozof şöyle der: **"Tanrı ölmüşse de insanlığın tutumu yüzünden daha binler yıl gölgesi mağaralarda görülebilir ve biz onun gölgelerini de alt etmeliyiz".** Nihilizmi aşmak için yeni bir değer ve hedef olarak "üst insan" düşüncesini ortaya koyar ki, bu aynı zamanda modern epiteme içinde hayat bulan insanın sonu demektir.

Foucault dahil tüm yorumcuları Nietzsche'nin "Tanrı öldü" sözünün, ancak onun Zerdüşt'ün ağzından müjdelediği "üst-insan"/overman"ın doğuşu ile birlikte okunduğunda daha anlamlı hale geleceği ve yerli yerine oturacağı konusunda hemfikir gibidirler. Çünkü, Tanrı öldüğü için "insan alt edilmesi gereken bir şeydir. Ve bu bağıntı noktası tam da Tanrı'nın ölümünden insanın ölümüne giden yoldur. Böyle Buyurdu Zerdüşt un girişinde Zerdüşt, on yıllık inzivadan sonra insanların arasına iner ve insanın alt edilmesi gereken bir şey olduğunu söyler, ardından dünya tarihine ait olan bir olay olan Tanrı'nın ölümünden sonra "yeryüzünün anlamı" olacak olan "üst-insan"ı haber verir. Zerdüşt insanlığa, Tanrı'nın ölümü olayının nihilizmin hükümranlığının ötesine nasıl geçebileceğini göstermek amacıyla yaşamın yasası olarak "kendini alt etme"yi öğretmeye çalışır. Artık insan kendi çabası ile Tanrı'nın ölümüne karşılık vermek durumundadır.

Nietzsche'nin haber verdiği Tanrı'nın ölümünün metafiziğin sonu anlamına geldiği düşünen Foucault, bu nosyonun Batı düşüncesindeki tarihinin daha eski olduğunu düşünür. Ona göre Tanrı'nın ölümü nosyonu Hegel'de " Fauerbach'da ya da Nietzsche'de karşımız çıkmasına bağlı olarak farklı anlamlar taşır. Hegel'de akıl, Tanrı'nın yerini alır ve onun felsefesinde yavaş yavaş gerçekleşmekte olan şey insanın tinidir. Fauerbach'ta ise Tanrı, insanı yabancılaştıran yanılsamadır. Bu yabancılaşma ortadan kaldırıldığında insan özgürlüğünün bilincine varır. Son olarak Nietzsche'de ise Tanrı'nın ölümü metafiziğin sonu anlamına gelir; fakat, öncekilerden farklı olarak Nietzsche'nin düşüncesinde insanın yeri boş kalır; Tanrı'nın yerini alan kesinlikle insan değildir. Oysa Hegel ve Fauerbach'ta Tanrı'nın ölümü aynı zamanda insanın tanrısal bir konum işgal etmesi anlamına gelmekteydi. Başka bir ifade ile katil olan insan, maktul olan Tanrı'nın yerine konmaktaydı. Ve bu felsefeler insan bilincine ayrıcalıklı bir statü tanıyarak insan merkezli bir düşünceyi, hümanizmayı ve hümanist bir metafiziği mümkün kıldılar. Oysa Nietzsche işte bu noktada onlardan ayrılmaktadır. Çünkü Nietzsche'de Tanrı'nın katili, Tanrı ile aynı akıbeti paylaşmakta ve ölüme mahkum edilmektedir. Aşağıda da anlatacağımız gibi ölümü, Tanrı'nın ölümüne içkin olan bu insan, Tanrı ile birlikte yok olacağından, Tanrı'nın yerini alacak olan "üst insan"dır. Yukarıda bahsettiğimiz Nietzsche'nin haber verdiği "üst insan" hümanizmanın, modern epistemenin ve sosyal bilimin epistemolojik öznesi olan insan değildir artık.

Girişte de belirttiğimiz gibi Foucault, insanın ölümü düşüncesine öncüsü Nietzsche gibi Batı dünyasının değerlerinin gözlemi ya da ahlaki bir etüt neticesinde değil, Batı bilimlerinin analizi/arkeolojisi sonucunda varmıştır. Başka bir ifade ile insanın ölümü düşüncesi onun Batı bilgisinin epistemolojik analizinin sonucudur. Onun vardığı netice özne olarak insanın ölümüdür. İnsanın beşeri bilim öznesi olarak doğuşu ve varoluşu ise modern epistemenin bir neticesidir. Bu sebeple Foucault, insanın "yakın tarihli bir icat" olduğunu söyler ve öznenin ölümünün, Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümü ilanına içkin olduğunu da açıkça belirtir. Ona göre Nietzsche'nin bahsettiği ölüm, gerçekte modern sosyal bilimin temelini oluşturan modern insanın/öznenin ölümüdür. Bu sebeple konunun daha iyi anlaşılması için Foucault'nun insanın doğuşuna ve ölümüne ilişkin düşüncelerine kısaca bakmakta fayda vardır.

Foucault'a göre beşeri bilimlerin öznesi olan insan 18. yüzyıl sonu ile 19. yüzyılın başlarında ortaya çıkmış olan modern episteme içinde oluşmuştur. Modern insanın ortaya çıkışı meselesinde Kant'a özel bir önem atfeden Foucault, modern öznenin "sonluluk analitiği" dediği ve Kant'ta birlikte başladığını belirttiği bir epistemolojik bağlam içinde mümkün olduğunu söyler. Arkeolojik düzeyde bedensel, çalışkan ve konuşkan varoluşu içinde saptanabilen modern insan ancak sonluluk biçimi olarak mümkündür. Modern kültür, insanı, sonluluğun ondan itibaren düşünebildiği için düşünebilmektedir. Bu koşullarda klasik düşüncenin ve onu önceleyen bütün düşüncelerin beden ve ruhtan, insandan ve onun evrenin içindeki çok sınırlı yerinden, onun bilgisini veya özgürlüğünü ölçen bütün sınırlardan

söz edebilmiş olsalar da bunlardan hiçbiri, insanı hiçbir zaman modern bilgiye sunulduğu haliyle tanıyamamışlardır. Rönesans'ın hümanizması, klasiklerin rasyonalizmi insana dünya düzeninde istedikleri kadar ayrıcalıklı bir yer vermiş olsunlar insanı düşünememişlerdir. 16., 17. ve 18. yüzyılların kültürlerine biraz yakından baktığımızda bu kültürlerde kelimenin gerçek anlamı ile insanın hiç yerinin olmadığını fark ederiz. O dönemde kültür Tanrı ile, dünya ile, şeylerin benzerliği ile, uzayın yasaları ile, bedenle, tutkularla imgelemle meşguldü. Fakat insanın kendisi kesinlikle yoktu. Bu sebeple 18. yüzyıl sonuna doğru, yani Kant'a kadar, insan üzerine her düşünme ilk düşünce olan 'sonsuz' olanın düşüncesine oranla ikincildir. İnsan bilimlerinin nesnesi olarak insan, klasik epistemenin temsil alanının çözüldüğü ve insan varlığının dünya karşısında mesafeli durarak, tasarımlayan özne olmaktan çıkıp, aynı zamanda yaşama, emek sarf etme, konuşma kapasiteleri çerçevesinde incelenebilecek, amaçlı ve tarihi belirlenmiş bir varlık haline, çağdaş bilimsel araştırmanın nesnesi »haline geldiğinde ortaya çıkmıştır. Yani insan, modern çağın eşiğinde bir özne olarak ortaya çıkmış ve aşkın olana başvurmadan evreni tasarımlamaya girişmiştir ki bu da bilginin deneyimin koşullarını aşamayacağını söyleyen Kant ile başlamıştır. Kant'tan bu yana felsefi söylem, mutlakın söyleminden ziyade sonluluğun söylemidir. Bu söylem insanın sonluluğundan, bilginin sınırlarından ya da özgürlüğün belirlenimlerinden söz eden bir felsefi söylemdir.

Modern episteme içinde ortaya çıkan insan "sonluluk analitiğf'nin içinde garip bir "amprik-aşkın çift'tir. Çünkü insan hem bilgiyi mümkün kılan hem de bilginin edinileceği bir varlıktır. Foucault, bu antropolojik karakterli düşüncenin doğuşunu modernliğimizin eşiği olarak görür. Dolayısıyla modernliğimizin eşiği, insanın incelenmesinde nesnel yöntemlerin uygulanmaya kalkışıldığı anda değil de, insan adı verilen amprik-aşkın çiftin oluştuğu günde yer almaktadır. Ona göre antropoloji, tıpkı insan analitiği gibi modern düşünce içinde kesinlikle kumcu bir rol oynamıştır ve ondan hâlâ büyük ölçüde kopabilmiş değiliz. Foucault'nun insanın amprik-aşkın çift oluşundan kastı insanın/öznenin beşeri bilginin hem üretici hem de ürünü oluşudur; ki, Foucault, bunun sosyal bilimlerin paradoksu olduğunun farkındadır. Bu satırlardan da anlaşılabileceği gibi modern insan epistemolojik bir gerilim içindedir. Foucault, modern felsefenin insanı bilginin hem nesne hem de öznesi olarak bir dizi istikrarsız eşlemeler içerisinde nasıl inşa ettiğini betimler. İnsanın dışsal güçler tarafından belirlenmekle birlikte bu belirlemenin farkında olduğunu ve kendisini belirlenimden kurtulabileceğini ima eden cogito/düşünce dışı (unthought) eşlemesi; tarihin insanı öncelediği ama insanın tarihin açımlandığı fenomolojik kaynak olduğu, kökenin geri çekilme ve geri dönüşü eşlemesi insanın dışsal dünyayı oluşturduğu ve onun tarafından oluşturulduğu, a piori kategoriler (Kant) yoluyla da bilincin kendini amprik dünyadan temizleyip arılaştırılmasına izin veren "indirgeme" yordamları (Husserl) yoluyla bilgi için güvenli temellerin bulunduğu aşkın/amprik eşlemesi. Bu eşlemelerin her birisinde hümanist

düşünce ve düşünen öznenin önceliği ve özerkliğini dinçleştirmeye ve onun öteki olan her şeyin üzerinde egemenlik kurmaya girişir.

Foucaul'ta göre antropoloji Kant'tan kendi zamanımıza kadar, felsefi düşünceye hükmeden ve yol gösteren temel düzen olmuştur. Fakat, şimdi, tarihimizin bir parçası olarak gözlerimizin önünde çözülmektedir. İşte çağdaş düşüncenin kendisini adamış olduğu bu antropolojinin kökünden koparılması yönündeki ilk çabayı Nietzsche'nin deneyinde görmek gerekir. Çünkü, Nietzsche, filolojik bir eleştiri boyunca, belli bir biyolojizm boyunca, insan ile Tanrı'nın birbirlerine ait oldukları, İkincisinin ölümünün birincisinin yok olmasıyla eşanlamlı olduğu ve üst insanın vaat edilmesinin her şeyden önce insanın ölümünün kaçınılmazlığını işaret ettiği noktayı bulmuştur. Bize burada, aynı anda hem vade hem de görev olan bu geleceği sunan Nietzsche, çağdaş felsefenin düşünmeye oradan itibaren başlayabileceği eşiği vurgulamaktadır; bu gelecek kuşkusuz, felsefenin üzerine uzun zaman sarkmaya devam edecektir. Eğer geri dönüş gerçekten felsefenin sonuysa, insanın sonu da, felsefenin başlangıcının geri dönüşüdür. Günümüzde, ancak kayıp insanın boşluğunun içinde düşünülebilmektedir.

Görüleceği gibi modern episteme antropolojik karakterli oluşu sebebi ile doğal olarak hümanizma ile ilişki içindedir. Bu sebeple Foucault, hümanizmanın ancak modern dönemde ortaya çıktığını söyler ve yukarıda bahsettiğimiz epistemolojik bağlamdan hareketle eleştiri oklarını hümanizmaya yöneltir. Çünkü hümanizma, insana ilişkin düşüncesi ve onun felsefi olarak temellendirmesi ile aslında bir metafiziğe dönüşmüştür. Foucault'nun nazarında hümanizma yüzyılı olan 19. yüzyılda İnsan fikri önceki yüzyıllarda Tanrı'nın gördüğü işleve çok yakın bir işlev görür. Kendi bilincinin ve kendi özgürlüğünün öznesi olan insan, özünde Tanrı'nın bir tür bağlantılı imgesidir. 19. yüzyıl insanının bir anlamda kendisini teoloji konusu haline getirmesine yol açan şey, insanın bir tür teolojileştirilmesi, Tanrı'nın yeryüzüne geri dönüşüydü. Fauerbach, "göklere saçılmış hâzineleri yeniden yeryüzüne kazandırmak gerekir" dediğinde, geçmişinde insanın Tanrı'ya ödünç verdiği hâzineleri insanın kalbine yerleştiriyordu. İşte Nietzsche Tanrı'nın ölümünü haber verirken, aynı zamanda, 19. yüzyılın hayal etmeye devam etiği bu tanrılaşmış insanın ölümünü duyuruyordu; ve Nietzsche üst insanın gelişini duyurduğunda, insandan çok Tanrı'ya benzeyen bir insanın gelişlini değil, Tanrı ile artık hiç bir ilişkisi kalmamış ama onun imgesini taşımaya devam eden bir insanın gelişini duyuruyordu. Bu nedenle Nietzsche'yi bizi diyalektik düşünce ile antropolojinin ile iç içe geçtiği "antropolojik uyku'dan uyandıran, "antropolojik alan'dan çekip kurtaran kişi olarak gören Foucault'a göre insanın ölümü, Nietzsche'nin Tanrı'nın ölümünün insanın belirişi değil, kayboluşu olduğunu, çünkü bunların hem ikiz kardeşler

hem de birbirlerinin baba oğlu olduğunu göstermesiyle başladı: Tanrı öldüğüne göre insan da aynı zamanda kaybolmadan edemezdi. İnsanın kökünün arandığı bir dönemdeki bu kayboluşu, insan bilimlerinin kaybolacağı anlamına gelmez. Fakat, insan bilimleri bugün bu hümanizmanı kapattığı ya da tanımlamadığı bir ufukta açılacaktır. Özetle, insan felsefede kaybolmaktadır.

Bilgi Teorisinin Teolojiden Kopuşu ve Epistemolojik Özne Olarak İnsanın Tanrı ile Birlikte Ölümü

İnsanın ölümünü kartezyen sujenin ölümü olarak değerlendiren Foucault'ya göre bilgi teorisinin kesin olarak teolojiden kopuşu Nietzsche'nin analizi ile başlar. Nietzsche, Batı düşüncesinden iki noktadan ayrılır. Birincisi; bilgi ile eşya arasındaki kopmadır. Batı felsefesinde bilinecek şeylerle bilginin kendisinin süreklilik ilişkisini mümkün kılan ve bilgiye dünyadaki şeyleri gerçekten bilme gücünü sağlayan ve bilginin sürekli hata, yanılsama keyfilik olmamasını sağlayan Tanrı idi. Descartes'tan beri ve hatta Kant'ta bile bilgi ile bilinecek şeyler arasında bir uyum olmasını sağlayan bu ilkedir. Bilginin dünyadaki şeyler üzerinde temellenen bir bilgi olduğunu kanıtlamak için Descartes Tanrı'nın varlığını kabul eder. İkinci olarak, bilgi ile bilinebilecek şeyler arasında hiçbir ilişki yoksa, bilgi ile bilinen şeyler arasındaki ilişki keyfi ise, bu artık Tanrı'nın değil, birliği ve egemenliği içindeki öznenin de yok oluşudur. Bilen ve bilinen ilişkisi iktidar ve şiddet ilişkisi ise bilgi sisteminin merkezinde Tanrı'nın varlığı artık zorunlu değildir. Bilgilerimizin garantörü olan Tanrı'nın ölmesi ile beraber insanın verili herhangi bir hakikati kabul etmesi veya araması da artık söz konusu edilemez. Çünkü artık bilgilerimizin dünya ile uyum içinde olmasını sağlayan bağ ortadan kalkmıştır.

Batı düşüncesinde filozoflar çoğunlukla özne ile bilinci özdeşleştirmişlerdir. Transandantal düzeyde özne ile bilincin özdeşleştirilmesi Descartes'tan başlayarak 19. yüzyıla kadar Batı felsefesinin karakteristik özelliği olagelmiştir. Nietzsche, bu özdeşleştirmeye karşı ilk ve en sert saldırılardan birini başlattı. ' Netice olarak bugün Descartes'tan bu yana önceliği özneye vermiş olan tüm felsefe/ler günümüzün önünde çözülmektedir. 20. yüzyılın ortalarına kadar devam eden antropolojik karakterli modern epistemenin merkezi öznesi ve nesnesi insandı. Modern epistemeyi, insanlık için epistemolojik paradoks yaratan bir durum olarak algılayan Fuocault'ya göre, içinde yaşadığı toplumsal deneyimin ürünü olan insan, aynı zamanda tümden-gelimsel bilginin aracılığıyla bilgiyi kurandır. Böyle bir epistemolojik gerilim fazla sürmez ve sonunda modern epistcmede düşüncenin temeli olan insan fikri, karanlığa gömülürken, emprik ve aşkın bir icat olan insan da kesin olarak ortadan silinecektir. Foucault, bize beşeri bilimlerin dayanağı olan aşkın öznenin sahneyi terk ettiğini söylemektedir.

Tanrı'nın ölümünü mutlak olanın sona ermesi olarak değerlendiren Didier Eribon, bu durumun aynı zamanda "insanın ölümü" anlamına geleceğinden hareketle Tanrı'nın

ölümünün bir çifte öldürmeyi gerçekleştirmiş olan davranışın içinde ortaya konulmuş olacağını; böylelikle de, sonluluğu içinde sonsuzdan ayrılamaz olan insanın ölümüyle ancak Tanrı'nın ölümünün gerçekleşebileceğini kaydeder. Deleuze'ün de ifade ettiği gibi Tanrı'nın ölümü düşüncesi, insanın ölmesiyle ve insanın egosunun parçalanıp dağılması ile hedefine varabilecektir. ' Zaten Nietzsche'nin haber verdiği olay katilin sonu, insanın çehresinin gülüşü içinde paramparça olması ve maskelerin geri dönüşüdür. Şeylerin akışının içinde bulunduğu zamanın parçalanmasıdır; aynı'nın geri dönüşüyle insanın mutlak dağılmasının özdeşliğidir. Foucault'ya göre Nietzsche'nin ilan ettiği şey; **"Tanrı'nın mevcut olmaması veya ölümü değil de, insanın sonudur".** Çünkü sonuncu insan, Tanrı'yı öldürmüş ve kendi dilini, düşüncesini ve gülüşünü onun mekanına yerleştirerek, varoluşunu ve iradesini bu cinayet üzerine bina etmiştir. İnsan, "Tanrı'yı öldürdüğü için kendi sonluluğuna kendi karşılık vermek zorundadır; fakat, Tanrı'nın ölümünün içinde konuştuğu, düşündüğü ve var olduğu için, cinayeti de ölmeye adamıştır". Klossowski ise şöyle der: **"Tanrı birliğin garantisi idi. Eğer Tanrı ölürse özdeşleşmenin garantisi kalmazdı, insan hiçbir şekilde özdeşleşemezdi. Yani Tanrı'nın ölümü daha başlangıcında insanın ölümünü içinde taşımaktaydı. Tanrı'nın ölümünden sonra onun yerini alan insanın ölümü kadar normal bir şey olamazdı".** Diğer yandan içinde bulunduğumuz dünya, sonluluğumuzun ve sınırlılığımızın vardığı yerdir. Bu nedenle biz her zaman ve durumda tarihle temas içindeyiz. Varlığımızın ve hayat formlarımızın tarihselliğinin kabulü, hem modernitenin hümanist metafiziğiyle, hem de Aydınlanma'nın optimizmiyle karşıtlık içindedir. Ve tarihin ortasında sonlu bir şekilde var olmak, insani olan her şeyin, bütün hayat tarzlarının yok olmasının ve dönüşmesinin mukadder olması anlamına gelir. "İnsan düşüncemizin arkeolojisinin yakın tarihli olduğunu kolaylıkla gösterdiği bir icattır. Ve belki de yakınlardaki son".

Son olarak Nietzsche ve Foucault'nun Tanrı'nın ve tabii ki insanın ölümüne karşı takındıkları felsefi tutuma dair bir farkı belirtmek gerekir. Nietzsche'nin düşüncesinde Tanrı'nın ölümüne karşı hem olumlayıcı hem de olumsuzlayıcı bir tutumun izlerini sürmek mümkündür. Çünkü Nietzsche, bazı pasajlarda Tanrı'nın ölümü sebebiyle acı çeken ve onu arayan bir portre çizer. Nietzsche'nin kaçığı cinayeti işlemiş olmanın ağır mesuliyeti içinde kirlenmekten, arınmaktan, kefaretten, yeryüzünün güneşinin sönmesinden bahseder. Şen Bilim'de Tanrı'nın ölümünün ilan edilmesini çevreleyen atmosfer kozmik bir felaket karşısındaki endişe ve korkunun atmosferidir. Bu ölüm kesinlikle mutlu bir hadise değildir. Söz konusu eserde **"Tanrı öldü, biz öldürdük"** onu dense bile vurgu "cinayet" ve beşeri sorumluluk üzerine olmaktan ziyade felaketin korkutucu ve apokaliptik doğası üzerindedir. Zira antik Tanrı yeryüzünün güneşi gibi idi. İnsan onları kopardı, birini diğerinden ayırdı ve böylece yeryüzü güneşten ayrılmış olarak sonsuz bir karanlığa düşmektedir. Yeryüzü artık ne entelektüel ne de duyumsanabilir ışık olarak merkezi bir konuma sahip değildir. Bu

felaketvari hadisenin devam etmesi kendi ölümümüzle, beşeri ırkın ölümü ile sonuçlanacak dayanılmaz bir kriz olarak temsil edilir.

İnsanın yaratıcı ve kendi varlığını temellendirici bir yaklaşımını esas alan, Tanrı'nın işlevinden çok insanın varlığına, eylemlerinin değer koyucu ve yaratıcı özelliğine vurgu yapan diğer Nietzsche ise, Tanrı'nın ölümünü şevkle onaylar ve bunu bir fırsat olarak görür. Tanrı'nın gölgelerinin yeryüzünü karartmasına izin vermeme ve doğayı tanrısallıktan kurtarma çağrısında bulunur. Böylelikle düzenin, biçimin ve güzelliğin yokluğunu ifade etmeye çalışır. Bu perspektiften

Nietzsche felsefesinde nihilizm değerlerin yeniden değerlendirilmesi, ve sağlıklı bir varoluş biçiminin geliştirilmesi doğrultusunda başarılı bir meydan okumadır. Dahası, Nietzsche için Tanrı'nın ölümü nostaljik bir olay değil, özgürleşmenin önemli bir görünümü ve ahlaki özerklik doğrultusunda atılmış bir adımdır. Onun için Tanrı'nın ölümü bir trajedi değil, etik varoluşun yeni bir kipine açılan bir vaattir. Bu Nietzsche'ye göre Tanrı ölmüşse de insanlığın tutumu yüzünden daha binlerce yıl gölgesi mağaralarda görülebilir ve biz onun gölgelerini de alt etmeliyiz.

Foucault'da mürşidinin eserlerinde izine rastlanan kederden eser yoktur. O, Tanrı'nın ve insanın ölümünü onaylar ve daha öte bundan huzur duyar gibidir. Foucault'ya göre olup biteni söyleyen kişi olarak filozofun görevi günümüzde insanlığın belki de mitsiz, yani Tanrı ve insanlık fikri olmaksızın, işleyebileceğini keşfetmeye başladığını kanıtlamaktan ibaret olacaktır. Felsefelerin ve dinlerin ortadan kaybolması kuşkusuz bu türden bir şeye denk düşer. Yine ona göre insanın yeni bir icattan, iki yüzyıldan daha fazla bir geçmişi olmayan bir biçimden, bilgimizin içindeki sıradan bir konumdan ibaret olduğunu ve bu bilginin yeni bir biçim bulmasıyla hemen yok olacağını düşünmek rahatlatıcıdır ve derin bir sükûnet vermektedir.

Sonuç

Özneyi, modern felsefe ile insan bilimlerini, başlangıçlarından itibaren köstekleyen bir tür göbek bağı olarak gören Foucault, Kelimeler ve Şeyler'de, modern epistemoloji ve insan bilimlerinin Descartes'tan sonra problematik hale gelen ilişkisini tartışır. O, özellikle, insan bilimlerinin oluşumunu sağlayan entellektüel dönüşümlerle ilgilenir. Bu en açık ifadesini, Kant'm tüm bilgi ve deneyimlerin mutlak koşulu olan özneyi ele geçirmek için, onu doğa ve tarihin olumsallıklarından kurtaran transandantal felsefesinde bulur. Bu tertibin başarısızlığı, yani öznenin sonlu tarihsel bir varlık olduğunun farkına varılması, epistemolojiyi görünüşte çözümsüz olan bir problemle baş başa bırakır. Eğer bilgi sonlu ya da olumsal bir öznede temellendirilirse, bu takdirde bilginin koşulları ne zaman dışı, ne de tümel olur ve mutlak hakikat diye bir şey erişilemez olup çıkar. Kant'ın 'sonluluk analitiği' adını verdiği bu güçlüğün, modern felsefenin epistemolojik bilmecesine ta baştan beri dahil edilmiş bulunan

‘insan bilimleri’ için de ciddi sonuçları vardır. Bilgiyi, bilginin öznesi olarak insanda temellendirmek, insanı kendi bilgisinin bir nesnesi haline getirir.7* Bu durum, epistemolojik olarak insanı bir paradoks içinde bırakır. Bir yandan insanı bilmek, özünde hepsi de bir birey olarak insanı doğuşundan önce biçimlendiren yaşam, çalışma ve dil olguları çerçevesinde somut insan varlığının belirlemelerini kavramaya vanr. Ama öte yandan insanoğlunun bu dünyadaki destanının deneysel içerikliğini açığa çıkarmaya yönelik bilginin psikolojik doğasını ve toplumsal tarihini araştırmak, kaçınılmaz olarak bizi belirli bir düzeyde, aşkın bir aklı varsaymaya götürür. Çünkü doğruyu yanlıştan, bilimi ideolojiden ayırmak için bilgi, bir dış dayanağın eleştirel standardına gereksinim duyar. Bunun sonucu olarak, modern epistemde bilginin dayanak noktası olan insan, “hem deneysel hem deney üstü” olan garip bir iki parçalı varlık olmak zorunda kalır. Bu epistemolojik zorunluluğu doyurucu biçimde yerine getirmek neredeyse olanaksızdır. Sonuç itibariyle, böylesine belirsiz bir bilgi biçimi, yok olma tehdidi altında kalacaktır. Bu sebeple Foucault’nun Kelimler ve Şeyler' i ortaya çıkmakta olan posthümanist, postmodern epistemik uzamda epistemolojik bir özne olarak insanın ölümünü haber vererek sona erer ve özne postmodern epistemik uzamda ilk ve son kez tahtından indirilir ve dil, arzu ve bilinç dışının bir etkisi olarak yorumlanır. Bu gelişim yirminci yüzyılda karşı-disipilinler’in (psikanaliz, dilbilim ve etnoloji) ortaya çıkışı ile başlar. Bundan böyle hükümran ve bir cogito ya da aşkın zemin olmayan özne, bu epistemede kişiyi önceleyen güçlerin bir gölge fenomeni haline gelir. Epistemolojik öznenin ölümü hakikat düşüncesinin de son bulması demektir. Bu anlamda İnsanın ölümü, düşünce ve eylem için nihai temel sağlayabilen aşkın ben’e, zaman dışı ve evrensel insan doğasına ilişkin bir kuşkuyu, neyin evrensel, daimi, tarih dışı, neyin akıl, bilgi ve doğru eylem sayılması gerektiği konusunda başvurulacak herhangi bir dayanak noktası ile ilgili bir kuşkuyu dile getirir. Şeylerin tamamını kendisine göre organize edebileceğimiz bir nihai temel ve gerçeklik yoktur ve olmayacaktır. Çünkü ‘insan, tıpkı denizin sınırındaki bir kum görüntüsü gibi’ kaybolacaktır.

Öz

Çifte Cinayet: Tanrı’nın Ölümü”nden “İnsanin Ölümü”ne

Foucault, Kelimeler ve Şeyler kitabını “insanın ölümü’nü ilan ederek bitirir ve Nietzsche’nin “Tanrı’nın ölümü” ile kastettiği şeyin, insanın ölümü olduğunu ifade eder. Foucault’ya göre Nietzsche’nin düşüncesinde “Tanrı’nın ölümü”, ‘metafiziğin sonu’ anlamına gelmektedir. Nietzsche, Tanrı’nın değil, modern bilimin epistemolojik öznesi olan insanın ölümünü ilan etmiştir; ki, bu insan, modern episteme içinde ortaya çıkmıştır. Batı düşüncesinde bilginin teolojiden kopuşu da Nietzsche ile başlamıştır. Metafiziğin sonu ile Batı bilgisinin temeli oluşturan özne ve bilinç özdeşleşmesi ortadan kalkmış, böylece antropolojik karakterli düşünce son bulmuş ve kendisini Tanrı'nın yerine koyan hümanist özne de yok olmuştur. Tanrı’nın ve insanın ölümü düşüncesi postmodern düşüncenin en önemli yapı taşlarındandır.

Anahtar Kelimeler: Tanrı, İnsan, Özne, Epistemoloji, Metafizik

Abstract

Double Murder: From “Death of God” to “Death of Men”

Foucault ends his book The Order of Things by declaring “death of man”. Foucault expresses what Nietzsche meant by “death of God” means “the end of metaphysics”. According to Foucault, Nietzsche declared “the death of man” who is the epistemological subject of modern science emerged in modern episteme. Seperation of the knowledge from theology in western thought, started with Nietzsche. With end of metaphysics, identification subject and conscious which are the foundation of Western knowlodge come to end. Therefore, antropological thought and humanist subject that the put himself into God’s place came to end. The thought of death of God and man is one of the most impotant milestone in postmodern thought.

Keywords: God, Human, Subject, Epistemology, Metaphysics.

Kaynaklar

• Akay, Ali, Foucault’da İktidar ve Direnme Odakları, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2000.

• Ansell-Pearson, Keith, Kusursuz Nihilist Politik Bir Düşünür Olarak Nietzsche'ye Giriş, Çev. Cem Soydemir, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

• Bergofen, Debra B. “Nietzsche’s Madman: Perspectivism Without Nihilism”. Nietzsche as Postmodernist: Essays Pro and Contra (Ed Koelb, Clayton), State University of New York Press, 1990.

• Bemauer, J. W. Foucault 'nun Özgürlük Serüveni, Çev. İ. Türkmen, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2005.

• Best, S. ve D. Kellner, Postmodern Teori, Çev. M. Küçük, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1998.

• Erdem, Hüseyin Subhi, “Nietzschc’nin Tanrı İmgesi Üzerine Bir Değerlendirme”. Felsefe Dünyası, 2007/1, S. 45, s. 125-138.

Falzon, C, Foucault ve Sosyal Diyalog, Çev. H. Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2001.

Foucault, Michel, Kelimeler ve Şeyler/İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi, Çev. M. Ali Kılıçbay, Ankara: İmge Kitabevi, 1994.

Foucault, Michel, Bilginin Arkeolojisi, Çev. V. Urhan, İstanbul: Birey Yayıncılık, 1999.

Foucault, Michel, “Hakikat ve Hukuksal Biçimler”, Büyük Kapatılma, Derleyen: T. Birkan; Çev. I. Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000, s. 163-278.

Foucault, Michel, “İnsan Öldü mü?”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Aynntı Yayınları, 2004a, s. 31-37.

Foucault, Michel, “Filozof Kimdir?”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2004b, s. 44-45.

Foucault, Michel, “Kimsiniz Siz Profesör Foucault?”, Felsefe Sahnesi. Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Aynntı Yayınları, 2004c, s. 83-104.

Foucault, Michel, “Foucault Sartre'a Cevap Veriyor” Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004d, s. 105-112.

Foucault, Michel, “Kültür Sorunları: Foucault-Pretti Tartışması”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden), İstanbul, Ayrıntı Yayınları. 2004e Foucault, Michel, “Michel Foucault Son Kitabını Açıklıyor”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004f, s. 184-193.

Foucault, Michel, “Felsefe ve Psikoloji”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Aynntı Yayınları, 2004g, s. 19-30.

Foucault, Michel, “Jean Hyppolite, 1907-1968”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004h, s. 194-201.

Foucault, Michel, “Filozof Foucault Konuşuyor. Düşünün!”, Felsefe Sahnesi, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2004ı, s. 315-317.

Foucault, Michel, “İhlale Önsöz”, Sonsuza Giden Dil, Çev. Işık Ergüden, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2006.

Han-Pile, Béatrice, “The “Death of Man”: Foucault and Anti-Humanism”, in Foucault and Philosophy, Edited by Timothy O'Leary & Christopher Falzon, Blackwell Publishing Ltd. 2010, s.l 18-142.

Harr, Michel, “Nietzsche'nin Arayışı, Nietzsche ve İlahi Olanın Dönüşümü”, Nietzsche ve Din, Deri, ve Çev. Ahmed Demirhan, İstanbul: Gelenek Yayınları, 2002, s. 183-204.

Heidegger, Martin, Nietzsche 'nin Tanrı Öldü Sözü ve Dünya Resimler Çağı, Çev. Levent Özşar, Bursa: Asa Kitabevi, 2001.

- Heidegger, Martin, “Alman Üniversitesinin Kendini Beyanı”, Heidegger ve Nazizm, içinde, Deri, ve Çev. Ahmet Demirhan, İstanbul: Vadi Yayınları, 2002, s. 40-50.

• Hekman, Susan, Bilgi Sosyolojisi ve Hermeneutik, Çev. H. Arslan ve B. Balkı/., İstanbul: Paradigma Yayınları, 1999.

• Kökoğlu, Fahrettin, "Nietzsche ve Modern İnsanın Sonu", Tezkire, S. 25, 2002, s. 107-117.

• Merquior, J. G., Foucault, Çev. N. Elhüseyni, İstanbul: Afa Yayınları, 1986.

• Milchman, Alan and Alan Rosenberg, "The Aesthetic and Ascetic Dimensions of An Ethics of Self-Fashioning: Nietzsche and Foucault", Parrhesia, No, 2, 2007. s. 44-65.

• Munslow, Alun, Tarihin Yapısökümü, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 2000.

• Murphy, John W., Postmodern Sosyal Analiz ve Postmodern Eleştiri, Çev. Hüsamettin Arslan, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.

• Nietzche, Friedrich, Böyle Buyurdu Zerdüşt, Çev. A. Turan Oflazoğlu, Bursa: Asa Yayınları, 1999.

• Nietzche, Friedrich, Şen Bilim, Çev. Levent Özşar, Bursa: Asa Yayınları, 2003.

• Stauth, G. ve S. Turner, Nietzsche'nin Dansı, Çev. M. Küçük, Ankara: Ark Yayınları, 1997.

• Touraine, A., Modernliğin Eleştirisi, Çev. Olçay Kunal, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 1995.

• Urhan, Veli, Michel Foucaul ve Arkeolojik Çözümleme, İstanbul: Paradigma Yayınları, 2000.

• Vattimo, Gianni, Modernliğin Sonu, Çev. Şehabettin Yalçın, İstanbul: iz Yayınları, 1999.

• West, D., Kıta Avrupası Felsefesine Giriş, Çev. Ahmet Cevizci, İstanbul: Paradigma Yayınları, 1998

CARL GUSTAV JUNG'UN KEHF SÛRESİ TEFSİRİ

Hzl: Prof. Dr. Abdurrahman KASAPOĞLU

GİRİŞ

Jung dinle ilgilenen bazı psikologdan birisidir. Din psikolojisi alanında yaptığı çalışmalarla diğer psikologlardan farklılık gösterir. Bu yüzden sık sık metafizikçi veya mistik olarak nitelendirilmiştir. Bununla birlikte Jung, İslâm dini ve kaynaklarıyla fazla ilgilenmemiştir. İslâm'la ilişkisi biraz gizemli olan Jung'un, belli ölçüde Kur'an hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Jung, Müslümanların yaşadığı Mısır, Cezayir, Tunus, Büyük Sahra'ya geziler yapmıştır. Bu gezilerinden birinde Somalili bir sufî, Jung'un Kur'an'ı kendisinden daha iyi bildiğini söylemiştir. Onun İslâm dini ile ilgili yapmış olduğu tek kapsamlı yorum, "yeniden doğuş" bağlamında Kehf sûresine getirmiş olduğu psiko-mitolojik yaklaşımdır. Jung, Kur'an'ın 18. sûresini, dönüşüm yöntemim açıklayan tipik sembol gruplan için kullanmıştır. Jung, Kehf/Mağara adını taşıyan sûreyi büyük bir ustalık ve sempati ile -itiraz edilebilecek noktalar bulunmakla birlikte yorumlamıştır. Bu yorumlarım, 1938 yılında Eranos Konferansı'nda sunmuştur. Jung, o sıralarda henüz İslâmî konularda bilgin ilâhiyatçılardan yeterince bilgi edinebilmiş değildi.

Jung'un "Kehf sûresi tefsiri"nin, içgüdülere karşı bilincin ve bilinçüstünün bir savunması olduğunu düşünenler vardır.

Jung, dinsel ideaların insan üzerinde etkileri olduğunu fark edenlerden birisidir. O, bilinç-dışının insan üzerindeki etkilerinin "temel dinsel olgular" olarak belirdiğini savunur. Dinsel olgular yani dinsel dogmalar ve rüyalar, insanın kendi dışındaki bir gücün onu yönetişinin bir yansımasıdır.

Jung, Kehf sûresinde yer alan üç kıssayı -Ashâb-ı Kehf, Hızır, Zülkarneyn kıssaları- birbirini tamamlayan, destekleyen veriler olarak değerlendirip yorumlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM ASHÂB-I KEHF KISSASI

Ashâb-ı Kehf, kıssasısın üslubu ve içerdiği mesajlar, "yeniden doğuş" konusunda Jung'u derinden etkilemiştir. Bu yüzden özellikle Kehf sûresinin 17. âyetini merkez alarak kıssayı yorumlamıştır.

Araştırmamızda, Jung'un Kehf sûresi 17. âyete getirdiği yorumu, Ashâb-ı Kehf kıssasının anlatıldığı diğer âyetleri ve bu konuda müfessirlerin tefsirlerini de dikkate alarak mukayese edeceğiz. Müfessirlerin Ashâb-ı Kehf kıssasından çıkardıkları mesajların, Jung'un çıkarımlarıyla örtüştüğü noktalan göstermeye çalışacağız.

I. Mağara Sembolü

Jung'a göre gerek bilinç gerekse bilinç-dışı insanın yaşantılarının bir ürünüdür. Ortak bilinçdışmm içeriği, ondaki kalıtsal eğilimler arketipler sözcüğüyle adlandırılır. Arketipler, psişenin organlan olarak psişik hayatı olağanüstü biçimde belirleyen dinamik, içgüdüsel komplekslerdir. İlk örnek kelimesiyle eş anlamlı olan

arketip, herkeste görülen, kalıtımla gelen, önceden var olan bir düşünme/kavrayış biçimidir. Bu düşünme biçimleri, rüyalarda ve efsanelerde ortaya çıkan bazı evrensel sembolleri doğururlar. Arketipler, bilinçte adeta yoktan var olan bazı çarpıcı imgeler oluştururlar. Arketipler bilinç-dışı oldukları için yalnızca varsayım olarak kabul edilebilirler. Fakat insanlar

onları ruhun içinde tekrar tekrar ortaya çıkan belirli tipik imgeler yoluyla fark ederler. Bunlar topyekün insanlığın en eski mirasını oluştururlar. Kişiliğin oluşumunda önemli rol oynayan arketipler, persona, anima ve animus, gölge ve ben'dir. Anima, erkeğin bilinçaltındaki kadın/dişi tasarımıdır. Bir erkeğin duygulan adeta bir kadının duygularına benzer, düşlerde de kendini dişi yaratık biçiminde açığa vurur. Jung, bu düşsel figüre, erkeğin kolektif bilinçaltıyla bağlantısını sağlayan yetersiz işlevin kişileşmesi olduğunu göz önünde tutarak anima demiştir. Mağara, anima simgelerinden birisidir.

Mağaranın, tarih öncesi devirlerden beri insanları etkilediği, ibadetler için kullanıldığı bilinir. Pek çok dinde mağaraya kutsallık atfedilmiş, İslâm dininde de özel bir yere sahip olmuştur. Bütün kutsal mimarilerde hücre, **"Kutsallar Kutsalı"**nın bir biçimidir. Tanrı5nm tecellisi ister hücredeki bir imge ile ister soyut bir simge ile canlandırılmış olsun ya da katışıksız bir mimari tarzında başka bir işaret ile gösterilsin, hücre, bu tecellinin yeridir. Hıristiyan geleneğine göre Mesih bir mağarada doğmuştur. Bu mağara hem karanlık dünyanın bir mecazı olarak hem de kalp imgesi olarak anlaşılır. Her kutlu mağaraya benzer bir anlam verilir. Kutsal mağara içe doğru dönmüş evrendir, kalbin gizli dünyasıdır. Ruh'un Tanrısal Güneş'i ile aydınlanır. Hücre, indirgenmiş bir mağara imgesidir. O da mağara gibi Kendilik yurdu olarak kalbin gizli dünyası olan duraklardan birini temsil eder.

Jung'a göre mağara, yeniden doğuşun gerçekleştiği yer, insanın kuluçkaya yatıp yenilenmek üzere kapatıldığı gizli bir oyuktur. Mağara ya da yeraltı, bilinç-dışının henüz hiçbir ayrıma yer vermeyen bir katmanıdır. Mitolojide mağaraya giren kahraman sembolü, yeniden doğuş, yeni bir hayata başlamayla ilgilidir. Kayleula adasında yaşayan klanlar adanın kuzeybatı kıyısında, Laba'i köyü yakınındaki Obakula denilen yerdeki tarihî kovuktan çıktıklarına inanırlar. Trobriadlılar'da kovuk diye adlandırılan özel yerler vardır. Onlara göre ilk çiftler böyle kovuklardan gelmişlerdir.

Kur'an'da mağara, ğâr ve kehf kelimeleriyle mağara özelliği taşıyan mekanlar dile getirilir.

Ashab-ı Kehf kıssasında birçok kez tekrarlanan "kehf' kelimesi, normalinden daha geniş olan mağaraya verilen isimdir. Mağaranın küçük olanına Arapça'da "ğâr" adı verilir. Kehf, aynı zamanda dağda oyulmuş ev anlamındadır. **"Fulânun kehfim",** falan kimse sığınılacak kişidir demektir. İnsanlar birisine sığındığında ve kendisine sığınılan da onların sorumluluğunu, korumasını üzerine aldığında, **"fulânun kehfu ehli'r- rayb"** denir. "Kehfe" kelimesi kadın ismi olarak kullanılmıştır.

Kur'an'da mağara sembolizmini anlatmak için "kehf' kelimesi seçilmiştir. Kehfin, normalinden büyük bir mağara olması, bu sembolle anlatılmak istenen olgunun sınırlarının genişliğini gösterir. Kehf kelimesiyle hem korunaklı bir yere hem de güçlü bir kimseye sığınma anlamı dile getirilir. İnsanlar bu sığınma işini maddi ve manevi varlıklarım sürdürebilme amacıyla yaparlar. Sembolizm olarak kehf de, süreklilik ve sonsuza dek var olmak için başvurulan bir merci olabilir. Bu anlamda bir mü'minin, fizik ötesi bir âlemde varlığını devam ettirme ve metafizik bir güce dayanma eğiliminden söz edebiliriz. Anne rahmi inşam yeni bir hayata hazırlayan mağara gibidir. Bu yüzden, "kehfe" kelimesinin kadın ismi olarak kullanılması dikkat çekicidir.

Jung, Ashab-ı Kehfin kaldığı mağaranın Kur'an'da tasvirinin yapıldığı âyeti aktardıktan sonra, şu şekilde yorumlar: **Ortadaki geniş yer, mücevherin bulunduğu, kuluçka ya da kurban riti ya da dönüşümün gerçekleştiği merkezdir. Bu simgeciliğin en güzel örnekleri, Mithra kültünün**

sunaklarında ve dönüşümün cevherini daima güneş ve ay arasında gösteren simya resimlerinde görülür. Çarmıha gerilme tasvirleri de genellikle bu tarzdadır. Yedi kişinin (Ashab-ı Kehfin), yaşamlarının ölümsüzlüğe varan boyutta uzayacağından habersiz yattığı mağara işte böyle bir ortam ya da dönüşüm yeridir. Onlar burada 309 yıl uyuduktan sonra uyandırılmışlardır.

Jung, Ashâb-ı Kehf kıssasında Kehf sûresinin 17. âyetini merkez olarak almıştır: "**Güneşi görürsün, doğduğu zaman mağaralarından sağa doğru eğriliyor, battığı zaman sola doğru onları makaslayıp geçiyor ve onlar, mağaranın geniş bir açıklığı içindedirler. Bu durum, Allah'ın âyetler indendir.** "

Ashâb-ı Kehfin mağarada bulundukları ortam şu şekilde tasvir edilmiştir: Güneş doğduğu zaman, mağaradan sağ tarafına meyleder; battığı zaman da uyuyanları makaslar. Üzerlerine güneş ışığı değmez, değse bile, sol taraflarına yakın bir yerden geçer. Bir başka deyişle, güneş doğarken de batarken de üzerlerine düşmez, onlara bir zarar ve rahatsızlık vermeden eğik bir şekilde, değmeden geçip gider. Güneşin sıcaklığı onları rahatsız etmez. Mağaranın her tarafı kapalı olup, giriş kısmı biraz batıya meyilli olmakla birlikte kuzey yönünü dönüktür. Mağaranın ağzı kuzeye baktığı için güneş ışığı içeri girememektedir.

Güneşin Ashab-ı Kehf i rahatsız etmemesi, ebedî gölge sembolüyle ilişkilendirilmiştir. Dürüst ve erdemli olanların cennette ulaşacakları mutluluk ve esenlik halini belirtmek için Kur'an'da sıkça yapılan atfın bir uzantısı olarak yorumlanmıştır.

Ashab-ı Kehf, mağaranın meydanında, ortasında, geniş bir yerinde, Kur'an'ın ifadesiyle **"fî fecvetin"** diye ifade edilen yerde uyumuşlardır. Âyette, mağaranın orta yeri diye nitelenen bölgeyi Jung, dönüşümün gerçekleştiği merkez olarak adlandırır. Genişçe bir yer olarak tasvir edilen mağaranın merkezinde, bir anlamda kalbinde dönüşüm gerçekleşir.

II. Mağarada Yaşanan Dönüşüm

Jung, Ashab-ı Kehf kıssasından, kendini bilinçsizliğin karanlığında bulan kişilerin bir dönüşüm sürecine girecekleri ve bu dönüşümün bazen yaşamın uzaması veya ölümsüzlük olarak ifade edilen negatif veya pozitif anlamda anlık bir değişim olacağı anlamını çıkarmıştır.

Yung'a göre Ashab-ı Kehf kıssasının anlamı şudur: Birey kendi içinde taşıdığı mağaraya ya da bilincin dışındaki karanlığa girerse, kendini önce bilinç-dışı bir dönüşüm sürecinin içinde bulur. Bilinçdışma girmesi, bilinci ile bilinç-dışının içerikleri arasında bir bağ kurmasını sağlar. Bunun sonucunda, kişiliğinde olumlu ya da olumsuz anlamda kökten bir değişim olabilir. Dönüşüm genellikle, yaşam süresinin uzaması ya da ölümsüzlüğe adaylık olarak yorumlanır.

Jung'a göre mağara, insanın içinde barındırdığı bir olgudur. Birey, bilincin dışındaki karanlığa girmek suretiyle kendi benliğindeki mağaraya girmiş olur. Jung, "kişinin kendi içindeki mağaraya girmesiyle", kalbinin derinliklerine yol almasını kastetmiş olabilir. Mağara sembolünü, kendilik yurdu, kalbin gizli dünyası olarak düşünmüş olabilir. Mağaraya giren yani bir anlamda kalbin derinliklerine inen kimse bilinç-dışına girmiş demektir. Jung'un bu değerlendirmesinden şu sonucu çıkarabiliriz:

İnsan öldükten sonra yeniden dirilerek farklı bir hayat yaşamaya başlayarak sonsuzluğa erişecektir. Bununla birlikte insan, henüz ölüp yeni bir hayata başlamadan önce, dünya

hayatında da, kalbinin derinliklerinde bu yeniden doğuşun ve sonsuzluğun izlerini bulabilir. Bilinç ötesi, insanın haricinde bir vakıa olduğu gibi, insanm kalbinin derinliklerine de kazınmıştır. Bu düşünceden hareketle, bir mü'min için, bilinç-ötesi yani gayb âlemi sadece öldükten sonra var olmaz. Mü'min kimse, müşâhede âlemini tecrübe ettiği anlarda da bilinç-ötesinin farkındadır, gaybın etkisi altındadır.

Allah'a kulluk eden ve mağaraya sığman gençlerin putlara tapan ve batıl inançlara bağlanan insanlarla dolu bir çevrede yaşadıkları ve zor durumda kaldıkları yine Kehf sûresinin 20. âyetinde geçen konuşmalardan anlaşılmaktadır: "(.İçlerinden biri şöyle dedi): **"Madem ki siz onlardan ve Allah'tan başka taptıkları şeylerden ayrıldınız, o halde mağaraya sığının ki, Rabb'iniz size rahmetinden bir parça yaysın ve şu işinizden size yararlı bir şey hazırlasın. "**

Ashâb-ı Kehf ten biri ya da bazıları diğerlerine şöyle demiştir: Putlara tapan toplumdan, onların Allah'tan başka taptıkları şeylerden, sahte ilâhlardan salandınız, yalnızca Allah'ı ilâh edindiniz, samimi bir şekilde O'na kulluk ettiniz. İçinde yaşadığınız toplumdan hem inanç hem de bedensel olarak ayrılıp uzaklaştığınıza göre artık dağdaki büyük mağaraya sığınınız. Size karşı cömert ve iyilik sahibi olan yaratıcınız her iki dünyada da ihtiyacınız olan şeyleri, yararlanacağınız somut ve soyut değerleri, özellikle de manevî olanlarını size verir. Dininizi koruma konusunda sizi düşmanlarınıza karşı destekler, onların baskılan karşısında size bir çıkış yolu gösterir. Bu yeni sığınağınızda hem maddi hem de manevi açıdan size güven sağlar, rahmetini üzerinize yayar. İşinizde size kolaylık bahşeder, sizi uğruna eylemde bulunduğunuz amacınıza ulaştırır.

Ashâb-ı Kehf, görünüşte bir mağaranın içerisine girmiştir. Fakat gerçekte İlâhî korumanın güven ortamına dahil olmuşlardır. Mağara, onlara gayb âleminden verilen güven ve huzur koşullanın temsil eder. Gayb âleminin koruması altına girmek bilinç-ötesi bir gerçekliğe inanmayı ve kayıtsız şartsız teslim olmayı ifade eder. Ashâb-ı Kehf gaybın koruması altına girmeyi öncelikle kendi içinde taşıdığı mağaraya girerek gerçekleşmiştir.

Ashâb-ı Kehf diye bilinen gurup, Yüce Allah'tan rahmet istemişlerdir. Yeryüzünde kendilerine düşman olan güçler karşısında Allah'ın kendilerini korumasını istemişlerdir. Bu koruma somut bir şekilde müşâhede edilebilen bir durum değildir. Bilinç ötesi bir kaynaktan yine bilinç ötesi bir güvence aramışlardır. Kalplerinin derinliklerinde ilâhî gücün kendilerini koruyacağına, gayb koşullarında varlıklarım devam ettirmelerini sağlayacağına dair inançları vardı. Bu yüzden, önce kendi içlerindeki mağaraya, sonra da gaybın koruyucu ortamına kendilerini teslim etmişlerdir:

''O gençler mağaraya sığındılar: **"Rabb 'imiz bize katından bir rahmet ver ve bize şu işimizden bir kurtuluş yolu hazırla! "** dediler. ''

İnançlarım koruyabilmek için inkarcılardan kaçarak mağaraya sığınan kimseler, Allah'a söyle dua etmişlerdir: Ey Rabb'imiz bize kendi katından bizi düşmanlarımızdan koruyacak, bağışlanma sebebi olacak bir rahmet ver. Dinimizi muhafaza amacıyla inkârcılardan kaçıp mağaraya sığındığımız bu işte bize başarı ihsan et. Sana ortak koşmaktan ve sana ortak koşanlardan uzak durmak için gerçekleştirdiğimiz bu hicretimizde bize rahmetinle sahip çık. Böylece doğru yolu bulmuş, sevabı kazanmış, batıldan kurtulmuş olalım.

Ashâb-ı Kehfin mağarada kaldığı süre, onların bilinçlerinin alındığı, müşahede âlemiyle ilişkilerinin kesildiği bir evredir. Dolayısıyla, onların bilinç-ötesi bir süreyi yaşamaya

başladıkları açıktır. Fakat onlar başlangıçta böyle bir süreci yaşadıklarım anlayamamışlardır. Sradan bir uyku uyuduklarım sanmışlardır. Yüce Allah onların içinde bulundukları durumu şu şekilde tasvir etmiştir:

“Bunun üzerine mağarada nice yıllar onların kulaklarına ağırlık vurduk (onları hiç uyandırmadan uyuttuk.)” Yapmış oldukları dua ve bulundukları istek üzerine Ashâb-ı Kehf i dışarıdan hiçbir şey işitmeyecek şekilde mağarada ağır bir uykuya daldırdık. Bu sayede mağarada uzun bir süre rahat bir şekilde kaldılar, herhangi bir sesten ya da çevrelerinde olup biten eylemlerden etkilenip uyanmadılar. Uzun süre uyuyabilmeleri ve dünya ile aralarındaki ilişkinin kesilebilmesi için kulaklarını her türlü dış etkiden uzak tuttuk.

Âshâb-ı Kehf, bilinçlerinin uzun bir süre devre dışı bırakılmasını yani uyutulmalarını kavramakta ve yorumlamakta zorlanmışlardır. Fakat kısa bir süre sonra bilinç-ötesi bir süreç yaşadıklarım fark etmişlerdir. Gayb âleminden ve bu âlemin hakimi Yüce Allah’tan bekledikleri bilinç-ötesi destek ve korumaya alındıklarını, İlâhî rahmet ile kuşatıldıklarını anlamışlardır:

“Sonra onları uyandırdık ki, (onların uyuma müddetleri hakkında ihtilâf eden) iki zümreden hangisinin, onların kaldıkları süreyi daha iyi hesap edeceğini bilelim. ”

Burada, Ashâb-ı Kehf in mağarada kalış süresiyle ilgili iki gurup arasındaki tartışma konu edilmektedir. Bu iki gurubun kim olduğu konusunda farklı görüşler ileri sürülmüştür. Kimilerine göre, Ashâb-ı Kehf kendi aralarında iki guruba ayrılmış ve mağarada ne kadar kaldıkları konusunda iki farklı görüş ileri sürmüşlerdir. Kimilerine göre de bu tartışma Ashâb-ı Kehf ile onların uyandıkları dönemde o bölgede yaşayan insanlar arasında, mü’minlerle inkarcılar arasında gerçekleşmiştir.

Kimi yorumculara göre, iki guruptan birisi Ashâb-ı Kehf, diğeri ise rakipleri olan inkârcılardır. Ashâb-ı Kehf, uyandıklarında işlerinde başarılı olduklarım, gayelerine

ulaştıklarım, İlâhî rahmete kavuştuklarım görmüşlerdir. Ashâb-ı Kehf in mağarada geçirdiği sürenin tam olarak hesaplanmasının, kıssanın vermeyi amaçladığı temel mesaj açısında fazla bir önemi yoktur. Ayetteki ehsâ fiili, saymak, hesaplamak anlamında kullanıldığı gibi, anlamak, kavramak manasım da içermektedir. Ayette Ashâb-ı Kehf in uykuda geçirdiği süre sayı gündeme getirilmiş olabileceği gibi, uykuda geçirilen sürenin gayesi de konu edilmiş olabilir. Burada söz konusu fiil anlamak, kavramak manasına alınmalıdır. Bu durumda âyet, uykuda geçen sürenin tam olarak hesaplanmasına değil, bu uzun süreli uykunun ne manaya geldiğine işaret etmektedir.

Bilinç-dışı süreçler, insanın benliğinde arketipler olarak yer almakla birlikte, gerçek dünyada karşılığı bulunan olgulardır. Dünya hayatında iken henüz bilinç-ötesi bir gereklilik olan “öldükten sonra dirilme ve yeni bir hayata doğuş”, insan benliğinin haricinde karşılığı olan bir varoluş alanıdır. Kur’an, Ashâb-ı Kehf in yaşadığı tecrübeyi, bilinç ötesi olanın varlığının bir realite olduğuna kanıt göstermiştir. Ashâb-ı Kehf in yaşadığı tecrübenin, bilinç-dışı süreçler konusunda sadece onları değil, onların kıssasını duyan herkesi etkisi altına alabileceğine işaret etmiştir: “(Nasıl onları uyutup sonra uyandırdıksa yine) böylece onları (bazı insanlara buldurduk ki, Allah’ın öldükten sonra diriltme vadinin gerçek olduğunu ve kıyâmetin mutlaka geleceğini; ondan asla şüphe olmadığım bilsinler. ”

Yüce Allah, Ashâb-ı Kehfi mağarada koruyup asırlarca uyku halinde bıraktıktan sonra yerini insanlara buldurmuş ve onlar da Allah'ın harikasını görmüşlerdir. Böylece Allah'ın kıyâmette ölüleri dirilteceği, yeni bir hayata başlatacağı sözünün gerçek olduğunu iyice anlamışlardır. Çünkü uyumuş olan insanlar, hiçbir eksiklik yaşanmadan, tam olarak sağlıklı bir vaziyette yıllar sonra uyandırılmışlardır. Ashâb-ı Kehfin uyuyup tekrar uyanmaları, ölüp sonra da dirilecek insanların durumu gibidir. Ashâb-ı Kehfin uyandıktan sonra insanlar tarafından bulunmaları, ardından tekrar ölmeleri kıyametin geleceğine dair kuşkudan uzak, kesin bir inanç oluşturmuştur. Bu kıssa, öldükten sonra dirilmenin imkanı konusunda insanlar için apaçık ve kesin bir delil kabul edilmiştir.

Bu olay sadece diğer insanlar için değil, Ashâb-ı Kehfin kendisi için de kıyametin kesinliğine dair bir delil ve örnek olmuştur. Çünkü onlar, yıllarca uyuduktan sonra kabirlerinden kalkan insanlar gibi kalkmışlar, mücadele ettikleri inkârcılara karşı başarı sağlandığım görmüşler, umut edip bekledikleri İlâhî rahmetin gerçekleştiğine tanıklık etmişler, Allah'ın verdiği sözde durduğunu tecrübe etmişlerdir.

Ashâb-ı Kehf in mağarada uyuyarak ve daha sonra uyanarak yaşadıkları tecrübeyi değerlendiren müfessirler; bu tecrübenin hem Ashâb-ı Kehf hem de diğer insanlar için bu dünyadan başka bir hayatın varlığına delil olduğu sonucunu çıkarmışlardır. Ashâb-ı Kehf in tecrübesini bir tür yeniden doğuş/dirilme olarak yorumlamışlardır. Aynı şekilde Jung da, Ashâb-ı Kehf in mağarada yaşadığı dönüşüm sürecini onların yaşamlarının uzaması ve ölümsüzlüğe adaylık olarak değerlendirmiştir. Bu durumu, mağaradaki dönüşüm sürecinin bir sonucu olarak görmüştür.

Jung'a göre, kıssada anlatılan esrarlı kişilerin kaderi dinleyiciyi derinden etkiler. Çünkü efsane onun bilinçaltındaki benzer süreçleri ifade ederek bunların yeniden bilinçle bütünleşmesini sağlar. İlk baştaki duruma dönülmesi, gençliğin tazeliğine yemden kavuşulduğu anlamına gelir.

III. Ashâb-ı Kehf in Sayısı

Jung'a göre, Ashab-ı Kehfin yedi kişi olması, onların kutsallığına, uykuda dönüşüm geçiren ve ebedî gençliğe kavuşan tanrılar olduklarına işaret eder. Bu sayede efsanenin bir gizlem efsanesi olduğu anlaşılır.

Tarihin çok önceki dönemlerinde yaşanan Ashâb-ı Kehf kıssasının ayrıntıları diğer insanlar için kısmen sırdır. Bu konudaki bilgilerin bütün ayrıntıları Allah'ın katında saklıdır. Dolayısıyla bu durum insanlar için gayb konusudur. Onların bilinçlerinin dışında kalan bir bilgidir. Kur'an, kıssada "racmen bi'l gayb" diyerek aslında bilinç-ötesi süreçlere de gönderme yapmıştır. Tarihe mal olmuş Ashâb-ı Kehfin gerçek sayısının bilinmesinin Allah tarafından bilinebileceğini ve onun bildirmesi sayesinde insanın bu konuda bilgi sahibi olabileceğini açıklamıştır: **"Görünmeyene taş atar gibi: "Onlar üç kişidir, dördüncüleri köpekleridir" diyecekler; "Beştir, altıncıları köpekleridir"** diyecekler; **"Hayır, yedidir, sekizincileri köpekleridir"** diyecekler. De ki: **"Onların sayısını Rabb 'im daha iyi bilir. Onları bilen azdır. Onun için onlar hakkında, yüzeysel tartışma dışında, derin münakaşaya girme ve onlar hakkında bunlardan hiçbirine bir şey sorma. "**

Âyette, Ashâb-ı Kehfin sayısı hakkında üç farklı görüş ileri sürülmektedir. Söz konusu görüşlerin sahipleri Müslümanlar ya da Ehl-i Kitab olabilir. Âyetteki sıralamaya göre, bu görüşlerden ilk ikisi gayba taş atma yani kesin olmayan tahminler ortaya koyma kabilinden

sözlerdir. Fakat sonuncu görüş gaybı taşlama değildir. Ayrıca üçüncü görüş gabya taş atma kapsamının dışında tutulmuştur. Âyette, Ashâb-ı Kehf in sayıları hakkındaki söylentilere “yedi”de son verilmiştir yani bir anlamda bu sayıda karar kılınmıştır. Gerçeğin kendisi olduğu söylenemese de, gerçeğe yakındır. Ya da ilk iki görüş Ehl-i Kitab’a, üçüncü görüş ise mü’minlere aittir ve dolayısıyla gerçeğe uygundur. Yüce Allah, Ashâb-ı Kehf in gerçek sayısını bilenlerin az olduğunu belirtmiştir.

İbn Abbas, bu az sayıdaki kimselerin, Ashâb-ı Kehf in sayısını yedi kişi -köpekleriyle birlikte sekiz- olarak açıklayanlar olduğunu ifade etmiştir. Ashâb-ı Kehf in sayısının yedi kişi olduğuna dair Hz. Ali’den gelen bir rivayet de vardır. Bu konuda Kur’an’ın verdiği bilgilerle yetinilmeli, Ehl-i Kitab’ın ileri sürdüğü görüşler, amaçsızca tartışılmamalıdır. Kıssada verilmek istenen mesajların dışında, Ashâb-ı Kehf hakkında gereksiz ayrıntılara girilmemelidir; kesin bilinemeyecek konularda tahminlerde bulunulmamalıdır. Bu konularda Kur’an'ın yerdiği bilgilerin dışındaki söylentilere ilgi gösterilmemelidir. Onların sayılarım gerçekte tam olarak Allah bilir.

Kur’an’ın indirildiği dönemde Hıristiyanlar arasında Ashâb-ı Kehfle ilgili çeşitli hikâyeler anlatılmıştır. Bu hikayeler çerçevesinde Ashâb-ı Kehfin sayısı tartışılmıştır. Kur’an bu tür tartışmaları amaçtan uzaklaşma olarak görmüştür. Yine böylesi tartışmaların önüne geçebilmek için de Ashab-ı Kehf in sayısı hakkında kesin bir rakam vermemiştir.

Kur’an, Ashâb-ı Kehf in sayısının tartışma konusu yapılmasını istemez. Bununla birlikte müfessirler, âyetten yaptıkları çıkarsamalara ve bazı rivayetlere dayanarak “yedi” sayısını doğruya yakm kabul etmişlerdir. Böylece Ashâb-ı Kehfin yedi kişi olabileceği kanaati yaygınlaşmıştır. Bu kanaati dikkate alan Jung, Abhâb-ı Kehfin sayısından hareketle bir değerlendirme yapmıştır. Bu değerlendirmede, Ashâb-ı Kehfin yedi kişi olmalarının, onların kazandığı kutsallığı, kavuştukları ebedî gençliği ifade ettiğim söylemişlerdir.

Jung’a göre, Ashâb-ı Kehf kıssasında anlatılan bilinçaltı süreçlerinin benzerleri her insanın bilinçaltmda karşılığını bulabilir. Bu yüzden kıssayı dinleyen herkes, ondan kendisi için bir pay çıkarabilir. Kıssada anlatılan kişilerin kaderiyle kendi kaderi arasında bağ kurmadan edemez. Kıssa, insanın bilinçaltmda süreçleri aktif hale getirerek bilinç düzeyine çıkarır.

IV. Ashâb-ı Kehf Kıssasını Takip Eden Âyetler

Jung, Ashab-ı Kehf kıssasının hemen ardından gelen âyetleri, görünüşte öncesindeki kıssayla ilgisizmiş gibi değerlendirir. Fakat bu ilgisizliğin yanıltıcı olduğunu, gerçekte bu aydınlatıcı bilgilerin, yeniden doğamadıkları için ahlâk kurallarına bağlılıkla yetinmek zorunda olanların gereksindiği veriler olduğunu söyler. Bu durumda kurallara uygun davranış ruhsal dönüşümün yerine geçer.

Jung, Ashâb-ı Kehf kıssasını takip eden âyetlerin, ilk bakışta kıssadan bağımsızmış izlenimi uyandırdığım söyler. Bu izlenimin bir yanılma olduğunu belirttikten sonra, kıssa ile onu takip eden âyetler arasındaki ilişkiyi gösterir. Yeniden doğan mağara ashabının yeni yasalarında, dünyadaki ahlâk kurallarıyla sorumlu olmadıklarını belirtir. Yeniden doğmamış diğer insanların ise ahlâk kurallarına bağlı kalma ihtiyacı içerisinde

olduklarım söyler. Kıssayı takip eden ahlâk kurallarıyla ilgili âyetlerin, Ashâb-ı Kehfin yeniden doğuşunun ardından, geride kalan diğer insanları ilgilendirdiğini söyler. Jung, bu

değerlendirmesiyle, aynı zamanda “âyetler arasındaki tenasüp ve insicam” konusunda da yeni bir örnek ve bakış açısı getirmiş olur.

İKİNCİ BÖLÜM HIZIR KISSASI

Yüce Allah, Sâlih bir kul aracılığıyla Hz. Musa’ya metafizik bilginin, İlâhî iradenin özelliğini tanıtmak ister. Bu amaçla onun bir yolculuğa çıkmasını diler, ilginç olayların yaşadığı bir yolculuğun ardından Hz. Musa, Salih kul ile buluşur. Hz. Musa, Salih kula kendisini öğrenci olarak kabul etmesini ve İlâhî bilginin içyüzü hakkında kendisini bilgilendirmesini ister. Salih kul Hz. Musa'nın isteğini kabul eder. Birlikte İlâhî irade ve bilginin yansıması olan bazı olaylar yaşarlar. Maddi dünyanın koşullan içerisinde varlık ve olayları değerlendirmeye koşullanmış olan Hz. Musa, Salih kulun kendisine gösterdiği metafizik bilgi ve iradenin boyutlarım anlamada zorlanır.

İlâhî bilgi ve takdir hakkında Hz. Musa’ya rehberlik eden Salih kul, kaynaklarda Hızır olarak isimlendirilmiştir. Biz de araştırmamızda bu Salih kuldan “Hızır” diye söz etmeyi kararlaştırdık.

Hz. Mûsâ ve Hızır kıssası, Jung’un görüşlerini açıkladığı ve ona ilham kaynağı olan tablolardan birisidir. Hz. Musa ve Hızır kıssası Jung tarafından yeniden doğuş ve Kendilik’in bilinç ötesi yönünü kusursuz bir şekilde tasvir eden tarihî bir metin olarak değerlendirilmiştir. Jung, Kehf sûresindeki Hızır kıssasıyla ilgili âyetleri esas alarak, zaman zaman da tefsirlere ve tasavvufî verilere başvurarak düşüncelerini temellendirmiştir.

Araştırmamızda Jung’un Hızır kıssasından çıkardığı mesajları, konuyla ilgili Kur’an âyetlerini ve müfessirlerin getirmiş oldukları yorumlan da dikkate alarak değerlendireceğiz. Jung’un kıssayı anlamada izlediği yöntemi ve ulaşmak istediği amaçları belirlemeye çalışacağız.

I. Hz. Mûsâ’nın Arayış Yolculuğu

Hz. Musa, Yüce Allah'ın dilemesiyle, İlâhî bilgiyi ve hatta iradeyi temsil eden bir kul (Hızır) ile buluşmak üzere yolculuğu çıkar. Bu yolculukta kendisine bağlılanndan ve öğrencilerinden sayılan birisi eşlik eder. Hz. Musa ve öğrencisi İlâhî bilgiyi temsil eden kul ile buluşacaklan noktaya doğru yolculuğa çıkarlar. Müfessirler, buluşma yerinin tasvirinin yapıldığı âyetleri genelde zahirî bir şekilde yorumlarlar. Bunun yanında bu tasvirlere işârî/sûfî yorumlar getirenler de olmuştur:

“Mûsâ uşağına demişti ki “Durmayıp ya iki denizin birleştiği yere varacağım veya uzun bir zaman yürüyeceğim. ”

Kur’an, Hz. Mûsâ’nın yanındaki gencin kimliği hakkında açıklama yapmaz. Bazı rivayetlere göre bu genç, Yûşâ İbn Nun (Nûn’un oğlu Yeşua)dır. Yûşâ Hz. Mûsâ'nın önde gelen arkadaşlarından, bağlılarından birisiydi. Hayatta olduğu sürece Hz. Mûsâ'nın yolundan gitmiş, onun ilkelerini yaşatmış, ona hizmette bulunmuş, öğrencilik yapmış, ondan ilim almıştır. Hz. Mûsâ’dan sonra İsrailoğulları'nın önde gelenlerinden birisi olmuştur.

İki denizin birleştiği yerin zahirî anlamıyla ilgili çeşitli görüşler ileri sürülmüştür. Bunlardan bazıları şunlardır: İki denizin birleştiği yer Fars deniziyle Rum denizinin birleştiği yer; Karadeniz’le Hazar Denizi arası; Ermenistan’da Kur ve Res nehirleri arası, Akdeniz’le Kızıldeniz arası, Ürdün ve Kuzlum nehirleri arası; Antakya; Karadeniz ile Akdeniz; Eyle; Atlas Okyanusu kıyısında Endülüs’te bir şehir; Afrika’da Tanca şehridir. Söz konusu olayın Hz. Mûsâ'nın Sudan’a yaptığı yolculuk olduğu düşünülürse, iki denizin birleştiği yer Mavi Nil ile

Beyaz Nil'in birleştiği yerdeki bölgedir. Hz. Mûsâ'nın yaşadığı ve seyahat ettiği yerler dikkate alındığında iki denizin birleştiği yerin Kızıldeniz'le Akdeniz arasında bir yer olma ihtimali yüksektir.

"İki denizin birleştiği yer" ifadesinin taşıdığı temsilî anlama gelince, burada iki tür bilgi kaynağından, bilgi akışından söz edilmektedir, iki deniz, haricî olay ve olgulara ilişkin gözlem ve değerlendirmeler yoluyla elde edilen zahirî bilgi ile mistik sezgi ve iç gözlem yoluyla elde edilen bâtınî bilgiyi temsil eder. Nitekim Hz. Mûsâ, bu iki bilginin buluştuğu sınıra varmayı amaçlamaktadır.

Bazı düşünürlere göre, işârî yorumla iki deniz, Hızır ile Hz. Mûsâ'dır. İlimlerinin çokluğu yüzünden her ikisine deniz nitelemesi yapılmıştır. Hz. Mûsâ zâhîr ve bâtın ilminin denizi olup daha çok zâhir ve dünyevî durumların bilgisine sahiptir. Hızır ise, yine her iki ilim türüne sahip olup, bâtın ilmine, peygamberlerde bulunmayan bazı gerçeklerin bilgisine vâkıftırlar.

Söylendiğine göre Hz. Mûsâ, Hızır'la buluşup ondan bazı şeyleri öğrenmekle Allah tarafından sorumlu tutulmuştu. Bu amacı gerçekleştirmek için iki denizin birleştiği yere kadar yoluna devam edecek, görüşmekle görevlendirildiği kişiyle karşılaşıncaya kadar uzun bir süreyi yolculukla geçirecekti.

Hz. Musa öğrencisi ile buluşma noktasına gelir. Bu noktada yiyecek olarak yanlarında getirdikleri balık canlanarak denize düşer ve denizin derinliklerine dalar. Öğrencisi durumu gözlemler, fakat İlâhî irade onun bu gelişmeyi Hz. Musa'ya hatırlatmasını erteler: "İkisi yürüdüler, iki denizin birleştiği yere varınca balıklarını unuttular, balık sıyrılıp denizde yolunu tuttu. "

Hz. Mûsâ ve arkadaşı iki denizin birleştiği yere ulaştıklarında kendileri için yiyecek olarak yanlarına aldıkları balıklarım unuttular, bir an için onu hatırlayamadılar. Oysa balık elden çıkmış, canlanıp denize düşmüş, denizde uzunca bir yarığa doğru yol tutmuş, bir deliğe girmişti. Balığın canlanıp denizde yol aldığını Yûşâ görmüş, fakat bunu Hz. Mûsâ'ya söylemeyi unutmuştur. Hz. Mûsâ da balığı sormayı aklına getirememişti. Yiyecekleri durumunda olan ve o an canlı olmadığı anlaşılan balık, ölülerin dirilmesine örnek teşkil edecek bir mucize ile dirilmişti.

Buluşma noktasını geçerek yola devam eden Hz. Musa, artık bitkin ve açlıktan dolayı yürüyemez hale gelir. Yeniden kendilerini toparlayabilmek amacıyla yemek yemeleri gerektiğini düşünür ve öğrencisinden, yanlarında getirdiği balığı ister: "Orayı geçip gittiklerinde Mûsâ uşağına: **''Kuşluk yemeğimizi bize getir de yiyelim, ant olsun, bu yolculuğumuzdan epey yorgunluk çektik" dedi. "**

Hz. Mûsâ ve Yûşâ, iki denizin birleştiği yeri geçip giderler. Yolculuklarının ikinci gününün kuşluk vaktine ulaştıklarında iyice açlık duymaya başlayan Hz. Mûsâ hizmetçisine şöyle der: Kuşluk yemeğimizi yani balığı getir, bu yolculuğumuzda bitkin düştük, yorulduk. Hâlâ daha, görüşmek durumunda olduğumuz kişiyle karşılaşamadık.

Bitkinliğin ve yeniden kendini toplama ihtiyacının Hz. Musa'ya balığı hatırlatması üzerine, hizmetçisi de daha önce kendisine unutturulan olayı hatırlar. Balığın başından geçenleri ve gördüğü olağan dışı olayı Hz. Musa'ya anlatır: "Uşağı: "Gördün mü, dedi, kayaya sığındığımız vakit balığı unuttum. Onu söylememi bana ancak şeytan unutturdu. Balık, şaşılacak şekilde denizin yolunu tutup gitti!"

Hz. Mûsâ'nın, yemek için balığı istemesi üzerine Yûşâ şu karşılığı vermiştir: İki denizin karşılaştığı yerdeki kayaya çıkığımız zaman, balıkla ilgili ilginç bir olay oldu. Ben balığa dair bu olayı sana hatırlatmayı unuttum, şeytan bana vesvese vererek bu unutkanlığa yol açtı. Şimdi hatırladığım kadarıyla o balık canlanarak denize atlamış, ilginç bir şekilde bir yol takip ederek gitmişti.

Balık imajı, mutlak bilgiyi ya da ebedî hayatı simgeleyen eski dinî sembollerden biri olabilir.

Öğrencisi, balığın başından geçen ilginç olayı ve bu olayın nerede gerçekleştiğini anlatması üzerine Hz Musa, burasının, yolculuklarının hedefi durumundaki yer olduğunu derhal anlar: "Mûsâ: işte aradığımız o idi" dedi.

Tekrar izlerini takip ederek geriye döndüler, kayaya vardılar. "

Hz. Mûsâ hizmetçisinin anlattıklarını dinleyince, "işte bizin arayıp durduğumuz şey budur, bu olay varacağımız yerin bir işaretidir" dedi. Balığın denize atlayıp gitmesinin kendileri için bir işaret olduğunu anladı. Derhal geldikleri yoldan geri döndüler ve balığın canlanıp denize düştüğü, iki denizin birleştiği yerdeki kayaya geldiler. Bu olay gösteriyor ki, Hz. Mûsâ Allah'ın emri ile Hızır'la buluşmak üzere yolculuk yapmaktadır ve Allah buluşma yeri olarak balığın kaybolduğu yeri ona haber vermiştir.

Jung'a göre, Hızır kıssası Ashâb-ı Kehf kıssasının ve yeniden doğuş sorununun daha net ve ayrıntılı bir versiyonudur. Bu kıssada Hz. Mûsâ dönüşüm için arayış içerisinde olan bir insanı temsil eder. Gerçekleştirilen yolculukta ona "gölge"si, hizmetçisi, bir başka deyişle "alt insan" eşlik eder. Yeşua (Yuşa), Nun'un oğludur. Nun, bir balık adıdır ve Yeşua'nın kökeninin derin sularda, karanlıkta, gölgeler âleminde olduğuna işaret eder.

Jung, müfessirlerin görüşleri doğrultusunda Hz. Mûsâ'nın arkadaşının ismini Nun'un oğlu Yeşua olarak belirlemiştir. Müfessirler Yûşa'yı, Hz. Mûsâ'yı inanç ve yaşam biçimi yolunda izleyen, ona tabi olan birisi şeklinde tanıtmışlardır. Jung ise, Yûşâ'yı "gölge" olarak nitelemiştir. Bu nitelemeden hareketle onun köklerinin gölgeler âleminde olduğunu ileri sürmüştür. Bu düşüncesini, Yûşa'nın Nun'un oğlu olmasıyla desteklemiştir. Nun'un bir balık adı olması, 'Yuşa'nın köklerinin derin sularda olduğunu gösterir" demiştir.

Jung, Kehf sûresinin 60-64. âyetlerini şu şekilde yorumlar: "İki denizin birleştiği yerde" hayatî noktaya ulaşılır. Bu yer, batıdaki ve doğudaki denizin birbirine çok yaklaştığı Şüveyş körfezi olarak tefsir edilmiştir. Burası "orta yer" diye ifade edilen semboldür. Ashâb-ı Kehf kıssasında sözü edilen mağaranın "orta yer"ini burada hatırlayalım.

Müfessirler, iki denizin birleştiği yer konusunda, dünyanın çeşitli coğrafyalarından uygun bölgeler tahmin etmeye çalışmışlardır. Hz. Mûsâ'nın yaşadığı yerler dikkate alınarak, iki denizin birleştiği yer hakkında, "Kızıl Deniz ile Akdeniz arasında bir yer" şeklindeki tahmin doğruya daha yakın bulunmuştur. Jung da, "Süveyş Körfezi" şeklindeki bir değerlendirmeyi seçerek gerçekçi bir yaklaşım sergilemiştir.

"İnsan" ve onun "gölge"si başlangıçta orta yer'in önemini kavrayamamışlardır. Hz. Mûsâ ve hizmetçisi, mütevazi besin kaynağım temsil eden balıklarım "orta yer"de unutmuşlardır. Balık, Yaratan'ın karanlık dünyasından gelen gölgenin, bedensel insanın babası Nun'a işaret eder. Balık yeniden canlanmış ve yurduna, denize geri dönmek için sepetten dışan sıçramıştır.

Derin denizlerin balıkları, karanlıklar ülkesinin hayvanlarıdır. Derinlikler, bilinç-dışının en uç katmanları olup, düşte, bireysel bütünlüğün, başka bir deyişle iyileşmenin anahtarını içerir. Derinlere iniş şifaya götürür. Yerin altındaki, mağara içindeki su simgesi bilinç-dışını anlatır. Su yeraltı ülkesine inişi simgeler. Deniz altında kalmış görünmeyen dağlar bilinçaltına benzetilir. Evrensel efsanelerde su yeniden doğuşun simgesi olarak kabul edilir. Örneğin yaşlı adam suya dalar, sonra da yeni bir bedene sahip olarak sudan çıkar. Suya batırılma hiçliğe bir dönüş olarak anlamlandırılırken, su yüzüne çıkma da, insanın yeniden doğduğunu dile getirir.

Bu olay ve sembollerin (Hz. Musa'nın arayış yolculuğunda yaşadıklarının) anlamı şudur: İnsan içgüdüsel ruhunu kaybetmiştir. Bu olgu, nevroz psikopatolojisinde çok iyi bilinen ve sürekli bilincin tek yönlülüğüyle ilgili olan çözülme semptomudur. Nevrotik süreçler, normal olayların abartılmasından başka bir şey olmadığı için, benzer durumların normallik bünyesinde ortaya çıkması da mümkündür. Burada günlük konuşma dilinde "ruh kaybı", bilim dilinde **"abaissement du niveau mental"** denen olgu söz konusudur. Hz. Mûsâ ve hizmetçisi çok geçmeden olan bitenlerin gerçek yüzünü anlamışlardır.

Hz. Mûsâ'nm yorgunluk, bitkinlik ve açlık hissetmesi, öncelikle fizyolojiyle açıklanan bir eksikliktir. Yorgunluk enerji/libido kaybının en önemli belirtisidir. Bu süreç, "hayatî önem taşıyan bir anın farkına varılmasını" anlatır. Hz. Mûsâ hiç beklemediği bir anda yaşam kaynağını bulduğunu ve yeniden kaybettiğini fark eder. Bu durum üzerinde dikkatle durulması gereken bir sezgidir. Hz. Mûsâ ve hizmetçisinin yemeyi düşündükleri balık bilinçdışının bir içeriği olup ilkkökenle bağ kurulmasını sağlar. Balık yeniden doğmuş, yeni bir yaşama kavuşmuştur. Yorumlara göre, balık ab-ı hayatla temas ettiği için bütün bunlar olmuştur. Balık denize atladığında yeniden bilinçdışının içeriği olmuştur. Onun döllerinin özelliği tek gözlü ve yarım kafalı olmasıdır.

Balık denizdeyse, deniz bilinçaltını, balık bilinçaltı itkilerini simgeleyebilir. Balık psikolojik olarak gerçek benliğin simgesi olarak işlev görebilir. **Jung'a göre, libidoyu ya da açgözlülüğü temsil edebilir. Balık soğukkanlı ve ilkel bir yaratık olduğu için, bilinçaltının derin bir yüzeyini simgeleyebilir. Balıklar su sembolleridir, okyanusun derinliklerinde barınan bu canlılar derinliğin kutsal gücüyle sarmalanmışlardır.**

Simyacılar denizdeki kılçıksız ve derişiz garip bir balıktan söz ederler. Bu balık "canlı taş"ın (fılius philosophorum)un yani felsefe taşı'nın özünü temsil eden "yuvarlak unsur"dur. Ab-ı hayat'ın simyadaki karşılığı olan aqua permanes yani hiç bitmeyen su'dur. "Can veren" diye şöhret bulan bu suyun bir özelliği de, katı olan her şeyi eritmesi, sıvı olan her şeyi de pıhtılaştırmasıdır. Kur'an tefsirlerinde, balığın kaybolduğu yerdeki denizin sert toprağa dönüştüğü ve toprakta balığın izlerinin hâlâ görülebildiğinden söz edilir.

Özetlenecek olursa; balık, içgüdüsel bilinç-dışının bir içeriğinin sembolü ve "ruhun yitimi" durumunda -aç kalmak, yıpranmak gibi durumlarda- bulunan yenilenmenin kaynağıdır. Burada işlenen tipik motif, simyada iyi bilinen, Kur'an yorumlarında ayrıntılı olarak ele alınan yaşamın kaynağını bulmak ve onu yerine getirmenin işareti yani "yaşamsal önemi olan bir anın farkına varamama"dır.

Yiyecek olarak balık, aç kalan, bitkin düşen insanın yeniden kendine gelmesini bir anlamda yenilenmesini sağlar. İnsanı yeniden canlandırır, dinçleştirir. Sembolik anlamda ise balık, insanın yeniden dirilmesini ve yaşamın kaynağına ulaşma çabasını temsil eder.

Jung, Hz. Mûsâ'nın Hızır'la karşılaşmasını ve bunu takip eden süreci anlatan âyetleri şu şekilde yorumlar:

Balığın kaybolduğu yerde oluşan adada, orta yerde Hızır oturur. Mistik bir yoruma göre Hızır, "aşağı ve yukarı denizin ortasında, nurdan bir tahtta" yani yine orta yerde oturur. Hızır'ın görünmesi ile balığın kaybolması arasında gizli bir ilişki vardır, adeta balık Hızır'ın bizzat kendisidir. Yorumlarda yaşam kaynağının karanlıkta olduğunun ifade edilmesi, bu tahmini destekler mahiyettedir. Çünkü denizin derinlikleri karanlıktır. Karanlığın simyadaki karşılığı, dişinin erili içine almasıyla gerçekleşen coniunctio'dan sonra oluşan nigredo'dur. Nigredo'dan, ölümsüz Kendilik'in simgesi olan "Taş" doğar. Tat'ın ilk görünümü "balık gözleri"ne benzetilir. Hızır da Kendilik'i (Özben'i) temsil ediyor olabilir.

Çünkü nitelikleri böyle bir düşünceyi çağrıştırıyor. Şöyle ki, Hızır'ın bir mağarada yani karanlık bir yerde doğduğu söyleniyor; o da tıpkı İlyas gibi sürekli kendini yenileyen bir "Uzun ömürlü"dür. Tıpkı Osiris gibi zamanın sonunda Deccal tarafından parçalanıyor. Fakat kendini yeniden diriltebiliyor.

Müfessirler, Hz. Mûsâ'nın Yuşa ile birlikte yaptığı yolculukta yaşanan olayları tasvir eden âyetleri, biraz daha ayrıntılı tasvir etme yoluna gitmişlerdir. Yolculuğu tasvir eden âyetlerde anlatılan olay ve varlıkların sembolik anlamlan üzerinde yeterince durmamışlardır. Bununla birlikte, Mûsâ ile Yuşa'nın yiyecek olarak yanlarına aldıkları balığın canlanmasının, ölülerin dirilmesine örnek teşkil ettiğinin söylenmesi önemli bir ipucudur. Yine M. Esed'in "balık" imajını, ebedi hayat simgesi olarak görmesi, kıssayı anlamaya yönelik ciddi bir çabadır.

Kur'an'da anlatılan Hızır kıssasının olay ve varlıklarına sembolik anlam yükleme konusunda Jung'un geniş ve zengin bir bakış açısı ortaya koyduğunu görmekteyiz. Müfessirler, kıssadaki tasvirlere, daha ayrıntılı tasvirlerle yorum getirme çabası içerisindeyken, Jung, söz konusu tasvirlerin ifade etmiş olabileceği anlamlan bulmaya çalışmıştır.

Kur'an'da anlatıldığı şekliyle, canlanan balık denizin herhangi bir yerine düşüp orada kalmamış, denizde bir yol tutup, bir yarığa, deliğe girmiştir. Bu ayrıntıya dair müfessirler tarafından getirilen yaklaşıma rastlamadık. Jung ise, balık ile temsil edilen varlığın kökeninin derin sularda, karanlıkta, gölgeler âleminde olduğunu belirtmiştir. Yeniden canlanan balığın denizde yol tutarak asıl yurduna döndüğünü açıklamıştır. Denizde yüzen balığın Doğu mistisizminde ruh olarak sembolize edilmesinden hareketle, Jung'un "balık"la ruhu, "denizin derinlikleri" ile de ruhlar âlemini kastetmiş olabileceğini düşünüyoruz.

Jung, balığın, Yaratıcı'nın karanlık dünyasından geldiğini söyler. Burada o, ruhun gayb âleminden geldiğini ifade ediyor olmaktadır. Ona göre, balığın denizde canlanması yeni bir doğuşu ifade eder. Balık yani bir anlamda ruh, başka bir âlemde yaşamaya başlar. Dünya hayatındayken insan için bilinç-dışı kabul edilen âlem, balık denizde canlandıktan sonra yani ruh gayb âlemine gittikten sonra yeniden bilinç-dışının içeriği olur.

Müfessirler, yolculuktan yorulan ve acıkan Hz. Mûsâ'nın azıkları olan balığı yeme ihtiyacı duyduğunu açıklarlar. Daha doğrusu âyetteki ifadeyi yalın bir şekilde tekrar ederler. **Jung ise, yiyecek halindeki balık ile denizde canlanıp giden balık arasında belli farklar olduğuna işaret eder. Jung'a göre, yorgunluk ve açlık gibi durumlarda yiyecek olarak düşünülen balık insanın içgüdüsel yanım, daha geniş anlamıyla maddi dünyadaki varlığım ve gereksinmelerini ifade eder. Denizde canlanan, gayb âlemine giden balık ile yenilmek üzere hazırlanan balık**

aynıdır. Balık denize düşerek ilk kökenle bağ kurmayı sağlamaktadır. Bir anlamda gayb âlemine dönen ruh, yaşamın kaynağına inmektedir. Yiyecek halindeki balıkla, canlanan balığın aynı olması, insanın dünya hayatındayken de, yaşamın kaynağıyla bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Dünya hayatındayken; gayb âlemi, yaşamın kaynağı insan bilincinin ötesinde kalmaktadır. Fakat böyle olmasına rağmen her zaman varlığını sürdürmektedir.

Jung, Hızır'ın görülmesiyle balığın kaybolması arasında bir ilişki olduğunu ileri sürmüştür. Denizde kaybolan balıkla Hızır'ın aynı âlemin (gayb âleminin) varlıkları olduklarına işaret etmiştir. Hızır'ın "ölümsüz Kendilik"i temsil ediyor olabileceğini düşünmüştür. Hz. Mûsâ ile Hızır arasındaki hoca öğrenci ilişkisinin anlatıldığı âyetleri (18/71-77) değerlendirdiğimizde, Hızır'ın gayb âlemini temsil eden, oranın bilgi ve iradesini yansıtan bir varlık gibi davrandığını görürüz. Jung, Hızır'ı insandan bağımsız herhangi bir metafizik varlık olarak değerlendirmemiştir. Onu Kendilik'in bir simgesi olarak kabul etmiştir. Buna göre, her Kendilik'in bir "Hızır" tarafının bulunduğunu söyleyebiliriz.

II. Hızır'ın Hz. Mûsâ'ya Rehberliği

Yeniden canlanan balık olarak tasvir edilen Hızır - tıpkı ilk insan Adem gibi-, bir danışman, kutsal ruh ve kardeştir. Hz. Mûsâ onu her koşulda yüksek bilinç olarak kabul etmiş ve onun tarafından eğitilmeyi istemiştir.

Hz. Mûsâ ile Hızır'ın buluşma simgeciliği, iki denizin buluşma simgeciliğinin karşılığıdır. Fizik dünyanın denizi, Hz. Mûsâ gibi dışardan bilmeyi temsil ederken, Hayat sulan Hızır tarafından kişileştirilmiştir. Nitekim iki denizin birleşmesi durumunu sembolik/işârî manada yorumlayanlar, Hızır ile Hz. Mûsâ'nın temsil ettiği bilgi türlerinin karşı karşıya gelmesi olarak değerlendirmişlerdir. Hızır'ı gayb bilgisini temsil eden bilgi denizi, Hz. Mûsâ'yı da görülen âlemin bilgisini temsil eden deniz olarak düşünmüşlerdir. İki deniz birleştiğinde yani Hz. Musa ile Hızır bir araya geldiğinde, Musa, Hızır'ın sahip olduğu gayb bilgisinin içyüzüne vâkıf olmak istemiştir. Fakat Hz. Musa, gayb bilgisini müşahede âleminin ölçü ve anlayışına göre değerlendirmeye kalkıştığı için Hızır'ın tutum ve davranışlarını algılamada zorlanmış, sabırsızlık göstermiştir.

Yüce Allah, buluşma noktasında Hz. Musa'nm bilgin kul ile karşılaşmasını ve aralarında geçen konuşmalarının içeriğini anlatmıştır: "Orada kullarımızdan bir kul buldular ki, biz ona katımızdan bir rahmet vermiştik ve ona katımızdan bir ilim öğretmiştik. Mûsâ ona: "Sana öğretilenden, bana bir bilgi öğretmen için sana tâbi olabilir miyim?" dedi. O da: "Sen benimle beraber bulunmaya sabredemezsin, sana bildirilmeyen bir şeye nasıl dayanabilirsin!" dedi. Mûsâ: "İnşallah, dedi, beni sabredici bulursun, senin emrine karşı gelmem. " dedi. O kul: "O halde dedi, eğer bana tâbi olursan ben sana anlatıncaya kadar yaptığım hiçbir şey hakkında bana soru sorma. "

Hz. Mûsâ ve arkadaşı, iki denizin birleştiği yere geri döndüklerinde orada birisiyle karşılaştılar. İslâm âlimlerinin çoğunluğu bu kişinin Hızır olduğunu söylemişlerdir. Hızır'ın iki temel özelliği vardır. Birincisi ona Allah katından bir rahmet verilmesi, İkincisi ise yine Allah tarafından ilim öğretilmesidir. Hızır'a "rahmet verilerek", vahye, ilhama erişmesi, keramete sahip olması sağlanmıştır. Yine ona "özel bir ilim öğretilerek", gabya ait bazı bilgileri ve gerçekleri, İlâhî kaynaklı lediinnî ilimleri edinmesine imkân tanınmıştır.

Peygamberlerin Allah tarafından vahiy yoluyla verilen bilgisi ledünnîdir. Kıssada, Hz. Mûsâ'ya verilen ilim ile Hızır'a verilen ilmin birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Her ikisi de ledünnî olmakla birlikte Hızır'ınki daha özeldir. Kıssada verilen ipuçlarına göre, Hızır'ın ilminin gayba, işlerin bâtınına ait ve insanlara kapalı bir ilim olduğu anlaşılmaktadır.

Hz. Mûsâ Hızır'a rica ederek, ondan gabya ait bilgiler öğrenmek istemiştir. Kendisine, bir kısmı ilâhî hakikatleri öğretip öğretemeyeceğini sormuştur.

Hızır Hz. Mûsâ'nın isteğine şu şekilde tepki göstermiştir: Benimle birlikte göreceğin olayların sırlarını, ilâhî gerekçelerini, yararlarım hemen kavrayamayacağın için itiraz edebilirsin. Doğrusu, zahirde kötü/yanlış gibi görünen bir davranışın, ilâhî hikmet ve maslahatını bilemeyeceğin için, böyle bir davranışa sessiz kalman mümkün değildir. Maddî dünyanın koşul ve kuralları gereği, olayların zahirine bakıp, bunlara karşı çıkma ihtiyacı duyabilirsin. Sağlam karakterli ve dünyadaki ilâhî kurallara bağlı bir kişi böyle bir durumla karşılaştığında derhal ona karşı çıkmaya kalkar.

Hz. Mûsâ, Hızır'ın İlâhî bilgiye sahip olduğunu, ona aykırı ve bir davranış ve irade sergilemeyeceğini düşünmüştür. Bu yüzden onun tercih ve davranışlarına karşı çıkmayacağına dair söz vermiştir. Bunun üzerine Hızır, söyledikleri ve yaptıkları konusunda kendisine soru sormamasını, açıklama istememesini, olayların zahirine bakmamasını tembih etmiştir.

Hz. Musa'nın bilge kul ile birlikteyken yaşadıkları ve bu esnada bilge kulun davranışlarına Hz Musa'nın göstermiş olduğu tepki Kur'an'da ayrıntılı denilecek tarzda aktarılır: "Bunun üzerine yürüdüler. Nihayet gemiye bindikleri zaman gemiyi deliverdi. Mûsâ, "Halkını boğmak için mi gemiyi deldin? Hakikaten sen müthiş bir iş yaptın!" dedi. O kul: "Sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın demedim mi? dedi. Mûsâ: "Unuttuğum şeyden ötürü beni kınama ve bana bu işimden dolayı bir güçlük çıkarma. " dedi. Yine yürüdüler. Nihayet bir oğlan çocuğuna rastladılar. O kul, hemen onu öldürdü. Mûsâ: "Bir can karşılığı olmadan temiz bir cam öldürdün ha? Doğrusu sen, çirkin bir iş yaptın!" dedi. O kul: "Ben sana, sen benimle beraber bulunmaya dayanamazsın dememiş miydim?" dedi. Mûsâ dedi ki: "Eğer bundan sonra bir daha sana bir şey sorarsam, artık bana arkadaş olma. O zaman benim tarafımdan sana bir özür ulaşmıştır, (artık benden ayrılmakta mâzur sayılırsın). " Yine yürüdüler. Nihayet bir kent halkına varıp onlardan yemek istediler, kent halkı onları misafir etmekten kaçındı.

Derken orada yıkılmak üzere olan bir duvar buldular; hemen onu doğrulttu. Mûsâ: "İsteseydin buna karşılık bir ücret alırdın. " dedi. "

"İşte, dedi, bu benimle senin aramızın ayrılmasıdır. Şimdi sabredemediğin şeylerin içyüzünü haber vereceğim. O gemi, denizde çalışan yoksullarındı. Onu kusurlu yapmak istedim, çünkü onların ilerisinde her sağlam gemiyi zorla alan bir kral vardı. Çocuğa gelince: Onun anası babası mü'min insanlardı. Bunun, onlara azgınlık ve küfür sarmasından korktuk. İstedik ki, Rableri onun yerine onlara daha temiz, daha merhametli birini versin. Duvar ise şehirde iki yetim çocuğun idi. Altında onlara ait hazine vardı. Babaları da iyi kimse idi. Rabb 'in istedi ki onlar güçlü çağlarına ersinler ve Rabb 'inden bir rahmet olarak hâzineyi çıkarsınlar. Bunları, ben kendiliğimden yapmadım. İşte senin sabredemediğin şeylerin içyüzü. "

Kıssada anlatılmak istenen temel düşünce, Allah'ın bilgisiyle beşerin bilgisi arasında karşılaştırılması mümkün olmayan mahiyet farkının ortaya konmasıdır. Kıssada Hz. Mûsâ'nın

arkadaşlık etme istediği kişi Allah'ın sınırsız bilgisinin temsilcisi durumundadır. Mûsâ'nın arkadaşı, İlâhî senaryonun oynanmasında rol almış bir aktördür. Senaryoda kendisine biçilen rolü oynamış ve bunun ötesinde bir sorumluluk yüklenmemiştir. Burada Hz. Mûsâ gaybı bilmeye tahammül edemeyen inşam, özel ve bireysel formu, Hızır ise evrensel gerçeği, Allah'ın bilgisini, gaybın içyüzünü temsil eder. Kıssada, İlâhî bilgiye sahip olan kişi -Hızır-, Allah'ın bilgilendirmesiyle üç tikel olaym geleceğini önceden bilmektedir. Yaptıklanm kendi iradesiyle yapmadığını (18/82) söylemektedir.

Allah'ın evrendeki bazı fiillerini, insanın, sınırlı varlık koşullan çerçevesinde makul bulması imkansızdır. Bu fiillerin, insanın bilemeyeceği gerçekçi sebepleri vardır. İşte bu yüzden Allah'ın yaptıklan, İnsanî ölçülere göre doğru ve yeterli bir şekilde değerlendirilemez. Sınırlı bilgiye dayalı insan yargılan, bilgisine sınır çizilemeyen Allah'ın davranışlannın içyüzünü tam olarak anlayamaz. Aklî alanın kapsadığı bilgi, gaybî alanın bilgilerine oranla oldukça sınırladır. Akıl ve duyular yoluyla elde edilen bilgiler eksik, sınırlı ve insana göre izafi olarak doğrudur.

Hz. Mûsâ, yolculuk sırasında yaşadığı tecrübelerle şu gerçeği öğrenmiştir: Alışılmış bir şekilde insanın çevresini kuşatan varlık ve olayların görünen yanının ötesinde, gerçeklerin apaçık yansımalarının mevcut olduğu bir bâtın vardır. Yüce Allah burada, insan için kapalı olan, evrendeki varlık ve oluşlarla ilgili gerçekleri içeren sembolik mağaraların bulunduğunu haber verir. Dışsalcı yolun yanıltıcılığına ve "Hayat sulan"nın aşın yakınlığına dair küçük bir görümlük sunar.

Hızır-Mûsâ kıssasından anlaşıldığına göre, varlık âlemindeki gerçekler yalnızca duyularla algılananlardan ibaret değildir. Beşerî bilgi sadece varlık âleminin bir boyutunu kavramaya imkan sağlar. İnsan, zâhirî kavrayışıyla gaybî alanda mahfuz tutulan ilâhî bilginin içyüzüne vakıf olamaz. Varlığın insanlar tarafından bilinmeyen hakikatleri ancak Allah tarafından bilinebilir.

Hz. Mûsâ ve hizmetçisi, Hızır'ı öğretmen olarak kabul ederler ve onunla şaşırtıcı, hatta genel geçer ahlâk ölçülerine aykırı deneyimler yaşarlar. Jung Hızır'ın Hz Mûsâ ve hizmetçisine yapmış olduğu rehberlik sürecini şu şekilde yorumlar: Kıssada, yazgının iniş çıkışlarında Kendilik'in üstün rehberliğim Ben-bilincinin nasıl algıladığını anlatan kavranması güç olaylar anlatılır. Bu anlatılanlar, dönüşüm yeteneği olan bir sâlik/öğrenci için rahatlatıcı bir hikâye; itaatkâr, mü'min kul için ise Allah'ın kâdir-i mutlaklığına karşı dil uzatılamayacağını gösteren bir uyarıcıdır. Kıssada anlatılan olaylardan anlaşıldığına göre Hızır, yalnızca yüksek bilgeliği değil, bu bilgelikle uyum içinde olan ve insan aklının ermeyeceği davranışları da temsil eder.

Jung'un imgelemini ele veren bu kıssa, mü'minlere şu gerçeği işaret eder: İnsan aklına ters gibi görünüşlerim önemsemeksizin Allah'ın iradesinin bilgece olduğunu onaylamak gerekir. Bir mü'min Allah'ın iradesini sorgulamamalıdır.

Jung, Hızır'ın Hz. Musa'ya rehberliği sırasmda yaşananları, Kur'ânî gerçekliğe uygun olarak izah etmiştir. Jung'un görüşleriyle Kur'an yorumcularının bakış açılan yan yana getirildiğinde bu durum açıkça görülmektedir. Hatta Jung, bir adım daha ileri giderek, Hz. Masa'nın Hızır'la birlikteyken yaşadığı tecrübenin dönüşüm yeteneği olan bir öğrenci ve itaatkâr bir mü'min için ne anlama geldiğini açıklamaya çalışmıştır. Buna göre, itaatkâr bir kul, Allah'ın irade ve fiillerine kayıtsız şartsız razı olmayı öğrenir. Dönüşüm yeteneğine sahip olan yani bu dünya

hayatından sonra yeni bir dünyaya doğarak yaşayacağına inanan bir öğrenci için Hızır ile Musa arkadaşlığı teselli edici bir özelliğe sahiptir.

III. Tasavvuf Disiplininde Hızır Motifi

Jung, Sûfî literatüründe ve halk dilinde anlatılan Hızır kıssalarını, düşünce ve kanaatlerim desteklemek için kullanır. Ona göre, Kendilik'in kişilik özelliği Kur'an kökenli olmayan Hızır kıssalarında dikkat çekici belirginliğe sahiptir. Hızır halk inancına göre, insanın dostu, danışmam, teselli eden ve müjde getiren öğretmeni olarak günümüzde de yaşamayı sürdürmektedir.

Jung, sûfî inancına göre yetişmiş bir Somalili'nin tecrübelerini aktararak Hızır'a halk inancında verilen anlam ve değeri açıklamaya çalışır: Söz konusu Somalili için Hızır, "canlı" bir kişidir. Hızır'a sokakta bir insan görünümünde rastlamak mümkündür. Hızır geceleri saf beyaz ışık olarak görülebilir. Somalili, Jung'a, Hızır'ın kendisine teselli verdiğini ve yardım ettiğini söylemiştir. Yine Somalili, Hızır'ın dinî konumunu melek, -Tanrı'nın ilk meleği, bir tür müjde meleği, gerçek bir melek-, bir mesajcı olarak tarif etmiştir.

Hızır, Hz. Mûsâ zamanında yaşamış veli mi yoksa peygamber mi olduğu tartışılan mübarek bir kişidir. Âb-ı hayat denilen ebedîlik suyunu bulup içtiği için, kıyamet gününe kadar bir tür dirilikle yaşadığına inanılır. Hızır, Yüce Allah'ın hayat sıfatıyla tecelli etmesidir. Bu tecellide bâkî hayat meydana gelir. Hızır halk arasında; her zaman ve mekanda, beklenmedik anlarda ortaya çıktığına, insanlara yardım ettiğine, bolluk ve bereket getirdiğine inanılan mitolojik kişidir.

İbrahim b. Edhem Hızır'ın müridi olmuştur. Menkıbeye göre, Hakîm Tirmizî, Hızır'ın sohbetlerinde bulunmuştur. İbrahim b. Ahmed Havas, Hızır'ın bir keresinde kendisine arkadaşlık teklif ettiğini, fakat bunu kabul etmediğini açıklamıştır. Havas, bir yolculuk sırasında kendi kaybedecek derecede susuz kaldığım ve o anda üzerine birisi tarafından su serpildiğini, iyi görünümlü bir insan tarafından kendisine su verildiğini fark etmiştir. Olay sırasında Hicaz'da bulunan Havvas kendisine su veren kişiye Medine'yi görmek istediğini söylemiştir. O kişi Havvas'tan, bulundukları yerde şöyle demesini istemiştir: "Ey Allah'ın Resûlü kardeşin Hızır'ın sana selâmı var!"

Menkıbeye göre, Hızır bir gün Ahmed Yesevî ile sohbet etmeye gelmiş ve hocanın o gün biriz sıkıntılı olduğunu görmüş. Hızır sıkıntının sebebini sorduğunda Yesevî, mürit ve dostlarının gönüllerini kesâfet kapladığım, bu durumu gidermenin imkansızlığım düşünerek üzüldüğünü söylemiştir. Bunun üzerine Hızır Allah'ı anmaya başlamış ve Yesevî'nin sıkıntısını gidermiştir.

İbnü'l-Arabî, Hızır'la arkadaşlık yaptığını, onunla birlikteyken olağanüstü şeyler tecrübe ettiğini anlatmıştır.

Tasavvuf geleneğinde ve halk inançlarında belirtildiği gibi, Hızır'ın sürekli bir dirilikle tıpkı bir insan gibi yaşıyor olmasını destekleyen bir Kur'an verisi yoktur. Kur'an'da bunun aksini ispatlayan veriler vardır. Tasavvuf geleneğinde Hızır'a nispet edilen menkıbeleri, gayb âleminden gelen rehberlik, yardım ve desteğin sembolik anlatım ve izah biçimi olarak değerlendirmemiz doğru olur. Jung, Hızır sembolü olarak açıklanan gayb rehberliğinin ve yardımının gerçekliğini kanıtlamak için sufî geleneğindeki anlayış ve tecrübeleri/menkıbeleri delil olarak göstermiştir. Bununla birlikte Jung, Hızır'ı somut

bir insan olarak değil, tanrının bir meleği, mesajcı ve müjdeci görevini üstlenen metafizik bir varlık şeklinde değerlendirmiştir.

IV. Jung'un Hızır Kıssasından Çıkardığı Sonuçlar

Jung, Hızır kıssasını okuyan ya da dinleyen kimse üzerinde kıssanın bıraktığı etkiyi şu şekilde yorumlar: Kıssayı okuyan ya da dinleyen kimse, arayış içindeki Hz. Mûsâ'da ve unutkan Yeşua'da kendini bulur. Kıssa ona, yeniden doğuşun sağladığı ölümsüzlüğün nasıl gerçekleştiğini anlatır.

Balık, rüya gören kimsenin ruhunu temsil eder. Ayrıca yenilenme kabiliyetini ve beslenmeyi simgeler. Kıssada, dönüşüme uğrayan Hz. Mûsâ ya da Yeşua değil, unutulmuş olan balıktır. Balığın kaybolduğu yer Hızır'ın doğduğu yerdir. Bunun anlamı şudur: Ölümsüz varlık, göze çarpmayan, unutulan, hatta tümüyle olasılık dışı bir şeyden doğar. Dönüşüm maddesinin ya da tanrısının besleyici özelliği vardır. Bunu birçok kült efsanesinde görmek mümkündür. Örneğin, İsa ekmektir, Mondamin mısırdır, Dionysos şaraptır. Bu simgelerin ardında, bilinç açısından bakıldığında yalnızca birer benzetme anlamı taşıyan, fakat gerçek doğası göz ardı edilen psişik bir gerçek yatmaktır. Öteki dinlerdeki gibi, dönüşüme uğrayan, insanın içindeki yüksek kişilik, Kendilik yani nefs'tir.

Balık simgesi, kendi enerjisini kendisi üretemeyen bilincin yaşam aktivitesini sürekli bir enerji akışıyla sağlayan bilinç dışı içeriklerin "besleyici" etkisini temsil eder. Dönüşüm kabiliyetine sahip olan şey, bilincin göze çarpmayan, neredeyse görünmez olan köküdür. Bilinç

bütün gücünü buradan alır. Bilinç-dışı yabancı, Ben- olmayan gibi hissedildiği için, bilinç-dışının yabancı bir figürle tasvir edilmesi oldukça yerindedir. Bir yandan hiçbir önemi yoktur, bir yandan da, bilinçte eksik olan o "yuvarlak" bütünlüğü potansiyel olarak içermesi dolayısıyla en önemli unsurdur. Bu "yuvarlak" bilinç-dışının mağarasında gizlenen o büyük hazinedir ve bilinç ile bilinç-dışının yüce birliğini temsil eden o kişisel varlıkta vücut bulmuştur. Bunu anlatmak için seçilen "Kendilik" kavramının manası, Ben'le örtüşmeyen ama Ben'i büyük bir dairenin küçük daireyi kapsadığı gibi içine alan ruhsal bir bütünlük ve merkezdir.

Dönüşün sırasındaki ölümsüzlük sezgisi bilinç-dışının kendine özgü yapısıyla ilgilidir. Bilinç-dışının, zaman ve mekân ötesi bir yanı vardır. "Telepatik" fenomenler bunu kanıtlamaktadır. Bu gerçekler, aşın kuşkucular tarafından inkâr edilse bile, sanıldığından daha çok kimse tarafından kabul edilmektedir. İnsandaki ölümsüzlük sezgisinin kaynağı, insandaki, garip bir zaman ve mekâna yayılma duygusudur. Gizlemlerdeki tanrılaştırma, bu ruhsal fenomenin bir yansımasıdır. Hızır, yaşayan ve dönüşüme uğrayan Kendilik'in bir görünüşüdür."

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM ZÜLKARNEYN KISSASI

Zülkarneyn kıssasını tefsir eden müfessirlerin önemli bir kısmı tasvir edilen olayları somut karakteriyle, tarihsel ve coğrafî nitelikleriyle yansıtmaya çalışmışlardır. Oysa bu kıssanın her birey ve toplumu ilgilendiren önemli mesajlarla yüklü olması göz ardı edilmemelidir.

Kehf sûresinde üç kıssa -Ashâb-ı Kehf, Hızır ve Zülkarneyn kıssaları- arka arkaya sıralanırlar. Jung, bu üç kıssayı yeniden doğuş, benlikte bilinç-ötesi gerçekliğin var oluşu konularında önemli bir tarihî veri olarak görmüştür. Hızır kıssasıyla Zülkarneyn kıssasını, karşılıklı birbirini tamamlayan iki sahne gibi değerlendirmiştir. Kıssanın yorumunda Kur'an âyetlerini merkez almıştır. Kıssadaki olay ve varlık tasvirlerini bireysel psikoloji açısından

değerlendirmiştir. Bu yaklaşımıyla, âyetlerdeki tasvirleri zahiri manada değil, sembolik anlamda izah etmiştir. Bu yaklaşımıyla işarî yorum tarzına benzer bir yol izlemiştir.

Araştırmamızda kıssayla ilgili Kur'an tasvirlerini müfessirlerin zahirî ve işârî yorumlan doğrultusunda izah edeceğiz. Jung'un değerlendirmelerini müfessirlerin yorumlarıyla mukayese edeceğiz. Sırasıyla, Zülkarneyn'in kimliği, güneşin battığı yere yolculuğu, güneşin doğduğu yere yolculuğu, bu yolculuklara ilişkin Jung'un değerlendirmeleri, şeddin inşa edilmesi konularını ele alacağız. Zülkarneyn kıssasının Kehf sûresindeki diğer kıssalarla birlikte ele alınış üslubuna Jung'un bakış açısmı ortaya koyacağız.

I. Zülkarneyn'in Kimliği

Zülkarneyn, Hz. Peygamber'in içinde yaşadığı çevrede özellikle Ehl-i Kitab tarafından bilinen tarihî bir şahsiyettir. Yüce Allah, Zülkarneyn'in hayatından önemli kesitleri Hz. Peygamber'e vahyetmiş ve bunu hem Ehl-i Kitab'a hem de mü'minlere okumasını istemiştir:

"Sana Zülkarneyn'den soruyorlar. De ki: "Size ondan bir hatıra okuyacağım. " Biz onu yeryüzünde güçlü kıldık ve ona her şeyden bir sebep verdik. "

Bu bölümdeki âyetler, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve selleme Zülkarneyn yani iki boynuzlu kral hakkında sorulmuş sorunun cevabım içermektedir. Kıssanın bu soru üzerine nâzil olduğu ilk âyetten ve konuyla ilgili rivâyetlerden açıkça anlaşılmaktadır. Yahudiler ya da onların kışkırtmasıyla Mekke müşrikleri denemek amacıyla Zülkarneyn'i sormuşlar, onun hayatı hakkında bilgi talep etmişler, vahiy yoluyla kıssayı anlatıp anlatamayacağını sınamak istemişlerdir. Böylece Kur'an'ın Hz. Muhammed tarafından uydurulup uydurulmadığım, onun gerçekten Allah'ın peygamberi olup olmadığım test etmeyi hedeflemişlerdir. Ya da soruyu yöneltenler, kıssayı Hz. Peygamberden dinleyip işim aslını öğrenmeyi amaçlamışlardır.

Ayette geçen, "Size ondan bir hatıra okuyacağım" ifadesi, Hz. Mûsâ ile Hızır hakkında anlatılan mesel gibi, onu takip eden Zülkarneyn kıssasının da temel bazı manevî gerçeklerin ortaya konulmasına yönelik olduğunu göstermektedir. Nizamüddin Hasen Nisaburî'nin sûfî yorumunda "Zülkarneyn" hem ruhlar âlemine hem de maddî âleme sahip kişi olarak nitelenmiştir.

Kıssanın kahramanı olan şahsın, Zülkarneyn diye isimlendirilmesi, onun iki yönüyle öne çıkan, iki güç kaynağına sahip birisi olduğunu gösterir. Söz konusu iki yön onun hem maddî/zâhir hem de manevî/bâtın ilimleri bildiği anlamına gelebilir. Onun hem hükümdarlık kudreti ve itibanna hem de manevî/ruhânî bilgi ve güce sahip bulunduğuna işaret edebilir.

II. Zülkarneyn'ın Güneşin Battığı Yere Yolculuğu

Yüce Allah, Zülkarneyn'in batı yönünde, belli bir gayeye yönelik olarak yola çıktığım açıklar. Müfessirler, Zülkarneyn'in yolculuğunun zahirî anlamdaki yorumunun yanında, sembolik ve işârî yorumunu da yapmışlardır:

"O da bir yol tuttu. Nihayet güneşin battığı yere ulaşınca onu, kara balçıklı bir gözede batar buldu. Onun yanında bir kavim buldu. Dedik ki: "Ey Zülkarneyn, onlara ya azap edersin veya kendilerine güzel davranırsın. " Dedi: **"Kim haksızlık ederse, ona azap edeceğiz, sonra o, Rabb'ine döndürülecektir. O da ona görülmemiş bir azap edecektir. Fakat inanıp iyi iş yapan kimseye de en güzel mükâfat vardır. Ona buyruğumuzdan kolay olanı söyleyeceğiz. "**

Zülkarneyn bir gün batı tarafına doğru yolculuğa çıkmıştır. Batı yönünde karaların bittiği son noktaya, okyanus (Atlas Okyanusu) adı verilen denizin kıyısına ulaşmıştır. Orada, güneşi

görülüş itibarıyla siyah balçıklı bir su gözesinde ya da bir sıcak su gözesinde batar halde bulmuştur. Gözenin suyunu, hem çamurlu hem de sıcak olarak nitelemek mümkündür. Güneşin buradaki batış şekli gözün bu olayı algılamasıyla ilgili bir durumdur. Deniz ufkunda batmakta olan güneş, Zülkarneyn'e kara balçıklı bir su kaynağına gömülür gibi görünmüştür. Özellikle bulutlu havalarda okyanus güneş batarken çamurlu suyu andırır. Yüce Allah burada, söz konuşu koşullarda Zülkarneyn'in okyanusu algılama biçimini tasvir etmektedir.

Bu tasvir, Zülkarneyn'in vicdanında, dünyadaki varlık ve imkanların sınırlılığını görme, bunların geçiciliğini anlama fırsatı sağlamış olabilir. Güneşin batışıyla, dünya hayatının faniliği ve sınırlılığı anlatılmış olabilir.

Sûfî yorumda Zülkarneyn'in batı tarafına yolculuğu, aşağı âleme doğru gidişini temsil eder. İnsanî güneş'in batı yönünde çamurdan bir gözede batması, onun tabiat ve ecsad âlemine işaret eder. Yine Zülkarneyn'in burada karşılaşmış olduğu topluluk, bedensel güdüleri, maddî benliği ifade eder.

Hızır kıssasında balığın denizin derinliklerine gitmesinin, ruhlar âlemine, gayb alanına işaret ettiği düşüncesini aktarmıştık. Zülkarneyn'in yolculuğunda ise, güneşin kara balçıklı bir gözede batması şeklinde bir tasvir yapılmıştır. Kur'an'da yapılan bu tasviri zahirî anlamıyla sınırlamak, Kur'an mesajının derinliğini yansıtamamaktadır. Bu durumda söz konusu tasvirin sembolik anlamlan üzerinde durmak zorundayız. Güneşin kara balçıklı bir gözede batması, insanın balçıktan ve çamurdan yarattığını belirten âyetlerle ilişkili olmalıdır (Hicr, 15/28-29; Sâd, 38/71-72) Bu âyetlerde insanın maddi bağları çamur ve balçıkla, metafizik yönü de üflenen İlâhî ruhla izah edilmiştir. Nitekim "güneşin bir gözede batması" şeklindeki tasvir sûfî yorumlarda bu doğrultuda izah edilmiştir. Bu tasvirle insamn maddi, bedensel ve içgüdüsel yönünün anlatılmak istenildiğine dikkat çekilmiştir.

III. Zülkarneyn'in Güneşin Doğduğu Yere Yolculuğu

Kur'an'da Zülkarneyn'in doğu yönünde yaptığı yolculuğu tasvir eden âyetler, hem zahirî hem de işârî yorumlara konu olmuştur:

"Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet güneşin doğduğu yere ulaşınca onu, güneşe karşı kendilerine siper yapmadığımız bir kavim üzerine doğar buldu. İşte Zülkarneyn böyle bir hükümranlığa sahipti. Onun yanında daha nice hükümranlık bilgisi bulunduğunu biliyorduk "

Zülkarneyn, doğu yönünde yapmış olduğu yolculukta güneşin doğduğu yere, ışıklarım ilk yaydığı yerleşim birimine ulaşmıştır. Güneşi bir toplumun üzerine doğarken bulmuştur. Orada, bu toplumu güneşin ışınlarından koruyan herhangi bir vasıtanın bulunmadığım görmüştür, onlann durumlarının diğer insanların durumlarına zıt olduğunu fark etmiştir.

Sûfî yoruma göre, Güneşin doğduğu yer, insanın nefs-i natıkasıdır. Zülkarneyn'in doğuya yolculuğu ruhlar âlemine ulaşmayı sembolize eder. Nitekim orada güneşi maddî bağlardan soyutlanmış bir toplum üzerine doğarken bulmuştur.

Zülkarneyn'in doğuya yaptığı yolculuğu anlatan âyetleri zahirî anlamda değerlendirdiğimizde, dinin amaçlan açısından ortaya önemli bir sonuç çıkmamaktadır. Zülkarneyn'in gerçekten çıplak ve barınaksız bir toplulukla karşılaşıp, sonra da oradan çekip gitmesinin görünürde ifade ettiği önemli bir mesaj bulunmamaktadır. Bu durumda işârî yorumun, Kur'an'ın amaçlarına uygun olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Ayetlerde anlatılan varlık ve olayların sembolik anlam taşıdığım söyleyebiliriz. Müfessirlerm tanımlamaya çalıştığı, çıplak, elbisesiz, çadırsız, bannaksız, binasız, gölgesiz, ilkel görünümlü insanlar; aslında dünyevî bağlardan soyutlanmış kimseleri temsil eder. Tasviri yapılan insanların durumları, normal dünya hayatı yaşayan insanlardan farklıdır. Bu durumda Zülkarneyn'in gittiği yerin ruhlar âlemi ve karşılaştığı insanların da oranın varlıkları olduğuna işaret eden sufî/işârî yorumu ciddiye alma ihtiyacı duymaktayız. Ayrıca bu yorum, Kur'an'ın amaçlarına uygun düşmekte ve önemli mesajlar içermektedir. Nitekim Zülkarneyn'in yolculuğa çıkışı, Kur'an'da "etbaa sebeben" ifadesiyle gerekçelendirilmiştir. Onun, bir sebebe bağlı olarak bu yolculuğa çıktığı ifade edilmiştir.

IV. Zülkarneyn'in Güneşin Battığı ve Doğduğu Yere Yapmış Olduğu Yolculuğa Jung'un Getirdiği Yorum

Jung, Hızır'ın dostluğunun niteliğinin, arkadaş karakterinin Zülkarneyn kıssasında anlatıldığım ileri sürmüştür. Bu yüzden kıssanın tamamını içeren âyetleri meal olarak aktarmıştır.

Jung, Kur'an'da sık sık rastlanan tutarsızlıkların Zülkarneyn kıssasının anlatıldığı âyetlerde de kendini gösterdiğini, sûre içerisinde kıssanın anlatımına geçişin ani olduğunu ileri sürer. Hz. Muhammed'in kronolojisinin genelde iyi olmadığını belirttikten sonra, kıssadaki ani

geçişi dehşet verici bir anakronizm olarak niteler. Zülkarneyn'i Büyük İskender olarak düşünen Jung, "bütün bunların İskender'le ilgisini anlamak mümkün değil" der.

Kur'an kıssaları belli amaçlar doğrultusunda anlatıldığı için, olaylar tarih disiplini çerçevesinde ele alınmamıştır. Tarihî olayların seyrinde kronoloji, zaman, mekan gibi unsurlar önemledir. Fakat Kur'an kıssaları tarihî olayların bu vazgeçilmez unsurlarına yer vermez. Kur'an'ın hiçbir kıssasında tarih verme anlamında bir zaman belirlemesi yapılmamıştır. Dolayısıyla Jung'un yukarıda yapmış olduğu eleştiri, Kur'an'ı bir tarih kitabı gibi görme eğilimden ileri gelmektedir. Kaldı ki Jung, kıssaların anlatılışından, "Muhammed'in kronolojisi" diye söz etmekte ve Kur'an'ı onun tarafından telif edilen bir tarih kitabı gibi algılamaktadır.

Jung, kıssaların anlatılış biçimin eleştirmekle birlikte, Hızır ve Zülkarneyn kıssasının psikolojik bir bağlantısının olmasının gerektiğini düşünür. Hızır ile Zülkarneyn'in ayrılmaz bir ikili, büyük bir dost olduğunu söyler.119 Kanaatimizce Jung bu açıklamasıyla, Musa- Hızır kıssasında ikili arasında geçen ilişkinin benzerinin, Hızır ile Zülkarneyn arasında da yaşandığına işaret etmek istemiştir. Oysa Kur'an, Zülkarneyn'le Hızır arasında geçmiş herhangi bir ilişkiden söz etmez.

Jung'a göre, Hz. Mûsâ, Kendilik ile ilgili sarsıcı bir tecrübe yaşamış ve bilinç-dışı süreçlerini büyük ve kusursuz bir açıklıkla görmüştür. Bilinç-dışı süreçleri gündeme getiren Kendilik (nefis) deneyimlerine büyük ölçüde dalmıştır. Daha sonra Hz. Mûsâ, mü'minlerden olmayan kavminin yani Yahudilerin yanma döndüğünde yaşadığı tecrübeyi bir gizlem öyküsü biçiminde onlara anlatmayı tercih etmiştir. Büyük bir olasılıkla, Hz. Mûsâ

kendini anlatacak yani kendi hakkında konuşacak yerde "İki boynuzlu" diye nitelediği birisinden bahsetmiştir. Hz. Mûsa'nın da "iki boynuzlu" olması, halkına anlattığı hikayede, kendisi yerine Zülkarneyn'i koyduğunu göstermektedir.

Burada aklımıza iki olasılık gelmektedir: Hz. Mûsâ, bilinç-dışı süreçleri yaşayan birisi olarak Zülkarneyn'i tanıyordu. Kendisi de böyle bir süreci yaşadı. Kendi . yaşadığı süreci anlatmak yerine, bir başkasının tecrübesini anlattı. Ya da Hz. Musa, kendinden Zülkarneyn diye bahsederek yaşamış olduğu tecrübeleri aktardı. Aslında Zülkarneyn diye biri yoktu. Zülkarneyn bizzat kendisiydi. Jung'un bu iki durumdan hangisini kastetmiş olabileceğini tam olarak anlayamadık. Kur'an'da ve tefsirlerde, Hz. Musa ve Zülkarneyn'in aynı kişi olmadığının açıkça belirtildiği açıklamalar olduğunu biliyoruz. Kaldı ki Kur'an, Zülkarneyn ile Hz. Musa arasında fiili bir ilişki olduğundan bahsetmez.

Jung, Zülkarneyn kıssasının Hz. Mûsâ tarafından kendi kavmine anlatıldığını düşünmekte ve yorumlarını bu düşünce üzerine temellendirmektedir. Tefsir geleneğinde ise, bu kıssanın Hz. Muhammed tarafından Ehl-i Kitab'a ve Müslümanlara okunduğu/anlatıldığı anlayışı hakimdir. Kıssanın başında belirtildiği gibi, Zülkarneyn ve kıssa hakkında bir kesit sunacağı söylenen kişinin Hz. Muhammed olduğu kabul edilmiştir. Hem Kur'an'ın genel üslubu hem de kıssayla ilgili nüzul sebebi müfessirleri bu şekilde düşünmeye sevketmiştir. Geleneksel tefsir anlayışı, Jung'un Zülkarneyn kıssasını anlatan kişi hakkındaki yaklaşımını desteklememektedir.

Hz. Mûsâ, daha sonra Hızır ile Zülkarneyn yani kendisi arasındaki dostluğun' hikâyesini anlatmıştır. Zülkarneyn'in önce güneşin battığı yere, sonra da doğduğu yere gittiğini söylemiştir. Hz. Mûsâ, bir anlamda, güneşin ölümden ve karanlıktan geçerek yeniden doğuşunu dile getirmiştir. Bu açıklamasıyla şunu işaret etmiştir: Hızır sadece insanın maddî sıkıntıları olduğu zaman değil, yeniden doğuş sırasında da yardımcı olur.

Jung, Zülkarneyn kıssasında Kur'an'ın, birinci çoğul şahıs kipiyle konuşan Allah ile Hızır arasında bir aynm yapmadığını; daha önce anlatılan yardım faaliyetlerine bu kıssada da devam edildiğini açıklar. Bütün bunlardan, Hızır'ın Allah'ın bir simgesi ya da enkarnasyonu olduğu sonucu çıkarır. Hızır'ın İskender'le olan dostluğunun tefsir kaynaklarında önemli bir yer işgal ettiğini söyler.

Jung, Kur'an'da Hızır ile Allah arasında ayırım yapılmadığı görüşünü savunur. Bu durumu, Hızır'ın İlâhî bilgi ve iradeyi temsil ettiği şeklinde yorumlayabiliriz. Musa-Hızır kıssasında, Hızır'ın insanlara yardımı açık bir şekilde dile getirilmişti. Zülkarneyn kıssasında Kur'an Hızır'dan hiç söz etmediği halde, Jung, burada da Hızır'ın yardımlarından bahseder. Yeniden doğuş konusunun işlendiği Zülkarneyn kıssasında, Hızır'ın yeniden doğuş konusunda da yardımcı olduğunu söyler. Hızır'ın Zülkarneyn'le birlikte bulunduğu düşüncesinden hareketle böyle bir sonuca varır. Yine Jung'a göre bu kıssayı Hz. Musa, Hızır'la yaşadığı tecrübeleri anlatmak için aktarır. Bir anlamda Hızır da olayın içerisindedir. Çünkü Hz. Musa, yaşadığı tecrübeyi Hızır'la birlikte geçmiştir.

Tefsir kaynaklarında, Hızır'ın Zülkarneyn ordusunda müsteşar mevkiinde bulunduğu söylenir. Bazı kaynaklar, Hızır'ın Zülkarneyn'in veziri olduğunu yazar. Jung bu tür rivayetlere dayanarak, Hızır ile Zülkarneyn arasındaki yakın ilişki ve işbirliğini temellendirme ye çalışır. Böylece Zülkarneyn kıssası içerisinde Hızır'a da yer veriyor olmasının gerekçelerinden birisine işaret eder.

Hz. Mûsâ kendi halkına, iki dostun birlikte yaşadıklarını kişisel olmayan bir gizlem öyküsüyle anlatmıştır. Hızır'la birlikteyken yaşadığı deneyimlerde bizzat kendisi bulunmasına rağmen, kendinden değil de Zülkarneyn'den bahsetmiştir. Bu durumun psikolojik izahı şöyledir: Dönüşümün "ötekinde" olmuş biçimde anlatılması ya da hissedilmesi gerekir. Kişisel olmayan

gizemli efsanenin “öteki”ne bir dönüşüm olarak aktarılması lazımdır. Hızır’la bir deneyin yaşayan bizzat Hz. Mûsâ olmasına rağmen, hikâyeyi anlatırken kendi yerine Zülkarneyn’in adını vermek zorundadır. Çünkü bireyleşmenin Kendilik’in en büyük tehlikesi, Ben- bilincinin Kendilik’le özdeşleşmesidir. Bu durum, bilinci çözülmekle tehdit eden bir şişkinliğe yol açar. Hz. Mûsâ, şişmeden (böbürlenmeden) kaçınmanın yolu olarak söz konusu anlatım tarzını seçmiştir. Jung, bu durum için farklı kültürlerden örnekler verir:

İlkel ya da tüm eski tüm kültürler ruhu tehdit eden tehlikeler ve tanrıların tehlikeliliği, güvenilmezliği konusunda hassas bir bakış açısı geliştirmişlerdir. Bir başka ifadeyle, pek algılanabilir olmasa da hayatî öneme sahip arka plandaki süreçlerle ilgili ruhsal içgüdülerini henüz kaybetmemişlerdir. Oysa aynı şey modem kültürler için söylenemez. Karşımızda, şişkinlik yüzünden çarpıklaşmış iki dosta dair dikkat çekici bir örnek vardır: Nietzsche ve Zerdüşt. Faust ile Mephisto da bu örnekler arasında gösterilebilir. Faustvârî bir kibir delirmenin ilk adımıdır. Faust’taki dünüşümün başlangıcı **“yenebilen bir balık’** değil, bir köpektir. Aynı şekilde dönüşüme uğrayan figür, “inayet ve bilgelikle donatılmış” bilge bir dost değil, şeytan’dır. Bu durum, sırlarla dolu Germen ruhunu anlamaya kapı aralayabilir.

Şişme yoluyla kazanılan tanrısallık hissi ya da Süpermen olma eğilimi tam bir aldatmacadır. Bunlara karşı alçakgönüllü bir tavır koymak kesinlikle gereklidir. Kim bilir, şişme yüzünden zayıf bir zihne sahip kaç Cleopatra ve Napolyon’un akıl hastanesine düşmesine sebep olmuştur. Şişmenin bilgi türleriyle bir ilgisi yoktur, fakat her yeni bilginin, artık başka bir şey görmeyen ve duymayan zayıf bir kafayı işgal edebileceği gerçeği ile ilişkilidir. Kişi onunla hipnotize olur ve derhal evrenin sırlarını çözdüğüne inanmaya başlar. Aslında bu durum bütünüyle kendini aldatmadan ibarettir. Her analist şişmenin tehlikelerini bilebilir. Jung da dikkatleri “patlama”nın tehlikesine çekmiştir. Şişmeye karşı kendi kişisel mücadelesini vermiştir. Kibir ve kendini önemli gören egonun kendine olan aşın güvenini mutlaka terk etmesi gerektiğini anlamıştır.

Jung, kendi düşüncesinin bütünlüğü çerçevesinde, Zülkarneyn kıssasının Hz. Musa tarafından anlatılmasını zorunlu görmektedir. Çünkü kendi tecrübesini insanlara anlatacak olması onda şişkinliğe (kibir ve böbürlenmeye) yol açabilecektir. Hz. Musa, bu böbürlenmeden kurtulabilmek için, kendi yaşadığı tecrübeleri bir başkasının yaşadığı tecrübelermiş gibi anlatmak durumundadır.

Kur’an, Zülkarneyn kıssasının Hz. Musa tarafından anlatıldığım doğrulamaz. Ayrıca Kur’an, Hz. Musa’nın kendi yaşadığı tecrübeyi, Zülkarneyn’in yaşadığı bir tecrübe olarak aktarmasına da işaret etmez. Bununla birlikte Jung çok önemli bir tespitte bulunur. Hz. Musa ile Zülkarneyn’in yaşadığı tecrübelerin aym tecrübeler olduğunu söyler. Jung’un bu yaklaşımının, Kur’an'ın vermek istediği temel mesaj olduğunu görüyoruz. Jung, Kur’an’da açıklanmayan bazı ayrıntılara ve kendine özgü değerlendirmelere başvurmakla birlikte; her iki kıssanın ana fikrini Kur’an'ın ruhuna uygun düşecek şekilde belirleyebilmiştir.

V. Zülkarneyn’in İnşa Ettiği Set

Zülkarneyn’in daha önce anlatılan ilk iki yolculuğunda herhangi bir eylemi söz konusu değildir. Sadece yolculuk yaptığı yerlerde bazı gözlemleri olmuştur. Üçüncü yolculuğunda ise, kendisinden yardım isteyen bir toplulukla karşı karşıya gelir. Bu topluluğun isteği üzerine, onlan düşmanlarından koruyacak bir set inşa eder. Zülkarneyn’in inşa ettiği set ve

inşa yöntemleri müfessirler tarafından hem gerçek anlamına alınarak hem de sembolik kabul edilerek yorumlanmıştır:

“Sonra yine bir yol tuttu. Nihayet iki set arasına ulaşınca onların önünde hemen hiç söz anlamayan bir kavim buldu. Dediler ki: **“Ey Zülkarneyn, Ye’cuc ve Me ’cuc bu yerde bozgunculuk yapıyorlar. Bizimle onların arasına bir set yapman için sana bir vergi verelim mi? ”** Dedi ki: “Rabb 'imin, beni içinde bulundurduğu imkanlar, sizin vereceğinizden daha hayırlıdır. Siz bana insan gücüyle yardım edin de sizinle onlar arasına sağlam bir engel yapayım. Bana demir kütleleri getirin ” Zülkarneyn iki dağın arasını demir kütleleriyle doldurup dağlarla aynı seviyeye getirince: “Üfleyin!” dedi. Nihayet o demir kütlelerini bir ateş haline sokunca “Getirin bana üzerine erimiş katran dökeyim, ” dedi. Artık (Ye’cuc Me'cuc) onu ne aşabildiler ne de delebildiler. ”

Zülkarneyn kıssada anlatılan üçüncü yolculuğunda iki dağ, iki set arasında kalan bir bölgeye gelmiştir. Bu bölgenin yakınında oturan bir toplulukla karşılaşmıştır. Bu topluluk kendilerine zarar veren, saldıran bir başka topluluğa karşı Zülkarneyn’den yardım istemiştir. Demişlerdir ki, Ye’cuc Me’cuc denilen topluluk bizim ülkemizde bozgunculuk çıkarıyorlar, insanları öldürüyorlar, hatta etlerini yiyorlar, onlara şiddetli eziyet ediyorlar, önlerine çıkan her şeyi yakıp yıkıyorlar, sahip olduğumuz her şeyi -ekinleri, hayvanları- alıp götürüyorlar. Bu zarardan korunmamız için bizimle onların araşma bir set yapabilir misin?

Kendisinden yardım isteyen toplumun isteğini kabul eden Zülkarneyn, iki dağ arasında çok sağlam bir set inşa etmiştir. Ne Ye’cuc Me’cuc ne başkaları yapılan şeddi aşıp geçememiştir. Yükseklik ve düzgünlük gibi özelliklerinden dolayı şeddin üzerinden aşamamışlardır. Sağlamlığı, yoğunluğu, dayanıklılığı dolayısıyla onda delik açmaya muvaffak olamamışlardır. Müfessirler, bu şeddin hangi malzemelerden, hangi yöntem ve ölçülerde yapıldığım âyetlerdeki veriler doğrultusunda açıklamaya çalışmışlardır.

Zülkarneyn’in inşa ettiği set ve inşa amaçlan sûfî yorumda şu şekilde izah edilmiştir: İki dağ arası, insanın maddî varlıklar dünyasından metafizik âleme doğru gerçekleştirmiş olduğu çabaların cereyan ettiği alandır. İki dağ arasında yaşayan ve söz anlamayan kimseler olarak nitelenen toplum, gaye ve amaçtan yoksun insanlardır. Ye’cuc Me’cuc, her türlü dünyevî imkanı yaratılış amaçlarının dışında kullanarak bozgunculuk çıkaran güçlerdir.

İki dağ arasındaki halk Zülkarneyn’den kendileriyle Ye’cuc Me’cuc arasına bir set yapmasını istemişlerdir. Zülkarneyn de onlardan samimi bir gayret ve demir gibi sağlam kalplerle kendisine yardım etmeleri halinde şeddi inşa edebileceğin söylemiştir. Zülkarneyn, demir kütlelerinden şeddi oluşturabilmek için, onları kor haline getirilebilmek için üflenmesini istemiştir. Yani Allah’a itaat ederek ve onu sürekli anarak kalbi aktif hale getirmeyi söylemiştir. Bakır kaynağı dökülmek suretiyle set iyice perçinleştirilmiştir. Mecâzî anlamda, kalp bütünüyle güçlendirilmiştir. Artık, şeytan gibi düşman kuvvetlerin etkisi kalbe nüfuz edemeyecektir. Kalbe akıtılan İlâhî sevgi cevheri sayesinde, Allah’tan başka hiçbir güç kalbe girip hakim olamayacaktır.

Zülkarneyn, şeddi inşa ettikten sonra, bunun insanlar için İlâhî bir rahmet olduğunu, ancak şeddin sonsuza kadar işlevini yürütemeyeceğini belirtmiştir: “Zülkarneyn dedi: “Bu Rabb’imden kullarına bir rahmettir. Rabb’imin vadi geldiği zaman onu yerle bir eder; şüphesiz Rabb 'imin va ’di gerçektir. ” Biz o gün Ye’cuc Me’cuc’u bırakmışızdır. Birbiri içinde dalgalanırlar. Sûr ’a da üflenmiştir ve onları hep bir araya toplamışızdır. ”

Bu âyetler, Ye’cuc Me’cuc’un ortaya çıkışlarının dünyanın sonunun alâmetlerinden biri olduğunu anlatmaktadır. Çünkü âyetlerde, Hesap Günü’yle bağlantılı olarak Ye’cuc Me’cuc’den bahsedilmektedir. Ye’cuc Me’cuc’un ortaya çıkacağı, “Rabb’in belirlediği

gün”, aslında insanın bütün faaliyetlerinin sona erdiği “Son saat”le ilgilidir. Zülkarneyn, şeddin geleceği ve sonu ile ilgili şu açıklamayı yapmıştır: Ben elimden geldiğince sağlam bir duvar yaptım, fakat bu sonsuza kadar devam etmeyecektir, bunun da bir eceli vardır; ancak Allah'ın dilediği süreye kadar sağlam kalacaktır. Kıyamet günü gelip çattığında ya da arkasındaki toplulukların yeryüzüne dağılmaları için Allah tarafından takdir edilen zaman geldiğinde, çok sağlam olan bu set yıkılıp dümdüz olacak, ondan hiçbir eser kalmayacaktır. Ye’cuc Me’cuc, arkasında bulundukları şeddi aşıp çıkacaklar, şehirleri dolduracaklardır. Dünyadaki düzen bozulacak, kargaşa çıkacak ve böylece kıyâmet kopmuş olacaktır.

Ye’cuc Me’cuc’un ortaya çıkışım, belli kavimler ya da varlıkların ortaya çıkışı olarak değil, “Son saat”in gelip çatmasından önce insan uygarlığının bütünüyle yok olmasına yol açacak olaylar zinciri şeklinde yorumlamak mümkündür.

Jung, Kur’an’da anlatılan Zülkarneyn kıssasının ayntılılarına fazla girmez, bununla birlikte, Ye’cüc ve Me’cüc’e karşı inşa edilen sura dikkat çekme gereği duyar. Jung’a göre, Zülkarneyn’in inşa ettiği duvar, daha önce Hızır’ın bir şehirde inşa etmiş olduğu duvarın bir tekrarıdır. Hızır’ın rolünü bu kez Zülkarneyn üstlenmiştir. Aradaki fark, Zülkarneyn’in inşa etmiş olduğu duvarın, Ye’cüc ve Me’cüc’e karşı sağlam bir koruma olmasıdır.

Jung, burada Kitab-ı Mukaddes’ten Ye’cüc ve Me’cüc’le ilgili bir bölüm aktarma ihtiyacı hissetmiştir. Luther çevirisinden aktarılan bu bölüm şu şekildedir: “Ve bin yıl tamam olunca, şeytan zindanından çözülecektir. Yerin dört bir yanında olan milletleri, Ye’cüc ve Me’cüc’ü saptırmak ve onları cenk için bir araya toplamak üzere çıkacaktır. Onların sayısı denizin kumu gibidir. Ve yerin genişliği üzerine çıktılar ve mukaddeslerin ordusunu ve sevgili şehri kuşattılar.”

Zülkarneyn, iki dağ arasında yaşayan bir halk için yıkılması imkansız bir duvar inşa etmiştir. Jung’a göre, burası kim oldukları belli olmayan düşman sürüsü Ye’cüc ve Me’cüc’e karşı korunması gereken “orta yer”dir. Psikolojik açıdan bakıldığında, burası orta yerde kurulan ve Vahiyde “sevgili şehir” yani dünyanın merkezi Kudüs diye anılan Kendilik’tir. Kendilik, doğumdan itibaren hasetçi güçler tarafından tehdit edilen bir kahramandır;

herkesin sahip olmak istediği, kıskançlık çatışmalarına sebep olan bin mücevherdir; kötü ve karanlık ilk güç tarafından parçalanan tanrıdır. Psikolojik anlamda bireyleşme, ortak katmanda boşluk korkusu yaratan ve ruhun ortak güçlerinin darbesi karşısında hemen mağlup olan doğaya ters bir olgudur. Yardımsever iki dostun gizlem efsanesi, arayışında mücevheri bulan kişiye korunma muştular.

Jung’un buradaki yorumu, kıssanın işârî yorumuna benzemektedir. İşârî yorumda Zülkarneyn kalbin korunmasına yardım ederken, Jung’un yorumlarında Kendilik’in korunmasına çalışmaktadır. Jung, sufî yorumcular gibi set inşasını maddi anlamda değil, kalbin/Kendilik’in korunmasına yönelik önlemler olarak değerlendirmektedir. Sufî yorumculara göre Zülkarneyn şeytan gibi düşman kuvvetlerin kalbe sızmasını önleyecek setler oluşturma çabasma girmiştir. Jung’a göre de, Ye’cüc Mecüc’e karşı korunması gereken yer Kendilik’tir.

Zülkarneyn, hasetçi, kötü ve karanlık güçler tarafından tehdit edilen, parçalanmak istenen Kendilik'in korunmasına yardımcı olmuştur.

Allah'ın dilemesiyle bir gün gelecek ve demirden sur yıkılacaktır, işte o zaman kıyamet günüdür. Bu an, psikoloji dilinde bireysel bilincin karanlığın sularına gömüldüğü, öznel kıyametin koptuğu gündür. Burada asıl kastedilen, bilincin ilk başta içinden çıktığı karalığa » 110 yeniden gömüldüğü an yanı ölüm anıdır. Kur'an, Zülkarneyn'in inşa ettiği şeddin kıyamete kadar sağlam kalacağını ve o gün geldiğinde yıkılacağını haber vermiştir. Bu bilgi söz konusu bu şeddin, tarihin bir döneminde, dünyanın herhangi bir coğrafyasında inşa edilen bir set olma ihtimalini azaltmaktadır. Bu olasılık Zülkarneyn'in şeddinin sembolik bir anlam taşıdığı olasılığına kapı aralamaktadır. Jung, şeddin yıkılmasını genel ve öznel kıyâmetin kopması anlamına yorumlamıştır. Yani ölmekte olan her birey için set yıkılıyor demektir. Bu bireysel bilincin karanlık sulara gömülmesi anlamına gelir.

Kur'an'da Zülkarneyn kıssasından hemen önce anlatılan Hızır kıssasında Hz. Musa'nın yolculuğundan bahsedilir. Bu kıssayı takip eden kıssada da Zülkarneyn'in yapmış olduğu yolculuklar dile getirilir. Zülkarneyn kıssası ile Hızır kıssasının aym amaca yönelik yolculukların anlatıldığı Kur'an metinleri olması ihtimali yüksektir. Hızır kıssasında tasviri yapılan olaylar gibi, Zülkarneyn kıssasında tasviri yapılan olayların da sembolik anlatım özelliğine sahip olduğunu düşünüyoruz. Bu yüzden Zülkarneyn kıssasına getirilen işârî yorumlan ve Jung'un yorumlarının Kur'an'la çelişmeyen yönlerini önemsiyoruz.

Zülkarneyn'in yaptığı yolculuklann anlatıldığı âyetleri, âhiret hayatımn gerçeklerini açıklayan âyetler takip eder. Bu durum Jung'un dikkatini çekmiştir. Jung, insanların ahrette, inanç ve davranışlarına göre alacakları karşılığı, orada yaşanacak hayatın süreğenliğini âyetlerden anladığı şekliyle dile getirir. Jung'un, Zülkarneyn'in şeddinin yıkılmasını genel ve öznel kıyamet olarak yorumlaması ve konuyla ilgili âyetleri, kıyâmetle ilgili âyetlerin izlemesi dikkat çekicidir.

Zülkarneyn'in yolculuğunun anlatıldığı âyetleri takip eden kıyametle ilgili âyetler şunlardır:

"O gün cehennemi kâfirlere açıkça göstermişizdir. Onlar ki beni anmaya karşı gözleri perde içinde idi. Ve Kur'an'ı dinlemeye tahammül edemezlerdi. O nankörler benden ayrı olarak kullarımı kendilerine veliler yapacaklarını mı sandılar? Biz kâfirlere cehennemi konak olarak hazırladık. De ki: "Size, yaptıkları işler bakımından en çok ziyana uğrayacak olanları söyleyeyim mi? Dünya hayatında bütün çabaları boşa gitmiş olan ve kendileri de iyi iş yaptıklarım sanan kimseleri? İşte onlar,

Rab'lerinin âyetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa çıkan kimselerdir. Kıyâmet günü onlar için bir terazi kurmayız. İşte inkâr ettikleri, âyetleri eğlence yerine koydukları için onların cezası cehennemdir, inanıp iyi işler yapanlara gelince onların konağı da Firdevs cennetleridir. Orada sürekli kalacaklardır. Oradan hiç ayrılmak istemezler. "

Jung, Zülkarneyn kıssanın anlatıldığı âyetleri, öbür dünyaya ait bilgiler veren âyetlerin takip ettiğini söyler ve yorumlarım şu şekilde sündürür: Kıyâmet günü ışık ebedî ışığa, karanlık ebedî karanlığa geri dönecektir. Karşıtlar birbirinden ayrılacak ve zamanın ortadan kalktığı bir süreğenlik durumu başlayacaktır. Fakat karşıtların mutlak bir biçimde ayrılmasından dolayı bu durum nihâî noktada bir gerilim ve ihtimal dışı bir olasılık halidir. Bu hal, sonu karşıtların birliği olarak gören bakışa ters düşer.

Jung, Kehf sûresinde ele alınan simgeler dizisinin ebediyet, cennet ve cehennem gibi vaat ve uyanlarla sona erdiğim belirtir.

VI. Jung'un Kehf Sûresiyle İlgili Genel Değerlendirmesi

Kur'an'ın mevcut sıralamasındaki âyet ve sûreleri arasındaki ilişkinin yönlerini araştırmak amacıyla, "tenâsub ve münâsebe" adıyla bir araştırma alanı ortaya çıkmıştır. Âyet ve sûreler arasındaki uyumu ele alan, ilişki biçimleriyle ilgilenen bu alan üslûp eksenlidir; Kur'an metninin parçalannm birbiriyle bağlantılı yapısal bir birlik oluşturduğu temeline dayanır.

Bazı müfessirler, âyetler ve sûreler arasındaki uyum ve ahenk konusuna dikkatle eğilmişler, bu alanda büyük çaba göstermişlerdir. Kur'an âyetlerinin birbiriyle olan irtibatım anlam bütünlüğü taşıyan tek bir ifade gibi görmüşlerdir. Kur'an'ın inceliklerinin önemli bir kısmının âyetler arasındaki düzenleme ve bağlantılarla ilişkili olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çünkü, Kur'an metninin boyutlarını, anlamlarım, konjonktürel ve objektif koşullarını, özel ya da genel nitelikli oluşlarını, telkin ve önerilerini ve içerdiği ilkeleri doğru biçimde anlamak ancak akışın sürekliliği ve uyumu göz önünde bulundurularak mümkün olabilir.

Kur'an âyetleri, çeşitli zaman dilimlerinde ve farklı sebeplere bağlı olarak indirilmiştir. Bununla birlikte, âyetler arasında öyle bir ilişki vardır ki, onların yerini değiştirmek imkansızdır. Kur'an metinlerindeki bölüm ve âyet guruplarının çoğu sıralanış, konu, ifade tarzı ve iniş sırası açısından birbiriyle bağlantılıdır. Bu yüzden âyetler arasındaki uyum ve ahenk Kur'an'ın beşer üstülüğünün kanıtlarından biri olarak gösterilmiştir. Ancak, âyetler ve sûreler arasındaki uyum ve ahengi inceleyip ortaya çıkarmak büyük incelik ve özen isteyen bir iştir. Müfessirlerin görevi, hem âyetleri hem de sûreleri birbirine bağlayan ilişki ve bağlantıları ortaya koymaktır. Bazı müfessirler ilgilerini bu alanda yoğunlaştırmışlardır. Ayetler ve sûreler arasındaki uyum ve ahengi ortaya çıkarmadaki başarı, müfessirlerin gücüne, metnin derinliklerine nüfuz etmedeki zekasına bağlıdır.

Kehf sûresini inceleyen Jung, Kur'an'da sık rastlandığını ileri sürdüğü kopukluğun bu sûrede de mevcut olduğunu söyler. Örneğin, sûre içerisinde Zülkarneyn kıssasına geçişin çok ani olduğunu belirtir ve bu durumdan "dehşet verici bir anakronizm" diye söz eder. Bununla birlikte Jung, işaret etiği kopukluğun "görünüşte" olduğunu belirtmeden edemez. Kehf sûresindeki kıssaların psikolojik tahlilini yapan Jung, dolaylı olarak kıssalar arasındaki ilişkiyi ve konu bütünlüğünü ortaya koymuş olur. Böylece, âyetler arasında ahenk ve uyum olduğu yönündeki genel kanıyı destekler mahiyette bakış açısı zenginliği getirir.

Jung, Kehf sûresi hakkındaki değerlendirmesini şu şekilde sonlandırır: **Kehf sûresi görünüşte kopuk kopuk, birbirinden bağımsız, simgeci bir yapıya sahiptir. Fakat günümüzde psikoloji bilgisinin artmasıyla, bu sûrede bireyleşme süreci olarak nitelenen ruhsal dönüşümün veya yeniden canlanmanın mükemmel bir tasviri yapılmıştır.**

Efsanenin çok eski, İslâmiyet'in peygamberinin ilkel bir zihin yapısına sahip olması nedeniyle, kıssada meydana gelen olaylarla ilgili süreç bilinç alanının dışında işlemiştir; bir dost ya da iki dostun yaptıkları işlerle ilgili bir gizlem öyküsü halinde sunulmuştur. Bu yüzden birçok şey sadece ima edilmiş, mantıklı bir kurguya yer verilmemiştir. Fakat dönüşümün karanlık, anlaşılması güç arketipi öyle mükemmel bir şekilde ifade edilmiştir ki, Arabın tutkulu dinsel Eros'u bütünüyle tatmin edilebilmiştir. Hızır'ın İslâm mistisizminde önemli bir rol oynamasının sebebi işte budur.

SONUÇ

Jung'a göre, yeni bir hayata doğuş, sadece ölüp bir başka âlemde var olmakla gerçekleşmez. İnsan ölümsüzlüğe aday olmak suretiyle de dönüşüm sürecine girebilir. Kendi içindeki bilinç-dışına girebilen insan, bilinçdışının içerikleriyle bilinci arasında bağ kurabilir. Böylece her birey kendi içerisinde taşıdığı mağaraya girmiş olur. Jung'a göre, âyette (18/17) tasvir edilen mağara, Ashâb-ı Kehf in bir kereliğine girmiş olduğu bir mağara olmayıp herkesin girebileceği bir yerdir. Her insanın içinde bilinç ötesi süreçlere ilişkin bir alan vardır. İnsan yeter ki, oraya girmek istesin ve girmeyi bilsin. Jung, bu suretle, Kur'an'ın gayb diye nitelediği metafizik alana ilişkin oluş ve süreçlerin insanın benliğinin derinliklerinde yer bulduğunu ileri sürmüştür.

Jung, Ashâb-ı Kehf kıssasındaki "mağara" olgusuna büyük önem atfetmiştir. Onu, kişiliğin oluşumunu etkileyen anima arketipinin simgelerinden biri olarak görmüştür. Nitekim hem mitolojide hem de çeşitli dinlerde mağara sembolüne önemli bir yer verilmiştir. Jung, mağarayı yeniden doğuşun gerçekleştiği yer olarak kabul etmiştir. Aynı şekilde Kur'an da Ashâb-ı Kehf in kıssasını kıyâmet günü insanların yeniden diriltilmesiyle ilişkilendirmiştir.

Jung, Ashâb-ı Kehfin yedi kişi oldukları yönündeki görüşleri dikkate alarak bir yargıya vanr. Yedi sayısının, onların manevi bir kimlik kazandıklarına, ebedî bir yaşama kavuştuklarına işaret ettiğini söyler.

Jung, Ashâb-ı Kehf kıssasında yaşanan süreçlerin, her insanın bilinçaltında bir karşılığının olduğunu ileri sürer. Bu yüzden de kıssayı bilinçli ve ciddiye alarak dinleyenlerin, kıssayla kendileri arasında bir ilişki kurma ihtiyacı duyacaklarına işaret eder.

Jung, Hz. Musa'nın arayış yolculuğu sırasında karşılaştığı varlık ve olayları sembolik manada yorumlamıştır. Aynı olaylara sembolik ve işârî anlam yükleyen müfessirlerin yaklaşımlarına benzer bir bakış açısı ortaya koymuştur. Bununla birlikte Jung'un kıssadaki tasvirlere getirdiği sembolizm daha özgün ve belirgindir. Jung, özellikle kıssada geçen balık, iki denizin birleştiği yer, denizin derinlikleri, balığın dirilmesi, Sâlih kul gibi olguların sembolik anlamları üzerinde durmuştur.

Jung, Hz. Musa'nın arayış yolculuğu sırasında tasviri yapılan "balık"ı önemli bir sembol olarak değerlendirilmiştir. Balığın dirilmesini, yeniden doğuşun sembolü olarak kabul etmiştir. Müfessirler de bu olayı aynı şekilde, âhiret hayatında yeniden dirilişin bir sembolü olarak yorumlamıştır. Jung, kıssada tasviri yapılan gelişmeleri izleyerek sembolik anlam yüklemelerine devam etmiştir. O balığın denizin derinliklerinde bir yarığa gitmesini, bilinç-ötesine geçiş olarak yorumlamıştır. Burada sözü edilen bilinç-ötesi, Kur'an'ın "gayb" diye tarif ettiği metafizik alan olabilir.

Jung'a göre, balığın canlanıp denizde yol alması, Salih kul (Hızır)'ın ortaya çıkışıyla ilişkilidir. Bilinç dünyasının yiyecek durumundaki balığı, canlanarak bilinç ötesine geçmiştir. Buna karşılık bilinç-ötesini temsil eden Hızır ortaya çıkmıştır. Jung, canlanan balık ve iki denizin birleştiği yerde ortaya çıkan Hızır'ı; insan için bilinç ötesinde bir alanın bulunduğuna ve insanın yeni bir doğuşa aday olduğuna delil olarak görmüştür.

İki denizin birleştiği yeri, işârî yorumcular, maddi dünyanın bilgisi ile metafizik alanın bilgisi olarak yorumlanmıştır. Jung'a göre, bilinç-ötesini temsil eden Hızır, iki denizin birleştiği "orta yer"de meydana çıkmıştır. Hızır bir yönüyle Kendilik'in temsilcisidir. Buna göre Kendilik,

bilinç-ötesinin de bir mekanıdır. Kendilik, hem bilinç hem de bilinç-ötesi süreçlerin etkisi altındadır.

Hz. Musa, Hızır'ın kendisine gaybın bilgisini öğretme konusunda rehberlik etmesini istemiştir. Hızır da onun bu isteğini yerine getirmeye çalışmıştır. Yine Hz. Musa'nın Hızır'la yaptığı yolculuk sırasında yaşananlardan anlaşıldığı gibi, Hızır, insanlara yardım eden, onların dostu bir kimliğe sahiptir. Jung da bu özelliklere dayanarak Hızır'ı kutsal ruh, danışman ve kardeş olarak niteler. Jung'a göre, Hızır metafizik olanın fizik âlemdeki sembolüdür. Jung, Hızır'ın insanlara olan dostluğunu ve rehberliğini sufî menkıbelerine dayanarak kanıtlamak istemiştir.

Kimilerine göre Hızır, sürekli hayat sahibi bir insan olarak tasavvur edilmiştir. Kur'an'ın genel öğretilerini dikkate alarak, Hızır'ı manevi bir varlık ya da İlâhî bilgi, irade ve inayetin bir yansıması olarak değerlendirmek daha gerçekçi olur. Nitekim Jung'un Hızır tasavvuru de buna benzerdir.

Zülkarneyn'in güneşin battığı ve doğduğu yere yaptığı yolculuğun sembolik manada -bireysel psikoloji açısından- değerlendirilmesi, onun Kur'an'da tanıtılan kimliği hakkında önemli ipuçları verir. Buna göre Zülkarneyn'in güneşin battığı yere olan yolculuğunu varlık ve oluşların maddî boyutlarına vukufiyeti ve hükmetmesi şeklinde yorumlayabiliriz. Güneşin doğduğu yere olan yolculuğunu da bilinç-ötesine vukufiyeti olarak görebiliriz. Böylece Zülkarneyn'in hem maddi dünyanın hem de gayb âleminin bilgi ve imkanlarıyla donatıldığım söyleyebiliriz.

Jung'a göre, Hz. Musa Hızır'la birlikte yaşadığı tecrübelerde, bilinç-dışı süreçleri bütün açıklığıyla görme imkanı bulmuştur. Hz. Musa, yaşadığı bilinç-dışı süreçleri kendi halkına anlatırken, onları kendi yaşadığı tecrübeler olarak değil, Zülkarneyn'in tecrübeleri olarak aktarmıştır. Kur'an'da Musa-Hızır kıssasının hemen ardından anlatılan Zülkarneyn kıssası, Hz. Musa'nın aslında kendi bilinç-dışı süreçlerine ilişkin tecrübelerini anlattığı olaylardır. Jung'un bu yaklaşımım destekleyen açık ya da dolaylı bir Kur'an verisi bulunmamasına rağmen, o, kıssanın Hz. Musa tarafından anlatılmış olmasını bir gereklilik olarak görür. Çünkü Hz. Musa'nın, kendisini çevresindekilere bilinç-dışı süreçleri yaşayan, önemli, üstün özellikli biri olarak tanıtması şişmeye, böbürlenmeye yol açabilirdi. Hz. Musa, bu şişmeden korunabilmek için kendi tecrübelerini değil, Zülkarneyn'in tecrübelerini anlatmak durumunda kalmıştır.

Zülkarneyn'in inşa ettiği set, sufî yorumlarda sembolik bir izaha tabi tutulur. Jung da şeddin inşasım ve yıkılmasıyla ilgili açıklamaları bireysel psikoloji açısından değerlendirmiştir. Şeddin inşasını, zararlı güçler karşısında Kendilik'in korunmasına yönelik bir çaba olarak görmüştür.

Kur'an, Zülkarneyn'in inşa ettiği şeddin yıkılışını kıyâmetin kopmasıyla ilişkilendirmiştir. Bu olaya bireysel açıdan yaklaşan Jung, şeddin yıkılışını öznel kıyametin kopması yani insanın ölmesi olarak yorumlamıştır.

Jung, Zülkarneyn kıssasının da içerisinde yer aldığı Kehf sûresinin konulan arasında ilk bakışta kopukluk, ilgisizlik ve ani geçişler olduğu izleniminin uyandığını söyler. Konular arasındaki ilişkinin dikkatlice değerlendirilmesi halinde, kopukluk ve ilgisizlik gibi

algılamaların doğru olmadığım, bölümler arasında güçlü bir anlam örgüsü olduğunu belirtir. Yeri geldikçe de konular arasındaki ilişkiye dikkat çeker.

Jung'un Kur'an'daki bir metni nasıl anladığıyla ilgili bu sunuşu, kararsız olmakla birlikte değerli, çok parlak, yararlı ve kadirşinaş bir nitelik taşır.

Jung, Hızır ve Zülkarneyn kıssalarında görmüş olduğu gibi, Kendilik'in bu dünya ve öteki dünya ile ilgili yanlarım anlamış, fakat bu alanda yeterince yazmamıştır.

Kaynak: Prof. Dr. Abdurrahman KASAPOĞLU, Carl Gustav Jung'un Kehf Sûresi Tefsiri, 2006, Malatya

BİBLİYOGRAFYA

Ackroyd, Ene, Rüya Sözlüğü: Rüya Psikolojisine Giriş, Çev. Şen Süer Kaya, Say Yayınları, İstanbul, 1995.

Akay, Haşan, İslâmî Terimler Sözlüğü, İşaret Yayınlan, İstanbul, 1995.

Albayrak, Hâlis, Kur'an'da İnsan-Gayb İlişkisi, Şûle Yayınları, İstanbul, 1996.

Alternatif Düşünceler Sözlüğü, Çev. Komisyon, İnsan Yayınlan, İstanbul, 2001.

Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul, 1991.

Ayten, Ali, Psikoloji ve Din: Psikologların Din ve Tanrı Görüşleri, İz Yayıncılık, İstanbul, 2006.

Babaoğlu, Ali, Psikiyatri Tarihi, Okuyan Us Yayın, İstanbul, 2000.

Bilmen, Ömer Nasuhi, Kur'anı Kerim 'in Türkçe Meali Âlisi ve Tefsiri, Bilmen Yayınevi, İstanbul, 1985.

Bruno, Frank, J., Psikoloji Tarihine Giriş, Çev. Nesrin Hisli, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlan, İzmir, 1982.

Castellan, Yvonne, Parapsikoloji, Çev. Nazım Güvenç, İletişim Yayınlan, 1998.

Cebecioğlu, Ethem, Tasavvuf Terimleri Sözlüğü, Rehber Yayınlan, Ankara, 1997.

Cerrahoğlu, İsmail, Tefsir Usûlü, Türkiye Diyanet Vakfi Yayınlan, Ankara, 1983.

Crapps, Robert W., "Psikanaliz ve Din", Çev. Ali Ayten, Marife, sayı: 1,2004.

Daco, Pierre, Çağdaş Psikolojinin Olağanüstü Başarıları, Çev. O. A. Gürün, İnkılâp Kitabevi, İstanbul, 1989.

Derveze, İzzet, et-Tefsîru 'l-Hadîs, Çev. Mustafa Altınkaya ve Diğerleri, Ekin Yayınlan, İstanbul, 1998.

Derveze, İzzet, Kur'anü'l-Mecid, Çev. Vahdettin İnce, Ekin Yayınlan, İstanbul, 1997.

Ebû Zeyd, Nasr Hâmid, İlahi Hitabın Tabiatı, Çev. Mehmet Emin Maşalı, Kitâbiyât, Ankara, 2001.

Ebussuûd, Muhammed İbn Muhammed el-İmâdî, İrşâdu'l-akli's-Selîm ilâ Mezâye'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru İhyâi't-Turâsi'l-Arabî, Beyrut, 1994.

ed-Dımeşkî, Îzzuddîn Abdülazîz İbn Abdisselâm, Tefsîru'l-Kur'ân, Dâru İbn Hazm, Beyrut, 1996. el-Beğavî, Ebû Muhammed el-Hüseyn İbn Mes'ûd, Meâlimu't-Tenzîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmî, Beyrut, 1995.

el-Beyzâvî, el-Kâdi Nâsiruddîn, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1988.

el-Bursevî, İsmâil Hakkı, Tefsîru Rûhu'l-Beyân, Mektebetü Eser, İstanbul, 1389 h. el-Cezâirî, Ebû Bekr Câbir, Eyseru't-Tefâsîr, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995. el-Endelûsî, Ebû Muhammed Abdulhak İbn Gâlib İbn Atıyye, el-Muharreru'l-Vecîz fi Tefsiri'l-Kitâbi'l- Azîz, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1993. el-Fîrûzâbâdî, Mecdüddîn Muhammed İbn Yakûb, Besâiru Zevi't-Temyîz, el-Mektebetü'l-ilmî, Beyrut, tsz. .

el-Hâzin, Alâuddîn Ali ibn Muhammed İbn İbrahim, Lübâbu't-Te'vîl fi MaânVt-Tenzîl, Dâru'l-Kütübi'l- İlmî, Beyrut, 1995.

Eliade, Mircae, Dinler Tarihine Giriş, Çev. Lale Arslan, Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 2003.

Eliade,Mircae, Dinin Anlamı ve Sosyal Fonksiyonu, Çev. Mehmet Aydın, Din Bilimler Yayınlan, Konya,1995.

el-Kâsimî, Muhammed Cemâluddîn, Tefsîru'l-Kâsimî, Dâru thyâi ' t-Turâsi ' 1-Arabî, Beyrut, 1994.

el-Kurtûbî, Ebû Abdullah Muhammed İbn Ahmed, el- Câmiu li Ahkâmi'l-Kur'ân, Dâru'l-Kütübi'l- İlmiyye, Beyrut, 1993.

el-Mahallî, Celalüddin Muhammed İbn Ahmed, es- Suyûtî, Celalüddin Abdurrahman İbn Ebî Bekr Tefsîru'l-Kur'âni'l-Kerîm, Dâru'l-Kalem, Kahire, 1966.

el-Mâverdî, Ebu'l-Hasen Ali İbn Muhammed İbn Habîb, en-Nüket ve'l-Uyûn, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, tsz.

el-Merâğî, Ahmed Mustafâ, Tefsîru'l-Merâğî, Dâru'l- Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1998.

el-Mevdûdî, Ebu'l-A'lâ, Tefhîmu'l-Kur'ân, Çev. Muhammed Han Kayani ve Diğerleri, İnsan Yayınları, İstanbul, 1989. en-Neccâr, Abdu'l-Vehhâb, Kasasu 'l-Enbiyâ, Dâru İbn Kesîr, Beyrut, 1988. en-Nesefî, Abdullah İbn Ahmed, Medâriku't-Tenzîl ve Hakâiku't-Te'vîl, Dâru'n-Nefâis, Beyrut, 1996. Eraydın, Selçuk, Tasavvuf ve Tarîkatler, Marifet Yayınları, İstanbul, 1984. er-Râzî, Fahreddîn, et-Tefsîru'l-Kebîr, Dâru İhyâi't- Turâsi'l-Arabl, Beyrut, 1997.

Esed, Muhammed, Kur'an Mesajı, Çev. Cahit Koytak, Ahmet Ertürk, İşaret Yayınları, İstanbul, 1997. es-Sâbûnî, Muhammed Ali, Sajvetü't-Tefâsîr, Dâru'l-Fikr, Beyrut, tsz.

eş-Şankîtî, Muhammed İbn Muhammed İbn el-Muhtâr, Azvâu'l-Beyân fî Îzâhi'l-Kur'ân bi'l-Kur'ân, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1995. eş-Şevkânî, Muhammed İbn Ali İbn Muhammed, Fethu'l-Kadîr, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut, 1995.

et-Tabresî, Ebû Ali el-Fadl İbnu'l-Hasen İbnu'l-Fadl, Mecmeu'l-Beyân fi Tefsiri' l-Kur'ân, Dâru'l- Kütübi'l-İlmî, Beyrut, 1997.

Evola, Julius, Çağdaş Ruhçuluğun Maske ve Yüzleri, Çev.

belli değil, İnsan Yayınları, İstanbul, 1996. ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Muhammed İbn Ömer, el-Keşşâf an Hakâikı Ğavâmizı't-Tenzîl, Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 1995. ez-Zuhaylî, Vehbe, et-Tefsîru'l-Münîr, Dânı'l-Fikr, Beyrut, 1991.

Fordham, Frieda, Jung Psikolojisi, Çev. Aslan Yalçmer, Say Yayınları, İstanbul, 1997.

Fromm, Erich, Psikanaliz ve Din, Çev. Aydın Arıtan, Arıtan Yaymevi, İstanbul, 1996.

Gençtan, Engin, Psikanaliz ve Sonrası, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1990.

Güler, İlhami, Allah 'ın Ahlâkiliği Sorunu, Ankara Okulu Yayınlan, Ankara, 1998.

Gündüz, Şinasi, Din ve İnanç Sözlüğü, Vadi Yayınlan, Ankara, 1998.

Gürol, Ender, Analitik Psikoloji ve C. G. Jung, Cem Yayınevi, İstanbul, 1991.

Hançerlioğlu, Orhan, İslâm İnançları Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1994.

Hançerlioğlu, Orhan, Ruhbilim Sözlüğü, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1993.

Hicâzî, Muhammed Mahmûd, et-Tefsîru'l-Vâzıh, Dâru'l- Ceyl, Beyrut, 1991.

Holm, Nils G., Din Psikolojisine Giriş, Çev. Abdulkerim Bahadır, İnsan Yayınları, İstanbul, 2004.

Hucvirî, Ali b. Osman Cüllâbî, Keşfu'l-Mahcûb, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1996.

İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir, Tefsîru't-Tahrîr ve't- Tenvîr, Dâru Suhûn li'n-Neşr ve't-Tenvîr, Tunus, 1990.

İbn Kesîr, İmâduddîn Ebu'l-Fidâ İsmail, Tefsîru'l- Kur'âni'l-Azîm, Dâru'l-Ma'rife, Beyrut, 1997.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed İbn Mükrem, Lîsânu'l-Arab, Dâru'l-Fikr, Beyrut,1997.

Jakobi, Jolande, C. G. Jung Psikolojisi, Çev. Mehmet Arap, İlhan Yayınevi, İstanbul, 2002.

Jung, Carl Gustav, Doğu Metinleri 'ne Psikolojik Yaklaşım, Çev. Ahmet Demirhan, İnsan Yayınları, İstanbul, 2001.

Jung, Carl Gustav, Analitik Psikoloji, Çev. Ender Gürol, Payel Yayınlan, İstanbul, 1997.

Jung, Carl Gustav, Analitik Psikolojinin Temel tikeleri (Konferanslar), Çev. Kâmuran Şipal, Cem Yayınevi, İstanbul, 1996.

Jung, Carl Gustav, Dört Arketip, Çev. Zehra Aksu Yılmazer, Metis Yayınlan, İstanbul, 2003.

Karakaya, Mehmet Murat, Kur 'an 'ın Anlaşılmasında Dil Problemi, Marifet Yayınlan, İstanbul, 2003.

Kâşânî, Abdürrezzak, Tasavvuf Sözlüğü, Çev. Ekrem Demirli, İz Yayıncılık, İstanbul, 2004.

Kuşeyrî, Abdulkerim, Kuşeyrî Risâlesi, Çev. Süleyman Uludağ, Dergâh Yayınlan, İstanbul, 1999.

Kutub, Seyyid, Fî Zılâli'l-Kur'ân, Dâru'ş-Şurûk, Kahire,1997.

Kuzgun, Şaban, Dinler Tarihi Dersleri, Erciyes Üniversitesi Yayınlan, Kayseri, 1993.

Le Bon, Gustave, Tarih Felsefesi, Çev. Hüsrev Akdeniz, Murat Temelli, Ataç Yayınlan, İstanbul, 2004.

Lmgs, Martın, Simge ve Kökenörnek, Çev. Süleyman Sahra, Hece Yayınları, Ankara, 2003.

Malinovski, Bronislav, Büyü Bilim ve Din, Çev. Saadet Özkal, Payel Yayınevi, İstanbul, 1990.

Özgü, Halis, Psikanalizin Üç Büyükleri, Mart Yayıncılık, İstanbul, 1994.

Öztürk, Mustafa, Kıssaların Dili, Kitâbiyât, Ankara, 2006.

Sankçıoğlu, Ekrem, Din Fenomenolojisi, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayım, İsparta, 2002.

Schultz, Duane P., Schultz, Sydney Ellen, Modern Psikoloji Tarihi, Çev. Yasemin Aslay, Kaknüs Yayınlan, İstanbul, 2001.

Shaalan, Muhammed, "Sufı Uygulamaları ve Bireyleşme Yolu Arasındaki Bazı Paraleller", (Kemal Sayar, Sufi Psikolojisi), İnsan Yayınlan, İstanbul, 2000.

Spiegelman ve diğerleri, J. Marvin, Jung Psikolojisi ve Tasavvuf, Çev. Kemal Yazıcı, Ramazan Kutlu, İnsan Yayınlan, İstanbul, 1997.

Stevens, Anthony, Jung, Çev. Ayda Çayır, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.

Şaravî, Muhammed Mütevelli, Kur'an Mucizesi, Çev. M. Sait Şimşek, Esra Yayınlan, İstanbul, 1993.

Şeltût, Mahmûd, Kur'an'a Doğru, Çev. M. Beşir Eryarsoy, Bir Yayıncılık, İstanbul, 1987.

Tacou, Constantin, Din ve Fenomenoloji, Çev. Havva Köser, İz Yayıncılık, İstanbul, İstanbul, 2000.

Wilcox, Lynn, Sufizm ve Psikoloji, Çev. Orhan Düz, İnsan Yayınlan, İstanbul, 2001.

Yakıt, İsmail, Kur'an'ı Anlamak, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2003.

Yanbastı, Gülgün, Kişilik Kuramları, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınlan, İzmir, 1990.

Yar, Erkan, Ruh-Beden İlişkisi Açısından İnsanın Bütünlüğü Sorunu, Ankara Okulu Yayınlan, Ankara, 2000.

Yavuz, Yusuf Şevki, Kur'an-ı Kerîm'de Tefekkür ve Tartışma Metodu, İlim ve Kültür Yayınları, Bursa, 1983.

Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul, tsz.

Yıldırım, Celâl, İlmin Işığında Asrın Kur'an Tefsiri, Anadolu Yayınları, İzmir, 2000.

TAKKE BERE MENDİL den"Tak gebere men dil " E

….

Satıcı bize İbiş'i ve Kavuklu Hamdi'yi hatırlatacak bir güzellikle **"Takke, bere, mendil",** diyordu. Bizse **"tak gebere men dil "** ahengiyle biraz keyiflendik.

-Ne takacaksın?

-Bere.

-Nereye

-Başına, yani nefsin başına.

-E…

-Sonuçta başın kapalıysa, nefsin ölür, gönlüne sahip çıkarsın.

Ona da;

-"Men-dil" Bende..

-"Benliğin dönsün gönüle"….

Nerden nereye, kelâmı getirelim asıl meseleye; bere takmak ehli kitabın dini ve sosyal hayatında ve birçok dinlerde vazgeçilmeyen sünnet ve adetlerdendir. Bu meyanda aşağıdaki bilgilere biraz göz atalım.

Yahudilerde

Kipa ya da Kippa: Musevi erkeklerinin, dua esnasında, sinagogda ve dışarıda başlarını örtmekte kullandıkları, küçük takke.

Saten, kadife, deri, süetten yapılan kipa çoğu zaman örülerek de yapılır.

Gündelik hayatında her Musevi'nin günde 100 beraha (şükür duası okuması) gereklidir, bunlar belli eylemlerden sonra okunabileceği gibi (bir şeyler yiyip içmek, koklamak, tuvaletten çıkmak, vs.) bazen de ansızın karşılaşabilecek olaylar da olabilir, (şimşek çakması gibi). Bu sebepten dindar Museviler açık başla **beraha** söylenemeyeceğinden sürekli kipa ile dolaşırlar.

Kanun ya da yönetmeliklerle dini sembol olarak kabul edilebilecek kıyafetlerin sınırlandığı ülkelerde Museviler kipa takmayıp kipa yerine şapka takarlar.

Musevilikde evli olmayan kadınların sinagoglarda tören esnasında başlarını örtmeleri gerekli değildir.

Antik dönemden itibaren Yahudi geleneğinde de başörtüsü hem kadınlar hem de erkekler için dinî bir kural olarak benimsenmiş olmakla birlikte, belli evrelerden bahsetmek gerekir. **Tevrat'ta başörtüsünün sadece din adamlarını, yani kohenleri bağlayıcı bir hüküm olarak yer almış olması** ve kıyafet konusunda Eski Ahit'teki bazı dolaylı atıflardan hareketle, eski İsrail toplumunun başörtüsüne aşina olsa da sıradan erkek ve kadınlar için dinî amaçlı baş örtme teamülüne sahip bulunmadığı, başörtüsünün daha ziyade kadınlar için süs unsuru veya (tıpkı kısa saç gibi) hem erkek hem kadın için yas/utanma işareti olarak kullanıldığı ileri sürülmüştür. **Bununla birlikte, bilhassa miladi 1. yüzyıldan itibaren Yahudi kadınlarının**

dışarıya çıkarken saçlarını ve yüzlerinin alt kısmını örttükleri, bazı kadınların ise evin içinde bile saçlarını kapalı tuttukları bilinmektedir. Bu uygulama Yahudi sözlü geleneğini oluşturan Mişna ve Talmud içerisinde hükme bağlanmış olup; kadınların hayâ prensibi gereği, erkeklerinse Tanrı'ya karşı saygı ve tevazu adına başlarını örtmeleri dinî bir gereklilik olarak sunulmuştur. Kadın için baş açıklık Talmud âlimleri tarafından çıplaklık kapsamında görülmüş ve başı açık olarak dışarıya çıkmak erkeğin karısını boşaması için yeter sebep kabul edilmiştir. Aynı prensipten hareketle başı açık bir kadının bulunduğu yerde günlük Yahudi duası olan "Şema"nın okunması da şeraite aykırı olarak değerlendirilmiştir. Yine başta din âlimleri olmak üzere erkeklerin de ibadet veya Tevrat çalışması sırasında ve dışarı çıktıklarında başlarını örtmeleri gerekli görülmüştür.

Her ne kadar Talmud'da kadına yönelik baş açma yasağıyla bağlantılı olarak evli-bekar ayrımı yer almasa da, bilhassa Ortaçağ'da söz konusu yasak evli kadınlarla sınırlandırılmıştır; ki bu noktada Yahudi geleneğinde kızlar için tavsiye edilen evlilik yaşının ergenlik yaşı (13 yaş) olduğunu belirtmekte fayda var. Bu dönemde ayrıca, bilhassa Doğu Avrupa kökenli Yahudiler arasında uygulandığı üzere, evli kadınlar genellikle saçlarını tamamen kazıttıktan sonra başlarını eşarpla veya modern dönemde yaygın olduğu üzere perukla örtmüşlerdir. Başlangıçta dönemin önde gelen Yahudi din âlimleri peruğa dahi karşı çıkarken, azınlık görüş olarak baş açıklığın norm olduğu toplumlarda Yahudi kadınların genel teamüle uymak suretiyle saçlarını kapamamalarının hayâ prensibini ihlal etmeyeceğini ileri süren âlimler de olmuştur.

Günümüzde bilhassa Amerika ve Batı Avrupa'daki Yahudi cemaatlerinde ultra-Ortodoks gruplar hariç başörtüsü uygulaması büyük ölçüde terk edilse de, Doğu Avrupa ve İsrail'deki Ortodoks Yahudi cemaatleri ile Ortadoğu kökenli Yahudi cemaatleri arasında baş örtme geleneği değişik şekillerde (eşarp, bone, peruk ve şapka) devam etmektedir. Konunun teorik boyutu söz konusu olduğunda ise baş örtme uygulamasında son sözün teamüle mi yoksa Yahudi dinî hukukuna mı (halaha) ait olduğu noktasındaki tartışmalar, Amerika'daki Yahudi ilmî çevrelerinde halen devam etmektedir.

Hıristiyanlarda

Hıristiyanlık öğretisinde de başından beri mevcut olan baş örtme uygulaması, dayanağını dönemin Grek, Roma ve Yahudi geleneklerindeki paralel uygulamalardan ziyade Pavlus'un mektuplarında yer alan bir pasajdan alır. İlgili pasajda, bir Hıristiyan geleneği olarak, kadınların dinî ve sair toplantılarda (ve toplum içinde) başlarını örtmelerinin, buna karşılık erkeklerin başlarının daima açık olmasının gerekliliği ifade edilmektedir. **Gerekçe olarak da, diğer üç gelenekteki uygulamanın temelini oluşturan hayâ prensibi yerine, yaratılış ve konum itibarıyla kadının erkeğin aşağısında yer aldığı, dolayısıyla erkeğin kadın üzerindeki otoritesinin sembolü olarak kadının başını örtmesi gerektiğine işaret edilmektedir.** Pavlus'un ifadesine göre saç kadına örtünme için verilmiş olup, başı açmak ancak saçın kazıtılması halinde mümkündür, ki bu da arzu edilir bir şey değildir.

Erkeğin başının daima açık olması ise doğrudan Tanrı'nın suretinde yaratılmış olması ve Tanrı'yı temsil eden taraf olması ile açıklanmaktadır. Ayrıca farklı pasajlarda kadınların hayâ ölçüsüne göre ve abartısız giyinmeleri istenmektedir.

İlk dönem Kilise babalarının (Clement of Alexandria, Tertullian, John Chrysostom, Ambrose, Augustine vs.) yazılarında da yer alan baş örtme kuralı, kadının Tanrı katındaki yerini

yansıtan ve kadını yücelten bir uygulama olarak yorumlanmış; doğrudan hayâ prensibi ile de ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda kadının toplum içine çıkarken saçını toplaması ve az bir kısmı dahi görünmeyecek şekilde örtmesinin gerekliliği vurgulanmıştır. Hem Doğu hem de Batı'daki Hıristiyan cemaatlerinde uygulandığı üzere, kadınlar evli-bekar ayrımı olmaksızın ve genellikle yüzlerini açıkta bırakacak şekilde sadece başlarını örtmüşlerdir. Ortaçağ Hıristiyan teoloğu Thomas Aquinas ve ilk Protestanlar (Martin Luther, Jean Calvin vs.) tarafından da benimsenen baş örtme uygulaması, Ortaçağ boyunca ve modern dönemde Hıristiyan toplumlarda değişik şekillerde (şal, eşarp, bone veya şapka) sürdürülmüştür.

Fakat özellikle 20. yüzyıl başlarından itibaren çoğu Protestan cemaatlerinde kadınların kilise içinde başlarını örtmesi bir gereklilik olarak görülmemeye başlanmıştır. Roma Katolik Kilisesi ise 1983 yılında aldığı bir kararla kilise içinde baş örtmeyi (sıradan Katolik kadınları için) bir zorunluluk olmaktan çıkarmıştır. Günümüzde Katolik ülkelerdeki uygulama örfe göre belirlenmekte, baş örtme geleneğinin devam ettiği bölgelerde normalde dışarıda başlarını örten kadınlar kilisede de başlarını kapatmaktadırlar. Bu gelenek bilhassa Geleneksel Katolikler olarak bilinen grup tarafından korunmaktadır.

Benzer şekilde Ortodoks Hıristiyan cemaatlerinde de uygulama bölgeden bölgeye değişmekle birlikte kilisede baş örtme kuralını devam ettiren cemaatler nispeten çoğunluktadır. Uygulamadaki bu farklılık konunun teorik boyutuyla ilgili tartışmalarda da kendini göstermektedir. **Kimi Hıristiyan grupları baş örtme emrini değişik biçimlerde tevil ederken, diğer bir grup baş örtmeyi ilk dönem Hıristiyan toplumu için bağlayıcı olup günümüzde artık gerekliliği bulunmayan bir âdet olarak görmektedir.** Uygulamanın devamından yana olanlar ise baş örtmenin her devirde ve şartta tüm Hıristiyan toplumlar için geçerli olan evrensel bir kural olduğunu savunmaktadır.

İslamiyette

Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellem başı açık olarak namaz kılmamıştır. Şöyle buyurmuşlardır:

"İmame (sarık) ile kılınan namaz, sarıksız kılınan namazdan yetmiş misli faziletlidir." (Ebu Nuaym)

Müslümanların değerli, güvenilir, muteber, sahih, mübarek ilmihal kitaplarından biri olan Nimeti İslâm'da "Başı açık olarak namaz kılmak (erkekler için) mekruhtur" yazılmaktadır. (Namazın mekruhları bölümünde)

EK OKUMALAR

Erkeklerin namazda başını örtmeleri...

Özbekistan'ın başşehri Taşkent'te öğle namazı kılmak için Ubeydullah Ahrar Camii'ne gitmiştim. Ezan'a birkaç dakika vardı. Dikkat ettim, camiye gelen herkes istisnâsız iki rekat tahiyyetülmescid namazı kılıyordu. Arka tarafta bir yere oturdum, cemaate baktım. Kılık kıyafetleri düzgündü, yine istisnasız herkesin başında takke vardı. **Başı açık bir tek Müslüman görmedim.** Ezan okundu, sünnet kılındı, kamet getirildi, arkadaki hücresinden imam efendi mihraba doğru yürümeye başladı. Açık renk çok güzel bir cüppesi vardı, hele sarığı muhteşemdi, bizdeki gibi fes üzerine tülbent şeklinde değildi, külah üzerine sarılmıştı. Sakalı koyu sarıydı, yüzünden önemli bir kişi olduğu anlaşılıyordu. Yürüyüşünde bir asalet vardı...

Bizde maalesef son yıllarda Müslüman erkeklerin baş açık namaz kılmaları bid'ati ve laubaliliği iyice yaygın hale geldi.

İslâm âdâbı muaşeretinde (görgüsünde) erkeklerin mutlaka başlarının kapalı olması gerekir. Sarık, fes, külah, takke, poşu, kavuk, agel kefiye...

Müslüman şapka giymez.

Osmanlılar zamanında Müslüman bir erkeğin, bir gencin, hattâ bir çocuğun başı açık dolaşması çok ayıptı.

Bundan yıllar önce, senaryosu İkinci Meşrutiyet devriyle ilgili yerli bir film seyretmiştim. Bir sahnesi şöyleydi:

Baş rolde oynayan genç, bir evin kapısını çalıyor. İçeriye giriyor, başından fesini çıkartıyor, fes portmantoya asılıyor... Bu kadar cahillik olmaz!.. Böyle bir şey Osmanlı terbiye ve âdâbına uymaz.

Reformcu ilahiyatçılar, erkeklerin namazda başlarını örtmelerinin dinî bir mecburiyet olmadığını söyleyip yazıyorlar. **Tabiî ki, yanılıyorlar. Namaz kılan bir erkeğin başını örtmesi namazının sıhhat şartlarından değildir. Değildir ama başı örtmek namazın sünnetlerinden ve edeplerindendir. Bu husus bütün fıkıh ve mufassal (geniş ayrıntılı) ilmihal kitaplarımızda yazılıdır.**

Bendeniz bir camiye gittiğimde, küçük bir cemaat gördüğümde, imam olan zatın başı örtülü ise ona uyuyorum, değil ise uymuyorum.

Google'ın görsel kısmında **"Eid prayer in China"** resimlerini arayınız. Çinli Müslüman kardeşlerimizin hep başları takkeli olarak ibadet ettiklerini göreceksiniz.

Bizdeki bozuk düzen sistem maalesef Müslümanlara da tesir etti. Cuma namazındaki cemaate bakınız: Bilhassa yaz aylarında üzücü bir kılık kıyafet perişanlığı görülüyor. Üzeri yazılı ve resimli tişörtler, çirkin kot pantolonlar, göğsü bağrı açık gençler...

1940'lı, 50'li yıllarda hatip efendiler Cuma namazında köpek oturuşlu cemaati uyarırlardı.

Bazen cemaat içinde bir hutbe esnasında cep telefonunu çıkartıyor ve mesajları okuyor. Ne büyük saygısızlık!

Ben şahit olmadım, bir dostum anlattı, Sultanahmet Camii'nde hutbe esnasında cemaatten birinin cep telefonu çalmış, çıkartmış kulağına koymuş, müşteriyi bekletin ben namazı kılar kılmaz gelirim demiş. Rezalet!

Ya hutbe okunurken gülüşerek konuşanlar...

Bir Müslüman sadece tezellül niyetiyle başı açık olarak namaz kılabilir. Başı açık olmak zillettir. Nefsini horlamak, aşağılamak için başını açabilir.

Resulullah Efendimiz (Salat ve selam olsun ona) başı açık olarak namaz kılmamıştır. Şöyle buyurmuşlardır: **"İmame (sarık) ile kılınan namaz, sarıksız kılınan namazdan yetmiş misli faziletlidir." (Ebu Nuaym)**

Müslümanların değerli, güvenilir, muteber, sahih, mübarek ilmihal kitaplarından biri olan Nimeti İslâm'da "Başı açık olarak namaz kılmak (erkekler için) mekruhtur" yazılmaktadır. (Namazın mekruhları bölümünde)

Müslüman erkeklerin namazı başları örtülü olarak kılmalarında küfre, dalalete, nifaka muhalefet vardır ki, sadece bu husus bile başı örtmeye gerekçe olarak yeter.

Her şeye para veriyoruz, cep telefonunu neredeyse kutsal hale getirdik ama namaz takkesine gelince önem vermiyoruz, ihmal ediyoruz.

Namaz kılan her Müslüman erkeğin cebinde güzel ve sanatlı bir takke bulunmalıdır.

Bazen bir camide güzel ve sanatlı bir takkesi olan bir kişiyi görüyorum, takkenin şeklinden onun meşrebini anlıyorum. Cerrahî... Uşşakî...

Reformculara aldanmayalım. Müslümanların sarıkları, takkeleri, külahları onların bir tür bayrağıdır, alameti fârikasıdır.

Sarık veya takke Müslümanı güzel gösterir, ona vakar ve heybet verir.

Melaike-i kiramın taylasan sarıklarla ibadet ettiklerine dair rivayetler vardır.

Yalın ayak, başıkabak, çok kısa kollu tişörtlü, kot pantolunlu, yaka paça bir tarafta Müslümanlar olmayalım. Bizi gören yabancılar "Aaa ne güzel insanlar...Kıyafetleri, tavır ve hareketleri ne kadar asaletli" desin!

Üsküdar tarafından Çiçekçi semtinde merhum hattat, müzehhib, ressam İsmail Hakkı Altınbezer'in kızının evine gitmiştim. Salonda bir eski zaman ihtiyarının büyük boy yağlı tablosu asılıydı. Üstü başı çok eskiydi, elbisesinde yamalar, yırtıklar, sökükler görünüyordu. Sakalı uzundu, başında sarık vardı. Yüzünden hüzünlü bir asalet akıyordu. Dünün fukarası (belki dilencisi) bile bugünün yaka paça bir tarafta baş açık Müslümanlarından daha vakarlı idi.

Mehmet Şevki EYGİ

SAĞLIK AÇISINDAN ERKEĞİN BAŞINI KAPATMASI

Prof. Dr. Mesut Başak (İç Hastalıkları Uzmanı)

Kardelen Dergi/Sayı: 56 Nisan / Haziran 2008

Son zamanlarda "kadının başını kapatması" gündemde iken, ben de "Erkeğin başını kapatması"ndan bahsetmek istedim.

İslâm'da erkeklerin başına "takke"yi takacağı çeşitli durumlar vardır, bunlardan sadece bir tanesinde başa takke takılmaz ise mekruhtur, diğerlerinin uygulanmamasında dinen bir kayıp yok, fakat takvaca kazanç vardır. Namazda (yapılmazsa mekruh), Kur'ân okurken, yemekte, uyurken, tuvalette iken... İşte erkeklerin başlarına takke takmaları gereken yerler.

Tıp fakültesine girdiğimden beri her zaman kendi kendime sorduğum bir soru vardır: İbadetlerin vücudumuza olan faydaları nelerdir? Bunu her farz, vacip, sünnet, mekruh, mübah ve haram durumlarında düşünür, hekimliğim ile müslümanlığımı birleştirip çeşitli yorumlar yaparım. Beynimde, kalbimde ve ruhumda oluşan hazzı hekim olmayan müslüman kardeşlerimle ve İslâm'la şereflenmemiş diğer insanlarla hep paylaşmak istemişimdir.

Yemek yerken insanın vücudunda dolaşan kanın önemli bir kısmı mideye yönelmekte ve dolayısı ile beyine giden kan miktarı azalmaktadır (yemeğin sonuna doğru ve yemekten sonra

uykumuzun gelmesinin sebebi budur). Yemek esnasında başımıza takke takılması ile sıcak tutulması beyin damarlarını genişleterek azalan beyinin kanlanması arttırılmış oluyor. Böylece beynimizin yemekte de normal çalışması sağlanmış oluyor...

İnsan tuvalette iken büyük ve küçük tuvaletini yaparken genelde en az bir kez olsun "ıkınma" ihtiyacı duyar. Ikınma esnasında vücudumuzdaki **"vagal tonus"** artışı olur ve bu sinir sisteminin faaliyetinin artması ile kalp hızı yavaşlar, dolayısı ile kalbin beyine pompaladığı kan miktarı azalır, beyin kanlanmasının azalması da kişinin bayılmasına sebep olur. Tuvalette iken oluşan bayılma ve ölümlerin büyük bir kısmı bu sebepten olmaktadır. Ikınma esnasında başımızda bir takkenin olması, başımızı sıcak tutmakta ve böylece beyin damarlarımızı genişleterek beynin kanlanmasını arttırmaktadır. Bu da kişinin bayılmasına engel olmaktadır.

Uyumak için sıcacık yatağımıza girdiğimizde, başımız yorganın dışında bu sıcaklıktan mahrum kalır. Başın, vücudun örtü altındaki diğer bölgelere göre daha soğuk olması beynin kanlanmasını azaltacaktır. Çünkü, vücudun daha çok ısınan bölümlerindeki damarlar genişleyerek daha fazla kanın oralara gitmesine sebep olacaktır. Beynin kanlanmasının azalmasına bağlı olarak oksijenlemesi de azalacak ve uyku bozukluklarına, sabahları yorgun kalkılmasına, depresyona, hatta bayılmalara sebep olabilecektir. Uyumak için yattığımızda başta bir takkenin olması, başımızı sıcak tutacak ve beynimizin kanlanmasını arttırarak bu kötü sonuçların oluşmasına engel olacaktır.

Yapılması takvaca üstünlük sağlayan bu prensiplere uyulduğunda insanın sağlık yönünden neler kazandığını birlikte müşahede ettik. Sünnet, vacip, farzlara uyulduğunda ve haramlardan kaçınıldığında (bilhassa kadının örtünmesinde) vücudumuzun kazanacaklarının hazzını ileride paylaşmak dileğiyle...

Erişim Kaynak: http://www.kardelendergisi.com/yazi.php?yazi=507

SALVATORE ADAMO - Inch'Allah

https://youtu.be/qIkrsBOymAY

J'ai vu l'Orient dans son écrin

Doğu'yu gördüm,mücevher kutusu içinde

Avec la lune pour bannière

Ay,doğu ülkelerinin sancağıydı

Et je comptais en un quatrain

Ve ay ışığını dörtlük halinde

Chanter au monde sa lumière

Dünya'ya şarkı olarak söylemeyi düşünüyordum

Mais quand j'ai vu Jérusalem

Ama Kudüs'ü gördüğüm zaman

Coquelicot sur un rocher

Bir kaya üzerinde gelincik çiçeği gibi

J'ai entendu un requiem

Ölüler için söylenen bir ilahi duydum

Quand sur lui je me suis penché

Gelinciğin üzerine eğildiğim zaman

Ne vois-tu pas, humble chapelle

Görmüyor musun küçük kilise ?

Toi qui murmures "Paix sur la Terre"

'Dünya'da barış' diye mırıldanan sensin

Que les oiseaux cachent de leurs ailes

Kuşların, kanatlarının ardında sakladığı

Ces lettres de feu : "Danger : frontière" ?

Şu kıpkırmızı harfler (diyor ki): 'dikkat: sınır çizgisi

Le chemin mène à la fontaine

Yolun sonu çeşmeye çıkıyor

Tu voudrais bien remplir ton seau

Kovanı doldurmayı çok isterdin

Arrête-toi, Marie-Madeleine

Dur, Magdalalı Meryem*(Maria Magdalene)

Pour eux, ton corps ne vaut pas l'eau

Onlar için senin vücudun sudan değersizdir

Inch'Allah, Inch'Allah, Inch'Allah, Inch'Allah

İnşallah, inşallah, inşallah,inşallah

Et l'olivier pleure son ombre

Ve zeytin ağacı gölgesine ağlıyor

Sa tendre épouse, son amie

Yıkıntıların altında yatan

Qui reposent sous les décombres

Şefkatli eşi, arkadaşı

Prisonnières en terre ennemie

Düşman topraklarında esir

Sur une épine de barbelés

Bir dikenli telin dikeninde

Le papillon guette la rose

Kelebek gülü gözlüyor

Les gens sont si écervelés

İnsanlar öyle akılsız ki

Qu'ils me répudieront, si j'ose

Eğer cesaret etsem beni geri çevirecekler

Dieu de l'enfer ou Dieu du ciel

Cehennemin ya da gökyüzünün Tanrısı

Toi qui te trouves ou bon te semble

Neresi iyi ise orada bulunan sensin

Sur cette terre d'Israël

Bu İsrail toprağında

Il y a des enfants qui tremblent

Titreyen çocuklar var

Inch'Allah, Inch'Allah, Inch'Allah, Inch'Allah

İnşallah, inşallah, inşallah, inşallah

Les femmes tombent sous l'orage

Fırtınalar altında kadınlar yere düşüyor

Demain, le sang sera lavé

Yarın, kan yıkanmış olacak

La route est faite de courage

Her kaldırımı bir kadın olan

Une femme pour un pavé

Bu yol cesaretten yapılmıştır

Mais oui, j'ai vu Jérusalem

Ama evet, Kudüs'ü gördüm

Coquelicot sur un rocher

Bir kayadaki gelincik çiçeğini

J'entends toujours ce requiem

Kayadaki gelinciğin üzerine eğildiğim zaman

Lorsque, sur lui, je suis penché

Ölülerin ruhuna söylenen bu ilahiyi hep duyarım

Requiem pour six millions d'âmes

Mermerden anıt kabiri olmayan

Qui n'ont pas leur mausolée de marbre

Ve iğrenç kumlara rağmen

Et qui, malgré le sable infâme

Altı milyon ağacı canlandıran

Ont fait pousser six millions d'arbres

Altı milyon ruh için söylenen ilahiyi…

Inch'Allah, Inch'Allah, Inch'Allah, Inch'Allah

İnşallah, inşallah, inşallah, inşallah

*Mecdelli Meryem veya Magdalalı Meryem : Yeni Ahit'e göre Hz. İsa'nın takipçilerinden biri.

Markos ve Yuhanna incillerine göre, öldükten ve gömüldükten sonra dirilen İsa'yı ilk gören kişidir.

BOB MARLEY -Don't Worry, Be Happy

https://youtu.be/d-diB65scQU

Here is a little song I wrote

You might want to sing it note for note

Don't worry be happy

In every life we have some trouble

When you worry you make it double

Don't worry, be happy……

Ain't got no place to lay your head

Somebody came and took your bed

Don't worry, be happy

The land lord say your rent is late

He may have to litigate

Don't worry, be happy

Lood at me I am happy

Don't worry, be happy

Here I give you my phone number

When you worry call me

I make you happy

Don't worry, be happy

Ain't got no cash, ain't got no style

Ain't got not girl to make you smile

But don’t worry be happy

Cause when you worry

Your face will frown

And that will bring everybody down

So don’t worry, be happy (now)…..

There is this little song I wrote

I hope you learn it note for note

Like good little children

Don’t worry, be happy

Listen to what I say

In your life expect some trouble

But when you worry

You make it double

Don’t worry, be happy……

Don’t worry don’t do it, be happy

Put a smile on your face

Don’t bring everybody down like this

Don’t worry, it will soon past

Whatever it is

Don’t worry, be happy

Üzülme, Mutlu Ol

İşte küçük bir şarkı yazdım

Belki söylemek istersin nota nota

Üzülme mutlu ol

Herkesin bir derdi var

Ve üzüldüğünde bunu ikiye katlarsın

Üzülme mutlu ol

Şimdi;üzülme mutlu ol

Üzülme mutlu ol

Yatacak yerin yok

Biri gelip yatağını götürdü

Üzülme mutlu ol

Ev sahibin kiran gecikti dedi

Dava açmak zorunda kalabilir

Üzülme mutlu ol

Bak bana;mutluyum

Üzülme mutlu ol

Al bak bu telefon numaram

Üzüldüğünde beni ara

Ben seni mutlu ederim

Üzülme mutlu ol

Paran olmayabilir, tarzın olmayabilir

Seni güldürecek bir manitan olmayabilir

Ama üzülme mutlu ol

Çünkü üzüldüğünde kaşlarını çatıyorsun

Ve buda herkesin neşesini kaçırıyor

Bu yüzden üzülme mutlu ol

Şimdi;üzülme mutlu ol

Üzülme mutlu ol

Üzülme mutlu ol

Üzülme mutlu ol

Yazdığım şarkı bu işte

Umarım öğrenmişsindir nota nota

Küçük iyi bir çocuk gibi

Üzülme mutlu ol

Söylediklerimi iyi dinle

Hayatında bazı dertler olabilir

Ve endişelendiğinde bunu ikiye katlarsın

Üzülme mutlu ol

Şimdi;mutlu ol

Üzülme mutlu ol

Üzülme mutlu ol sakın üzülme

Mutlu ol gülücüğünü yüzünden düşürme

Kimsenin neşesini kaçırma

Üzülme her neyse geçecektir

Üzülme mutlu ol

LEONARD COHEN

- I Tried To Leave You

https://youtu.be/4tLeUxYTNdQ

I tried to leave you, I don't deny

Seni terk etmeye çalıştım, ben inkar etmiyorum

I closed the book on us, at least a hundred times.

Bize kitaplar kapattım en az yüz kere.

I'd wake up every morning by your side.

Her sabah senin yanında her sabah uyanmak istiyorum.

The years go by, you lose your pride.

Yıllar geçtikçe, gururunu kaybettin

The baby's crying, so you do not go outside,

Bebek ağlıyor, bu yüzden dışarı çıkamıyorsun

And all your work it's right before your eyes.

Ve tüm bu işler gözlerinin önünde oldu

Goodnight, my darling, I hope you're satisfied,

İyi geceler sevgilim umarım memnunsundur.

The bed is kind of narrow, but my arms are open wide.

Dar türden yatak, ama kollarım geniş olarak açık

And here's a man still working for your smile.

Ve burada hala gülümsemeye çalışan bir adam var

- Show Me The Place

https://youtu.be/WCtoVoE5Mm4

Show me the place, where you want your slave to go

Show me the place, I've forgotten I don't know

Show me the place where my head is bend and low

Show me the place, where you want your slave to go

Show me the place, help me roll away the stone

Show me the place, I can't move this thing alone

Show me the place where the word became a man

Show me the place where the suffering began

The troubles came I saved what I could save

A shred of light, a particle away

But there were chains so I hastened to the hay

There were chains, a lot of chains

Like a spade

Show me the place, where you want your slave to go

Show me the place, I've forgotten I don't know

Show me the place, where you want your slave to go

The troubles came I saved what I could save

A shred of light, a particle away

But there were chains so I hastened to the hay

There were chains so I loved you like a slave

Show me the place

Show me the place

Show me the place

Show me the place, help me roll away the stone

Show me the place, I can't move this thing alone

Show me the place where the word became a man

Show me the place where the suffering began

Çevirisi:

Kölenizin gitmesini istediğiniz yeri gösterin

Unuttuğum, bilmediğim o yeri bana gösterin

Başımı öne eğeceğim o yeri gösterin

Kölenizin gitmesini istediğiniz o yeri gösterin

Sırtımdaki yükü taşımama yardım edecek o yeri gösterin

Bunu kendi başıma beceremiyorum, o yeri bana gösterin

Kelamın vücuda geldiği o yeri gösterin

Bana kefaretin başladığı o yeri gösterin

Belalar üzerime üşüştü, kurtarabildiğimi kurtardım

Işık hüzmesi gibi, hayatın yapı taşı, bir dalga gibi

Ama zincileri vardı ve ben hizaya gelmek için acele ettim

Zincirler vardı, bu yüzden sizi köleler gibi sevdim

Kölenizin gitmesini istediğiniz yeri gösterin

Unuttuğum, bilmediğim o yeri gösterin

Başım önde, eğik duracağım o yeri gösterin

Kölenizin gitmesini istediğiniz o yeri gösterin

Belalar üzerime üşüştü, kurtarabildiğimi kurtardım

Işık hüzmesi gibi, hayatın yapı taşı, bir dalga gibi

Ama zincileri vardı ve ben hizaya gelmek için acele ettim

Zincirler vardı, bu yüzden sizi köleler gibi sevdim

Sırtımdaki yükü taşımama yardım edecek o yeri gösterin

Bunu kendi başıma beceremiyorum, o yeri bana gösterin

Kelamın vücuda geldiği o yeri gösterin

Bana kefaretin başladığı o yeri gösterin

- That Is No Way To Say Goodbye

https://youtu.be/b-bJPmasXKs

I loved you in the morning, our kisses deep and warm,

Your hair upon the pillow like a sleepy golden storm,

Yes, many loved before us, I know that we are not new,

In city and in forest they smiled like me and you,

But now it's come to distances and both of us must try,

Your eyes are soft with sorrow,

Hey, that's no way to say goodbye.

I'm not looking for another as I wander in my time,

Walk me to the corner, our steps will always rhyme

You know my love goes with you as your love stays with me,

It's just the way it changes, like the shoreline and the sea,

But let's not talk of love or chains and things we can't untie,

Your eyes are soft with sorrow,

Hey, that's no way to say goodbye.

I loved you in the morning, our kisses deep and warm,

Your hair upon the pillow like a sleepy golden storm,

Yes many loved before us, I know that we are not new,

In city and in forest they smiled like me and you,

But let's not talk of love or chains and things we can't untie,

Your eyes are soft with sorrow,

Hey, that's no way to say goodbye.

Bir sabah sevdim seni, öpüşmelerimiz derin ve sıcaktı

Yastığın üzerindeki saçların uykulu altın bir fırtına gibi

Evet, bizden önce bir sürü aşk vardı, yeni olmadığımızın farkındayım

Şehirde, ormanda sen ve benim gibi gülümsediler

Ama şimdi mesafelere geldi, ikimiz de denemek zorundayız

Gözlerin kederle hassas

Sana elveda diyemem

Bir başkasını aramıyorum artık yürüdüğüm yollarda

Benimle köşeye kadar yürü, adımlarımız her zaman ahenklidir

Senin aşkın benimle kaldığı müddetçe benim aşkım da seninle kalacak

Dalganın kıyılara vurup denize tekrar dönmesi gibi

Ama aşktan, zincirlerden ve çözemediğimiz diğer şeylerden konuşmayalım

Gözlerin kederle hassas

Sana elveda diyemem

Bir sabah sevdim seni, öpüşmelerimiz derin ve sıcaktı

Yastığın üzerindeki saçların uykulu altın bir fırtına gibi

Evet, bizden önce bir sürü aşk vardı, yeni olmadığımızın farkındayım

Şehirde, ormanda sen ve benim gibi gülümsediler

Ama aşktan, zincirlerden ve çözemediğimiz diğer şeylerden konuşmayalım

Gözlerin kederle hassas

Sana elveda diyemem

- The Letters

https://youtu.be/qrIPNXegUAU

You never liked to get

Asla sevmedin

The letters that I sent

Sana gönderdiğim mektupları almayı

But now you've got the gist

Ama sen şimdi özüne sahip oldun

Of what my letters meant.

Mektuplarımın ne anlama geldiğinin

386 Yazılar

You're reading them again,

Onları okuyorsun

The ones you didn't burn.

Yakmaladıklarını,

You press them to your lips,

Dudaklarınla bastırıyorsun

My pages of concern.

Sayfalarımın endişesini

I said there'd been a flood.

Tayfun olacağını söyledim

I said there's nothing left.

Hiçbir şey kalmadığını söyledim

I hoped that you would come.

Geleceğini umdum

I gave you my address.

Adresimi verdim

Your story was so long,

Hikayen o kadar uzundu ki

The plot was so intense,

Konusu çok derindi

It took you years to cross

Aldı seni, karşılaşmak için yıllar

The lines of self-defense.

Meşru müdafaa çizgileri

The wounded forms appear:

Yaralı şekiller açığa çıkar

The loss, the full extent;

Kayıp, dolu alan

And simple kindness here,

Ve basit kibarlık burada

The solitude of strength.

Gücün yalnızlığı

You walk into my room.

Odama yürüyorsun

You stand there at my desk,

Orada, masamda duruyorsun

Begin your letter to the one who's coming next.

Başla sırada gelen mektubuna

- Anthem

https://youtu.be/mDTph7mer3I

The birds they sang

At the break of day

Start again

I heard them say

Don't dwell on what

Has passed away

Or what is yet to be.

Ah the wars they will
Be fought again
The holy dove
She will be caught again
Bought and sold
And bought again
The dove is never free.

Ring the bells that still can ring
Forget your perfect offering
There is a crack in everything
That's how the light gets in.

We asked for signs
The signs were sent:
The birth betrayed
The marriage spent
Yeah the widowhood
Of every government --
Signs for all to see.

I can't run no more
With that lawless crowd
While the killers in high places
Say their prayers out loud.
But they've summoned, they've summoned up
A thundercloud
And they're going to hear from me.

Ring the bells that still can ring ...

You can add up the parts
But you won't have the sum
You can strike up the march,
There is no drum
Every heart, every heart
To love will come
But like a refugee.

Ring the bells that still can ring
Forget your perfect offering
There is a crack, a crack in everything
That's how the light gets in.

Ring the bells that still can ring
Forget your perfect offering
There is a crack, a crack in everything
That's how the light gets in.
That's how the light gets in.
That's how the light gets in.

İlahi

Kuşlar şakıyor
Gün doğumunda
Yeniden başla
Böyle dediklerini duydum
Geçmiş gitmiş olanın
Üzerinde durma

Henüz gelmemiş olanın ya da

Savaşlar yeniden kopacak

Kutsal güvercin

Yakalanacak yeniden

Alınacak satılacak

Satınalınacak yine

Güvercin özgür değil asla.

Hala çalabilen çanları çalın.

Mükemmel adağınızı unutun.

Bir çatlak var herşeyde.

Işık böyle sızıyor içeriye.

İşaretler istedik

İşaretler gönderildi

İhanet edilen doğum

Harcanan evlilik

Her hükümetin dul kalması

Herkesin görmesi için işaretler.

Yasadışı yığınlarla koşuşamam artık

Yüksek mevkilerdeki katiller

Yüksek sesle dua ederken.

Ama bir fırtına bulutu çağırdılar

Ve benden duyacakları var.

Hala çalabilen çanları çalın...

Parçaları ekleyebilirsin birbirine

Toplam geçmez eline yine de

Herkesi çağırabilirsin yürüyüşe.

Bir davul yok ritm verecek.

Her yürek

Gelecektir sevgiye

Ama bir mülteci gibi.

Hala çalabilen çanları çalın.

- Almost Like The Blues

https://youtu.be/kADJm91NiGE

I saw some people starving

-Açlıktan ölen bazı insanlar gördüm

There was murder, there was rape

-Cinayetler ve tecavüzler

Their villages were burning

-Evleri yanıyordu

They were trying to escape

-Kaçmaya çalışıyorlardı

I couldn't meet their glances

-Onlara bakamadım bile

I was staring at my shoes

-Sadece önüme baktım

It was acid, it was tragic

-Bu çok acıydı, çok trajikti

It was almost like the blues

-Daha çok hüzün gibiydi...

I have to die a little

-Biraz ölmem lazım şimdi

Between each murderous thought

-Her bir öldürücü fikir arasında

And when I'm finished thinking

-Ve düşünmeyi bitirdiğimde

I have to die a lot

-Şimdi daha fazla ölmeliyim.

There's torture and there's killing

-Bu zulüm ve bu ölüm

And there's all my bad reviews

-Ve bu tüm kötü eleştirilerim.

The war, the children missing Lord

-Savaş, Tanrıyı özleyen çocuklar

It's almost like the blues

-Bu daha çok hüzün gibi.

So I let my heart get frozen

-Böylece kalbimin donmasına izin verdim

To keep away the rot

-Tüm bu saçmalıktan uzak durması için.

My father says I'm chosen

-Babam ben seçilmişim diyor

My mother says I'm not

-Annem ise değilim,

I listened to their story

-Hikayelerini dinledim onların

Of the Gypsies and the Jews

-Çingeneler ve yahudiler

It was good, it wasn't boring

-Hayır bu iyiydi, sıkıcı değildi

It was almost like the blues

-Daha çok hüzün gibiydi..

There is no God in Heaven

-Tanrı'nın cenneti değil orası

And there is no Hell below

-Veya cehennemin dibi

So says the great professor

-Ünlü profesör söylüyor

Of all there is to know

-Burda bilinmesi gereken her şeyi

But I've had the invitation

-Ama ben davetliydim

That a sinner can't refuse

-Kabul edilemeyen bir günahkar olarak

And it's almost like salvation

-Ve aslında bu daha çok kurtuluş gibi

It's almost like the blues

-Daha çok hüzün gibi,

Almost like a blues

-bi hüzün gibi..

- Here It Is

https://youtu.be/AXw6jSPiFUU

Here is your crown

İşte senin tacın

And your seal and rings;

Ve mühürün ile yüzüklerin

And here is your love for all things.

Ve işte herşeye olan sevgin

Here is your cart,

İşte senin yük araban

And your cardboard and piss;

Ve kartonun ile sidiğin

And here is your love for all of this.

Ve işte bunun hepsine olan sevgin

May everyone live,

Herkes yaşayabilir

And may everyone die.

Ve herkes ölebilir

Hello, my love,

Merhaba aşkım

And my love, Goodbye.

Ve hoşçakal aşkım

Here is your wine

İşte senin şarabın

And your drunken fall;

Ve sarhoş yıkılışın

And here is your love.

Ve işte senin aşkın

Your love for it all.

Bunun hepsine olan aşkın

Here is your sickness.

İşte senin hastalığın

Your bed and your pan;

Senin yatağın ve tavan

And here is your love for the woman, the man.

Ve işte senin kadın ve erkeğe olan sevgin

May everyone live,

Herkes yaşayabilir

And may everyone die.

Ve herkes ölebilir

Hello, my love,

Merhaba aşkım

And, my love, Goodbye.

Ve aşkım hoşçakal

And here is the night,

Ve işte gece

The night has begun;

Gece başladı

And here is your death in the heart of your son.

Ve işte senin,oğlunun kalbindeki ölümün

And here is the dawn,

İşte senin şafağın

(Until death do us part);

(Ölüm bize görevini yapıncaya kadar)

And here is your death,In your daughter's heart.

Ve işte senin,kızının kalbindeki ölümün

May everyone live,

Herkes yaşayabilir

And may everyone die.

Ve herkes ölebilir

Hello, my love,

Merhaba aşkın

And, my love, Goodbye.

Ve aşkım,hoşça kal

And here you are hurried,

Ve burada sen acele ettin

And here you are gone;

Ve burada sen gittin&yok oldun

And here is the love,

Ve işte aşk

That it's all built upon.

Tüm bunlar aşkın üzerine inşa edilmiştir

Here is your cross,

İşte senin haçın

Your nails and your hill;

Senin çivilerin ve senin tepen

And here is your love,that lists where it will

Ve işte senin listedeki yerine yazacağın aşkın

May everyone live,

Herkes yaşayabilir

And may everyone die.

Ve herkes ölebilir

Hello, my love,

Merhaba aşkım

And my love, Goodbye.

Ve aşkım hoşça kal

TEVRAT'IN TAHRİFİ MESELESİNE MÜSLÜMAN VE YAHUDİ CEPHESİNDEN BİR BAKIŞ

Baki ADAM

GİRİŞ

Tevrat, bugün yaşayan dinlerin en eskilerinden biri olan Yahudiliğin kutsal kitabıdır. Tevrat'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran önemli bir özellik vardır. Bu, onun bir kutsal kitap olmasının yanında bir milletin karakterini yansıtmasıdır. **Tevrat, Yahudi milletinin üçbin yıllık tarihini bugüne taşıyan yazılı bir kutsal metindir.** Onda, bu milletin karakteri, ahlakı, cesareti, korkaklığı, başarılan ve hezimeti nakşedilmiştir. Bunların yanında, onların Tanrıyla ilgili dini tecrübeleri, kanunları da Tevrat'ta yer almıştır. Bugün çoğu Ortodoks Yahudinin, bütün harf ve kelimeleriyle Tanrı'nın Musa'ya yazdırdığı bir kutsal kitap olarak gördüğü Tevrat, Yaratılış Teorisi ye ihtiva ettiği tarihî bilgiler dolayısıyla modem kutsal metin kritikçilerinin dikkatini çekmiş ve hakkında birçok çalışma yapılmıştır,

Tevrat'ın dikkati. çeken bir başka özelliği, onun, kendinden sonraki iki büyük, evrensel nitelikli din olan Hıristiyanlık ve İslâm'ın kutsal kitapları Incil ve Kur'an'da zikrinin geçmesidir. Tevrat'tan sonra nâzil olan Incil ve Kur'an, zaman zaman onu tasdik etmiş, ona atıflarda bulunmuştur. İnciller de Hz. İsa, Tevrat'ı tamamen ortadan kaldırmak için değil, tamamlamak için gönderildiğini söylemiştir. Aynı şekilde, Kur'an'da da Tevrat ın aslı tasdik edilmiş, onun nur ve hidayete sevkeden bir kitap olduğu vurgulanmıştır.

Aynı kaynaktan gelen Tevrat, İncil ve Kur'an arasındaki böylesi bir münasebet ve uzlaşma, daha sonra, bu kitapların sahipleri olan Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar arasında çatışmaya dönüşmüştür. Yahudiler, ilkönce, kendi aralarından çıkan Hz. İsa'nın getirdiklerine, geleneklerine ters düştüğü için, şiddetle karşı çıkmış, Hz. İsa'yı ölüme göndermişlerdir. **Daha sonra, Hz. İsa'nın öğretilerini saptıran Hıristiyanlar, Pavlus'un önderliğinde, M.S. 49'da, ilk konsil olan Kudüs Konsilinde aldıkları kararla, dört mesele dışında Tevrat'ın hükümlerinin bağlayıcılığını kaldırmışlardır. O günden beri Hıristiyanlar, Tevrat'ın hükümlerinin iptal edildiğine inanmakta, öte yandan, Aslî Suç ve Teslis gibi Hıristiyanlığın temel doktrinlerini Tevrat'tan demlendirmektedirler.**

Yahudilerle Hıristiyanlar arasındaki bu durum, daha sonra Müslümanlarla Yahudiler ve Hıristiyanlar arasında cereyan etmiştir. İslam'ın kendi miraslarına sahip çıktığım, Kur'an'ın Tevrat ın temeline oturduğunu gören Yahudiler hırçınlaşmış ve İslam'ı yok etmek için çeşitli entrikalara başvurmuşlardır. Yahudiler, o günden bugüne, Kur'an'ın Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin bir derlemesi olduğunu, onun muhtevasını kendilerinden çaldığını iddia edegelmişlerdir. Buna karşılık, Müslümanlar da Yahudilerin Tevrat'ı tahrif ettiğini savunmuş ve Yahudilerle polemiğe girmişlerdir. Biz burada, Müslüman kültürünün reddiye literatüründe önemli bir yer tutan **"Tevrat'ın Tahrifi"** meselesini çeşitli yönleriyle ele alacak ve Müslüman bilginlerin bu meseleyle ilgili görüşlerini, Yahudi cephesinden sağlamasını yaparak, bir kritiğe tâbi tutacağız.

A. İslâm'daki Tevrat Anlayışının Mahiyeti Hakkında Genel Bilgiler

1. Kelime Olarak "Tevrat"

Kur'an'da ve İslâmî literatürde, Yahudilerin kutsal kitabına ad olarak kullanılan "Tevrat" kelimesinin iki şekilde yazılışı/okunuşu vardır. Bunlardan biri "T'evrât" diğeri "Tevriye"dir. Bunların mânâsı da farklıdır. "Tevriye", "gizlemek" ; "Tevrat" ise, Ferra'ya göre, "ziya" ve "nur" anlamındadır. Kendisiyle hak sudur ettiği için bu kitap, "Tevrat" ismini almıştır .

Bu kelime, Kur'an'da, daima "Tevriye" şeklinde yazılmakta, fakat "Tevrât" olarak telaffuz edilmektedir. Kelimenin yazılışı ile, okunuşu arasında fark bulunmaktadır .

Kur'an'da "Tevriye" şeklinde yazılması dolayısıyla, klasik Arap dilcileri bu kelimenin fiil kalıbı hakkında ihtilafa düşmüşlerdir. Kökü'nün "Verâ" illetli sülasî fiiline dayandığında ittifak etmekle birlikte, hangi vezinden olduğunda ihtilaf etmişlerdir. Gramercilerin tartışmasına temel olan konu, bu kelimenin "Tef ile" vezninden mi, yoksa "Fev'ale" vezninden mi olduğudur. Basra ekolüne göre bu kelimenin vezni "Fev'ale"dir. Çünkü, bu veznin kullanımı Arap dilinde daha yaygındır. Onlara göre, "Tevrat"ın aslı "Vevrât"tır. Birinci "vav", "te"ye dönüşmüştür. Küfe ekolü ise, bu kelimenin "Tef ile" vezninden "Tevriye" olduğunu ileri sürmüştür. Feira da aynı görüştedir. Ona göre, Tayy Kalibesi'nin dilinde "Tef ile" vezninden "Tevsıye" kelimesi "Tevsât", "Nâsiye" kelimesi de "Nâsât" şeklinde telaffuz edilmektedir.

"Basra ve Küfe ekolüne bağlı sarf ve nahivcilerin bu kelimenin vezni hakkındaki tartışmaları ve ihtilafları, kıraat imamlarına da yansımıştır. Kıraat imamları, bu kelimenin imâleyle mi, yoksa tefhimle mi okunacağı hususunda ihtilafa düşmüşlerdir. Bazıları, imâle ile "Tevriye", bazıları da tefhim ile "Tevrât" şeklinde okumuşlardır. Ebu Amr, İbn Zevkân ve (Kisâî, bütün Kur'an'da imale ile "Tevriye"; Nâfi ile Hamza bazen imâle, bazen de tefhîm ile "Tevriye" ve "Tevrât"; Kâlûn ise diğer imamlar gibi tefhîm ile, "Tevrât" şeklinde telaffuz etmiştir.

Basra ve Kufe ekolünün görüşlerini tetkik eden bazı bilginler, Kur'an'daki "Tevrât/Tevriye" lafzının Arapça olmadığını ve bu kelimeye Arapça temel bulmaya çalışmanın beyhude olduğunu söylemişlerdir. Meşhur Şiî müfessir el-Tabatabaî, bu lafzın İbranîce kökenli bir kelime olduğunu belirtmiştir.

Son dönem dilcilerin çoğu, bu lafzın İbranîce "Torah" kelimesinin Arapçalaşmış bir şekli olduğu kanaatindedir. Kasdettiği anlam itibariyle, en doğrusu ve en İlmî olanı da budur. Çünkü, Yahudiler'in "Torah" dedikleri kutsal kitabı tanımlamak için kullanılmaktadır.

2. Tevrat Musa'ya Verilen Kitap mı?

Kur'ân'da, onsekiz yerde zikredilen "Tevrât" kelimesinin anlamı ve kapsamı açık değildir. Bu kelimenin kullanıldığı âyetlerden, Tevrat'ın Benî İsrail'e indirilmiş bir kitap olduğu anlaşılmakla birlikte, hangi peygamber vasıtasıyla verildiği meselesi kapalıdır. İncil'in İsa'ya, Zebur'un Davud'a verildiği apaçık belirtilmekteyken, Tevrat'ın verildiği peygamber ismi

zikredilmemiştir. Kür'ân âyetlerinden, Tevrat'la Musa'ya verilen "kitab"ını, yoksa Eski Ahidin'in mi (Tanakh) kaşdedildiğini anlamak zordur. Muhtevası ve kapsamı hakkında detaylı bilgi bulunmadığından, bugün Yâhudiler'in elinde mevcud olan Eski Ahid'le karşılaştırıp hangi bölümüne tekabül ettiğini çıkarmak da kolay değildir. Bununla birlikte, Tevrat inmezden evvel Yakub'un kendi nefsine haram kıldığının dışında bütün yiyeceklerin İsrailoğullarına helâl olduğunu bildiren âyet, Eski Ahid'in ilk beş kitabı olan ve Musa'ya atfedilen Tevrat'ın (Torah=Pentatök) Tekvin, 32:33. cümlesine tekabül etmektedir. Tevrat'ta İsrailoğulları için cana can, göze göz, dişe diş, buruna burun, kulağa kulak karşılığında kısasın farz kılındığım bildiren Mâıde 45. âyet de, Tevrat'ın Levililer (Vayıkra=Torat Kohanim) 24:19-21. cümlelerine tekabül eden bir âyettir. Bu iki âyetin dışında Kur'an'da, Tevrat'ın muhtevasına açıkça değinen başka âyet bulunmamaktadır. Bundan dolayı, bu iki âyetten hareket ederek, Kur'an'daki "Tevrat"ın neye delâlet ettiğini belirleyebilmek zordur. Kuran'da, Musa'ya verilen "kitap" için "Tevrat" isminin kullanılmaması ve sadece "El-Kitap" denilmesi bu zorluğu daha da artırmaktadır.

Müfessirler, Kur'an'daki "El-Kitab'ın mahiyeti hakkında çeşitli yorumlar getirmişlerdir. Kur'an'da, Bakara Suresi'nin ikinci âyetinde ilk defa zikri geçen "El-Kitab" hakkında yorum yapan müfessirlerden bazılan5/buradaki bu lafzın gaybî bir lafız olduğunu, bazılan da Tevrat ve Incil'e işaret ettiğini ileri sürmüştür. Müfessirlerin çoğunluğu ise, buradaki "El-Kitab"ın Kur'an olduğunu belirtmiştir. Elmâlılı Muhammed Hamdi Yazır, Bakara Suresindeki "El-Kitap" lafzını esas alarak, bu lafız hakkındaki daha kesin tiir yorum getirmiştir. Ona göre, buradaki "El-Kitab" dan kasıt, mutlak surette, Kur'an'dır. Kur'an, "El-Kitap" olarak tanımlanabilecek tek kitaptır. Diğerleri, bu lafızla tanımlanmaya layık değildir. Bunun içindir ki, Müslümanlar arasında, "El-Kitab" denilince, ancak, Kur'an anlaşılır. Hatta, Hadislere bile kitap denmez, Sünnet denir" .

Hamdi Yazır, bundan sonra, "El-Kitab"ı şöyle tarif etmiştir: **"Peygamberimiz Muhammed Mustafa sallallahu aleyhi vesellem Efendimize inzal edilmiş olup, her bir suresi i'caz ifade eden ve ondan bize tevatüren menkul ve o suretle Mushaflarda mektub bulunan nazmı beliğ ki, hem mecmuuna, hem ba'zına ıtlak olunur" .**

"El-Kitab"ı bu şekilde tarif etmekle birlikte, Hamdi Yazır, "Ona Kitabı, Hikmeti, Tevrat'i ve İncili öğretti" âyetindeki "El-Kitab"ı, kitabet manasında masdar olarak yorumlamıştır. Ona göre, buradaki "El-Kitab", İsa'ya yazı yazmanın öğretildiği mânâsına gelmektedir .

O, Bakara Suresindeki **"Musa'ya o kitabı ve furkanı verdik"** âyetinde geçen "El-Kitab"ı ise, Tevrat olarak açıklamakta ve Musa'ya verilen "Kitab"ın Tevrat olduğunda ihtilafın bulunmadığım belirtmektedir .

Netice olarak, Muhammed Hamdi Yazır'ın ifade ettiği gibi, müfessirlerin, hemen hemen tümü, Musa'ya "kitap" verildiğim bildiren âyetlerdeki "El-Kitab"ı Tevrat olarak açıklamıştır. Onlardan hiçbiri, İncil'in İsa, Zebur'un Davud'la birlikte zikredilmesine rağmen, Tevrat'ın Musa ile birlikte zikredilmemesinin sebebi üzerinde durmamıştır.

Bütün bunlardan, Kur'an'da Musa'ya verildiği belirtilen "El-Kitâb" ile Tevrat arasındaki münasebet hususunda, açıklanması zor, önemli bir problemin bulunduğu anlaşılmaktadır. Kur'an, Tevrat'ın Musa'ya verildiğini açıkça bildirmediği gibi, Tevrat'ın muhtevası hakkında detaylı bilgi de vermemektedir. Bunun yanında, Yahudilerin elinde mevcud olan kitapların hangilerinin Tevrat'a dahil olup olmadığı hususunda bir açıklamada da bulunmamaktadır. Bu yüzden, Tevrat'ın mahiyeti ve kapsamı hakkında açık bir şey söylemek mümkün görünmemektedir. Fakat, İsa döneminde derlenen Eski Ahid'in, Kur'ân'ın geldiği dönemde son şeklini almış olduğu, tarihen sabittir. O zamanki Yahudiler, "Tevrat"ın İbranice karşılığı "Torah"dan, Tanahk'ın (Eski Ahid) tümünü anlamaktadırlar. Dolayısıyla, Yahudilerle münazarada Kur'an, onların diliyle hitap etmiş, bir tashihde bulunmamış ve "Tevrat" lafzını onların anladığı anlamda kullanmıştır, denilebilir. içinde "Tevrat" lafzı geçen ayetlere baktığımızda, altısının hitap zamanının Hz. İsa, onunun Hitap zamanının ise Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin nübüvvet döneminin olduğu farkedilmektedir. İçinde Tevrat lafzı geçen ayetlerin muhatabı, Hz. İsa ile Hz. Muhammed dönemindeki **Yahudilerdir. Daha önceki Yahudilerin söz konusu edildiği âyetlerde ise, "Tevrat" yerine, "El-Kitap" lafzı geçmektedir.** Bununla birlikte, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem dönemindeki Yahudilere hitap eden bazı âyetlerde de "El-Kitap" lafzı bulunmaktadır. Bu âyetlerdeki "El-Kitap" lafzının "Tevrat"dan bedel olduğu anlaşılmaktadır .

Netice olarak, içinde Tevrat lafzı geçen onaltı âyetle Hz. İsa ve Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellem zamanında Yahudilerin elinde mevcud olan vahiy mecmuu kitaplar kastedilmektedir. Kur'an herhangi bir ayıklamada bulunmadığına göre, bu vahiy mecmuu kitapların içine, Musa'nın, İşaya'nın, Yeremya'nın, Eyup'un, Samuel'in ve Eski Ahid'de yeralan diğer bir çok peygamberin kitapları girmektedir. Bütün bu kitapların mecmuuna Kur'an'da "Tevrat" denmektedir.

Kur'an'da muhtevası ve sınırları tam olarak açık olmayan "Tevrat"ın Hadis külliyatındaki durumu daha karmaşıktır. İbn Mace, Ebu Davud, ' Buhari ve Müslim'de, "Tevrat'ın Musa'ya verilmiş bir kitap olduğu açıkça belirtilmektedir. **"Biz Tevrat'ta şöyle buluyoruz"** diye başlayan hadislere bakıldığında, bu hadislerin çoğunun konusunun recimle ilgili olduğu görülmektedir. Dolayısıyla, bu hadislerdeki "Tevrat" lafzından, Eski Ahid'in Musa'ya verildiğine inanılan ilk beş kitabının kastedilmiş olduğu anlaşılabilmededir. Ancak, Nesaî'de nakledilen bir rivayet, bunun tersini göstermektedir. Kâ'bu'l-Ahbar, bu rivayette, denizi Musa'ya yol eden Allah'a yemin ederek, şöyle demektedir: **"Tevrat'ta, Davud aleyhisselâmın**

namazdan sonra şöyle dua ettiğim buluyoruz: Allah'ım, cehennem azabından ve zalimlerin zulmünden korunmak için bir sığınak yaptığın dinimi benim için hayırlı kıl. Rızkımı temine vasıta kıldığın dünyayı da benim için hâyırlı yap...". Kâ'b, Musa'dan üç veya dört asır sonra yaşamış olan Davud'a ait bir duayı "Musa Kitabı"ndan (Torah=Pentatök) zikretmeyecek kadar akıllı ve bilgilidir. O, Davud'un bu duasının Mezmurlar' da yeralması gerektiğini bilmektedir. '

Ka'bul-Ahbar hakkındaki şüpheler ileri sürülerek, Nesaî'de yeralan bu rivayetin sağlam delil olamayacağı iddia edilebilir. Ancak, Tevrat'ın muhtevası hakkında bilgi veren şahıslara bakıldığında, bu kimselerin, genellikle, Yahudi, veya, Kabu'l-Ahbar ve Vehb İbn Münebbih gibi, Yahudi kökenli olduğu görülmektedir. Ebu Davud'da nakledilen recm rivayetinde, Tevrat'ta recmin yazılı olduğunu söyleyenler, Suriya isimli bir Yahudinin iki. oğludur. Bunların dışında, Yahudi veya Yahudi kökenli olmayıp, Tevrat'ta bizzat okuduğunu belirterek Tevrat'ın muhtevası hakkında bilgi veren kimseler de vardır. Cabir b. Abdilleh ve Abdullah b. Amr El-As , bunların başında gelmektedir. Bu şahısların Tevrat hakkındaki bilgiyi nereden elde ettiği, İbranice bilip bilmediği meçhuldür. Ancak, onlardan nakledilen hadis, metinlerine bakıldığında, yapı olarak, Kab'dan nakledilenlere benzediği görülmektedir. Meselâ, Darimî'de, Kur'an'ın fazileti ile ilgili Kab'dan nakledilen bir metinde yer alan ifadelerle yine Kur'an'ın fazileti ile ilgili olarak Buhari'de Abdullah b. Amr ElAs'dan nakledilen rivayet metni arasında çok büyük benzerlik bulunmaktadır .

Netice olarak, Hadis külliyatındaki "Tevrat" lafzının kapsamı da, Kur'an'da olduğu gibi, kapalıdır. Hadislerde, Kur'an'dan farklı olarak, "Tevrat"ın Musa'ya verildiği açıkça ifade edilmektedir. Ancak, Musa'ya verilen "Tevrat'la, Eski Ahid'in ilk beş kitabının mı, yoksa tümünün mü kasdedildiği anlaşılmamaktadır. Zira, Yahudilerin elinde o zaman mevcud olan kitapların hangilerinin Musa'ya verilen "Tevrat"a dahil olduğu hususunda, Hadisler'de de herhangi bir açıklama bulunmamaktadır. Tevrat'ın muhtevası hakkında bilgi veren kimselerin Yahudi veya Yahudi kökenli olması sebebiyle, Yahudilikteki anlayışın Hadis külliyatına yansıdığı düşünülebilir. Muhtemelen, Hadis külliyatındaki "Tevrat" mefhumu, Eski Ahid'in bütününü ifade etmektedir. Müslüman bilginler ise, genelde, "Tevrat" lafzıyla Eski Ahid'in ilk beş kitabını kasdetmektedirler .

B. Müslüman Bilginlere Göre Tevrat'ın Tahrifi Meselesi

"Tevrat'ın tahrifi meselesinde Müslüman bilginler üç farklı görüş beyan etmişlerdir. Bazıları, Tevrat'ın ekseri kısmının, lafız ve mânâ bakımından tahrif edildiğini iddia etmiştir. Onlara göre, bu kitabı Allah'a atfetmek, O'na iftira etmek demektir. **Bu kitap hürmete layık değildir, bilakis onunla teharetlenmek caizdir. Bunun aksi kanaate sahip olanlara göre ise, tahrif ve tebdil Tevrat'ın lafzında değil, tefsirinde meydana gelmiştir.** Bu iki grup arasında orta bir yer tutan üçüncü bir grup, Tevrat'ın lafzının pek az kısmının tebdil edildiği, asıl tebdil ve-tahrifin onun tefsirinde meydana geldiği kanaatine varmıştır. Biz bu çalışmada, bu üç gruptan

bazılarının görüşlerim burada ele alacak ve yeri geldiğinde, Yahudi kaynaklarından onların görüşlerinin sağlamasını yapacağız.

1. Tevrat'ın Ekseri Kısmınn Tahrif Edildiğini Savunanlar

a. İbn Hazm (Ö.H. 456/M. 1064)

Tevrat'ın çok kısmının lafız ve mânâ bakımından tahrif edildiğim savunan grubun başında İbn Hazm gelmektedir.: İbn Hazm, Tevrat'ı sistemli bir şekilde tenkid eden ve tahrif meselesini geniş bir şekilde ele alan ilk Müslüman bilgindir. Tevrat hakkındaki bilgisinin doğruluğu Yahudi araştırmacılar tarafından da takdir edilen modem kritikçilerin usullerine yakın bir usulle Tevrat'ı detaylı olarak kritik eden İbn Hazm , her konudaki aşın ve keskin ifadesiyle, **Yahudilerin "Hamişa Humşey Tora" (Tevrat'ın Beş Kitabı) dedikleri ve Musa'nın Tevrat'ı olduğunu söyledikleri Tevrat'ın mel'un ve mekzup bir kitap, yazıcısının ise Allah'a, peygamberlerine ve kitaplarına hakaret eden bir zındık olduğunu belirtmiştir.** O, Tevrat'ın metninde tahrif Ve tebdilin olmadığını ileri süren Müslümanları cahillikle, Kur'an ve Sünnete gereken ihtimamı göstermemekle suçlamıştır. İmam Nevevî gibi bazı Müslüman alimler Kur'an'a gösterilen saygının Tevrat ve İncil'e de gösterilmesini, bu kitaplara küfreden kimsenin kafir olacağım belirtirken, İbn Hazm, tahrif edilmiş kitaplara hürmet gösterilemeyeceğini söylemiştir. O, **"Kitabu'l-Fasl fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal"** isimli eserinin Tevrat'ın tetkikine ayırdığı yüzonsekiz sayfalık bölümünde, Tevrat'taki tarihî ve sayısal çelişkileri bir bir ortaya koymuş, Yahudilerin elinde bulunan Tevrat nüshalarının Hz. Musa'ya ait olmadığını ispat etmeye çalışmıştır. Onun bu çalışmaları, Avrupa'da Tevrat'a yapılan ilk tenkid girişimlerinin prototipini oluşturmuştur .

İbn Hazm'ın tenkid noktalarından bazıları, Yahudi bilginlerin de dikkatini çekmiştir. Bunlardan biri, Yakub'un çocuklarının sayısı ile ilgilidir. İbn Hazm, Yakub'un otuzüç çocuğunun bulunduğu belirtilen Tekvin 46:15. cümlenin yanlışlığını tesbit etmiş, Tekvin'de adlan belirtilen Yakub'un çocuklarının sayısının aslında otuzüç değil, otuziki olduğunu ortaya koymuştur. Karaî Yahudilerden İsmail el-Ukbarî de, yaptığı tetkikler sonucu, Tekvin'in ilgili cümlesinin yanlış olduğunu belirtmiş ve bu cümlenin "Kızları ve oğulları, hepsi otuzüç idi" değil, "kızları ve oğulları, hepsi otuziki idi" şeklinde olması gerektiğini söylemiştir .

İbn Hazm, Tesniye kitabının son babında Musa'nın ölümünün ve defninin anlatılmasına, "Onun kabrini' şimdiye kadar hiç kimse bilmedi. Musa öldüğünde yüz yirmi yaşında idi" gibi ifadelerin yer almasına dikkat çekerek,, bu kitabın Musa'ya indirilmiş kitap olamayacağının âşikar olduğunu savunmuştur. O, Tevrat'ın bu kısmının, onun, çok uzun zaman sonra, başka biri tarafından telif edildiğini açıkça gösterdiğini ileri sürmüştür. İbn Hazm'ın dikkate sunduğu Tevrat'ın bu son kısmı, Yahudiler arasında da çok önceden tartışma konusu olmuştur. Rabbiler Tesniye' nin **"Musa burada öldü"** cümlesi de dahil, son sekiz cümlesinin yazılması ve yazarı konusunda iki farklı yorum getirmişlerdir. Yeşu Kitabı'nın **"Ve Yeşu bu**

sözleri Allah'ın Tevrat Kitabı'na yazdı" cümlesini temel alan bazı rabbiler, Tesniye'nin bu son sekiz cümlesini Yeşu'nun yazdığına hükmetmişlerdir. Bu görüşte olan rabbiler, Musa'nın, öldükten sonra, "Musa burada öldü" cümlesini ve takibeden cümleleri yazmasının mümkün görmemişlerdir. Onlara göre Musa, bu cümleye kadar olan kısmı yazmış, sonrasını ise Yeşu tamamlamıştır. Rabbi Şim'on ve Rabbi Meir gibi bazı rabbiler ise, Tevrat'ın "ve. Musa bu Tevrat'ı yazdı" ve "Bu Tevrat kitabını al" cümlelerini delil göstererek bu görüşe karşı çıkmışlardır. Rabbi Meir, Tevrat'ın bir harf dahi eksik olarak Musa'ya verilmiş olmasını mümkün görmemiştir. Ona göre Allah, Musa'ya anlatmış; Musada, ölmeden önce, ölümüyle ilgili kısmı bu şekilde yazmıştır. Rabbi Şimon da, Rabbî Meir gibi, "Musa burada öldü" cümlesinden itibaren Allah'ın Musa'ya dikte ettirdiğini ve Musa'nın, bu son bölümü, öncekiler gibi tekrarlamaksızın, ağlaya ağlaya, yazdığını söylemiştir. Diğer bazı rabbiler ise, Musa'nın ölmediğini,, yükseklere çıkıp kalan kısmı oradan tamamladığım iddia ederek bu durumu kurtarmaya çalışmışlardır .

İbn Hazm, Tevrat'ın metnim çeşitli açılardan tetkik ettikten sonra, onun tarihini ele almıştır. Eski Ahid'de anlatılanlardan hareket ederek ibn Hazm, Yahudilerin bir devlete sahip olduğu dönemlerde bir tek Tevrat nüshasının bulunduğunu, onun da baş kohenin yanında olduğunu belirtmiştir. **Onun anlattığına göre, putperestliğe meyleden krallardan Yehuahaz ben Yoşiya baş kohenden Tevrat'ı almış ve ondan Allah'ın isimlerini çıkarmıştır. Ondan sonra yerine geçen Elyakim ben Yoşiya da onu yakmıştır .**

İbn Hazm'ın bu anlattıkları Eski Ahid'de yeralmamaktadır. Ancak Babil Talmudu'nda İbn Hazm'ın anlattıklarına benzer bilgiler bulunmaktadır. Bu bilgiler, olayın failleri farklı da olsa, İbn Hazm'ın söylediklerini doğrulamaktadır .

İbn Hazm'ın Yahudi kaynaklan tarafından doğrulanan diğer bir görüşü, Yahudilerin devlete sahip olduğu dönemde Baş Kohen'in (Kohen" Ha-Gadol) yanında bulunan Tevrat nüshası dışında başka nüshanın bulunmadığı iddiasıdır. İbn, Hazm'dan iki asır önce yaşamış olan Karaî Yakub el-Kirkisanî'nin Kitabu'l-Envâr ve'l-Merâkıb isimli eserinde verdiği bilgiler, onun bu iddialarım teyid etmektedir. Kirkisanî, Arapça yazdığı Kitabu'l-Envâr ve'l-Merâkıb isimli eserinde, Yahudilikte ana grubu oluşturan Rabbani Yahudilerin şu iddialarda bulunduklarını nakletmektedir:

Rabbaniler, bugün Yahudilerin elinde mevcud olan Tevrat'ın Musa'ya verilen Tevrat olmadığını iddia etmişlerdir. Tevrat'ın Tesniye Kitabı'nın "Musa bu Tevrat Kitabını yazdı ve onu Kohenlere verdi" âyeti ile "Bu Tevrat Kitabını alın ve onu Rab Allah'ın Ahit Sandığı'nın yanına koyun" âyetini delil getiren Rabbaniler, Musa'nın bir tek nüsha yazdığım ve Yahudilerin elinde krallıkların sonuna kadar (güneydeki son Yehuda krallarından Yoşiya'nın krallığına kadar) başka Tevrat nüshası bulunmadığım ileri sürmüşlerdir. Rabbanî Yahudiler,

bu iddialarına destek olarak Tevrat'tan ve Eski Ahid'in diğer kitaplarından başka deliller de getirmişlerdir. Tevrat'tan getirdikleri diğer bir delil, "Ve, vaki olacak'ki, krallığının tahtına oturduğu zaman Kohenlerin ye Levililerin önünde olandan bu Tevrat'ın bir nüshasını bir kitaba yazacak" âyetidir. Rabbaniler, bu ayetten hareketle, insanların elinde bir nüshadan fazla Tevrat bulunmadığım iddia etmişlerdir. Onlara göre, eğer İsrailoğullarının elinde birden fazla nüsha mevcud olsaydı, kralın, tahta çıktığı zaman Kohenler' den ve Levililer'den Tevrat yazması emredilmiş olmazdı.

Her yedi senede bir defa Tevrat'ın okunmasını emreden Tesniye 31:10-11. âyetleri de, onların bu konuda getirdiği delillerdendir. Onlar, devletin bulunduğu günlerde herkesin yanında Tevrat nüshası mevcud olsaydı, herkes Tevrat'ı kendiliğinden okur, dolayısıyla, her yedi senede bir defa Tevrat okunması emredilmezdi, demişlerdir .

Kiskisanî, Rabbanî Yahudilerin bu görüşlerine, Kohen Hilkiya'nın Kral Yoşiya zamanında Mabed'de Tevrat'ı bulması hadisesini de delil olarak getirdiklerini zikretmektedir. Eski Ahid'in II. Krallar ve II. Tarihler Kitaplarında anlatılan bu olayda , Kohen Hilkiya'nın "Rabbin Evinde Tevrat Kitabı'nı buldum" ifadesi yeralmaktadır. Rabbanî Yahudiler, Hilkiya'nın bu ifadesine dikkat çekerek, Tevrat ümmetin elinde yaygın olsaydı, Hilkiya "Tevrat'ın Kitabı'ın buldum" sözünü söylemez, "Tevtat'ın bir kitabını buldum" derdi, iddiasında bulunmuşlardır, ifadelerinden bir Rabbaniyle tartıştığı anlaşılan Kirkisanî, muhatabının, özetle, ona şöyle söylediğim nakletmektedir. "Bana öyle geliyor ki, ümmetin elinde bugün mevcud olan Tevrat, Musa'nın getirdiği Tevrat değildir. (Devletin bulunduğu günlerde) Tevrat tek nüsha idi. Bu nüsha, ya Mabed'in tahribiyle yok olmuş, ya da 'Kral Yoşiya, sonun geldiğini, düşmanın Beyt'i yıkacağını anlayınca, gasbedilmesinden veya yakılmasından korktuğu için Ahit Sandığı'ın (Tevrat'la birlikte) gömdü' denildiği gibi, gömülmüştür" .

Rabbanilerin görüşlerini bu şekilde nakleden Kirkisanî, sonra onlara cevap vermeye çalışmış ve onlarla polemiğe girmiştir. Fakat, Eski Ahid'in II. Tarihler ve II. Krallar kitaplarında anlatılan Kohen Hilkiya'nın Mabed'de «bulduğu Tevrat deliline cevap verememiş, sadece, bu hikaye, onların iddiasında bir şeye delil olmaz, demekle yetinmiştir .

> Kirkisanî'nin, eserinin Yahudi mezhep ve grupları ile bunların görüşlerine ayırdığı I. kitabın "Rabbaniler'in Ayrıldığı Noktalar" başlıklı 3. bâbında naklettiği Rabbanî görüş daha ilginçtir: "Rabbaniler demişlerdir ki, şu anda İsrailoğullarının elinde bulunan Tevrat; Musa'nın getirdiği Tevrat olmayıp, Ezra'nın telif ettiği Tevrat'tır. Onlar, Musa'nın getirdiği Tevrat'ın kaybolduğunu ve soma unutulduğunu iddia etmişlerdir. Bu iddia, dinin tamamen sakıt olması demektir.
> Eğer Müslümanlar, Rabbanilerin bu iddialarını bilselerdi, bizi tan etmede ve bizimle tartışmalarında başka bir delile ihtiyaçları kalmazdı. Zaman zaman, Müslüman kelamcılar 'Sizin elinizde mevcud olan Tevrat, Musa'nın getirdiği Tevrat değildir' diye saldırıda bulunur ve biz onları yalancılık ve iftiracılıkla suçlarız. Onların bunu, bizimle tartışmak içiri uydurduklarını iddia ederiz. Fakat Allah korusun, eğer Rabbanîlerin bu iddialarına vâkıf olsalar, bize karşı başka delile ihtiyaçları kalmaz" .

İbn Hazm, Tevrat'ın diğer tercüme ve versiyonları hakkında da bilgi vermiştir. Yetmiş şeyhin (İbranîce: Zıkanîm) Kral Batlamyus (II. Ptolemy) için tercüme ettiği Tevrat'la Ezra'nın yazdığı Tevrat arasında birçok farklılığın bulunduğunu belirten ibn Hazm, Samirîlerin farklı bir Tevrat nüshasına sahip olduğunu bildirmektedir. O bu konuda şunları nakletmektedir: **"Samirilerin elinde Yahudilerinkinden farklı bir Tevrat bulunmaktadır. Samiriler, ellerindeki Tevrat'ın Musa'ya indirilen Tevrat olduğunu, Yahudilerin Tevratı'nın tahrif ve tebdil edildiğini iddia etmektedirler. Yahudiler de onlarınkinin muharref ve mübeddel olduğunu ileri sürmektedirler. Filistin dışına çıkmasına izin vermediklerinden, Samirilerin Tevratı bize ulaşmamıştır. Bununla birlikte biz, onların Tevrat'ının da muharref ve mübeddel olduğunu burhan-ı zarurî ile bilmekteyiz".** İbn Hazm'ın verdiği bu bilgi, Yahudi ve Samirî kaynaklarınca doğrulanmaktadır. Samirilerle Yahudiler, birbirlerini ellerindeki Tevrat nüshalarım tahrif etmekle suçlamışlardır. Yahudilerin Samirîleri suçlaması, genelde, yorumda tahrif hususunda olmuştur. Bu da, kıble ve ölümden sonra dirilme meseleleriyle ilgilidir. İbn Hazm'ın da bildirdiği gibi , Samiriler, kutsal mekan ve kıble olarak Şekem'deki Gerizim Dağı'ın kabul etmiş ve Tevratlarından buna delil getirmişlerdir. Yahudiler, metin farklılığı üzerinde pek durmamış, fakat Gerizim Dağı'nın seçilmişliği ve kutsallığına Samirîlerin delil olarak getirdiği Tekvin 12:6. cümledeki **"... ve Abram Şekem denilen yere, More meşeliğine kadar olan memleketi geçti...."** ibaresindeki "More meşeliği"nin neresi olduğu hususundaki tartışmada Samirîleri yorumda tahrif ile suçlamışlardır . .

Yahudilerin Samirileri yorumda tahrif suçu ile suçladıkları diğer bir konu, ölümden sonra dirilmeye inanmakla ilgilidir. Yahudiler, ölümden sonra dirilmeye inanmanın Bir Tevrat doktrini olmadığım söyleyen Samirîleri Tevratı yanlış yorumlamakla itham etmişlerdir .

Yahudilerin Samirileri yorumda tahrifle suçlamalarına karşı, Samirîler de onları metinde tahrifle suçlamışlardır. Samiriler, kendi me-tinlerine uymayan noktalarda, Yahudilerin bu yerleri kasten değiştirdiğini iddia etmişlerdir. Bunların başında, Gerizim Dağı'nın seçilmiş kutsal mekan ve kıble oluşunu ifade eden yerler gelmektedir. Samirîler, Gerizim Dağı'nın seçilmiş kutsal mekan ve kıble olduğuna işaret eden cümleleri Yahudilerin kendi Tevrat'larından kasten çıkardığını ileri sürmüşlerdir .

Yahudilerle Samiriler arasındaki tahrif suçlamalarından haberdar olan İbn Hazm, onların Tevratları ve diğer Tevrat nüshaları arasında metin karşılaştırması da yapmıştır. O, Yahudilerle Samirilerin birbirlerini, ellerindeki Tevrat nüshalarım tahrif etmekle itham ettiklerini naklettiği kısmın devamında, Yahudi ve Samiri Tevrat nüshalarıyla" Yahudi Tevratı'nın Yunanca tercümesi Septuagint ve adını vermediği başka bir nüsha arasında, Adem'in cennetten kovuluşundan Tufan'a kadar geçen zaman hakkında verilen tarihleri karşılaştırmıştır. Onun naklettiğine göre, bu Tevrat nüshalarında verilen tarihlerin toplamından şu rakamlar ortaya çıkmaktadır:

Samiri Tevratı: 1367 yıl.

Rabbanilerle Ananîlerin Tevratı: 1650 yıl.

Yetmiş şeyhin (İbranice: Zıkanîm) Kral Batlamyus (II. Ptolemy) için çevirdiği ve Hıristiyanların otorite kabul ettiği Tevrat (Septuagint): 2242 yıl.

Yahudi gruplarından birine ait olan başka bir Tevrat: 657 yıl .

İbn Hazm'ın sözünü ettiği Tevrat nüshalarına bakıldığında, onun verdiği bu tarihlerin doğru olduğu görülmektedir. Ancak, burada müstensihin hatasından kaynaklandığını tahmin ettiğimiz eşleme hataları bulunmaktadır. İbn Hazm'ın adı geçen eserinin elyazmasında, Samiri Tevratı'nda, Adem'in cennetten kovuluşundan Tufan'a kadar geçen zamanın toplamının 1367 yıl olduğu belirtilmiştir. Abraham-Ratson Sadaqa isimli iki Samirî kardeşin Yahudi Tevratıyla karşılaştırmasını yapıp aralarındaki farkları gösterdiği İbranîce nüshada bu tarih 1650 ; Rabbanilerle Ananîlerin (Yahudilerin) matbu Tevrat'ında 1307 ; Septuagint'te ise 2242'dir. İbn Hazm'ın adını vermediği bir Yahudi grubuna ait olduğunu söylediği nüshanın hangisi olduğu belli değildir. Yahudi mezhepleri arasında Samirilerden başka farklı Tevrat nüshasına sahip olan bir 'grup bilinmemektedir. İbn Hazm, bununla, Yahudi Tevratı'nın Aramca Targum'larını, Süryanice Peshitta'yı veya Latince Vulgate'i kâsdetmiş olabilir. Ancak bunu tesbit edebilmek zordur. Bizim ulaşabildiğimiz targum'lardan Targurn Onkelos'ta ve Katoliklerin benimsediği Vulgate'te söz konusu tarih 1656 çıkmaktadır. İbn Hazm'ın verdiği rakam, baştaki "elf ' (bin) kelimesinin istinsah hatasından dolayı düştüğü gözönüne alınırsa, bu iki nüshada verilen rakamlara, bir rakamlık hata payıyla, yakın düşmektedir.

Görüldüğü gibi, İbn Hazm'ın eserinde verilen tarihler doğru, fakat ait oldukları nüshalar, yani tarihlerle nüshalar arasındaki eşleme, Septuagint dışında, yanlıştır. Bizim tesbit ettiğimiz tarihler gözönüne alındığında, Samirî Tevratıyla ilgili tarihin Rabbanî ve Ananîlerin Tevrat'ına, Rabbani ve Ananîlerin Tevratıyla ilgili tarihin de Samirî Tevratı'na ait olması gerekmektedir. Buradaki 1367 rakamı da 1307 olmalıdır. **Bu düzeltmeden sonra, İbn Hazm'ın verdiği esas tarihlerle bizim tesbit ettiğimiz tarihlerin birbirini tuttuğu görülmektedir. Bundan da, onun Yahudilik hakkında doğru bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.** İbn Hazm'ın bilgilerini kritik eden Hirschfeld, onu doğrulamakta ve onun bu bilgileri Yahudi kaynaklarından derlediği kanaatine varmaktadır.

Netice olarak, lafzın zahirine fazla itibar etmesi dolayısıyla bazı haksız ve yersiz tenkidlerde bulunsa da, İbn Hazm'ın tenkidleri sağlam temele dayanmaktadır.

b. El-Karafî (Ö.H. 684/M. 1286)

Tevrat'ın ekseri kısmının tahrif ve tebdil edildiğini savunan başka bir isim, meşhur Mâliki fıkıhçı El-Karafî'dir. Yahudi kaynaklarına vâkıf olan ve tenkidlerini Yahudi kaynaklarına

dayandıran El-Karafî, “Kitabu’l-Ecvibeti’l-Fâhira ani’l-Es’ileti’l-Facira” isimli reddiyesinde, Eski Ahid'in kitap ve bölümlerinin ibranice isimlerini kullanmış, İbranice metinleri Arapça transkripsiyonla vermiştir. O, İbn Hazm gibi, Tevrat’ın çok kısmının tahrif ve tebdil edildiği kanaatindedir. Ona göre, Musa Tevrat’ı yazmış ve onu Harunoğullarına vermiştir. Böylece Musa, Tevrat’ı Yahudiler’den gizlemiştir. Musa, onlara sadece “Haazinu” (Tesniye 32.'Bap) suresinin yansım öğretmiştir. Yahudiler, Tevrat’ın kalan kısmından haberdar olmamışlardır. Tevrat’ın kendilerine teslim edildiği Harunoğulları ise onu korumanın gerektiğine inanmamışlardır. Sonra Buhtunnasr, Yahya bin Zekeriyya’nın kanından dolayı, Harunoğullarım katletmiştir. Buhtunnasır’ın onları Babil’e sürmesinden yetmiş sene sonra Ezra, Kohenlerin yanında bulunan parçalardan Tevrat’ı derlemiştir. Bundan dolâyı Yahudiler, Ezra’ya mübalağalı, saygıda bulunmuşlardır. Bugün onların elinde bulunan kitap, hakikatte Allah’ın kitabı olmayıp, Ezra’nın kitabıdır. Bu kitaba bakıldığında, onu, rabbanî sıfat ve nebevî edeb iddiasındaki cahil bir adamın derlediği kolaylıkla anlaşılmaktadır .

El-Karafî, bundan sonra Hz. Muhammed’in peygamberliğini tebşir eden âyetleri ele almıştır. O, Kitab-ı Mukaddes’ten ellibir âyetin Hz. Muhammed’in peygamberliğini açıkça beyan ettiğim belirtmiştir. Bunlardan yedisi Tevrat’tan, Onbiri İncillerden, kalanı da Kitab-ı Mukaddes’in diğer kitaplarındandır. Ona göre, Hz. Muhammed’in peygamberliğim tebşir eden âyetler tahrif ve tebdilden korunabilmiştir. Dolayısıyla, Tevrat’tan yedi, İncillerden de onbir âyet sağlam kalmıştır .

El-Karafî, adı geçen eserinde, Tevrat hakkında daha birçok bilgi vermiştir. Verdiği bu bilgilerin çoğu, esas itibariyle Rabbanî kaynaklarda anlatılanlara benzemekle birlikte, nakillerde ve tahlillerde hatalar bulunmaktadır. O, bir yerde, Musa’nın ölümünü ve defnini anlatan Tesniye kitabının 34. babını Tevrat’ın sonu olarak tanıtırken, başka bir yerde Davud'un soyunun anlatıldığı Samuel kitabını da Tevrat’a dahil etmektedir. El-Karafi, Tevrat’ı tetkinin sonunda, İbn Hazm gibi, Musa’ya vahyedilen kitapta onun ölümü ve defninin anlatılmasına dikkat çekerek böyle bir kitabın ilahi olamıyacağını iddia etmektedir .

El-Karafî, ibn Hazm’dan farklı olarak, Tevrat’ın Yunanca çevirisi Septuagint’te yetmiş rabbînin ittifakla yaptığı onüç kasıtlı değişiklikle ilgili haberi de eserinde zikretmiştir. Bu haber, bir çok Rabbanî kaynakta yer almıştır. Ancak o, bu haberi hatalı nakletmiş ve Tevrat’ın aslıyla alakalandırmıştır. Onun nakline göre, İsa’dan sonra, Kayser zamanında, yetmiş kâhin (İbraniee: kohen) biraraya gelmiş ve Tevrat’tan onüç harfi (cümleyi) tebdil etmiştir. Rabbanî kaynaklarda, bu olayın, Ptolemy Hanedanlığından Kral II. Ptolemy (Ptolemy Philadelphus: MÖ. 285-246 yıllarında hüküm sürmüştür) zamanında cereyan ettiği belirtilmektedir. II. Ptolemy’nin isteği üzerine, yetmişiki rabbî (kohen, haham), yetmişiki günde, Eski Ahid'in tamamını Yunancaya çevirmiştir. Eski Ahid’in bu tercümesine, yetmişiki. kişi tarafından tercüme edildiği için , “Yetmiş” anlamında, Yunanca “Septuagint” denmiştir. Çevirmenler bu

septuagint'te onüç tane kasıtlı değişiklik yapmışlardır. **Bu olay üzerine, Israiloğullarının Musa zamanında buzağıya taptıkları günde olduğu gibi, dünya tamamen karanlıkta kalmıştır.**

Karafî, farklı mezhep mensupları arasında cereyan eden tartışmaları da eserinde yer vermiştir, İbn Hazm'ın Eski Ahid'i tetkiki neticesinde ileri sürdüğü bir hususu o, Yahudilerin ağzından naklederek, bütün Yahudilerin, Tevrat'ın sadece bir nüshasının olduğunu, onun da Kohen'in yanında bulunduğunu ittifakla söylediklerini belirtmiştir. Bunun yanında o, Samirilerle Yahudiler arasındaki tahrif , suçlamalarına da eserinde değinmiştir .

c. İbn Kayyim El-Cevziyye (Ö.H. 751/M. 1351).

Gerek metodu, gerek ele aldığı konular itibariyle El-Karafî'yi taklid ettiği görülen İbn Kayyim el-Cevziyye, Hidayetti'l-Hıyara Fi Ecvibeti'l Yehud ve'n-Nasarâ isimli eserinde Tevrat'ın tahrifi ve tebdili meselesine genişçe değinmiştir. O, Kur'an'da Allah'ın belirttiği tahrifin birkaç şeklinin bulunduğunu ileri sürmüştür. İbn Kayyim el-Cevziyye, Ehli Kitab'ın, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin peygamberliğine delalet eden âyetlerin lafızlarını tebdil ettiğini, bu âyetlerin mânâlarında tevile gittiğini, tevilde tahrif yaptığını belirtmiştir. O, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin peygamberliğine delil olan âyetleri Ehli Kitab'ın lafız ve mânâ bakımından nasıl tahrif ettiğini örneklerle göstermiştir. İbn Hazm, Şehristânî, el-Karafî ve diğerleri tarafından da Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin peygamberliğinin en bariz delili olarak gösterilen "Kardeşleri arasından İsrailoğulları için senin gibi bir peygamber çıkaracağım ve kelamımı onun ağzına koyacağım" (Tesniye 18:18) ayetini Hıristiyanlar, mânâsını Hz. İsa'ya hamlederek tahrif etmişlerdir. Yahudilerin bu âyeti tahrifi ise hem lafız ve hem mânâ yönünden olmuştur. Ayeti Arapça cümle yapısıyla gözönüne alan ibn Kayyim el-Cevziyye'nin ifade ettiğine göre Yahudiler, bu ayetin başında mahfuz istifham-ı inkârı edatının bulunduğunu, dolayısıyla anlamının **"Onların kardeşleri arasından bir peygamber mi çıkaracağım"** şeklinde olduğunu iddia etmiş ve böylece kelimenin yerini değiştirerek tahrifte bulunmuşlardır. Onlar bu âyetin manâsını Samuel'e ve ahir zamanda çıkacağım söyledikleri başka bir peygambere hamletmek suretiyle de mânâ bakımından tahrif etmişlerdir. Onların bu tahrifi, Hz. Muhammed'in bir mucizesi olarak Allah tarafından haber verilmiştir . .   .

Bununla birlikte İbn Kayyim el-Cevziyye, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemle ilgili bazı yerlerin Tevrat'tan silinerek tahrif edildiği anlayışım şiddetle reddetmiş ve bunu cahilce bir iddia olarak görmüştür. O, bu konuda şunları söylemiştir: "Yahudi ve Hıristiyanların biraraya gelerek, Rablerinden indirilen kitapların bütün nüshalarından Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemle ilgili yerleri silmesi aklın alacağı bir şey değildir. Müslüman alimleri arasında hiç kimse böyle bir iddiada bulunmamıştır. Allah bu hususta Kur'an'da bir şey buyurmadığı gibi, onun Resulü de bunu söylememiştir. Sahabeden, imamlardan, tefsir ulemasından ve tarihçilerden hiç kimse de böyle bir görüş beyan etmemiştir. Avamdan

bazıları Peygambere yardım amacıyla böyle bir iddiada bulunmuştur. Cahil dostun zararı, akıllı düşmanın zararından daha çok olur denmiştir. Onlar, Kür'an'ı anlamadaki zayıflıklarından dolayı, **"Yanlarındaki Tevrat ve İncil'de yazılı buldukları ümmî Peygambere uyanlar"** (Araf 157) âyetinin mânâsını yanlış anlamış, Tevrat ve İncil'deki ismin has Arapça isim olduğunu zannetmişlerdir. Bu, elbette olmaz. Allah, Hz. Muhammed'in Arapça isminin Tevrat ve İncil'de sarih olduğunu haber vermemiştir. Tevrat ve İncil'de mezkur olan, onun sıfatlarının ve zuhur edeceği yerin tasviridir. Bunlar her iki kitapta da, ileride göstereceğimiz gibi, halen mevcuttur".

İbn Kayyim el-Cevziyye, Tevrat nüshaları arasındaki farklılıkları öne sürerek Tevrat'ta eklemelerin ve çıkarmaların bulunduğunu, ilimde râsih olanların bunların Allah'ın indirdiği Tevrat'tan olmadığını kesin olarak anladığım savunmuştur. Onun, ayrıca Rabbanî kaynaklardaki Tevrat'la ilgili bazı haberlere vâkıf olduğu anlaşılmaktadır. O, adı geçen eserinde, Hz. Muhammed'le ilgili âyetlerin tüm Tevrat nüshalarından silinmiş olabileceğini mümkün görmezken, Yahudilerin, yetmiş kahinin biraraya gelerek Tevrat'tan onüç cümleyi ittifakla değiştirdiğini itiraf ettiklerini belirtmektedir. El-Karafî'den nakledildiğim tahmin ettiğimiz bu bilgi, va'ka olarak, Rabbanî kaynakların bir çoğunda yeralmaktadır .

Ancak değiştirme işi, Tevrat'ın aslında değil, Yunanca çevirisi Septuagint'te olmuştur. İbn Kayyim el-Cevziyye, meselenin bu kısmim karıştırmıştır.

2. Tevrat'ta Tahrifin Olmadığını Savunanlar

İbn Hazm'ın başını çektiği grubun bu yaklaşımına karşı, bir grup Müslüman âlim ise, Kur'an'ın, Yahudilerin Tevrat'ı tahrif ve tebdil ettiği ifadesini yorumda tahrif ve tebdil olarak anlamış; Yahudilerin Tevrat metnini Allah'ın vahyettiği şekilde değiştirmeden rivayet ettiğini ileri sürmüştür. Bunların başında da İbn Haldun gelmektedir.

a. İbn Haldun (Ö.H. 808/M. 1406)

İbn Haldun, tahrif ve tebdilin Tevrat'ın metnijıde değil, te'vilinde olduğu görüşündedir. O, **"İçinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat yanlarındadır"** âyetini temel alarak, içinde Allah'ın hükmü bulunan Tevrat'ın lafızlarının değişmediğini ileri sürmektedir. Ona göre, Tevrat'ın tahrifi ve tebdili hususunda Kur'anda zikredilen ayetlerin mânâsı, te'vilde tahrif ve tebdildir. Bununla birlikte, gaflet ve diğer sebepler dolayısıyla Tevrat'ın bazı kelimelerinde tebdil meydana gelmiştir. Özellikle, devletin yıkıldığı ve Yahudilerin dört bir yana dağıldığı dönemlerde bu mümkün olmuştur. Ancak, onların ulemasından ve ahbârından kasıtlı bir tahrif ve tebdil vaki olmamıştır.

b. Makrizî (Ö.H. 845/M. 1442)

Te'vilde tahrif grubuna dahil olan başka bir Müslüman tarihçi, Makrizî'dir. Makrizî'nin görüşleri daha farklıdır. O, Kur'an'da bahsedilen tahrifin Tevrat'la değil, onun tefsiri olan Mişna ile ilgili olduğunu ileri sürmüştür. O, Musa'ya gelen vahiy ve yazılı metinleri hususunda

Yahudi kaynaklarında anlatılanları benimsemiştir. Ancak o, bazı bilgileri yanlış anlamış, Tevrat'la Mişna'nın konumunu birbirine karıştırmıştır. Makrizî'ye göre, Tevrat'ta bulunan İlahî kelâmın tefsiri durumundaki Mişna'yı, Allah'ın Tevrat'taki buyruğu üzerine, Musa kendisi yazmıştır. Sonra İsrail'in başına geçen bütün krallar için Musa'nın bu Mişnasından nüshalar yazılmıştır. Babil Sürgünü sonrasında, İkinci Mabed'in imarından üçyüz küsur sene sonra İsrailoğulları, dinlerinde büyük bir ihtilafa düşmüşlerdir. Davud'un ehlinden bir taife, Mabed'den ayrılmış, atalarının önceden yaptığı gibi, doğuya gitmiştir. Onlar yanlarında, Musa Mışnasmdan krallar için yazılmış nüshalardan da götürmüşlerdir. Bu taife mensupları, Kudüs'ten çıkışlarından Allah'ın İslam dinini ortaya koyduğu zamana kadar ellerindeki Mişna'larla amel etmişlerdir. Kudüs'de kalanlar ise Titus'un Kudüs'ü ikinci defa harap etmesine kadar dinlerinde ayrılığa ve ihtilafa devam etmişlerdir. Titus'un Kudüs'ü tahribi sırasında Mişna nüshaları kaybolmuştur. Onların yanında Tevrat'tan ve Nebilerin kitaplarından başka şeriat kitaplarından bir şey kalmamıştır. Titus'un Kudüs'ü tahribinden sonra Beni İsrail yeryüzüne dağılmıştır. Sonra, Hillel ve Şammay adında iki adam Tiberya kentine gitmiş ve orada Musa'nın Mişnasına atfen Mişna adım verdikleri bir kitap yazmıştır. Bu ikisi, yazdıkları Mişna'ya kendi sözlerini de katmıştır. Onların yazdığı bu Mişna altı bölümden müteşekkil olup, Tevrat'taki fıkhî ahkama müştemildir. Onu, Hillel'in soyundan Yehuda adında biri tamamlamıştır. Yehuda, Yehudileri Mişna'dakilerle amel etmeye sevketmiştir. Bu Mişna, Musa'nın Mişnasının yanı şıra Yahudi ekabirinin görüşlerini de ihtiva etmektedir.

Mişna'nın vaz'ından elli sene sonra, Sanhedriyyun demlen bir grup ortaya çıkmıştır. Bunlar, Mişna'nın tefsirinde kendi reyleriyle tasarrufta bulunmuş ve Talmud adında bir kitap yazmışlardır. Onlar, bu kitabı yazarken Mişna'daki bir çok şeyi gizlemiş ve kendi reyleriyle ortaya koydukları ahkamı ona katmışlardır. Kendi elleriyle yazdıkları ve görüşlerini kattıkları bu Talmud'un içindekileri Allah'a nisbet etmişlerdir. Makrizi, Bakara Suresi 79. âyetin mânâsını, Mişna metninde yapılan tebdil ve tahrif olarak yorumlamıştır. Ona göre Allah, Tevrat'ın tefsiri olan Mişna'yı tahrif etmeleri ve kendi sözlerim kattıkları Talmud'u yazıp bu Allah'tandır demeleri sebebiyle, Yahudi ahbârı bu âyetle zemmetmiştir .

Makrizî'nin bu bilgileri hangi Yahudi kaynaklarından derlediği belli değildir. Yahudiler'in, Mişna'yı Musa'ya verilen ilahi kitap olarak inandıkları doğrudur. Yahudi kaynaklarında, Musa'nın Tevrat'ı yazdığı bildirilmekte , ancak, Mişna'yı yazdığına dair bilgi bulunmamaktadır. **Yahudi kaynaklarına göre, Musa Tevrat'ı yazmış, onun tefsiri olan' ve' Allah tarafından kendisine Öğretilen Mişna'yi ise sözlü olarak nakletmiştir.** Musa, başlangıçta Mişna'yı da yazmak için! Allah'tan izin istemiş, fakat Allah uygun bulmamıştır. Midraşik türde bir Rabbani kaynak olan Pesikto Rabati'de anlatıldığına göre, Allah, bunun gerekçesini şöyle açıklamıştır. **"Zaman gelecek, Yahudi olmayanlar Tevrat'ı tercüme edecek ve diyecekler: 'Biz, gerçek Israiliz; Allah'ın gerçek oğulları biziz. O zaman İsrail diyecek: 'Biz Allah'ın gizli**

Tevrat'ına sahibiz, Allah'ın' Sözlü Tevrat'ını emanet ettiği ve güvendiği halk, onun gerçek oğullarıdır". Bu yüzden, Sözlü Tevrat'ın yazılması, rabbiler tarafından müsaade edilmemiştir. Bununla birlikte, dış tesirler sebebiyle kaybolmasından korkulduğundan, MS II. Asırda Mişna yazıya geçirilmiştir.

Makrizî'nin Mişna'yla ilgili olarak anlattıkları, aslında Tevrat'la ilgilidir. Ancak, Makrizî'nin tahrif ve tebdil olayını Mişna ile ilgilendirmesi ilginçtir. Titus'un Kudüs'ü ve Mabed'i tahrip etmesinden sonra "Onların yanında Tevrat'tan ve Nebilerin kitaplarından başka şeriat kitaplarından bir şey kalmamıştır" demesi, onun, bütün Eski Ahid'in sahih olduğuna inandığını göstermektedir .

3. Tevrat'ta Kısmi Tahrifi Savunanlar?

Tevrat'ın tahrifi ve tebdili meselesinde, bu iki grubun yanında, orta yol takip1 eden bazı Müslüman bilginler de bulunmaktadır. Bunlar, Tevrat'ın metninde tebdil ve tahriflerin bulunduğunu söylemekle birlikte bunu Tevrat'ın ekseri kısmına teşmil etmemektedirler. Bunların başında da İbn Teymiyye gelmektedir.

a. İbn Teymiyye (Ö.H. 728/M. 1328); .

İbn Teymiyye,, Kıbnslı Rahip Pavlus'un Hristiyanlığm sahihliğini savunan bir risalesine cevap olarak yazdığı el-Cevabu's-Sahih Limen Beddele Dine'l-Mesîh isimli eserinde, İncil'in yanında, Tevrat'ın tahrifi ve neshi meselesinde de görüş belirtmiştir. O, bu eserinde, önce müslüman bilginlerin Tevrat ve Incil'in tahrifi hususundaki görüş farklılıklarına değinmiş ve sonra kendi kanaatini ortaya koymuştur. Ona göre» bu iki kitap, lafızları (kısmen) tağyir ve tebdil edilmiş olsa da Allah'ın hükümlerini ihtiva etmektedir. Buhtunnasr'ın Mabed'i yıkmasından sonraki dönemde, Hz. İsa'nın ve Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin peygamberliğinden sonraki dönemde de daima Tevrat'ta Allah'ın hükmü varolmuştur. Hz. Peygamber zamanındaki Medine Yahudileri'nin ellerindeki Tevrat'ın bazı lafızlarının tağyir edildiği bilinen bir şey değildir. Tevrat ve İncil nüshalarının çoğu birbiriyle müttefiktir, ancak pek az lafızda aralarında farklılık vardır. Bir kimsenin Tevrat'ın bütün nüshalarını toplaması ve tebdil etmesi mümkün değildir. .

Tevrat'ın bütününde bazı ufak tefek lafzî tağyir ve tebdilin olabileceğini kabul etmekle birlikte İbn Teymiyye, onun hükümlerinin lafzında bunu mümkün görmemektedir. Ona göre, hiç kimse Tevrat'taki hükümlerin lafızlarında tebdil olduğunu iddia edemez .,

Bununla birlikte İbn Teymiyye, Samiri Tevratı ile Yahudi Tevratı arasında bir çok farklılığın bulunduğunu, hatta On Emir'de bile bu ayrılığın meydana geldiğini belirtmekte, fakat, sahih olan Tevrat'ın, Yahudi Tevratı olduğunu söylemektedir.

b. Elmalılı Muhammed Yazır (Ö.H. 1361/M. 1942)

Ülkemizin son dönem tefsircilerinden Elmalılı Muhammed Hamdı Yazır'a göre tahrifin ekserisi, ayetlerin gizlenmesi veya manalarının yanlış verilmesi suretiyle olmuştur. Yahudiler, bazı âyetlerin mânâsım gizlemek suretiyle tahrifatta bulunmuşlardır. Mesela, onlara “hıtta” deyiniz, yani orada yükünüzü yıkıp ikamet ve istiğfar ediniz denildiği halde, güya “hannıthu” deyiniz denilmiş gibi, “hannıthu hannıthu” diye bağırmaya başlamış ve Tevrat’ı böyle tahrif etmişlerdir. Fakat bunu yapanlar, Yahudilerin hepsi değildir. İçlerinden bir grup bunu yapmıştır. Bunlar kendi yazdıkları fikirleri, tevilleri, tercemeleri, aslı Tevrat ile karıştırmış, seçilmez bir hale getirmiş ve bazan da, Hz. Muhammed salla’llâhu aleyhi ve sellemin sıfatlan hakkında yaptıkları gibi, kitaplardaki ayetleri saklamışlardır. Elmalılı Hamdi Yazır, bu sözleriyle, Yahudilerin, Tevrat’ı yorumda ve başka dillerde tercümede tahrif ettiklerini ifade etmektedir. Fakat o, İslâm’da peygamber olarak tanınan Nuh ve Lut gibi şahısların hayatları hakkında Tevrat’ta ahlak dışı haberlerin yeralmasını, metinde tahrif olarak kabul etmekte ve bunda şüphe bulunmadığını söylemektedir .

c. Süleyman Ateş

Diyanet İşleri eski başkanlarından Süleyman Ateş, Yahudi ve Hıristiyanların cennete girip giremeyeceği meselesiyle ilgili olarak yazdığı yazılarda Tevrat’ın tahrifi meselesini aktüel hale getirmiştir. O, yazılarında, Tevrat’ın sahihliği ve geçerliliğini savunmuştur. Bakara 40, Maide 48. âyetin yanında Kur'an’dan bir çok âyeti de delil olarak getiren Ateş, Kur’an'ın indiği sırada, Kitap Ehli’nin elinde bulunan “Kitab”ı, yani Tevrat ve İncil’i doğruladığını öne sürmüştür. Yahudiler’in Tevrat ayetlerini değiştirdiğim bildiren Kur’an âyetlerinin manasının, Tevrat’ın asıl metninin tahrif edildiği anlamına gelmediğini belirtmiştir. Ona göre, “Yahudiler’in elleriyle yazdıkları Kitap, Tevrat değil, onun âyetleri üzerine yaptıkları tefsirler, şerhler, Tevrat âyetlerini arzulan doğrultusunda yorumlayarak meydana getirdikleri ahkâm kitaplaradır. Yani, Tevrat’ın tefsiri -ki Talmud en meşhurdur- ve fıkıh kitaplarıdır. Din adamları, yazdıkları şerhleri, kitabın aslında bulunmayan ayrıntılara dair ictihad hükümlerini Allah’ın buyrukları olarak görüyor ve halka bunların da Tanrı buyruğu olduğunu söylüyorlardı” .

Ateş, yukarıdaki bu görüşünü, Kur’an’ın Yahudileri Tevrat’ın hükümlerini uygulamaya çağıran ayetleriyle desteklemiştir. O, **“Eğer Kur’an indiği sırada Tevrat ve İncil muharref, aslı yok ve Kur’an onları tamamen neshetmiş, ortadan kaldırmışsa, nasıl Yahudilere Tevrat’ın hükümlerini uygulamaları emredilir?”** sorusunu sorarak, bü hususa dikkat çekmiştir. Ona göre, **Kur’an'ın Yahudileri Tevrat’ın hükümlerini uygulamaya çağırması, Tevrat’ın muharref ve mensuh olmadığım göstermektedir .**

Ateş’in, Kur'an-ı Kerîm'in Evrensel Mesajına Çağrı isimli kitabında yeralan yukarıdaki bu görüşleri, aynı kitabın “ Tevrat ve Incil’in Tahrifi Sorunu” arabaşlığını taşıyan kısmında tekrar

edilmektedir. Ancak, Ateş burada, yukarıdaki sözlerinin -Tevrat ve Incil'de hiç tahrifat olmadığı anlamına gelmediğini söylemektedir. Kur'an'ın indiği, dönemde sahih olan Tevrat'ta, daha sonra, değişmeler olmuştur. Müstensihlerin, kasıtlı-kasıtsız hatasından kaynaklanan birçok değişiklik Tevrat'a girmiştir. Ateş, İsrail peygamberleri hakkında Kur'an'da anlatılan kıssaların bazı bölümlerinin, bugünkü Tevrat'ta bulunmamasını bü kabil değişikliklerden saymaktadır. O, Tevrat'ın Kur'an indikten sonra değiştirildiği iddiasına, Kur'an'ın muhtevasından delil getirmektedir. Ateş, Kur'an'ın Kitap Ehli'ne, yani —Yahudilere hitaben bu anlattıklarının kendi kitaplarında mevcud olduğunu, istedikleri takdirde kitaplarını getirip karşılaştırmalarını, -Hz. Peygambere de, eğer kendisine indirilenden şüphe duyuyorsa Kitap Ehli'ne sormasını emrettiğini (Yunus, 94) belirtmekte, dolayısıyla bugünkü Tevrat nüshalarında bulunmayan bu kıssaların Kur'an'ın indiği dönemdeki Tevrat'ta bulunduğuna işaret etmektedir. Ateş, bu konuda kendine Muhammed İzzet Derveze'den de destek bulmaktadır .

Ateş, Kur'an'ın indiği dönemde sahih olan Tevrat'ın sonradan değişikliğe uğradığım, belki de İzzet Derveze'den etkilenerek, söylemekte, ancak Hatta sonra, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin peygamberliğinin Tevrat'taki delillerinin tahrif edildiği görüşünü saçma bulmaktadır. O, bu hususta şunları söylemektedir:

"Bir kavim, Hz. Peygamber'in sıfatlarını Tevrat'tan silmek için, herkesin üzerine titrediği Kutsal Kitab'ın metniyle oynayamaz. Hiç kimse bunu yapamaz. Her halde Tevrat, tek nüsha değildi ve Yahudi milleti de Medine'de oturan üç kabileden ibaret değildi. Her kabilenin elinde Kutsal Kitab'ı vardı. : Bunların hepsinin birden değiştirilmesi' ma'kul mudur?" Ateş'in bu son cümlesi kendi içinde mantıklı ve tutarlıdır. Hakikaten, Yahudi cemaatleri sadece üç kabileden ibaret değildi. Birinci ve İkinci Sürgün'de, Yahudiler Filistin'den, dünyanın dört bucağına dağılmıştı. Kur'an'ın indiği dönemde, Yemen'de, Filistin'de, Irak'da, Hindistan'da, Habeşistan'da ve Afrika'nın muhtelif ülkelerinde Yahudi cemaatleri yaşamaktaydı. Bağdat yakınlarındaki Sura ye Pumbethia Talmud akademilerinde, Filistindeki akademilerde (Bet-Midraş) Yahudilik çalışmaları devam etmekteydi. Bu cemaatlerin ellerinde Tevrat nüshaları mevcuttu. İlk dönemde Müslümanlarla muhatap olanlar da sadece Medine ve civarındaki Yahudi cemaatleridir. Dolayısıyla, bu cemaatler böyle bir değişiklik yapmaya kalkışsa bile, bu teşebbüs, diğer bölgelerdeki, özellikle Irak ve Filistin'deki cemâatlerden tepki görecekti. **Çünkü o cemaatler için henüz Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin ve İslam'ın bir değeri yoktu.** Ayrıca, Tevrat'ın Aramca (Targum), Süryariice (Peshitta), Yunanca (Septuagint), Latince (Vülgate) ve diğer bir çok dilde tercümeleri bulunmaktaydı, ibn Teymiyye'nin deyimiyle, bütün bu nüshaların değiştirilmesi mümkün değildir. Bu bakımdan, Ateş'in., bu sözü tartışmasız doğrudur. Ancak, Tevrat'ın tahrifini savunan muhatabını bu mantıklı cevabı veren Ateş, Kur'an indikten sonra müstensihlerin kasıtlı-kasıtsız değişiklik yaptığını, İsrail peygamberleri hakkındaki kıssaların bazı bölümlerinin Tevrat'ta bulunmamasının bundan

kaynaklandığını söylemektedir. Bu ise, yukarıdaki mantıklı cevapla tamamen çelişmektedir. Çünkü Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin sıfatlarını ihtiva eden âyetleri bütün Tevrat nüshalarından kaldırmak nasıl mümkün değilse, İsrail peygamberlerinin kıssalarını kaldırmak da mümkün olmamalıdır.

Ateş'in başka bir çelişkisi de şudur: Tevrat'ta tahrifin olduğunu savunan muhatabına cevap verirken şöyle demektedir: **"Kaldı ki, Peygamber'in Tevrat'ta vasıfları yazılı olsa bile bunu tahrif etmelerine ne gerek var? Kendileri inanmadıktan sonra bu vasıfların Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve selleme uymadığını söylerlerdi. Kendilerini inanmaya 'zorlayan mı vardı? ...**

Tevrat, Arapça değil, İbranice idi. Onun dilini Araplar anlamıyorlardı... Tevrat Arapça olmadığına ve Araplar onu anlamadıklarına göre, Yahudiler, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin sıfatlarını silmek için ne diye Tevrat'ı değiştirsinler? Tevrat'ta böyle şeyler yoktur, deyip çıkarlardı. Aksini kim ispat edecekti? Tevrat'ın dilini bilmeyen, yazısını okuyamayan insanlar mı?"

Ateş'in Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin sıfatları için öne sürdüğü bu gerekçe, İsrail peygamberlerinin kıssaları için de geçerli olmalıdır. Kur'an indikten sonra, Kur'an'da var diye veya başka sebeplerden dolayı Yahudi müstensihlerin İsrail peygamberleri hakkındaki kıssaların bazı bölümlerim Tevrat'tan ve diğer kutsal kitaplardan silmiş olmaları mümkün değildir. Eğer bu gerekçeleri göz önünde bulundurarak Eski Ahid'i müstensihler değiştirmeye kalksalardı, Kur'an'da da varolan, Yahudileri lanetleyen, onların sefil davranışlanın hikaye eden, inançsızlıkdaki direnişlerini anlatan bölümleri de kaldırmaları gerekirdi. Halbuki Kur'an'ın anlattıklarıyla mutabık olan bu bölümler, bugünkü Tevrat nüshalarında halen yeralmaktadır. Muarızına cevap verirken, Hz. Peygamber'in sıfatlarını silmek için hiç 'kimsenin, üzerine titrenilen Tevrat'ın metniyle oynayamıyacağını, buna kimsenin cesaret edemeyeceğini söyleyen Ateş'in, bu durumu İsrail peygamberlerinin kıssalarında göz önüne almaması, izahı mümkün görülmeyen bir çelişkidir .

C. Tevrat'ım Tahrifi Hakkında Yahudilerin Görüşleri

Rabbanî Yahudilik kaynaklarında Tevrat'ın tahrifi ve kaybolması ile ilgili olarak, İbn Hazm ve diğer Müslüman bilginlerin farkına varmadığı bir çok bilgi bulunmaktadır. Yahudi rabbiler, Musa'ya verilen Tevrat'ın mahiyeti, yazılması, yazarları, neshi, çelişkili ifadeleri, düzeni ve benzeri konularda etraflıca tartışmışlardır. Burada, Müslüman bilginlerin farkına varmadığı bu konularla ilgili rivayet ve haberleri nakletmek, Tevrat'ın tahrifi meselesinin açıklığa kavuşması açısından faydalı olacaktır.

1. Musa'ya Verilen Tevrat'ın Tahrifi ve Kaybolması

Rabbanî Yahudilik kaynaklarında, Musa'ya verilen Tevrat'ın tahrif edildiğine dair birçok haber bulunmaktadır. Hatta bu kaynaklarda, Musa'ya verilen Tevrat'ın kaybolduğu ve bugünkü Tevrat'ın Ezra tarafından tesbit edildiği de belirtilmektedir.

Bâbil Talmudu'ndâ yeralân bir habere göre, MÖ 841'de tahta geçen Yehuda-kralı Ahazya Musa'ya verilen Tevrat'tan Allah'ın kutsal isimlerini çıkarmış ve yerlerine putların isimlerini koymuştur. MÖ 736-716 yılları arasında hüküm süren Kral Ahaz, Tevrat okumayı yasaklamış ve bunu sağlamak için, Mabed'deki Tevrat'ı mühürlemiştir. Amon (MÖ. 642-640) ise Tevrat'ı yakmıştır. Yehuda kralları arasında Tevrat'a karşı en katı düşmanlığı Menasseh (M.Ö. 687-642) gütmüştür. Menasse, Ahazya gibi, Tevrat'tan Allah'ın isimlerini çıkartmış, yerine putların isimlerini koydurmuştur. Bu Kral zamanında Tevrat'ı yoketme çabalan o kadar başarılı olmuştur ki, Musa'nın yazdığı söylenen ve Mabed'de muhafaza edilen standart ana nüshanın varlığı herkesten gizlenmiştir. Bu Tevrat nüshası, Mabed'in gizli bir yerine saklanmış, son krallardan Yoşiya'nın(MÖ 640-609) zamanına kadar da bulunamamıştır.

Rabbanî kaynaklardan ve Eski Ahid'in II. Krallar ile II. Tarihler kitaplarındaki ifadelerden anlaşıldığı kadarıyla, Menasse krallığı dönemin-den Yoşiya'nın krallığına kadar Yahudiler Tevratsız yaşamıştır. Bu dönemde din, tamamen "Soferim" denilen kişilerin keyfî tasarruflarına kalmıştır. Yoşiya zamanında peygamberlik yapan Yeremya, bu kimseleri Allah'ın dinini değiştirmek ve Tevrat'ı tahrif etmekle suçlamıştır .

MÖ. 640 yılında tahta geçen Yoşiya, seleflerinin putperest adetlerini terketmiş ve tekrar hak yola dönmüştür. O, Mabed'deki putları ve bunlarla ilgili eşyaları kaldırtmış ve önceki putperest krallar tarafından tahrib edilen Mabed'i tamir ettirmeye başlamıştır. Tamirat esnasında, Baş Kohen Hilkiya, tesadüfen, Mabed'de Tevrat'ı bulmuştur. Bu olay, II. Tarihler Kitabında şöyle anlatılmaktadır: "Ve Rab evine getirilmiş olan gümüşü çıkardıkları vakit, Kohen Hilkiya, Musa'nın eliyle verilmiş olan Rabbin Tevrat'ının Kitabı'ın (Sefer Torat Yehova) buldu. Ve Hilkiya, katip Şafan'a dedi: Rab evinde Tevrat'ın Kitabı'ın buldum. Ve Hilkiya Kitab'ı Şafan'a verdi: Ve Şafan, Kitab'ı Kral'a götürdü. Ve Kral'a haber verip dedi: ... Kohen Hilkiya bana bir kitap verdi. Ve Şafan, Kral'ın önünde ondan okudu. Ve, vaki oldu ki, Kral, Tevrat sözlerini işitince, elbiselerini yırttı"

II. Tarihler ve II. Krallar kitaplarının bu olayın devamındaki ifadelerine göre, Kral Yoşiya, Tevrat'ın sözlerini daha önce hiç duymamış gibi tepki göstermiş, anlamak için bilen birisini aramıştır. Onu Mabed'de bulan büyük Kohen Hilkiya dahi anlayamamıştır. Kralın adamları, Hulda adında bir kadın peygambere giderek ondan Tevrat'ın bu sözleri hakkında bilgi istemişlerdir. II. Tarihler ve İL Krallar kitaplarında bu olayla ilgili anlatılanlardan öyle anlaşılıyor ki, İsrailoğullarının elinde Mabed'e saklanmış olan bu Tevrat nüshasından başka

nüsha bulunmamaktadır. Bu, gerek Büyük Kohen Hilkiya'nın, gerek Katip Şafan'ın ve gerekse Kral Yoşiya'nın davranışlarından açıkça anlaşılmaktadır.

Daha sonra, Bâbil Kralı Nebukednazzar'ın Yehuda devletine girmesi ve Kudüs'ü kuşatması üzerine, Kral Yoşiya, içinde On Emir yazılı Taş Levhalar ile bu Tevrat'ın muhafaza edildiği Ahit Sandığını, Süleyman tarafından hazırlanmış olan Mabed'deki katakompa saklamıştır. Ondan sonra da bu sandık ve dolayısıyla Musa'nın yazdığı söylenen Tevrat bir daha bulunamamıştır. Kudüs Talmudu'nun ifadesine göre bu Tevrat, bugün hala saklandığı yerde durmaktadır .

2. Ezra'nın Tevrat'a Yeniden Tesbit Etmesi

Bazen Malaki olarak da isimlendirilen Ezra, Yahudi din ve târihinde önemli bir isimdir. O, bir peygamber değildir, fakat peygamberden de ötede bir konuma sahiptir. Rabbiler onu Musa ile mukayese etmiş ve onun da Musa gibi Tevrat'ı almaya layık olduğunu ileri sürmüşlerdir. **Rabbilere göre,' Musa önce gelmeseydi, Tevrât Ezra'ya verilmiş olacaktı.**

'Ezra'nın Yahudi tarihinde ön plana çıkışı, Babil Sürgünü'nden dönüşünden sonra olmuştur. Hikmet sahibi, bilgili -bir kimse ve Tevrat'ın usta yazıcısı (Sofer) olarak tanınan Ezra, Sürgünden dönen ilk kafile arasında yeralmamış, çalışmalarını hocası Baruh ben Neriah'la tamamlamak için Babil'de kalmıştır. Ezra'nın bu çalışmalarının neler olduğu belli değildir .

İkinci kafile ile Babil'den göçeden Ezra, İkinci Mabed'in yapımına katkıda bulunmuştur. Ezra'nın yaptığı en önemli iş, Tevrat'ın yeniden oluşması ve Yahudi hayatında yerini almasıdır. **Ezra, İsrail topraklarında yaşayan Yahudiler arasında sözlü yorumu ile birlikte tamamen unutulan Tevrat'ı, Babil'den gelip yeniden oluşturmuştur .**

Ezra'nın Tevrat'ı tesbit etmesi şöyle olmuştur: Allah, Ezra'ya, yanına beş deneyimli yazıcı almasını ve ıssız bir yere gitmesini, orada kırk gün onlara Tevrat'ı yazdırmasını emretmiştir. Ezra, Allah'ın bu buyruğu üzerine, Sarga, Dabriah, Seleucia, Ethan ve Eziel'i yanma alarak inzivaya çekilmiştir. Bir gün sonra, kendisine verilecek şeyi içmesi için ağzını açmasını isteyen bir ses duymuştur. Bu sesin ardından ona, içinde su gibi akıcı bir sıvının bulunduğu bir tas sunulmuştur. Ezra, ağzını açmış ve sıvıyı içmiştir. Bir daha da, kırk gün boyunca, ağzını kapayamamışür. Ezra, yorulmaksızın, kırk gün müddetince, beş yazıcıya yeni harf karakterli Tevrat'ı yazdırmıştır. Yazıcılar, bu yeni harfleri anlamadan, Ezra'nın sözlerini yazmışlardır. Kırk gün sonunda Allah, Ezra'ya, Eski Ahid'in yirmidört kitabını herkese yaymasını, geriye kalan yetmiş kitabı ise hikmet sahibi kimseler için saklamasını emretmiştir .

Ezra, yeni Tevrat'ı halkın huzuruna getirip okumuş, hükümlerini, Yahudilere tek tek açıklamış ve hayat tarzı olarak benimsemelerini istemiştir. O, Tevrat'ı haftalık okuma

parçalarına ayırmış ve haftalık Tevrat. okuma geleneğini oluşturmuştur. Halkın toplanma günleri' olan Pazartesi ve Perşembe günlerini ise toplu Tevrat okuma günleri ilan etmiştir ,

Talmud'a göre Ezra, yeni Tevrat'ta bir takım değişiklikler yapmıştır. O, Musa'ya ilkel İbranî yazı karakterinde verilmiş olan Tevrat'ın yazı karakterini; kare karakterli Asurî yazı sitiline çevirmiş, öncekini Samırîlere bırakmıştır. Talmud'da, Tevrat'ın yazı karakterinin değişmesi, Ezra'nın faziletlerinden sayılmıştır. Ezra, bunun dışında, senenin'başlangıç ayım da değiştirmiştir. O, Mısır'dan çıkışın anısını hatırlatan Nisan yerine, Babil'den çıkışın anısını hatırlatan Tişri ayını benimsemiştir .

Ayrıca o, Tevrat'ın bazı harfleri üzerine noktalar koymuştur. Babil Talmudu'nun 'mesaktot Kıtanot' (Küçük Risaleler) bölümünden olan Avot de Rabbî Natan'da nakledildiğine göre, Ezra, bu noktalan, Tevrat metninde anlaşılması zor, müphem bazı harfler üzerine koymuştur. O, bunu, ilgili yerlerin doğru anlaşılıp anlaşılmadığını Peygamber İlya'ya, danışmak için yapmıştır. Onun onayını aldıktan sonra bu noktaları silecektir. Fakat, öyle anlaşılıyor ki, Ezra, Peygamber İlya ile karşılaşma imkanı bulamamıştır. Çünkü bu noktalar, bugünkü Tevrat nüshalarında halen korunmaktadır. Bu noktalar meselesi, Rabbanî anlayışın aksine, Ezra'nın Tevrat'ı ya değişik nüshalardan, ya da hafızasından yazdığı düşüncesini akla getirmektedir..

3. Knesst Ha-Gadol ve Yeni Tevrat'a Katkıları

Knesst Ha-Gadol (Büyük Meclis), Ezra tarafından kurulmuş, yüzyirmi üyeli bir büyük meclistir. Bu yüzyirmi üyenin otuzunu Nevi'îm (peygamberler), geri kalanını ise Hakhamîm (Hahamlar), Zıkanım (İleri Gelenler) ve Soferîm teşkil etmektedir .

Başlıca görevi Eski Ahid'in tam metninin tesbit edilmesi olan Knesst Ha-Gadol , Yahudilikle ilgili olarak, şunları yapmıştır:

1) Tevrat'ı Yahudi hayatının esası kılmıştır.

2) Bütün adet ve gelenekleri toplamış ve bunları Yahudiliğin iskeleti haline getirmiştir.

3) Eski Ahid'in metnine yeni eklemelerde bulunmuştur. Bu

Meclis, ayrıca, inanç alanında da bir takım yeni şeyler ihdas etmiştir . _

4. Soferim ve yeni Tevrat'ta Yaptığı Değişiklikler

Soferîm'in , Babil Sürgünü dönüşünde Malaki ile son bulan peygamberlik kurumundan sonra Ezra'nın önderliğinde ortaya çıktığı söylenmektedir. Fakat, Eski Ahid'e bakıldığında, Soferîm'in, Ezra'dan önceki dönemde de var olduğu anlaşılmaktadır. Hatta, Yaremya Kitabı'nda verilen bilgiden, Soferîm'in, II. Mabed Dönemi'nde olduğu kadar, I. Mabed Dönemi'nde de, aynı şekilde, etkin olduğu anlaşılmaktadır. Yehuda kralı Yoşiya zamanında (MÖ 640-609) peygamberlik yapan Yaremya, Tevrat ve din kuralları üzerindeki keyfî

tasarrufları sebebiyle Soferîm'i suçlamaktadır. Yaremya, kendilerinin hikmet sahibi, Allah'ın Tevrat'ımn tek temsilcisi olduğunu ileri süren Soferîm'i yalanlamakta, onların kalemlerinin düzmece yalan şeyler yazdığım, hikmetle hiçbir ilgilerinin bulunmadığını söylemektedir. Yaremyanın bu sözleri, Soferîm'in sadece II. Mabed Dönemi'nde Ezra'nın önderliğinde ortaya çıkmadığını, önceden de var olduğunu göstermektedir. Yaremya'nın bu sözlerinden, Soferîm'in Tevrat metni üzerinde I. Mabed Dönemi'nde de oynamış olduğu anlaşılmaktadır.

Rabbanî kaynaklarda; Ezra'dan önceki Soferîm hakkında pek bilgi verilmemiş, daha çok II. Mabed Dönemi'ndeki Soferîm Ve faaliyetleri konu alınmıştır. Bu bakımdan Soferîm, II. Mabed Dönemi'ne ait bir kurum olarak bilinmiştir. Bu kurum, görev ve yapı bakımından, Rabbanî kaynaklarda, sık sık, Knesst Ha-Gadol'la aynı görülmüştür. Talmud'dan anlaşıldığı kadarıyla, Knesset Ha-Gadol, kanun koyucu ve düzenleyici bir organ konumundadır. Bu meclisin üyeleri olmakla birlikte, Soferîm ise, üstadlan Ezra'nın metodunu takip ederek, Eski Ahid'i ve Knesset HaGadol'un kararlarım yorumlayan bir kurum durumundadır. Başka bir ifadeyle, Soferîm, Knesset Ha-Gadol'un halka uzanan koludur.

Rabbanî kaynaklara göre, Knesset Ha-Gadol'un üyesi olan Soferim, Tevrat'ın metninin yazım şeklinin tesbitinde tek tabiî yetkilidir. Onların elinden çıkan Tevrat metinleri, bütün yönleriyle, sahihtir. Kelimelerin, "Mitzraim-Mitzroim" "Eretz-Aretz", "Şamaim-Şomaim" gibi farklı kıraatlârda okunuşu, hepsi, Sina Dağı'nda Musa'ya verilen vahye dayanmaktadır. Rabbilerin anlayışına göre, Soferîm'in yaptığı her şey vahiy kaynaklıdır. Bununla birlikte, Rabbîler, Soferîm'i Eski Ahidi metninde kasıtlı bir takım değişiklikler yapmakla suçlamış ve bu değiştirme işini "Tikkuney Soferîm" terimiyle isimlendirmişlerdir. Türkçe'ye, "Soferîm'in Tamiratları=düzeltmeleri" şeklinde tercüme edilebilecek olan Tikkuney Soferîm'in sayısı, Rabbanî kaynaklarda, onbir ile onsekiz arasında^ değişik rivayetler halinde zikredilmiş, tam listesi, toplu olarak, ünlü bilgin Yakub el-Kirkisânı'nin Kitabu'l-Envar ve'l-Merâkıb isimli eserinde verilmiştir. Bu değiştirmelerin dört tanesi Tevrat metninde yapılmıştır. .

Tevrat metninde yapılan, bu değiştirmelerin ilki, Tekvin 18:22. cümlede yer almıştır. Bu cümlenin bugünkü metnindeki şekli şöyledir: <u>"... ve ' Abraham hala Rabbin önünde duruyordu". Rabbiler, bu cümlenin aslının, "... ve Rab, hâlâ Abraham'ın önünde duruyordu", olduğunu, Soferîm'in bunu değiştirdiğini iddia etmiştir. Rabb'ilere göre, gerçekte, Allah, Abraham'ı beklemekteydi. Soferîm, bu ifadeyi, Allah'a layık görmediğinden, değiştirmiştir.</u>

İkinci değişiklik, Sayılar Kitabı'nın <u>"...ve eğer gözünde lütuf buldumsa, beni hemen öldür; sefaletimi görmeyeyim"</u> cümlesinde olmuştur. Rabbiler, bu cümlenin aslının **".... ve eğer gözünde lütuf buldumsa, sefaletini görmeyeyim"** ' <u>şeklinde, olduğunu, Soferîm'in "sefaletini görmeyeyim" ifadesini "sefaletimi görmeyeyim" şeklinde, Musa'nın aleyhine, değiştirdiğini</u>

söylemiştir. Yahudi bilginler, bu iki cümledeki değişikliğin sebebini, orjinal cümledeki ifadenin Allah'ın şanına uygun düşmemesine, bağlamıştır. Bu anlayış, Babil Talmudu'nun **"Allah'ın bir ismini hafife almaktansa, Tevrat'tan bir harfi söküp atmak daha evladır"** ifadesine dayandırılmıştır .

Üçüncü değişiklik, yine Sayılar Kitabı'ndadır. Rabbilerin suçlamasına göre, bu Kitab'ın **"Rica ederim, o, etinin yarısı yenilmiş olarak anasından doğan bir ölüye benzemesin"** cümlesi, aslında, "Rica ederim, etimizin yarısı yenilmiş olarak anamızdan doğan bir ölüye benzemeyelim" idi. Soferîm, (Musa'yı tenzih etmek için) bu cümleyi değiştirmiştir .

Bunların/dışında, sadece Karaî bilgin Kirkisanî'nin zikrettiği ve münferit kaldığı bir cümle daha vairdır ki, o da Sayılar Kitabı'ndadır. Bu kitabın 16. bâbındaki **"Bu adamların gözlerini kör mü etmek istiyorsun"** cümlesi de Rabbilere göre Soferîm'in bir değiştirmesidir. Bu cümledeki "onların gözlerini" ifadesi, aslında,' "(senin) gözlerini" idi. Soferîm bunu değiştirmiştir .

Rabbilerin Tevrat'ın metninde yapılan değişikliklerden Söferîm'i sorumlu tuttuğu diğer bir mesele, "İttur"dur. İttur, lügat anlamı itibariyle "yerleştirme" demektir. "İttur Soferîm" ise, ıstılahda, Soferîm'in Tevrat metninde yaptığı edebi süsleme, güzelleştirme" manasına gelmektedir. Üç şekli bulunmaktadır.

Musa'ya Sina'da verilen kural olarak ittur: Bu ittur, Tevrat'ın metnini daha şiirsel veya linguistik bakımdan daha tesirli göstermek için yapı-lan süslemedir. Bunun örneğini Tekvin Kitabı'nda bulmaktayız. Tekvin .18:5. cümlenin bugünkü Tevrat metnindeki şekli şöyledir: "Bir parça ekmek getireyim de yüreğinizi kuvvetlendirin, ve ondan sonra geçersiniz". Bu cümledeki "ve ondan sonra geçersiniz" anlamındaki "âhar taâvarû" ifadesi, aslında, "ve geçersiniz" anlamında, "ve taâvarû" şeklinde olmalıydı; yani, "ahar"sız (sonra) sadece, "ve taâvarû" olarak, "vav" bağlacı kullanılmalıydı.. Bununla birlikte, "ahar taâvarû" ifadesi, linguistik bakımdan daha uygun bulunmuştur. Bu ifade, lüzumsuz bir ifade olarak görünmekle birlikte, Musa'ya Sina'da verilmiştir .

Bir âyeti doğru anlamak için yapılan ittur: Bir zamanlar, halk, kendi özel nüshalarının kenarlarına, müzakere yoluyla doğru anladıklarım belirtmek için notlar düşmüştür. Yine, Tekvin 18:5. cümle buna bir örnektir. Yukarıda izah edildiği gibi, bu cümledeki "sonra geçersiniz" anlamındaki "âhar taâvarû" ifadesinin yanma halk, doğru anlamak için "ve taâvarû". ibaresini not düşmüştür. Çünkü, mevcud şekliyle Tekvin'in bu cümlesi yanlış anİam içermektedir. Dikkat edilirse, "ve taâvarû" yerine, linguiştik bakımdan daha şiirsel yapmak' gayesiyle "âhar taâvurû" ibaresi kullanılan bu cümle, Tevrat'taki yazılı şekliyle, "Bir parça ekmek getireyim de yüreğinizi kuvvetlendirin ve ondan sonra geçersiniz" anlamından ziyade "**bir parça ekmek getireyim de yola Çıktıktan sonra yüreğinizi kuvvetlendirirsiniz"** anlamını

kazanmaktadır. Halbuki, bu cümlede ifade edilmek istenen, ekmeği yiyip kuvvet bulduktan sonra yola çıkmaktır; ekmeği yanında götürüp yolda yemek kasdedilmemiştir. Tevrat'ta, yirmi kadar, bilinen, böyle ittur vardır .

Bu ilk düzeltmelerin kaldırılması ile ilgili ittur: Tevrat'ın geleneksel yorumu herkesin müşterek bilgisi haline geldikten sonra önceden yapılan bu tashihler kaldırılmıştır .

Tevrat metni üzerinde tasarruf yetkisi olan ve yaptıkları her şey Rabbiler tarafından Musa'nın Sina'dan aldığı vahye dayandırılan Soferîm'in "Tikkun" Ve "îttur" türündeki faaliyetleri, şüphesiz, yukarıda ele aldıklarımızdan ibaret değildir. Yahudilik üzerinde Hellenistik dönemde daha etkin olan Soferîm'in , Milattan sonra ikinci asra kadar, bir kurum olarak, varlığım devaffl ettirdiği tahmin edilen Knesset Ha-Gadol ve önde gelen üyeleri Soferîm , Tevrat metni üzerinde çeşitli faaliyetlere devam etmiştir. Abraham Geiger gibi bazı modem Yahudi tevrat araştırmacıları, Rabbani kaynaklarda zikredilmemiş ekstra değişiklikler tesbit etmiş ve Soferîm'in bu düzeltme faaliyetlerinin Milattan sonra ikinci asra kadar sürdüğü kanaatine varmıştır.

5. Yahudi Rabbilerin Tevrat Tenkidleri

Rabbilere göre, Ezra'nın tesbit ettiği Tevrat'ta kronolojik düzen bakımından hata ve yanlışlıklar vardır. Rabbanî bir kaynak olan Midraş Rabah'da, Tevrat'ta bu şekilde on tane hatanın bulunduğu bildirilmektedir. Rabbî Yismael, "Düşman dedi: Takip edeceğim, üstesinden geleceğim" cümlesinin, İlahi'nin (Çıkış, 15. bâbın); "... ve sekizinci günde vaki oldu" cümlesinin, Levililer Kitabı'nın; Tesniye 29:9. cümlenin de Tesniye Kitabı'nın başında olması gerektiğini belirtmiştir. Rabbi Yismael, bu düzensizliğin sebebini, Tevrat'ta olayların anlatımında kronolojik düzene çok sık uyulmamasına bağlamıştır. Rabbî Mesela ben Tahlifa'nın Rab'dan rivayetine göre, Sayılar Kitabı'nın 1:1. cümlesiyle 9:1. cümlesi arasında çelişki vardır. 1:1. cümlede, **"Mısır'dan çıkışın ikinci yılında, ikinci ayın birinci günü Rab, Sina çölünde, Toplanma Çadırı'nda, Musa'ya dedi:"** denilmektedir. 9:1. cümlede ise, "ikinci yılın birinci ayında, Rab, Sina çölünde hitap etti" denilmekte ve böylece, önceki cümleyle çelişkili bir ifade sergilenmektedir. Bu çelişkili ifade, Tevrat'ta kronolojik düzenin bulunmadığım göstermektedir. Çıkış 20:16. cümle ile sayı1ar 10:15-16. cümlelerin yeri de rabbilerin dikkatini çekmiştir. Rabbi Yehuşua (Yeşu) ben Levi , Çıkış Kitabı'nda On Emir'in akabinde yeralan "Bizimle-sen konuş, biz işitelim" cümlesinin, ilk iki veya üç emirden sonra yeralması gerektiğini söylemiştir. Sayılar 10:15-16. cümleler de, Rabbilerin çoğunun görüşüne göre, başka bir yere aittir. .

Rabbiler, bu kronolojik düzensizliklerin yanında, Tevrat'ta 'bazı edebî hataların, bilgi yanlışlıklarının bulunduğunu da söylemişlerdir. Babil Talmudu'nda anlatıldığına göre, Nuh'un oğullarının yaşlan hakkında Tevrat'ın Tekvin 11:10. cümlesinde, verilen bilgileri tahkik eden rabbiler, Şam'ın yaşımn Tevrat'ta verilenden iki yaş daha fazla olması gerektiğini ileri

sürmüşlerdir. Ancak, onlar, bu tenkidi inanç alanına yansıtmamış, Tevrat'ta verilen sayının hikmet yaşını gösterdiğini söyleyerek tevile gitmişlerdir. İsmail el-Ukban, Talmud rabbilerinin bu tenkidine benzer olarak, başka noktalarda da Tevrat cümlelerini tenkid etmiştir. Bunlardan bazılan şunlardır: Ukbarî'ye göre, Tekvin 4:8. âyetindeki "ve Kain (Kabil) kardeşi Hevel'e (Habil) dedi" cümlesi eksiktir. Çünkü, Kain'in ne dediği bu cümlenin devamında belirtilmemiştir. Bu cümlenin devami "Kalk kıra gidelim" olmalıdır. Muhtemelen, bu ibare metinden düşmüştür. Çıkış 20:15. âyetteki "ve bütün halk sesleri gördü" cümlesinin aslı, "sesleri işitti" şeklindedir. Çünkü, ses görülmez, işitilir. Çıkış 16:35 1 âyetteki "İsrail man yedi" cümlesi, anlamı itibariyle, Tevrat'taki genel kronolojik düzene uymamaktadır. İsrail'in,'ınan yemesi, daha sonra, ileride gerçekleşeceğinden, bu cümlenin "İsrail man yedi" değil, "İsrail man yiyecek" şeklinde olması gerekmektedir. Ukbari'nin tenkid ettiği bir diğer cümle, Tekvin 46:15. cümledir. Bu cümlede, Yakub'un çocuklannın sayısı verilmekte, "Kızlan Ve oğulları, hepsi otuzüç idi" denilmektedir. Ukbarî'ye göre, Tekvin'de adlan belirtilen Yakub'un çocuklarının sayısı otuzüç değil, otuzikidir. Dolayısıyla bu cümle, "Kızları ve oğulları, hepsi otuziki idi" olmalıdır . .

6. Tevrat'ta Nesh Meselesi

Rabbiler, Tevrat'ta neshin olup olmadığını da tartışmışlardır. Babil Talmudu'nu Megillah bölümünde, İsrail'e kırksekiz erkek ve yedi kadın peygamberin geldiği, bunların Tevrat'ta herhangi, bir tasarrufta bulunmadığı belirtilmiştir. Rabbî Helbo Levililer'deki **"Tanrı'nın Musa'ya, emrettiği kanunlar bunlardır"** cümlesinin yeni bir kanun yapmaya mani olduğunu söylemiştir. Onun bu cümleyi yorumuna göre, hiçbir peygambere yeni bir kanun yapma izni verilmemiştir. Buna karşılık, Rabbi Yose ben Hanina ve diğerleri, Tevrat'tan bazı hükümlerin neshedildiğini iddia etmiştir. Rabbi Yose ben Hanina'ya göre, Musa dört hüküm koymuş, fakat dört peygamber gelip bunları iptal etmiştir. Bu peygamberler, Yeremya, İşaya, Ezekiel ve Amos'dur. Rabbi Simlaî ise, daha ilginç bir iddiada bulunmuştur. Onun ifadesine göre, Musa'ya altıyüz onüç kanun verilmiştir. Fakat, Davud gelmiş, Mezmurlar'da, bunların sayısını onbire indirmiştir. Davud'un onbire indirdiği bu kanunları, daha sonra, İşaya, altıya ; Mika, üçe ; Amos, bire indirmiştir. **Talmud'un Şabat bölümünde nakledilen bir haberde ise, Tevrat'ın tamamen neshedildiği belirtilmiştir. Tanrıaim'den Rabban Gamaliel'in kızkardeşi İma Şalom, babasından kalan mirası almak için mahkemeye başvurmuştur.** Rabban Gamaliel, Tevrat'ın "oğulun sağ olduğu durumda kızın miras alamayacağı" hükmünü hatırlatmış ve kız kardeşinin isteğine itiraz etmiştir. Hakim, sürgünden sonra Musa'nın Tevratı'nın neshedildiğini, oğul ve kızın eşit miras hakkına sahip olduğunu bildiren yeni bir kitabın nazil olduğunu söyleyerek Rabban Gamaliel'in itirazım geçersiz bulmuştur.

SONUÇ

Müslüman bilginlerin Tevrat'ın tahrifi hakkındaki görüşlerinin ele alındığı ve Yahudi cephesinden kritiğinin yapıldığı bu çalışmada, Tevrat'ın, Musa'ya verildiği şekliyle bugüne ulaşmadığı neticesi ortaya çıkmıştır.

Müslüman bilginlerin bu husustaki kanaatleri, Yahudi kaynaklan tarafından da doğrulanmıştır. Ancak meselenin başka bir boyutu daha bulunmaktadır. Tevrat'ın tahrif edildiğim savunan Müslüman bilginler, genellikle tarihî kısımları ele almış, ahkâm âyetlerinde değişiklik yapıldığını gösterememişlerdir.

Tevrat'ın metin olarak kasten değiştirildiği iddiasında bulunan Müslüman bilginler, Kur'an'ı ölçü almış ve Tevrat'ın muhtevasını onunla mukayese etmişlerdir. **İbn Kesir, Kur'an'da zikri geçen Ad ve Semud'dan Tevrat'ta bahsedilmemesini Tevrat'ın kusuru olarak değerlendirmiştir.** Yine, Tevrat'ın tahrif edilmediği iddiasında bulunan ve Kur'an'la Tevrat'ın muhteva birliğini savunan Süleyman Ateş, çelişkili bir duruma düşerek, Kur'an'da bahsi geçen, Beni İsrail peygamberlerinin bazı kıssalarının Tevrat'ta bulunmamasını, daha sonra, tahrif babından saymıştır. Ayrıca, Tevrat'ın metin olarak tahrif edildiğini savunan Müslümanlardan bazıları, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemin peygamberliğinin Tevrat'ta müjdelenmesi ile ilgili Kur'an âyetlerinin karşılığını, açık anlamda, Tevrat'ta aramış, bulamayınca, Yahudilerin Tevrat'ın lafızlarım değiştirdiğine, bazı kelime ve cümleleri çıkardığına kani olmuşlardır. İbn **Kayyim el-Cevziyye'nin tanımıyla avâm tabakasından olan bu Müslümanlar, Yahudilerin Tevrat ayetlerini kendi arzuları doğrultusunda değiştirdikleri yolundaki Kur'an âyetlerini lafzî anlamda anlamış, bu değiştirmenin kalem ve silgi kullanarak, kasten, Tevrat'ın metninde yapıldığına hükmetmişlerdir.** Halbuki : Kur'an, Yahudilerin Tevrat'tan hangi ayetleri değiştirdikleri hakkında detaylı bilgi-vermemektedir. **Hatta Tevrat'ta yanlış olarak zikredilen, kendi nakline aykırı olan olaylarda bile Kur'an, Tevrat'ı ve Yahudileri suçlamamaktadır.** Mesela, Tevrat'ın Çıkış Kitabı'ndâ İsrailoğullarımn tapınması için "altın buzağı"yı Harun'un yaptığı belirtilmektedir. Kur'an'da da anlatılan aynıolayda buzağıyı yapanın Samirî adında biri olduğu ifade edilmektedir. Tevrat'ın beyanı, bir peygamber olan Harun'u şirke öncü olarak göstermektedir. Kur'an, bunu düzeltme hususunda sessiz kalmış, Yahudileri bu konuda tahrif yapmakla suçlamamıştır.

Kıssalar'daki farklılık hususunda bu şekilde sessiz kalan Kur'an, şer'î ve ahlakî hükümlerde değişiklik yapmakla Yahudileri suçlamıştır. Ama bu suçlama Tevrat'ın metninde değişiklik yapmakla ilgili değildir. Hz. Yakub'un (İsrail) kendi nefsine haram kıldığının dışında bütün yiyeceklerin helal olduğunu, aksini iddia eden Yahudileri Tevrat'ı getirip okumalarını davet eden Al-i İmrân 95. âyet, Yahudileri yorumda ve davranışta değişiklik yapmakla suçlamaktadır. Kur'an'ın belirttiği bu hüküm, Tevrat'ın Tekvin 32:33. âyetine tekabül etmektedir, yani Tevrat'ın bu âyetinde bu hüküm yazılıdır. Yine, Tevrat'ta İsrailoğulları için cana can,' göze göz, buruna burun, kulağa kulak karşılığında kısasın farz; kılındığını

hatırlatan Mâide 45. âyet de, Yahudileri, Tevrat'ta açıkça yazılı olan bu hükmü değiştirmekle itham etmektedir. Bugünkü Tevrat'ta hâlâ mevcud olan bu hüküm Talmud rabbileri tarafından diyete çevrilmiştir .. Talmud rabbilerinin yaralamaların cezasını maddi diyete çevirdiği hüküm, Yahudi şeriatı Halakhah'da yürürlüğe girmiş , Tevrat'ın kısas hükmü ise Tevrat'ta yazılı kalmıştır. **Bunun dışında, zina, kati vb ölüm cezası gerektiren suçların cezası Tevrat'ta ölüm olarak tesbit edilmişken, Talmud rabbileri bunu da değiştirmiş , suçun çeşidine göre ceza tesbit etmişlerdir.** Hz. Peygamber döneminde zina eden iki yahudinin katranlanarak eşeğe ters bindirilip halk arasında gezdirilmesi, muhtemelen, buna dayanmaktadır.

Netice olarak, Tevrat'ta bir takım metin değişiklikleri olmuştur. Bu' değişiklikler kasıtlı tahriften değil, Tevrat'ın metnininin farklı zamanlarda, farklı kişiler tarafından derlenmesinden kaynaklanmıştır. Tevrat'ta aynı olayla ilgili ifadeler arasında çelişkilerin bulunması bundan meydana gelmektedir. **Bu çelişkili ifadeler, kronolojik düzene uymayan anlatımlar Yahudi rabbilerin de dikkatini çekmiştir. Harun'un şirke öncülük yapan biri olarak gösterilmesi, onların zihnini karıştırmıştır. Bununla birlikte onlar, bu gibi yerleri Tevrat'ın metninde düzeltme yoluna gitmemişlerdir.**

KAYNAKLAR

Adam, Baki, Yahudi Kaynaklarına 'Göre Tevrat ve Yahudi Hayatındaki Yeri, (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara 1994.1

Albo, josepf, Sefer Ha-İkkarim, İbranice-Ingilizce, Tahkikli îbranice Metni İngilizce Tercümesiyle Birlikte Neşreden: Isaac Hüsik, Philadelphia 1946 (IV cilt).

Atay, Hüseyin, İslam'ın İnanç Esasları, Ankara Üniversitesi ilahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1992.

Ateş, Süleyman, Kur'an'ın Evrensel Mesajına Çağrı, Yeni Ufuklar Neşriyat, İstanbul 1990.

Ateş, Süleyman, "Cennet Kimsenin Tekelinde Değildir", Islami Araştırmalar, Yıl 1989,' v Cilt III, Sayı 1.

Ateş, Süleyman, "Bazı Ayetleri Müteşabih Olan Kitab Kur'an mıdır?", Tefsirin Dünü ve Bugünü Sempozyumu, Samsun 1992.'

Avot de Rabbi Nathan, (Mesakhtot Kıtanot, Ibranice-İngilizce, İngilizce Çevirinin Editörü: Avraham Kohen, Soncino Press. London 1984, içinde).

Aydın, Mehmet, Müslümanların Hıristiyanlığa Karşı Yazdığı Reddiyeler ve Tartışma Konuları, Konya 1989. ,

Beydâvî, Envâru't-Tenzîl ve Esrâru't-Te'vîl, Editit Indıcıbusque Instruxit H.O. Fleischer, Biblio Verlag Omabrück 1968. .

Birnbaum, Philip, Encylopedia ofJewish Concepts, New York 1991.

El-Bustanî, Butros, Kitabu'l-Muhîti'l-Muhît, Beyrut 1870.

Casper, Bernard M., An Introduction To Jewish Bible Commentary, London 1960.

El-Cevâlikî, Ebu Mansur, El-Muarrab Mine'l-Kelâmi'l-A'cemiyy Alâ Hurufi'l Mu'cem, Beyrut 1990.

Cordoza, Nathan T. Lopes, The Infinite Chain: Torah, Mâssorah and Man, Targum/ Feldheim, Jerusalem 1989.

Darimi, Sünen, Çağrı yayınları, İstanbul 1981.

El-Dehlevî, Şah Veliyyullah, El Fevzu'l-Kebir Fi Usüli't-Tefsir, Türkçeye çev.: Mehmed , Sofuoğlu, Çağrı yayınlan, İstanbul 1980. ' Ebu Davud, Sünen, Çağrı Yayınlan, İst. 1981.

Ebu'l-Feth Haşan Es-Samirî, Tarihu Ebi'l-Feth, Yazmalardan Tahkik Edip Latince Girişle Neşreden: Eduardus Wilmar, Gothae MDCCCLXV. (Latince tam künyesi: Abul Fathi. Annales Samantanı, Editid et Prolegomeis, Instruxit Eduardus, Gothae MDCCCLXV).

Ebu'l-Feth Haşan Es-Samirî, Kitab Al-Tarikh of Ebu'l-Feth, Tahkik Edip İngilizce'ye Çev: Paul Stenhouse, Studies in Judaica, University of Sydney, Sydney 1985.

El-Ezherî, Ebu Mansur Muhammed binAhmed, Tehzîbu'l-Lugati, Kahire 1967. Friedlander, Israel, Selections From the Arabic Writings of Maimonides, Leiden 1909.

Gaon, Saadya, The Book of-Beliefs and Opiniorıs, Arapça ve tbranice'den.Çev: Samuel Rosenblatt, Yale Judaica Series. New Haven 1976. ;

Geiger, Abraham, Judaism and İslam, Almanca'dan İngilizce'ye Çev: F.M. Young, Zohâr Books, Tel Aviv 1969.

Goldzıher, Ignaz, "Ehl-i Kitaba Karşı İslam Polemiği 1", Çev.: Cihat Tunç Ankara 1 Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, Ankara 1980, sayı IV.

Goldzıher, Ignaz, "Ehl-i Kitaba Karşı İslam Polemiği II", Çev.: Cihat Tunç, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam İlimleri Enstitüsü Dergisi, Ankara 1982, Sayı

, Hamişa Hurnşey Tora: Noseah Yehüdi-Noseah Şomronî, Hazırlayan: Abraham-Ratson Sadaqa, Tel Aviv 1964-1966.

arman, Ömer Faruk, Yahudi Kutsal Kitapları, (Basılmamış Doçentlik Tez Çalışması), İstanbul 1988.

Hirschfeld, H., "Mohammedan Criticism of The Bible", The Jewish Quarterly Review, The Originals Series as Published in England, Ktav Publishing House, New York 1966, Cilt. XIII.
İbn Davud, Abraham, The Exalted Faith (HaAmunah Ha-Ramah), İngilizce'ye Çev: Norbert M. Samuelson, Fairleigh Dickinson University Press, USA 1986.

İbn Habib, Yaakov, En Yaakov, İbranice-İngilizce, İngilizce'ye Çev: S.H. Glick, New y York 5682 (V cilt).

İbn Haldun, Tarihu İbn Haldun el-Müsemmâ bi Kitebi'l-Iber ve Divani'l-Mübteda ve 7Haber, Naşir: Muhammed Mehdi el-Hıbabî, Kahire 1936.

İbn Hallikan, Vefayâtu'l-Ayân, Tahkik: İhsan Abbas, Beyrııt 1970.

İbn Hazm, Kitabu'l Fasl Fi'l-Milel ve'l-Ehvâi ve'n-Nihal, Daru'l-Marefâ, Beyrut 1986.

İbn Kayyim el-Cevziyye, Hidayetü'l-Hıyarâ fi Ecvibeii'l-Yehud ve'n-Nasarâ (Abdurrahman Beğ Paçacızade'nin "El-Fânk Beyne'l-Mahlûk ve'l-Hâlık, Mısır 1322 H" isimli eserinin kenarında).

İbn Kesir, el-Kâmil fi't-Tarih, Beyrut 1982.

İbn Mace, Sünen, Çağn Yayınlan, İst. 1981. 1

İbn Manzur, Lisanu'l-Arap, Beyrut? (IV cilt).

İbn Teymiyye, El-Cevabu's-Sahih Limen Beddele Dine'l-Mesîh, Matbaatu'l-medeni, Kahire 1964 (IV cilt). ; .

İshak, Anıran, Mount Gerizim: The One True Sanctuary, Greek Convent Press, Jerusalem?

Jönsen, Kur'an'aBilimsel-Filolojik-Pratik Yaklaşımlar, Çev: Halilrahman Açar,Ankara 1993. /

Kahhâle, Ömer Rıza, El-Alfazu'l-Muarraba ve'l-Mevsuatu7-Vâridatu fi's-Senavâti'lAşr er-Râbia, Dımaşk 1972.

El-Karafî, Kitabu'l-Ecvibeti'l-Fahira ani'l-Es'ileti'l-Fâcira (Paçacızade'nin "El-Farık Beyne'l-Mahluk ve'l-Halık" Mısır 1322 H) isimli eserinin kenanrida.

Khan, Geoffrey, "Al-Qirqısanis Opinions Conceming the Textofthe Bible And Parallel Müslim Attitudes Towards the Text of the Qur'an", The Jewish Quarterly Review, Philadelphia 1990, Cilt LXXXI.

El-Kirkisanî, Yakub, Kitabu’l-Envâr ve’l-Merâkıb, Leningrad Devlet Halk Kütüphanesi ve British Museum’daki Yazmalardan Tahkik Edip Neşreden: leon Nemoy, The Alexander Kohut Memorial Foundation, New York 1939.

Kitab-ı Mukaddes

Kur’ân-ı Kerim

Kutluay, Yaşar, İslam ve Yahudi Mezhepleri, Ankara 1965.

Liberman, Saul, Tobiya el-Anisî el-Halebî, Kitabu’t-Teysîr el-Âlfâz el-Dâhiliyye fi’lluğati'l-Arabiyye Maa Zikri Aslihi bi Hurûfîhâ, Lübnan 1932.

Maimonides, M., “hpistle To Yemen", Crisis And Leadership: Epistles of Maimonides, Notlarla İngilizce'yeÇev: Abraham Halkın, Philadelphia 1985.

Maimonides, M., Commentary on the Mishnah Tractate Sanhedrin, Ingilizee’ye Çev: FreedRosner, New York 1981.

…. Maimonides, M., Mişne Torah, Kısaltarak Îbranice 'den İngilizce ’ye Çev: Philip Bimbaum, New York 1974.

El-Makrizî, Takiyyüddin Ebi’l-Abbas Ahmed bin Ali (H. 845), Kitabu’l Mevâiz ve’li tibar Bizikri’l-Hıtat ve’l-Âsar El-Ma’ruf Bi’l-Hıtati’l-Makriziyye, Mektebetu’sSakafati'd-diniyye, Kahire?, (II cilt).

McCarthy, Carmel, The Tiqqune Sopherim and Other Theological Corrections iri the Masoretic Text of The Old Testament, Univesitatsverlag Freıburg SchWeiz Vandenhoeck & rubrecht Göttingen 1981.

Midraş Rabah, Hazırlayan: Moşe Uriyah Mayerkin, Hotsaat Yavneh, Tel Aviv 19561964.

Midraş Tanhuma (Buber Versiyonu), İngilizceye Çev: John T. Townsend, Ktav Publishing House, Hoboken 1989.

Midraş Tanhuma Al Hamişa Humşey Torah, Yeruşalayım 1927.

Mishnah, Giriş ve Kısa Açıklama Notlarıyla Îbranice ’den İngilizce ’ye Çev: Herbert Danby, Gr. Britain 1972.

Moore George F., Judaism In the First Centuries of the Christian Era, Harvard University Press, Cambridge 1950.

Müslim, Sahih, Çağrı Yayınlan, İst. 1981.

Nadich, Judah, Jewish Legeııds of the Second Commenwealth, Philadelphia 1983.

Nemoy, Leon, "Al-Qirqisani's Accaount of the Jewish Sects", Hebrew Union College Annual, Cıricınnati 1930, Cilt. VII.

Neusner, Jacob, There We Sat Down: The Stoıy of Classical Judaism In the Period In Whichlt Was Takiıg Shape, Abingdon Press, Nashvılle 1972.

Newman, Yacov-Gavriel Sivan, Judaism Â-Z: Lexicon of Terms and Concepts, Jerusalem 1980.

Newmann, J., Halachic Sources Frorn the Beginning to the Nineth Century, Leiden (EJ Brill) 1969. .

Pesikta de Rab Kahana, Îbranice ve Aramca'dan İngilizce'ye Çev: William G., BrudaeIsrael J. Kapstein, Philadelphia 1975.

Pesikta Rabati, Îbranice'den İngilizce'ye Çev: William G. Braude, New Haven 1968.

Pfander, G. Tevrat ve Incil'de Tahrifat Yoktur, Gerçeğin Ölçütü (Mizanu'l-Hakk 1) Birinci Kısım, Sevgi Yayınlan, Kardeşler Matbaası, Ankara ?.

Pirke de Rabbî Eliezer, Viyana'lı Abraham Epstein'e Ait Yazma Metinden İngilizce'ye

Tercüme Ederek Yayına Hazırlayan: Gerald Friedlarıder, London 1916.

El-Razi, Fahreddin, Et-Tefsîru'l-Kebîr, Daru'l-Kutubu'l-tlmiyye, Tahran ?.

Rıza, Ahmet, Mu'cemu Metni'l-Luğaii, Beyrut 1958.

El-Sâbunî, Muhammed Ali, Safvetu 't-Tefâsîr, Beyrut 1981.

El-Samarâî, İbrahim, Fi't-Ta'rib ve'l-Muarrab, Beyrut 1985.

Sefer Torah, (Mesakhtot Kıtanot içinde)

Şifre on Deuteronomy, Giriş ve Notlarla İbranice'den Çev: Reuven Hammer, USA 1986.Soferim, (Mesakhtot Kıtanot, içinde).

Strack, Herman L., Introduction to the Talmud and Midrash, New York 1983.

El-Şehristanî, El-Milel Ve 'n-Nihal, Darul-Marefah, Beyrut 1990.

El-Şevkani, Muhammed b. Ali b. Muhammed, Fethu'l-Kadir, Daru'l-Fikr, Beyrut 1973. (V cilt).
El-Tabatabaî, Muhammed Hüseyin, el-Mizânfî Tefsirî'l-Kur'ân, Beyrut 1983 (Beşinci baskı).

El-Tabrasi, Mecmau'l-Beyan Fi Tefsiri'l-Kur'an, Mektebetu'l-Ilmiyyeti'l-Islamiyye, Tahran? (V cilt).

Talmud Bavlî, İbrahice-Ingilizce, İngilizce Çevirinin Editörü Yehezkel (İzidor) Epstein, Soncino Press London 1984-1990.

Tanyu, Hikmet, "Yahudiliğin Kutsal Kitapları ve Esasları", Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Ankara 1967, Yıl 1966, Cilt XIV. ,

Targum of Palestine, (The Targums of Onkelos and Jonathan ben Uzziel On The Pentateuch With The Fragments of The Jerusalem Targum, Keldanî dilinden İngilizce'ye Çev: J. W. Etheridge, Ktav Publishing House, New York 1968, içinde).

Targum Onkelos, (The Targums of Onkelos and Jonathan ben Uzziel On The Pentateuch With The Fragments of The Jerusalem Targum, içinde).

The Jerusalem Bible, Genel Editör: Alexander Jones, Gr. Britain 1974.

The Septuagint Version of The Old Testament, İngilizce Tercümesiyle Birlikte Yayınlayan: Zondervan Publishing House, 1976. .

The Talmud of the Land of Israel, İngilizce Çevirinin Editörü: Jacob Neusner, Nether' land 1982-1991.

Tora-Neviim-Ketuvîm, Ibranice-Ingilizce, İngilizce metni gözden geçiren: Herold Fisch, Hotsaat Koren Yeruşalayım, Yeruşalayım 1989.

Tor rey, C.C., Ezra Studies, Chicagol910. Tosefta, İngilizce çevirinin editörü: Jacob Neusner, New York 1979.

Tümer, Günay, Birunî'ye Göre Dinler ve İslam Dini, Diyanet İsleri Başkanlığı Yay., Ankara 1986. '

Yazır, Muhammed Hamdi, Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat, İstanbul .1979. El-Zebidî, MuhammedMurtaza, Tacu'l-Arus, Mısır 1306.

ATEİSTİN ÇARESİZLİKLE DENEMESİ

Ateistler inançlı insanları eşitsizlik ve çözümsüzlükle imtihan ederek açığa düşürmeye çalışırlar. Görünmeyeni görünenle ölçmek gibi. Mikroskop olmasa idi, hastalığı yapan şeyin mikrop olduğunu söyleseydik, ateistler hastalığı yapanın mikroplar olduğunu yine kabul etmeyeceklerdi. Ancak çaresi bulunmuş olasıkların cevabını verebiliyoruz.

Bu meyanda elimizdeki ölçü ve kudret, kabul ettiğimiz ve inandığımız ilâhı yani Allah Teâlâ'yı ölçmeye yeterli değildir. Bununda mümkün olmayacağına göre tarih boyu tekrarlanan bu paradoks [yanıltmaç, çatışkı ve çelişki] sorulardan kurtulamayız. Çok zamanda ateistler bazında cevabını yeterli vermiş olduğumuz da söylenemez.

Neticede Allah Teâlâ'yı denemek kul için mümkün değildir. İnanç konusunda inanmayanın imanla tartımı hiçbir zaman olmayacaktır.

İzah için aşağıdaki olayları nakletmekte fayda vardır.

Şeytan bir gün Hz. İsa aleyhisselâma:

"Ey İsa, sen; 'Allah ne dediyse o olur. O'nun takdiri olmadan hiçbir musibet dokunmaz, hiçbir şey insana zarar vermez diyormuşsun. O halde kendini şu dağdan aşağı at da göreyim, bakalım Allah'ın takdiri ile kurtulabilecek misin?" demiş. Hz. İsa, cevap olarak:

"Ey melun! Allah bizi imtihan eder ama bizim Allah'ı imtihan etmeye hakkımız ve salahiyetimiz yoktur" demiştir.

Aynı konu Matta İncil'inde, İblisin Hz. İsa aleyhisselâma günah işlemesi için musallat olduğu şeklinde ele alınır ve şöyle ifade edilir:

"O zaman İsa, İblis tarafından denenmek üzere Ruh tarafından çöle sevk edildi ve kırk gün kırk gece oruç tuttuktan sonra acıktı. Ve ayartıcı (şeytan) gelip ona dedi:

Eğer sen Allah'ın oğlu isen, söyle bu taşlar ekmek olsun. İsa aleyhisselâmda cevap verip dedi:

"İnsan yalnız ekmekle yaşamaz, fakat Allah'ın ağzından çıkan her bir sözle yaşar diye yazılmıştır." O zaman İblis onu Mukaddes şehre götürdü ve mabedin kulesi üzerine koyup kendisine dedi:

Eğer sen Allah'ın oğlu isen, kendini aşağı at, çünkü yazılmıştır:

"Meleklerine senin için emredecek,

Ayağını bir taşa çarpmayasın diye,

Elleri üzerinde seni taşıyacaklar."

Hz. İsa aleyhisselâm, ona dedi ki:

"Sen Allah'ın olan Rabbi denemeyeceksin" diye yazılmıştır."

Yine günümüzden bir misal verelim.

Devletin maddî ve manevi boyutuyla vatandaşlarını kapsayıcılığı ile kudretini göstermesi yanında denenmemesi gerektiğini gösteren bir fıkradır.

Bir zaman İngiltere'de bir savcı bunu yapmaya kalkmış ve meslekten ihraç edilmiştir. Duyduğumuza göre halen İngiltere'de hâkim ve savcılara maaş değil açık çek veriliyor ve istediği kadar para çekmesine izin veriliyormuş. Devlet bunu taahhüt etmiş. Hâkim ve savcıların başka bir şeye ihtiyacı olmasın ve adalet yerini bulsun diye...

Bir gün hâkimin biri, denemek amacıyla bir milyon poundluk bir çek yazıp tahsil etmek üzere bankaya vermiş. Banka memuru birkaç dakikalık bir süre istemiş ve müdüre çıkmış. Müdür ilgili bakanlığı ve bakan, başbakanı aramış. Başbakan, kraliçeyi aramış ve durumu arz etmiş. Kraliçe **"ödeyin"** emri vermiş.

Telefon zincirini ve telaşı gören hâkim, olumsuz önce biraz olumsuz düşünmüş ama neticede iş bitmiş ve çekinin ödenme emri gelip parayı nakledeceği hesap veya nakit olarak nasıl alacağı sorulunca, "nakit ve hemen" demiş ve kabul edilip gözünün önünde para sayılmaya başlanmış... Fakat hâkim, hiç beklemediği bu olay karşısında telaşa kapılıp terlemeye başlamış ve parayı almaktan vazgeçmiş. Banka müdürü nedenini sorunca meslek hayatının bitmesine neden olan şu ilginç cevabı vermiş:

"Eğer benim bir gün bu kadar büyük paraya ihtiyacım olsa, acaba verirler mi, yoksa bu olay sadece göstermelik bir olay mı diye denemek istedim..." demiş.

Banka müdürü hiçbir şey demeden aynı telefon zincirine tekrar başvurmuş ve kraliçeye kadar ulaşılmış.

Kraliçe, bu olaya çok sinirlenmiş ve derhal başbakanı arayarak ilgili bakanlığa talimat verilmesini ve bu hâkimin hemen görevden alınmasını emretmiş. Gerekçe olarak ise şunları söylemiş:

"Hiçbir kimse, İngiltere, kraliçesini ve dolayısıyla devletini bu şekilde imtihan edemez. Hele bir hâkim hiç edemez. Kendi devletine ve kraliçesine güveni olmayan bir hâkime bizim de güvenim söz konusu olamaz. Böyle bir hâkim ise asla adaleti temsil edemez" demiş.

Faydalanılan makale: http://www.arifarslan.com/makalelerim/81-kader-yazilari-1.html

NEYDEM NEYDEM

https://youtu.be/Beo00O6ugyM

Bir ay doğar ilk akşamdan geceden neydem neydem geceden

Şavkı vurur pencereden bacadan

Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben

Uykusuz mu kaldın dünkü geceden neydem neydem geceden

Uyan uyan yâr sinene sar beni

Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben

Uyan uyan yâr sinene sar beni

Dağlar harâmı açma yaramı perişânım ben

Yüce dağ başından aşırdın beni neydem neydem yâr beni

Tükenmez dertlere düşürdün beni

Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben

Madem soysuz göynün bende yoğudu neydem neydem yoğudu

Niye doğru yoldan şaşırdın beni

Dağlar kışımış yolcum üşümüş perişânım ben

Niye doğru yoldan şaşırdın beni

Dağlar harâmı açma yaramı perişânım ben

Aşağıdan gelir eli boş değil neydem neydem boş değil

Söylerim söylerim göynüm hoş değil

Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben

Bir güzeli bir çirkine vermişler neydem neydem vermişler

Baş yastığı gendisine eş değil

Dağlar kışımış yolcum üşümüş nasıl edem ben

Baş yastığı gendisine eş değil

Dağlar harâmı açma yaramı perişânım ben

BEN OLDUM SUNA BOYLUM YİNE BEN OLDUM!

https://youtu.be/0oXNeal_XDs

Başı pare pare dumanlı dağlar

Firkat ile aşıp giden ben oldum

Eller göçün çekip gider yaylaya

Göçün çekip sarpa düşen gene ben oldum

Ben oldum da kara gözlüm ben oldum ben oldum

Vallah yanan ben oldum

Ecel kalasına gidenler gelir

Emir Haktan vade yetenler ölür

Nidem sevdiceğim elde ne gelir

Ayrılık defterini yazan gene ben oldum

Ben oldum da kara gözlüm ben oldum ben oldum

Vallah yanan ben oldum.....

REYHAN

https://youtu.be/dfb-XV1Y3Bw

Reyhan mavi gözlü yanakları al renginde bir Gilek kızıdır. Bir gün koyunları otlatırken sürüye kurt saldırır ve Reyhan koyunları kurtarmaya çalışırken suya düşer ve Irmak onu Hazar Denizine götürür. Köylüler her ne kadar onu bulmaya çalışsalar da Reyhan'ın ayakkabısı ve yağlığından başka bir şeyi bulmazlar. Kızının ölümüne inanamayan acılı anne 50 yıl deniz kenarında kızını bekler. Bu hikaye dilden dile dolaşır, sineden sineye nakledilir ve böylece "Deniz kızı reyhan" sonsuzlaşır.

İran'ın kuzeyindeki Gilan Yöresi doğası, yemyeşil ormanları ve deniziyle tam anlamıyla Karadeniz'i anımsatır. Gilek dilini anlamak anadili Farsça olanlar için de çok zordur, onun için bazı bölümler çevirilmemiştir. Sanırım pek çevirmeye de gerek yok, duyguları dokuağıtın dili her millette aynıdır, ayrılık ve gözyaşından başka bir şey içermez ağıt şarkıları!

DÜN GECE NEREDEYDİN?

Şiir: Mevlana

Söyleyen: Şeceryan

Ç: Haşim Hüsrevşahi

https://youtu.be/6ADLXCLWSpU

can ve cihan dün gece neredeydin? / yo yanlışım kalbimizdeydin
dün hicrinden cefa gördüm / sen ki vefa sultanıydın
ah ki ben nasıldım dün gece / ah ki sen dün gece kiminleydin
kıskanırım keşke hırka olaydım / çünkü hırkanın bağrındaydın

korkarım sana sormaya / “zavallı bensiz neredeydin?”
yeğni tinim, kaçışı anında sen / Saba rüzgarından daha hızlıydın
sensiz acı ve bela beni sardı / ola ki sen bela olaydın
iyi yüzünün rengi tanıktır / Tanrı lütfunun haremindeydin
rengin var, dünya renginden arın / sen ölümsüz rengindeydin
aynasın, rengin birinin yansısıdır / sen tüm renklerden ayrıktın

şiir: mevlana
ç: h.h.

can ve cehan duş koca budéi? / ni qaletem der délé ma budéi
duş zé hécré to cefa didéem / éy ké to soltané vefa budéi
ah ké men duş çé san budéem / ah ké to duş ké ra budéi
reşk berem kaş qeba budemi / çonké der ağuşé qeba budéi
zehré nedarem ké béguyem tora / “bimené biçaré koca budéi?”
yaré sobok ruh bé veqte goriz / tizter ez badé seba budéi
bito mera renc-o bela bend kerd / baş ké bende bela budéi
rengé roxé xubé to axér govast / der heremé lotfé xoda bud”i
reng to dari ké zé rené cehan / paki-o hemrengé beqa budéi
ayénéi rengé to eksé kesist / to zé hemé reng coda budéi

GÖNÜL YARDAN GEÇMİYOR.

https://youtu.be/DTdjUlABsr0

dağlar kardan geçti,

bağlar nardan geçti,

gönül yardan geçmiyor...

halay bardan geçti,

ateş hardan geçti,

gönül yardan geçmiyor...

bülbül gülden geçti,

güneş günden geçti,

gönül senden geçmiyor...

gövdem serden geçti,

canım tenden geçti,

gönlüm senden geçmiyor,

gönül yardan geçmiyor.

SUS!

https://youtu.be/24Vk8EqbSRM

kalbimi koy sapanına
kalbimi bas yarana
kalbimi yırt göğsünde

kalbimi kat sesine
kalbimi tak koluna
kalbimi al mezarına
paramparça kalbimi!
...

Haşim Hüsrevşahi

Bu insanlar 66 senedir kendi anayurtlarında bunları yaşıyor! inan ki insan olmanın ne dini, ne dili, ne ırkı var… insan düşmanlığının da!

MUHSİN NAMCU (MOHSEN NAMJOO): SİTEM!

Yüz gecelik mahmurum, şaraphane nerede?

https://youtu.be/ETgY6bIGo54

Sitemle dedim silerim gönlümden senin yüzünün anısını, senin arzunu

Gülerek dedi incinmem senin huyundan suyundan, yüzünün anısından

Ama kalbini benden sökersen, hadisini kime düşürürsün?

Nereye gidersen yamamsın benim, vefa kadehini neden kırarsın!

Geçtim ondan küstahlıkla, başka bir ayın yoluna koyulmuş,

Geçtim ondan küstahlıkla, başka bir ayın yoluna koyulmuş

Şimdi ne yapabilirim kalbimin hatasıyla, kalbimin aşinası giderse

Şimdi ne yapabilirim kalbimin hatasıyla, kalbimin aşinası giderse

Onun yolundan yol yok başka, artık yapmam hata başka

Onun yolundan yol yok başka, artık yapmam hata başka

Sitemle dedim silerim gönülden senin yüzünün anısını, senin arzunu

Gülerek dedi incinmem senin huyundan suyundan, yüzünün anısından

Ama kalbini benden sökersen, hadisini başka kime düşürürsün?

Nereye gidersen yamamsın benim, vefa kadehini neden kırarsın!

Uyumadım başka hayalle…

Uyumadım başka hayalle ki kalbimi kavurur

Yüz gecelik mahmurum

Yüz gecelik mahmurum, şaraphane nerede…

SENİ İTİRDİYİM GÜNDEN!

https://youtu.be/MGGrSI4Uyho

üreyimi dağlasam

gözlerimi bağlasam

için için ağlasam

sévgime yas saxlasam…

ne kimseni anacaq

o qururun sınacaq

dizim dizim sürünsen

kör bextime üzülsen… üzülsen!

daha déme gülümsen

menim üçün sen ölmüsen

kim halını soracaq

sene men tek yanacaq… yanacaq!

sene tek dözen menem

zülmüne yanır sinem

ay sévdiyim bir denem

perişanam, küskünem…

daha déme gülümsen

menimm üçün sen ölmüsen

ne kimseni soracaq

sene men tek yanacaq… yanacaq!

xezan vurmuş yarpağam men

yanıb sönmüş ocağam men

ezabımla dutsağam men

seni itirdiyim

itirdiyim günden…

xezan vurmuş yrapağam men

yanıb sönmüş ocağam men

ezabımla dutsağam men

seni itiriyim

itirdiyim günden!

SUYA KAPILANLARDAN

EVERYBODY KNOWS

https://youtu.be/abfQQ1hzN9M

Everybody knows that the dice are loaded
Everybody rolls with their fingers crossed
Everybody knows that the war is over
Everybody knows the good guys lost
Everybody knows the fight was fixed
The poor stay poor, the rich get rich
Thats how it goes
Everybody knows

Everybody knows that the boat is leaking
Everybody knows that the captain lied
Everybody got this broken feeling
Like their father or their dog just died

Everybody talking to their pockets
Everybody wants a box of chocolates
And a long stem rose
Everybody knows

Everybody knows that you love me baby
Everybody knows that you really do
Everybody knows that youve been faithful
Ah give or take a night or two
Everybody knows youve been discreet
But there were so many people you just had to meet
Without your clothes
And everybody knows

Everybody knows, everybody knows
Thats how it goes
Everybody knows

Everybody knows, everybody knows
Thats how it goes
Everybody knows

And everybody knows that its now or never
Everybody knows that its me or you
And everybody knows that you live forever
Ah when youve done a line or two
Everybody knows the deal is rotten
Old black joes still pickin cotton

For your ribbons and bows
And everybody knows

And everybody knows that the plague is coming
Everybody knows that its moving fast
Everybody knows that the naked man and woman
Are just a shining artifact of the past
Everybody knows the scene is dead
But theres gonna be a meter on your bed
That will disclose
What everybody knows

And everybody knows that youre in trouble
Everybody knows what youve been through
From the bloody cross on top of calvary
To the beach of malibu
Everybody knows its coming apart
Take one last look at this sacred heart
Before it blows
And everybody knows

Everybody knows, everybody knows
Thats how it goes
Everybody knows

Oh everybody knows, everybody knows
Thats how it goes
Everybody knows

Everybody knows

Herkes biliyor, zarların hileli oldugunu
herkes parmaklarını çapraz yapar yuvarlarken
herkes biliyor, savaşın bittiğini
herkes biliyor, iyi adamların kaybettiğini
herkes biliyor, dövüşün hileli oldugunu
fakirler fakir kalır, zenginler zenginleşir
hep böyle gider
herkes biliyor

herkes biliyor, geminin su aldıgını
herkes biliyor, kaptanın yalan söylediğini
herkeste bu buruk duygular
sanki babaları ya da köpekleri ölmüş gibi

herkes ceplerine konuşur
herkes bir kutu çikolata
ve uzun bir gül ister
herkes biliyor

herkes biliyor, beni sevdigini bebegim
herkes biliyor, gercekten sevdigini
herkes biliyor, sadık oldugunu
bir iki akşam eksik,fazla
herkes biliyor, ihtiyatlı oldugunu
ama tanışman gereken o kadar cok insan vardı ki
giysilerin olmadan
ve herkes bunu biliyor

herkes biliyor,herkes biliyor
hep böyle gider
herkes biliyor

herkes biliyor, ya şimdi ya asla
herkes biliyor, ya ben ya sen
herkes biliyor, senin sonsuza dek yaşadıgını
ve sen bir iki replik okudugunda
herkes biliyor anlaşmanın çürük oldugunu
yaşlı kara joe hala pamuk topluyor
senin kurdelaların ve omuzlukların için
ve herkes biliyor

ve herkes biliyor, salgının yaklaştıgını
herkes biliyor, hızlı hareket ettiğini
herkes biliyor, çıplak adamın ve kadının
sadece geçmişin parlayan birer kalıntıları oldugunu
herkes biliyor, sahnenin öldüğünü
ama yatagında bir sayaç olacak
açığa vuran
herkesin bildiği şeyi

herkes biliyor, başının belada oldugunu
herkes biliyor, neler yaşadıgını
calvarynin tepesindeki kanlı çarmıhtan
malibu sahillerine kadar
herkes biliyor, parçalara ayrıldıgını
bu kutsal kalbe son bir kez bak
patlamadan önce
ve herkes biliyor

herkes biliyor,herkes biliyor
hep böyle gider
herkes biliyor

Daha Fazlası için:

http://sudansuyaezgi.blogspot.com/

GÜNAYDINIM, NAR ÇİÇEĞİM, SEVDİĞİM

https://youtu.be/VcPdLcMSax4

şavkıması, sana doğru yolların,

sana doğru, denizlerin çağrısı,

çırıl çırıl ötelerde bir güzel,

günaydınım, nar çiçeğim, sevdiğim

çıkmaz sokaklarda bu minyatür kim?

bu göğüs kim, ya bu gözler, bu saçlar?

uzak bir özlemde ayak seslerin,

günaydınım, nar çiçeğim, sevdiğim

bu yıldızlar doğan günü çağrışır,

bu gündüzler gözlerini çağrışır,

ya kimlere verdin avuçlarını?

günaydınım, nar çiçeğim, sevdiğim

vurdum tellerine seni, sazımın,

sende anahtarı, alın yazımın,

yağmur yağmur serpil yalnızlığıma,

günaydınım, nar çiçeğim, sevdiğim

MERCANDEDE - YOL GEÇEN HANI

https://www.youtube.com/watch?v=fiF3amLJmLY

Yüreğimiz han kapısı gibi yirmi dört saat açık

Gönlümüz cennet bahçeleri kadar geniş

Acılarla yâr busesidir diye sevişiriz

Ve yalnızlık sanatının ustasıyız, çok şükür

Lokmadır hırkadır eyvallah ile sevindiğimiz

Yormadık aklımızı samanlık, arpalık için

Bilen bilir hangi bağlarda nasıl didindiğimiz

Ruhumuza gıda hüzünler toplamak için

Neşemizde ağlar efkarımızda tüter gölgemiz

Halimizde bir yeşil kefen bezimizdir hüzün

Sevince sevdamızda, susunca nazarımızda yanar

Şarabımız… Keyfimiz… İki gözümüzdür hüzün!...

https://youtu.be/PnFrMiCSAmg

https://youtu.be/IUXCB86glQc

AŞK ÜZERİNE — JACQUES LACAN

Aşk [l'amour] tabii ki bir işaret oluşturur ve her zaman müşterektir.
Uzun zaman önce bu fikri öne sürmüştüm, **güzellikle, hisler her zaman müşterektir** demiştim. Şöyle sorulsun diye demiştim,

"Peki ya, peki ya, aşk nasıl, aşk nasıl — o da her zaman müşterek mi?"

"Hiç olmaz mı, hiç olmaz mı!"

Bilinçdışı işte bunun için icat edilmiştir — insanın arzusunun Başkasının arzusu olduğunu fark etmemiz için. Aşk tutkusu arzunun gözardı edilmesini içerse de, aşkta arzunun bütün önemini koruduğunu fark etmemiz için. Biraz daha yakından baktığımızda bunun yol açtığı hasarı görürüz.

Keyfiyet [jouissance] —Başkasının bedeninin keyfiyeti— bir soru olarak kalır, çünkü oluşturabileceği yanıt gerekli değildir. Daha da öteye götürebiliriz: bu yanıt yeterli de değildir, çünkü **aşk aşk talep eder. Hiç durmadan onu talep eder. Onu talep eder … yine. Aşk talebinin Başkasında kaynaklandığı ayırının doğru adı "yine"dir** [encore].
O halde, ne gerekli ne yeterli bir yoldan, Başkasının bedeninin keyfiyetiyle yanıtlayabilen bu şey nereden kaynaklanır?

Bu aşk değildir. Geçen yıl Sainte-Anne Hastanesinde sinirimi bozan şapelden bir anlamda esinlenerek l'amur [mur = duvar] demeyi göze aldığım şeydir.
L'amur bedendeki tuhaf işaretler biçiminde gözükür. Ötelerden gelen cinsel karakteristiklerdir, gamet hücresi biçiminde mikroskop altında gözlemleyebileceğimize inandığımız yerden gelirler — ve söylemek isterim ki bu yerin hayat olduğunu söyleyemeyiz çünkü ölümü, bedenin ölümünü de taşır, onu tekrar etmesiyle. İşte en-corps [beden-içinde] buradan gelir. Demek ki soma ile gametin ayrılmış olduğunu söylemek yanlış olur, çünkü beden bu gameti barındırdığı için onun izlerini taşır. L'amur üstünde izler vardır.
Ama onlar izlerden ibarettir. Bedenin oluşu tabii ki cinsiyetlidir, ama dedikleri gibi ikincildir bu. Ve tecrübenin gösterdiği gibi, bedenin keyfiyeti, beden Başkasını simgelediği ölçüde, bu izlere bağlı değildir.

Olan bitenin en basit düşünülmesiyle bunlar toparlanabilir.

O halde aşk neyi içerir?

Aşk —psikanalizin inanılmaz bir cüretle, kendi tecrübesi bu mefhumun tam aksini gösterdiği için daha da inanılmaz bir cüretle öne sürdüğü gibi— aşk, bir kılmakla mı ilgilidir?

Eros Bir'e yönelik bir gerilim midir?

İnsanlar uzun zamandır Bir'den başka hiçbir şeyden bahsetmiyor. **"Bir diye bir şey var"** Geçen yılki söylemim bu beyana dayanıyordu, öncesindeki kafa karışıklığına katkı yapmak için değil kesinlikle, zira arzunun bizi yönelttiği ayrı şunu gösterir: Bir sadece imleyenin özüne dayanır. Başlangıçta Frege'yi araştırırken göstermeyi denediğim aralık, bu Bir ile, oluşla ilgili (ve oluşun ardında keyfiyetle ilgili) bir şey arasındaydı.
Size küçük bir hikaye anlatabilirim, Picasso'ya aşık olan muhabbetkuşunun hikayesi.

Nereden anlaşılıyordu?
Gömleğinin yakasını ve ceketinin kenarlarını gagalamasından. Aslında muhabbetkuşu insanın özündeki şeye aşık olmuştu, yani onun giysisine. Muhabbetkuşu Descartes gibiydi, insanları giysiler içinde … yürümelerinden ibaret saymasıyla. **Giysiler çıkarılmalarıyla çapkınlık vaat eder. Ama bu salt bir efsanedir, demin bahsettiğim yatağa doğru yakınsayan bir efsanedir.** Giysileri olmayan bir bedenin keyfinin çıkarılması, Bir kılanın ne olduğu sorusunu, yani özdeşim sorusunu yekpare bırakır. Muhabbetkuşu giyinmiş Picasso ile özdeşim [öz-deşim] kurmuştu.
Aşka ilişkin herşeyde aynen böyledir. Keşişe aşık olan giysisidir [Lacan'ın değiştirdiği deyim: "Keşişi yapan giysisi değildir"], zira onlar böylece bir olur. Başka deyişle, giysinin altında yatan beden dediğimiz şey, belki de benim a nesnesi dediğim kalıntıdan ibarettir.
İmgeyi bir arada tutan şey bir kalıntıdır. Analiz şunu gösterir: Aşk özünde narsistiktir. Ve şunu açığa çıkarır: Güya nesnemsi olanın —ne büyük saçmalık— cevherini oluşturan, aslında arzudaki kalıntıdır, yani onun sebebidir, tatminin noksanlığı hatta imkansızlığı yoluyla arzuyu sürdüren şeydir. **Aşk müşterek olsa da kudretsizdir, çünkü Bir olma arzusundan ibaret olduğunun farkında değildir, bu da bizi "o-ikisi" arasındaki ilişkiyi kurgulamanın imkansızlığına yöneltir. Hangi o-ikisi arasındaki ilişkiyi? — o-iki cinsiyet.**

Jacques Lacan 1972-1973 Seminer 20: Yine, s. 4

Erişim: https://yersizseyler.net/2015/10/23/ask-uzerine-jacques-lacan/
Kaynak: Işık Barış Fidaner, Evrim Şaşmaz, Gözde Kıral, SYRIZA Türkiye, Çeviri derlemesi, Aralık 2015
yersizseyler.wordpress.com, fraksiyon.org, viraverita.org

İMÂNIN BOYUTLARI

AHİ EVREN
(Şeyh Nasîrü'd-Din Mahmud el-Hoyî
kuddise sırruhu'l-âlî)

Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla başlar ve ondan yardım dilerim.

Sonsuz hamd, hicabları kaldıran, yolları aydınlatan o çok merhametli padişaha ki riyazet ve takvayı karanlık duyguları kaldırmaya vasıta ve yol gösterici bir kandil, gaybe iman etmeyi kutsal hâzineleri açmaya anahtar kıldı. Ayrıca iman ve takva vasıtasıyla yüce birliğini anlayanları (arifleri) ve cemaline aşık olanları cennetin likaullahla müşerref olma makamına yüceltti ve onlara cennetin en yüce makamı olan kendi yakınlığında minder döşedi.

Salat ve selam, Melekler âleminin (Melekût) baş köşesinde oturanların ve Allah'ın otoritesinin emir kullarının üzerine olsun. Özellikle de kab-ı kavseyne yücelme (mi'rac) şerefine nail olan iki cihanın sırrı ve hulasası Muhammed Mustafa salla'llâhu aleyhi ve selleme ve efrad-ı ailesine, ashabına ve ümmeti üzerine de salat ve selâm olsun. Onlar vahdaniyyet ka'besinin muhafızları ve uluhiyyet sırlarının hâzinesi idiler.

Asr-ı saadetden uzaklaştıkça Cenâbı Allah'ın düzeni kalktı, dinin esasları yıkıldı, iman güneşi sönmeye yüz tuttu ve İslâm'ın nuru garip köşelerde dürülü kaldı. Şeriat sahibi (salla'llâhu aleyhi ve sellem)in işaret buyurduğu durum gerçekleşti. Şöyle buyurmuşlardı: **"İslâm garip olarak başladı, doğduğu gibi garip olarak dönecektir. Ne mutlu o gariblere"** Dalalet timsahı ufukdaki aydınlığı örttü, bid'at ve cehalet, doğuda ve batıda yaygınlaştı. Gaibden bir ses, hal diliyle: "Fesad karada ve denizde ortaya çıktı" diye haykırdı.

Şi'r
Eğer bu duruma muhalif isen Ey İsa gökten in artık.
Durum sana uygundur. Ey Deccal haydi ortaya çık.

Doğru sözlü Efendimiz: **"Kıyamete kadar ümmetimin arasında hak ve hakikat üzere olan bir topluluk hiç eksik olmayacak"** diye bildirmiş ve söz vermiştir. Yer ve gök durdukça ve kıyamet kopmadıkça Rab-ı zişân'ın hazinedarları olan İsa nefesli, gönlü uyanıkların bereketi ile hak ve hakikat devam edecektir. **"Onlar yeryüzünde Allah'ın halifeleri ve onun dininin da'vetçileri ve yaratıklarından seçilmiş insanlardır"** O halde böyle bir durumun ortaya çıktığı her asırda ölmüş ruhları canlandırmak, temiz istekleri uyandırmak ve harekete geçirmek için Hz. Peygamber salla'llâhu aleyhi ve sellemin haber verdiği o insanlara uymak salih amellerin en başta geleni olmalıdır. İşte bu konuyu anlatmak için bu eser kâleme alındı. Peygamberler geleneğinin esası İslâm dininin temeli olan **"Allah'a iman, Peygamberlere iman ve ahiret gününe iman"** üç esas bu eserde açıklanacaktır. Bu üç temel esas Allah'ın kitabına uygun, Peygamberin (salla'llâhu aleyhi ve sellem) sünneti doğrultusunda, İcma'ı ümmete bağlı kalınarak ele alınacaktır. Din büyüklerinin ve tarikat önderlerinin zevklerinden de şahid gösterilecektir. Bu eserciğe (Lem'aya) "Metali'ül-iman" (İmanın Boyutları) adı verdim. Bu fakirin harf ve kelimelere bürünmüş olan fikirleri bir Fatiha, bir hatime ve üç matla'dan ibaret olacaktır. Yardım ve hidayet Allah'tandır. Yüce Allah'ın kudretinden başka kuvvet ve kudret yoktur.

FATİHA

Öncelikle bilinmesi gereken şudur ki, yaradılışın başı ve sonu (mebde' ve maad) olduğunu tasdik edenler, kısacası varlığın yaratılmış ve yok olacağını bilenler ve insanlığın bu bedenin yok olmasından sonra da varlıklarının devam edeceğine inananlar iki kısma ayrılırlar. Bir

kısmı Peygamberlerin kandillerinin aydınlığını takip eder ve Allah'ın vahy yoluyla indirdiklerine uyarlar. Bir kısmı da fikri yönlerini geliştirmişler ve akıl yürüterek sezme gücü kazanmışlardır. Birinci yolu tutanlara, **"millet yolunu tutanlar"** (Erbab-ı milel), İkincilere de **"Din yolunu tutanlar"** (Erbab-ı nihai) denir. Din yolunda gidenlerin delilleri birbiriyle çeliştikçe tuttukları yolda bocalamaları ve ayaklarının kayması da o nisbette çok olur "**Onların çoğu zanna uyarlar, gerçekte ise zan, hakikat karşısında bir değer taşımaz"** (Yunus Suresi, 36)

Şi'r (Arapça)

Bütün mahfilleri dolaştım.
Buralardaki ilim meclislerini gezdim.
Herkesi, başlarını ellerinin arasına almış, hüsran içinde gördüm.
Elde ettikleri sadece bir hiç.

Beyt

Tabiî olan aklı bırak ki her dinsizin düşünce kalıpları sana delil görünüp de inancına etki ekmesin

Zanna uymak, kişi için ne kötü bir binektir. İnanç sahibi kabiliyetli bir kimsenin körükörüne çelişkilere kendini kaptırması büyük bir zarara uğramak ve taklid ile küfre düşmektedir.

Nazm

Tur-ı Sina'ya uçmak (Hz. Musa'ya gitmek istiyorsan) İbn Sina karşısında eğilme.
Gönlünü Muhammed'in sözüne bağla.
Ey Ali'nin oğlu!
Ebu Ali'ye uyman daha ne kadar sürecek.
Sana yol gösterecek bir göze (Akıl gücüne) sahip değilsen Kureyşli önder (Hz. Muhammed), Buharalı önderden (İbn Sina'dan) daha iyidir.

Millete tabi olanlara gelince: Onlar Peygamberlerin izinden gidenlerdir. Peygamberlerin koydukları şeriat vasıtası ile gaybe iman edip aklı emir ve yasakların ipi ile bağlamışlardır. Bugün o şeriatlardan yalnız bizim peygamberimiz Muhammed (salla'llâhu aleyhi ve sellem) in şeriatından başka şeriatlar yer yüzünde kalmamıştır. Millete tabi olanlar üç sınıftırlar.

I. SINIF

Gaybe iman edenlerdir. Bunlar nebiler ve resullerin Cebrail vasıtası ile Cenâb-ı Rabbü ' l-aîemin ' den aldıkları mesajları tasdik eder ve "Allah'a iman ettim ve Cenâb-ı Allah'ın kendi muradına uygun olarak gönderdiklerine de iman ettim. Allah'ın peygamberine ve Cenâb-ı peygamberin kendi muradına uygun olarak tebliğ ettiği şeylere iman ettim" derler. Bu yolda fikir yürütmek ve muhakeme asla yoktur. Aklı lüzumsuz tartışmaktan ve yetkisini aşmaktan uzak tutarlar. Emin bir yolda yürürler. **"Ey hesabı sağdan verilen kişi sana selam olsun"** (Vakıa Suresi, 91)

II. SINIF

Fikir ve itimad sahibi olan bilge kişilerdir.

"Onlar, kalplerine iman yazılmış ve Allah, katından bir nur ile onları desteklemiştir." (Mücadele Suresi, 22) âyetinin haşmetli sırrı ile kitap, sünnet ve icma-ı ümmet usulünden doğru inancı teslimiyyet ile kabul edip alanlardır. Şeriatın detayları ve yaradılış ile ilgili ayetlerin manaları üzerinde araştırma yapıp derinleşmişlerdir. **"Göklerde ve yerde neler var bakın."** (Yunus Suresi, 10) ayetini haykırmaktalar. Bilinenler yardımı ile bilinmeyenleri keşfetmeye çalışırlar. Akıl yürütme yolu ile ilerlemelerini, iman nuru ile destekleyerek, salih amellerle geliştirerek gerçek bilgi (İlme'l-yakin) mertebesinin zirvesine yükselirler. **"Allah içinizden inanmış olanları ve kendisine ilim verilenleri derecelerle yükseltsin."** (Mücadele Suresi, 11)

III. SINIF

Ermişler (Evliya) ve keşif sahipleridir ki, "Elestu" meclisinde (Ruhlar âleminde) **"Allah onları, onlar da Allah'ı sever."** (Maide Suresi, 54) ayetinde ifade edilen sevgiye mazhar olanlar ve Allah'ın üzerlerine nurunu saçtığı kimselerdir.

Şi'r

Biz aşk ülkesinden, "Elest Meclisi"nde (Ruhlar âlemi) sarhoş olmuş öyle gelmişiz.
"Belâ (Evet) cevabını nasıl söyleyelim çünkü hep sarhoş olarak gelmişiz.

"Hepiniz oradan inin. Tarafımızdan size bir yol gösteren gelecektir" (Bakara Suresi, 38) nidasıyla bu karanlık yuvaya gelmişlerdir. Beşeriyyet dört duvarında birleştiricilik elbisesi giydiler.

Şi'r (Arapça)

Verdiğin sözünü ve ayrılığına dayanılamayacak makamını unuttuğunu sanıyorum.

Yaradılışta (Bidayetde) bir müddet gaybe iman levhasını okumuşlar ve **"De ki, Allah'ı seviyorsanız bana uyun. Allah da sizi sevsin"** (Al-i İmran Suresi, 31) ana yolunda takva ile durup uzun bir ömür geçirerek, iman ve takva cilasıyla gönül aynalarını varlık pasından, maddi karanlıktan tamamen arındırmışlardır. Böylece gönülleri, Allah'ın tecelligâhı ve kutsal ilhamlara mazhar olmaya layık hale gelmiştir. **"İman eden ve salih amelde bulunanları, imanlarına karşılık Rableri doğru yola yönlendirir."** (Yunus Suresi, 9) Ayrıca o ermiş kişiler, insan yaradılışının yüceliğini müşahede etmişler ve insan ruhunun derinliklerindeki gizli gerçekleri bulmuşlar ve **"Selâm size, hoş geldiniz. Temelli olarak burada kalın"** (Zümer Suresi, 38) nidasına layık olmuşlardır.

Şi'r

Kaybolan mührü Süleyman (aleyhisselâm) buldu. Kaybolan Yusuf (aleyhisselâm) Ken'an'a vardı.

Horasan sevdalısı onların halini şöyle tarif etmiştir.

Beyt

Halkdan efsane kabilinden duyduğumuz bir haber ilimden göze, kulaktan kucağa geldi.

Bu fakirin bu eserciği yazmaktaki maksadı, bu ermiş kişileri anlatmaktır. Öncelikle buradaki sözler öğrenilip, manaları özet olarak anlamaya çalışılmalıdır. Zira seyr-i suluk (manevî yükseliş) ile ahiret endişesinden geçip beşeriyyet vasıflarından kurtulup hayat pınarına ulaşılır. İşte onlar Hızır (salla'llâhu aleyhi ve sellem)'ı takip ederek **"Katımızdan ona ilim verdik"** (Kehf Suresi, 65) pınarından kana kana su içenler, ne duyarlarsa görürler, hayallerinden geçeni bilirler. Onların makamlarında dil şöyle konuşur.

Şi'r

Mana güneşi, ay ve dolunay biziz. Allah'ın "Ol" diyerek yaratması sırrından maksat biziz. Su ve toprak karanlığından kurtulunca, hem Hızır ve hem hayat suyu biziz.

Bu açıklamalardan sonra esas maksadımızı açıklayalım ve **"Gerçek kuvvet ve kudret ancak Allah'a aittir."** vasıtası ile mutlak tevhide yaklaşmaya çalışalım. **"Arş sahibi, varlıkların en yücesi olan Allah, kullarından dilediğine emrinden vahy indirir.** (Mu'min Suresi, 15)

BİRİNCİ DOĞUŞ

İlk temel esas olan "Allah'a iman" m hakikatları hakkında olup üç "Kevkeb" (Yıldız)dan oluşacaktır.

I. Kevkeb, Allah'ın zatının tarifi, II. Kevkeb, sıfatlarının tarifi, III. Kevkeb, fiillerinin tarifi hakkındadır.

Allah doğruyu söyleyen ve doğru yola yönlendirendir.

I. K E V K E B (YILDIZ)

Allah'ın zâtının tarifi hakkındadır.

Bil ki, Yüceler yücesi Allah'ın varlığı kendiliğinden var olan mutlak varlıktır. Onun yüce varlığı karşısında yokluk mümkün değildir. Şartsız bir ve ebedî olan varlık Allah'dır. Hiç bir şey ona eş olamaz. Ebedî olarak kalıcı olacak olan O'dur. Ondan başka hiç bir varlık devamlı olamayacaktır. "Ondan başka tanrı yoktur. Ondan başka herşey yok olacaktır" (Kasas suresi, 88)

Şi'r

Allah'ın varlığından başka bir varlık olamaz. Kapı, dergâh ve bekçi laftan ibarettir.
Her cihetten tecelli eden ve fakat hiçbir cihetten görünmeyen Allah'ı tesbih ederiz.

Hangi yönden bakarsan ön ve arka var. Gördüğün gibi cihet olmadan da varlık tarif edilemez.

Görünmez olan ulu varlık, onun varlığı olup, Ona "Yüce zât" (Hazreti zat) denir. Hiçbir mukarreb melek ve hiçbir peygamber o zâta ulaşamaz. **"Hakkıyla bilinmeyen ve idrak olunamayan Allah'ı tesbih ederiz"** Yarlıkla ilgisi bulunan, sonradan var olmuşluk vasfı olan herkes ister âlim, ister cahil, ister üstün insan, ister basit insan olsun hepsi Allah'ın zatını anlayamamakta eşittirler. **"Allah'ın zatı hususunda varlıkların hepsi ahmaktır."**

Şi'r

Ey cihanı yaratan, seni olduğun şekliyle tanımak mümkün olur mu?

Sıddîk-ı Ekber Hz. Ebu Bekir'den Allah razı olsun. Bu konuya ne güzel bir işarette bulunmuşlar: **"Varlıkların kendisini anlamaları için çaresizliklerini (aczlerini) itiraf etmekten başka bir yol yaratmamış olan Allah'ı tesbih ederiz."**

Allah, insanların aklına ve zihnine sığan ve hayallerinden geçen şeylerden münezzehtir. Hiçbir şey ona benzemez o bunlardan ayrıdır. Gerçek hükümran olan Allah herşeyin üstündedir.

Şi'r

Hiçbir gönül onun künhüne ulaşamaz. Akıl ve ruh onun yüceliğinden haberdar olamaz.

Ma'rifet sahibi olan büyüklerden birine ma'rifet nedir? diye sordular. O zat "Onu (Allah'ı) varlıklara benzetmeden (teşbihe sapmadan) ve sıfatlarını inkâr etmeden (ta'tile düşmeden) ta'zim etmektir" diye cevap verdi. âlemde Allah'ı müşahede edenler şöyle demişlerdir: Ma'rifetin bir boyutu teşbihe, bir boyutu da tenzihe dayanmaktadır. Tenzih'in sırrı, Allah'ın "Batın" sıfatıyla sıkı bir ilgisi bulunmakta, teşbihin sırrı da Allah'ın "Zahir" sıfatıyla bağlantılıdır.

Beyt

Söylersem müşebbihe mezhebinden, söylemesem dinden çıkmış olurum.

"O, evveldir, ahirdir, zahirdir ve batındır." (Hadid Suresi, 3)

Beyt

Gizlilikten dolayı ap açıktır, apaçık olmasından gizlilik içinde gizlidir.

"Bakışlar onu idrak edemez, fakat o bakışları idrak eder"(En'am Suresi, 103) "Beni göremezsiniz" (A'raf Suresi, 143) âyeti de Allah'ın Bâtın isminin temel prensibini ifade etmektedir. Buna **"Tenzihin sınırı"** denir. "O gün bir takım yüzler Rablerine bakıp

parlayacaktır." (Kıyamet Suresi, 22) **"Rabbimi en güzel bir suretde gördüm"** sözü de Allah'ın "Zahir" isminin bir kaidesini ifade etmektedir. Buna da "Teşbih sınırı" denmektedir. **"Kemal sıfatlara sahib olan Allah teşbih ve tenzihden beridir."**

Beyt

Eğer onu görünür veya görünmez biliyorsan kesin olarak bilki O, ne görünür ne de görünmezdir.

Bütün azamet ve yüceliğine rağmen dilediği tarzda kullarına kendisini gösterir. Mü'minler ve ma'rifet sahibi arifler onu maddi göz ile görebilirler. İşte burada söz yeterli olmamaktadır. Ashabın ulularından biri şöyle buyuruyor: **"Şüphesiz Allah'ın Resulu (salla'llâhu aleyhi ve sellem), âlemlerin Rabbini Cennet yeşillikleri içinde gördü."**

Rubaî

Eğer gönlünde aşk oluşmuşsa onu görebilirsin sevgilin sana kolayca görünebilir. Mutlaka gölgesini görmekle yetin. Görebildiğini de gölgeden başka birşey sanma.

"Enginliğinde yüce, yüceliğinde engin, apaçıklıkda gizli, gizlilikte apaçık olan Allah, her türlü noksanlıktan münezzeh, kemal sıfatlarla muttasıf olandır." Hiçbir şeye muhtaç değil, fakat herşey onunla vardır. "Hiçbir şey onun gibi değil ve o işiten ve görendir" (Şura Suresi, 11) İşte bu görünüm son derece muazzamdır. Kâmil insanlar ve Allah'a en yakın olanların bu makam ve görünüm hakkında bundan başka söz söyleme kabiliyyet ve güçleri yoktur. " O yücedir, birdir, benzeri yoktur."

Beyt

Gönlün bildiği şeyler yaratılan şeylerdir. Dudaktan çıkanlar ise sözlerdir. Ben gönül ile seni nasıl bileyim ve dil ile seni nasıl ta'rif edeyim.

"Senin güçlü olan Rabbin onların vasıflandırmalarından münezzehdir. Peygamberlere selâm olsun. Âlemlerin Rabbı olan Allah'a hamd olsun." (Saffat Suresi, 180-182)

II. KEVKEB

Allah'ın sıfatlarının ta'rifi hakkındadır.

Allah seni başarılı kılsın ve tatmin eylesin. Bil ki, şefkatli (Vedud) olan Allah yüce sıfatlara ve güzel isimlere (Esmaü'l-hüsna) sahiptir. "Allah'ın güzel isimleri vardır, Onu o isimleri ile çağırınız" (A'raf Suresi, 180) Mi'rac sahiplerine ve münacaat ile meşgul olanlara göre isim ve sıfat iki eş anlamlı kelimedir. Ma'na bakımından onun yüce zatı eşyanın zatına, kutsal sıfatları da yaratıkların sıfatına benzemektedir. Arif kişilerden büyük bir zata: **"Tevhid nedir?"** diye sordular. Şöyle cevap verdi: **"Eşyaya benzetilmeyecek zatı isbat etmek, sıfatlarını red etmemektir"** Onun celâl ve cemâl sıfatlarını tasdik etmek din bilginlerine göre gerekli (vacib) dir. Yüce Peygamberler ve nebiler bunu isbat ve tasdik etmişlerdir. Meselâ: Diri (Hay) dır. Onun diri olması, aktif (faal) olması demektir. Her zaman vardır ve var olacaktır. Onun yüce varlığının eksilmesi ve yok olmaya yüz tutması düşünülemez. "O diridir. Ondan başka ma'bud yoktur. Dini ona tahsis ederek yalnız ona yalvarın. Her türlü övgü âlemleri yaratan Allah'a mahsustur." (Mu'min Suresi, 65)

Alimdir: Yar olan ve var olacak olan herşeyin bütün detayları, parçaları ve genel vasıfları hakkındaki bilgiler onun ezelî olan bilgisinde noksansız olarak vardır. Geçmiş, hal ve müstakbel onun katında eşittir, birdir. "Gaybın anahtarları onun katındadır. Onları ancak o bilir. Karada ve denizde olanları bilir. Bir yaprak bile onun bilgisi dışında düşmez. Yerin karanlıklarındaki tane, yaş, kuru herşey Allah'ın ilmindedir." (En'am Suresi, 59)

İrade sahibidir: Dilediği herşey olur. Dilemezse olmaz. İman ve küfr, irfan ve inkâr, hayır ve şer, fayda ve zarar, fısk ve ibadet, isyan ve taat bütün bunlar onun iradesi ve emri ile olmaktadır. Onun emri red edilemez ve hükmü sorgulanamaz. Buna rağmen kullarının küfür ve isyan içipde bulunmalarına razı değildir. **"Şüphesiz Allah kullarının küfrüne razı olmaz"** İrade, rızadan başkadır. Bu mesele irfanın derinlikleridir. Bunun hakkıyle ortaya konması, kader sırrının açığa çıkmasına bağlıdır, fakat hiçbir canlının kader sırrını idrak etmesine imkân yoktur.

Beyt

Kazanın altında odun yerine Cebrail'in ulu kanadı yanıyorsa Şeytan'ın evini döşeyenlere o mutfakta aş pişmez.

Kader sırrının denizine dalmasına müsaade edilenlere de onu ifşa etme izni verilmemiştir, ve onlara: **"Kader Allah'ın bir sırrıdır, onu ifşa etmeyiniz"** demişlerdir. Kısacası bütün bunlar Cenâb-ı Allah'ın irade ve uygulamalarıdır. **"Allah dilemedikçe siz dileyemezsiniz."** (İnsan Suresi, 30) Allah dilerse olur, dilemedikleri gerçekleşmez.

Kadirdir (Kudret sahibidir): Yokdan var eder. Şey yokken şeyi ortaya çıkarır ve bu Cenâb-ı Allah'ın kudretinin büyüklüğünün özelliklerindendir. Bu alanda onun ortağı yoktur. Diri olan (Hay) Allah'ı tesbih ederiz. "Allah'dan başka yaratan var mıdır" (Fatır Suresi, 3). Yer, gök, arş, kürsü, cin, ins, şeytan, melek, ferd-ferd insan bütün bunlar onun üstün kudreti ile varlık sahnesine çıkmıştır. Dilediği zaman bir anda kendine döndürür ve yokluk karanlıklarına atar ve yeniden başka bir varlığı var eder. **"Dilerse sizi yok eder ve yeni bir topluluk yaratır. Bu Allah için zor bir iş değildir."** (İbrahim Suresi, 19-20)

Semi'dir (İşiticidir): Karanlık gecelerde yerin yedi kat altında dahi olsa kullarının her türlü hareketlerini ve hatırlarından geçenleri ve Cebrail'in ve İsrafil' in gökler ötesindeki tesbih ve dualarını apaçık bir şekilde duyar.

Basirdir (Görür): Ka'beyi, havra ve mescidi, tekke ve zaviyeleri ve buralardaki abidlerin ibadetlerini, âsilerin isyanlarını tamamen görür. **"Doğrusu yüce Allah göklerin ve yerin gaybını bilir ve Allah yaptıklarınızı görür."** (Hucurat Suresi, 18)

Mütekellimdir (Konuşur): Meleklere, peygambere ve evliyaya hitabeder. "Musa'ya hitabetmiştir." (Nisa Suresi, 164) Tevrat, Zebur, İncil, Kur'an onun sözleridir. "Onu (Kur'anı) Cebrail senin kalbine indirmiştir" (Şuara Suresi, 193) âyetinde ifade edildiği üzere onun sözü gönülde teşekkür etmektedir. Söz ve harf şekillerinden münezzehdir. Onun sözleri, Cebrail'in belli bir surete girmesi (Teşehhus) ve fısıldaması ile Hz. Peygamber'in (salla'llâhu aleyhi ve sellem) mübarek idrakine ulaşır, söz ve harf kalıbına bürünür. Tabiî bu mükemmel ve üstün zevke ancak "Beni Rabbim terbiye etti" mektebinde eğitilen ulaşabilir. Çünkü mukaddes ve Allah'ın nuru ile bakabilen, cehalet körlüğünden arınmış bir ruh gerekir ki, Kur'an-ı Kerim'in acaib sırlarını anlıyabilsin ve vahyi, söz ve harf kalıplarından soyutlayarak algılayabilsin.

Şi'r

Kur'an-ı Kerim'in gelini, iman mülkü (kalp) küfür ve şüphe dağdağasından arınmadıkça nikabını kaldırmaz. Aksi halde Kur'an'ın sadece harf ve nakışlarını görebilirsin. Körün güneşin sadece sıcaklığını hissedebildiği gibi.

Bununla beraber o, gönüllerde muhafaza edilmekte, dillerde okunmakta, mushafta yazılıdır. Yazı ve şekil geçici olan söz ve harflerden ibaret olup Lehv-i mahfuzda yazı ve okunuşu ile

muhafaza altındadır. “Şüphesiz o, bizim katımızda, ana kitapta mevcut yüce ve hikmet dolu bir kitaptır.” (Zuhruf Suresi, 4)

Şi‘r

Hakikatler kitabı olan Levh-i mahfuzdaki kitab, sınırsız bir hazinedir. Onda ne şekil var, ne ayet. Kur’an-ı Kerim’i Cebrail O kitabın sahifesinden rivayet ederek harf şekillerine bürünmüştür.

“Eğer yeryüzündeki ağaçlar kâlem, denizler mürekkeb olsa ve bu denizleri yedi misli arttırılsa yine de Cenâb-ı Allah’ın sözleri yazmakla bitmez.” (Lokman Suresi, 27)

Evet Cenâb-ı Allah’ın isim ve sıfatları sınırsızdır. Onun isim ve sıfatlarını ancak o yüce ve kudret sahibi kendisi hakkıyla bilebilir. Akıl sahibi (Ulu’lelbab) olanlardan bazılarına bu dünyada Cenâb-ı Rabbü’l-âlemin öğretilmiştir. Bazıları ahirette öğrenir. Bazıları da ne bu dünyada ne ahirette öğrenemez. **“Bunu katında bulunan ilimde tuttu.”** sözü bunu ifade etmektedir. Fakat iman nuru ile bezenmiş (sürmelenmiş) olan bir akla göre özet olarak bunun (Sıfatların) toplamı dört kısma ayrılır. Subuti sıfatlar, izafi sıfatlar, selbi sıfatlar ve haberi sıfatlardır. Fakat inananların Allah’ı bilmelerinin dünya neş’esi için önemi ve lüzumu kadarıyla Haşr Suresinin sonunda hulasa olarak kendisini tanıtmıştır. İşte onun buyruğu: **“O görüneni de, görünmeyeni de bilen, kendisinden başka ilah olmayan Allah’dır. O Rahman ve Rahim’dir. O kendisinden başka ilah olmayıp, mutlak hükümran, çok kutsal, esenlik veren, güven sağlayan, görüp gözeten, güçlü, herşeye hakim, kendisine ortak koşulanlardan münezzeh olan Allah’dır. O var eden, güzel kılan, şekil veren ve güzel adlara sahip olandır. Göklerde ve yerde olanlar onu tesbih ederler. O güçlüdür, hakimdir.”** (Haşr Suresi, 2224.)

III. KEVKEB

Allah’ın fiillerinin ta’rifi hakkındadır.

Allah seni muvaffak kılsın ve doğru yola yönlendirsin. Bilmiş ol ki, dünya ile gördüğün ve akıl ile idrak ettiğin bütün yaratıklar yüceler yücesi Allah’ın fiillerinin eseridir ve o bunların ötesindedir. Yarattıklarından hiç birşeye benzemez. “Hiç yaratan yaratmayana benzer mi?” (Nahl Suresi , 17)

Cenâb-ı Allah’ın yarattığı şeyler ya ruhanî varlıklardır veya cismanî varlıklardır veyahut da cismanî âlem ile ruhlar âlemi arasında vasıta olan yaratıklardır.

Sırf ruhanî varlıkların dünyasına “Melekut âlemi“ denir. Bu âlem ancak can gözüyle görülebilir. Onu “âlem-i escam” denilen dünyadaki imkânlar ile anlamak mümkün değildir. “Şüphesiz bunda akıl sahipleri için belgeler vardır. (Al-i İmran Suresi, 190)

Beyt

Aklın sana gülmesini istemiyorsan Harezm’de geçerli olan şeyleri Irak’a götürme.

“Böylece kesin kanaate varması için İbrahim’e göklerin ve yerin hükümranlığını gösteriyoruz.” (En’am Suresi, 75)

Cismanî hayat bakımından ma’nen ölmedikçe, ruhanî hayata geçilmez. Ruhanî hayata geçilmedikçe de Melekut âlemi’nin sırları anlaşılmaz.

Beyt

Akıl ve imanın bulunduğu bir dünyada cismin ölmesi, ruhun dirilmesidir.

Hz. İsa (salla’llâhu aleyhi ve sellem) şöyle buyurmuştur.” İki defa doğmayan melekut semalarına yükselmez.” Fakat bu fakirin melekut âlemindekilerin derecilerini ta’if konusunda

itirazları vardır. İstekliler inanıp, kendilerine itikad edinsinler için bunu kısaca açmakda yarar var." Bilemezsin, olur ki, Allah bunun ardından sizde bir hal meydana getirir" (Talak suresi, 1)

Ey azizim!

Allah seni kutsal, derin bilgilerle şereflendirsin. Şunu bil ki, Melekut âleminde yaşayanlar üç kısımdır. Bunlardan biri "Kerrubiyan" denilen varlıklardır. Bunlara "Ceberuti" varlıklar denir. "Onlar kutsal makamlarda ibadete çekilmişler ve Allah'ın nurlarının yüceliğinde hayranlık içindedirler.

Bir diğeri de "Ruhaniler"dir. Onlar da iki kısımdırlar. Bazıları yüce arşın taşıyıcıları (Hameletü'l-arş), bazıları da geniş kürsünün (Sedene-i kürsi) taşıyıcılardır. "Bizim her birimizin belirli bir makamımız var. Ve biz sıra sıra saf tutanlardanız. Allah'ı tesbih edenlerdeniz." (Saffat Suresi, 164-167) âyetleri bunları ifade etmektedir.

Bir gurubu da Yedi semanın mimarlarıdır. Cennet ve cehennem hazinedarlarıdır. "Rabbın ordularını yalnız kendisi bilir" (Muddessir Suresi, 31) Onların safları birincisi semaya kadar devam etmektedir. Bunlara yüce ruhlar âlemi (Melekut-i a'la) varlıkları denir.

İkinci kısmdaki varlıkların bazısı basit unsurları (dört unsur) tedvirle görevlidirler, bazısı madenler, hayvanlar, bitkiler gibi birleşik (mürekkeb) varlıkları tedvirle görevlidirler. Bu cümleden olarak şimşek, yıldırım, bulut, duman, dağlar, taşlar, denizler gibi bunların herbirini bir melek yönetmekle görevlidir. Hz. Peygamber Efendimiz şöyle bildirmişlerdir: "Her yağmur katresi ile bir melek iner" Gine bazı melekler de insan nev'ini korumakla görevlidir. Bunların detaylarını ve sayılarını ezeli ilmin sahibi yüce yaradıcıdan başka bilen yoktur. "Rabbın ordularını yalnız kendisi bilir"(Müddessir suresi, 31) Onlar Melekut âleminin en aşağısında olan varlıklardır. "Göklerin ve yerin orduları Allah'ındır"(Fetih suresi, 4) Cin ve şeytanlar bu âlemdeki varlıklardan oldukları için bu dünya gözü ile onları görmemiz mümkün değildir. Onlardan bazıları mü'min, bazıları kâfirdir. İblis onların başkanı ve efendisidir. Hak Teâla kıyamete kadar onu ve onun soyundan olanları insanoğluna musallat kılmıştır. "Ancak Allah'ın muhlis kulları hariç" (Saffat Suresi, 40) Bunların insanoğluna musallat kılınmasının sırrı kader sırrının bir parçasıdır. "Onu ancak Allah ve ilimde derinleşmiş olanlar bilir" Tasavvuf yolunda olanların bütün bunlara iman etmeleri vacibdir. Ola ki Allah bir zafer verir veya katında bir emir bildirir" (Maide Suresi, 52)

Cismanî varlıklara gelince: Buna maddi âlem denir. Bu da iki kısma ayrılır. Birisi semavi varlıklardır. Diğeri dünyevi varlıklardır. Semavi varlıklar: Arş, kürsü, sabit yıldızlar, gezegenler ve yedi gök tabakasıdır. Dünyevi varlıklara gelince: Bunlar dört unsurlar, ma'denler, nebatlar, hayvanlar, ulvi varlıklardan olan bulutlar, şimşek ve yıldırım ve yağmurdur. Bu Melekut âlemini ancak şeçkin bilginler bilebilir. Bu konu da Kur'an-ı Kerim'de özet halinde beyan edilmiştir. Bu beş duyu ile hissedilen varlıkları görmekte ve hissetmekteler. Allah'ın kitabında bu varlıklardan pek çok defalar bahsedilmiş ve kendi zatı için bu varlıklar delil olarak göstermiştir. Mesela: "Göklerin ve yerin yaradılışında, gece ve gündüzün birbiri ardından gelmesinde, insanlara yararlı şeylerle denizde süzülen gemilerde Allah'ın gökten indirip yeryüzünün ölümünden sonra diriltti̇ği, suda, her türlü canlıyı orda yaymasında, rüzgârları ve yerle gök arasında emre amade duran bulutları döndürmesinde düşünen insanlar için belgeler var" (Bakara Suresi, 164)

Ruhlar âlemi ile dünevi varlıklar (cisimler âlemi) arasında vasıta olan varlıklara gelince: Bu âleme Misâl ve Eşbah (hayal)âlemi denir. Şeriat dilinde ise "Berzah" denir. Basiret sahipi bilginler ve keşif sahibi arifler, melek ruhlarını ve peygamberleri bu âlemde müşahhas olarak görürler. Gerçek olaylarda ve rüyalarda meydana gelen şekiller ve hayalleri müşahede etmek de gene bu âlemde gerçekleşmektedir. Bu âlemin sınırsız özellikleri var. Bunların içinde en güzel en mükemmel, en acaib ve garib ve nihayet en aziz varlık insandır. O bütün âlemlerin özelliklerinin özü ve zübdesidir. Dünya ve ahiret âleminde bulunan şeylerin özeti onda bir arada bulunmaktadır. Bu yüzden o yeryüzünde Allah'ın gölgesi ve halifesidir. Bütün nevilerin özü ve hulasasıdır. Herşey onun kemale ermesi için vasıta olarak yaratılmıştır. O kemale erince, bütün gökleri aşarak esas dünyasına döner. Bu dünyada ruhlar bedende yok olduğu gibi ruhlar âleminde de bedenler ruhlar için de yok olacaktır. "O gün yazılı belge tomarlarının dürüldüğü gibi göğü dürer, ilk yarattığımızdaki şekline döndürürüz. Bunu üzerimize aldığımız va'd olarak yaparız." (Enbiya Suresi, 104)

Bu mes'elenin tam olarak açıklanması kader sırrını ve Cenâb-ı Allah'ın işlerinde güttüğü gayeleri ifşa etmeye vabestedir. Her ne kadar kalpgözü olanlar açısından manalar, Allah'ın kitabında gün gibi açık seçiktir ama **"Şüphesiz Allah, sizin herşeyi tamamıyla açıklamanızdan hoşlanmaz"** buyurmuştur. Emirül Mü'minin (Radıya'llâhu anh) bu hususa şöylece işaret buyurmuşlardır: **"Resulullah'a, Allah'ın gönderdiği bilgili kulların Kur'an-ı Kerim'den bilebileceklerinin dışında insanlardan gizlenecek hiçbir şey bildirilmemiştir."** Sebepler ve sonuçların açıklanması bu ifadede bulunmaktadır ama....

Beyt

Dünya saba rüzgârı ile dolu değilse de kişi koku alabilmelidir.

"Göklerin ve yerin yaradılışında, gece ve gündüzün bir biri ardınca gelmesinde düşünenler için apaçık ibretler var. Onlar, ayakta dururken otururken, yan üstü yatarken Allah'ı anarlar. Göklerin ve yerin yaradılışı hakkında derin derin düşünürler. Ve onlar : Ey Rabbimiz! Sen bunu boşuna yaratmadın. Seni tesbih ederiz. Bizi cehennem azabından koru, derler. (Al-i İmran Suresi, 190-191)

Yeniden üzerinde durduğumuz konuya dönelim. Kalbi uyanık olanlara bütün işler, hareketler, afetler, zahir ve batın olayların Allah'ın iradesiyle meydana geldiği her insanın geçmişte bir kaderi olduğu ve bir kudret ile yönlendirildiği görünür. **"Biz herşeyi bir ölçüye göre yarattık."** (Kamer Suresi, 49) "Yeryüzünde vuku bulan ve sizin başınıza gelen herhangi bir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılmış olmasın. Şüphesiz bu Allah'a göre çok kolay bir iştir." (Hadid Suresi, 22) İşte bu âyetler insanın geçmişte bir kaderi bulunduğunu ifade etmektedir." Allah sizi ve yapmakta olduğunuzu yarattı" (Saffat Suresi, 96) "Allah'dan başka yaratan var mı?" (Fatır Suresi, 3) ayetleri de insanın ve her türlü olayların bir kudret ile yönetildiğini bildirmektedir. O her an yaratmaktadır. "0, her an aktif durumdadır," (Rahman Suresi, 29) Fakat mecaz yoluyla Allah'ın fiilleri, o fiillerin geçtiği yerde bulunan insanlara mal edilir." Attığında (ok) atan sen değildin. Fakat onu Allah attı" .(Enfal Suresi, 17)

Beyt

Fiil benden kaynaklanmamaktadır, fakat benden de ayrı değil. Ruhun fâilidir de ruhun fiili tensiz değildir.

Fiil insandan meydana gelmektedir, fakat gerçekte fail o değildir. Eğer bu yazıyı şu kâğıt üstüne yazan kâlemdir denirse, doğru söylemiş olur. Aynı zamanda aslında bu yazı,

kâlemden çıkmış değildir dense gene de doğru söylemiş olur. Gerçek böylesine iki farklı şekilde görülebilmektedir. İşte burada “Cebir” ve “Kader” denizinin tehlikeli dalgaları bulunmaktadır. Bu dalgaların darbelerinden ancak ermişler ve ilimde mutahassıs olanlar kurtulabilir.

Kadere iman vacibdir. Kendi kusur ve aczini itiraf etmek ise edebin gereğidir. Allah’a isyandan kurtuluş ancak Allah’a sığınmakla mümkündür. Allah’ın yardımı olmadan Allah’a kulluk etme kuvvet ve kudreti yoktur. Herşey onun kaza ve kaderiyledir. Yardım Allah‘dandır. Tek sığınılacak ve dayanak odur. Onun dilediği olur, o dilemezse olmaz. O herşeyi yerli yerinde yapan, herşeyi bilendir. O ne yüce hükümran ve ne güzel sahibdir.

İKİNCİ DOĞUŞ

İkinci temel gerçek olan peygamberlere iman hakkında olup, iki Kevkeb olarak ele alınacaktır.

I. KEVKEB

Peygamberlik olayının temel prensiplerinin ta’rifi, üstün meziyetler ve garipliklerini bilmek hakkındadır. Allah seni onun sırlarındaki özellik ve acaiblikleri anlamaya, nurlarını garipliklerini kavramaya müsait ve muaffak kılsın. Bilmiş ol ki, insanın çeşitli hassaları ve her hassanın kendine göre yetenek ve idrak seviyesi vardır. Mesela: İstikbale nüfuz etme ve onu idrak etme hassası, akletme yeteneğine göre gaybdır. Keza bir ceninin kendine göre idraki vardır. Onun bu idrak hassasına göre süt çocuğunun idrak gücü gaybdır. Çünkü onu anlaması mümkün değildir. Süt çocuğu, ceninin hassasını aşan bir hassaya sahiptir. Aynı şekilde yetişkin bir insanın hassası da süt çocuğunun ve ceninin hassasını aşmaktadır. Bilge insanın hassası, yetişkinin hassasını aştığı gibi velilikdeki hassas da bilge kişinin hassasını aşar. Peygamberlikdeki hassas da velilik hassasını ve diğer hassasları aşmaktadır. **”Her ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen biri vardır. “** (Yusuf Suresi, 76)

Buna göre ceninin, emzikteki çocuğun yeteneklerini anlaması mümkün değildir. Çünkü o ana rahminde mahpus bir haldedir ve bu dünyadaki ortama henüz gelmiştir. Buna göre kıyas yapınız. Her kim insana hassalardan hangi hassa içinde bulunuyorsa, kedisinin idrak seviyesini aşan şeyleri idrakte âcizdir. Mesela: Hayal, vehim ve dar İnsanî kalıplarla sınırlı olan” Mücessime” hassası içinde olanlar sürekli olarak taklit kalıpları içinde bulundukları için akıl hassasının idrak ettiklerini, anlaması asla mümkün olmaz.

[*Mücessime: Allah'ı cisim olarak algılayan itikadî mezhebin adıdır. Hicrî VI-VII. asırlarda Azerbaycan bölgesinde bu mezhep mensuplan yaygın idi.]

Fakat eğer hayal ve vehim kalıplarından kurtulup da, akıl âlemindeki ortama ulaşılırsa o zaman nasıl bir idrak seviyesinde olduklarını anlarlar.

Beyit

Orada aklın almayacağı ma’nalar vardır. Akıl ancak hikâye ile onu anlayabilir.

Kendi bulunduğu hassanın üstündeki bir hassaya ulaşmak isteyen insan, gaybe imandan yararlanmaya çalışmalıdır. Aksi halde geleceğe nufuz edebilen hassaya uluşmak mümkün olmaz. Gaybe imanda uyulması gereken esaslardan biri gerçeğe nüfuz hassasına, asla akıl yürütme ile hükmetmektedir. Kendisini tam cahil gibi bilip renkler ve şekilleri idrakda görme duyusu ile hareket etmeyip de koklama ve işitme duyusu ile renkler ve şekiller hakkında hüküm vermeye kalkışmaşı tamamen hatadır.

Beyt

Kör, bir annesinin olduğunu bilir. Fakat onu zihninde canlandıramaz.

İnsan tabiat ananın karnından kurtulmadıkça beşeriyyet kalıbından dışarı çıkmaz ve Melekut âlemine ulaşamaz. Aklın ölçülerini aşan hassaya, akıl ve duyguların imkanları ile ulaşılmaz. Bu ancak gaybe iman gücü ile mümkün olabilir. **"Siz analarınızın karnında ceninler halinde iken, sizleri çok iyi bilen odur. Kendinizi temize çıkarmayın."** (Necm Suresi, 32)

Beyt

Ey gönül bu dünyada daha ne kadar bunun ve onun tarafından aldatılacaksın. Artık şu karanlık kuyudan çık ki dünyayı göresin.

Evet bu temel açıklamalar verildikten sonra bilinmesi gereken husus şudur: Akıl gücünün son sınırı, veliliğin başlangıcı, veliliğin son sınırı peygamberliğin başlangıcıdır. **"Allah rızık bakımından bazınızı bazılarınıza üstün kıldı."** (Nahl Suresi, 71). **"İşte bu peygamberlerden bir kısmını bir kısmından üstün kıldık."** (Bakara Suresi 253) İbn Abbas (radıya'llâhu anh) dan nakl edildiğine göre: **Alimler, mü'minlerin üstünde derece derecedir. Her iki derece arasındaki mesafe beşyüz yıldır."** Onun bu sözü işte bu gerçeği göstermektedir.

Ancak peygamberlik hassasındaki bilgi gücünün özelliklerini ve detaylarını peygamberlerden (salla'llâhu aleyhimüs sellem) başkası bilmez. Fakat o hassadan küçük bir parıltıya bazıları akıl hassası ile bazıları da velilik hassası ile bir nebze ulaşmışlardır. Aklın ve ilmin aracılığı ile o hassadan bazı haberler verilebilir. Meselâ Peygamberlere gayb âleminin ufkundan beşeri eğitim ve öğretim olmaksızın Mebde (Yaradılış) ve Maad(ahiret)m detayları hakkında tam yeterli bilgi verilmiştir. Âlemdeki nizama şekli veren genel kanunlar kendilerine öğretilmiştir. Avam, şekillere bürünmüş rüyalarla gayb âlemiyle ilgili bilgi verilirken, onlara açık seçik olarak gösterilmektedir. Gene onlara öyle bir kudret verilmektedir ki, yer ve gök cisimleri üzerinde Allah'ın izni ile diledikleri gibi tasarrufta bulunabilmektedirler. İnsanoğlunun bu dünyada ortaya koyduğu her türlü amelin ne tür sonuçlar doğuracağını da bilmekteler. Kıyamet ve ahiretin her safhasında ne olacağını da bilmekteler. Amellerin karşılığı olan sevap ve ikabın ölçülerini kafi ve gerçek olarak görürler. Bununla beraber Cebrail (aleyhisselâm) vasıta ve elçiliği ile onlara emirler bildirilir. İnsan ruhunu irşad ederek ve beşerin istek ve eğilimlerini kemâle erdirmek onlara ebedî saadet ve mutluluk müjdesi verirler, ebedî şekavetden uyarırlar. **"Peygamberleri sadece müjdeleyici ve ikaz edici olarak göndeririz."** (En'am Suresi, 48)

II. KEYKEB

Hazret-i Muhamed Mustafa (salla'llâhu aleyhi ve sellem) nın peygamberliği (Nübüvvet) hakkında ve ondaki rububiyyet sırrına bir işaret beyanındadır.

Allah senin gönlünü bilgi ve irfan nuru ile aydılatsm. Bil ki, Peygamberlik (Nübüvet) hassası, insanlık hassalarının üst sınırının üstünde bir hassadır. Muhammed Mustafa(salla'llâhu aleyhi ve sellem)nın üstün nübüvvet hassası da bütün nebi ve rasüllerin hassasının ötesindedir. Çünkü o yaratıkların en üstünü ve en mükemmelidir. Kıyamet günü bütün peygamberler ve kemale ermişler Arasat'da hazır bulunacaklar. Orada önce gelmiş olanların ve sonra geleceklerin özü, zübdesi ve efendisi o olacakdır. O makam, cennetdeki en yüksek derece ve en üstün rütbe olup, ondan daha yüksek bir rütbe bulunmamaktadır. O makama "Makam-ı Mahmud" (övülmüş makam) denir. **"Ey Muhammed: Geceleğin uyanıp yalnız sana mahsus olarak fazladan namaz kıl. Belki de Rabbın seni övülecek(Mahmud) bir makama yükseltir."** (İsra suresi, 79). Bu makama lâyık yalnız bir şahıs vardır. O da Muhammed Mustafa'dır. Onun şeriatı, bütün şeriatları neshetmiştir (hükmünü kaldırmıştır) onun getirdiği din bütün dinlerin

en mükemmelidir. O, peygamberlerin sonuncusu, resullerin efendisi, cennetdeki en şerefli meleklerden daha şerefli ve onların da efendisidir. "Muhammed sizden herhangi birinizin babası değil. O Allah'ın elçisi ve peygamberlerin sonuncusudur. (Ahzab Suresi, 40)

Şi'r

Gece olmadıkça varlığın günü doğmuştur ve mevcut güneşten başka güneş düşünülemez.
Onun eşiğinde toprak gibi olmayan, melek dahi olsa toprak onun başına.

Onu hak ve hakikat ile bütün beşeriyyete müjdeleyici ve ikaz edici olarak gönderen, Allah'ın izni ile insanları Allah'a çağıran bir nurlu kandil kılan yüceler yücesi Allah'ı tesbit ederiz. Onunla peygamberlik sona erdi, risalet son buldu. Ondan sonra peygamberlik vehmetmek cahillik ve taşkınlıktır. Çünkü mükemmele bir şeyler eklemek, noksanlıktır.

ÜÇÜNCÜ DOĞUŞ

Ahiret gününe iman olan üçüncü asıl gerçek hakkında olup iki kevkebi ihtiva eder.

I. KEYKEB
Beşeri kalıbın yok olmasından sonra insan ruhunun kalıcılığına iman hakkındadır.

Allah seni beşeri karanlıklardan arındırsın ve gerçekleri gören kılsın. Bil ki, insan ruhu, ebedî olarak kalıcı ve sonsuz hayat için yaratılmıştır. Allah'ın vahyi, peygamberlerin şehadeti ve evliyanın tasdiki, bilge kişilerin, ilim ve fikir adamlarının istidlal ve vardıkları sonuçlarla böyle olduğu isbat edilmiştir. Ruhlar için zeval ve yok olma söz konusu değildir. **"Allah yolunda öldürülenleri ölü saymayın. Bilakis Rableri katında diridirler."** (Al-i. İmran Suresi, 169)

Nazm

Dünyada ölümün hükmü bedene işlemektedir. Ruh dünyasına ölüm nüfuz edemez.

"Sizler ebediyyet için yaratılmışsınız. Ölümle bir yerden başka bir yere nakledilmektesiniz. Kabir ya cennet bahçelerinden bir bahçenin kapısı, yahut cehennem çukurlarından bir çukurdur"

Şi'r

O ülkede sadece ruhlar var, orada ölüm ölmüş, artık ölecek yok.

"Kıyamet günü ölüm güzel bir koç kılığında getirilir ve cennet ile cehennem arasında kesilir." denmiştir. Bu mes'elenin anlaşılması ve örneklendirilmesi, bilim adamlarının terimlerini tesbit ettikleri ve kitaplarında kaydettikleri aklın ölçüleri ve akıl yürütme yolu ile mümkün değildir. "Evlere kapılarından giriniz" dendiği gibi ruhlar âleminin doğusunda gerçek bilgi şafağının doğması iman ve takvaya bağlıdır. **"Eğer kasabaların halkı inanmış ve bize karşı gelmekten sakınmış olsalardı, onlara yerin ve göğün bereket kapılarını açardık"**(A'raf Suresi, 96) Tabiatın karanlık örtüsünden kurtulmuş ve bir müddet ezel güneşinin parıltıları altında bulunmuş bir ruh gerek ki, beşerî ruhun kalıcılığı üzerindeki şüpheleri silecek, karanlıkları yok ederek anlayabilsin. **"Müminlerin imanlarını kat kat arttırmaları için kalplerine güven veren odur"** (Feth Suresi, 4)

Gayet açıktır ki, üç-beş tek sakallı yaşlı bilginin hayal gücü, ahiret ahvalim anlaması mümkün değildir. "Siz ancak zanna tabi oluyorsunuz ve sadece tahminde bulunuyorsunuz" (En'am Suresi 148)

Rubai

Ma'rifet şarabı içenler safa sürdüler. Cahiller niçin zorlukların tortusunu çekip duruyorlar. Onlar kalbur ile kuyudan su çekiyorlar. Oysa belge ile her can sana aydınlanacaktır.

Allahım kereminle ve bol merhametinle bizi Muhammed'in (salla'llâhu aleyhi ve sellem) ümmetinden kıl.

II. KEYKEB

Berzah, haşr, kıyametin ve ahiretin genel ahvali hakkındadır.

Allah, gözünden beşerî perdeyi kaldırsın. Bil ki, insan tabiî ölümle maddeden ibaret olan şu bedenle ilgisi kesilince uğrayacağı ilk durağı, İlâhî âlemlerden çok özellikleri bulunan bir âlemdir ki, ona "Berzah"denir. Kur'an-ı Kerim o âlemden haber vermektedir. **"Arkalarında geriye dönmekte olanları alıkoyan bir engel (berzah) vardır"** (Mu'minun Suresi 100) Hz. Peygamber'in (salla'llâhu aleyhi ve sellem) haber verdikleri insanın maddî ölümden sonra beden şeklinde iken "Münker ve Nekir" sorgu meleklerinin sorgulamaları bu Berzah âleminde gerçekleşecektir.

Bu âlemin özellik ve garipliklerinden biri de şudur: İnsan bu dünyada hayır ve şer olarak ne iş yapmışsa bu berzah âleminde bu fiilleri uygun bir surette karşısına çıkacaktır. "Her insanın yaptığı iyiliği ve yaptığı kötülüğü hazır bula-cağı günü bir düşünün" (Ai-i İmran Suresi 30) Bu âlemin özelliklerini anlatmakla bitmez. Buradaki olaylar cesetlerin haşr edileceği gün olan kıyamete kadar devam edecektir. **"Sura üflenince kabirlerinden Rablerine koşarak çıkarlar."** (Yasin Suresi, 51) İşte o gün büyük kıyametdir. **"Ey Muhammed; De ki, şüphesiz öncekiler de sonrakiler de belli bir günün belirli bir vaktinde toplanacaklardır"** (Vakıa Suresi, 49,50) O gün beşerî ruhlara yeniden bedene hükmetmesi yeteneği verilir. Gökler dürülür ve bu dünya başka bir dünyaya dönüştürülür. "Yerin başka bir yerle, göklerin başka göklerle değiştirildiği ve herşeye üstün gelen tek Allah'ın huzuruna çıkıldığı gün" (İbrahim Suresi 48). Gene o gün yıldızlar dökülür. Ay ve güneş siyaha bürünür. "Şüpesiz ay ve güneş kıyamet günü ateş içinde dürülür."

Beyt

Kıyamet günü senin Hindu olduğun belli olsun diye güneş siyaha bürünür.

Arş sekiz melekle kaldırılır. "Melekler onun çevresindedirler. O gün Rabbının arşını, onlardan başka sekiz melek kaldırır" (Hakka Suresi 17)

Cenâb-ı Allah Arasat'da bulunanların herbiri inançları ölçüsü nisbetinde O azameti görebilirler Bu hususta şöyle demişlerdir.

Şi'r

Senin cemalini sonsuzluklardan seyredenler senin yüzünde kendilerini görürler. Bu görüşlerindeki farklılık kendi inançlarındaki farklılıktan kaynaklanmaktadır.

Orada kullar arasında büyük farklar bulunur. **"Kıyamet günü şaşmaz teraziler kurarız. Hiçbiri haksızlığa uğratılmaz. Hardal danesi kadar olsa bile yapılanı ortaya koyarız. Hesap görenler olarak biz yeteriz."** (Enbiya Suresi 47)

O gün bu işe uygun, o şartlara göre insan idrakinin kavrayacağı bir terazi kurulur. Cehennem üzerine kıldan ince ve kılıçtan keskin bir köprü kurulur ki, buna "Sırat" denir. İnsanların iman dereceleri o köprüden geçişte belli olur. Kimisi bu köprüden kuş gibi uçarak geçer, kimi yürüreyek, kimi düşe kalka, kimi de cehennemin derinliklerindeki ateşlerin içine düşer.

Her kim bu dünyada sıratü'l müstakimde (dosdoğru yol) sabit kadem olsa ve şeriata bağılılıktan ileri seviyede bulunsa, orada uçarak, yürüyerek ve dosdoğru olarak "Kevser"

denilen esas varılacak yere varır. Orası şehidlere, gönül gözü olanlara tahsis edilmiştir. O kevser'den kana kana içerler. İlklerin ve sonradan geleceklerin Efendisi övülen makamın sahibi Muhammed Mustafa (salla'llâhu aleyhi ve sellem)ya ulaşırlar. O şefaat kapısının açıcısıdır. Övgü bayrağı (Livaü'lhamd) onun elinde olacaktır. İnsan neslinin önde gelenleri olan bütün paygamberler, veliler, erenler o bayrağın gölgesinde bulunacaklardır. Şefaat edeceklerin ilki de odur. Ondan sonra peygamberler, veliler, bilginler ve müminlerin her biri rütbeleri miktarınca şefaatte bulunacaklardır. Salih amel sahipleri de ebedi saadet yurduna alınacaklardır. Fitne fücur ehli olanlar da ebedi cehenneme atılacaklardır. Ümmetin isyankâr olanlarına azab uygulanacak, kafirler ve şakiler ise ebedi cehennem azabında kalacaklar. Cehennemin girişlerinde maddi ve ma'nevi çeşitli işkenceler uygulanacaktır. Fakat bu işkencelerin en şiddetlisi ve en dehşetlisi insanın mahcubiyyet içinde bulunmasıdır. Bu Allah'ın cemalini görmekten mahrum kalmaktadır.

Şi'r

Cehennemden hiçbir korkumuz yok bizim. Canımızın belası, hicabdan (Allah'ı görmekten) uzak düşmektir.

Onu görmeme belasından Allah'a sığınırım. "Hayır doğrusu o gün Rablerini görmekten mahrum olacaklardır" (Mutaffifin Suresi 15)

Cennetin bölümlerinde muhtelif tarz ve cinslerde ruhani ve cismani lezzetler bulunmaktadır. Fakat bu lezzetlerin en şereflisi ve en muhteşemi, mahiyeti ve tarifi yapılmayan âlemlerin Rabbı, sonsuz şefkat ve merhamet sahibi yüce Allah ile yüz yüze gelme olayıdır. "Allah'a karşı gelmekten sakınanlar güçlü hükümdarın katında yüksek bir derecede cennetde ferahlık ve aydınlık içindedirler."(Kamer Suresi, 54-55)

Şi'r

Sen görününce putlara duyulan aşk boşa çıktı. Bu gönül çalanlardan uzaklaş. Sen bize yetersin.

"Allah'a kavuşmayı dileyen kimse yararlı işler yapsın ve Rabbine kullukta ona hiç ortak koşmasın" (Kehf Suresi, 110)

Rubai

Ey dünyaya talip kişi: Sen bir ücret karşılığında çalışmaktasın.
Ey cennete aşık: Sen bu gerçekten çok uzaksın.
Ey iki âlemden bihaber olduğu için sevinçli insan: Dünya lezzetinden kendini mahrum bırakmanın neş' esini daha görmedin. Bu halin çok görülmez.

Böyle küçük hacimli bir esere bu konuda daha fazla söz sığdırılmaz. Bununla beraber, keşif sahibi, evliya ve ilimde derinleşmiş bilginler bilirler ki, kutsal ülkedeki gezginlerin duygu ve hislerinin kısa bir özeti, derli toplu olarak bu sahifelere yazılıp tesbit edildi. Bunun geniş ve detaylı anlam ve açıklaması sadece "Katımızdan kendisine bir ilim öğrettiğimiz" (Kehf Suresi, 65) âyetinin irfan mektebinde öğrenilebilir. Bu mektebin başlangıç bilgilerini ihtiva eden sahifesinin sırrına ulaşmak, iki dünyanın süs ve nakışlarından, iman ve takva silgisi ile gönül levhasını temizlemek mümkün olur.

Şi'r

Gönül levhasını iki cihan hırsı ve tamamdan tertemiz yusan Cebrail senin güzelliğini temaşaya gelir.
Senin vücudunun sırlarını bir bir yazarlar ve şendeki kemalatı hiç kimse idrak edemez artık.

Bu açıklamalardan sonra Hatime bölümünde bazı şeyleri hatırlatalım ve öğüt olsun amacıyla birkaç söz yazalım. Allah bizi ve sizi işitsin, sevdiği ve rızası olan şeyleri yapmaya bizleri muffak kılsın.

Ey Aziz:

Allah seni mutasavvıflar yolunda olanların ulaştıkları en yüksek mertebeye kavuştursun. Bil ki, her fen ve ilim erbabının kendi sahalarına mahsus terimleri, kaideleri, ölçü ve birimleri vardır. Bu ilimler alanında derinleşmek ve detaylarına nüfuz etmek, o alanların terim ve kaidelerini bilmeye bağlıdır. Ma' rifet ve şuhud ehli olanların da kendi sahaları ile ilgili terimleri, kaideleri ve ölçüleri vardır. Bu alanda özet (Mücmel) ve mufassal açıklamalarda bulunmak, bir takım başlangıç bilgileri gerektirmektedir. Fakat bu eser o tafsilatı anlatmaya yeterli değildir. Ancak şu kadar bildirelim ki, sahanın mütehassıslarının kullandıkları ölçüler dört kısma ayrılır. Allah'ın kitabı ve Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellemin sünneti, İcma u Ümmet ve gönlün maksadı bir gönül yetiştirmektir. Ve fakat bu gönülden maksadın ne olduğunu ve bu gönlün vasıflarım Hz. Peygamber (salla'llâhu aleyhi ve sellem) Cenâbı Rabbi'l âleminden şöyle hikaye etmektedir: **" Ben ne dünyama ve semama sığarım. Fakat mü'min kulumun yumuşak ve temiz kalbine sığarım"** Tabiatın pisliklerinden ve dünyadaki kötülük ve karanlıkdan, şeriat ve tarikata tam tamına uygun hareket etmedikçe o gönül tamamıyla arınamaz ve böyle bir olgun gönül meydana gelmez.

Rubai

Gönül sırlarının kaynağı, aşkın mahzenidir. Varlık bahçesinde gönül tamimiyle dikensizdir. Şüphesiz esas gaye gönüldür, fakat o gönül elde edilince dertler ve belalar azalır, yok olur.

Bu mukaddeme bilgilerden sonra: Ruhlar âleminin ufuklarından keşif sahibi arifin gönül levhasında parlayan şeylerin Allah'ın kitabı ile uygunluk halinde bulunması gerekir. Bu keşifler eğer Allah'ın kitabı ile uygunluk halinde değil ise onlara iltifat etmemelidir. Sonra eğer Hz. Rasûlu'llâh salla'llâhu aleyhi ve sellemin sünneti ile mutabıksa doğruluğuna hükm olunmalı, aksi halde o konuda susmayı tercih etmeli. Aynı şekilde İcma u ümmet ile bilginlerin ve ümmetin şeyhlerinin (kuddise sırruhumu'l-âzizân.) görüş ve düşüncelerine de uygun olmalıdır. Şeyh Ebu Süleyman-ı Daranı'den (230/844) şöyle dediği nakledilmiştir: **"Öyle zamanlar oldu ki, kırk gün süre kalbime doğan bir hakikati, Kur 'an ve Sünnet'den iki şahid olmadıkça açıklamaya müsaade edilmedi. "Çünkü bu yolda yapılan yanlışların haddi, hesabı yoktur. Maddi ve ma'nevi mukâşefe alanı ile ilgili olarak "Afaki"* ve " Enfusi"*' belirti ve teşbihler hakkında "Onun denizinin büyük dalgalarından ancak Allah'ın muhlis kullarından olan üstün insanlar kurtulabilir, onlar da pek azdırlar"** denmiştir.

[*-Seyir-i Suluk-i Afaki kastedilmektedir. Mutasavvıfların insan eğitiminde kullandıkları bir metodun adıdır. Bu metodun esası şudur: Kişinin başka bir ifade ile müridin yaradanının eserleri olan eşya (Suretler) ile meşguliyet içinde bulunması sağlanır. Eşyanın esrarını ve güzelliklerini temaşa ederek yaradanın (Sani') celal ve cemaline vasıl olmasına gayret edilir. Müride eşyanın esrarını anlamaya ve idrake sevk edici virdeler verilir, zikirler ve riyazetler yaptırılır. Kişi kendisini de eşyadan bir parça olarak görür. Bu durumda mürid hem suje hem obje olmaktadır. Eşyanın muhabbeti gönüle nakış edilmeye ve bu muhabbet vasıta kılınarak Allah'a bir yol bulmaya çalışırlar. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mikâil Bayram, Şeyh Evhadü'd-Din Hamid el-Kirmani ve Evhadiyye Terkatı(Konya 1993),s. 63-73.

**Seyr-i Suluk-i Enfüsi kasdedilmektedir. Tasavvufi eğitiminde uygulanan bir metoddur. Bu metodun esası da şudur: Bu metodda kişi (mürid) benliğine yöneltilir. Benliğindeki şeytani duygulardan arındılmak hedef alınır. Nefsin kötü istekleri kontrol altına alınır ve bu suretle esas maksat olan üstün insan (insan-ı kamil) olmaya yönlendirilir. Bunun için müride belli virdeler verilir ve zikirler yaptırılır. Bu eğitim metodu içe ve benliğe dönüklük yoludur. Mürid bu yolda riyazetler yaparak manevi makamları geçer, kemale erer ve benliğini tanıma imkanı bulur. Neticede Yaradanım içinde bulur. "Men arefe nefsehu fakad arefe rabbeh" (Nefsini bilen Rabbını da bilir) gerçeğine erişir. Bu konuda geniş bilgi için bkz. Mikâil Bayram, Şeyh Evhadü'd-Din Hamid el-Kirmani ve Evhadiyye Tarikatı (Konya 1993),s. 63-73.]

Şüphesiz işte bundan dolayı bir derin kavrayışlı ve sezgi gücü yüksek bir şeyhe ihtiyaç duymak zorunlu olmaktadır. Ancak çok nadir istisnalar olmakla beraber **"Her kimin rehber bir üstadı yoksa, onun ustası Şeytandır"** denmiştir. Bu konuya arifler sultanı Ebu Yezid-i Bestami (262/ 875) böyle işarette bulunmuştur.

Beyt

Ay yanaklı bir yol göstericisi olmayan tehlike ile karşı karşıyadır ve halk ondan bihaberdir.

Nitekim şanı yüce Allah, kemal-ı lutfu ve merhameti ile şeyhlerin nefeslerini ve onların sohbet ve himmetlerini bir nur ve sır ile bezmiştir ki, bunu sözlerle açıklamak mümkün değildir.

Beyt

Şeyhin emrinin dışında bir işe koyulma. Bu şeyh irfan ve bilgi şeyhidir, yaş bakımından şeyh (yaşlı) değildir.

Bulunduğu toplumdaki şeyh, ümmeti içindeki peygamber gibidir. "Ey inananlar! Allah'tan sakının, ona ulaşmak için vesile arayın, onun yolunda cihad edin ki kurtulasınız" (Maide Suresi, 35). Araştırıcılar bu âyetdeki "Ona ulaşmak için vesile arayın"dan maksadın bir şeyhe bağlanmak olduğuna İlâhi emirdir, demişlerdir.

Rubai

Allah yolunda eğer kılavuz kişiye ulaşırsan başını onun yoluna koy ki menzile ulaşasın. Dertsiz olanlara göre bu kadehin bir rengi yoktur. Sen gönlündeki derde bir ilaç bulursun.

Böyle bir kılavuz kişiyi (kâmil şeyh) bulunca gerçek bütün çıplaklığıyla ortaya çıkıncaya ve kulluğun zirvesine ulaşıncaya kadar onun hizmetinde bulunmalı, onun öğüt ve direktiflerini büyük bir saadet bilmeli, emir ve yasaklarını can ve gönülden kabul etmelidir ki, onun değerli varlığı sayesinde İlâhi lütfün havasını teneffüs ederek celâl ve cemâlin otoritesinin disiplini ile eğitilmiş olsun ve her türlü yanlışlıklardan vehim ve hayal kuruntularından tamamıyla kurtulabilsin. Bununla beraber kesin olarak bilinmelidir ki göklerin dosdoğru bir istikametde hareketi iki kutub'a bağlıdır. Havanın uygunluğu ve muhalefeti ve Allah'ı zikrin devamının sağlanması bu iki kutbun temel kaidelerine ve neticelerine ulaşılması, ancak zamanın gönlü zinde ulu kişisinin sohbeti ile mümkündür. Bunun başka da bir imkânı ve yolu yoktur. Özellikle de bu işin şaşmaz ölçüsü, şan ve şöhretten feragat etmek, dünya ile ilgiyi kesmektir. Gönülde Allah sevgisinden başk hiç bir şeye yer vermemeye ve ünsiyet kurmamaya çalışmalıdır. Zira kıyamet günü o sevgiden başka kurtaracak bir şey yoktur. **"Allah'a temiz bir kalple gelenden başka kimseye malın ve oğulların fayda vermeyeceği gün"** (Şuara Suresi, 89) Tevhit perdelerinin merdiveni sohbetten tecridi söylüyor.

Beyt

Sende yerme (iğneleme) havası bulundukça Meryem oğlu İsa olsan senden meyve olmaz.

Fakat engellerin en zoru ve şiddetlisi perdelerin en kesifi insanın başka şahıslara bağlılığı ve muhabbetidir. Bir kısım insan ve büyükler itiraf etmişlerdir ki, bu dar geçit, geçitlerin en zor olanıdır. O yoldan olmak ise tam şaşkınlıkla neticelenir. **"Dünya hayatında Allah'ı bırakıp aranızda putları muhbbet vesilesi kıldınız. Sonra kıyamet günü biri birinize küfreder ve karşılıklı la'net okursunuz"** (Ankebut, Suresi, 25)

Başka insanlara bağlılığın çok çeşitleri ve fakat onları bir bir açıklama sözü uzatmak olacaktır. Bunun da çoğu zararlı bir mecraya gider. Büyükler: **"İflasın belirtisi insanlarla uğraşmaktır"** demişlerdir. Kur'an-ı Kerim bunu defetmek için şu öğüdü vermektedir:

"Rabbının adını an. Herşeyi bırakıp yalınız ona yönel. O doğunun ve batının Rabbidir. Ondan başka ilah yoktur. O halde onu vekil edin" (Müzzemmil Suresi, 8-9)

Gaybden bir tercüman, muhabbeti şöyle ifade eder.

Rubai

Dertli isen devan benim ben. Kimseyle oturma seni bilen benim ben.
Eğer bizim yanı başımızdaki toprakta ölürsen. Şükret ki senin kanının bedeli, benim ben.

Hulasa dar geçitler ve yol kesenler pek çoktur. Bundan kurtulmak ancak şeriata tabi olmak ve şeyhlere itaat etmekle mümkün olabilir.

Beyt

Bu binlerce tehlikesi olan bir yoldur. Gah önde bir yokuş gah bir iniş var.

Kesret (çokluk) olduğu sürece o yoldaki ağır şartlar devam eder. Kesret yok olunca yolculuk da ortadan kalkar. "Hak geldi batıl yok oldu" (İsra Suresi, 81)

Beyt

Bütün bu tılsımlı renkler
Vahdet sırrını bir renge indirger.

Gönülde mahlûkat ile olan ilgi, bir zerre dahi mevcut ise Cenâb-ı Hakk'ın azametinin perdesi, mutlak birliğinin cemalinden kalkmaz.

Beyt

Bizde benlikten bir zerre dahi kalkmışsa Cenâb -ı Allah'ın azameti sana görünmez.

Şunu kesin olarak bil ki, Allah yolunda ilerlemek ancak Allah'ın inayet ve merhameti ile mümkündür. Her kim Allah'ın inayeti olmadan kendi gayreti ile Allah'a vasıl olduğunu zannederse sadece kendini alay konusu etmiş olur.

Beyt

Bu kulun üzerinden açıkça bir ömür geçti. Gördü ki elbette sana sensiz ulaşmak imkansızdır.

Hakka vuslat amel çokluğu ile de değildir. Fakat vuslatın amelsiz olduğu da adetullah'da yoktur.

Beyt

Amelle vuslat verilmez kaidedir. Fakat amel olmadan vuslat gerçekleşmez de adettendir.

Sonuç önceki söylenenlerle ilgilidir. Öncesi varsa sonuç da olacaktır. Âlemde cari olan kaide hayırdır. Rahmet ve merhamet ön plandadır. **"Rahmetim gazabımı bastırmıştır"** buyurmuştur. Cenâb-ı Allah'a karşı iyi niyet beslemek kulluğun güzel yönlerindendir. "Allah barışa ve iyiliğe çağırır. Dilediğini doğruya yönlendirir " (Yunus Suresi, 2-5). "**Allah'ı çokça anın onu sabah akşam tesbih edin"(**Azhab Suresi, 41-42) **"Hepiniz Allah'ın ipine sıkıca yapışın asla tefrikaya düşmeyin"** (Al-i İmran Suresi 103). **"Allah şüphesiz adeleti, iyilik yapmayı yakınlara bakmayı emreder, hayasızlığı inkârcılığı ve taşkınlığı yasak eder ve tutasınız diye size öğüt verir "** (Nalh Suresi 90)

Allah'a hamd ve güzel yardımı ile kutsal Receb ayının ortasında 660 yılı çarşamba günü MATALİ'ÜLİMAN tamamlandı. Yaratıkların en hayırlısı Hz. Muhammed'e ailesi fertlerine selam olsun.

Kaynak: AHİ EVREN (Şeyh Nasîrü'd-Din Mahmud el-Hoyî),İMÂNIN BOYUTLARI, Tercüme, İnceleme ve Araştırma, Doç.Dr. Mikâil BAYRAM, 15 Ekim 1996,

AŞKIN MEDHİ

Şahidi İbrahim Dede

Gönül hanesini nurlandıran, gam mülkünü viran eden aşktır.

Adem'i Havva'dan ayıran, Zekeriya'yı ikiye böldüren, Nûh' ı, Eyyub' u hasta eden, Musa' yı Tur'a çıkaran, Ya'kub' a gözlerini kaybettiren, Yusuf u Züleyha' nın canı yapan, Davud' un elinde demiri mum, rüzgârı Süleyman'a hammal eden, İdris' e cenneti vatan tutturan, Cercis'i yetmiş sefer öldürülünce dirilten, Mesih'i semâya yükselten, Hz. Muhammed salla'llâhu aleyhi ve sellemi i mi'raca ulaştıran hep aşktır.

Enbiyânın mucizeleri ve evliyanın kerâmetleri de aşk iledir.

Haydar'ı Allah'ın arslanı edip, Hayber'in kapısını koparttıran, Mevlânâ'yı raks ettirip Şems'i kurban ettiren, İbn-i Edhem' e tahtını bıraktıran da yine aşk olmuştur.

Rahm içinde cesed aşk ile can bulur. Annenin göğsünde kan, aşk ile süt olur.

Aşk ney'i inletir, deryaları coşturur. Deryada sadef, aşk ile inci dolâr. Dürr-i Necef de aşk ile hasıl olur.

Aşktan ahunun göbeğinde müşg, taştan kan gibi lal, dut yaprağından ipek, neyden şeker, arıdan bal ve mum, üzümden şarap hep aşk ile meydana gelir.

Mecnûn' u Leylâ' nm aşkiyle inletip dağlara düşüren de aşktır.

Aşk Ferhad'a dağı deldirmiş, Husrev ile Şîrîn'i, fitne ve belâyla denemiştir.

Aşk gülleri süslemiş, bülbülleri şeydâ kılmış, ağaçtan meyveler bitirmiştir.

Rüzgârı estirmiş, suyu akarsu edip akıtmıştır.

Ateşi yakıcı yapıp cümle kuru ile yaşı yaktırmıştır.

Âşıkları inletmiş, gözyaşlarını da kan etmiştir.

Aşksız da ma'şûka kimse erememiştir.

Her kim ki âşık olmamışsa yoktur. Şaşkın ve mahrumdur. Her kim ki âşık olmuşsa nurla dolmuştur. Vardığı her yer onun için Tur olmuştur.

Bu âlemi aşk peyda etmiş, âdemi de yine aşk şeydâ kılmıştır.

Sözümüze aşk ile başladık, aşk ile bitirdik ve'sselâm.

Sh:47-48

Kaynak: Şahidi İbrahim Dede , Gülşen-i Vahdet Numan Külekçi, (Yüz İle İlgili Tasavvufî Remzler),Akçağ Yayınları, 1. Baskı 1996, Ankara

PANTEİZM VAHDET-I VÜCUD MUDUR?

Hzl: Murtaza KORLAELÇİ
Felsefe Dünyası sh: 43-50

Panteizm kelimesini etimolojik yönden ele alırsak, kelime olarak kullanılışının çok yeni olduğunu görürüz. Oysa mahiyet itibari ile panteizm, antik çağdan beri vardır. **Andre Lalande (1867-1963)'a göre panteist terimini, ilk defa 1705 yılında John Toland (1670-1722) kullanmış, pantizm terimini ise, Toland'ın hasmı Fay, 1709'da kullanmıştır.** Panteizmi, iki ana tanımla ifade etmek istersek:

A — Tam anlamı ile: Her şeyin Tanrı olduğunu, Tanrı ile kâinâtın tek ve aynı cevher olduğunu kabul eden doktrindir. Bundan da temel iki anlam ortaya çıkar:

> 1- Tanrı tek gerçek, kâinat (monde) sadece, ne devamlı gerçekliğe, ne de farklı bir cevhere sahip olmayan, görünümlerin veya sudurların bütünüdür. Tabiatı Tanrı'da, sonluyu sonsuzda eriten panteizmin bu türüne idealist panteizm denilir. Mesela Elealıların, İskenderiyelilerin, Spinoza (1632-1677)'nın, Fichte (1762-1814)'nin ve Hegel (1770-1831)'in panteizmi böyledir.
>
> 2-Kâinât tek gerçek, Tanrı sadece varolan her şeyin toplamıdır. Sonsuzu sonluda, Tanrı'yı tabiatta eriten panteizmin bu türüne natüralıst veya materyalist panteizm denilir, sonunda ateizme varır. İyonyalıların, Stoacıların, Diderot (1713-1784)'nun, D'Holbach (1723-1789)'ın, Schelling (1775-1854) ve sol Hegelcilerin panteizmi böyledir.

B — Kapalı veya felsefi olmaktan daha ziyade edebî bir anlamda, tabiatı, bir çeşit tapılmanın öğretildiği canlı bir birlik olarak tasavvur etmektedir. Bu açıdan, panteizm ilahlaştırılmış tabiattır.

Panteizm'e göre Tanrının âlemden ayrı ve müstakil bir şahsiyeti yoktur. O, bir kanundur, bir kuvvettir. Bundan dolayı panteizm, şahsiyet kavramını ve hürriyetin varlığını kabul etmez. Bu durumda insan, fizik âleminin bir parçası, ahlâk da tabiat düzenine zarûrî ve pasif bir itaat olur. Ayrıca yaratanla, yaratılan arasındaki farkı kaldırdığı için bütün dinleri yıkar.

Görüldüğü gibi panteizmin birçok çeşitleri bulunmakta ve değişik tanımlan yapılmaktadır. Bunların, hemen hemen hepsinde değişmeyen gerçek şudur: Sonsuz varlıkla sonlu varlıkların, yani Tanrı ile tabiatın ezelden beri tek ve aynı şey olduğunun kabul edilmesidir. Bu bakımdan panteizmin çeşitleri, esas itibariyle birbirinin aynıdır. Bunların farklılıkları şöyle belirtilebilir: Bir açının kenarları uzadıkça aradaki mesafenin açılması gibi, panteizmin muhtelif çeşitleri tekâmüle doğru gittikçe aralarındaki uzaklık artar.

Belirtmeye çalıştığımız bu ifadeleri bazı örneklerle delillendirirsek, zikredilen görüşlerin biraz daha kuvvet kazanacağı düşüncesindeyiz. Stoacılara göre, “Kâinat Tanrılığın vücudu olduğundan, zarurî olarak lekesiz bir güzelliği olan mükemmel bir organizmdir. Karşılıklı olarak kâinatın mükemmelliği, sonsuz bir zekayı ihtiva ettiğini ispat eder. Vücudumuz katı ve mayi maddenin bir parçasıdır; ruhumuz hava ve ateşten mürekkeb bir nefestir. Stoacı bakımdan, var olmakla cisim olmak aynı mânâya geldiğinden, ruh da, kaba bir cisimle örtülmüş ince bir cisimdir”.

İskenderiye Mektebindeki idealist panteizm, Plotinos (205-270)’un sudur nazariyesi ile açıklanır. Stoacılar Tanrı’yı âlemin içinde kabul ederlerken Plotinos’a göre Tanrı mutlak ve değişmez bir birliktir. Âlem bu tanrıdan, tabakalar halinde sudur etmiştir. Tanrı her şeyin kaynağıdır. Tanrı her şeydir. Her varlık aynı zamanda İlâhîdir . Plotinos’a göre Tanrı, eşyanın kendinde ayırdedemediğimiz saf bir ışıktır. Tanrı, “hiçbir şeyin dışında değildir, hiçbir şeyden hariç değildir. O, fark edilmeksizin her şeyde mevcuttur” . Plotinos’un idealist ve suduriyeci panteizmi, kendinden sonra, Doğuda ve Batıdaki düşünce gelişimine büyük etki yapmıştır.

Rönesans felsefesindeki panteizmin temsilcisi olarak Giordano Bruno (1548-1600) görülmektedir.. Buna göre evren, tanrının, kendini gerçekleştirdiği yerdir. Tanrı ve kâinat bir ve aynı varlıktır . Kâinattaki varlıkların her biri, öncesiz ve sonsuz olan tanrısal kuvvetin çeşitli görünümleridir. **“Her varlık tanrısal özün aynısıdır. Her şey özü bakımından tanrının kendisidir.(...) Felsefeye düşen ödev, doğayı bilmektir; doğanın birliğini kavramağa çalışmaktır. Tanrıyı doğanın dışında değil, içinde aramaktır. Buna göre doğayı bilmek tanrıyı bilmektir, dolayısıyla da, doğa bilgisindeki her ilerleme, tanrının bir yönünü açmadır”.**

Yeniçağda panteizm söz konusu olunca, ilk akla gelen şüphesiz Spinoza (1632-1677) olacaktır. Daha önceki panteistlerden hiçbiri, “panteizmi mantıkî sonucuna götürmede Spinoza kadar başarılı olamamıştır” . O tanrı fikri ile tabiat fikrini cevher kavramında özdeşleştirir . Ona göre **“Tanrının ya da Tabiatın niçin etki yaptığı (işlediği) ve niçin varolduğunun sebebi, ya da nedeni bir ve aynı şeydir. Hiçbir gaye için varolmadığından, hiçbir gayeye göre tesir ve icra etmez, varoluşu gibi etkisinin de ne ilkesi, ne gayesi vardır”.**

Akozmist veya mülhit olmayıp, fakat kelimenin tam mânâsıyla kozmoteist veya optimist bir panteist olan Spinoza’nın kurduğu bu Tanrı-âlem özdeşliği, “klasik dinî anlamda yaratmadan; Tanrı’nın varlık sebebi olmasından söz etmemize izin vermez. (...) Tanrı, hür irade vasıtasıyla kendi eserlerini vücuda getirmez. Her şey İlâhî mahiyetten zorunlu olarak çıkar. Spinoza’nın tanrısı, monoteizmin Tanrı’sı değildir ”.

Hegel (1770-1831), mutlak diye isimlendirdiği belirlenmemiş saf ve soyut varlığı hareket noktası olarak alır. Tamamıyla belirlenmemişten hareket edilince bu mutlak, sonunda bizzat kendinin tam şuuruna varmak için gitgide somut belirlenimler serisine geçer.

Hegel'e göre Tanrı, aralıksız gelişmek üzere olan ebedî bir oluştur . Ruh ve tabiat, mutlakın cepheleri, Tanrı'nın tavırlarıdır. Mutlak, eşyanın devamlı oluşumudur. O, hiçbir suretle eşyanın dışında kalmaz, tamamıyla onun içindedir. Eğer Tanrı'dan, insan aklına göre müteal olan varlık anlaşılırsa, **Hegel filozofların en ateistidir.** Çünkü hiçbir kimse onun kadar kesin olarak mutlakın mündemiç oluşunu ve tam anlaşılırlığını tasdik etmemiştir. Ona göre mutlak ve akıl aynı mânâya gelen kelimelerdir. Mutlak, inorganik ve canlı tabiatın müteakip derecelerinden geçerek insanda şahıs haline gelen akıldır .

Tanrı-âlem özdeşliğini kabul edip, savunan panteizmin, arapça bir ifade ile vahdet-i mevcudun durumunu, kısmen de olsa, belirttikten sonra İslâm tasavvufunda yer alan Vahdet-i Vücud ilkesi hakkında bilgi vermenin yerinde olacağı inancındayız.

Araştırmaların bugünkü durumuna göre Vahdet-i Vücud deyimi, **"ilk defe Konevî'nin eserlerinde ve onun yaşadığı devirde ve kendisiyle Mısır'da görüşmüş olan İbn Seb'în'in (669/1270) eserlerinde kullanılmaya başlanmıştır"** . Bu gibi iddiaların yanında, İbn Arabî (560 H./1165 M.-638 H./1240 M.)'nin, Vahdet-i Vücud ifadesini Fena Risalesi'nde kullandığı görülmektedir. O, şöyle diyor: **"Hikmet ehli olduğunu iddia eden ve hep aklî nazariyeler ileri süren (en-nazzâr) biri, Vahdet-i Vücud ehlinden olan hakikat ehlinden birine (el-muhkkikûn) gelip bir mesele sordu, ben de bulunuyordum (...) Oysa ki Vahdet-i Vücud düşüncesine sahib olan kimse bildiği şeylerden ötürü son derece mutludur" .**

Vahdet-i Vücud ilkesine taraftar olanlar, bu düşünce tarzının Kur'an ve Hadislere dayandığını ileri sürüyorlar. Bu iddialarını delillendirmek için de birçok âyet ve hadisleri delil gösteriyorlar. Bu âyetlerden birkaç tanesini şöyle sıralayabiliriz:

"Biz ona (insana) şah damarından daha yakınız".

"Göklerde olanlar da, yerde olanlar da Allah'ındır. Allah, her şeyi kuşatır" .

"O, evvel, âhir, zâhir ve bâtındır. O, her şeyi bilicidir" .

Zikrettiğimiz bu son Âyet-i Kerîme şöyle tefsir ediliyor:

"Zâhir, varlığı her şeyden aşikâr, çünkü, her şey O'nun vücuduna delildir. Hiçbir şey yoktur ki vücutta zuhur ederken daha evvel O'nun vücudunu isbat etmiş olmasın. Mamafih her zahiri 0,zannetmemelidir. Çünkü o, zâhir olmakla bâtındır da, havass ile his, hayal ile tahayyül olunamayacağı gibi hakikati akılların idrak ve ihatasına sığmaktan münezzehtir. Binaenaleyh ne yalnız zâhir, ne de yalnız bâtın diye hükmetmemeli, hükmü atıftan sonra yaparak zâhr-ü bâtın demelidir. Evvel ve âhir de böyledir. (...) Mamafih hepsinde hüküm rabıttan sonra olmak daha evlâdır. Çünkü "Hüve" zamiri Allah ism-i Celîline râci'dir. Allah ismi ise bütün esmâ ve sıfatm mertebe-i cem'idir. Halbuki birçokları bundan gaflet ederek Vahdet-i Vücud namına

hatalara düşmektedirler. Ve "O, her şeye âlimdir". Binaenaleyh kendini de bilir. Bâtın isminden, kendine nazaran da bâtın olduğu zannedilmemelidir" .

İsmâil Fennî Ertuğrul, tefsirini belirtmeye çalıştığımızbu Ayet-i Kerîme için şöyle diyor: **"Âcizane görüşüme göre bu Ayet-i Kerîmede, Vahdet-i Vücud vardır, bu da Kur'an'a mahsus meziyetlerdendir".** [İsmail Fennî Ertuğrul, Vahdet-i Vücud ve İbn Arabi, Hazırlayan: Mustafa KARA, İst. 1991, s. 54.]

Vahdet-i Vücud ilkesi için, zikredeceğimiz şu görüşün en belirleyici ve kabul edilebilir olduğu inancındayız: "Tanrı ile âlemi bir ve aynı sayan monist mistisizmi, İslâmî açıdan savunmak mümkün değildir. Savunulabilecek olan ve asırlar boyunca da kabul edilegelmiş olan fikir şöyle özetlenebilir: İnsan Allah'ın da yardımı ile (ve vahyin öğrettiklerine dayanarak) kendisindeki İlâhî yanı keşfederek nazarî ve amelî kemali elde etmek için büyük bir mücadeleye koyulur. Nefsinin **"âdî ve bayağı güçlerini"** hakimiyeti altına alır manevî imkân ve kabiliyetlerinin idraki yolunda adım adım ilerler. Sonunda öyle bir kemal noktasına gelir ki, kendisinde İlâhî sıfatların, beşerî imkanların elverdiği seviyede gerçekleştiğini hisseder. O zaman her şeyle ve her şeyin yaratan ile bağlantılı, ilişkili olduğunu farkeder. Hangi kaynaktan geldiğini ve hangi kaynağa döneceğini bilir. Nereye baksa Allah'ın yüzünü" görür. O'nun dâimî "huzuru"nda düşünür ve hareket eder. Beşerî irade ile İlâhî irade arasındaki gerilim yok olur. Birinci derecede kâmil insanın gönlü, ikinci derecede ise her şey, İlâhî tecellîye mazhar olur. Artık süfî her zaman, her şeyde O'nunla olduğunu idrak eder" .

Kâinatta hüküm süren evrensel düzen, her varlığın yaratılışında vahdeyilmiş uygunluk (intelligence), şafak aydınlığı gibi her tarafa yayılmış hikmet (sagesse), özellikle kâinattaki genel planın birliği, kâinatın devamlı gelişen âhenkli bir kanun ile idare edilişi, bütün fizikî kuvvetlerin yaratıcısı, görünmeyen İlâhî tek bir gücün varlığının açık delilidir . Kâinattaki, zerreden küreye her mevcud, Allah'ın varlığının ve birliğinin, kâinatla özdeş olmadığının açık bir delilidir. İyi düşünebilen zekalar bilinenden bilinmeyeni; görülenden görülmeyeni; hissedilebilir kuvvetlerden ana kuvveti keşfedebilir. İnsana düşen, hâşâ Allah'la kâinatı özdeşleştirerek Allah'ı inkâr etmek değil, yaratılışın sırlarım inceleyerek yaratıklardan, Aşkın ve Mutlak Yaratan'ın varlık ve birliğini görmektir.

Böylece belirtilmeye çalışılan Vahdet-i Vücud ilkesi ile panteizm arasında birçok farkların olduğu kendiliğinden ortaya çıkıyor. Bu farkları eleştirel bir şekilde ortaya koymanın yararlı olacağı düşüncesindeyiz.

PANTEİZM İLE VAHDET-İ VÜCUD ARASINDAKİ FARKLAR

Panteizm her şeyden önce çelişmezlik ilkesini yıkıyor. Çünkü Allah'ı inşam ve dünyayı tek bir cevher kabul ediyor. Bu evrensel cevher aynı zamanda sonlu ve sonsuz, mükemmel ve gayri mükemmel, izâfî ve mutlak olacaktır. Eğer bu hipotezde sonsuz varsa, yer kaplama ile

düşüncenin, ruhla vücudun sadece bir karışımı olacaktır. Fakat yer kaplama ile düşünce, ruhla cisim birbirine indirgenemez ve biribirine muhalif özelliklere sahiptir .

Sonsuz ile sonlu arasındaki fark hiçbir zaman kapatılamayacaktır. Bir tarafta sonsuz var, diğer tarafta sonlular kolleksiyonu var. Bunların birleşme noktası nerede? Spinoza bunu bulamadı. Ne sonsuzdan sonluyu çıkarmayı, ne de sonluyu sonsuza bağlamayı isbat edemedi. Yaratma inkar edilirse, Allah-âlem ilişkisini açıklamak imkansızlaşır gibi görünüyor.

“Panteizm, aşkınlık fikrini reddettiği için ateizme yardımcı olmaktadır. “Panteist, inkar yolunun yarısını ateist için tesviye etmektedir” sözü, panteizm tenkid eden eserlerin pek çoğunda geçer.(...) Panteizm “Tanrı her şeydir” demekle varlık mertebeleri arasındaki ayırımı kaldırmakta, sözgelişi taşla insanı bir tutmaktadır.(...) Şuurlu fert kendi kendini bildiği, kendisini öteki fertlerden ayırabildiği, kendisini “başkası”ndan ayrı gördüğü takdirde fert olmaktadır. Penteizmde bu nasıl meydana gelecek? İradem, söz gelişi, benim iradem midir? Yoksa hem bana hem de “küllî olana”mı aittir? Semavî dinler, “kulun iradesinin, Tanrı’nın iradesine tabî olmasını” isterler. Fakat evvela bana ait bir irade olmalı ki, onu başkasının iradesine tabi kılmayı düşünebileyim” .

Panteizm, cevherin mutlak birliğini doğrulayarak ferdiyat ve şahsiyeti yıkıyor. Şahsiyet yıkılınca, şuurlu şahsa ait olan gerçek ölümsüzlük de yıkılıyor. Ölümle, “ben”i oluşturan öğeler, yeni bir birleşim için büyük bütünde dağılacaktır. Yeniden dirilme, cennet ve cehennem panteizm için sözkonusu değildir.

Panteizm, ahlâkî açıdan birtakım hususiyetleri yokediyor. Bunlardan bazıları şunlardır: Sorumluluk: Hürriyet ve şahsiyeti kaldırdığı için, zorunlu olarak sorumluluğu da kaldırıyor. “Ben” olmadığı için, “ben”in cevap vermek mecburiyetinde olduğu fiiller de yok demektir.

İyi ile kötü, faziletle günah, değerlilikle değersizlik arasındaki farkı yok ediyor. Çünkü panteizme göre her şey, ilâhîleşmiştir. Oysa ki her şeyi ilâhîleştirmek, her saçmayı doğrulamaktır .

“Panteizmde aşkın uluhiyet anlayışı olmadığı için 'yaratma’ fikri de yoktur. Teizmin en bariz vasfı, iradesi olan bir hür yaratıcı fikrine yer vermesidir. Panteizmde her şey Tanrı’da olup bitmektedir. Ondan ayrı bir âlem yok ki yaratma olsun.

Panteizm dinî tecrübenin anlaşılmasını da oldukça güç duruma sokmaktadır. Eğer, Tanrı bir zat değilse, ibadetin, duanın ne anlamı vardır? Dinî tecrübe, Tanrı-insan münasebetine dayanmaktadır. Tanrı-insan ayniyetine değil. (...) Panteizm ile Vahdet-i Vücud fikrini savunanlar arasındaki en önemli fraklardan biri burada karşımıza çıkıyor. Panteizm dinî

tecrübenin değil, nazari düşüncenin öne sürdüğü felsefi bir teoridir; oysa diğeri, yaşanan bir tecrübedir. Biri hayatın somut veçhesinden kopmuş bir sistem, öteki ise, birçok mutasavvıfa göre, bu somutluğun, bütün derinliği içinde, yansımasıdır" .

Panteistlere göre Allah için hiçbir zatî sıfat sözkonusu değilken, Vahdet-i Vücud ilkesini kabul edenlerin tamamına göre Allah'ın ilim, irade, kudret, yaratma v.s. gibi zâtı sıfatları mevcuttur. Bunların **"hiçbirisi Cenab-ı Allah'a, düşünce ve yer kaplama gibi sıfatları isnat etmemiştir. Çünkü bunlar, mahlukata mahsus sıfatlardır"** . Felsefi bir teori olan panteizmle, dinî bir tecrübe olan Vahdet-i Vücud arasında en az, "isim" ile "müsemma" arasındaki fark kadar ayrılık vardır. Mesela dünya küresi üzerinde küçük bir nokta ile isim olarak gösterilen bir şehir, fiilen ziyaret edildiği zaman ismi ile o şehrin imar durumu arasındaki farkın ne kadar büyük olduğu görülür. "Fikir ve nazarla zevk ve şuhud da böyledir. Vahdet-i Vücud ile panteizm arasındaki manevi fark da böyledir. Bu manevi fark iman ile ilhad arasındaki farkın aynıdır. Felsefedeki tevhidi görüp de İslâm dininden yüz çevirmek ne ise, panteizm denilen felsefî sistemi görüp de, Vahdet-i Vücuda kail olan evliyalardan yüz çevirmek odur" .

Spinoza'ya göre Tanrı'nın tezahürü zarurîdir. Onda irade ve ihtiyar yoktur. Tanrı hür olan iradesiyle ve dilediği gibi önceden takdir etmemiştir.

Mutasavvıflara göre Allah, âlemi kendi iradesi ile yaratmıştır. Kâinatın hepsi sonradan olma, muhdes ve mümkündür. İnsan cüzî iradeye sahiptir. Ceza ve mükâfât, cüzî iradeden mütevellid seçmeye dayanır.

Spinoza'ya göre din, Tanrı tasavvurundan yahut İlâhî aşktan doğan emel ve fiillerin bütünüdür. Dinin âyin ve şekle ihtiyacı yoktur. Onun din dediği şey sırf akla dayanan bir sistemdir. Dinî hükümlere itaat esarettir.

Mutasavvıflara göre din, Allah'ın vahyettiği İlâhî bir nizamdır. Aklın bir sının vardır. Orada durur, ondan ilerisi için peygamberlerin irşadına muhtaçtır. Hidayete, selâmete ve saadete ancak onlara tabî olmakla ulaşılır . **"Vahdet-i Vücud âyet ve hadislerle beraber, kalbi keşiflere dayanan dinî bir mezheptir. Panteizm ise, sırf akla dayanan felsefi bir sistemdir"** .

Panteizmle Vahdet-i Vücud arasında belirtmeye çalıştığımız farklar daha da artırılabilir. Bununla beraber Vahdet-i Vücudda, panteizmin birçok etkilerinin görüldüğü de bir gerçektir. Bütün bu etkileşimlere rağmen, bir müslüman panteist olamaz; dolayısıyla bir müslümana, müslüman olduğu sürece panteist demek, hiç te uygun düşmez gibi görünüyor. Aynı şekilde Vahdet-i Vücud deyimini, panteizm olarak ifade etmenin de İslâm kültürüne uygun düşmeyeceği görüşündeyiz. Görüldüğü gibi bu iki deyim, ihtiva ettikleri anlam itibariyle tamamen farklıdır. Bu durumda İslâm kültüründe, "panteist" ve "panteizm" terimlerini kullanırken çok dikkatli olup, cömertçe davranmamak gerekiyor. Bir Mevlânâ, bir Yunus

sözkonusu olduğu zaman bu durum daima gözönünde bulundurulmalıdır. Bunlar gibi velîlere panteist demek, bir bakıma, İslâmî açıdan, bu zatlara, “mü’min değildir” demek kadar yanılgıyı ihtiva eder gibi görünüyor.

KASİDE-İ HAMRİYYE

İbnu'l Fârıd [z] , yaşadığı dönemde Mısır'da, tasavvufî düşünceyi şiirlerinde en güzel işleyen şâir olarak anılmaktadır. O şiirleriyle hem doğuda hem de batıda meşhur olmuş bir kimsedir. Şiirleri arasında en fazla ilgi görenlerden birisi Kasîde-i Hamriyye' dir. Bu kasidenin pek çok şerhinin yapılmış olması bu gerçeğin bir ifadesi olsa gerektir.

Siyaset ve düşünce tarihimizin Önemli şahsiyetlerinden biri olan Kemâl Paşazâde de, Kasîde'yi şerhedenler arasında yer almaktadır.

KASÎDE-İ HAMRİYYE'NÎN TERCEMESİ

Rahman ve Rahîm olan Allah'ın adıyla başlar ve Ondan yardım dileriz.

شَربنا عَلى ذكرِ الحبيبِ مُدامةً

سَكِرنا بها، مِن قبل أن يُخلَقَ الكَرْمُ

1. Beyit:
"Sevgiliyi anarak şarap içtik. Onunla daha asma yaratılmazdan önce sarhoş olduk"

لَها البَدرُ كأسٌ، وهي شمسٌ، يُديرها

هلالٌ، وكم يبدواِذا مُزِجتْ نَجْمُ

2. Beyit:
"Dolunay onun bardağı, kendisi ise hilâlin çevrelediği güneş. Karıştırıldığında nice yıldızlar görünür".

ولولا شَذاها ما اهتديتُ لِحانِها،

ولولا سناها ما تصوّرها الوَهْمُ

3. Beyit:
"Kokusu olmasaydı meyhanesine yol bulamazdım. Parlaklığı olmasa zihin de onu tasavvur edemezdi".

ولَمْ يُبقِ منها الدهرُ غيرَ حُشاشةٍ،

كأنّ خفاها، في صدورِ النُّهى، كَتْمُ

4. Beyit:
"Zaman ondan son bir damladan başka bir şey bırakmadı. Onun gizlenişi sanki aklın mahalline gizlenişi gibi".

فإن ذُكرتْ في الحيّ أصبحَ أهلُهُ

نشاوَى، ولاعارٌ عليهم، ولا إثمُ

5. Beyit:
"Mahallede adı anılsa, mahalle halkı sarhoş olur. Ancak onlar ne ayıp ne de günah işlemiş olurlar".

ومِن بينِ أحشاءِ الدّنانِ تصاعدتْ،

وَ لَمْ يبقَ منها، في الحقيقة، إلّا اسمُ

6. Beyit:
"Testilerin dibinden süzülüp çıktı. Hakikatte ise ondan isimden başka bir şey kalmadı".

وإن خَطرتْ يوما على خاطرِ امريءٍ

أقامتْ به الأفراحُ، وارتَحلَ الهمُّ

7. Beyit:
"Bir an için birisinin aklına gelse, onu sevinç kaplar ve keder terk eder".

ولونَظر النّدمانُ ختمَ إنائِها،

لَأَسكَرَهم مِن دونها ذلك الختمُ

8. Beyit:
"Eğer dostlar onun kabının mührünü görse, bu mühür onları şarap olmaksızın sarhoş eder".

ولونَضحوا منها ثرى قبر ميّتٍ،

لعادتْ إليه الروحُ، وانتعشَ الجسمُ

9. Beyit:
"Eğer ondan bir ölünün kabrinin toprağına dökseler, ruh ona döner ve ceset canlanırdı".

ولوطَرحوا، في فيءِ حائطِ كرمِها

عليلاً، وقد أشفى، لَفارَقه السّقمُ

10. Beyit:
"Asmasının duvarının gölgesine bir hasta bıraksalar şifâ bulur ve hastalık onu terkeder".

ولوقرّبوا، مِن حانِها، مُقعدا مَشَى،

وتنطقُ مِن ذِكرى مذاقِها البُكمُ

11. Beyit:
"Kötürümü meyhanesine götürseler yürürdü. Dilsize de onun tadından bahsedilse konuşurdu".

ولوعبقتْ في الشّرق أنفاسُ طيبِها

وفي الغرب مزكومٌ، لعادَله الشمُّ

12. Beyit:
"Şarkta güzel kokusu sürünülse, garpta nezle olan yeniden koku almaya başlardı".

ولوخُضِبتْ مِن كأسها، كفُّ لامسٍ

لَما ضلَّ في ليل، وفي يده النجمُ

13. Beyit:
"Kadehinden tutan bir kimsenin eli renklense, geceleyin elinde bu yıldızla yolunu şaşırmazdı".

ولوجُليت، سِرّا، على أكمهٍ غدا

بصيرا، ومن راووقها تسمع الصمُّ

14. Beyit:
"Gizlice â'mâ birine gösterilse görür hâle gelir, şırıltısından sağır işitmeye başlardı".

ولوأنّ ركْبا يمّموا تُربَ أرضِها

وفي الرّكب ملسوعٌ، لَما ضَرّهُ السَّمُّ

15. Beyit:
"Onun arzının toprağına bir kervan yönelse, o kervan içindeki yılan ısırmış birine zehir zarar vermezdi'.

ولورسمَ الرّاقي حروفَ اسمِها، على

جَبينِ مُصابٍ جُنَّ، أبرَأهُ الرَّسْمُ

16. Beyit:
"Büyücü, adının harflerini mecnunlaşan birinin alnına yazsa, bu resim onu iyileştirirdi".

وفوقَ لِواءِ الجيشِ لورُقِمَ اسمُها

لَأسكَرَ مَن تحت اللّوا ذلك الرّقْمُ

17. Beyit:
"Onun ismi ordunun sancağına işlense, bu nişan sancak altındakileri sarhoş ederdi".

تهذّبُ أخلاقَ النّدامى، فيهتدي

بها لطريقِ العزمِ، مَن لاَلَهُ عَزْمُ

18. Beyit:
"O, dostların ahlâkını güzelleştirir ve onunla kararsız olanlar kararlılık yolunu bulur".

ويكرُمُ مَن لَمْ يَعرفِ الجودَ كفّهُ

ويَحْلُمُ، عند الغيظ، مَن لاَلَهُ حِلْمُ

19. Beyit:
"Eli hiç cebine gitmeyen kimse onunla cömertleşir. Hiç yumuşak davranmayı bilmeyen kimse de öfke ânında onunla yumuşak davranır".

ولونالَ فدمُ القومِ لَثْمَ فِدامِها،

لِأكْسَبَهُ مَعنى شمائِلها اللَّثْمُ

20. Beyit:
"Kavmin aptalı onun kapağını öpebilseydi, bu öpüş ona güzelliğinden bir şeyler kazandırırdı".

يقولون لي: «صِفها، فأنت بوصفها

خبيرٌ» أجَلْ!! عندي بأوصافها علمُ

21. Beyit:
"Bana, bize onu anlat çünkü sen biliyorsun, diyorlar. Evet ben onun vasıflan hakkında bilgi sahibiyim".

صفاء ولاماء، ولطفٌ ولا هوا،

ونور ولا نارٌ، وروح ولاجسمُ

22. Beyit:
"Saftır ama su değil, lâtiftir ama hava değil, nurdur ama ateş değil, ruhtur ama cisim değildir".

محاسنُ، تهدي المادحينَ لوصفِها

فيحسُنُ فيها منهُمُ النثرُ والنّظمُ

23. Beyit:
"Ondaki güzellikler vasfedenleri onu anlatmaya sevk eder. Onun hakkında yazılan nesir de nazım da güzel olur".

ويطربُ من لم يَدْرِها، عند ذكرها

كمشتاق نعم، كلّما ذكرتْ نُعمُ

24. Beyit:
"Nu'm'a tutkun olan Nu'm anıldığında nasıl coşarsa onu bilmeyen kimse de o anıldığında öyle coşar".

وقالوا: شربتَ الإثمَ! كلّا ، وإنّما

شربتُ الّتي، في تركها عنديَ الإثمُ

25. Beyit:
"Bana günah olanı içtin dediler. Asla! Benim içtiğim bence içilmemesi günah olandır".

هنيئا لِأهلِ الدير! كم سكروا بها،

وما شربوا منها، ولكنّهم همّوا

26. Beyit:
"Manastır ehline afiyetler olsun. Ne kadar da sarhoş olmuşlar. Fakat onlar içmeyip sadece heves etmişlerdir".

وعندي منها نشوةٌ، قبلَ نشأتي،

معي أبدا تبقى، وإن بَلِيَ العظمُ

27. Beyit:
"Bende onun coşkusu doğumumdan önce vardı. Kemiklerim çürüse bile ebedtyyen benimle kalacak".

عليكَ بها صرفا، وإن شئتَ مزجَها

فعدلكَ عن ظَلم الحبيب هوالظُلمُ

28. Beyit:
"Onu saf tut. Eğer karıştırmak istersen, sevgilinin ağız suyundan yüz çevirmen zulmün ta kendisidir".

فدونَكَها في الحانِ، واستجلها به،

على نغم الألحان، فهي بها غُنْمُ

29. Beyit:
"Onu meyhanede ara, orada güzel nağmeler içinde kendini göstermesini iste. Çünkü bu nağmeler ancak onunla ganimet olur".

فما سكنت والهَمَّ، يوما بموضع،

كذلك لم يسكُن، مع النغم، الغمُّ

30. Beyit:
"Onun bir an bile kederli bir yerde bulunmayışı, gammın nağmeyle birarada bulunmayışı gibidir".

وفي سكرة منها، ولوعمرُ ساعةٍ،

ترى الدّهرَ عبدا طائعا، ولك الحكمُ

31. Beyit:
"Bir an bile olsa sana verdiği sorhoşluk sayesinde dehrin sana kul, köle olduğunu, hâkimiyetin yalnız sende olduğunu sanırsın".

فلاعيشَ في الدنيا لِمن عاشَ صاحيا،

ومن لم يمُت سكرا بها، فاته الحزمُ

32.Beyit:
"Ayık olan dünyada yaşamamış gibidir. Onunla sarhoş olmadan ölen de fırsatı kaçırmış demektir".

على نفسه، فليبكِ مَن ضاعَ عمرُهُ

وليسَ له فيها نصيبٌ، ولاسهمُ

33. Beyit:
"Ömrünü zâyî eden kendine ağlasın. O şaraptan kendine ne bir nasîb ne de pay vardır".

Kaynak: Himmet KONUR, Kemal Paşazâde'nin Kaside-i Hamriyye Şerhi (Edisyon Kritik Ve Tahlil), T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel İslam Bilimleri Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans,1992, İzmir

http://www.diwanalarab.com/spip.php?page=article&id_article=28959

GİORDANO BRUNO

Özgür bir felsefe ve bilim ve düşünce istiyorum.
Herhangi bir dini, sivil ve ya da akademik otoriteden özgür olmak istiyorum.
Kilise, bir düşmandır.
Kilise imanın nasıl kullanılacağı belirleyen bir güç aracıdır.
Kilisenin kendine zarar vermeden yüzyıllardır kendi içerisinde süren bir hiyerarşisi yapısı vardır. Almanya, İngiltere, İskandinavya, İsviçre, ve her yerde sonsuz hizipleşmeler var. Kilise, meydan okuyan bu gücünü herhangi bir biçimde bütünlüğü savunmak için mücadele ediyor.
Bir emrine karşı olamazsın..
Günümüzdeki kilise sadece bir koruma aracı olmuştur.
Tarih, kilisenin tarihinin yaşıyor.
Kilise büyük talep gücü ve çözünürlük ve hatta acımasızlık, yani, zulüm içinde yaşıyor. Özgürlüğü isteyenler ve soranlar ise kilise tarafından paramparça edilecektir.
[Giordano Bruno]

Napoli krallığına bağlı Nola şehrinde doğdu (1548); ve 17 Şubat 1600' de Roma'da Campo di Fiora denilen meydanda yakılmak suretiyle öldürüldü. Kendisinin asil bir aileye mensup olduğu, oldukça güçlü bir hazırlık öğrenimi de aldığı anlaşılmaktadır. **Daha on beş yaşındayken Dominiken tarikatına girmiştir.** Fakat, kendi anlattığına göre, giysisinin birinci düğmesini ilikledikten sonra diğerlerini doğru olarak ilikleyememiştir. Yani, bu tarikatın düşünce ve hayatına ısınamamıştır. Asıl adı Philipp Bruno olduğu halde, ona Giordano adını bu tarikat kovanında vermişlerdi. **Hücresinde ne kadar Hıristiyan velilerinin resimleri varsa, hepsini atmış, yalnız bir haç bırakmıştı.** Çevresinde bulunanlar, bu hareketinden ötürü kendisinden şüpheye başladılar. Zaten o, yargılandığı zaman, 18 yaşından beri **üçüzlemeden (trinité)** şüphe ettiğini itiraf etmiştir. Bruno, çapkın, bilgiye tutkulu, aşka ve şiire karşı derin yetenekleriyle tanınmış özgür düşünceli bir adamdı; yazmış olduğu bir komedi, şehvetli bir serüveni saygısız bir dille tasvir ettiği gibi; yetmiş kadar sonatını oluşturan Eroici Furori adlı eserinde de **Tanrılığa ve güzelliğe karşı olan aşkını terennüm etmişti.** Bruno, kendisinin bu taşkın yönsemelerini anlatmak için, bir şiirinde: **"Kalbimin ateşini, Kafkasya'nın karları bile söndüremez!"** diyordu. Nihayet hücresinden kaçtı. Onun yüz ve beden güzelliğinden başka, vaizlik, şairlik, astronomi ve matematik bilgisi itibariyle de yüksek ve seçkin bir durumu vardı. Önce, Genös yakınlarında Noli'ye gitti; orada küçük çocukları okuttu; ve bazı genç asillere astronomi öğretti. Başlangıçta, Copernic'in teorisini, bir deli saçması zannederken, onu anlayacak kadar matematik öğrendikten sonra, daha ileriye gitmeye başladı. Zira Bruno, ilk ve ortaçağ astronomilerini de öğrenmişti. O, bu dönemde "evren, sonsuzdur; mutlak bir sınır yoktur; ve evrende kendi âlemimize benzeyen sayısız âlemler ve bunlardan her birinin ayrı merkezleri var. Tanrı, bu sonsuz evrenin her tarafından içsel bir ruh gibi her şeyi kuşatmıştır ve bunları hareket ettirmektedir" diye inanıyordu. Onun bu düşüncelerini

sonraları Telesio ve Nicola de Cusa'nın eserleri değiştirdi. Bruno'nun ünü kadar da felâketini yaratan, artık son günlerini yaşamakta olan skolastiğe karşı gösterdiği düşmanlık ve henüz otoritelerini kaybetmemiş olan kilise inançlarına aykırı düşünceleridir. Bruno, beşerî mutluluk içinde kurtarıcı saydığı bir teoriyi, kent kent gezerek, her üniversitede durarak, ilgisizleri kazanarak tüm dünyaya yaymak isterken, başına pek çok düşman yığdı. Kendisini felâkete sürükleyen tehlikeli bir faaliyete koyuldu. Bayie, onun hakkında: **"Bu kahraman, felsefe konularında serseri bir şövalyelik yaptı!"** diyerek, kendisiyle alay eder. Oysaki, Bruno, inandığı düşünceler uğruna kahramanca öldü. Bunda gülünecek değil, ibret alınacak, saygı duyulacak gerçekler saklıdır. Bruno, Genes'ten Milano'ya, Venedik ve Nişe gitti; kiliseye aykırı olan düşünceleri yüzünden, nereye gittiyse kovuldu. Gerçek için değilse bile, kazanabileceği tek özgürlük için tüm Avrupa'yı dolaşmak istedi. Zaman zaman Cenevre'de gözüktü. Calvinciler, orada ağzını açtırmadılar. Nihayet Lyon ve Toulouse'a gitti. Bu son kentte iki yıl başarıyla ders verdi. Hayatının en sakin devresinden biri, burada geçti. Fakat o, her gittiği kentin büyük rahip ve bilginleriyle tartışıyor, kendine yeni yeni düşmanlar kazanıyordu. Bir iç savaşı yüzünden Toulouse'u terk etti. 1581'de Paris'e geldi. Burada kral Henri 11. nin himayesi sayesinde halka ders vermeye başladı. Kilisede Messe törenlerine gitmeyi kabul etseydi, üniversitede bir kürsü de kazanacaktı. Bundan sonradır ki, İtalyanca ve Latince bir yığın eser yazdı. Bunlarda düşünceleri bir sistem halinde toplanmamış, fakat dağınık bir halde nelere inandığı açıkça görülebiliyordu. Hepsinde, Aristo'nun, Ptolemee'nin astronomilerine hücum ediyor, hoşgörüyü ve özgürlüğü savunuyordu. Paris Üniversitesi rektörüne: **"Niçin, daima otoriteleri çağırmak, niçin? Eflatun'la Aristo arasında karar vermeye mecbur olmak niçin? Gerçeğin en yüce yargıcı, apaçıklıktır. Apaçıklık bizi terk ederse, duyular ve akıl seslerini keselerse; düşünmeye ve şüphe etmeye çalışalım. Otorite dışımızda değil, kendi içimizdedir. O, düşüncelerimizi idare ve ilham etmek için ruhumuzda parlayan Tanrısal ışındır"** diye yazmıştı. Paris' te yayımladığı eserler, çarçabuk bulunamaz bir duruma geldi. Onun düşünceleri, Saint Barthelemy katliamını emredenler için uğursuzdu. Bruno, 1583'te İngiltere'ye gitmeye mecbur oldu. Buradaki Protestanlardan daha çok himaye gördü; hatta kraliçe Elizabeth, saraya kabul etti. Oxford Üniversitesinde birkaç ders vermesine ve tartışmasına izin verildi. İngiltere'de kendisini Fransız sefiri olan bir zat, evine kabul etmişti. Bruno, bü sefirle eşinin kültür ve konukseverliğinden saygıyla söz eder. Diyaloglarının çoğunu burada yazdı. Fakat, sonraları biraz düşüncesini değiştirmiş olmakla birlikte İngilizlerden hoşlanmadı. La Cena Della Cenere (Büyük Perhizin İlk Şöleni) adlı eserinde İngilizlere dair duygularını yazarken, onların Barbar olduklarını söyler: **"Onlara yeni düşünceleri anlatmak, domuzların önüne inci atmak demektir!"** der. Oxford Üniversitesi şansölye yardımcısına yazdığı bir mektup, bütün muhafazakârları aleyhine çevirdi. Bu mektupta: **"Ben, saf ve masum bilgeliğin filozofuyum; Avrupa'nın diğer üniversitelerinde meşhur olan beni yalnız Barbarlarla kaba insanlar tanımazlar. Uyuyan ruhları uyandırmak, bilgisizliğin azgınlığını gidermek amacım olduğu gibi, ikiyüzlülerden tiksinen ciddî ve meşru**

zekâlar tarafından sevinç heyecanlarıyla kabul edilen bir profesörüm!" demektedir. Bununla birlikte, Oxford Üniversitesi, kendisine yer verdi. Bruno, orada kendi astronomi ve psikoloji teorilerini okuttu. Ruh hayatının birliğini, evrenin sonsuzluğunu, arzın sayıları pek çok olan göksel bir cisim olduğunu, bu cisimlerden hiç birinin, arzda dâhil olduğu halde, merkez olmak hakkına sahip olmaksızın dönüp durduklarını anlattı. Bu düşünceler, üniversite skolastiklerini kendisine düşman etti. Bruno, açık tartışmalarda onları on beş kez susmaya mecbur ettiğini söyler. Nihayet oradan da ayrılarak ve bir gün mutlaka muzaffer olacağına inandığı düşüncelerini yaymak için, Paris sefiriyle Paris'e döndü. Katolik kilisesiyle münasebete girişmek için boşuna uğraştı; ve yine apaçık bir tartışma açarak Aristo felsefesine saldırdı ve yeni bir âlem görüşünü savundu. O, artık özgür düşüncenin havarisi olmuştu. Burada yaptığı tartışma, Acrotismus adiyle önce Paris'te (1586); sonra Wittenberg'e basıldı (1588). Bundan sonra Alman üniversitelerini dolaşmaya başladı. Wittemberg'te bir süre dinlendi; Almanya'nın Atinası olan bu reformanın beşiğinde Katoliklerle savaşmak üzere Prag'a geçti. Marbourg Üniversitesi rektörüyle yaptığı şiddetli bir tartışma dolayısıyle ders verme hakkını yitirdi. Fakat Wittemberg'te iki yıl ders verdi. Oradan da ihtimal, siyasî nedenler yüzünden ayrılmaya mecbur oldu. Veda söylevinde, Nicola de Cusa, Paralelse ve Copernic'in temsil ettiği Alman bilimini ve kiliseyle savaşmış olan Luther'i övdü. Buradan sırayla Helstadt'da ve Mein üzerindeki Frankfurt'a geçti. Burada bir yıl kaldı. Fakat Venedikli bir asilzade olan G. Mocenigo, Bruno'nun ününü duyarak kendisinden ders almak için Venedik'e davet etti. Bu davet, Bruno'yu bekleyen felâketin başlangıcı oldu. Kendisini bir süre himaye eden bu adam, sonra bundan vazgeçerek, onu kaçmasın diye evinde hapsetti; 1592'de tevkif edildi. Roma'nın büyük engizisyon yargıcı, Bruno'yu istetti. Fakat Venedik, iki yıl kadar onu vermedi. Kalın zincirlerle bağlanmış olduğu halde cezaevinde bekletti ve nihayet 1598'de Roma'ya teslim edildi. İki yıl süren bir duruşma esnasında düşüncelerinden pişman olup tövbe ederse, hayatının bağışlanacağı vaat edildiyse de Bruno, bu teklifi kahramanca reddetti. Kendisini savunurken, ömrü boyunca yaymaya çalıştığı kişisel düşüncelerini ve sistemini anlattı; bunun Hıristiyanlığa aykırı olmadığını belirtmeye çalıştı. Papaya verilmek üzere bir ayrı savunma lâyihası yazmışsa da, bunu kimse okumadı. Bruno, kiliseye bağlı değil, fakat Hristiyan'dı. Yani, dinsiz değildi. Mahkeme, yedi sekiz nedenle kendisinin kâfirliğine ve **"olabildiği kadar acıyarak ve kanı dökülmeksizin"** öldürülmesine karar verdi. Bu, diri diri yakılmak cezasıydı. Bruno, zalim yargıçlarına: **"Siz bu hükmü verirken benden daha çok korkuyorsunuz!"** diye bağırmıştı. Yani, onların kendi savunduğu gerçekler karşısındaki korkularını yüzlerine vurmuştu.

Özgürlüğün ve gerçeğin bu yorulmak bilmez havarisi, vaktiyle bir manzumesinde, kendisini, ışığa doğru giden bir kelebekle mukayese etmiş ve **"mademki ruh çabalarının son sınırına ulaşamıyor ve içindeki ısının gücüyle helâk olup gidiyor, öyleyse onun için, bu kadar asil bir ateşte yanmak yetişir!"** demişti.

Bruno, kendisini yakacak odunlar üzerinde son kez öpmesi için bir haç uzatan papazı itip, metanetle ve hiç bir ses çıkarmadan alevler içinde kaybolduğu zaman, gerçekte bilgisizliğin ve hoşgörmezliğin değil, ruhunun sönmek bilmeyen ateşiyle kavrulmuştu. Bu trajedi, XII. yüzyılın son dönemlerinde sona erdi. Düşmanları, eserlerini yok etmeye çalıştılar. Uzun zaman onun talihinden şüphe ettiler. Bayie, **"Garip olan şudur ki, der 80 yıl zarfında Jakobenlerden birinin, hezeyanlarından dolayı genel meydanlarda yakıldığı görülmedi".** Bruno'nun Tanrıtanımazlıkla (Athéisme) mahkûm edildiği biliniyorsa da, onun hakkında verilmiş olan kararın bir sureti bulunamamıştır. Yargıçlar, gerçeği, düşünce özgürlüğünü, âlemin çokluğu ve arzın hareketini savunan düşünceleri cezalandırmışlardı. Yoksa Bruno, evvelce de söylediğimiz gibi, son nefesine kadar dinsel duygularını kaybetmemişti. Bruno'nun külleri havaya savruldu; fakat yakıldığı meydana 1889'da İtalya hükümeti bir heykelini diktirerek eserlerini yeniden ve lüks bir şekilde bastırdı. Domenico Berti tarafından, engizisyonun Venedik' teki, yargılama esnasında yaptığı sorgu metinleri toplanmış ve ilk kez Bruno'nun Biyografisi adiyle Torino'da basılmıştır (1686). Bundan sonra Roma'daki sorguların metinlerine dair parçalar, Roma'da yayımlanmıştır. Chr. Sigwort'ta, Bruno'nun Alman üniversitelerinde bulunduğu zamanlara ait bilgileri yayımlanmıştır (Tübinger Osterprogramm, 1880 ve Kleine Schriften I.). Onun Cenevre'de bulunduğu zamanlardaki hayatına dair belgeleri de şu eserde yayımlanmıştır: Giordano Bruno à Genève (1884).

Bruno'nun felsefesi, geniş bir hayal gücü, derin düşünceler ve bir sanatçı aşk ve heyecanı içinde, bazen mistik ve bazen şairce sembollerle ifade edilmiş olan eserlerinde dağılmış bir haldedir. O, her büyük düşüncenin daha önceki düşünce ve deneylerin ürünü olduklarına inandığı için, ilkçağ filozofları hakkında olduğu kadar da skolastik bilgileri ve hatta zamanına kadar gelmiş olan az çok pozitif bilgileri öğrenmiş bulunuyordu; Bruno, bu bilgilerin kendince yanlış yanlarıyle savaşırken, dehasının ilham ettiği orijinal çağırışımlardan yararlanmıştır; manzum ve mensur eserlerinin her satırında ateşli ruhunun atılgan bir sevinçle parladığı görülür. Latince yazdığı Sonsuz Genişlik ve Sayısız Âlemler başlıklı didaktik ve manzum eserinde Copemic'in onuruna bir kaside yazmış; fakat onu başladığı işin sonunu getirmemiş olmakla ve düşüncelerinde gizli olan bütün sonuçlan çıkarmamakla suçlandırmıştır. Bruno, burada bir yorumcuya gerek gösterir ki, o onuru da kendisine verir. Bruno, âlemde bir tek kanun ve bir tek gücün egemen olduğunu, âlemde hareket eden Tanrılıktan uzaklaşamayacağımızı ve Tanrılığı kendi benliğimizin dışında aramaya mecbur olmadığımızı, âlemde mutlak bir sınırın, hatta çeşitli âlem bölgelerini birbirinden ayıran sabit kürelerin bulunmadığını anlatmak suretiyle, felsefesine, astronomiye dair bilgi, gözlem ve eleştirileriyle başlamış olur. Onun bu konuda dayandığı iki esas vardır ki, biri bilgi teorisine, diğeri din felsefesine ait görüşlerine bağlıdır. Bruno'ya göre, âlem hakkındaki eski bilgilerimiz yanlıştır. (Yani, arzın merkez, sabit küreler âlemin sınırı... vb,). Gözlemlerimiz, bu bilgilerin aksini vermektedir. Biz yer değiştirdikçe ufuk da yer değiştirir. Duyuların algısı,

âlemin mutlak bir merkez ve sınırı olmadığını göstermekte ve hatta, her yerde bir merkezin olabileceğini hissettirmektedir. Hayal gücü ve düşüncemiz de bizi bu gerçeğe götürür. İçimizde ulaşılmış bir amaca hiç kanmamak gibi bir içgüdü vardır ki, bizim doğayı aşma yönsememizin açık bir kanıtıdır. Hayal gücümüzün yarattığı âleme tekâbül eden hiç bir gerçeklik yoktur. Bu da gösterir ki, bu âlemde ne merkez, ne de sınır ve çerçeve vardır; bunların yerine öznel bir merkez veya sınır da koyamayız. Esasen biz âlemi, bir bütün olarak da kavrayamayız. Algıladığımız için her şey bağıntılıdır. Aşağı yukarı ve yer (lieu) yoktur. Hareket, ancak sabit bir noktaya göre tasarlanabilir. Oysaki böyle bir nokta mevcut değildir. Hareketsiz sandığımız yer, hareket etmektedir; ve bu nokta, arzda veya güneşte alındığına göre de hareket denilen olay değişir. Bu bakımdan zaman da bağıntılıdır. Her yıldızın ayrı bir zamanı vardır. Ağırlık ve hafiflikte bağıntılıdır. Aristo'ya göre: Ağırlık; maddenin, âlemin merkezini aramasıdır. Dünya ise, her şeyden ağır olduğu için âlemin merkezinde bulunur. Bruno ise, oysaki, diyor; bir cismin düşmesi, en iyi yerleşebileceği bir ocağı aramasından ibarettir. Her cismin molekülü, birbiriyle olan orana nispetle ağırdır. Özet olarak, ağırlık, hafiflik, zaman ve uzay... hep ancak belli bir göksel cisim veya sistem için anlamlıdır. Yoksa evrenin bütünü için asla... Bunları az çok Copernic de söylemiştir. Fakat Bruno, bütün bunlara, tikeller, kendilerini korumak yönsemeleri sayesinde kendi tümellerini ararlar, düşüncesini getirdi ve doğanın her yerde kendi kendine esaslı bir surette eşit olduğunu ve her yerde aynı gücün hareket ettiğini, ancak algılarımızın bir sınırı olduğunu, kişisel gözlem ve düşünceleriyle ispata çalıştı.

Din felsefesi bakımından Bruno, âlemdeki bütün görünüşleri, Tanrılığın sonsuzluğu niteliğine bağlar. Sonsuz nedenler, sonsuz sonuçlar doğurur. Evren, Tanrısal varlığın gelişmiş bir biçimidir. Öyleyse, kendisi de sonsuzdur. Mademki Tanrı bir iyilik ilkesidir; öyleyse o, verilmesi gereken her şeyi vermiştir. Sonsuz yetkinliğin sonsuz varlıklar ve âlemler şeklinde belirmesi gerekir. Tanrılığa, gerçeklik olamayacak herhangi bir fakülte veya olabilirlik (possibilité) isnat edilemez. Olabilirlik ve gerçeklik, ancak sonlu varlıklar için düşünülebilir. Tanrı için asla. Aksi halde, biri olabilen ve diğeri olmuş, yani aktif iki Tanrı kabul etmemiz gerekir ki bunlar, birbiriyle uzlaştırılamazlar. Tanrısal birlik için böyle bir inanç, küfür olur. (Jacobe Boehm 'şer ilkesi'yle uğraştığı için bu ikilik yanılmasına düşmüştü).

Bruno'nun savunduğu bu düşüncelere az çok benzeyen bazı düşünceler daha önce Ferrareli Pietro Manzoli'nin, Polingenius adı altında bastırdığı didaktik (öğretsel) bir manzum eserde de vardır: Zodiacus Vitae (1552). Fakat bu, Bruno'nun onurunu küçültmez. Eskiler, âlemi, ruhlar için kapalı bir cezaevi haline getirmişken, Bruno, bu âlemin kapılarını açmış ve ruhların serbestçe uçmasına engel olacak bir şey bırakmamıştı.

Felice Tocco, Bruno'nun Latince ve İtalyanca eserlerinin mukayeseli bir çözümlemesinden sonra, onun felsefe anlayışında üç evre (phase) ayırmıştı:

1. Âlemde ve insanın bilgisinde Tanrılığa bir akış görmek suretiyle Yeni Eflatunculuğa yaklaşır ki bu evre, De Umbris Idearum (Düşünce Gölgeleri) adlı eserinde görülür.

2. Tanrılığı bütün olayların değişmeleri altında, çatışkılar (antionomies) birliği halinde mevcut olan sonsuz bir öz gibi görür; bu düşünceleri daha çok Londra'da çıkan diyaloglarında görülür.

3. Olayların esasında sonsuz atom ve monatlar görür; fakat, bu yüzden her beliren bir özün varlığı düşüncesini terk etmez. Frankfurt' ta çıkan didaktik şiirlerinde ve daha çok De Minimo'sunda, bu düşüncelerine rastlanır. Bruno'nun felsefesindeki bu evrelere Höffding itiraz eder: Bruno, felsefesine bir Eflatuncu gibi başlar. Onda Tanrısal öz birdir. Bilgimizin konusu, karışık birçokluklar âlemi olan duyulur (sensible) âlemdeki her şeyde kendini gösteren bilgeliğe kadar yükselmektedir. Bununla birlikte, ruhumuzun yakalayabildiği en yüce bilgi, Tanrısal düşüncelerin bir bölgesinden başka bir şey değildir. Yalnız Bruno'yu Eflatun'dan ayıran nokta, bunun Idealar'ı genel kavram, tikel olayların ortak temeli ve nihayet tümel olarak anlamasıdır. Bruno ise bunları, olayların gerçek bağlantılarını (conjoint) ifade eden kavramlar saymış ve parçaların biçimsiz türlülükleri yerine, sağlamca yerleşmiş ; şekillenmiş bir bütün elde etmemize yarar, diye kabul etmiştir. Bu nedenle, Bruno'ya göre bir eli, yalnız başına olmaktan çok, kolla münasebeti olduğu sürece daha iyi anlayabiliriz. Şu halde bilginin ideal amacı olarak kabul edilen en yüce birlik, Bruno'ya göre, soyut bir düşünce değil, belki gerçek bağın dieson) kanunlarla düzenlenmiş ilkeleridir ki, tek tek olan olayların varlığına uygun gelir ve onları bize kavranılabilir (intelligible) bir duruma getirir. Bruno, burada bugünkü felsefeye kadar uzayan yeni bir düşünce ortaya çıkarmış oluyor. Eski felsefe, dikkatini düşünce biçime doğru yönelttiği halde, Bruno'nun görüşüyle yeni felsefe dikkatini kanun üzerine tespit etmiştir. Yeni felsefenin derinleştirmek ve açıklamak istediği şey, varlığın kanuna göre sıralanmasıdır. Bruno'nun temel düşünceleri, Neden, İlke ve Birlik adındaki diyalogunda görülür. Bunda, evreni iç güçlerle hareket eden bir bütün sayar ve "evren, der, içinde her şeyin sıkı sıkıya bağlı bulunduğu sonsuz bir ilkenin gelişmesinden ibarettir. Olayların ötesinde 'nedenler' ve her varlıkta da 'ilkeler' vardır. Bu ilkelerden bir kısmı, kendi etkilerinin dışında gibi görünürler; ve başka bir doğada olabilirler. Diğer bir kısmı da, eşyadan ayrılmazlar ve aynı özdendirler (essence). Gezimcilere (péripatéticiens) göre, dört neden vardı; gerçekte ise, 'yaptıran neden'le (cause efficiente) 'amaçlı neden'den (cause final) ibaret iki neden vardır, birincisi hareketi yaratır; İkincisi hareketi yöneltir: Madde ve biçim, neden değil, belki varlığın ilkeleridir. Fazla olarak, biçim, kendi kendine mevcut değildir; ancak soyutlama suretiyle varolabilir. **"Biçim, bir ilinekten accident maddenin bir hal ve koşulundan başka bir şey değildir. Ö, ne öz, ne de doğadır; fakat bunlardan bir şeydir".** Madde, Aristo'nun zannettiği gibi, sadece olabilirlik değildir; Eflatuncuların istedikleri gibi, pasif bir ilke de değildir. Daima edim halinde bulunan bir hareketli güçtür. Yani, özü içinde bölünemez ve basit bir şekilde kaplanmıştır ki, ondan her şey, tıpkı, çocuğun annesinden

canlı bir bireylik olarak doğduğu gibi, türlü türlü olarak zuhur eder. Bu iki neden de bir'e dönüşebilir: Zira, amaçlı neden, hareket ettiren nedenden (cause motrice) ayrılmaz; çünkü amaçsız, yani yönsüz bir hareket olamaz. Şu halde yalnız bir ilke, madde ve bir güçle hareket ettirenden başka bir şey yoktur. Bunda stoacılarla birlikte, her şey maddeyle güçten meydana gelmiştir, denilebilir. Maddeyle güç, öz'ün birliğine karışırlar. Nedenle ilke kaynaşırlar; ve mademki her şey, aynı zamanda bu iki şeyden ibarettir; öyleyse bir varlık da her şeye özdeştir (identique), her yerde hazır olan Tanrı'dan başka bir şey yoktur. Yani, 'yaratan doğadan' (nature naturante) başka bir şey yoktur. Asıl doğaya gelince, bu Tanrı'dan ayrıdır (distincte); fakat Tanrı'dan hiç ayrılmaz; o, Tanrı'nın 'biricik kızı'dır (unigenita). Şu halde Tanrı, evrenden ayrı bir şeydir; fakat varlığın bu derecesinde düşünceyle kavranamaz, dille ifade edilemez, her çeşit belirlemelerden (déterminations) üstündür. O, kendisiyle münasebette bulunduğumuz zaman, bizim için: **"Kendisinde her şeyin varolduğu evrensel öz ve bütün tözlerin kökeni olan töz, bütün tikel doğaların en derin temeli"**dir. İşte evrenin gizli ilkesi veya daha çok duyuların bize keşfettirdiği değil, aklımızın kavradığı evrenin kendisi budur. Duyular, sadece saklı gücün basit belirtilerinden ibaret olan bireysel şeylerle sınırlanmıştır. Oysaki akıl, Tanrı'yla özdeş olan bir esası kavrayabilir. Bu Tanrı, hem evrenden seçik, hem de evrenle birleşmiştir. Tıpkı evreni içerden imal edip geliştiren bir sanatçı ve evrene destek olan bir öz gibi hareketin içsel bir ilkesidir. O, boş bir birlik değildir, fakat bir ruh veya beden olmadığı halde bütün ruh ve bedenleri oluşturur. O, kendi basitliği içinde bir çeşit üçüzlemeyi toplamıştır; yani o birlik, varlık ve yer (lieu), yani her şeyin direncidir. Nihayet o, bir zihindir ki, ondan olan akıllar için yaratıkları birer gölgeden başka bir şey değildirler. Evrensel hayatın ocağı, her şeyi canlandıran ve bu nedenden de kendine, ruh denilen şeydir. Varolmuş olan her şey, evren, yani büyük bütündür. Bizim gördüğümüz şeyler, bir tek özde tecelli eden türlü görünüşlerden başka bir şey değildir. Bu nedenle Tanrılığı, dışımızda değil, içimizde aramalıdır. Zira Tanrı, evrensel ruhtur. O, her şeyi birleştirir ve düzene koyar. Evren, birer birer alınmış olan bölümlerinde bir bütünlük değildir. Fakat evrensel ruh, bütün bu bölümlerin her birinde bir bütünlük gibi hareket eder. Her şeyde bir hareket, bir canlı güç, bir iradeye doğru yönseme hissolunur ki, bu yönseme, o şeylerin kişisel korunmalarını sağlayan yollara götürür. Anlaşılıyor ki Bruno, eskilerin iç nedene ekledikleri bir yana atarak, yalnız iç nedenin yeterliğine inanmış ve eylemsizlik (atalet) kanununu hazırlamıştır. Bruno da Tanrı kayrasıyla (providence), doğanın aktif gücü birbirinin aynıdır. De Immenso diyalogu, bu özdeşliği, yani, doğanın mekanizmasıyle teleoloji birliğinin nasıl meydana geldiğini gösterir. Bruno'ya göre evrensel ruh, doğup kaybolan bireysel biçimlerin oluşturduğu sonsuz bir biçim olduğu gibi, aynı zamanda sonlu ruhların değişmeleri altında değişmeden devam eden sonsuz ruhtur. Esasen eşyada görülen bütün türlülükler ve değişmeler, gerçekte onların özünde değil, görünüşlerindedir. Bu suretle, bilginin amacı olan en yüce birlik, ruh, biçim, madde ayrımı; biçimle madde, aktifle pasiflik, gerçeklik ve olabilirlik... ortadan kalkmış olurlar. Bruno'da, varlığın bütün çatışkıları,

türlülükleri, sonsuz özde herhangi bir değişme olabilirliğine uğramaksızın bir birlik ve ahenk teşkil ederler. Bu bakımdan her şeyi kaplayan sonsuz öze oranla, saat, gün, yıl, yüzyıl... da yoktur. Hatta karıncayla insan ve insanla yıldız arasında bir fark yoktur. Bu birliği, bu sonsuz dolgunluğu aklımız kavrayamaz; biz ancak karşıolumlarla (oppositions), ayrımları bir yana atmak suretiyle olumsuz (negatif) bir düşünce elde edebiliriz. Mutlak birbirlik, gücümüzün dışındadır. Bruno, bu olumsuz Tanrıbilimle Nicolas de Cusa'nın çırağı gibi görünür; hatta bilginin bağıntılı oluşu düşüncesinde bile.

Şu halde, Tanrı'nın bir belirmesinden ibaret olan evren, sonsuzdur; ne akıl, ne hayal gücü bu sonsuzluğu kavrayabilir; ve uzayın sınırları belirtilemez; uzay, ya gerçek (réel) bir şeydir. Bu takdirde sona eremeyeceği için, ruhun da sınırlarına hiç bir zaman ulaşılamaz; yahut da uzay, saf bir yokluktur. Bu takdirde de varlık, yaratıcıdır ve yoklukla kavranmıştır, demek gibi bir saçmalığa (absurdité) dönülmüş olacaktır. Uzay, yalnız muhtevasının uzamı (etendue) itibariyle değil, aynı zamanda süreksiz nicelik, yani sayı itibariyle de sonsuzdur. O, sonsuz bir sayı zincirinin birliğidir. Zira, her sayılı sonsuzluk (infinité), sayısal (numérique) bir birlik haline gelebilir. Bu, aynı zamanda bölünemez. Zira, sonsuz bir uzam, kapsadığı her noktasıyle sonsuzdur. **"Hem her şey ve hem de her yerde bulunan bir, sonsuzluk, varlık her yerde de aynıdır. Sonsuz, genişlemedir; çünkü o, miktar değildir ve bireyle birlikte düşümdeştir (coêncident); ve sonsuz bir çokluktur, çünkü birlikte düşümdeş olduğundan, artık sayı değildir".** Aynı zamanda bu sonsuzluğun diğer araçsız belgesi (preuve) de Tanrı'nın sonsuzluğuna ortak olmasıdır. Her şeyin sonsuz olmaması, faaliyetin zihin, iradenin eylem gibi olması Tanrı'dan mıdır? Tanrı için istemek, muktedir olmak ve yapmak birbiriyle dayanışmış olan üç edim (acte) değil midir? Hayatı ölçülen, eseri sınırlı olan ve bu eseri, ancak alaylı bir sonuç meydana getiren ve kusurlu bir nedenden başka bir şey olmayan uzayın bir köşesine koymuş bulunan bir Tanrı, anlaşılabilir mi? **"Niçin sonsuz bir küreye sonsuz bir surette yayılabilen bu Tanrılığın cimrice kendi içine çekilmesini, güzelliğin bereketli ve dolu bir anne gibi ünsiyette bulunacak yerde, kısır kalmayı tercih etmesini istiyorsunuz? Niçin sınırsız bir güç kaybolsun ve tüm âlemler, sahip olabilecekleri varlıktan yoksun olsunlar? Niçin Tanrısal hayal, kendi varlık biçimine, yani uçsuz bucaksız genişliğe uygun olarak sonsuz bir aynada panldayamamak suretiyle bozulsun?".** Sınırlanmış bir uzamda tutabildiğimiz şey, bütünün basit bir kısmı, özün geçici bir biçimi olan âlemdir ki, onu algımız, ancak algıç (entendement) tarafından kavranabilen bütün ve bölünemez evrenden ayırır. Hiç bir şey âlemle evren kadar birbirine aykırı değildir; bunlardan biri hareketli, değişen, kusurlu ve yok olabilen olduğu halde; diğeri sonsuzdur, değişmez ve **"Merkezi her yerde ve hiç bir yerde"** bulunmayandır. Âlem, evrenin içinde değildir; fakat evren, âlemin içindedir ve evren, âlemin nedeni gibidir. Beden, kendi damarlarından, kendini besleyen kanı aldığı gibi, âlem de evrenden hayat alır. Bu hesapça, ikinci nedenlerin birer görünüşten, varlıkların türlülükleri birer yanılsamadan (illuision) ve beşerî kişilik de

gururumuzun düşlerinden başka bir şey olmayacaklardır. Bruno'ya göre 'birlik' kendi kendine değişir; onun üç andan ibaret olan özel bir evrimi vardır: Birinci anda, birlik, bütün varolanların ilkesini, yani ruhlar için 'monat', cisimler için 'atom' denilen ilkeleri oluşturur. Bu takdirde birlik, 'monatların monadı'dır. Fakat bundan ötürü de onu, katışık (mürekkep) zannetmemelidir. Zira, bu monatlar hep özdeştirler. Birbirinden seçik değildirler; ne sayı ve ne de bölümle ilgilidirler. Monatlar ilk ve asıl birlikte, uzay kısımlarının sonsuz uzayda olduğu gibi, bireylikten yoksundurlar. Varlığın bu evresini (safha) 'en küçük' (minimum) teşkil eder. Fakat bu saf (pure) gizlilikte (virtualité) kaynaklan itibariyle birbirinden seçik olmayan bu noktaların görünmelerine, ayrılmalarına ve içinde hayalin uyuduğu karanlık ve tek biçimli (uniforme) derinlikten ayrılmalarına yarayan bir gelişme gücü vardır. Bu, uyanan ve hayatın etkisi altında türlü biçimlerle kaplanan varlık gibidir. İşte bu, ancak faaliyette az çok fark edilen derece ve ilerleme ayrımından, bir aynı özün az çok acele eden bir akışından başka bir şey olmayan ayrımlar (différences) bölgesidir. Bu karşıolum ve zıtlık evresinin sonu, evrenin kurulmasıdır; ve en büyük (maximum) denilen varlığın genişleyip gelişmesidir. Bu iki son1 uçta (extrémité) almaşık (alternatif mütenavip) bir hareket vardır ki, birinden diğerine gider ve İkinciyi birinciye götürür. Yani, ilerleyen (progresso) ve gerileyen (regrosso) hareketler, bir 'yükselen' ve 'inen' dolaşım. Bruno, açıkça anlatmak istiyor ki, âlemin özü Tanrı'da içkindir (immanent). O, ruh tözünü kapsayan bir birliktir ve ruh, cismi nasıl idare ediyorsa, öyle idare etmektedir. Bir buğday tanesi, başaktan asıl çıkarsa, evrensel tohum (gérme universelle) da kendisinden öyle çıkar. Her varlık, bize Tanrı'yı başka biçimde gösteren monattır ve monat, canlıdır. Monadın hayatı, genişleme (expansion) ve kendine dönme (retoure) suretinde belirir. Dışa doğru genişlemeleri, cisim'e bedeni, içe doğru hareketi, yani kendi nefsine dönüşü, düşünce ve ruhu oluşturur. Bu âlemde her şey merkez olan bir daire ve daire olabilen bir merkezdir. **"Doğum, merkez noktasının gelişmesi; hayat, kürenin kendini koruması, ölüm ise, kürenin tekrar merkezinde sıkışmasıdır".** Hayat, ölümün ve ölüm hayatın bir dönüşümünden (métamorphosé) ibarettir. Su halde ölümden korkulacak bir şey yoktur. Zira, evrende cennet ve cehennem için yer yoktur. Zaten Tanrı, iyiliğin kendisidir; ve evren kötü olamaz ve onu böyle zannetmemiz gülünçtür. Çünkü o, uzayla sonsuzluğu kuşatmıştır; ve zamanların ebedîliği içinde ilerlemelerine devam etmektedir. Biz ise, onun ancak küçücük bir parçasını görürüz.

Bruno, Spaccio (Muzaffer Hayvanın Sürgün Edilmesi) adlı eserinin başlangıcında, "iç ışın üzerine kurulmuş bir ahlâk felsefesi oluşturmak niyetinde olduğunu söylerse de, sistemleşmiş bir ahlâk teorisi vermemiştir. Yalnız kendi deyimiyle, bazı 'ahlâk peşrevleri'ni (préludes) adı geçen eser ile, De Gi'heroici Furori (Kahramanca Delilikler) başlıklı eserinde vermiştir. Bunlardan birinci eser iyimser, İkincisi daha kötümserdir. Birincisi, beşerî hayatı ve daha çok toplum hayatını toptan ele aldığı halde, İkincisi, bizi bireyin içinde gelişen çekişme ve çelişmelere, ülkü uğrunda arkası kesilmeyen elemlere götürür. Bunda Bruno, bütün bir

toplum veya türünün değil, bireyin yönsemelerini anlatır. Bu eser, ruhsal hayatlarında derinlik ve yükseklik arayan birkaç seçkin insan için bir ahlâk kitabı sayılabilir. Birinci eser ise herkes içindir. Bunda daha çok gerçeği savunur. Gerçeği, birçok insanın aradığını, fakat pek az insanın bulabildiğini, ona çoğu zaman hücum edildiğini, fakat gerçeğin savunulmaya ihtiyacı olmadığını ve ona ne kadar saldırılırsa onun o denli çok ürediğini anlatır; ve anlatmak ister ki, âleme dair getirdiği yeni düşünceler, er geç ufku genişletecek ve karakterleri asil bir duruma getireceklerdir. Kendi iç âlemimizi yenilersek dış âlem de yenileşmiş olur. Duyulan bütün hazlar bu yenileşmenin ürünüdür. Aksi halde hiç bir haz alınamaz. Her haz duygusunun temelinde elem vardır. Elemsiz de haz olamaz. Pişmanlığı zıtların bu çekimi yaratır ve insanda, içinde bulunduğu durumdan daha üstün bir hayat derecesine yükselme arzusunu doğurur. Bu eserindeki ahlâkın esası, 'gerçek' ve 'pişmanlık'tır. Eser, ilkçağ Tanrılarını sembol olarak kullanır; insanların geçirdiği devirlerin evrimini hayvanlıktan Tanrısal töze doğru yaklaşan çabamızda toplar. Hayvansal halde, ne erdem, ne rezillik (vice) vardır. Zira erdemi, rezilliğin yokluğuyle karıştırmamalıdır. Yenmek için bir direnme bulunan yerde kendine hâkim olmak vardır. İffet, apatiklerle (apathiqe) soğuk tabiatlılarda bir erdem değildir. Bunun içindir ki, iffet, Kuzey Avrupa'da bir erdem sayılmaz. Yüksek yaratılışlı bir insan için işsizlik, büyük bir sıkıntıdır. Bu nedenle çalışmayla dinlenme birbirini izlemelidir.

Kahramanca Delilikler'inde varlığın büyük zıtlıklardan yapıldığını, bunun duyguların gelişmesini ölçmeye yaradığını anlatır. Ahmak, bulunduğu durumdan memnun olur; ne geçmekte olanı ve bulunulan durumun zıttım düşünür... Bu nedenden, onun sevinci tasasız, korkusuz ve pişmanlıksızdır. Bilgisizlik, duyumlu mutluluğun (félicité sensuelle) ve hayvansal cennetin annesidir. Bilgisini artıran elemini artırır. Bilgi arttıkça olabilirliklerin nicelikleri pek fazla artmış olur ve insan çok yüksek bir amaca bağlanır ki, ulaşılması gittikçe güçleşir. **Kahramanca Delilik, yüksek bir amacı kovalamaktan vazgeçilmediği zaman başlar. Zira bu kovalamada, ıstırap ve tehlike vardır. Işığa koşan pervane böceği, ölüme gittiğinin farkında olamaz.** Kahraman insan ise, bunu bilir, fakat ölüm, ışını aramaya engel olmaz. Zira, bu adam bilir ki, elem ve tehlike, ancak dar ve duyumlu gözlemler için kötülüktür, fakat ebedîlik için asla... Bütün yüksek özlemlere (aspiration), elemin arkadaşlık etmesi zorunludur. Zira, amaca doğru ilerlendikçe, amaç yükselir. Seyahate başlamak için tasasızca gemiye binilir, fakat sonra kendimizi uzakta ruh ve düşünceyi karmakarışık eden sonsuz denizde buluruz. Ereğe ulaşıldıkça, mutlak kanmanın olamayacağını fark etmeksizin, fazla görülür, içtepi konusunun sonsuzluğu keşfedilir ve sonlu doğada çatışmalar (conflit) ve şaşkınlıklar başlar. Fakat elem yaratmış olsa bile, bu kadar asil bir ateşte yanmış olmaktan ruh, kendini kanmış hisseder. Bu ahengin kaybolmasına rağmen, ülkü koşusuna devam etmeye zorlayan, kişisel korunmanın en yüksek biçimidir. İradeyi zincirleyen, her derecesinde bir aşktır; fakat bu aşk, bireyin sonlu varlığını aşan bir konu da olabilir. Görülüyor ki, Bruno'nun ahlâkı, mutluluk ve refahta arayan görüşlere ve ortaçağın ahlâk anlayışlarına tamamıyle aykırıdır. Onun ülküsü,

sonsuz özlemler okyanusu üzerinde savaşmak ve yıkılmaktan ibarettir. Bruno, inandığı gibi yaşadığı ve bir pervane gibi, ulaşmaya çalıştığı ışığın ateşinde ölmek mutluluğunu tattı.

Bruno'nun felsefesinde açık ve ozanca bir panteizm görülür. İskenderiye'nin Yeni Eflatunculuğunu da andırır. İskenderiye ülkücülüğü asıl Eflatunculukla karışarak kendisine kadar gelmiştir. O, bunları, doğrudan doğruya değilse de, uzun bir geleneğin serpintilerinden ve İtalya Eflatunculuğundan yararlanmak suretiyle elde etmiş olabilir. Onun ruhunda panteizm, derin ve geniş bir bilginin gecikmiş bir meyvesi değildir; âdeta bu, onun içinde birdenbire parlamıştır. Bruno, kendisinden önce bilinmeyen doğa aşkını getirmiştir. Ebedî özlemlerin en yüce iyilik olduğuna dair olan inançlarıyle de Kant ve Lessing'den önce gelir. İngiltere'de yazmış olduğu eserlerle Shakespeare'e tesir ettiğini onaylayan ve inkâr edenler de vardır. Descartes'ın yöntemsel şüphe düşüncesini ondan aldığı ve apaçıklığın otorite yerine konulması, âlemin sonsuzluğu düşüncesini Bruno' dan aldığı da iddia edilir. Spinoza, Tanrı ve içkin neden, yaratan doğa ile yaratılan doğa inancını, Leibnitz, monatlar ve iyimserlik teorisini, Hegel, küçüklükler ve büyüklükler teorisini onun yöntemsiz, fakat büyük dehasının ışıklarına borçludurlar. Schelling de Bruno'dan esinlendiğini itiraf eder. Bonnet ve Diderot'da da ondan izler vardır. Onu Spinoza'dan ayıran nokta, kendisinin Tanrı'yı bir maksada göre hareket eden bir güç, bir amaçlı neden gibi kabul etmesidir: Leibnitz'den ayrıldığı nokta da, âlemin tözüyle Tanrı'yı özdeş saymasıdır.

Eserleri: Délia Causa, Principio ed Uno (Venedik, 1584); Dell'infinito Universo e dei Mondi (Venedik, 1584); De Triplici Minimo et Mensura (Francfurt, 1591); De Monade Numéro et Figura (Francfurt, 1591); De Immenso et Innumerabilibuss. de Universo et Mundis (Francfurt, 1591); Spaccio Délia Bestia Trionfante (Paris, 1584). **Bu eser, üç diyalogdur ki, rezilliklerin, göklerden kovduğu erdemleri sahneye çıkarır ve Katolik kilisesi mertebelerine taş atar.** La Cena Della Ceneri (1584, Venedik ve Paris, 1885); Articuli Centum et Sexaginata Contre Matkematicos et Philosophos; Specibrum Scrutinio et Lampade Combinatoria R. Lullii. (Pragua) ve daha birçok kitapçıkları da vardır. Bunların tam listesi Chr. Bartholmès'in Jordano Bruno (Paris, 18461847, 2 cilt) adlı eserinde bulunur. Bütün eserleri, birçok defalar basılmıştır: Wagner, Öpere (2 cilt, Leibzig, 1830); /. B. Scriptaquoe Latine Conferit Omnia (A. F. Gefrorer baskısı, Stuttgart, Londra, Paris, 1834; tam değil); Le Öpere Inedite di •G. Bruno (F. Tocco baskısı, Floransa, 1891); Fiorantino da Latince olanlarım 3 cilt olarak Napoli'de bastırmıştır (1880-1891).

B k z. Domenico Bir ti, Vita d i Giordano Bruno (Floransa, 1868; Torino, 1889); ve Documenti İntorno a Giordano Bruno (Floransa, 1880); Brunnhofer, G. Brunos Veltanschaung ung Verhaengnijı (Leipzig, 1883); Plumptree, life and Works of. G. Bruno (Londra, 1884, 2 cilt); Debs., Bruno Notant Vita et Pleata (Paris, 1840); E. Saisset, Revue det DeuxMondes. (15 Juin, 1847); T. Vacherot (cilr III); Tansnmtj Felsefe Tarihleri ve J. Roger (Harbonnel), L'Ethique de

Giordano Bruno et le Deuxième Dialogue de Spacis (1919); G. Garin, Det Italiemche Humani'smus (1947); Greenberg, Sidney, The Infinité in Giordono Bruno (1950); Singer, D. W. Giordano Bruno, His Life and Thought (1950).

Sh:303-310

Kaynak: Cemil Sena, FİLOZOFLAR Ansiklopedisi 1. Cilt AD, Remzi Kitabevi, Mayıs, 1974, İstanbul

GİORDANO BRUNO'NUN HERMETİK YÖNÜ

Hermetizm der ki: **"İnsan nefsi bir evdir. Ona eğer tanrı yerleşmezse şeytan yerleşir."**

M.S. IV. yy sonlarında Ortodoks kilisesi, Gnostizm'in kökünü büyük ölçüde kazımıştı. Neo-Platonculuk bir süre daha sürmüş, Mısır'ın 630 yılında Müslümanlar tarafından fethedilmesinden önce, o da ortadan kalkmıştı. Bu iki akımın silinip gitmesine karşılık, bilginin simgesi olarak Hermes Trimegistos, hem Hristiyanlık hem de Müslümanlık içinde yaşamaya devam etti.

Rönesans dönemine ait ve içine Astroloji'yi de alan konulardan birisi de Hermetizm'dir. Bu sözcük Hıristiyanlık öncesi dönemde yer alan inançları içine almaktadır. Astroloji'de sık sık geçen **"yukarıda ne varsa, aşağıda da o vardır"** ilkesi yine Hermetizm'den gelmektedir. Çok özet bir anlatımla, Hermetizm insanoğlunun evrenle olan birliğini, onun bir parçası olduğu düşüncesine dayanmaktadır.

Hristiyan Kilisesi, bir taraftan eski pagan tanrıların yeni inanç döneminde yaşamasına izin veriyor, diğer taraftan bunların önemini azaltabilmek ve evcilleştirebilmek içini eski tanrıları birer bilgeye dönüştürüyordu.

Örneğin, tanrıça "Neit-Athena", "Azize Catherine", "Horus- Perseus" ,"Aziz George" ve "Anubis", "Aziz Christopher" olarak Hiristiyanlığa katılıyorlardı. Ne var ki Thot-Hermes'in, Mısır bilgeliğinin simgesi Hermes Trimegistos" olarak Kilise dışı kalmış olması oldukça ilginçtir.

İslam'da Hermes Trimegistos, **İdris Peygamber** olarak insanlaştırılmıştır. İdris, Kur'an da dürüst bir peygamber olarak yer almaktadır. İslam'da da Hermes bir kültür kahramanı olarak ele alınmış ve tüm sanat ve bilimleri icat ettiğine inanılmıştır.

Rönesans'ın en belirgin özellikleri, insanın potansiyellerinin sonsuz olduğu inancı ve insanın her şeyin ölçüsü olduğu görüşüdür. İlginç olan Rönesans'ın bu düşünceleri Hermetik geleneklerden almış olmasıdır. XV. yy. başlarında, İtalyan sanat ve bilim adamları, canlandırmaya çalıştıkları eski bilgelikte Hermetik metinlerin ne denli ağırlıklı bir yeri olduğunu artık öğrenmişlerdi. Asklepius çoktandır biliniyor ve okunuyordu; Hermetik Metinler Arapçadan Latinceye çevriliyordu.

XV. yy. sonlarında ünlü düşünür ve gizemci Pico della Mirandola, neo-Platoncu düşünce ve Hermetik gelenekler ile Kabalayı birleştirdi. Önceden beri ilişkili olan Yahudi Gelenekleri ile Mısır Geleneklerinin yeniden birleştirilmesi çabasını aynı yüzyılda Campanella da sürdürdü. Hıristiyanlığın katı kurallarla dolu evrenini aşmakta yaratıcı Rönesans düşünürleri için Mısır ve Hermetizm'den başka alternatif yoktu. Yalnızca 1471 ile 1641 yılları arasında Ficino'nun

Hermetika çevirileri yirmi beş, Patritius'un çevirileri altı basım yaptı. Asklepius tam kırk kez yayınlandı. Stapulansis'in Asklepius yorumları on bir basıma ulaştı. 1400 ile 1700 yılları arasında Batılı gezginler tarafından Mısır'ı anlatan ikiyüzelli kitap yayınlandı.

> Yine aynı yüzyılda Hermesçiliğe ve Mısır'a beslenen ilgi kuşkusuz Rönesans kültürünün en saygı duyulması gereken yönüydü. Hermesçiliğin o dönemde verdiği en büyük ürün, bilimin ve araştırma özgürlüğünün öncüsü Giordano Bruno kişiliğinde ortaya çıktı. Bruno, kendinden öncekilerden ve çağdaşlarının tümünden daha ileri gitmiş olması bakımından olağanüstüdür. Tüm çabalarına karşın Bruno'dan önceki Hermesçiler, Hıristiyanlık tarafından çizilen sınırlar içinde kalarak, Mısır düşüncesini İncil'de yer alan bilgilerden daha yukarı taşıyamamışlardır. Oysa Bruno, Mısır bilgeliğine ulaşabilmek uğruna, yalnızca Hıristiyanlığın değil, Yahudiliğin bile ötesine geçmeye cesaret etmiş, üstelik bu çabanın hem entellektüel, hem de siyasal açıdan gerekliliğini vurgulamıştır. Bruno, Hermesçiliği katıksız Mısırlılığa döndürmeye çabalamıştır, onun için Hermesçi Mısır inançları aslında gerçek dinin ta kendisidir. Hıristiyanlığın sınırlarını aşan Bruno, engizisyon tarafından yakılarak öldürülmüştür.

Mısır tutkusu yalnızca Katolik ülkeler ile sınırlı değildi. Protestanlar da Mısır ve Hermesçilik ile ilgilendiler. XVII. yy. da Almanya, Fransa ve İngiltere'de ortaya çıkan "Gülhaççılar" bir tür "Gerçek Din" kavramını geliştirirken Hermesçiliği temel aldılar. Gülhaççılar, toplumun gerçek bilgeliğe ulaşmış seçkin bir aydınlar grubu tarafından yönetilmesi gerekliliğini savunuyorlardı. Böylece Mısır rahiplerinden Pyhtagorasçı kardeşlik topluluklarına, oradan da Platon Akademisine uzanan ezoterik zinciri izlemiş oluyorlardı. XVII. yy. da Aydınlanma akımının önemli kişilerini bünyesinde barındıran Masonların ilgi odağı da Mısır oldu. Masonluğun tarihi, özellikle XVII: yy. da yeniden örgütlenme öncesi dönem oldukça karanlıktadır. Masonluk başlangıçta, Ortaçağ Avrupa'sında katedraller ve diğer önemli yapılarda çalışan duvarcıların oluşturduğu kapalı örgütlerdi. Reform ve Din Savaşlarından sonra İngiliz Adalarında yaşamayı sürdüren örgüt, "soylu ve burjuva" üyelerin girişiyle farklı bir niteliğe kavuştu ve "Spekülatif Masonluk" oluştu. Ne var ki, Masonlar XVII yy. öncesindeki bu yeni örgütlenmeden önce de Mısır'a ilgi duyuyorlardı. Örneğin, birçok eski el yazmasında Masonluğu Euclide'in Mısır'da kurduğu kayıtlıdır. Masonlar için, mimarlıkla eşdeğer olarak görülen ve büyük önem taşıyan geometri bilimi, Nil'in taşmasıyla sınır işaretleri kaybolduktan sonra tarlaları ölçmek için Mısırlılar tarafından icad edilmişti. Rönesans dönemi Hermesçileri ile Gülhaççılar artasında nasıl bir bağlantı varsa, benzer bir bağlantı da Gülhaççılar ile Masonlar arasında da bulunuyordu. Bunun kanıtı olarak, bir Gülhaççı olan Elias Ashmole'un aynı zamanda Mason olduğunun bilinmesidir. Ayrıca, Gülhaççılar ile Masonlar arasında bazı Hermetik ilke ve düşünce benzerlikleri de vardı. Her iki örgüt de, evreni simgelemek için Süleyman tapınağı ve Piramitler gibi yapıların ölçü ve oranlarını kullanarak daha iyi, daha barışçı ve daha hoş görülü bir dünya yaratacak olan bir Aydınlanmışlar Grubu oluşturma arzusundaydılar.

Hermesçilik, XVII. yy. dan beri Gülhaççılığı, XVIII. yy.dan beri de Masonluğun Simgesel Ritüellerini etkilemeye devam etmektedir. XIX. yy. sonlarına doğru ortaya çıkan Martinizm, Teozofi (Theosophy), Gizlici Canlanma (the Occult Revival), Altın Şafak Hermetik Tarikatı (the Hermetic Order of Golden Dawn) gibi etkin ezoterik akımların arkasındaki itici güç yine Hermesçiliktir. Bu sayılan akımlar da XX. yy. da bir tür "Pagan Rönesansı" nın doğmasına yol açmışlardır. Ünlü psikolog C.G. JUNG' un insan ruhunun derinliklerini inceleyen yapıtlarının

da, içerdikleri simya simgeleri ve arketiplerle Hermetik özellikler taşıdıkları kabul edilmektedir.

http://www.hermetics.org/Hermes2.html

Aytunç ALTINDAL, "Türkiye'de Ve Dünyada Casuslar" isimli eserinde Giordano Bruno hakkında şu bilgileri vermektedir.

Engizisyon'nu en güvendiği ajanlardan biri, **Giovanni Mocenigo** idi. Venedikli, çok köklü bir ailenin oğlu olan Mocenigo cizvitti ve tuzak kurarak idama gönderdiği kişi de çağının çok ötesinde bir filozof olan **Giordano Bruno** idi.

Bruno 1458'de Napoli yakınlarındaki Nola'da dünyaya gelmişti. Henüz 15 yaşındayken yerleşik kilise öğretilerine alternatif görüşler savunmaya başlamış ve çevresinde ilgi çekmişti. Bu nedenle ünlü Thomas Aquinas'ın da okuduğu **"Benedict Okulu**"ndan uzaklaştırılmış ve bir daha da okulların kapısından geçmemişti. Çeşitli ülkelere gitmiş, kralların ilgisine mazhar olmuş (ör. Fransa Kralı 3. Henry) ve (8. Henry'nin kızı) Kraliçe I. Elizabeth ile özel görüşmeler yapmıştı. Giordano Bruno, **felsefeci ve bilim adamı olmanın ötesinde bir okultist (Gizli güçlere inanan kimse)** ve teosolistti **(Bir kimsenin ruhu ile Tanrı arasında doğrudan bağlantı kurulabileceğini ileri süren dini sistem).**Kopernik'i, Avrupa'da tanıtan odur. Galile ondan etkilenmiş ama akıbetinden korktuğu için adını anamamıştı. **Bruno, ünlü "Rölativite" (görelilik) kuramını felsefeye ve bilime sokan asi bir filozoftu.**1582'de yazdığı **"De la causa, principio et uno"** adlı kitabı zamanına ve dönemine göre inamlamayacak kadar çağ ötesi bilgilerle doludur. Bu nedenle de Engizisyon'un dikkatini çekmiştir. Bruno bu kitabında, Aristo'yu kıyasıya eleştirmiş ve onun öğrettiklerinin yanlış olduğunu kanıtlamıştır. **O dönemde Aristo'yu eleştirmek kilisenin koyduğu dogmaları eleştirmek ve yok saymakla eş anlamlıydı.**

Bruno ülkeden ülkeye kaçmak zorunda kalmış ve gittiği her ülkede Katolik Kilisesi'nin hışmına uğramıştır. Bruno en son Almanya'ya sığınmış ve burada **"konuşmaması"** koşuluyla yaşamasına izin verilmiştir. Bazı gizli dostlarının maddi yardımıyla son derece mütevazı bir yaşam süren Bruno, 1591 yılının Mayıs ayında Venedik'in en güçlü ailesi ve özellikle de Fatih Sultan Mehmet'e karşı her savaşta en önde yer alarak ünlenmiş olan Mocenigo Hanedanı'ndan bir davet almıştır. Bu mektupta kendisinin ve görüşlerinin bu hanedanın güçlü kişileri tarafından çok beğenildiği ve bu nedenle de kendisine kitaplarını yazabilmesi için Mocenigo Hanedanı'na ait bir ev ve aylık tahsis edileceği belirtilmiştir. Çok sıkıntı içinde olan ve sağlığı bozulan Bruno, daveti kabul ederek Venedik'e gitmiş ve Mocenigo'nun evine yerleşmiştir. **Kendisini güler yüzle karşılayan Giovanni Mocenigo, Bruno'dan kendisine "Occult" bilgilerini aktarmasını istemiş ama Bruno bu bilgilerin inisiye edilmemiş kişilerle paylaşılmayacağını, isteniyorsa felsefe ve bilimle ilgili bilgiler verebileceğini söylemiştir.** Bu gelişme üzerine cizvit Mocenigo, hakkında önceden hazırlanmış olan ihbar mektubunu imzalayarak Engizisyon Mahkemesi'ne vermiş ve Bruno'yu kendi adamlarına tutuklattırarak Roma'ya göndermiştir. Çıkarıldığı duruşmalarda kendi görüşlerini ısrarla savunan Bruno, kilise yetkililerinin suçlamalarını şiddetle reddetmişti. Katolik Engizisyonu'nun, **Bruno'ya yönelttiği iki suçlamadan biri, gizli Calvinist olması; diğeri ise, çok ilginçtir ki "Türk Sultanı' nın ajanı" olmaktı.**Resmi tarihin yazdığı gibi Bruno, gerçekte dinsel ve bilimsel görüşlerinden dolayı değil, Mocenigo'nun ustaca kaleme aldığı ve "Casusluk" suçlaması yaptığı ihbara dayandırılarak **"YABANCI VE KAFİR"** bir gücün emrindeki **"CASUS"** olmaktan dolayı yakılarak

öldürülmüştü. Engizisyon tutanaklarında Giordano Bruno' nun "Felsefeci" değil "Casus" olduğu yazılıdır.

Katolik Kilisesi bu açıklamaya 1990 yılında bile sahip çıkmıştı. Gerekçe olarak da Bruno'nun yakılırken kendisine uzatılan haça tükürmesi -bu nedenle Müslüman olduğu (!)ve İsa Mesih'in Tanrı olduğunu reddetmesi gösterilmiştir. Bruno, gerçekten de haça tapınmayı reddetmiş biriydi. Kilisenin hiçbir öğretisinin doğru olmadığını ve insanları aldattığını yazmış ve de söylemişti. Bruno, tarihte **"Rölativite"** kuramı kullanan ilk bilim adamıdır.

Bruno'nun idamından sonra kitapları yasaklanmış ve gizlice okuyanlar yakalandıklarında çok ağır cezalara çarptırılmışlardır. 18. yüzyılın sonlarına doğru İngiliz Deistleri, Bruno'yu okumuşlar ve onun "Rölativite" kuramını yaygınlaştırmışlardır. 20. yüzyılda bu kuramın teorisini yapmak ise önce Lorentz'e, ondan sonra da Einstein'e nasip olmuştu.

"Akademisiz Akademisyen"diye tanınan Bruno'yu ihbar eden ajan Mocenigo'ya ne oldu diye merak edenler için yazayım:

Engizisyon tarafından ödüllendirildi. Mocenigo Hanedanı'ndan altı kişi Venedik "Dodge"u (Duçe kelimesi buradan gelir, Egemen Senyor demektir) idi. **Bunların egemenliğine Fatih Sultan Mehmet son vermişti.** Giovanni Mocenigo, Engizisyon'u arkasına alınca, bu destek sayesinde tüm İtalya'da yeniden papadan sonraki en güçlü beş kişiden biri oldu. **Engizisyon için "Ajanlık" yapınca, Bruno idama gitti, Mocenigo da saltanat kurdu.** Mocenigo Hanedanr günümüzde de Venedik'teki en etkili ailedir. Hala turizmcilik yapan Mocenigoların sarayı şimdi çok lüks bir oteldir ve ilginçtir ki otelde, Bruno'nun kaldığı oda "özel" statüdedir.Mocenigolar, günümüzde **"Çok Ünlü ve Değerli Bruno'nun Odası"** diye tanıttıkları bu odada onun ajan Giovanni Mocenigo tarafından önce casusluk suçuyla ihbar edilip sonra da tutuklanarak idama gönderildiğinden hiç söz etmemektedirler.

Tarih Kitapları Ve Üniversiteler Engizisyon Mahkemesi'nde Bacakları Titreyerek Yazdıklarını İnkâr Edip, Döneklik Yapan Galile'yi Sürekli Yüceltirler…

Ne ilginçtir ki onun hocası, cesur yürek, ilkeli bilim adamı Bruno'yu üstü örtülü birkaç cümleyle geçiştirirler. Gerçek bilim adamlarının hazin akıbetidir bu.

Bruno için ilk anma töreni, Roma'da, 1889 yılında yakılarak idam edildiği meydanda yapıldı. Törene tam 30 bin kişi katıldı ve Katolik Kilisesi lanetlendi. 17 Şubat 2000'de ise onun idam edildiği alan olan Campo di Fiori'de toplanan binlerce kişi, yakılışının 400. yıldönümünde Bruno'yu andı. Katolik Kilisesi ise **"casusluk"** suçlamasını öne sürerek bu toplantıyı kınadı. **Giardano Bruno, hem çağdaşlarını hem de Isaac Newton'dan Einstein'a kadar tüm dâhileri etkilemiş olan yoksul ama dürüst bir bilim adamıydı; Vatikan bunun tam tersini söylüyor olsa bile.**

Rahab, Jan d'Arc ve Bruno örneklerini rastlantısal olarak seçmedim. İlk üç örnekte de ortak bir payda vardır ve bu payda gerçekte tüm casusluk olaylarında izlenir. Bu ortak payda "menfaat=çıkar" temini meselesidir.

Rahab ömeğinde bu fahişe kadına, Yahudilerin casusları, kendi kralları adına "menfaat" önermişlerdir. Eğer onlara yardım ve yataklık ederse Rahab ve ailesine hiçbir zarar verilmeyecek, tam tersine Kral Joshua tarafından taltif edilecektir. Rahab, bu çıkar uğruna ülkesinin "güvenliğini" ve milletinin "egemenliğini" düşmanına satmış ve binlerce yurttaşının -kadın, çocuk, yaşlı acımaksızın kılıçtan geçirilmesini Kırmızı Kurdeleli penceresinden seyretmiştir.

Jeanne d'Arc olayında ise yurdunu yabancı bir devletin işgalinden kurtarmak isteyen genç bir kızla (mahkeme kayıtlarına göre Pucelle=Kızoğlankız) kendi vatanını, ulusunu yabancı bir krala peşkeş çeken ve satarak "menfaat" temin eden din adamları ve yargıçlar vardır. İki

anlamda Jeanne d'Arc'ı yaktıran din adamları, Rahab gibi davranmışlar ve servet edinmişler ama Rahab'ın tam tersi olan Jeanne d'Arc (anti-Rahab) kilise düşmanı olarak yakılarak öldürülmüştür. Jeanne d'Arc, Fransa'nın "güvenliğini ve egemenliğini" savunmuş, din adamları ise kendi vatanlarını kişisel servet edinme uğruna, rüşvet karşılığında satmışlardır. Oysa bu kişiler, Fransa'da halkın en çok güvendiği kurum olan kilisenin başındaki din adamlarıydılar. Hiç kimse, onların, tahtı ve kiliseyi satabileceğine ihtimal vermiyordu. Ama onlar, kişisel çıkarlan uğruna, hiçbir dindar Katolik'in düşünemeyeceği gizli bir pazarlığı gerçekleştirdiler ve sattılar. En güvenilir, kurumların tepe yöneticileri olan bazı kişiler, örneğin CIA'nın ve KGB'nin en üst düzey yöneticileri, gizli pazarlıklarla ülkelerine ve yurttaşlarına ihanet edebilmişlerdir. Bunları adlarıyla ve eylemleriyle göreceğiz.

Bruno olayında da "çıkar" ön plandadır. Ancak bu kez insanları uyandırmaya, bilimi geliştirmeye ve insanları özgür düşündürebilmeye uğraşan genç bilim adamı, inançları uğruna mücadele ederken kendisine yardımcı olmayı vadeden sahte bir dostun ihanetine uğramış ve hayatını -kişisel güvenliğini ve egemenliğini yitirmiştir. Onu casuslukla suçlayarak ölüme gönderen muhbir kişi (mole) ise taltif edilerek yüceltilmiştir. Bruno günümüzde semantik bilimin kurucusu kabul edilmiştir.

Kaynak: Aytunç ALTINDAL,Türkiye'de Ve Dünyada Casuslar, 2008, İstanbul, s. 23-27

GİORDANO BRUNO

> **"Ne gördüğüm hakikati gizlemekten hoşlanırım, ne de bunu açıkça ifade etmekten korkarım. Aydınlık ve karanlık arasındaki, bilim ve cehalet arasındaki savaşa her yerde katıldım. Bundan dolayı her yerde zorlukla karşılaştım ve cehaletin babaları olan resmi akademisyenlerin yanı sıra kalın kafalı çoğunluğun öfkesinde hedef olarak yaşadım."**

Bu sözlerin sahibi, tarihte **'düşünce özgürlüğünün ilk havarisi'** olarak kabul edilen, İtalyan filozof, rahip, şair Giordano Bruno'dur.

Giordano Bruno, cehalet, batıl inançlar ve dogmatizmin dört bir yanda dinsellik adı altında yaşadığı ortaçağda, evrenin sonsuzluğuna inanır. Ailesi peder olmasını istediği için onu bir manastıra gönderir ve kilise en büyük yargılayıcısına kendi elleri ile kapılarını açar. Kapılar açılır ama o kapıları bir bir yıkmak ister. Sorguladığı şeyin tam göbeğine düşmüştür. Bu yüzden sorgulamaları, bunalımları ve çıkarımları herkesten daha farklıdır.

> **"Tanrı, iradesini hâkim kılmak için yeryüzündeki iyi insanları kullanır; yeryüzündeki kötü insanlar ise kendi iradelerini hakim kılmak için Tanrı'yı."**

Babasıyla bir gezi sırasında uzaktan çıplak ve gri görünen Vezüv dağını görür. Babası ona, orada aynen oldukları yerdeki gibi zengin bir bitki örtüsü olduğunu anlatır. Giordano şeylerin uzaktan başka göründüğünü anlar ve duyulara güvenmemek gerektiğinin bilincine varır. Her şeyin şüpheli olduğunun farkına vardığı anda, içindeki düşünür doğar.

Rahip olmasına karşın en sert kelimelerle kiliseyi ve hatta dini eleştirmekten korkmayan Bruno, hiçbir yerde kalıcı olarak yaşayamaz, sürekli gezmek (gerçek anlamıyla kaçmak) zorunda kalır. Cenevre, Güney Fransa, Almanya, Zürih, Paris ve Londra'da devam eder yaşamına. Bu kaçışlar sırasında maddi sıkıntı da çeken Bruno, yoksulluğun hayatın en yalın hali olduğunu söyler. Ona göre yoksulluk hayatın en makyajsız en gerçek halidir.

1582 yılında Sorbonne Üniversitesi'nde bir kürsü elde eder. Bir İtalyan aristokrat tarafından davet edildiği Venedik'te Galileo Galilei ile tanışır. **Mocenigo** adlı bir aristokratla çatışınca, onun tarafından Engizisyon'a teslim edilir. Ona, düşüncelerinden vazgeçmesi ve sonsuz evren görüşünün din sapkınlığı olduğunu kabul etmesi durumunda kilise tarafından affedileceği söylenir. Ama o düşüncelerini inanarak savunmaya devam eder. Engizisyon mahkemesi, baskılar sonunda düşüncelerinden döneceğini umarak yargılama süresini uzun tutar ve yaklaşık **7 sene (2555 gün ve 2555 gece)** gördüğü bütün işkencelere karşın, görüşlerinden taviz vermez ve ölüme mahkum edilir. Aslında kilise de hata yaptığının farkındadır ama itibarını zedelemek istemediği için ölüm kararını alır. Düşüncelerinin arkasında durduğu gibi ölüm kararının karşısında da dimdiktir Bruno; "**Siz bu hükmü okurken korkuyorsunuz fakat ben dinlerken korkmuyorum**" der.

17 Şubat 1600'de, Roma'nın ünlü meydanı Campo De Fiori'de, dili koparılarak, canlı canlı yakılmıştır.19'uncu yüzyılın sonlarında ise meydanın aynı yerine bir heykeli dikilmiştir. Günümüz cahilleri buna Giordano Bruno'nun iade-i itibarı diyorlar.

Erhan Gökgücü'nün yazıp yönettiği Giordano Bruno İrfan Şahinbaş sahnesinde sergilendi. Oyunda geçen bir diyalogu paylaşmak istiyorum; Manastırda kapıyı kitlemek yasaktır. Ama kitap okumak daha çok yasaktır. Bruno kilitli kapılar ardında gizli gizli kitap okumaktadır. En yakın arkadaşı onu yakalar ve günah işlediği için ona çok kızar. Bruno da çocukluk arkadaşına en masum şekilde açıklar; çocukken ağaca çıkardık. Ağaca çıkmak yasaktı. Senin amcan bizi yakalar ve kolumuzdan tuttuğu gibi eve götürürdü. Biz ne yapardık? Yasak olduğu için ilk fırsatta yine ağaca çıkmaya çalışırdık. Sonra düşmüştük. Sen bacağını kırmıştın. Oysa amcan yasaklamak yerine, ağaca nasıl çıkılacağını bize öğretse daha iyi olmaz mıydı? Böylece düşmezdik. Kitapları yasaklamak yerine okumama izin ver. Bilmediğimiz o kadar çok şey var ki… Ağaca çıkıp, özgür ve mutlu olduğumuz günleri hatırla, der arkadaşına ve ortak eder günahı(!)na.

Bruno işkence ile sorgulanırken, gücünün tükendiği bir an "Ağaca çıkmak istiyorum. Ağaca çıkmak istiyorum." der. Papaz hiçbir şey anlamaz tabii ki… En beğendiğim diyaloglardan biriydi, bir çocuk özgürlüğünce ağaca çıkmak istemesi, bir insan olarak düşünce özgürlüğünü beklemesi…

> Oyunu yazan ve yöneten Erhan Gökgücü'nun oyunla ilgili düşünceleri ise son söz mahiyetinde;
>
> "Türkiye ve dünyada devamlı, adı değişik olsa bile baskı süreçleri var. Bu baskıya karşı direnenlerin tarihte adeta ilk simgesi olmuştur Giordano Bruno. Bu yüzden, severek, düşünce özgürlüğünü anlatmak için yazdım. Dünyada özgürlüğün bugün gerçek anlamda uygulanmadığını görüyoruz. Geçen yüzyıl, savaşların yüzyılı oldu. Milenyum 'yeni bir umut' diye lanse edildi ama yeni umudun hemen arkasından Orta Doğu'da, başka bölgelerde savaşlar yaşanıyor. Tek sorun da savaş değil zaten. Düşünce özgürlüğünü, insansal özgürlüğü, bireyin birey olma yolunda ilerlemesini kısıtlayan bir dolu faktör var. Onun için Bruno, ne yazık ki her dönemde dünyanın hemen hemen her kesiminde geçerli bir konu."

http://blog.milliyet.com.tr/giordano-bruno/Blog/?BlogNo=166285

GİORDANO BRUNO (1973) Film

Yönetmen: Giuliano Montaldo

Ülke: İtalya, Fransa

Tür: Biyografi , Dram

Vizyon Tarihi: 29 Kasım 1973 (İtalya)

Süre: 114 dakika

Dil: İtalyanca

Senaryo: Lucio De Caro , Giuliano Montaldo

Müzik: Ennio Morricone

Görüntü Yönetmeni: Vittorio Storaro

Yapımcılar: Leo Pescarolo , Carlo Ponti ,

Özet

İtalyan yapımı filmde, 17'nci yüzyılda Venedik'te kiliseye muhalif fikirleri yüzünden Engizisyon mahkemesinde yargılanan eski bir rahip ve bilim adamı olan Giordano Bruno'nun hayatı konu ediliyor.

